De Vlaamsche Kunstbode. Jaargang 4

bron
De Vlaamsche Kunstbode. Jaargang 4. Z.n., z.p., 1874

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla023187401_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

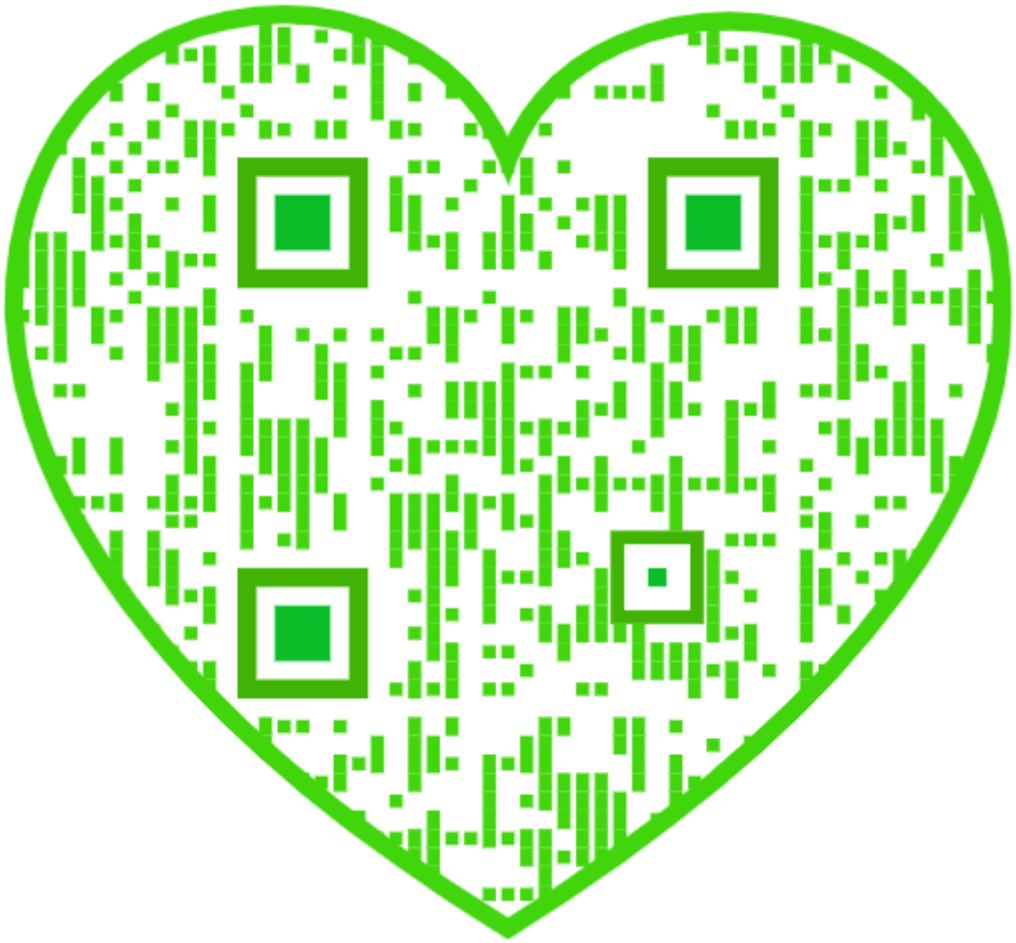

Voorwoord.

Met dit nummer gaat de VLAAMSCHE KUNSTBODE *zijn vierden jaargang in. - Een verblijdend feit voorwaar, als wij op de vele en velerlei moeielijkheden terugzien, waarmede eene uitgave als de onze had te kampen; doch aanstonds laten wij er op volgen: een verblijdend feit voornamelijk, omdat, dank zij onzen krachtigen medewerkers, de meeste dezer bezwaren weldra tot het verleden zullen behooren.*

Wanneer wij, met het oog op den inhoud, de drie reeds verschenen jaargangen in vergelijkend overzicht nemen, dan meenen wij ons over merkelijken vooruitgang te mogen verheugen. Mannen met roem in de kunst-en letterwereld bekend, leenen thans den KUNSTBODE *hunne pen. Zoo b.v. treedt in* deze *aflevering, naast onzen, maëstro* M. Peter Benoit, *die zijne merkwaardige artikelen over de Nationale Toonkunde voortzet, nu een ander talentvol voorstander van het Nationalism in de kunst, op*, M. Jul. De Vriendt, *de vertegenwoordiger der echt vlaamsche richting in onze schilderkunst. Ook van Noordnederlandsche zijde zijn ons, o.a. door* Prof. Van Vloten *en* Mr C. Vosmaer, *hoogst vereerende bijdragen beloofd. Verders zullen wij, te beginnen het de volgende aflevering. door eene regelmatige correspondencie onze lezers op de*

hoogte houden van wat er zich aan gene zijde van den Moerdijk, op het gebied van Kunsten en Letteren, meldenswaardig voordoet.

Derwijze zullen wij het onze trachten hij te brengen om den slagboom, die nog steeds het literarisch ver keer tusschen Nederland's beide deelen zeer belemmert, te helpen uit den weg ruimen. Trouwens, het wordt tijd dat onze herhaalde betuigingen van weder zijdsche toegenegenheid haar theoretisch *karakter verliezen. - Het bestaan van de hechte broederschap tusschen Noord en Zuid moet voldingend door bewijzen gestaafd worden. Hierom ook durven wij van onzen kant de hulp onzer Noorderbroeders inroepen, opdat ook zij, door middel hunner tijdschriften en dagbladen, de aandacht van het Noordnederlandsch publiek op onzen* KUNSTBODE *gelieven te vestigen.*

Wij vertrouwen dat aldus eene groote schrede voorwaarts kan worden gedaan op de baan, die van de theoretische eenheid naar de praktische samenwerking voert.

DE REDACTIE.

Het roode kapje
volksvertelling uit Dalmatië door
Mevr. Ida van Duringsfeld.

I.
Pavo en Ljubica.

Het was in de maand December, bij het vallen van den avond, op den Biokovo, dien trotschen berg welke Makarska bestrijkt. De hoogte was eenzaam, rotsachtig en met altijd groen kreupelhout overdekt. De zon was reeds zonder stralen en nabij het ondergaan. De kust lag onder een vluchtend blauw verschiet verborgen, waarin zij zich des avonds hult zooals in een nachtkleed. De Biokovo moest op dit oogenblik wijd over het meir zijn gloeienden top laten zien; want dáár was de dag nog vloeiend en vuurrood, ofschoon de stralen allengs wegstierven.

Van verre klonk het lied eens jongelings, welke zijn zwarten, met hout beladen ezel naar het dorp dreef. De ezel was klein en de last zwaar; de jonge man had iets statigs in zich, zijn gezang was aanhoudend en wild.

Het dorp waarheen hij zich wendde, lag eenige honderden schreden meer beneden. Het bestond uit in steen gebouwde huizen met pannen daken en opene plaatsen, door doornhagen en losse steenen omgeven. Wie spreekt van het Dalmatisch gebergte, spreekt van steen; wie spreekt van Morlacksche huizen, spreekt insgelijks van steen, en zegt iemand Morlacken, dat is dikwijls ook steen te beduiden; doch steen met vuur bezield.

De zingende jonge man met zijnen ezel, was in het dorp verdwenen. Een met lompen bedekte jongeling die daar fier

en schilderachtig op een spitsen steen zat, had hem met de oogen oplettend gevolgd. Nu wendde hij zich tot een jong meisje, dat nevens hem kruiden plukte:

- 'Dat was Stjepan...' zegde hij.

Het meisje, dat eenigzins beter dan de jongeling, doch ook zeer armoedig gekleed was, antwoordde langzaam:

- 'Waar is Stjepan?'
- 'Daar ginds in de laagte.'
- 'Ik zag hem niet.'
- 'Hebt gij hem niet hooren zingen?'
- 'Ja, ik heb een lied gehoord, dat is waar. Hij zingt nòg.'

Het meisje sprak op een onverschillige on droomachtige manier, zooals men van iemand spreekt aan wien men nauwelijks denkt. De jongeling scheen met zijn donkerbruine oogen in hare ziel te willen lezen. Hij was schoon, zooals zijn geheele stam. Nergens heb ik schooner mannen gezien dan bij de Morlacken van Krogjak, van Mosser en van Biokovo. De vrouwen zijn zoo schoon niet; de meesten gaan bloothoofds, de zwaarmoedigheid staat op haar gelaat uitgedrukt, als waren zij het leven moede: hare inborst is ernstig; zijn zij schoon, dan is het eene klassieke schoonheid, bijzonder den jongen meisjes eigen. De maagd, welke verstrooid en beweegloos nevens don jongeling zat, was eene dier strenge verhevene schoonen.

De jongeling sprak nogmaals:

- 'Stjepan kan zingen, zegt gij. Wàt onbreekt hem? Zijn vader is rijk, en de zoon moet dat alles eenmaal erven.' Hij legdc zijne hand op 's meisjes schoot en sprak zuchtend stil tot haar: 'Wil hij u niet hebben, Ljubika?'

Ljubika beteekent *liefje* en *viooltje*; dat is inderdaad een dubbel vleiende naam, en zij verdiende dien wel te dragen. Zij hief een weinig het fijngeteekende gelaat op, en zag haren medegezel zijlings aan; zij sprak geen woord, maar ze lachte. Hij boog zich en drukte eenen zoen op hare ontblootte voeten. Zij verweerde zich niet, daartoe zat zij te traag in-een gezakt; zij wierp hem slechts een vurigen blik toe. Hij sprong achteruit op de hoogte, in de houding van iemand die zich geweld

aandoet. Hij stond dáár op den top van het gebergte, de armen op de borst gekruist, als een jonge koning; - zijne onderdanen waren eenige zwarte schapen, welke met hunne wollen vachten en dunne kale pooten, waggelend en statig tusschen de steenen klauterden. De schapen van Dalmatië hebben iets eigenaardigs: afzonderend, mistroostig en fier. Men kan hen en de bergspraak, op eenen zeer verren afstand, toeroepen, hetgeen zij schijnen te verstaan. Die van Pavo kwamen rond hem, zoodra zij hunnen heer zagen, als wachttenden zij op zijne bevelen. Ljubika lachte als zij haren vriend zoo door zijne getrouwe dieren omringd zag! Pavo keerde zich met droeve oogen om, het deed hem pijn dat zij zoo vroolijk lachte, terwijl hij verlegen was.

- 'Waarom lacht gij?' vroeg hij.

Zij wees op de schapen en sprak:

- 'Gij zijt hun heer en meester.'

Pavo droomde somtijds luid op, dat hij soldaat der Republiek zou worden, en weldra hoofdman, en dan veldheer. Zijn neef, die slechts met éénen arm in het dorp was terug gekomen, nog altoos zijn republiekaansch soldatenkleed droeg, en nooit van iets anders sprak dan van veldslagen, had hem die dwaasheid in het hoofd geblazen. Pavo wist wel dat zijne vooruitzichten dwaasheden waren; maar juist dààrom wilde hij niet uitgelachen worden, en wel het minste door Ljubika. Hij beet zich op de lippen, stampte met den voet, keerde zich om, deed eenige stappen voorwaarts en sloeg de blikken op het meer, dat thans in eene sluimerende schemering gedoken lag, terwijl de oever en de eilanden in de schaduwe waren verborgen.

Ljubika stond op, niet haastig, neen; zacht aan, zooals een harmonisch beeld. - Nu zag men in de schemering hare gestalte; deze was zoo schoon als haar aangezicht. Zij kwam langzaam bij Pavo, tikte hem op den schouder en sprak op zuiveren toon in de bergtaal:

- 'Vergeef mij Pavo, ik zal nooit meer lachen.'

- 'Vergeef mij', antwoordde hij droevig, 'ik ben dwaas;' doch hij omhelsde haar niet zóó innig als zij verwacht had. Hij was voor haar en voor zichzelven bevreesd. Zijn neef de

invalied, had hem niet alleen van overwinningen op het slagveld, maar ook van overwinningen buiten het slagveld gesproken: van de liefde, gelijk zij zich in de schaduwe der gondels wegschuilt, om in het verborgene des te heviger te gloeien. Pavo wist dat er in den adem der geliefde een gevaar volle betoovering kon zijn, en daarom omhelsde hij Ljubika niet; alleen zegde hij haar op hartelijken toon:

- 'Roep uwe schapen bij elkander, wij zullen terugkoeren. Uw vader zal naar uwe komst verlangen.'

Ljubika had nog een vader en een broeder, doch geene moeder meer. Pavo was ouderloos. Een verre bloedverwante bezorgde hem den kost, als men dat zóó noemen mag, wanneer men niet van honger sterft. De jongeling bezat, wel is waar, een klein veld; doch hij had noch vader noch moeder.

Dikwijls had Ljubika haar brood met hem gedeeld; immer deelden zij den zonneschijn in den winter, de geringe schaduwe in den zomer en de lucht, de vrije lucht op het gebergte, Gods vrijen hemel met elkaar. Van hunne kindsheid af hadden zij hunne kleine kudde met elkander Iaten weiden, nevens elkaar gezeten, dáár over het meer, den blik laten dwalen, den bliksem gezien, den donder gehoord, den regen verduurd, voor den storm gesidderd, en koude, honger en dorst te zamen geleden.

Het leven op de bergen is een leven vol armoede. Afgezonderde vreugde vervroolijkt het, gelijk de bloemen, die hier en daar in die groote, doch kale landstreek groeien; voor het grootste gedeelte is het echter vervelend en armoedig, zooals de rotsgrond der streek een leven vol poëtische idealen en bittere aardsche ellende.

II.
Allerheiligen.

Een jaar was verloopen: Ljubika was een volwassene maagd geworden. Pavo was nog immer een bloode jongeling, en Allerheiligen, het vóórfeest van Kerstavond, zou gevierd worden.

Feest vieren heet bij de Morlacken ‘drinken’ en wat méér zegt, zich zat drinken. Wijn is voor hen geen dagelijksche drank, zooals voor de bewoners der kusten en der eilanden; hij komt slechts bij groote feestdagen voor den dag, maar dàn wordt hij in begeestering, met overdaad gedronken.

Ten huize van den *Capovilla*, bij het dorpsopperhoofd, in de school, overal werd er gedronken en gelachen. Het was een herfstdag der vreugde.

Eén jongeling scheen geen deel aan het feest te nemen, en zat droomend tusschen de vroolijke gasten rond de tafel. Het was Stjepan, de zoon des huizes. Zijn vader Ivan had hem in stilte reeds lang nagezien; thans riep hij hem; doch de jongeling hoorde het niet. Hij riep luider; Stjepan stond op en vatte gedachteloos den beker.

- ‘Wat is dat mijn zoon?’ vroeg Ivan, ‘ik roep u en gij hoort niet, ik roep u nogmaals en go springt op eenmaal recht, alsof ge uit 'nen droom ontwaakt; ge zit in ons midden, zonder met ons vrolijk te zijn; er is wijn, en ge proeft er niet van. Elkeen is vrolijk vandaag nu wij het Aller-beschermheiligenfeest vieren. Waarom zijt *gij* alleen treurig?’

De jonge man, die zoo onverwachts, in de tegenwoordigheid der gansche familie, ondervraagd werd, antwoordde niet aanstonds, maar boog verlegen het hoofd. Men zag wel dat hij iets zeggen wilde, doch hij wist niet of hij het wagen zou. Hij blikte zijnen vader ter zijde aan, en zag op dezes aanzicht eene ongewone teedere toegevendheid; hij vatte plotseling moed en sprak haastig en afgebroken:

- ‘Eene geheime smart doet mij lijden vader, ik voel mijn hart bloeden en durf toch heden uwe hulp niet inroepen. Geen boomschors noch kruid der weide kan mij genezen. *Gij* alleen kunt mij helpen. - O denk, dat gij mijn vader zijt, dat ik uw zwak en hulpeloos kind ben. Morgen is het de verjaardag van den dood mijner moeder; ik bezweer u bij hare assche, bij die mijns broeders, bij hen allen voor wier rust wij dezen avond zullen bidden, vervloek mijne liefde niet, verstoot mijn verzoek niet, schenk mij liever vergiffenis en troost!’

De geheele familie was ten hoogste verstomd en zag Ivan met onderzoekende blikken aan, om te weten welken indruk die uitroeping op hem maakte. Stjepan beefde; zijn moed scheen hem, nu hij gesproken had, beleedigend te zijn. Een vader wordt bij de Morlacken als eene godheid aanzien; zijne uitspraak is het noodlot dat de kinderen met gebogen hoofde aannemen; hun hart mag er zich tegen verzetten als het wil, maar luid tegenspreken durven zij niet, zij mogen in stilte lijden - niets meer. Stjepan wachtte sidderend op 's vaders uitspraak.

Ivan zweeg eenige oogenblikken; dan sprak hij:

- 'Welaan, gezegend zij de assche uwer moeder, mijne getrouwe gezellinne, gezegend zijn de beenderen mijns zoons, uwen broeder, gezegend zij de aarde, waarin onze afgestorvenen rusten, en gij, wees gij ook gezegend. Zelfs uwe liefde zal ik ook zegenen, indien zij uwer waardig is.'

- 'O vader,' sprak Stjepan, bevende van hoop 'het is Ljubika, Bogdans dochter, die ik lief heb...'

Een goedkeurend gemurmel liet zich uit den mond der aanwezigen hooren.

- 'De familie Bogdans is eene achtingswaardige familie,' sprak de vader, 'en gelijk de boom is, zijn ook de vruchten. Ljubika zal de uwe worden, heb slechts eenigen tijd geduld. Onbezonnen liefde kan later in haat veranderen, en verbroken worden; dus mijn zoon, wacht nog wat, tot ik de uwe grondig kenne.'

Stjepan meende dat hij daar over lang genoeg nagedacht had; doch hij zweeg, onderwierp zich en was dankkaar.

Ivan wendde zich tot het gezelschap, en sprak na rijp overleg:

- 'Sedert het dorp bestaat, woont er de familie Bogdans, en de oudste dorpelingen weten er niets dan goeds van te vertellen; geene enkele slechte daad bevlekt haren naam. Ik wilde Stjepan met Ivka doen trouwen; zij krijgt gewis honderd schapen meê als bruidschat; doch ik laat mijne plan varen en neem Ljubika als schoondochter in huis. Dàt is gewis tot Godes grootere eer; want terwijl Ivka in de kerk lacht en

fluistert, is Ljubika gansch in 't gebed verslonden. Daarom zal *zij* de vrouw mijns zoons worden. Dan moge zij mij eenmaal in den doodslaap mijne oogen toedrukken, mij met een lijkkleed versieren, voor mij bidden en elken zondag mijn graf met wijwater besproeien... Ja, Ljubika, die bloem van haar geslacht, zal ook de eer van het mijne uitmaken; zij zal mijne dochter zijn, ik zal haar als een vader liefhebben...'

De oude man was vroolijk gestemd; hij dronk om zich te verlustigen; de beker ging, met bijval, in het ronde. Ivan was gelukkig om dien bijval. Het gaf hem veel genoegen, als hetgeen hij zegde billijk bevonden en geprezen werd. Waar men zóó afgescheiden, zóó weinig in getal, en in zóó klein gezelschap leven moet, heeft de lof en de blaam van één persoon veel gewicht, hoeveel te meer dan niet de goed- of afkeuring eener gansche familie.

Stjepan zat daar stil en gelukkig, en vroeg zichzelven af, hoelang het nog duren kon, eer vader zijne liefde genoeg zou op de proet gesteld hebben?

(*Wordt voortgezet*.)

Vrij vertaald door JOZ. STAES.

Bladvulling.

Waarheid.

Wie de toorts der waarheid draagt,
Dwars door 't volksgedrang,
Zengt zoo licht soms, hier of daar,
Dézen 't kleed en génen 't haar...
Dan - men kan het best gelooven -
Wie van kleed en haar geniet
En den drager naad'ren ziet
Haast zich 't fakkellicht te dooven; -
Maar wat waar is, blijft toch waar,
Trots de domme dompersschaar.

V.A.D.

Naar de proza van PAUL VAN HEMERT

Poëzie.

I.
Het Geitewachtertje

Eene arme weduw' was Katrien. -
Een geitjen en een kat
Was héel het erfdeel dat heur man
Haar nagelaten had.

Eén knaapje bleef haar van de zes,
Heur Jantjen, acht jaar oud;
Hij wachtte 't geitje, langs den kant
Der straat en soms in 't woud.

Zij waren makkers elken dag;
En kwamen zij te huis
Hij maakte 't geitjes stroobed zacht,
En kookte in 't drinken gruis.(1)

‘Goên avond, beestje,’ zegde 't kind,
En gaf het nog een zoen,
‘Weêr morgen keeren wij naar 't veld,
‘Daar kunt ge u lekker voên.’

Hij stak 't gespleten deurtje toe.
- Het hing bijna van-één; -
Hij loerde door het spleetje nog,
Kon schier van 't beest niet scheên.

Maar, Moedertje, zij kwam in nood.
Een Buurvrouw bood haar geld...
Dan, wanneer Jantjen slapen was,
De koopsom werd geteld,

En eer hij uit zijn bedje kroop
Was 't makkertje verbeurd;
En eer het klokje zeven sloeg
De knaap half dood getreurd.

‘Ach! moeder, haal mijn geitje weêr!...’
- ‘Ik kan niet, liefste kind,
Ik had geen huishuurgeld, geen brood...
‘Kom, eet nu, kom gezwind!’

(1) *Gruis*, voor *Zemelen*.

Hij at noch dronk; hij schreide luid.
Zij zocht heur biezen stoel,
En viel aan 't weenen even zeer,
Vol moederlijk gevoel.

Maar 't stalleken bleef ledig staan...
- ‘Mijn geitje!...’ kreet hij lang.
Zijn gitzwart oog werd flets en hol,
En doodsbleek werd zijn wang.

Daar stapt zijn geitje aan buurvrouws hand
Hij loopt, raakt schier geen baan,
Vat 't beestjen in zijn armen vast.
En - laat het niet meer gaan...

De Burchtvrouw kijkt door 't vensterraam,
Dat zicht ontroert haar zeer...
Heur goud brengt hulp, en - 't geitje lief
Wordt Jantjes makker weêr.

Zij keert naar heur kasteel terug,
Vertelt het aan heur kroost,
De kindren danken moeder blij,
Die Jantje heeft getroost.

V^we^ VAN ACKERE geb. DOOLAGHE.

Diksminde, 1873.

II.
Avondlied.

(*Naar* Gottfried Kinkel).

't Werd stil in dal en dreven,
Ter ruste nijgt de dag;
Ons oor omruischt in 't zweven
Der Englen vleugelslag.
Zacht doet de nacht vertragen
Het bruisen van den vloed, -
Werp af, wat u doet klagen
En wat u vreezen doet.

En hield u Schuld gebogen
Zie niet terug met schrik...
Ootmoedig naar den Hoogen
Hef zich uw beê, uw blik!
Ook de verdoolde lamren
Des Herders liefde hoedt, -
Werp af, wat u doet jamren
En wat u vreezen doet.

Ziedâàr Gods trouw verkonden
Door glansrijk sterren schrift,
Des Hemels eeuwge ronden
Onwischbaar ingegrift!
Zóò vast, zóò trouw, zóó veilig
Geleidt Hij ook Uw voet, -
Werp af, wat u ontheilig'
En wat u vreezen doet!

Dr J.P. HEYE.

Amsterdam.

III.
Twee fragmenten

Toen wij soms samen zaten te keuvelen,
Zij met mij, en ik met haar,
Streelde de zon de bloemen der heuvelen.
Welde it bronlijn frisch en klaar;
Zong de vogel in de boomen;
En wij weefden gulden droomen,
Tintelend van liefde,
Van hemelsche liefde!

Toen ik dan soms een zoentje woû nippen,
Lachte zij met hart en oog;
't Harteken lag haar - ha, ha! - op de lippen,
Maar heur vinger dreigde: ‘Poog!’
En wij bloosden, lachten beiden;
En het bloemtapijt der weiden
Tintelde van liefde.
Van Hemelsche liefde!

Toen wij dan samen naar huis toe gingen,
Waagden wij geen woordje meer;
Maar dat stilzwijgen was zoenen en zingen,
Lachen, jublen, blij en teêr;
Bloemen geurden, zonnevonken
Spatten milde levenslonken,
Tintelend van liefde,
Van hemelsche liefde!...

Jong te zijn en te beminnen,
  Hoe zalig en zoet!
O! het leven te beginnen
Met rozengeur en zonnegloed
In 't frisch ontkiemd gemoed:
Jong te zijn en te beminnen,
  Hoe zalig en zoet!

Weten dat op uwe schreden
  Een engel u wacht,
Bloemen strooiend en gebeden:
Gevoelen, hooren, dag en nacht
Heur maagdenreine zieleklacht;
Weten dat op uwe schreden
  Een engel u wacht!

Jong te zijn en te beminnen,
  Hoe zalig en zoet!
En met open hart en zinnen
De wereld zenden groet op groet,
Vol hoop, geloof, vol glans en gloed:
Jong te zijn en te beminnen
  Hoe zalig en zoet!

THEOPHIEL COOPMAN.

Brussel, 1874.

IV.
Uit ‘de waarheid in het leven.[1]

XXXIII.

Vroolik getjank stijgt op langs het g e l u w e , geurende graanveld,
Zwaaiender zeizens geklank en geruisch der vallende halmen,
Die, pas ter neder gepikt, up den grond nog ritselend siddren,
Bukkender maaiers gerucht, gewauwel van oogstende meisjes
Menglen zich samen en zweven door 't ruimals veelstemmig concerto,
Op 't veld glinstert de zon en bemaalt het met glansende schoonheid.
* * *
Zie de blozende vrouw, hoe ze handig de halmen tot schoven bindt,
Loert naar den kant, waar elzenloover oelemmerend voorhangt;
Zie, daar in 't weemlende gras, hoe een knaapje spartelt en plots schreit,
Handekens wringt en ze klampt aan de zwellende borsten der moeder,
Paarlende melk verzwelgt het, zijn gesmak trilt in 't heerlik concerto.
Op 't veld glinstert de zon en bemaalt het met glansende schoonheid.

(1) Deze cyclus gezangen zal dees jaar bij den uitgever Sijthoff te Leiden van de pers komen, en mag als een vervolg aanzien worden up het liederenboek: De Liefde in het Leven.

En daar komt op het land een wagen bespannen met paarden,
Neven de paarden een man, die blijde ziet naar den zuigling,
Krachtvol blikt naar de vrouw en dan roept: ‘he, mannen, geladen!’
Boordevol, overbevracht, en daarboven de moeder met 't knaapje,
Keert de wagen geleid door den man, gevolgd door 't heerlik concerto.
Op 't veld glinstert de zon en bemaalt het met glansende schoonheid.

XXXIV.

Donkert treurig de nacht, hel toch schemert de vlottende mane.
In het landlike huis slaapt lachend de minnende moeder,
Vast ook de kinderen allen. - De vader, hij woelt zoo onrustig!
Vlijtig heeft hij schatten bij schatten verzameld in stallen en schuren,
Hoor, in hun bed, hoe zoet de moeder en kinderen sluimren:
Vruchten des werks zijt gij eêl! wat zijt ge vruchten der liefde
Voor den vader toch hemelsch, o kindren. - Hij woelt zoo onrustig.

**

Donkert treurig de nacht, hel toch schemert de vlottende mane.
Stom voor den woelenden geest, voor het angstige herte des vaders
Staat daar, och! in het aklige duister een huiverend schrikspook
Doodsbleek te dreigen... En somber en ijskoud zucht het: ‘de toekomst
‘Uwer geliefden ben *ik*! - uw huis wordt heden verdorven!
‘Ramoen en hoon snelschietend uit 't raadslige waagstuk des levens
‘Vallen op u als hongrende wolven, op 't bloedige slagveld...
‘Ha! ge wildet beminnen en kweeken! - Hij woelt zoo onrustig.

***

Donkert treurig de nacht, hel schemert de vlottende mane,
Moedig en stout wil hij tegen 't dreigende spook zich verzetten:
Schaterend grijnst het en ploft als een berg op zijn hijgenden boezem,
Dieper en dieper verzinkt hij onmachtig ten gapenden afgrond...
Luider en luider verneemt hij de klaagstem lievender wezens,
Smeekender handjesgebaar bemerkt hij dat spoedig verzwindelt...
Plots de borst ingestampt, het oog doorstoken en lichtloos
Zinkt hij dieper en weerroept nog: ‘Kinderen! ik kan u niet helpen!...’

EMANUEL HIEL.

Brussel.

V.
Lied

Liefde, bier, tabak en liedren!
Weelde van het jong gemoed,
Die, in 't zware strijden, iedren
Dag dien God verleent verzoet:
Liedren, liefde, wellustbloemen
Pijpje, bierkan, lieve schat;
Zou men 't leven: *leven* noemen,
Zoo men U op aard niet had?

Ieder bij zijn lief gezeten,
's Avonds na de zware taak,
Willen wij het leed vergeten,
Spotten wij met smart en vaak.
Pijpen dampen, oogjes lonken,
't Vroolijk lied schalt overluid;
t Ledig glas wordt volgeschonken
Weêr geleêgd - gevold - weêr uit!

Bekerklanken, liefdekussen,
Wie kent guller lustakkoord?
Als het wolkje rook waartugschen
't Eerlijk lied van 't liefje boort;
Oogjes lonken, pijpen dampen
Vrijheid, blijheid overluid:
‘Weg 't verleden met zijn rampen,
Naar de toekomst blij vooruit!’

Wie kan zingen is te vreden,
Dàt doet altijd niet een vorst;
Wie kan drinken sterkt de leden,
Wie kan rooken heeft een' borst;
Wie de toekomst wil verlangen,
Rozekleurig, wélgezind,
Minne pijp en vrouw en zangen,
't Bier vooral - of blijve een kind.

Lt V. VANDE WEGHE.

Luik, 1873.

Wilskracht.
Schetsen uit het leven van beroemde Tijdgenooten.

> Hij die scheppen wil moet zich werkman maken en niets van het toeval verwachten: het is in het zweet zijns aanschijns, ten prijze van de grootste inspanning, van onafgebroken arbeiden en strenge studiën, dat hij aan de diepten der menschelijke natuur de schatten die zij in zich bevat ontrukken zal, even als de mijnwerkers aan de ingewanden der aarde de rijkdommen ontrukken, die zij in haren schoot bewaart.
> PETER BENOIT.

Voor eenige jaren verscheen in de Engelsche letterkunde een thans bijna wereldberoemd boek, getiteld: '*Self-Help*' door Samuel Smiles, waaruit blijkt dat verreweg de meerderheid der beroemde mannen hunne grootheid slechts door eigen wilskracht en volhardend streven erlangden, dat alzoo elke belangrijke uitvinding, elk duurzaam werk op 't gebied van wetenschap of kunst met aanhoudende krachtinspanningen en opofferingen gepaard ging.

Niet alleen bij de studeerende jeugd, ook onder het volk vond *Self-Help* reeds bij zijne verschijning oen ongemeenen bijval. De daarin aangehaalde voorbeelden dienden talrijken lezers tot spoorslag, om òòk met geduld en volharding naar zelfvolmaking voort te streven. Derhalve mag men zeggen dat weinige boeken in de maatschappij zóóveel nut gesticht hebben als het werk van Smiles.

Op mij hebben die bewonderenswaardige trekken van wilskracht steeds een diepen indruk gemaakt. Naderhand heb ik er ook in het leven van beroemde tijdgenooten nog anderen ontdekt, waarvan ik er den lezers van '*De Vlaamsche Kunstbode*' enkelen wil meêdeelen.

I.
Adelaïde Ristori.

Het is bekend dat wellicht geéne kunst zooveel aanhoudende studie vordert als het Tooneel. De zoo verschillende aandoeningen van het menschelijk hart op eene plastieke wijze voorstellen, zóódanig dat zulks den toeschouwer ontroert en medesleept, is zeker iets waartoe veel krachtinspanning wordt benoodigd. Het leven van beroemde dramatische kunstenaars en kunstenaressen kan zulks ten overvloede bewijzen.

Onder deze laatsten heeft ten huidigen dage de begaafde ADELAIDE RISTORI zich eene wereldberoemdheid verworven. Eene kleine biographische schets der Italiaansche tooneelspeelster moge hier niet onwelkom wezen(1).

RISTORI werd uit eene onbemiddelde familie geboren. De begeestering voor het schoone dreef haar van hare vroegste jeugd naar den schouwburg. Hare natuurlijke begaafdheden en klassieke schoonheid werden alras door het Italiaansche publiek ten gunstigste opgemerkt.

Een harer geestdriftigste bewonderaars was de markies Dell Grillo, die de tooneeliste schier op elke harer kunstreizen opvolgde. Te Venetië stelde hij haar eindelijk een morganatisch huwelijk voor; doch Adelaïde sloeg fier het aanbod af. - Zij was, zegde zij, zóózeer gewoon de rollen van *princes* en *koningin* te vervullen, dat zij zich toch niet inbeelden kon dit niet eens wezentlijk te zijn.

Zij oòk beminde den markies, en toch raadde zij hem aan zich aan den wil zijns vaders te onderwerpen, die hem, onder bedreiging van vaderlijken vloek en onterving, beval van het meisje af te zien.

- 'Nu, zoo sprak RISTORI, nu wil ik gansch voor mijne kunst leven; ik wil er naar streven eenmaal eene groote kunstenares te worden, mijnen naam in de wereld beroemd te maken, en dàn zal de oude markies wel te bewegen zijn, zijnen zoon toe te staan in zijne oude adelkroon jonge frissche lauweren te vlechten.'

(1) Deze bijzonderheden zijn grootendeels ontleend aan de zoo merkwaardige studie '*Unter berühmten Menschen*' welke Von Kolenegg (Poly Henrion) tegenwoordig uitgeeft.

En zóó ging het inderdaad. Eenige jaren later was gansch Europa vol van RISTORI'S kunstroem, - en tegenwoordig toch draagt zij den adellijken naam van *Markiezin Dell Grillo*.

Het volgende voorval zal een denkbeeld geven van den buitengewonen ijver, waarmeê RISTORI in hare leerjaren hare rollen bestudeerde.

'Op zekeren avond, zoo vertelt de Duitsche kritieker Kolenegg, kwam RISTORI gansch ontsteld bij ons aan. Zij had van haren markies weer zulk eenen hartroerenden brief ontvangen, eenen brief die zóozeer van liefde en teederheid gloeide, dat diezelfde gevoelens nu ook in haar ten hoogsten graad waren opgewekt. - Groot en beroemd te worden om eenmaal, zijner waardig, den geliefde heurs harten toe te hooren, dáárvoor sloeg haar elke polsslag.

'Zij had ook een nieuw stuk in lezing gekregen; ik meen van Giacometti, en wel het later zoo beroemd geworden '*Pia de Tolomei*'. In dit werk moest zij de hoofdpersonnage verbeelden, welke op het einde als pestlijdend en krankzinnig voor 't publiek optreedt. Zij had de overtuiging dat deze rol haar de gelegenheid zou verschaffen, eene groote schrede op den weg harerzoozeer verlangde beroemdheid vooruit te doen, en ontzag zich dus geene moeite om ze zóó weer te geven als de natuurlijkste karakterschildering het maar mogelijk maakt.

'De liefde en de zucht naar kunstroem dreven haar tot het voor een jong meisje ongeloofbaar besluit oorlof te vragen, om een ganschen dag in een Dolhuis te mogen doorbrengen Daar bleef zij uren lang, in de cellen der krankzinnigen en pestlijdenden de folteringen dezer ellendigen bestudeeren. Afgemat en met vrees bevangen, had zij den moed niet naar hare eenzame woning weer te keeren; in 't voorbijgaan viel zij bij ons in huis, alwaar zij een uur lang, door zenuwachtige krampen bevangen, liggen bleef. Alsdan vermande zij zich, haalde de "*Pia*" uit den zak, en nog vol van de afschuwelijke bekomen indrukken, begon zij den laatsten akt half te lezen, op zulk eene ingrijpende wijze dat wij allen als door eene onweerstaanbare vrees en buitengewone bewondering waren aangedaan.'

Tegenwoordig dat ADELAÏDE RISTORI op het toppunt haars roems gekomen is, vooral nu komt het ons nuttig voor, dezen trek uit hare leerjaren aan te halen, opdat hare mededingsters in de dramatische kunst, verre van haar te benijden, zich beijveren zouden om haar voorbeeld te volgen en zich ook op eene zoo ernstige studie van de menschheid zouden toeleggen.

II.
Maria Von Seebach.

Eene kunstenares die men te recht ‘de Ristori van Duitschland’ zou mogen noemen is MARIA VON SEEBACH. Zij ook heeft zich grooiendeels door eigen studie en zelfoefening gevormd, en aldus een zoo hoogen graad van kunstontwikkeling bereikt. Een enkele trek uit hare biographie zal voldoende wezen om te doen zien hoe gewetensvol deze tooneeliste hare rollen met hart en ziel bestudeerde.

Op zekeren avond dat Kolenegg, toenmaals nog Oostenrijksch officier, door de straten van Weenen wandelde, kwam men zijne hulp inroepen, onder voorwendsel dat er in een naburig huis moordkreten opstegen. Onmiddelijk begaf hij zich met eenige policieagenten ter plaats, en overtuigde zich weldra, door de duidelijkste uitroepeningen, dat er op de eerste verdieping eene misdaad gepleegd werd. Men roept; doch krijgt geen antwoord, hetgeen natuurlijk de vermoedens nog versterkt: men roept en roept nog harder, en in plaats van moordenaars, zien de moedige redders... de schoone Maria Von Seebach, in *negligée* de deur openen.

Men begrijpt den toestand der paladijnen bij die verschijning...

- ‘Verschoon me, Mejuffer,’ stamelde Kolenegg, ‘ons onverwacht bezoek... doch we vernamen zulke hartverscheurende uitroepingen... wij twijfelden niet of er gebeurde hier een ongeluk...’

- ‘Het spijt mij,’ antwoordde de minzame kunstenares, ‘u op zòòdanige wijze verschrikt en vermoeid te hebben. Ik studeerde mijne rol *Gabriëlle* in het drama van dien naam, dat morgen moet opgevoerd worden. Nu beproefde ik wèlke

uitroepingen de natuurlijkste zouden wezen in het tooneel uit den tweeden akt, waarin Gabriëlle, na eene pijnlijke operatie voor de éérste maal des levens het daglicht aanschouwt. Ik was nu zoo onvoorzichtig het venster open te laten.... da verkwikkende avondkoelte bekoorde mij zoozeer... en aldus drongen buiten mijn weten mijne kreten in den schoonen zomernacht.'

GUSTAAF SEGERS.

(*Wordt voortgezet*).

Over de Nationale Toonkunde door Peter Benoit.[1]

De geestes- en kunstbeweging van Belgie moet niet enkel en alléén onder Vlaamsch opzicht worden beschouwd; onze dubbele politieke toestand duidt eene dubbele werking, eene dubbele zedelijke en intellectuëele baweging aan.

Alles wel nagegaan, zijn het de Vlamingen niet die 't meest te beklagen zijn onder opzicht der middelen van kunstschepping. Het is waar dat, in hunne staatkundige rechten gekrenkt, zij de noodige hulpmiddelen niet hebben om de ontwikkeling op al de punten van het Vlaamsche Vaderland behoorlijk te doen geschieden; doch zij ten minste hebben eene taal, de hunne, die hun voor de geestesvoortbrenging een zéker gebied geeft. dat niemand hun zal kunnen ontnemen. Kan men evenveel zeggen van onze Waalsche broeders, ondanks de groote voordeelen die hun de fransche taal verschaft of schijnt te verschaffen?

(1) Zie vorigen jaargang van den *Kunstbode*.

Het fransch is, noch zal nooit hunne eigene taal zijn, en vooraleer er te kunnen toekomen volgens de vereischten der natuur te scheppen, zijn zij genoodzaakt zich eigentlijk bij middel van het waalsche taaleigen, eene taal te vormen die de taal van al de Walen worden zou.

De Vlamingen bezitten de volstrekte scheppingsgave, de Walen bezitten die slechts in betrekkelijken zin. Zou men willen gelooven dat juist dàtgene wat in de oogen van vele Vlamingen een oneindige weldaad voor onze Waalsche broeders schijnt, namelijk de overheersching der fransche taal in Belgie, integendeel wel het grootste ongeluk is dat hen treffen kan, En inderdaad, wie zou durven staande houden dat de Walen, Franschen zijn? Zoo zij geene Franschen zijn, dan kan de fransche taal hun niet eigen wezen, en wordt zij de meest tyrannieke van alle hinderpalen aan hunne geestesontvoogding, aan hunne echte beschaving, aan de volledige ontwikkeling van hun scheppend vernuft.

Ik weet wel dat deze regelen opmerkingen zullen uitlokken, de eene welwillender dan de andere; doch men vergete niet dat ik van het natuurbeginsel niet afwijk en dat ik in al hunne waarheid de geschiktste en de zekerste middelen te ontleden heb, niet alleen van den scheppingsgeest in de kunst, maar ook van eene ontwikkeling van ras onder alle opzichten beschouwd.

Derhalve kom ik à *priori* tot deze stelling: de twee nationale talen van België zijn, of zouden dienen te wezen: het Waalsch en het Vlaamsch (Nederlandsch).

Wat het eigentlijk gezegde Fransch betreft, dit moest als nationale taal den lande even zoo vreemd zijn als als welke uitheemsche taal ook

Het Waalsch vernuft versmacht onder eene noodlottige drukking, want de fransche taal is de zijne niet; deze drukking zal blijven bestaan, zoolang de pogingen die te Luik de ‘Maatschappij tot ontwikkeling en vorming van het Waalsch als taal’ niet zullen gelukt zijn, zoolang alle Walen zich niet zullen vereenigd hebben in ééne en

dezelfde aandrift, dezelfde wilskracht, om er toe te komen zich eene eigene taal te verschaffen.

De ‘utilitaristen’ zullen onze stelling aanvallen; zij zullen ons vragen wat het land worden zou indien onze twee volksstammen elk eene eigendommelijke taal bezaten, tegenwoordig dat het fransch de parlementaire taal en als het ware het gemeenschapsmiddel tusschen Walen en Vlamingen is geworden. Wij zullen ten gepasten stonde daarop antwoorden, de nuttigheidskwestîe tot eene andere orde van gedachten behoorend dan die welke ons thans bezig houdt. Wij zullen alleenlijk zeggen dat het Fransch geenszins eenen band tusschen Walen en Vlamingen uitmaakt; want een groot deel der eenen en der anderen verstaan deze taal niet. Goethe heeft gezegd dat elke aangeleerde taal aan den geest eene nieuwe wereld openbaart. Wij zullen erbij voegen dat het noodzakelijk is, onder algemeen opzicht, dat een volk verscheidene talen kunne, en niets zal beletten dat de Belgen, buiten hunne twee grondtalen, zouden trachten zich ook het Duitsch, het Engelsch, het Frausch, enz. eigen te maken. Doch indien hetgeen Goethe gezegd heeft eene onbetwistbare waarheid is zoo kan zij enkel met vrucht worden toegepast wanneer men zijne eigene taal machtig is, die alleen de vreemde taal grondig kan doen kennen.

De Walen hebben onder dit opzicht een reuzenwerk te verrichten: Zij hebben een dialekt, zij hebben geene taal. Het is aan hen, ze zich ze zich te scheppen bij middel van Waalsch.

Voor mij ligt het verslag der werkzaamheden van de ‘*Société liégeoise de littérature Wallonne*’. Deze werkzaamheden verdienen in hooge mate belangstelling, en de maatschappij die er zich aan toewijdt is de bevestiging van een natuurlijk princiep, datgene welk ieder ras ertoe brengt tot zijnen oorsprong terug tegaan, om alsdan zijne volledige uitdrukking te bereiken, door zich eene taal te scheppen die hem tot bemiddeling tusschen de natuur en den geest verstrekke.

Rond deze moedige mannen zouden al de Walen zich moeten scharen, om hen in hunne pogingen te ondersteunen: dáár is het grondbegin aller noodwendigheden: want het Waalsche volk is eigentlijk buiten de vooruitstrevende beweging geplaatst, ten minste zooveel als het Vlaamsche volk, indien het zijne eigene taal niet heeft die hem een grondslag legt, een middenpunt, een sterke steun tot zijn geheele en volledige ontwikkeling.

De *Société liégeoise* is tot aan het XIIIe boekdeel van zijn Bulletijn gekomen: zij geeft daarenboven een jaarboekje uit, dat zijn VII^{de} boekdeel heeft bereikt. Reeds bestaat er eene vrij merkwaardige Waalsche spraakleer Waalsche dichters en schrijvers hebben de volksspraak door vaste regels bepaald. Talrijke uitgaven zijn verschenen en verschijnen, die van eene ernstige vlucht getuigen.

Het komt er overigens niet zóózeer op aan of de taal waarvan men zich bedient al of niet eene echte moederspraak zij; zelfs wanneer de taal waarin men schept slechts als een eenvoudig dialekt kon worden beschouwd, zoo zou nòg dit doel bereikt zijn, indien deze volkstaal geregeld is en behagen kan. Zie eens de Platduitschers: zij hebben een dialekt, waarin zij scheppen en dat hun heeft gediend om werken van eene onbetwistbare oorspronkelijkheid en leefbaarheid voort te brengen. Zie eens hoe in Frankrijk zelfs, twee ware dichters, Mistral en Jasmin, zich eene taal kiezen die slechts een patois is en er de tonen der schoonste, der zuiverste poëzij uittrekken. Zie verder nog het aanzienlyk getal werken die in Frankrijk elk jaar naar de *Académie des Jeux floraux* van Toulouse gezonden worden, en die dit jaar tot meer dan 200 beloopen. Zouden misschien (om mij van eene uitdrukking van M. Hiel te bedienen) al deze schrijvers met zinsverbijstering geslagen zijn?

Wel zal men hun zeggen in de fransche taal te schrijven, omdat er voor hen geen aftrok bestaat, en zij zich slechts tot een klein gedeelte van 't publiek richten. Maar wat heeft de kunstschepping daarin te zien! Kan er het

minste verband bestaan tusschen het geschapen kunstwerk en de spekulatiën die men er mede doen wil! De beste schepping is niet diegene welke van het mèèstè lieden begrepen, maar die welke het best begrepen worden, al ware 't slechts van eenigen.

Aftrok publiciteit, wereldbefaamdheid, ziedaar de groote woorden van het utilitarism, woorden welke men luid zeer luid klinken doet, en die een zoo groot getal mannen van talent van hunnen echten weg doen afdwalen! Vooroordeel en blinde gewoonte, eeuwige vijanden van den vooruitgang, verschacheling die wat er verbevenst, wat er heiligst in ons bestaat tot den rang van koopwaar verlaagt, uitbuiting van ideaal! ziedaar wat den grond dezer logenachtige theoriën uitmaakt.

(*Wordt voortgezet*)

Over Nationalism en Cosmopolitism In de Beeldende Kunsten.[1]

De Nationale Kunst is de zuivere en volkomen uitdrukking van den Geest eens volks, het natuurlijk uitvloeisel eener eigenaardige ontwikkeling. Zij is eene der uitingen door welke een ras zijn bestaan bevestigt. - *De Cosmopoliete Kunst* in tegendeel, wil zich ontwikkelen buiten alle loutere medewerking van den volksgeest. Daar zij de verschillen de kunstuitdrukkingen der onderscheidene volken in eenen eenigen vorm wil gieten, ontkent zij aan den volksgeest het recht zijner eigene kunstuitdrukking te bezitten.

Wanneer men dus vraagt wat de kunst van een volk ons

(1) Voorgedragen op het XIIIe Nederlandsch Congres.

moet geven: Voortbrengselen door zijnen geest bezield, of voortbrengselen zonder bijzonder eigenaardig karakter, - kan dan het antwoord twijfelachtig zijn?

Ziet op welke tijdstippen de kunst vervalt en ge vindt altoos dat die voorgegaan zijn van een tijdperk waar vreemde leere en vreemde invloed de geesten hadden vervalscht.

Heeft men ooit eene echte nationale kunst zien bestaan, bij een volk dat zich ontaarden en verbasteren liet? Hebben integendeel al de volkeren geene eigen kunst bezeten van het oogenblik af, dat het den kunstenaren gegeven was hunne ingevingen te putten aan zuivere vaderlandsche bronnen? Maar indien aldus de kunst aan zekere vereischten te voldoen heeft wat moest ons de zedelijke gesteldheid des kunstenaars, des scheppers zelve opleveren?

De echte kunstenaar maakt, indien ik zoo spreken mag, de synthesis van zijn geslacht uit. Hij moet het leven van zijn volk leven, zijne taal spreken, deel nemen aan zijn genot, zijn lijden en strijden; zijne geschiedenis, zijn geoof, zijne overleveringen in zich dragen, in een woord zijne strevingen en verzuchtingen kennen, zijne ziel baden in den geest zijns volks.

Dààrom hoeft de opvoeding des Vlaamschen kunstenaars met de grootste zorg bewerkt te worden. Zijn jong gemoed zal men van alle nadeelige invloeden, van alle uitheemsche aanraking behoeden, en nog vòór dat men werke om er eenen *kunstenaar* van te maken, moet men eenen *man*, eenen *Vlaming* opbrengen, Vlaamsche mannen verwekken, ja, om vlaamsche kunstenaren te hebben. - Dàn zal het zaad, door het nationaal kunstonderwijs gestrooid in eenen gunstigen en goed bereiden grond vallen. De Kunstenaar, wiens geest niet door valsche begrippen ontaard is, in wiens gemoed voor niets anders plaats is dan voor oprechtheid en waarheid, zal zich door geene uitheemsche schoonheden laten medeslepen of zich geene vreemde vormen laten opdringen;

want dit alles druischt zóó zeer tegen zijne natuur aan, dat hij er zich instinctmatig van af wendt. - Hij gevoelt wel dat het gebruik maken van die vreemde aanwinsten hem verplichten zou eigene hoedanigheden te verwerpen.

Daarom is de sterkste borstweer tegen de verleiding door 't vreemde schoone: de zuiverheid van 's kunstenaars gemoed zelve. De Vlaamsche kunstenaar zal uit onze oude vaderlandsche kunst de ware en zuivere grondbegin selen putten en met dezelfde oprechtheid, als onze oude meesters, te werk gaan. Het oog op de natuur gevestigd. zal hij vrij en vrank zijne baan breken, zijne gedachten, zijne ingevingen in den vorm kleeden waardoor zij het uitdrukkelijkst weergegeven worden. En, om vlaamsche schilder te zijn, zal hij zich niet verplicht achten zich slavelijk aan oude vormen te hechten, want dewijl hij *waar* zijn zal, zal hij *Vlaamsch* wezen.

Het grondkarakter der vlaamsche schoonheids leer is geheel en al begrepen in één woord: *Waarheid*.

Hoe durft hij aanspraak maken op den titel van nationalen kunstenaar, hij die den geest van het volk misacht waarvan hij de tolk beweert te zijn, zijne taal miskent, die er de getrouwste uitdrukking van is?

Hij, hij heeft nooit getrild bij het klinken der zoo mannelijke en frissche tonen van het volkslied, hij blijft koel bij de zangen zijner dichters en heeft zich bijna uitsluitelijkgevoed met de geestesprodukten van den vreemde. Hij is geheel buiten het nationale leven opgebracht, en leeft er nog buiten. Kan het werk van zulken kunstenaar iets anders dan de vrucht eener aangeleerde kunst zijn? - Iets anders dan eene logen? En het koude aangeleerde, het voorgeschrevene, het gemis aan overtuiging is de dood van alle echte kunst.

Overtuiging is de eerste vereischte.

De mensch en de kunstenaar maken één en hetzelfde wezen uit. Kan men wel behoorlijk uitdrukken wat men niet waarlijk gevoelt?

Men hebbe wel aan te leeren hoe, door berekende middelen, door zekere voorgeschrevene uitdrukkingswijze het gemeende, het wezenlijke bestaan der zielsaandoeningenver vangen wordt, en hoe men tot het weergeven van de uitwerking dezer komt, zonder verplicht te zijn ze volstrekt te gevoelen! Onder *dit* opzicht heeft, ja het kunstonderwijs wonderlijken voortgang gedaan; men heeft om zoo te zeggen echte wetboeken opgesteld en onfeilbare recepten aangeduid, ter voorstelling van gegevene toestanden, als ook om in zekere typen onberispelijke kunstwerken aan den dag te brengen. Jammer maar dat hier de overtuiging voor niets meer geldt, en dáárin ligt de, oorsprong van den twijfelgeest die zoo sterk zijnen noodlottigen invloed op het kunstgebied uitoefent. Is het nu nog te verwonderen dat het aan velen voldoende schijnt in zekere opgegevene tonen en vormen te werken, zekere wijze van samenstellen of van verlichten aan te leeren, om den naam van Vlaamschen schilder te verdienen?

Dikwijls reeds is het gezegd, - maar niet genoeg kan men het herhalen: Laat ons diegenen niet gelooven welke zich een voetstuk willen maken van de puinen des vaderlands om van dààr de algemeens ‘broederlijkheid’ aan te preêken.

Kan men wel eene levende kunst stichten op de verachting van het voorgeslacht, op de verloochening van hetgeen de zelfstandigheid eens volks kenmerkt?

De kunstenaar hoort toe aanzijn geslacht en heeft jegens hem een strengen plicht te vervullen. Zijne kunst geeft hem een krachtig middel van beschaving en verlichting. Hij moet weerstand bieden aan al wat strijdig is met den vaderlandschen geest, en zich als eerste wet voorschrijven: ‘*Waarheid vòor alles!*’

Eene kunst is dus tot hare hoogste uitdrukking gekomen, wanneer zij volkomen zuiver nationaal is, zij heeft zich dan tot de hoedanigheid van *Volkskunst* verheven: zij spreekt tot het volk eene taal die de zijne is en dringt

tot het diepste zijns harten, waar zij een krachtigen weerklank vindt.

En eeuwen nadat een ras zelve van den aardbodem is weggevaagd, ziet men nog de overblijfselen zijner nationale kunst aan de latere volkeren getuigen van de scheppingskracht die het bezielde, van zijn edel s*t*reven naar het ware, het schoone.

JULIAAN DE VRIENDT.

Een woord Ten opzichte van de Vlaamsche beweging. Naar| '*Un mot à propos du Mouvement flamand*,' met bijzondere toelating van den Schrijver voor den Kunstbode vertaald.

'De Vlaamsche Beweging' die sedert eenige jaren in België meer en meer veld wint, is geenszins, zooals men het al te lang heeft gemeend eene gemaakte, eene gelegenheidsbeweging. Door in dagen van kiesworsteling zich ervan te bedienen, heeft men ongetwijfeld wel het echt karakter dier beweging kunnen doen ontaarden, en derwijze een oogenblik de algemeene denkwijze over hare strekking in dwaling brengen; doch het is niettemin ontegensprekelijk, dat, in den grond beschouwd, de Vlaamsche Beweging ernstig, wettigen eerbiedwaardig is.

Door alle eeuwen heen heeft het Vlaamsche Volk de volkslievende instellingen, die de voorvaderen, op den Saxischen oever der Gallen, hunner natie hadden eigen gemaakt, krachtdadig verdedigd; ten allen tijde heeft ons

volk met fierheid het recht geëischt vrij van zijne moedertaal te mogen gebruik maken en magistraten en bestuurders te hebben, die dezer tale machtig waren in één woord onophoudelijk heeft het, met die hardnekkige taaiheid zijnen stamme eigen, de oprechte en volledige toepassing gevorderd van het grondbegin: *In Vlaanderen Vlaamsch!*

Gemakkelijk - maar hier niet van pas - zou het wezen de nauwkeurigheid dezer beweringen te betoogen; schier op elke bladzijde onzer Geschiedenis vindt men er het bewijs van, en kan men zich overtuigen dat de Vlamingen er nimmer hebben in toegestemd hunne nationale taal te laten verbannen.(1)

Wel is waar dat, volgens J.F. Willems, ‘de moedertaal in de Nederlanden werd verwaarloosd...; zij werd even als de lage volksklasse, die ze beoefende, bij velen een voorwerp van verachting... en van dàn af werd de nationale verbastering dag aan dag grooter.’(2)

Doch het dient gezegd te worden dat de bemerking van dezen zoo bevoegden en aan ons volk zoo te recht duurbaren schrijver inzonderheid betrekking heeft op de letterkundige en godsdienstige reactie, die ten gevolge der Hervorming en der onlusten van de XVI^{de} eeuw ontstond.(3) Talrijke schriften getuigen overigens van de pogingen die in de XVI^{de} en zelfs in de volgende eeuw de vertegenwoordigers onzer bevolkingen, vooral in Westvlaanderen, deden, om op bestuurlijk zoowel als op rechterlijk gebied het vrije gebruik hunner moedertaal te doen gelden en in stand te houden.

Elders hebben wij eraan herinnerd dat, korts na de inneming hunner stad door Lodewijk den Groote, in

(1) Zie *Annales de la Société historique d'Ypres*, d.V. bl. 148.
(2) *Belgisch Museum*, d. II, bl. 83.
(3) ‘Men dacht, volgens Willems, dat de beoefening der landtaal bij den gemeenen man behalve het lezen der Nederduitsche bijbels te veel nieuwe denkwijzen, te veel vrijheidsgeest omtrent godsdienstige en staatkundige aengelegenheden had doen opkomen.’

1678, de schepenen van IJperen den moed hadden hunnen geduchten overwinnaar eene ‘remonstrantie’ te sturen, ootmoedig in den vorm, maar krachtdadig in den grond, om ten voordeele van het ‘veroverd land’ onlangs aan Frankrijk 's kroon gehecht, het recht te eischen hunne eigene taal en gebruiken te behouden.(1)

Wij hebben ook het belangwekkend’ kort begrip der geschiedenis’ uitgegeven, dat deze schepenen bij hunne ‘remonstrantie’ voegden, om aan Lodewijk XIV te bewijzen dat de Vlamingen, meermalen veroverd en weer veroverd, altoos door hunne rechters zijn geoordeeld geworden en, dat de veroveraars, van den zeer christenen Koning - o.a. Clotarius, Karel de Groote, en Karel de Kale, - niet mèer dan voorheen de landheeren, *de taal*, de rechten en gebruiken der Vlamingen hadden willen krenken.

Maar in de XVII^{d} eeuw bepaalden zich de wettige vertegenwoordigers onzer bevolkingen niet, bij het vragen dat in het *Westland* de rechterlijke en bestuurlijke zaken door Vlaamsche magistraten en bestuurders in het Vlaamsch zouden behandeld worden; documenten, in de archieven der stad IJperen berustend, laten toe vast te stellen dat dàn ook die afgevaardigden van het Vlaamsche land ieverige pogingen aanwendden, om te bekomen dat de hooge geestelijke waardigheden werden toevertrouwd aan personen die niet slechts de Vlaamsche taal kenden, maar zelfs in Vlaanderen geboren, of althans van Vlaamschen oorsprong waren.

In de XVII^{de} eeuw waren de bisschoppelijke zetels van Gent, Brugge en IJperen dikwijls bekleed geworden door geestelijken die niet in *flamingantisch Vlaanderen*, maar in andere provinciën der Spaansche Nederlanden, en zelfs in het Buitenland waren geboren; deze benoemingen hadden, naar het schijnt, hevig onze bevolkingen geërgerd.

In 1676 stonden twee bisdommen open; Mgr. Hendrik(2)

(1) Zie *Annales ae la Société historique d'Ypres*, d. V. bl. 189.
(2) Zie *Annales de la Société historique d'Ypres*, d.V. bl. 270.

van Halmale, bisschop van IJperen, geboren te Antwerpen was den 19 april 1876 overleden, en Mgr. Alb. d'Allamont, bisschop van Gent, te Brussel geboren, was den 23 Augusti 1673 overleden; Mgr. Nicol. Frenche, van Iersche afkomst, bekleedde dazen laatsten zetel als Wij-bisschop.

De vier leden van Vlaanderen die de Staten der provincie vertegenwoordigden, besloten (20 juli 1676) aan den Gouverneur generaal der Nederlanden, den hertog van Villa Hermosa, een rekwest te zenden om aan Zijne Excellentie voor oogen te brengen dat, in de laatste jaren, het aan Z.M. den Koning van Spanje behaagd had, tot bisschoppen in Vlaanderen, prelaten te benoemen die, vreemd aan de provincie, zelfs de taal van het land niet kenden, en om den Gouverneur-generaal te verzoeken den Koning aan te raden voor de alsdan openstaande bisdommen van IJperen en Gent geestelijken aan te duiden, in Vlaanderen geboren of ten minste van vlaamschen oorsprong, en de taal kennend in deze bisdommen gebruikt.

De vier leden beslisten daarenboven te dien einde een persoonlijken brief aan Zijne Excellentie te schrijven, en den heer van Weldene af te vaardigen om, naar Brussel, hunne klachten en vragen te gaan ondersteunen[1].

Uit dezen brief zien wij dat te dien tijde in Vlaanderen ‘de kloosterbroeders en kloosterzusters de waalsche taal niet kenden;’ duidelijk betoogt en ondersteunt hij de

(1) Ter vergaederynghe der vier leden van Vlaenderen...
Actum den 20 july 1676.

....Is geresolveert te presenteren req^{te} aen Syne Excellencie daer éy te kennen ghevende dat t'sidert eenighe jaeren herrewaerts Syne Mat is ghedient geweest te denommeren voor bisschoppen van dese provintie heeren van andere provintien, als oock degone die de vlaemsche taele niet en konnen ende alsoo nu vacant syn twee bisdommen te weten van Ghend ende van Ypre, by de selve req^{te} te versoucken dat Syne Excellentie soude believen ghediendt te wezen voor deselve twee bisdommen te consulteren aen Syne Mat persoonen gheboren van de provincie, die weten de vlaemsche taele ofte ten minste die ghereikent worden onder de Escrois, ende ten dien eynde oock te schryven aen Syne Excellentie, eenen brief mette selve req^{te} ende ingevolghe van dien ghedepuleert den heere van Weldene omme alle t'selve t'hove te representeren ende vervolghen. - Onderteekent
A. MAVAUS.

grieven en wenschen der bevolking. Deze missieve, evenals het geheele der door de vier leden genomene besluiten bewijst dat deze laatsten toenmaals de geestelijke zoowel als de wereldlijke zaken trachtten in het vlaamsch te doen behandelen. Deze brief is onuitgegeven, gelooven wij; wij meenen hem onder de oogen onzer lezers te mogen brengen:

‘20 juillet 1676.’
‘MONSEIGNEUR,[1]’
‘Le zèle, affection et obéissance aveq lesquelles les mannans de la Province de Flandres ont depuis tant de siècles tasché de se faire cognoistre très humbles et très obéissans vassaux de Sa Ma^te^., les ont animéz à nous représenter que, depuis quelques années, il a plu à Sa Ma^te^ de faire dénomination pour les eveschez de lad^te^ province des personnes estrangères, à l'exclusion des originaires, quoyque (soubz correction) pas moins capables; et comme ils trouvent que presentement il y en a deux eveschez vacantes, scavoir celluy de Gand et Ipres et qu'ils apprehendent que Sa Ma^te^ pourroit autrefois s'incliner à faire choix d'une personne estrangère, ne sachant la langue flamande, ils nous ont requis de les vouloir secondez, et ensuite de ce supplier très humblement Votre Excellence soit servie de favorablement consultor auprès de Sa Ma^te^ pour lesd^ts^ esveches, des originaires de la province de Flandres, ou de ceux qui sont comptés pour les Escrois[2]; ce que venons faire par les requetes cy jointes et prier instamment qu'il plaise de considérer que ce seroit aucunement descourager ce peuple si l'on romarquoit qu'après une obeissance si particulière en tout ce qui pourroit concerner le service de Sa Ma^te^, on préféreroit continuellement dans les premieres dignetés ecclesiastiques de la province des estrangers, *mesmes des personnes ignorantes la langue flamende, laquelle est absolument requise pour bien pouvoir deservir l'estat d'esvecques en Flandres, où la pluspart des religieux et religieuses ne savent la langue wallonne* et sont néantmoins souventefois obligez au faict de leurs consciences de communiquer avec leurs esvesques. Tout ce nous fait espérer que Vostre Excellence aura la bonté de prendre favorables esgard à ceste commune priere de la Province et de croire qu'elle nous trouvera incessamment inclinez à tesmoigner que sommes avec beaucoup de respect... etc.’

(1) Hertog van Villa Hermosa
(2) Dit is te zeggen van Vlaamsche afkomst.

Al deze bemoeiingen bleven echter vruchteloos. De Koning benoemde twee aan Vlaanderen vreemde geestelijken. Mgr. Fr. Van Hoorenbeek nam bezit van den bisschoppelijken zetel van Gent, den 25 Juli 1677; hij was in Brussel geboren; en de opvolger van Mgr. Van Halmale, Mgr. Guill. Herinx, van de orde der Minderbroeders, deed zijne plechtige intrede te IJ peren, den 20 November van het zelfde jaar; hij was in Noord-Braband geboren (te Helmont).

Twee malen gedurende de bezetting van het *Westland* door den Koning van Frankrijk (1678-1713) viel de bisschoppelijke zetel open, en tweemaal werd hij aan fransche prelaten toegekend: in 1694 aan Mgr. de Ratabon, en in 1713 aan Mgr. de Laval Montmorrency; deze laatste stierf te IJ peren den 26 Augusti van hetzelfde jaar.

De Koning van Frankrijk hield dus, nog min dan de Koning van Spanje, rekening van de rechtvaardige eischen onzer Vlaamsche bevolkingen, want hij noemde zelfs prelaten die onzen provinciën vreemd waren; en later legde ook het Oostenrijksch beheer aan Vlaanderen bisschoppen op, die in den vreemde geboren waren of de landtaal niet kenden.

Doch het Vlaamsch bleef er immer de gebruikelijke taal van het volk, en indien ondanks lange vreemde heerschingen en de verderflijke strekkingen zijner overheerschers, het Vlaamsche volk sedert eeuwen zijn nationaal karakter heeft behouden, ligt daarvan niet de eerste en voornaamste oorzaak besloten in zijne onoverwinnelijke gehechtheid aan de taal zijner vaderen?

De moedertaal van een volk was altoos de beste waarborg zijner nationaliteit, want zooals het eene Vlaamsche spreuk in hare krachtvolle kortbondigheid zoo wèl zegt; DE TAAL IS GANSCH HET VOLK.

ALP. VANDEN PEEREBOOM.

Geschiedenis der glasschildering voor het volk geschetst, Door Herman Druyts.

Het gebruik van kunstmatig gekleurde glazen vindt ontegenzeggelijk de schoonste toepassing in de versiering der aan God gewijde plaatsen.

De schitterende en levendige kleuren, welke het glas door zijne doorzichtbaarheid vertoont, doen het een eigenaardig karakter, iets ideaals verkrijgen, waardoor dit vak van Beeldende Kunst zich vooral opmerken doet.

Met welke schier betooverende kracht trekken de glasramen de aandacht tot zich en wekken zij de bewondering op, wanneer eene keurige teekening zich bij den glans der kleuren voegt, om het geheele leven en bezieling bij te zetten! Alleen reeds de loutere vereeniging van gekleurde glasruiten, aan den invloed der zonnestralen blootgesteld, kan met den glans van het goud wedijveren.

Zonderling is het volksvooroordeel, dat in zake van glasschildering schier algemeen bestaat, als zouden de ‘geheimen’ dier kunst verloren gegaan zijn. Sommigen wisten uit dit bijgeloof voordeel te trekken, door zich als de wedervinders dier geheimen uittegeven, zoo zien wij in Frankrijk het fabriek te Sèvres zich die eer aanmatigen; in Holland werd die aan Frans Peters van Nijmegen toegekend, in België zou, volgens enkelen, Pluys van Mechelen die gelukkige vinder zijn, enz. enz. kortom, ieder land heeft zijn bevoordeelden sterveling.

Dat de geheimen der glasschildering nooit verloren zijn geweest daarom kan men zich als verzekerd houden. De techniek der schildering, uitvoeringsmiddelen en kleuren zijn nooit talrijker en volmaakter geweest dan tegenwoordig. De reden

waarom onze voortbrengselen zoo wijd beneden die der ouden blijven, ligt eenvoudig aan de beoefenaars, die veelal het vak niet begrijpen, en verders omdat die kunst gelijk alle andere aan *mode* onderworpen is. Men schijntver geten te hebben dat de glasschildering de versiering voor hoofddoel heeft, en niet het voorstellen eener schilderij. Aangezien die kunst op onze dagen schijnt te herleven, en dat de smaak er algemeen van verspreid is, zullen wij, door een beknopt overzicht harer geschiedenis, beter het verschil tusschen oude en nieuwe gewrochten doen kennen.

***

Het kleuren van glas was reeds bij de oude Grieken bekend die de kunst bezaten hetzelve ofwel in zijne massa, of slechts op de oppervlakte te kleuren, door het met stoffen te beschilderen, welke, aan eene hevige hitte blootgesteld, smolten, en bij verkoeling er glasvormig uitzagen. Derwijze bootsten zij de edelgesteenten na. Volgens getuigenis van Herodotes en Theophrast bevond er zich in eenen tempel der stad Tyr, aan Hercules toegewijd, eene kolom van buitengewonen glans en die wonderwel aan een' smaragd geleek; nogtans was zij niet anders dan gekleurd glas. Met volle zekerheid mag men zeggen dat ook dàaruit het beeld van Serapis was gemaakt waarvan Apion gewaagt, het welk 9 ellebogen hoog was. Plinius spreekt van het glaskleuren als van een winstgevend bedrijf, dat in zijnen tijd tot een hoogen graad van volmaking gestegen was.

Diodorus van Sicilië maakt melding van een geheim middel welk de glaswerkers van Thebes aanwendden om Hyacinten, Saffieren, Robijnen en Smaragden na te maken.

De kunst om glas te bewerken en te kleuren zou in Rome ten tijde van Cicero ingevoerd zijn; wat er van zij, onbetwistbaar is het, dat de werklieden dier stad al spoedig hunne voorgangers (Egyptenaren en Pheniciërs) overtroffen. Onder de werken welke men hun toeschrijft behooren die kleine mozaïken, die slechts de grootte van een gewoon geldstuk hebben en gebruikt werden om in juweelen te prijken. Meestal verbeelden zij vogelen, bloemen, dierenkoppen en

maskers. Eenvoudig was het middel dat die lieden aanwenden om hunne voortbrengselen te vermenigvuldigen. Voor eerst, maakten zij een groot getal draden van onderscheidene kleuren welke draden zij kunstmatig tot een' bundel samenbrachten, derwijze dat hun oppereinde of doorsnede eene teekening voorstelde; wanneer alles naar gelang geschikt was, hitte men het pakje tot dat de oppervlakte van het glas smolt, daardoor echtten zichde draden aan elkanderen bij de verkoeling zaagde men den bundel in schijfjes, waarvan ieder hetzelfde voorwerp vertoonde.

Sommige schrijvers vermeenen dat de eigentlijke glasschildering, welke natuurlijk uit het kleuren van glas voortvloeide, van de XI^{de} eeuw dagteekent. Wat zulks veronderstellen deed, was de nog volgens hen *barbaarsche* behandeling der ramen welke ons van de XII^{de} eeuw zijn overgebleven. Nu echter dat wij de overtuiging hebben van de hooge waarde dier ramen, mag men gerust den oorsprong dezer kunst tot het begin onzer tijdrekening verplaatsen.

Het gebruik van gekleurde ruiten moet in het Oosten van onheugelijke tijden bekend zijn. In Italië benuttigde men ze lang vooraleer ze aan de tempels van het Christendom toetepassen. De kerkleeraar Hieronymus (einde der IV^{de} eeuw) maakt melding van ramen uit verschillende kleuren samengesteld. De bisschop van Clermont verhaalt ons dat de kerk welke ter eere der Machabeën te Lyons gebouwd werd in 450, van gekleurde vensters voorzien was.

Bij de herstelling der S^{t}.-Sophia kerk te Constantinopel (VII^{de} eeuw) werd deze met gekleurd glas versierd. Eene eeuw later was de kunde der fransche glasschilders zóó gunstig gekend dat bisschoppen uit Engeland en Zweden de werklieden derwaarts riepen om de ramen hunner kerken te vervaardigen. In den loop der VIII^{ste} en IX^{de}[(1)] eeuw zien wij

(1) Volgens een historisch document, door Emeric David ontdekt, had men in de XI^{de} eeuw te Dijon een oud geschilderd raam bewaard, de marteldood van St.-Purchasia voorstellend. Die raam zou toegehoord hebben aan de door Karel den Kale herstelde kerk, en was bijgevolg een kunstgewrocht der IX^{de} eeuw.

de Glasschildering weinig voortgang maken op enkele plaatsen gewaagt de geschiedenis van haar bestaan, tot dat eindelijk de voorspelling, welke het einde der wereld in 't jaar 1000 deed voorvallen, dit vak gansch uitdoofde. Het menschdom in diepe neerslachtigheid gedompeld, liet alsdan kunsten en wetenschappen onbeoefend en wachtte beangst het plechtig oogenblik der algemeene verwoesting af.

Nauwelijks hadden de eerste jaren der XI^{de} eeuw bestatigd dat die gewaande wereldverdelging niets anders was dan het gevolg van verkeerd uitgelegde voorzeggingen, of de kunst, als met een nieuw leven bezield, herschiep met nog meer pracht en luister hare in puingevallene tempels.

Tot op dit tijdvak is alles dat wij over Glasschilderingzegden slechts bij overlevering gekend, daar de oudste ramen welke ons zijn overgebleven van de XI^{de} en XII^{de} eeuw dagteekenen.

Aangezien het moeielijk is de werken der ouden te beoordeelen zonder ten minste oppervlakkig hunne manier van werken te kennen, zullen wij in het belang der zaak zelve desaangaande in eenige bijzonderheden treden.

Om hunne glas-mozaïken te vervaardigen sneed men patronen, eerst rechtlijnige, daarna met gebogen omtrekken; weldra werden uit zulke stukken gansche menschenbeelden gevormd. De ciment of plaaster, welke tot dan toe gediend had om de gekleurde ruiten te vereenigen, werden door dunne looden banden vervangen, waarvan de beide gegroefde(1) zijden het glas insloten.

Het snijden van glas door den diamant was nog niet gekend(2), dit belette echter niet dat zij in dit vak zeer behendig waren. De vorm der stukken werd op de ruit met wit gomwa-

(1) Tot het begin der XVî^{de} eeuw werden deze groeven door de schaaf aangebracht op dit tijdstip kwam de *loodmolen* in zwang welke men heden nog gebruikt en die door pletting den bepaalden vorm aan de banden geeft.

(2) Het vinden van glassnijden hij middel van diamant wordt aan Françcis ï (begin der XVI^{de} eeuw) toegeschreven.

ter afgeteokend; de punt van een verhard staal volgde al schrammende de aangeduide lijn; waar men, na ze nat gemaakt te hebben, langs de andere zijde met een gloeiend ijzer overheen ging. De ongelijke hitte deed eene berst ontstaan, welke het ijzer gedurig opvolgt, verder bediende men zich van een houten hamertje welk door kloppen de stukken van elkander scheidde.

Dat zulks moeielijk was laat zich denken, wanneer men weet dat het glas van dien tijd eene gemiddelde dikte van 5 millimeters had en bovendien gansch onregelmatig en hobbelig was. Ook waren de stukken nooit langer dan 12 centimeters.

Aan kleuren had men niet veel keus; zoo kent men van de ouden slechts drij *enkele*: rood, blauw en geel, en twee *samengestelde*: violet en groen; daarentegen was men rijk aan tonen, hiervan getuigen de handschiften van Eraclius en den Monik Theophiel(1), door wien de middelen werden aangeduid, die de glasschilders van hunnen tijd aanwendden om die tonen trapsgewijze te doen stijgen. Bovendien was het om zoo te zeggen onmogelijk zuivere kleuren te maken; gemis aan scheikundige kennissen belette hen de eigentlijke kleurstoffen van de mijnerts aftescheiden. Door het aanwezen van vreemde zelfstandigheden worden de kleuren altijd min of meer gewijzigd. Geen wonder dan dat het maken van wit glas aan óns tijdstip toehoort: immers nu eerst kennen wij de middelen om de oorstoffen van het ijzer te ontlasten, welke het glas zoo groenachtig kleurde.

(*Wordt voortgezet*)

(1) Men beweert dat Eraclius alhoewel in Rome wonachtig, een Griek van geboorte was. De Monik Theophiel zou van Duitschen oorsprong zijn.

Nederlandsch tooneel.
December 1873 - Januari 1874.

INHOUD: *Fridoline; De Dronkaard; Max Havelaar; De Bruid daarboven; De Hand Gods;* oorspronkelijke dramas; - *Jaakske*, oorspr. blijspel: - *Het Gebed der Schipbreukelingen; De Wandelende Jood; Vincentius de Paulo; Paljas; De Armen van Parijs*; vert. dramas; - *De Vreugde van het Huis* en *Marcel*, vert. tooneelspelen; - *Engeltje de Koewachtster* en *De Perel der Dienstmeiden*, vert. blijspelen.

Zooals uit bovenstaande opgave blijkt, zijn sedert ons vorig tooneeloverzicht, een vijftal werken van Nederlandsche auteurs voor het voetlicht gekomen. Volgens tijdsorde van opvoering, en niet als kunstwaarde beschouwd, plaatsen wij hierbij J. Bruylant's '*Fridoline*' op den vóorrang. Zeker ontbreekt het den schrijver niet aan talent - zijne stukken zijn veelal boeiend van inhoud en verraden tooneelkennis - doch zijne '*Fridoline*' meenen wij, evenmin als zijne '*Mina de Zinnelooze*,' onder de *goede* dramas te mogen rangschikken. Wel komen in eerstgenoemd stuk eenige juist weergegeven tafereelen uit het huiselijk leven: doch deze realistische kleur kenmerkt slechts enkele *details* en geenszins de hoordhandeling, die ons op vele plaatsen onwaarschijnlijk voorkwam. Sommige toestanden en karakters zijn overdreven, zooniet onmogelijk. De hoofdstrekking van het stuk is loffelijk; maar wordt slechts ten halve bereikt, doordien het goede princiep niet duidelijk genoeg tegenover het booze princiep is gesteld. Immers, die zoon *Jozef Himpens*, dat slachtoffer van den 'ouderlijken dwang' is een brutale kerel, die, door zijne slechte handelwijze tegenover zijne onschuldige vrouw, evenzeer als zijn vader al de symphathie van 't publiek heeft verbeurd. - Het stuk vond, dank aan een goedverzorgde uitvoering, tamelijk veel bijval.

Een ander famîliedrama, dat op gelukkiger wijze de verhouding van vader tot zoon voorstelt, is '*De Dronkaard*,' van Van Kerckhoven, welk eene waardige plaats op het Vlaamsch

repertorium zal blijven bekleeden. Nog zelden ook hebben wij dit stuk met meer samenhang gespeeld gezien.

De rol van den *Dronkaard* is gekend als eene der beste van M. Hendrickx, en ditmaal heeftdeze waarlijk zich zelven overtroffen. Naast hem onderscheidden zich de jufvrouwen Beersmans (*Elisabeth*) en Verstraeten (*Mary*). Ook de andere spelers waren goed op de hoogte hunner taak, bij uitzondering misschien van M. Nuggelmans, die er in de rol van *Jules*, den verliefden baronszoon, bitter weinig 'verliefd' uitzag. In minnaars- of verleidersrollen zal deze anders niet onverdienstelijke akteur nooitveel genoegen doen. De marquérollen passen hem beter.

***

Op '*de Dronkaard*' volgde het in België tot dan toe nooit vertoond tooneelspel: '*Max Havelaar*' naar Multatuli's beroemden roman, door H. Van Kuyck voor het tooneel|bewerkt. De dramatische onwerking van een romantisch werk als *dit* - een letterkundig meesterstuk, maar waarin eigentlijk niet veel handeling noch inwikkeling voorkomt - was ongetwijfeld voor M. Van Kuyck niets minder dan een waagstuk. Haasten wij ons echter te zeggen dat hij betrekkelijk goed, ja, boven onze verwachting in zijn moeilijk werk is geslaagd. Het grootsch en indrukwekkend figuur van den *Adsistent-Resident*. - zooals men weet Multatuli zelf - is zooveel mogelijk in het tooneelstuk behouden. Wel is dit stuk niet van aard om doorwien den roman niet gelezen heeft goed begrepen, dus door ons gewoon schouwburgpubliek naar verdienste gewaardeerd te worden, doch niettemin vond '*Max Havelaar*' hier een vrij gunstig onthaal, en wij kunnen best begrijpen dat in Holland, waar Multatili's werk populair is, dit drama reeds een overgroot getal vertooningen heeft gehad.

De heer H. Van Kuyck vervulde de hoofdrol, en zulks op zeer bevredigende wijze, niet slechts als spel, maar ook als physiek: trouwens, ons trof dadelijk in hem zelfs eene gelijkenis van gelaat en gestalte met Multatuli, wat voor diegenen die den genialen nederlandschen denker persoonlijk kennen, eene niet onaangename verrassing was. - Mevrouw Coryn-Driessens

gaf bewijs van dramatisch gevoel in de zoo dichterlijk schoone rol van *Adinda*, een javaansch meisje. Ofschoon maar van een episodisch belang, maakt die rol zeer veel effekt. Ook Mevr. Verstraeten (*Tine*), M. Driessens (*Droogstoppel*) en M. Dierckx (*Gaafzuiger*) verdienen eene bijzondere melding.

Meer voldoening toch dan '*Max Havelaar*' schonk Multatuli's tooneelspel: '*De Bruid daarboven*', dat gelijk al wat uit die begaafde pen vloeit, zich inzonderheid door een keringen, krachtvollen, dieptreffenden stijl onderscheidt. Wat den inhoud betreft, wij hebben in den *Kunstbode* eene wijdloopige ontleding van dit stuk gegeven(1), toen het hier, drie jaar geleden, is opgevoerd geworden. - Toenmaals vond '*de Bruid*' betrekkelijk weinig bijval; thans integendeel zeer véél, wat wij aan de opvoering toeschrijven, die, vooral als samenhang, nu veel beter was. - Mej. Beersmans en M. Hendrickx vervulden hunne zelfde rollen van vroeger (*Carolina* en *Holm*) en verdienden ook nu ten volle den lof die wij hun dàn gaven. - Maar de rol van *Mevr. Van Wachler* vertolkte Mevr. Verstraeten oneindig beter dan Mej. Aleidis, die van deze *type* niets dan eene *charge* had gemaakt. Mevr. Verstraeten integendeel begreep dat eene verfranschte dame uit de nederlandsche aristocratie, zich wel belachelijk gek, maar toch gedistingeerd voordoet. - De heer Coryn was voortreffelijk in de rol van *Generaal van Weller*, die vroeger door M. Van den Einde erbarmelijk slecht was gespeeld, - en ook de heeren Dierckx, Lemmens en Nuggelmans overtroffen de vroeger met dezelfde rollen gelaste spelers. - Vergeten wij niet een woord van billijken lof te brongen aan Mej. Alida Van Dam, een jonge debutante, die vooral in de soubretterollen veel aanleg verraadt. De kleine rol van *Sophie*, het levenslustige kamermeisje der Van Wachler's, speelde zij met zóóveel bevalligheid, dat haar een bijzondere toejuiching ten deele viel. - Kortom, de opvoering was Multatuli's stuk waardig, en zóó ook de *mise en scène*. Eéne enkele opmerking nogtans, deze laatste betreffende: In den vierden akt (meenen wij) komt het

(1) Zie I^{e} jaarg. Bladz. 521.

volgende tooneel voor: Juist als *Holm* op het punt is zich op zijne kamer om het leven te brengen, komt bij hem een man binnen, wiens twee kinderen *Holm* eens uit eenen brand heeft gered, en die hem nu - juist op den verjaardag van die edele daad - zijnen dank brengt. Volgens het stuk moet die man vergezeld zijn van zijn zoontje en zijn dochtertje, die hunnen redder elk eenen bloemtuil aanbieden. Waarom waren ditmaal die kinderen weggelaten? Bedoeld tooneel heeft daardoor veel aan pathetiek effekt verloren.

***

Een bewijs dat ons tooneeljaar ten einde loopt, is dat reeds de beneficievoorstellingen zijn aangevangen. - Die van M. Hendrickx bestond uit het Vlaamsch volksdrama '*De Hand Gods*,' een der eerste stukken van Ducaju. In dit werk komen roerende tooneelen voor, waarvan enkelen echter wat al te gezocht, te onwaarschijnlijk zijn; vooral de slotscène, waarin op eene schier mirakuleuze wijze de schuldige zoon, door 'de hand Gods,' of liever door den bliksem wordt verpletterd... Van dergelijke *ficelles* zou een zoo kundig schrijver als M. Ducaju geen gebruik mogen maken.

Het stuk werd niet al te best gespeeld. De beneficiant die de rol van *Pachter Thijs* vervulde, was in de twee laatste bedrijven, waar de handeling dramatiek wordt, zeer goed; doch in het eerste bedrijf, werd hij door M. Dierckx, die de andere pachtersrol onverbeterlijk vertolkte, wel een weinig in de schaduw gesteld.

Veel beter beviel ons de heer Hendrickx in de daaropvolgende lieve comedie '*Marcel*,' een echt pereltje, naar J. Sandeau en De Courcelle. - Deze voorstelling eindigde met het koddige '*Jaakske met zijn fluitje*,' dat zooals men weet bitter weinig om het lijf heeft, maar altoos hevig op de lachspieren werkt.

Den gevierden benifiant werd eene welverdiende ovatie gebracht: behalve eene prachtkroon en bloemtuilen, werden hem twee kostbare geschenken aangeboden, o.a. een keurig bronswerk, in neo-griekschen stijl vervaardigd.

Eene andere, onder meer dan één opzicht aantrekkelijke

beneficievertooning, was die van Mevr. Verstraate en hare dochter, twee door het Antwerpsch publiek zeer geliefde artisten. Deze voorstelling, die wij tot ons spijt verhinderd zijn geweest bij te wonen, bestond uit: '*De Vreugde van het Huis*,' een allerliefst tooneelspel, met twee goedgekozen blijspelen: '*De perel der dienstmeiden*' en '*Engeltje de koewachtster*.' - Wij vernemen dat de opvoering niets te wenschen liet, en de beide Dames het voorwerp zijn geweest van zeer vleiende eerbewijzen.

***

Plaatsgebrek laat ons niet toe de andere stukken, die wij maar *pro memoria* aan het hoofd van ons artikel hebben medegedeeld, uitvoerig te bespreken; zeggen wij enkel dat in '*De Wandelende Jood*' de heer Hendrickx zich, met de vroeger door M. Morriën hier zóó meesterlijk gespeelde rol van *Rodin*, uitermate goed uit den slag trok, evenals de heer Dierckx in de titelrol van '*Vincentius de Paulo;*' verders dat het schoone volksdrama '*Paljas*' aan het publiek andermaal gelegenheid gaf den heer Driessens in eene zyner beste scheppingen toe te juichen; en eindelijk dat '*De armen van Parijs*,' een al te *larmoyant* melodrama van de oude school, veel minder bijval verwierf dan naar gewoonte.

A.J. COSYN.

Boekbeoordeeling.

De Nacht, Cantate door Theophiel Coopman. Dendermonde. Verkrijgbaar op het Bureel van den *Kunstbode*. Prijs fr. 0.50.

Dat de jeugdige dichter dezer cantate een diergenen is, van wien onze nationale letterkunde iets te verwachten heeft, dit zullen, meen ik, de lezers van ons Tijdschrift reeds uit

Coopman's dichterlijke bijdragon hebben opgemaakt. Wie thans met '*De Nacht*' heeft kennis gemaakt, zal gewis met ons van oordeel wezen, dat deze nieuwe pennevrucht van vooruitgang getuigt.

Van het onderwerp hoeven we niet te spreken; want het is alles behalve nieuw: - *Nacht*-en *Zee*- en *Woud*- en *Onweder* gedichten hebben wemisschien wel met honderden; - doch, om het even, *dit* mag althans eene goede variatie op een oud thema heeten. In de manier van behandeling, ja zelfs in de opvatting van '*De Nacht*' is iets dat van zekere eigenaardigheid getuigt.

Dit zingdicht vangt aan met eene poëtieke beschrijving van een schoonen zomeravond. Deze wordt echter dadelijk gevolgd door de Nacht, die eerst 'kalm en schoon', door het heldere maanlicht beglansd is, maar weldra verduistert en 'bang en akelig wordt als een graf.' - De klaagstem van een' in de heide verdwaalden *Pelgrim* doet zich hooren, door andere gevolgd. - Elders zucht een *Meisje*, dat 'ver van 't hutje voortgedreven (door wàt of door wie, zegt de dichter ons niet) hopeloos ronddwaalt.' - Thans wordt de nacht voor goed fantastisch: de *Geest der Duisternis* verschijnt en tracht door zijn gefleem het meisje in verzoeking te brengen; doch de *Geest der Moeder* beschermt haar:

> 'Waar de Moederliefde waakt
> Zwijgt de Booze en vliedt...'

- Een klokje klept langzaam, van de hoogte eens bergs dalen troostvolle vrouwenstemmen neder, door het orgel begeleid. - In 't Oosten daagt nu de Morgen op; opgetogen en dankbaar wordtten slotte door den *Pelgrim*, het *Meisje* en den *Geest der Moeder* een lofzang tot den Heer aangeheven, waartusschen echter de vluchtende Demon nog éénmaal zijne schamper nijdige stem hooren doet.

De dichtmaat van '*De Nacht*' is behaaglijk afgewisseld, zooals die in *dit* genre van gedichten wezen moet. Ook zijn meestal de verzen vloeiend en welluidend, en zullen zich ongetwijfeld goed tot de muziek leenen. Hier en daar komt echter

nog een kleine zonde tegen prosodie of metriek voor. Zoo b.v. schijnt ons in 't slotkoor:

‘Wo□rdt de□ no□odkre□et
Ba□ng e□n wr□eed’

als berijming gebrekkig, dewijl het eerste een *slepend*, en het tweede een *staande* vers is. Een drietal uitdrukkingen, die wij mede niet gelukkig vonden, zijn: ‘der vooglen zang die kwijnend *versteven* is’ - de ‘milde nacht die rijk *bevracht* is met... rusten vrede,’ - en die ‘noodkreet welke door een liefdezoen *versmacht* wordt’.

Deze lichte zwakheden nemen echter niet weg dat ‘*De Nacht*’ een puik gedicht is, en het verwondert ons geenszins dat, zooals wij uit goede bron vernemen, dit stuk door den Jury in den jongsten Cantatenprijskamp zeer ernstig werd in aanmerking genomen. - Te recht zij dus hier ten slotte M. Coopman's brochuur allen vrienden van poëzie aanbevolen!

A.J. COSYN.

Kunstkroniek.
(15 *December* 1873 - 15 *Januari* 1874.)

Tooneel- en letterkunde.

- **Prijskampen**. - Het Staatsblad herinnert eraan, dat in 1872 de heer Jul. Van Praet een nationalen prijs heeft ingesteld voor het werk dat, binst het daarop volgend vijfjarig tijdvak verschenen, het nuttigst voor de Belgische nationaliteit zal worden geoordeeld. Deze prijs is van 5000 fr., verhoogd met de intresten gedurende vijf jaren. In 4877 zou derhalve de prijs worden toegewezen. Eene bijzondere commissie, uit 6 leden samengesteld, welke door den heer Minister en den stichter gekozen zijn, zal daartoe als Jury worden benoemd.

- De Minister |van Binnenlandsche zaken heeft de eer den belanghebbenden te berichten dat, bij uitzondering, de handschriften der werken, bestemd om deel te nemen aan den driejaarlijkschen prijskamp der Nederlandsche tooneelletterkunde voor het zesde tijdvak (1871-1873), aan zijn departement mogen gezonden worden tot, en er onder begrepen, den 31 Januari 1874.

- Zijn wij wèl ingelicht, zoo zal de Jury voor den prijskamp van tooneelliteratuur, door de Stad Antwerpen uitgeschreven, eerlang uitspraak doen in de twee nog te beoordeolen vakken: *Comedie* en *Drama*. Op het oogenblik dat wij ter pers leggen is echter de uitslag nog niet gekend.

- Ten gevolge van den tooneelprijskamp, die verleden jaar te Gorinchem (Holland) plaats had, en waarin de kkl. maatschappij *De Wijngaard* van Brussel zich onderscheidde, is deze maatschappij, op vereerende uitnoodiging, aldaar omlangs eene voorstelling gaan geven, die buitengewonen bijval verwierf.

Willemsfonds. - Op zondag, 21 December jl. werd in de zaal der *Concerts nobles* het instellingsfeest der Brusselsche afdeeling van het *Willemsfonds* gevierd. Het Algemeen Bestuur van Gent was er door drie zijner leden vertegenwoordigd. Een dezer, de heer L. De Rijcker sprak de openings-redevoering uit, waarna de heer Prof. Van Driessche, Voorzitter der nieuwe afdeeling, eene merkwaardige lofrede hield op den onvergetelijken ‘Vader Willems’ Het muziekaal gedeelte van het feest, waaraan o.a. de talentvolle dames Monti en Staps hare medewerking verleenden, was bestuurd door den toondichter G. Huberti. Behalve Gent, hadden ook Antwerpen, Brugge, Lier en Leuven hunne afgevaardigden, op djt feest.

- Den volgenden zondag (28 december) had in de Troon zaal van het Stadhuis te Gent, een door het *Willemsfonds* ingericht Nederlandsch concerto plaats, waaraan de beste zangers en zangeressen der stad deelnamen. Vervolgens vereenigden zich de inschrijvers in Algemeene Vergadering, onder voorzitterschap van den heer P. Geiregat. Daarin werd voor-

eerst door den Secretaris M. Vuylsteke, verslag uitgebracht over de werkzaamheden van het Hoofdbestuur gedurende 1873. Verders besprak men de door het *Willemsfonds* ontworpen uitgave van een Volksboek over algemeene Nederlandsche Geschiedenis, eene beraadslaging waaraan de heeren Vuylsteke, Rolin Jacquemyns, Fredericq, Rooses, Drieghe, Vanden Bosch, Michiels, Cosyn enz. deelnamen. Nadat verder eenige wijzigingen aan het Reglement, alsook de begrooting voor 1874 waren goedgekeurd, werd ten slotte het aftredend Bestuur geheel herkozen. - 's Avonds had in het *Posthotel* een prachtig banket plaats, waarop het natuurlijk niet aan toasten ontbrak.

- Een der verdienstelijkste schrijvers en redenaars van Noord-Nederland, Dr Jan Ten Brink, gaf op 29 December jl. in de Gentsche afdeeling van het *Willemsfonds* eene merkwaardige voordracht over de nationale liederen: *'t Wilhelmuslied*, de *Marseillaise* en *die Wacht nm Rhein*. Hem viel een groote en hoogst verdiende bijval ten deel. 's Anderdaags trad de heer Ten Brink met hetzelfde onderwerp in het *Kunstverbond*, te Antwerpen op,

- In ons volgend n^{r} zullen wij de verschillige volksvoordrachten vermelden die, sedert onze laatste opgave, in Antwerpen hebben plaats gehad.

- Het in den *Kunstbode* verschenen gedicht, van Th. Coopman: '*Wij wisten niet wat liefde was*' is door den beroemden dichter Hofmannvon Fallersleben in het Hoogduitsch vertaald.

- In den loop dezer maand zal in de Studentenvereeniging '*Met Tijd en Vlijt*' van Leuven, de gevierde Noordnederlandsche dichter Dr Schaepman, als spreker optreden.

- Wij roepen andermaal de aandacht onzer lezers in op de *Nederlandsche Bibliotheek*, deze zoo hoogst belangrijke migave van het huis Brockhaus, te Leipzig. Immers, zooals de heer Muquardt, van Brussel, die voor Belgie met de inschrijving op dit werk gelast is, het in zijn Prospectus zegt, 'deze schoone onderneming is geroepen om aan onze Nederlandsche

letterkunde in Europa den rang te doen bekleeden, welken zij reeds lang bekleeden moest.' - Onze lezers weten reeds dat als eerste deel dezer uitgave eene nieuwe dichtbundel van onzen verdienstelijken medewerker Em. Hiel verschijnt. Wij deelen verder (bladz. 56) den inhoud van dit onder elk opzicht aanbevelingswaardig werk mede.

- Ten gevolge van voorstellen, door het Nederlandsch Congres gedaan, is er tusschen de regeeringen van Noord-Nederland on Belgie eene postovereenkomst gesloten, die aan de vragen van 't Congres eenige voldoening geeft. Het eénheidsgewicht waarop de frankeeringskosten worden berekend, wordt gebracht van 10 grammen op 15 voor de *brieven*, en van 40 gr. op 50 voor de *drukwerken*. Volgens dit verdrag zullen er ook *briefkaarten* kunnen verzonden worden, verkrijgbaar voor 1/2 cent of 1 centiem en te verzenden voor 5 cents of 10 centiemen. Ook het tarief omtrent de aangegeven geld waarden en postwissels is herzien. - Ziedaar een gewichtige maatregel tot bevordering van het wederzijdsch verkeer tusschen Noord- en Zuid-Nederland.

- Het '*Journal des Beaux-Arts*' meldde onlangs dat het door M. Cam. Lemonnier bestuurd kunstblad: *l'Art universel* van Brussel, door een geïllustreerd tijdschrift, onder dezelfde directie, zou worden vervangen. Dit bericht blijkt bezijden de waarheid te zijn.

- Met innige spijt hebben de Vlamingen vernomen dat het vooruitstrevend vlaamschgezind weekblad '*La Discussion*' van Brussel, na een driejarig bestaan thans opgehouden heeft te verschijnen.

Toonkunde.

- Wij vernemen uit Gent dat onze Vlaamsche componist M. Jan Van den Eede van zijne kunstreis uit Duitschland en Italië is teruggekeerd. Op een groot muzikaal feest zal eerlang van hem een nieuw oratorio, getiteld '*Brutus*' worden uitgevoerd, waarvan door de kunstkenners veel goeds wordt gezegd.

- Eene andere, min aangename tijding kwam ons verleden week uit Vlaanderens hoofdstad toe: namelijk, dat onze jonge

veelbelovende toondichter Edw. Blaes in doodsgevaar verkeerde. '*De Zweep*' van Brussel deelde zelfs - Goddank! al te voorbarig - zijn doodsbericht mede. Wij vernementhans dat M. Blaes integendeel weêr aan de betere zijde is.

- Men kondigt twee Nederlandsche muziekale uitgaven aan zooals er hier te lande nog weinig of geene tot stand kwamen, namelijk de volledige partituur van Conscience's en Miry's zangspel '*De Dichter en zijn Droombeeld*', alsook die eener komische opera, getiteld '*De Vergissing*' woorden van Paul Billlet, muziek van Jos. Mertens. Dit laatste stuk is, meenen wij, eenige jaren geleden te Antwerpen met zeer veel bijval opgevoerd geworden, en wordt thans voor gemeenschappelijke rekening der beide schrijvers uitgegeven. Beide werken verdienen de aandacht aller Nederlandsche muziekminnaars. (Zie verder; *Aangekondigde werken*.)

- De heer Samuël, bestuurder der muziekschool van Gent, is tot lid der Koninklijke Akademie van Belgie aangenomen.

- Als opvolger van den heer Bender, is de heer Staps tot Bestuurder der Krijgsmuziek van Z.M. den Koning benoemd.

Beeldende kunsten.

- Wij vernemen dat aan onzen verdienstelijken landschapschilder M. Lamorinière, van wege Z.M. den Koning de last is opgedragen om vier groote tafereelen te vervaardigen voor het Paleis van Antwerpen, dat Z.M. voornemens is geheel te herstellen.

- Onder de openbare werken die de stad Amsterdam voornemens |is, bij middel harer nieuwe leening ten uitvoer te brengen, komt het stichten van een nieuw Museüm van Beeldende Kunsten. Naar wij vernemen is te dien einde eene som van 100.000 gulden bestemd. Voor de rijke hoofdstad van het kunstminnende Nederland schijnt ons deze som toch betrekkelijk gering, vooral als men bedenkt dat voor een nieuw Beursgebonw niet minder dan 2.500.000 gl. zal worden besteed.

- Wij zyn onlangs in de gelegenheid geweest de prachtige muurschilderingen te bewonderen, die de heer Canneel, bestuurder der Akademie van Gent, aldaar in de nieuwe St-Annakerk heeft uitgevoerd. Die verdienstelijke fresco's getuigen

van een buitengewoon talent, en een ernstig, gewetensvol streven naar het ware en het schoone in de kunst. Dit belangrijk werk, waaraan de begaafde Gentsche kunstenaar verscheidene jaren van zijn leven heeft besteed, zal ongetwijfeld veel tot zijnen roem bijdragen.

- Eerlang zal te Brussel eene nieuwe galerij van schilderijen geopend worden in de zalen van het eerste verdiep der *Negen Provinciën*, op den hoek der Nieuwstraat en der Muntplaats.

Vlaamsche belangen.

- Onlangs is te Brussel het proefnummer verschenen van een in 't fransch opgesteld, maar vlaamschgezind dagblad, onder hoofdredactie van den heer Windels en getiteld: '*Le Progrès du Jour*' - Het blad kost slechts 8 fr. per jaar voor Brussel, en 12 fr. voor de Provincie. Dergelijke populaire uitgave is geroepen om in de hoofdstad veel dienst aan de Vlaamsche principepente bewijzen.

- De maatschappij '*De Eendracht*' van Luik, die zich door hare vlaamsch- en volksgezinde werking in het Walenland onderscheidt, heeft thans een kosteloozen jaargang van Nederlandsche taal ingericht, die, schijnt het, door een groot getal waalsche werklieden wordt gevolgd. Deze cursus wordt gegeven door de heeren Luitenant Van de Weghe, Candrix en Van Acker.

- Onder den titel: '*Un mot à propos du Mouvement Flamand*' heeft de heer Alp. Vanden Peereboom, Staatsminister, een belangrijk opstel in het licht gegeven, waarin hij op historische gronden de rechtvaardigheid onzer Taalbeweging staaft. Met des schrijvers vereerende toestemming kunnen wij onzen lezers (Blz. 32) de vertaling van dit artikel mededeelen.

- Men leest in *'de Zweep':*

In een der laatste vergaderingen van de middensectie der Kamer van volksvertegenwoordigers, gelast met het onderzoeken van het budget van Binnenlandsche Zaken, hebben al de leden weer eenparig bij den Minister aangedrongen en op nieuw den wensch uitgedrukt 'over de noodzakelijkheid, niets te verwaarloozen voor de Vlaamsche taal, die in het onderwijs dezelfde rechten als de fransche taal moet genieten.

Niet tegenstaande die herhaalde klachten en tot vervelens toe uitgedrukte wenschen, wordt onze taal schier overal in middelbaar on hooger onderwijs weinig aangeleerd. 't Zijn niet de twee of drie uren vlaamsche les per week. die den zoo ellendigen toestand zullen verbeteren!'

Necrologie,

- W.J. VAN OLLEPEN, talentvolle Noordnelandsche tooneelist, overleden te Arnhem, den 29 December jl. - In 1803 te Amsterdam geboren, verbond zich de heer Van Ollefen in 1821 aan den Amsterdamschen Stadsschouwburg. In 1827 trad hij in huwelijk met eene der verdienstelijkste tooneelkunstenaressen van Nederland: Mej. Ch. E. da Silva.

Op aandringen van zijn beroemden kunstgenoot M. Peters, verliet hij in 1846 het Amsterdamsch Tooneel, en ging onder dezes bestuur achtereenvolgens naar den Haagschen en den Rotterdamschen Schouwburg over. In 1862 zei hijhet Tooneel vaarwel en ging zich met zijne echtgenote en dochters te Arnhem vestigen.

- GASTON MARCHANT, beeldhouwer, die] in 1869 den prijs van Rome behaalde, overleden te Rome, den 12 December op nauwelijks 30jarigen leeftijd. - Zijn prijswerk is een der besten die in België zijn vervaardigd geweest, on onderscheidt zich door eene oorspronkelijkheid zooals men die bij de prijzen van Rome maar hoogst zelden aantreft.

- HENDRIK PARTOES, bouwkundige, overleden te Brussel, in den ouderdom van 83 jaren. - Hij was lid der Koninklijke Akademie van België en eere-ondervoorzitter van de Commissie van monumenten.

- De openbare inschrijving die te Antwerpen is tot stand gebracht, om aan wijlen Lodewijk Gerrits een grafmonument op te richten, wordt, naar wij vernemen, met goed gevolg voortgezet.

Verschenen werken.

DE KEUS DES HARTEN. Historisch verhaal door Hendrik Conscience, met 4 platen door Edw. Dujardin. Antwerpen bij Van Dieren. - Prijs 2 fr.

- ERNEST STAAS, ADVOKAAT. Schetsen en Beelden door Tony. Met 13 strekwaterplaten door Wïllem Geets. Gent bij Ad. Hoste. - Prijs 6 fr.
- JAARBOEKJE van het Willemsfonds voor 1874. Gent. - Prijs: 2 fr.
- NIEUWPORTSCH JAARBOEKJE of ALMANAK voor 1874. Twaalfde jaargang. Nieuwport bij de Gebr. Kesteloot. - Prijs 20 centiemen.
- MYTHOLOGISCH WOORDENBOEK door Dr T.T. Kroon. 1ste aflev. (Compl, in 10 afl.) Arnhem bij T.A. Thieme. - Prijs per aflev. 0. gl. 90.
- SPROKEN, VERHALEN EN LEGENDEN. Gedichten van Gerard J. Spoor. Amsterdam bij Th. Bom. - Prijs 1 gl. 75.
- EENE SPELEVAART OVER DEN OCEAAN, door P.F. Bruinings. 2 deelen Kampen bij L. Van Hulst. - Prijs 3 gl. 50.
- MACHTELD VAN VELZEN. Tooneeldicht door Martin Kalff. Amsterdam bij Th. Bom. - Prijs 40 cents.
- EEN HUWELIJK IN INDIË, door Mina Kruseman. 's Gravenhage bij M. Nijhoff. - Prijs 3 gl. 75.
- DE CHRISTELIJKE KUNST *in Hollanden Vlaanderen*, door C. Ed. Taurel, met medewerking van HH. Moll, Alberdinck Thym, Vanderkellen, Siret, J. Weale en Sleeckx. 7de aflev.

Aangekondigde werken.

DE DICHTER EN ZIJN DROOMBEELD (*Le Poëte et son Idéal*), groot Zangspel in 4 bedrijven. Gedicht van Hendrik Conscience (fr. vertaling van G. Antheunis), muziek van K. Miry. Partituur voor piano, in-8°. Brussel, bij Schott frères. - Prijs: 10 fr.

- DE VERGISSING. Zangspel in een bedrijf. Woorden van Paul Billiet, muziek van Jos. Mertens. Partituur voor piano. Antwerpen, bij Possoz.
- Inschrijvingsprijs: 10 fr.
- VERSPREIDE EN NAGELATEN WERKEN van Felix A. Boone. Uitgegeven door Nap. Destanberg. Gent.
- HISTOIRE DE BLANKENBERGHE, par Emile Vanden Bussche, archiviste à Bruges. GEDICHTEN van Em. Hiel. Eerste Band der *Nederl. Bibliotheek*, Boekdeel van ruim 300 bladzijden compacten eleganten druk en prachtig papier, 8° formaat. - Prijs 4 fr. Men kan op ons Bureel inschrijven.

Het roode kapje
volksvertelling uit Dalmatië
door Mevr. Ida van Duringsfeld.
(*Vervolg*).

III.
Kerstavond.

Kerstmis was daar; de heilige avond spreidde een zwart floers over het aardrijk zooals hij dit aan den Dalmatischen starrenhemel uitspreiden kan, en nogmaals zou in het huis van den *Capovilla* de houten beker feestlijk in 't ronde gaan; want wie zou eraan gedacht hebben zich aan tafel te zetten, vooraleer de houten stronk op het vuur lag, - de geheimnisvolle eiken stronk, welke Stjepan binst den voormiddag in het bosch uitgehakt en voor de woning gebracht had.

Een Kerstavond zonder boomstronk, dat is... ja men kan het moeielijk zeggen wàt het is; want ziedaar eene onmogelijke zaak, iets dat nooit gebeurt.

Stjepan had zijnen vader fluisterend aangeboden hem den stronk te helpen binnendragen en was daarom van zijnen, en des huizes heer met een streng oog bezien. Welhoe! Ivan zou zich laten helpen... wat de jeugd zich niet al inbeeldt! alsof de oude dat niet gemakkelijk alléén kon! Ivan schudde het breede, witbesneeuwde hoofd, nam het hout op den linkerschouder alsof het niets geweest ware en kwam wel niet snel, doch ook niet langzamer dan gewoonlijk in huis terug.

Als hij over den dorpel was sprak hij tot de vereenigde familie: - ‘Goeden avond, vrienden, geluk op dezen feestelijken dag!’ Dan legde hij het hout op hot vuur, deed zijne pet af maakte over het hout met wijn en olie een kruis, versierde het met bloemen en drooge vruchten, en besproeide het eindelijk

nog met wijwater. Nadat het hout die veelvuldige zegening ontvangen had deed Ivan op een feestelijken toon de volgende aanspraak:

‘Daar ligt gij thans in het zuiverende vuur, brand goed, levendig en vroolijk. Uwe vlammo zal voor ons een treurige of vroolijke bediedenis hebben. Mijn grootvader zocht immer een kleinen stronk van droog hout; de zoon zijns zoons offert u heden ter eere van God en der heiligen op. Mocht hun deze offerande zoo aangenaam wezen als het goed inzicht waarmede het geschonken wordt... Amen.’

Zoohaast de oude ophield met spreken schoten de jonge mannen van op den dorpel hunne geweren in de lucht af, de vrouwen brachten de spijzen op, besloten in een daartoe bereid bokkenvel waaraan de pooten nog vast waren, en dit zoo goed en zoo bereidwillig als een bok in zulk een toestand liggen kan. De mannen van het gezelschap schaarden zich hongerig en vooral dorstig rond den disch.

Ivan gaf daarvan toch het voorbeeld niet; hij bleef aan den haard staan, en wenkte zijnen zoon om bij hem te komen.

Stjepan naderde met kloppend hart, hij verwachtte een beslissend woord over zijne liefde en hij bedroog zich niet.

- ‘Misschien zal ik op den toekomenden Kerstmisdag niet meer bij u zijn,’ sprak Ivan.

Zoo zijn al de oude lieden; zijn zij frisch en gezond, dan spreken zij gaarne over eenen tijd, wanneer ze niet meer zullen bestaan. Ivan was zoo frisch als de gezondste eik in het woud; daarom zegde hij met innig zelfbehagen:

- ‘Misschien zal ik op den toekomenden Kerstmisdag niet meer bij u zijn: Mocht gij daarentegen van uwe Ljubika eenen zoon hebben, aan wien gij de geheiligde gebruiken onzer voorvaderen leeren kunt, zooals ik die aan u geleerd heb. Laat ons deze dagen eeren, welke geheel aan Jezus zijn toegewijd, - en met het feest van den heiligen Stjepan moogt gij Ljubika tot vrouw vragen.’

Stjepan bezat niet, gelijk zjjn vader, de gaaf der welsprekendheid. Men kan zoo gemakkelijk zeggen: ‘er is geene goede gelegenheid geweest.’ Hij had tot nu toe zijne liefde

niet dan met afgebroken woorden aan de gevoelvolle beminde Ljubika kunnen te kennen geven, waaruit deze niet weten kon of het plagerij ofwel gemeend was. Hij zegde thans nòg niets, maar zijne oogen vonkelden, en als hij den beker in handen kreeg dronk hij hem in éénen teug leêg.

Niet ver van des *Capovillas* woning stond een grooter huis. Dààr woonde de rijkste man van het dorp, Jure, de vader van Ivka, welke Ivan vroeger tot schoondochter had meenen te krijgen.

Men is altoos niet met zijne geburen bevriend, al ziet men ze ook alle dagen. Jure kende Ivan'sinzichten, en hij wist dat deze hem kortelings daarover zou komen spreken, en om de hand zijner dochter verzoeken; Jure verwachtte er zich dus aan en Ivka ook. Vader en dochter waren niet weinig boos, toen ze vernamen wat er ten huize van den *Capovilla* met Allerheiligen voorgevallen was.

Hoe zouden zij het niet te weet gekomen zijn? In een Morlacksch dorp vliegt het nieuws zoo spoedig rond, als op andere plaatsen. De vader was slecht gezind; hij mocht er niet over spreken, want men had zijne toestemming nog niet gevraagd. De zoon Milev grolde ook al, en had met Stjepan alle gemeenschap afgebroken, waarin Stjepan weinig hartzeer maakte, daar hij het in zijne liefdebegoocheling ter nauwernood opmerkte.

Ivka stortte dikwijls bittere tranen, doch slechts als zij alleen was. Ivka was een fiere en trotsche bergmaagd. Als eene vriendin haar somtijds wilde troosten, dan antwoordde zij bitsig, dat zij geene vertroosting noodig had. Heden had zij meer bezigheid dan gewoonlijk; misschien om de algemeene opmerkzaamheid te ontwijken, waarvan zij het voorwerp was. De vader hield haar daarom niet minder in het oog; hij had gaarne alles gedaan, om haar uit hare droefheid op te beuren.

Eindelijk kreeg hij een gelukkig gedacht:

- ‘Ivka!’ riep hij.

Het meisje kwam spoedig bij hem.

-- ‘Zet u hier eens bij ons,’ sprak hij haastig.

Heel het gezelschap was verwonderd.

Jeka, de moeder van Ivka zette een lang gezicht. Hadde zij haren heer gemaal niet zoo geëerd en gevreesd, dan zou zij wellicht over de eer die het eenvoudig meisje zoo onverdiend te beurt viel, luidop haar woord gezegd hebben. Aleen Milev verstond zijn vader en maakte voor zijne zuster nevens zich plaats. Maar Ivka zette zich niet neder; zij dankte haren vader, doch nam zijn aanbod niet aan. Hare maagdelijke bescheidenheid moest haar tot verschooning dienen.

Welhoe? zij zou nederzitten en zich geweld aandoen, terwijl zij in heur hart er eenen afkeer voor gevoelde. Keen, liever geene eer en geen dwang, zoo overlegde zij wijselijk in zichzelve.

Moeder grommelde or stil over; bij de mannen vond Ivka's weigering verschooning en de vrouwen, die het haar duur zouden betaald hebben in geval zij het voorstel hadde aangenomen, waren nu ook nijdig, omdat zij er niet in bewilligde; doch wat gaf Ivka daarom? Zij had andere dingen in het hoofd: de ontrouw van Stjepan, die voorheen zoo goed was voor haar en nu op Ljubika verliefd was; die Ljubika welke heur haren geliefde had ontroofd, - ja Ivka had aan andere dingen te denken, dan aan moeien en nichten. Zij besloot nochtans haar innig lijden niet te laten blijken, en om zooveel mogelijk vroolijk te schijnen, neuriede zij, terwijl zij zich gereedmaakte om aan tafel te gaan, het volgende liedje:

Zooals 't maanlicht aan den hemel
Soms van wolkjes is omhuld,
Zóó ook houdt mijn uitverkoren
Gansch alleen mijn hart vervuld. -

‘Eenmaal voer ik u ter kerke,
Als de druif geeft glanzend ooft!’
Zoo sprak hij, en ik, onzaalge!
'k Heb zijn veinzend woord geloofd...

Tot dusverre had Ivka haar minneliedeken gezongen, toen zij door de spleet der deur, nabij de haag, de oude Bara gewaar werd.

De oude Bara was eene der listigste vrouwen van het dorp; al de geheimen der huisgeziunen waren haar bekend. Ivka had de kleine zwakheid, gaarne geschiedenissen te hooren vertellen, die de belanghebbenden niet veel eer aandeden. De oude Bara vertelde het meisje vele zulke geschiedenissen, en daarvoor gaf Ivka haar allerhande overschot, zoodat de moeder niet wist waar dit gebleven was. Honden en katten in Ivka's huis werden er voor mishandeld; nog erger dan het anders bij de Morlacken de gewoonte is. Het waren zulke slimme dieven!... - Men ziet wel dat ook honden en katten onrecht kan aangedaan worden.

Heden zag de oude Bara met eene bijzondere geheimzinnigheid door de doornen, over de steenhaag, en Ivka, niettegenstaande hare gramschap nieuwsgierig, was oogenblikkelijk bij haar.

- 'Goeden avond, "zegde Bara op slependen toon," goeden avond mijne dochter. Bij u vlamt het hout heel helder. Hoe gelukkig zijn de rijke menschen...'

- 'Gij zult een beker wijn krijgen' zegde Ivka, ongeduldig; 'maar vertel mij eerst spoedig wat gij weet.'

- 'Iets ongelooflijks,' antwoordde de oude, terwijl zij een wonderlijk gezicht trok.

- 'Van wien?' vervolgde Ivka.

- 'Van...' de oude Bara zegde niets meer.

- 'Welnu, van wien wilt gij spreken?' riep het jonge meisje nog ongeduldiger dan te voren.

Nergens is men ungeduldiger dan in Dalmatië; daarvan is het verhitte bloed misschien de oorzaak.

Bara zag het jonge meisje listig aan en sprak.

- 'Als het nu eens van Ljubika ware...'

- 'Zou het mogelijk zijn!' riep Ivka, de handen te zamen vouwende, 'en wat is het, beste Bara, wat weet gij?'

Bara fluisterde aan 't meisje gedurende een oogenblik iets in 't oor, alsof het geheim zóó belangrijk was, dat zelfs de lucht het niet hooren mocht.

Als de oude haar gerimpeld wezen terugtrok, zag Ivka haar met groote oogen aan.

- ‘Is dat waar?’ vroeg zij stil, ‘is dat werkelijk zòó, Bara?’

- ‘Ik heb het gehoord,’ hernam de oude en knikte zegepralend met den donkergrauwen kop:’ Ik zat onder den eikenboom hout te rapen; zij kwamen er met hunne schapen voorbij. Ljubika weende bittere tranen en zegde: ‘Gij hebt mij ongelukkig gemaakt, Pavo; ik durf mijn vader niet meer bezien, en wanneer ik bij andere meisjes ben, zou ik van schaamte sterven:’ - Pavo antwoordde: ‘Ween niet, mijne geliefde, gij zult mijne vrouw worden, dan is alles weer goed.’ - ‘Dat zal mijne schande niet uitvagen, sprak Ljubika.’ - Dat is al wat ik met mijne eigen ooren gehoord heb.’

- ‘En zij draagt haar rood kapje nog!’ riep Ivka, terwijl hare oogen vurige stralen schoten.

Een rood kapje met bloemen versierd, is bij de Morlacksche meisjes het teeken van den maagdelijken staat. Een verleid meisje mag geen rood kapje meer dragen. Ziedaar de reden van Ivka 's uitroep.

De oude Bara hief de schouders op en zegde:

- ‘Wie weet of zij het wel met onrecht draagt?’

- ‘Gij weet het, en ik ook!’ riep Ivka.

- ‘Ik kan het aan niemand anders dan aan u zeggen. Het meisje heeft brooders, als die zich eens op de arme oude wreekten, welke de schande hunner zuster heeft bekend gemaakt!’

- ‘Maar ik dan?...’

- ‘Gij, ja, gij kunt zeggen wat gij wilt. Gij hebt beschermers, gij zijt rijk. En als het dan bekend is, dan zal Stjepan...’

- ‘Ivka! waar zijt gij’? riep de moeder uit het huis; Ivka, het eten is gereed; de mannen hebben gedaan; nu is het onze beurt.’

- ‘Morgen krijgt gij een beker wijn, fluisterde Ivka Bara in het oor, en liep daarop spoedig in huis. De oude strompelde wel tevreden over de belofte van het meisje, naar hare armoedige hut terug.

IV.
Kerstmismorgend.

‘Christus is geboren!...’ - dit was devreugdekreet, die op Kerstmismorgen door het Morlacksche dorp op den Biokovo weêrgalmde.

Ivka was de laatste ter ruste gegaan en was de eerste weer te been; zij nam den emmer met den tak daarin, welke boven op het water drijft en die belet dat de emmer omslaat. Zij zette hem op het hoofd, en verliet stil de woning, om naar de beek water te gaan halen voor de ongedeesemde Kerstmis-brooden, waarin een stuk geld moest gekneed worden.

Alwie 's middags in zijn brood het geldstuk vindt, is, meent men, daardoor het gansche jaar gelukkig. - Ivka vroeg aan God, of hij haar die gunst wilde bewijzen. Voor haar was het geluk: Stjepan; zij kon niet gelukkig zijn indien zij hèm moest haten.

In haren voorschoot droeg zij eenige koornhalmen, om in de beek te werpen: zij had die mystieke gewoonte volbracht en den emmer gevuld: zij boog zich, om hem op het hoofd te nemen, doch op dit oogenblik hoorde ze voetstappen op de steenen klapperen. Het was een ander meisje dat ook water kwam halen.

Ivka stond recht en keerde zich om, ten einde de aankomende met den kerstmiswensch te begroeten. Zij stond verbaasd, toen zij in dat meisje, Ljubika herkende.

Zij herkenden elkander in hot weifelend morgendlicht. Ljubika bleef verschrikt staan; zij was voor Ivka bevreesd. Deze ging van het smalle pad ter zijde, trotsch op eenen steen staan; zij vatte hare kleederen te zamon, als wilde zij zich voor eene aanraking van Ljubika behoeden.

Ljubika gevoelde gansch de verachting, welke in die handelwijze lag. Zij ging met gebukten hoofde naar de beek, zonder den gewoonlijken groet uit te spreken.

Ivka was intusschen terug op het pad gegaan, en vervolgde met snelle schreden haren weg. Zij voelde den zwaren

emmer niet op het hoofd; zij ging zonder aan het water te denken, en toch werd er geen druppel gestort. Ook in huis ging haar alles naar wensch; haar inwendige triomph hielp haar bijzonder goed. Zij had op Ljubika's wezen de gezegden van Bara bewaarheid gevonden, en in zichzelve het verderf van het arme meisje besloten.

De kerstmis-bezoeker was gekomen, en had op het hout geslagen, dat de vonken omhoog vlogen. Als een welbetaalde kerstmisbezoeker, zegde hij aanhoudend bij elken slag: ‘Zòoveel schapen, zòoveel runders, zòoveelgeiten, zòoveel varkens, zooveel kiekens, zòoveel ezels, zòoveel vruchten, zòoveel geluk.’ - Men behoefde nu niet meer bevreesd te zijn, dat een bedelaar, door in huis te komen, daar ongeluk zou inbrengen. De jonge mannen schoten hunne geweren nogmaals af in de lucht, welke met sneeuw bezwangerd was. Daarna nam ieder familielid eene brandende kaars in de hand, en het morgengebed ving in dezer voege aan: ‘Eer aan God! - Christus is geboren! geef elkander den kerstmiskus.’ Dannam Jure al de kaarsen te zamen en stak ze met de vlam in de kom die op de tafel stond en met verschillige granen tot aan den rand gevuld was. ‘- Nu moet gij u niet beklagen dat de kiekens geen eten genoeg zullen hebben,’ zegde hij tot Ivka.

- ‘Veel voedsel, veel eieren,’ sprak deze snel, - zij was echter niet zeer wel gezind.

De klok der dorpskerk begon te luiden, en ieder bereidde zich om naar de mis te gaan. De jongelingen staken hunne degens en pistolen in den gordel, de oude mannen hingen den met scharlaken overtrokken vossenpels om de schouders; de jonge vrouwen zetteden hare witte mutsen op en de jonge meisjes versierden zich op het beste met hunne roode kapjes. Zelfs de kinderen werden medegenomen; menige moeder droeg er een op den arm, en nog een ander in zijn rood wiegje op den kop. Ivan kwam op zijn klein paardje aangereden; hij had den staf met den grooten knop, het kenteeken zijner waardigheid in de hand. Stjepan volgde hem en zocht met onrustige blikken Ljubika in de menigte. De

lucht was verdonkerd; het morgenlicht verspreidde zich langzaam. Op de plaats, recht voor de kerk, had men vier groote vuren aangestoken, zoodat het kerkhof geheel verlicht was.

Weldra had Stjepan zijne beminde gevonden. Zij was van de andere meisjes afgezonderd, welke naast de jongelingen, in een levendige schilderachtige groep, rond de vuren geschaard stonden; zij zat, met den blik ter aarde gewend, onbewegelijk op een graf. Pavo sloeg haar van verre gade, doch had echter den moed niet, haar te naderen. Stjepan had niets gewichtigere te doen dan tot haar te snellen, want hij hoopte een vriendelijken blik, en ook wel een appel of eenige vijgen te ontvangen, dewijl de meisjes met die vruchten hare minnaars beschenken. Zij bewaren daartoe eenige, uit de stad medegebrachte leknijen. Stjepan had er zich op voorbereid; doch hij kon er niet in gelukken; Ljubika bleef beweegloos.

Ivka integendeel had twee der schoonste appelen in haren zak, maar wie niet kwam om ze te ontvangen, was Stjepan. Zij had dit wel kunnen denken; maar zij was zóó verbitterd, alsof zij het tegendeel verwacht hadde. Zij riep eenige harer getrouwste vriendinnen ter zijde, vertelde haar stil wat de oude Bara haar gezegd had, en stelde haar voor Ljubika's schande openbaar te maken. Al de meisjes waren afgunstig van Ljubika: geene enkele sprak een woord tot veronschuldiging of van medelijden voor haar.

- ‘Doe gelijk gij het goedvindt,’ was aller uitroep; ‘wij zullen u helpen!’

Ljubika werd met spotachtige blikken aanzien, en met de vingers hoonend aangewezen. Het arme meisje bemerkte het niet; neen, zij dacht aan hare, naar zij meende, nog onbekende schuld. Ook Stjepan zag niets, want zijne blikken waren immer op Ljubika gevestigd.

Pavo, wiens geweten knaagde, werd gewaar dat er iets was dat niet ging, zooals het moest gaan. - Met een blijkbaren angst sloeg hij de blikken nu op de vergramde meisjes en dan op de eenzame Ljubika. Gaarne hadde hij de geliefde gewaarschuwd; doch voor wàt?

De klok klepte voor de derde maal. De *Capovilla* knielde reeds op zijne plaats, en rond hem heen zaten de ouderlingen, en de jongelieden drongen ook in de kerk; iedereen was rond de bedroefde teerhartige Ljubika, in gebed verslonden. En toen het kruisbeeld van hand tot hand werd overgegeven en tot bij haar kwam, met hoevele warme hartelijke kussen overlaadde het bedroefde schepsel dat teekon der vergiffenis! Ivka kuste het ook, doch zij vergaf daarom niet; zij was overtuigd dat het een verdienstelijk werk was, Ljubika's schande openbaar te maken. Als de zaken der jeugd ons aangaan, dan staan wij haar met hart en ziel ten dienste.

Ite missa est. - Ivan stond het eerst rechten verliet de kerk; dan volgden de ouderlingen, voor welke de jeugd eerbiedig plaats maakte.

Het langverwachte oogenblik naderde. Ivka stond in het kerkportaal: heur hart klopte onstuimig; hare oogen schoten vuur en vlam, elk zag haar verwonderd en met zekeren afschrik aan, alleen Ljubika niet: zij kwam zooals altoos langzaam en met de blikken ter aarde gericht, aangestapt.

Eensklaps voelde zij zich bij den arm grijpen; zij hief verwonderd het hoofd op en zag Ivka, die haar met uitdagende blikken aanschouwde.

- ‘Wat wilt gij van mijne zuster?’ riep eene stem.

Het was Mavro, Ljubika's oudste brooder. De jongeling verzocht hen buiten te komen. Pavo deed dat insgelijks, doch geen van beiden werd aanhoord. Er ontstond een groot gedrang rond de twee meisjes. Ivkahad geene oogen dan voor Ljubiba;- met eene snelle beweging rukte zij haar het roode kapje van het hoofd, terwijl zij gillend en met bevende stem uitriep: - ‘Die kroon der onschuld is niet meer voor u! geef ze aan Pavo gelijk de eerste!’ en het scharlaken hoofdsieraed ter aarde werpend, vertrapte zij het met de voeten.

Er was een oogenblik stilte. Aller oogen waren op Ljubika gericht. Het arme meisje leunde doodsbleek tegen den muur, verborg haar aangezicht met beide handen en begon bitter te weenen.

- ‘Zij kan schuldig maar ook wel onschuldig zjjn.’ - ‘Zij is

schuldig!’ schreeuwden de vrouwen. - Zij is onschuldig!’ riepen de broeders en bloedverwanten van het beschimpte meisje, en de messen blonken in hunne handen. Ivka's broeders en vrienden trokken insgelijks de hunne uitde gordels; een gevecht scheen onvermijdelijk; doch de pastoor kwam tusschen de woedenden. Zij scheidden zich en stonden dreigend tegenover elkander; de vrouwen schreeuwden nu harder, en gingen voort met Ljubika te beschimpen.

Mavro was eindelijk tot bij haar kunnen dringen. Bleek en sidderend van gramschap greep hij hare hand en riep: - ‘Gij zijt onschuldig, - zeg dat gij het zijt en er zal u recht geschieden!’

Zijn blik was dreigend op Ivka gevestigd; stoutmoedig stond zij daar tusschen hare bloedverwanten, als hadde een tooverdrank hare vrees verbannen; haar wraakgierig hart was bevredigd.

Ljubika antwoordde niet, zij sloot zich nog dichter tegen den muur, als wilde zij dien in twee splijten, om er zich met hare schande in te verbergen. Mavro liet hare hand los - dàt was de houding niet eener schuldelooze! - Zijne wilde blikken bedreigden thans zijne zuster.

Pavo wilde tot de geliefde snellen; zijne gezellen hielden hem met geweld terug.

- ‘Wat is dat hier met mijne dochter?’ vroeg thans Ljubika's vader, terwijl hij naar de kerkdeur terug trad.

De oude Ivan steeg van zijn paard. Beiden waren op het gerucht teruggekeerd.

De vergramde vrouwen antwoordden hem. Bogdan luisterde eenige oogenblikken naar haar, en riep dan luid: - ‘Zwijgt!... spreek gij,’ zegde hij tot Mavro.

- ‘Gij hebt gehoord wat zij van haar zeggen,’ antwoordde de jongeling somber.

Bogdan wees op het roode kapje, dat op den grond was blijven liggen.

- ‘Wat beteekent dàt?’ vroeg hij.

- ‘Dat is, dat is!...’ riepen verscheidene vrouwenstemmen. Mavro knikte zwijgend met het hoofd.

- ‘En wie heeft dat durven doen?’ Mavro wees op Ivka.

- ‘Gij?’ vroeg Bogdan met grammoedige blikken aan het jonge trotsche meisje.

- ‘Gij? Ivka!’ sprak Ivan verwonderd, die er intusschen ook bijgekomen was.

- ‘Ik, ja,’ antwoordde Ivka stoutmoedig, ‘en ik deed het met recht.’

- ‘Wee u, bijaldien mijne dochter onschuldig is!’ sprak Bogdan stil, doch met nadruk, en deed eenen stap naar haar die op de bloem van zijn huis het slijk der schande geworpen had.

- ‘Bedreig haar niet!’ riepen Ivka's bloedverwanten.’

De oude man zag hen aan, en kwam nader bij Ivka.

Deze wees met de rechte hand naar Ljubika en sprak:

- ‘Zie haar maar eens aan, en zeg dan of het de houding eener onschuldige is!’

De vader beschouwde zijne dochter van het hoofd tot de voeten, zooals hare beschuldigster gedaan had, en trad naar haar toe:

- ‘Klaagt men u uit boosheid aan?’ vroeg hij; ‘zijt gij onschuldig? Spreek vrij, vrees niet. De beschuldiging is in 't openbaar geschied, zij moet ook in 't openbaar gelogenstraft worden. Uw woord is mij geloofwaardiger dan al de beschuldigingen. Zeg alleenlijk: “ik ben onschuldig,” ik zal u gelooven en u wreken.’

- ‘Bogdan, in den naam van God! laat het vrede zijn?’ riep de pastoor.

Bogdan sloeg goer, ac ht op die onderbreking; hij ging voort met luid tot zijne dochter te spreken:

- ‘Hef het hoofd op,’ zegde hij, ‘gij zijt niet meer onder uwe vijanden - uw vader en uw brooder staan neven u. Hof het, hoofd op, on zeg: ‘ik ben onschuldig.’ Gij hebt mij altoos de waarheid gezegd, kind; uwe moeder was eene vrome vrouw, en gij hare dochter, zult niet liegen. Kunt gij zeggen: ‘ik ben onschuldig?’

Alles zweeg stil, - ook Ljubika.

Bogdan keerde zich van haar af.

- ‘Komt!’ sprak hij nu tot Mavro en tot zijne andere zonen, welke nog kinderen waren. Zij volgden hem sprakeloos, getroffen door de schande hunner zuster.

- ‘Heb ik de waarheid niet gezegd?’ riep Ivka.

- ‘Zwijg,’ sprak de pastoor op een strengen toon; ‘verheug u niet in de schande van uwen evenmensch.’

Ivka ging beschaamd bij hare huisgenooten terug. De oude Ivan had alles bedroefd nagezien; nu vroeg hij angstig: ‘Waar is Stjepan?’

- ‘Stjepan, uw vader roept u,’ sprak de pastoor tot den jongeling, welke tegenover Ljubika stond, zonder de blikken van haar af te wenden, gelijk een beeld zoo roerloos.

De vader had hem in de kerk opgezocht; daar ook was Pavo, die van eenige jonge mannen omringd werd.

- ‘Stjepan, kom met mij,’ sprak Ivan als hij zich in de nabijheid van zijnen zoon bevond; de jongeling liet zich sprakeloos uit de kerk leiden. De pastoor deed ook ain de overigen een teeken om zich te verwijderen. - Pavo wilde blijven, doch hij moest aan het ernstige bevel gehoorzamen.

- ‘Thans kunt gij met het meisje nietspreken,’ sprak de geestelijke; ‘eerbiedig hare smart en kom dezen namiddag bij mij.’

Ljubika alleen stond nog tegen den muur geleund. Snel vielen de sneeuwvlokken neder, het roode kapje, dat nog ten gronde lag, was er schier geheel onder begraven. Hadden de sneeuwvlokken toch ook de schande van het arme meisje maar kunnen bedekken!...

De priester naderde haar, en bevool haar zachtjes de kerk te verlaten.

- ‘En waarheen zal ik gaan?’ vroeg zij troosteloos en liet nu eerst de handen van het aangezicht neêrzakken.

- ‘Naar het huis uws vaders,’ antwoordde de pastoor. Zij hief de schouders op, en sloeg de blikken ten hemel.

- ‘Ik wil er met u gaan,’ sprak eene zachte stem.

Er was nog eene oude vrouw - Ljubika's tante - in de kerk gebleven.

- ‘Ha, gij zijt het Dobra, sprak de pastoor vriendelijk. Gij draagt met recht den naam van brave vrouw. Geleid dit arm

meisje; misschien neemt de vader haar nog in huis; doch indien hij haar verstoot, kom dan bij mij.'

De oude vrouw en het meisje sloegen denweg naar Bogdan's woning in. De sneeuw viel in groote menigte neêr. Ljubika moest door de oude tante ondersteund worden om niet te vallen. Zoó kwamen zij het huis nader; de hond kwam haar tegen gesprongen. Bogdan stond met zijne zonen voor de deur van het huis.

Ljubika viel, op den dorpel der woning, voor den vader op de knieën:

- 'Vergeef mij, vader!' riep zij uit, 'vergeef mij in Jesus naam!... Ik weet wel, ik ben on waardig zijnen naam te noemen, doch hij is de Verlosser van allen; - zooals hij aan al wie gezondigd had vergaf, schenk gij ook aan mij, arme zondares, vergiffenis!...'

- 'Jezus mag het u in zijn bermhartigheid vergeven,' antwoordde Bogdan op sturen toon, '*ik* kan het niet. Ik wil u niet vervloeken, want mijn vloek zou op het schuldelooze wezen kunnen vallen dat gij draagt, en uw bloed blijft altoos mijn bloed. Daarom verlaat met den vrede des Heeren den dorpel dezer woning, welke gij bezoedeld hebt; - want nooit zult gij er weder binnenkomen!'

Ljubika beproefde het niet haren vader te vermurwen. Hij had gesproken, haar vonnis was geveld; zij stond op om heen te gaan. Bogdan wendde zich tot Dobra:

- 'Ik geef deze arme zondares in uwe handen,' sprak hij,'zij is toch uw broeders dochter... mijne dochter... de rampzalige!'

Die woorden verteederden hem, en hij ging haastig in huis, door zijne zonen gevolgd; geen enkele zegde een troostend woord tot de arme zuster.

Dobra vatte de hand barer nicht.

- 'Kom, mijne dochter, sprak zij,' mijn dak is arm, doch het zal u beschutten... er is weinig vuur in mijnen haard, doch gij zult u kunnen verwarmen... ik ben uwe moeder niet, doch ik wil u tot moeder verstrekken.'

En zij ging met de verstootelinge heen.

(*Wordt roortgezet*).

Poëzie.

I.
Twee kinderdichtjes[1]

I.
De molen.

Daar staat hij
Met zijne grijze kap,
Zijn en langen staart,
Zijnen steilen trap,
En vier roode wieken,
Hoog in de lucht.
Die zwieren en zwaaien in volle vlucht.
Aan eene koorde hangt een zak,
Die langzaam gaat naar boven,
En de molenaar, wit bestoven,
Fluit een deuntjen op zijn gemak.
Hij fluit een deuntje, blij van zin
En trekt den zak het venster in.
De wieken zwaaien en zwieren;
De wielen draaien en gieren;
De steenenknarsen en ronken
Waartusschen het graan is gezonken.
Van boven was dit graan geheel;
Van onder is het stuivend meel.

Zoo God het niet meer waaien liet,
Hadde de molenaar veel verdriet;
De man en wist niet wat beginnen;
Hij moet met den wind zijn broodje winnen

II.
Het zieke broerken.

De moeder zit aan 't vensterraam.
Zij heeft een kind op haren schoot
En vouwt de handen biddend saam:
Ons broederken is bijna dood!

(1) Uit 's dichters ‘Zonnestralen. *Gedichten voor onze Vlaamsche Jeugd*.’

Hoe ligt het daar, op haren schoot,
Wat is het bleek, het arme wicht!
Mijn broederken is bijkans dood.
Dat nog op ons zijne oogen richt.

Wat ziet het bleek, het arme wicht!
Het legt zijn hoofdje moede neer
Terwijl 't op ons zijn oogen richt
Want het bemint ons nog zoo teer!

Het legt het moede hoofdje neer
En zoekt in moeders armen rust.
Ach! het bemint ons nog zoo teer:
Het heeft ons gistren nog gekust...

Nu zoekt het bij de moeder rust.
Het wilde,....maar en kan niet meer,
Het heeft ons gistren nog gekust.
Omarm ons, lieve, nog een keer!

Het wil wel, maar het kan niet meer!

J.-A. VAN DROOGENBROECK.

II.
Duisternis.

Eens huppelde ik vroolik door 't jeugdige leven
en knielde in aanbidding voor schoonheid en deugd;
de toekomst kwam schittrend voor de oogen mij zweven,
de liefde voorspelde mij hemelsche vreugd...

Helaas 'k vond er de Ondeugd vereerd en aanbeden,
het Goud er bewierrookt als éénige God!
de heiligste rechten met voeten getreden,
de duurbaarste plichten miskend en bespot...

Een meisje als een engel beminde me teeder,
zij was op de wereld mijn éénig geluk...
De laster sloeg laf onze liefde ter neder
en 't leven werd zwaar me als een pletterend juk.

Vaarwel thans, ô droomen, vol zalig getoover,
Vaarwel!... gij waart eens me zoo koesterend zacht;
maar wàt blijft me thans in de werklikheid over?
- Een akelig duistere nacht!

LEONARD BUYST.

Rijsel, September, 1869.

Wilskracht,
Schetsen uit het leven van beroemde tijdgenoten.

III.
C.A. Görner

Als tooneelist, en tevens als tooneelschrij ver, is tegen woordig C.A. GÖRNER algemeen gunstig gekend. Het is nu vijftig jaren geleden dat hij voor de eerste maal de planken betrad, en nòg houdt hij de school van Devriendt, Isslandt en Mathausen roemvol staande.

Reeds op zijn vierde jaar bezocht de kleine GÖRNER het theater; later woonde hij met zijn' vader in het huis van den koning der Duitsche tooneelspelers, den genialen Devriendt. Deze studeerde alsdan zijne rollen gedurende zijne wandelingen van het ‘Louis-Insel’ naar het ‘Rousseau-Insel’ te Berlijn, en de jeugdige knaap was nooit gelukkiger dan wanneer hij dien als ‘souffleur’ mocht vergezellen.

De bijval welken Devriendt inoogstte zette GÖRNER aan, zich ook aan de dramatische kunst te wijden. Op zijn 17de jaar verliet hij, geheel ontbloot van geldmiddelen, het vaderlijk huis, en begaf zich gedurende de hevigste winterkoude gansch alléén naar Stettin. Het was de wensch van Devriendt dat hij als eenvoudig figurant beginnen zou. Hij mocht dus eerst niets méér doen dan tafels, stoelen en andere tooneel behoeften aanhalen en wegbrengen. Dit toch was voor hem reeds eene goede school: het oefende zijn geduld, en vestigde zijne opmerkzaamheid op de ‘détails,’ iets wat van den tooneelspeler zoo streng wordt vereischt en later een kenmerk werd van GÖRNER'S talent. Daarna mocht hij onbeduidende rollen beginnen te vervullen, waarvan hij zich zòò gewetensvol en met zòòveel aanleg wist te kwijten, dat hij weldra een belangrijkere taak kreeg. Met onvermoeibaren iever legde hij zich op de tooneelstudie toe, die dag en nacht zijnen geest bezig hield.

Gretig las en doorgrondde hij werken die over zijn geliefdkoosd kunstvak handelden en wist er voordeel uit te trekken.

Zich met bijzondere nauwgezetheid van het echt karakter der hem toevertrouwde rollen doordringend, poogde bij steeds bij 't vertolken zooveel mogelijk zijne eigene persoonlijkheid te doen verdwijnen om alleen den historischen persoon weer te geven. Met geduld en moed voortstrevend naar zijn éenig doel: 'eenmaal een groot kunstenaar te worden' kwam hij vele moeilijkheden te boven, ging meer en meer op den weg der volmaking vooruit, en gelukte er eindelijk in - vooral als *Vansen* in '*Egmont*' en *Moor* in '*Fiesco*' - de aandacht van gansch Duitschland's theater op zich te trekken.

Waarschijnlijk hebben GÖRNEK'S eerste leerjaren op zijn talent als tooneelschikker den gunstigsten invloed uitgeoefend. - 'Als dusdanig, zegt een naamlooze biograaf, geniet hij door geheel zijn vaderland eene onbetwistbare faam, door de meesterlijke schikking der talrijke stukken, welke hij deed opvoeren. In de smaakvolle groepeering van figurenrijke scenen, levendige beelden, gedramatiseerde kindervertellingen, onder andere in hot onder zijne leiding te Berlijn en te Hamburg opgevoerde "*Kersmisfeest*" heeft de rijkdom van zijn verwonderlijken uitvindingsgeest de verrassendste gevolgen opgeleverd.'

Als tooneelschrijver verkreeg GÖRNER nooit dezeltde degelijke befaamdheid. Zijne 130 tot nu toe uitgegeven stukken getuigen van eene rustelooze werkzaamheid, doch, ofschoon er een aantal goede tusschen zijn, kan men niet zeggen dat de meesten zich als literarische waarde ver boven het middelmatige verheffen. Dramatisch effekt bezitten zij in hoogen graad, doch over 't algemeen missen zij de andere esthetieke hoedanigheden, welke in elk letterkundig opstel vereischt worden. Misschien wel hoofdzakelijk om bedoeld effekt genieten zij zooveel bijval, niet alleen in, Duitschland maar ook op ons Nederlandsch Tooneel, waar zij door het *publiek* ongemeen gewaardeerd worden.

GUSTAAF SEGERS.

(*Wordt voortgezet*.)

P.A. de Génestet.
Eene Herinnering
door
Frits Smit Kleine.

De tweede Julidag van hot jaar 1861 zal in de gedenk boeken der Nederlandsche dichtkunst voor altijd opgeteekend staan als een sombere treurdag.

Op bijna twee-en-dertigjarigen leeftijd verscheidde een dichter, die zich een blijvende plaats in de Nederlandsche letteren heeft verworven en wiens waarachtige populariteit bij den dag toeneemt. Zijn naam was Petrus Augustus DE GÉNESTET; zijn poëtisch talent had hij verworven:

‘Et par droit de conquête et par droit de naissance’

en de wegsleepende kracht zijner bezieling dankt hij aan den adeldom van zijn liefelijk gemoed. Zonder eenig voorbehoud mag dit woord op hem worden toegepast: ‘*Il a connu l'art difficile de défendre le beau et le bien avec des armes courtoises, et il appartient à ce fier petit nombre qui a consacré, sans arriere-pensée de fortune ou de grandeur, d'heureux efforts à la vérité.*’

Daarom blijven om zijn graftombe op het eenvoudige kerkhof te Rozendaal de engelen van 't Schoone, Goede en Ware hun wonderzoete lofzangen fluisteren.

Ten vorige jare zijn de Dichtwerken van DE GÉNESTET in derden druk verschenen. Daaraan is, oven als aan de beide vorige uitgaven, de levensschets van den dichter door zijn vriend Dr C.-P. Tiele, thans hoogleeraar te Leiden, toegevoegd. De degelijke biograaf die met zeldzame onpartijdigheid een schets gaf van DE GÉNESTET'S beminnenswaardig karakter en dichterlijke ontwikkeling, bracht daarin als van zelf de eigenaardigheden van diens talent tor sprake. Hoewel

hij zegteen kritiek van DE GÉNESTET'S verzen aan anderen over te laten, ook omdat hij er zich niet onpartijdig genoeg too gevoelt, geeft hij, wellicht onbewust, in zijn antwoord op de vraag: wat het dichterlijk karakter van DE GÉNESTET uitmaakt, of wat hem van andere poëten onderscheidt, zulk een juiste en bondige kritiek van 's mans dichterlijken arbeid, dat wij ons haasten Tiele's oordeelvelling in haar geheel hier mede te deelen:

'Ik zou het (DE GÉNESTET'S dichterlijk karakter) willen zoeken in die zeldzame vereeniging van fijnen smaak, tintelenden geest, diep, innig, haast vrouwelijk gevoel, en helder gezond verstand, waarvan alles wat hij schreef getuigde. Hij heeft bewezen dat geestigheid de poëzij niet schaadt, zoo als men wel eens beweerde, en dat alles afhangt van de wijs waarop men haar gebruikt; bewezen niet minder, dat een koel hoofd kan zamengaan met een warm gemoed, en dat een dichter zeer keurig kan zijn op den vorm zijner verzen, zonder daaraan gloed en leven te ontnemen.'

Met die uitstekende eigenschappen zijner poëzij staat DE GÉNESTET - de heer Tiele was er wel op bedacht, - echter niet alleen in den tempel der nieuwere Nederlandsche dichtkunst; hoe hoog zijn plaats ook daarmeê zou geweest zijn in de oogen van alle kunstrechters, hem zou die populariteit, dat leven in de hoofden en de harten van alle waarachtig beschaafde lieden, *daardoor alleen* niet ten deele zijn gevallen. Er schuilt een ander geheim in zijne poëzij en de heer Tiele ontsluiert ons met de volgende woorden dit zoo kernachtig, dat wij beseffen - ook zonder het zelf te hebben opgespoord - de zuivere waarheid voor oogen te hebben: 'Wat hem tot den lievelingsdichter van velen maakte, dat was de waarheid, de oprechtheid, die alles kenmerkte wat hij openbaar maakte. Hij bezat in groote mate de eigenschap, die Carlyle als het kenmerk der geniën beschouwt: *Seriousness*. De kunst was hem ernst, verzen *maken* kon hij niet. Zijn verzen *werden*. Hij was dichter van nature, en heeft zich getrouwelijk van al wat rethorisch, gemaakt en gekunsteld is, vrijgehouden. Uit het volle, rijke

menschenleven greep hij, en uit zijn eigen binnenste, en gaf zijn indrukken en aandoeningen en gedachten terug in een vorm, dien hij niet behoefde te zoeken. Zij leven, die gedienten, want zij zijn waar. Hij heeft - de werkelijkheid geïdealiseerd, maar het was dan toch ook de werkelijkheid, geen spook van zijne verbeelding, dat hij idealiseerde. Dat voelden allen die hem lazen. Een gewaande dichtersmart zouden zij niet verstaan hebben en kunstige deklamaties zouden bij hen geen weerklank hebben gevonden. Maar deze smarten hadden zij ook op hun wijze geleden, dezen strijd ook gevoerd, met deze twijfelingen ook geworsteld, en wat hij hun van zijne levenservaringen beschreef, dat hadden zij ook gezien, al hadden zij er nooit, zooals hij, de schoonheid, het poëtische van opgemerkt. De beelden, die hij uit de menschenwereld, waarin hij bestendig verkeerde, overbracht op zijn doek, waren zòò gelijkend, dat ieder ze herkende. Dat bracht zíjn werken in aller banden en doet ze nog altijd waardeeren.'

Ziedaar nu op even uitstekende als bondige wijze de kenmerken van DE GÉNESTET'S poëtisch talent geschetst, en de noodzakelijke gevolgen, welke dit daardoor op het gemoed der lezers moest teweegbrengen. Ons rest thans met die gegevens als leiddraad den aard van DE GÉNESTET'S poëzie te bepalen, waarop wel is waar door Tiele wordt gedoeld, doch, zoo wij meenen *te* kort en *te* bondig om er niet uitvoeriger op terug te komen, te meer daar wij met den keurigen biograaf op dit punt in gevoelen verschillen. Tiele zegt: 'Men zou hem een humorist knnnen noemen', neen dit *zou* men niet kunnen doen, men *zou* hem (de Génestet), bij voorbeeld, als schrijver van de '*Leekedichtjes*' een epigrammendichter kunnen noemen, maar als auteur van de '*Eerste Gedichten*,' de '*Laatste der Eerste*,' en de *'Leekedichtjes' moet* men hem een humorist noemen. De overheerschende richting in zijne poëziën, de telkens wederkeerende toon met welken verschillenden aanslag ook tot trillen gebracht, is de humoristische en daarbij die andere algemeene karaktertrek zijner verzen gevoegd de lyrische, doet ons geen enkel oogenblik aarzelen om die soort zijner

poëzij te kenschetsen als de humoristisch-lyrische. Bij die bepaling ‘humoristisch’ behoort echter- zooals ook de heer Tiele begreep - eene verklaring. Er heerscht tegenwoordig een ergerlijk misverstand omtrent de beteekenis van dat woord. Men verwart niets meer of minder dan het humoristische met het komische element. soms ook met het satyrische en sarcastische. Wie daarvan, zelfs bij waarlijk beschaafde personen, het bewijs *zoeken* wil, zal zich helaas, niet bedrogen vinden. Al wie een grappig vers maakt, gaat door voor con humorist, al wie eenige allerzotste dikwijls platte aardigheden te zamen rijmt en ze hier en daar met eenige welgekozen satyren dooreenmengt, is een voortreffelijk humorist. Deze begripsverwarring hoeft zeer groote uitbreidingen aangenomen en huist zelfs in de domeinen der geleerdheid. Men spreekt en schrijft, bij voorbeeld, over de *humoristische* poëzie van W.J. VAN ZEGGELEN in plants van over den *komischen* dichttrant van dien auteur, men geeft ‘het *humoristisch* album’ uit en levert jaarlijks een dik boekdeel met vaak niet onaardige grappen, kwinkslagen en snakerijen, maar vergeet daardoor geheel dat de humor niet *één* maar zeer *véél*zijdig is. Niet in 't belachelijke en 't vermakelijke, noch in 't satyrische en het sarcastische alleen wortelt de humor, doch in dien bodem schiet hij welig op waar zich die vluchtige bestanddeelen met de meer ernstige en meer stevige grondstoffen van het tragische, sombere en weemoedige verbinden. Juist die flikkering van somberheid en weemoed tusschen den gloed van het satyrische of van het burleske, juist die mengeling van schalk vernuft en pittigen geest met diep gevoel en rijke verbeelding geven die heerlijk schoone contrasten, welke bij iederen waarachtigen humorist altoos op nieuw worden bewonderd.

In Hildebrand's ‘*Camera obscura*’ komen bladzijden voor vol diepen humor; ik herinner slechts aan het hoofdstuk over het diakenhuismannetje, en Dickens is op end' op humorist omdat de aandoenlijke bladzijden, waarbij de tranen ons in 't oog dringen, worden afgewisseld door de kluchtige, waarbij ons evenzeer, doch uit andere oorzaken, de oogen vochtig worden

en hij ons andere bladzijden te lezen geelt, waarvan de indruk zoo overweldigend is door 't komisch-tragische dat wij niet weten wat te doen: weenen of lachen. Humorist nu is DE GÉNESTET. In een zijner Leekedichtjes beschijft hij den humor zelven aldus:

> ‘Een rijke taal vol geest en - ingehouden tranen,
> Vol zin - ook zeer geschikt tot leeren en vermanen;
> Mits maar de vrienden haar verstaan,
> Want velen klinkt ze als grieksch; voor andren weer profaan.’

Na deze door ons noodzakelijk gedachte opheldering betreffende den aard van DE GÉNESTET'S poëzie kunnen wij beproeven door bewijzen het oordeel daarover te staven.

(*Wordt voortgezet*.)

Over de Nationale Toonkunde door Peter Benoit. (*Vervolg*)

XVI.

Onderzoeken wij thans in weinige woorden de waarde dezer uitdrukkingen: *Vreemde talen, - vreemde scholen*.

Voor een volk in 't algemeen evenals voor elken bijzonderen persoon moet het woord ‘*vreemde* taal’ niet deze of gene, onverschillig wèlke taal beteekenen, maar wel eene àndere taal dan de zijne. Dit zegt genoeg dat men vooreerst eene eigene taal hoeft te bezitten, en deze de grondtaal is, vermits zij de karakteristieke uitdrukking van den geest is. Voor een volk dat zijne moedertaal niet kent, zouden er geene vreemde talen kunnen bestaan, terwijl het allen met evenveel recht de zijne noemen kan.

Volkeren zonder taal bevinden zich dus logischerwijze in een ondergeschikten toestand, tegenover andere volkeren die eene zelfstandige taal bezitten; inderdaad, eerstgenoemde zijn aan talen onderworpen die hun niet eigen zijn: derwijze verklaren zij zich zedelijk overwonnen, en worden in zekeren zin verstootelingen op intellectuëel gebied, in boeien geklemd welke hunne verstandsontwikkeling belemmeren, de kracht van hun scheppend vernuft ondermijnen en eindigen met de vrijheid hunner uitingen te niet te doen. Vandaar de volstrekte onmogelijkheid om zich van het eigenaardige kenmerk, het eigen *Dasein* van gelijk welke taal rekenschap te geven; vandaar nog de onmogelijkheid om door zichzelven de zedelijke, wijsgeerige en esthetieke ontwikkeling van eenig volk te beoordeelen. En dewijl de volkeren die geene taal hebben ook geene kunst bezitten - ik wil zeggen: eene ware, oprechte, zelfstandige kunst, eigen aan het midden, waarin zij zich vertoont - zoo laten zij zich weinig gelegen aan het grondkarakter hunner kunstvoorbrengselen. Zeker kunnen hun deze werken meer of min vermaak, en wel eene voorbijgaande bevrediging verschaffen, doch dergelijke werken kunnen den toets van een ernstig onderzoek niet doorstaan; zij vertolken noch den aard, noch den geest, noch de zeden eener natie; derhalve zouden ze geen enkel echt intellectuëel genot kunnen schenken, omdat de ware middelen om zich daartoe te bereiden verwaarloosd of vernietigd geworden zijn.

In den grond van gansch die onpersoonelijke, uit stukken en brokken gevormde smokkelkunst ligt er dus alleenlijk een min of meer ingewortelde gewoonte van zekere vormen, zekere kunstmiddelen, zekere uitdrukkingen, die, eenmaal in gebruik geraakt, eindelijk eene versteende oppervlakte uitmaken, waaronder niets degelijks ontkiem en waar geen levensgloed doordringen kan.

Bekennen wij het maar ronduit, België bevindt zich in dezen toestand; zulks wil niet zeggen dat er onder zijne

zonen geene gevonden worden die zich aan dien aangenamen staat van gevoelsverstomping onttrokken hebben; - ik zeg' aangenamen 'vermits zulks het gemak der onverschilligheid verschaft, geene hoegenaamde geestesinspanning vordert, en meenen laat dat alles ten besten wille is.

Dat men ònze kunststudiën met hunne uitslagen onderzoeke, gelijk op wèlk standpunt, en ze vergelijke met de studiën en de bekomen uitslagen bij de krachtvolle, echt mannelijke volkeren, die waarlijk aan hunne nationaliteit gehecht zijn - ik bedoel aan die geestesnationalitéit welke zich uitstrekt van dààr waar men de moedertaal begint te spreken tot dáár waar een andere taal een ander volk veropenbaart - en men zal zich gemakkelijk een gedacht kunnen vormen van het verschil dat er tusschen hen en ons bestaat.

Het gebrek aan eene echt nationale opvoeding doet in België zijn noodlottigen invloed gevoelen, niet alleen op het gebied der loutere kunstschepping, maar ook op het gebied der uitvoering zelve.

Ik herinner mij dat, tijdens de stichting der Vlaamsche Muziekschool te Antwerpen, in 1867, de vraag werd geopperd 'of men in dat conservatorium ook in 't *Vlaamsch* de klarinet en de trompet bespelen zou?'

Welnu, dat zij die niet aannemen dat men eene in scherts gestelde vraag ernstig zou beantwoorden, het niet euvel opnemen, doch wij hebben 'ja' geantwoord. 't Is dat men inderdaad in zekeren zin mag en moet de klarinet en de trompet *op zijn Vlaamsch* bespelen, evenals men zulks elders op zijn Duitsch, op zijn Italiaansch, op zijn Fransch, enz., doen moet. Men zal dit beter begrijpen wanneer wij het onderling verband zullen hebben doen uitschijnen, dat er tusschen de schepping, de uitvoering en het aanhooren van een toonkundig gewrocht bestaat.

Gesteld een zuiver onverbasterd midden, waarin een volk zich, betrekkelijk het grondbegin der rassen, logisch

ontwikkelen kan, geholpen door inrichtingen die zijne oorspronkelijkheid bevorderen in plaats van ze te verminderen. Gesteld van den anderen kant een genoeg gevorderde toestand van beschaving, opdat dit volk er naar streven kunne zich in den verhevensten vorm uittedrukken dien het mogelijk is te bereiken, zoo zullen de kunstscheppingen welke zulk volk voortbrengen zal, den geest van zijnen stam en het kenmerk van zijn eigenen landaard dragen.

Het is eene van ouds bekende waarheid dat de scheppers uit de nationale massa komen; doch zij hoeven vertolkers voor hunne gewrochten te vinden Welnu, die vertolkers zullen nooit de wezentlijke *werktuigen* des scheppenden kunstenaars zijn dan wanneer zij in rationeel verband, en om zoo te zeggen adequaat zijn tot den meester zelven. Het zal derhalve noodig wezen dat evenals de schepper, ook de uitvoerder tot de nationale massa behoore.

Dit is nog niet àlles: opdat de kunstscheppingen volkomen begrepen worden behoeft er ook een publiek uit diezelfde nationale massa, waarvan reeds de schepper en de uitvoerder gekomen zijn. Het is dus van belang (wanneer men zich inzonderheid op een toonkundig standpunt stelt) dat componisten, uitvoerders en hoorders in den toestand wezen van lieden die aan hetzelfde geestesmaal deelnemen; anders gezegd, dat er tusschen de drie groepen, met dezelfde principen gevoed, eene gemeenschappelijke overeenkomst van gedachten en gevoelens besta. Derwijze komt men tot een soort van algebrischen driehoek, die een volledig geheel bewerkstelligt.

Wie van ons heeft niet een orkest gehoord uitsluitelijk uit Italianen, of uit Franschen, of uit Hongaren, enz., samengesteld, en heeft dan bij zichzelven de bemerking niet gemaakt, dat b.v. eene symphonie van Beethoven, opvolgentlijk door drie uit zulke elementen gevormde orkesten gespeeld, een gansch verschilligen uitslag opleveren

zou, wat den aard zoo niet de esthetiek dezer drie uitvoeringen betreft? En wat meer is, een volstrekt uit nationale muziekanten gevormd orkest zal een bijzonder karakter hebben, waarin zich de gansche geaardheid van het volk waartoe de uitvoerders behooren, veropenbaren zal.

De drie verschillige orkesten die wij verondersteld hebben zullen dus, wanneer zij eene Duitsche symphonie vertolken, eene verzetting van natuur bewerken. Vandaar dat men er zich niet aan verwachten mag de symphonie op dezelfde wijze te hooren uitvoeren; integendeel, daar de drijfveer voortkomt van elke natuuren, van elk karakter (synthetisch beschouwd) zoo zal men enkel kunnen eischen dat de verschillige uitvoerders de noodige kennissen bezitten om de symphonie zooniet onder zedelijk, dan toch onder esthetisch opzicht te vertolken.

Maar wààr zal men de louter natuurlijke uitvoering van een dergelijk werk kunnen vinden? By de Duitschen, of althans bij een orkest dat uitsluiteiijk uit Duitschen is samengesteld, d.i. uit lieden die volgens de principepen eener gemeenschappelijke nationaliteit zijn opgevoed.

Van haren kant hoeft de Italiaansche muziek, om in den vollen zin des woords tot eene stoffelijke en ideale volmaaktheid van uitvoering te komen, door Italianen vertolkt te worden; zóó ook met elk volk dat waarlijk volgens de grondbeginselen van zijnen stam is ontwikkeld.

Krachtens de graden van verwantschap die tusschen de verschillige rassen bestaan, gebeurt het echter dat de uitvoering en het verstaan der werken het ideaal van natuur nabijkomen, naar verhouding dor overeenstemming van karakter en streven, die tusschen den schepper en den uitvoerder kan bestaan. Alzoo zal een Duitsch gewrocht met meer waarheid van natuur door Scandinaven, Hollanders, Vlamingen, enz., weergegeven werden, dan wel door Franschen of Italianen, en omgekeerd.

(*Wordt voortgezet*.)

Geschiedenis der glasschildering voor het volk geschetst, door Herman Druyts. (*Vervolg.*)

Wij hebben gezien dat ijzer aan het glas die groene tint geeft; dit brengt ons tot het onderzoek der voor glasschildering geschikte stoffen.

De ontelbare kleurstoffen in nijverheid en kunst gebruikt, kan men in twee groepen verdeelen: 1° de *Organische*, welke men aan het planten- en dierenrijk ontleent, zooals: Meekrap, Indigo, Karmijn. enz., enz. - 2° de *Delfstofkleuren*, zoo als: Vermillioen, Smalt, Okergeel, Bloedsteen (roodkrijt), enz., enz.

Er blijft nu te zien welke van deze kleuren, zonder zich te ontbinden, de hitte van gesmolten glas kunnen doorstaan. Van de *eerste* groep géène, want men weet, dat organische lichamen samengesteld zijn uit: kool, waterstof, zuurstof en stikstof, welke allen(1) op dien warmtegraad tot gassen herleid worden. Vele tot de *tweede* groep behoorende kleurstoffen worden ontbonden, of voegen zich als de organische, bij voorbeeld: vermillioen, die uit zwavel en kwik gevormd is; beiden verdampen zonder zelfs sporen van hun bestaan na te laten.

Daar de *metaalroesten* aan een zeer hoogen warmtegraad kunnen weerstaan, en zich door hunne bestendigheid onderscheiden, kon men slechts onder de mineralen *die* bergbergstoffen kiezen, welke dergelijke roesten in overvloed bevatten.

Uit de verschillende gehalte dezer laatste ontstonden dan

(1) Men besluite daaruit echter niet dat zulks een volstrekt *algemeene* regel is, aangezien het *geel glas* en wel namelijk datgene dat in den hande voorkomt zijne kleur aan de houtskool verschuldigd is.

ook die talrijke *tonen* van dezelfde *kleuren*. Zoo wisten de glasschilders van dien tijd dat zekere mijnstoffen deze of gene kleur voortbrachten, zonder dat zij het *waarom* daarvan kenden.

Wat echter verdient opgemerkt te worden is hunne behendigheid om de kleurstoffen door eene geregelde hitte naar verlangen te wijzigen. In een der schriften van den monik Theophiel wordt aanbevolen, het vuur uit te dooven zoodra men don gewenschten *toon* bekomen heeft. In tegenovergesteld geval doet een hoogere warmtegraad de kleurstoffen in kracht winnen. Men ziet dus dat de hitte in het glaskleuren eene groote rol speelt. Hoe zonderling dit ook schijnen moge is het scheikundig gemakkelijk uitteleggen. - Wie kent er dien geelrossen ijzerroest niet? Dien noemt men *ijzerhijdraat*, dat is *water* met *ijzerroest* verbonden. Welnu, wanneer men dien roest aan een toenemend vuur blootstelt, ziet men hem opvolgend rood, bruin en eindelijk zwart worden, naarmate hij de zuurstof[1] van de lucht opslorpt. Bij de roodgloeihitte overdekt zich het koper met eene laag *eersten roest*, die er als schubben afspringt, ‘hamerslag’ geheeten omdat hij zóó in de smisse voorhanden is; zijne roode kleur wordt door langere gloeiing gansch zwart, en er vormt zich dan *dubbele koperroest*. Beide proeven zijn moer dan voldoende om te bewijzen dat de verandering van kleuren enkel een hoogeren roestingsgraad voor oorzaak heeft.

Met dan eenvoudig bij de gesmolten glasmassa zekere metaalroesten te voegen verkrijgt men de volgende kleuren[2]: Scharlakenrood door *eersten koperroest*, - Blauw bij middel van *cobaltroest* (dien men in azuurblauw, smalt en saffer aantreft), - en Geel door *houtskool*.

(1) De *zuurstof* of *roestlucht* is dezelfde gas; het is enkel een verschil van benaming, om de tweevoudige werking dezer stof te doen kennen. Sommige lichamen worden door die gas tot *zuren* herleid, andere tot *roesten*, of gelijk de Hollanders het de Franschen nazeggen: *oxyden*.

(2) Men gelieve optemerken dat die opgaven enkel dienen om een oppervlakkig gedacht over glaskleuring te geven; eene volledige beschrijving zou wel een geheel boekdeel eischen.

De enkele bijvoeging van *overmangaanroest* geeft Purper, dat tot Rood overhelt wanneer het glas de soda voor basis heeft, en er blauwachtig uitziet zoo deze laatste door potasch vervangen is. De *dubbele koperroest*, waarvan wij daareven de bereiding hebben doen kennen, geeft aan het glas die groene tint, welke veel krachtiger wordt wanneer hij met ijzerroest gepaard gaat.

Het kleurend vermogen der metaalroesten is zeer verschillend. Dat van *eersten koperroest* verft het glas zóó sterk rood dat het hierdoor van zijne doorzichtbaarheid gansch zou beroofd worden, indien men het middel niet had om het slechts op eene zijner oppervlakten te kleuren. Het zoogenaamd *opgelegd glas* (verre plaqué) verkrijgt men door de glasblazersstang, op wier einde reeds eene zekere hoeveelheid gekleurd glas kleeft, bij verkoeling in eene gesmolten massa witglas te dompelen, het geheele tot een' cylinder te blazen, dien men, na hem in twee gesneden te hebben, op een gloeiende plaat uitspreidt. Hierdoor bekomt men twee op elkander gelegde bladen, waarvan alleen de dunste gekleurd is.

Alhoewel de monik Theophiel van geen opgelegd glas gewaagt, is het bewezen dat het rood van dien tijd, uit twee lagen bestond; enkele stukken zijn in de massa gekleurd en sterk geelachtig.

Tot op de helft der XIVe eeuw waren het slechts met glas vermengde koperloovertjes die de kleurlaag uitmaakten; daardoor onderging het licht die veelvuldige straalbrekingen, welke aan het glas dit vonkelend effekt gaven dat wij later niet meer terugvinden.

Om op de ruiten van dezelfde kleur lijnen of schaduwen te brengen, had men maar ééne enkele bruine glasverf (émail), welke uit zeer licht vloeibare glassoorten was samengesteld. De monik Theophiel zou deze van gebrand koper, groen glas en ‘grieksche saffier’ bereid hebben; van die ‘saffier’ geeft hij geen verdere uitlegging. Viollet-le-Duc is van gevoelen dat deze laatste niet anders was dan een blauwe, zeer smeltbare Venetiaansche glassoort. Dat verder het gebrande koper, de

basis niet was van zijn zwarte of bruine kleurstof lijdt geen twijfel, aangezien een scheikundig onderzoek bewezen heeft, dat in die kleur het ijzer in groote hoevoelheid voorhanden is. Meer dan waarschijnlijk hebben de ouden hunne preparaten in ijzeren vaten bereid, en eraldus onwillekeurig den ijzerroest ingebracht; later werden deze stoffen veelal door gebrande aarde vervangen. Vervolgens vreef men de daaruit verkregene verf tot een fijn poeder, dat met een min of meer kleverig vocht gemengd, doelmatig op het glas werd aangebracht. De *inbranding* van dit émail geeft aan die kleur eene eeuwen trotseerende duurzaamheid.

Wat het *bereiden* der bruine glasverf bij de ouden betreft, alsmede den *vorm* die zij aan hunne ovens gaven om het glas intebranden, dit alles berust enkel op lontere gissingen; zóóveel is zeker, dat dààrin nooit hunne zoogezegde *geheimen* bestonden. Om dit punt optehelderen zullen wij de bewerkingswijze doen kennen, welke te dien einde door onze hedendaagsche glasschilders wordt gevolgd.

De mengeling der tot glasverf geschikte stoffen wordt in eenen kroes tot smelting gebracht, en dàn in koud water uitgegoten; de plotselinge verkoeling brijzelt de glasmassa tot poeder, dat dan licht fijn te wrijven is. Het kleverig vocht, waarvan wij daareven spraken, bestaat enkel uit water met suiker of gom, terpentijn of lavendel-olie.

Als vorm verschillen de ovens veel van elkander; wij zullen ons derhalve bij de aanduiding bepalen van het stelsel dat wij als het beste aanzien. - De oven is uit vuurvasten steen gemetseld; in het midden is eene opening waarin zich de *moffel* bevindt; deze bestaat uit eene kast van klei of van ijzer, met een aantal ijzeren schuiven voorzien. Vooraleer de glaspatronen op deze ijzeren platen te leggen, heeft men zorg ze met een dunne laag krijt te bestrooien die de ruit belet aen de plaat vast te kleven; wanneer alles naar verlangen geschikt is, sluit men den moflel dicht, en het vuur wordt *van boven* ontstoken, de vlammen likken en slingeren naar beneden, langs de ruimte welke tusschen moffel en oven is uitgespaard. Weldra ziel

men de binnenwanden van den moffel blozen; langzaam geraakt de glasverf aan het smelten, maar ook de harde oppervlakte van de ruiten wordt week, en zóó hechten zich de beide glassoorten aan elkander.

Om het smeltingspunt waar te nemen hoeft men zorg de proefglaasjes, welke gelijktijdig in den oven gebracht zijn. er en nu dan eens uit te halen. Wanneer de verf een goed blinkend uitzicht heeft laat men den oven allengskens uitgaan en één of meer dagen lang bekoelen.

Nu dat de smeltverf door de inbranding onuitwischbaar is gemaakt, blijft er nog over de geschilderde ruiten van verschillende vormen tot een *paneel* (gedeelte der raam) aan elkaar te brengen.

Te dien einde gebruikt men de *loodteekening*(1), die den vorm en de plaats der glaspatronen aanduidt. Men begint met een middenstuk door rabatlood intesluiten; dank aan de plooibaarheid van dit metaal kan men het naar willekeur allerlei vormen doen aannemen; een tweede stuk wordt er weldra tegengeschoven; een derde volgt, en zoo tot dat het geheele vak volledig is. Bij middel van soldeering hecht men al de looden banden aan elkander; ook geeft men hierdoor aan het paneel die stevigheid welke het tegen samenplooiing vrijwaart.

Verder zullen wij ons op het terrein der *technische* kennissen niet wagen, uit vrees van door meerdere uitbreiding de zaken te verwarreu. Wat de lezer desaangaande nog zou die nen te kennen zullen wij trachten in den loop der geschiedenis te doen kennen.

***

Wij hebben reeds gezegd dat de oudste overblijfselen der Glasschildering van de XIe en XIIe eeuw dagteekenen; zoo toont men den bezoeker der Benediktijner Abdij (thans Koninglijk Kasteel) van Tegernsee in Beieren, vijf ramen door den monik Wernher geschilderd, die in de tweede helft der

(1) Deze is enkel de kopij der omtrekken, welke met gitzwarte lijnen op het *model* of *karton* zijn afgeteekend.

XIe eeuw zouden vervaardigd zijn. Op bevel van Bisschop Ulger (1125 tot 1149) werden in de Hoofdkerk van Angers, vier ramen geplaatst, de bijzonderste feiten uit het leven der Heilige Maagd, van Ste Catharina, Ste Laurentius en St Vincentius voorstellend. Onder de talrijke ramen welke men te Chartres bewondert, zijn er drie, die zich met alleen door hunne oudheid, maar door pracht onderscheiden en tot het einde der XIIe eeuw behooren. De ééne verbeeldt den Boom van Jesse; de andere de merkwaardigste gebeurtenissen uit het leven van Jezus tot aan zijne zegenpralende intrede binnen Jerusalem; de derde vertoont des Heilands lijden, en de verschijningen die zijne opstanding volgden.

De Abdijkerk van Saint-Denis (bij Parijs) bezit nog eenige glasschilderingen van dit tijdvak. Ongelukkiglijk hebben zij onder den invloed der herstellingswerken zóódanig geleden dat sommige van hun eigenaardig karakter maar weinig meer behouden hebben(1).

Het zou ons niet moeilijk vallen dit onderzoek voorttezetten en nog andere plaatsen aanteduiden, waar die kostbare overblijfsels bewaard worden; dit belet echter niet dat de nog bestaande specimens betrekkelijk zeldzaam zijn. In België ontmoeten wij er geen enkel, alhoewel men er nog tempels van dien tijd aantreft(2). De alvernielende oorlogszucht kon zich immers bij menschenhoofden niet bepalen; hooger zou de roem (?) nog stijgen door het verbrijzelen onzer kunstgewrochten, al mochten deze zelfs van weerloos glas gemaakt zijn!!

Zooals blijkt uit bovenstaande beschrijving vertoont iedere raam eene gansche geschiedenis en vorderde bijgevolg een aantal kleine vakken, bestaande uit kring- of ruitvormige medaljons, die elk een afzonderlijk tafereel uitmaken. De sieraden welke die medaljons omringen zijn aan den toenmaligen bouwtrant (Romaanschen of Rondbogenstijl) ontleent, en

(1) Voor breedvoeriger beschrijving, zie LÉVY: '*Histoire de la peinture sur verre*.' Bruxelles: 1860. Bladz. 55 en volgende.

(2) Zie SCHAYES:'*Hist. de l'architecture en Belgique*. Vol. II.

behelzen die netvormige met perellijsten doorsnedene mozaïken; veellobbige bladen en palmetten omringen de raam in breede boorden, en onderscheiden zich door de levendige kleuren waarmede zij zich op een donkerblauwen of rooden grond uitlossen.

Aangezien dit het tijdstip der Kruistochten was, zoo denkt E. Thibault, dat het Oostersch tapijtwerk dikwijls als patroon voor die prachtige mozaïken zal gediend hebben. Wat de figuren betreft deze waren soms wel wat overdreven lang of log en inéengedrongen; grieksche kostumen hingen hun in evenwijdige en stijve plooien om het lijf en waren slechts op het glas door enkele lijnen afgeteekend.

(*Wordt voortgezet*.)

Nederlandsch tooneel.
15 Januari-8 Februari.

Inhoud; De Beneficievoorstellingen; - *Thecla*, oorspr. zangspel; - *Proficiat!* oorspr. blijspel; - *De Dochter der Voddenrapers; Marianna; De Kinderroofster*, vertaalde dramas. - *Het Piketspel; Louisette de Liedjeszangster; Robert en Bertrand; De Nasleep van een eerste huwelyk*, vert. tooneel- en blijspelen.

Verleden Zondag is het tooneeljaar gesloten, om, hopen wij, het volgend jaar niet meer in dat vervallen lokaal der *Variétés*, maar wel in den prachtigen nieuwen Schouwburg heropend te worden.

Zooais uit bovenstaande Inhoudsopgave blijkt, heeft deze laatste maand ons weinig nieuwigheden opgeleverd: in hoofdzaak bepaalt zich alles tot een paar nieuwe stukken van vlaamsche schrijvers.

Het pseudo-fantastiek zangspel '*Thecla*' is het werk van onzen stadgenoot M. Jos. Mertens, een toondichter die zich reeds vroeger door zijne komische opera '*De vergissing*'

(woorden van P. Billiet) vrij gunstig heeft doen kennen. Ook de partituur van '*Thecla*' schijnt ons wèl van aard om zijnen kunstroem te staven. M. Mertens' muziek is niet hoog van vlucht, maar geeft met veel juistheid den geest van het libretto weer, welks schrijver vooralsnog onbekend is gebleven. Kleurvolle, levendige motieven, bevallige melodiën en eene kundig bewerkte orkestratie maken de bijzonderste hoedanigheden van zijn nieuw werk uit. De heer Mertens verdient eene eervolle plaats tusschen onze nationale componisten. De vertolking, door den toondichter zelve geleid, was mede zeer bevredigend, zoodat het stuk veel bijval genoot. De eerste opvoering had plaats ter beneficie van Mevrouw CORYN-DRIESSENS, die, vooral in de soubretterollen, door ons publiek zeer gewaardeerd wordt. - Voor deze vertooning had men tevens een stuk van een Hollandschen schrijver: '*De vrouwenhaters*' aangekondigd, doch dit is door onvoorziene omstandigheden moeten vervangen worden door Van Peene's '*Siska van Roosemael*,' overigens eene van Mevr. Coryn 's beste rollen.

Na haar optreden in '*Thecla*,' waarin zij met veel bevalligheid de hoofdrol vervult, zag zich de gevierde beneficiante het voorwerp eener vleiende eerbetooging. Van alle zijden werd zij met bloemen en kronen vereerd. - Namens de gewone tooneelbezoekers werd haar een kostbare gouden armband geschonken, met een woord van gelukwensching, als tolk van den geestdrift waarmede het Antwerpsch publiek in haar de waardige dochter van Victor Driessens, Neêrland's éérsten tooneelkunstenaar vereert.

Aan het hoofd eener deputatie Amsterdamsche tooneelminnaars, - opzettelijk herwaarts gekomen, - trad nu de heer Pruikemaker op, die aan Mevr. Coryn-Driessens, met een bloemtuil, ook een buitengewoon prachtig album overhandigde, dat de portretten van een aantal kunstvrienden uit de Amstelstad inhoudt. In eene sierlijke redevoering bracht spreker hulde aan haar talent en voegde er een woord van innigen dank bij voor het hun geschonken kunstgenot, alsook aan haar

beroemden vader, ‘den man, zegde hij, die in Holland evenals in België, ontelbare lauweren oogstte, en ons, Hollandersleerde, wat degelijk, dat wil zeggen natuurlijk tooneelspel is, den man die overal waar hij optreedt met de veelvuldigste blijken van sympathie wordt begroet.’

***

Een der meestgeliefde spelers van het Antwerpsch gezelschap is ontegenzeggelijk de heer Jos. DIERCKX, een gewetensvol akteur, die over 't algemeen zijne rollen meesterlijk typeert. Onnoodig dus te zeggen dat ook de voorstelling ten zijnen voordeele gegeven, een meer dan gewone volksmenigte naar den schouwburg had gelokt.

Het door hem gekozen stuk ‘*De Dochter der Voddenrapers*’ is echter een van die onmogelijke fransche boulevarddramas, waarin enkele goede tooneelen en karakterrollen toch het wansmakelijke van dergelijke *genre* niet vergoeden kunnen.

De beneficiant trad op in de vrij zonderlinge rol van *Moeder Moscou*, de voddenraapster, een ferme ‘vrouwskerel’ die vroeger als marketentster Napoleon's leger in Rusland had gevolgd. M. Dierckx speelde opperbest; doch een vrouwentype, al zij 't ook *Moeder Moscou*, voorgesteld door een' man van zóó forschigen lichaamschbouw als hij, is iets dat al te sterk naar karikatuur zweemt. - Als nastukje kwam de gekke ‘*Nasleep van een eerste Huwelijk*.’

De heer Dierckx ontving van de Abonnenten eene gouden horlogieketting ten geschenke.

***

De keus dien Mej. BEERSMANS voor hare beneficievoorstelling had gedaan, gaf ons evenmin reden tot bevrediging. Wij hadden gehoopt onze eerste tooneeliste in een der keurige tooneelspelen van haar repertorium te mogen toejuichen - b.v. in ‘*de Goudboer*’ waarin ook M. Driessens uitmuntend schijnt te wezen - en nu kregen we integendeel dat afgezaagd melodrama ‘*De Kinderroofster*’... Maar wij zullen nu

liever het stuk stilzwijgend voorbijgaan en enkel aanstippen dat Mej. Beersmans de hoofdrol vertolkte op eene wijze, die stellig een beter dramatisch gewrocht waardig was.

't Was een echt feestelijke avond, en natuurlijk ontbrak het der gevierde heldin aan eerbewijzen niet. Telkenmale zij het tooneel betrad barstten allerzijds de toejuichingen los, en eene menigte bloemen en lauwerkransen vielen voor de voeten der geliefde kunstenares neder. - Doch de eigentlijke huldebetooging had eerst plaats tusschen het drama en het daaropvolgend zangspel '*Thecla*' (2do opvoering). Van wege de abonnenten en gewone bezoekers van het '*Nationaal Tooneel*' werd haar, met eene passende toespraak, een prachtgeschenk van aanzienlijke waarde aangeboden: het is eene kostbare in goud en zilver gedreven fruitvaas, een echt kunstwerk. Daarna las de heer Hendrickx een treffend gelegenheidsdicht voor, waarin het roemvol kunstenaarsleven van Mej. Beersmans werd herdacht, de loopbaan vanhaar die eenmaal, onbekend hier heengekomen, op het Antwerpsch Tooneel met kloppend hart hare eerste schreden waagde, en die thans, niet alleen hier in België, maar

'Gansch Neerland door, van 't Zuiden tot het Noorden'

haar talent gevierd en bewonderd ziet. Met veel gevoel en een duidelijke stem gelezen, bracht dit feestgedicht een diepen indruk te weeg, en eindelijk steeg de geestdrift ten top bij deze veelbeduidende woorden:

'Itaalje sier' zijn *Ristori* met bloemen,
En trotsch en fler toon' Frankrijk zijne *Agar*,
Wij Vlamen, kunnen onze BEERSMANS roemen...'

Onder de talrijke haar aangeboden bloemtuilen, merkten wij er twee op die eene bijzondere melding verdienen: de eene, van wege het orkest, gansch in de kleuren der stad Antwerpen en op welks linten de gouden zinspreuken van den nieuwen Schouwburg prijkten, zooals: '*Kunst veredelt het volk*', '*Beschaving door moedertaal*' enz; - de andere een reusach-

tig groote, en zeer kunstig bewerkte ruiker, kwam van tooneel bezoekers uit Gent, de bloemenstad bij uitnemendheid.

Thans een kleine opmerking betrekkelijk de hooger besproken prachtvaas. - Op den voet heeft men, naast de opdracht, de namen eeniger rollen gegraveerd, waarin Mej. Beersmans' talent bijzonderlijk uitschijnt. Een goed gedacht op zich zelven; doch waarom, op dit huldeblijk aan onze *nationale* kunst, alleen *vreemde* ja uitsluitelijk *fransche* stukken vermeld? en dat nog van welke soort! - de zedelooze '*Dame aux Camelias*' aan 't hoofd; stukken dus die teenemaal in strijd zijn met de spreuk: '*Kunst veredelt het volk*'! - Wij weten uit goede bron dat dit feit buiten de wete der inschrijvers is geschied; alles ligt, zegt men, aan de persoonlijke tusschenkomst van zeker iemand, die zich beter niet zoo vrijpostig met die zaak zou hebben bemoeid!

***

De volgende week was het weder feest in onzen Vlaamschen schouwburg. Het gold er ditmaal niet enkel eene beneficievertooning; maar de heer VAN DOESELAER, thans sinds 25 jaren aan het *Nationaal Tooneel* verbonden, vierde dien avond zijn Jubelfeest. Dit zegt genoeg dat de zaal der Variétés andermaal van boven tot beneden proppensvol was.

Behalve het gekende Duitsch kluchtspel '*Robert en Bertrand*' speelde men voor de eerste maal Vande Sande's blijspel '*Proficiat*!' Dit stuk, dat, zooals men weet, in den Brusselschen prijskamp van verleden jaar met den 2^{den} prijs werd bekroond, staat o.i als letterkundige verdienste niet zeer hoog. Niet onaardig van opvatting, is het als in wikkeling en vooral als typeering toch vrij goed gelukt en dus, als het met vlugheid en samenhang wordt opgevoerd, wèl van aard om bijval te vinden.

Doch zeggen wij een woord over de buitengewone manifestatie, waarop het Antwerpsch publiek den jubilaris M. Van Doeselaer onthaalde. Deze betooging was overheerlijk. De gevierde komiek werd waarlijk met geschenken

òverladen: - Van de abonnenten: een kostbaar remontoirhorlogie; - van zijne kunstbroeders, medeleden van 't *Nationaal Tooneel*: eene gouden ketting; - van den '*Liberalen Vlaamschen Bond*': een in zilver gedreven inktpot; van een vriendenkring uit het '*Hôtel Maes*': eene gouden pen; van het '*Willemsfonds*' (Antw. Afd.): een stel gouden knoppen; - van de bedienden des schouwburgs: een gouden medaljon, enz. - Aan redevoeringen en feestverzen ontbrak het evenmin. In naam der artisten van 't gezelschap lazen Mevr. Verstraete en M. Van Kuyk elk een hartelijk gelegenheidsdicht voor, waarna de heer E. Van Bergen in eene kernige rede hulde bracht aan M. Van Doeselaar's talent- en ievervolle medewerking tot de wekelijksche volksvoordrachten. Vervolgens spraken nog M. Fauconnier van Gent en M. De Somme, welke laatste hem, als vriendschapsblijk van wege de Gentsche tooneelisten, een zestal fraaie bloemruikers aanbood.

Ziedaar een dag, die zeker wel onder de schoonste van M. Van Doeselaer's 25jarig tooneelleven tellen mag!

***

Thans blijft ons nog ter vermelding over eene puike voorstelling ingericht door den Liefdadigheidskring '*Hulp voor allen*' en waarop het schoone drama '*De Honderdjarige*' werd heropgevoerd, met Görner's lief huistafereeltje '*Het omgevallen Zoutvat*'. Verders een drietal zondagvoorstellingen: '*Marianna*' nog een van de goede oude volksdramas, '*De Londensche Bandieten*' die weinig de eer verdienden eene tweede maal voor 't voetlicht te komen, en eindelijk voor de slotvertooning: '*De Vreugde van het Huis*,' met '*Het Piketspel*' en '*Louisette*,' drie stukken die van aard zijn om bij 't publiek een goeden indruk na te laten.

Over 't algemeon kunnen we zonder ongenoegen op het afgeloopen tooneeljaar terugzien, en mogen ronduit verklaren dat de Directie zeker de scherpe critiek niet verdient, die onlangs een naamlooze correspondent van het Hollandsch tijdschrift *Het Nederlandsch Tooneel*' tegen ons Antwerpsch gezelschap

schreef. Wel blijft er nog steeds veel af te wijzen op den keus zekerer stukken, en indien de schrijver van bedoeld artikel zich bij het afkeuren van '*Londensche Bandieten*', '*Kinderroofster's*' en tutti quanti had bepaald, dan zouden wij zijne oordeelvelling bijstemmen, doch thans is die critiek, vooral wat de opvoering betreft, alles behalve rechtvaardig. De troep des heeren Driessens is ontegenzeggelijk de beste dien wij in Zuidnederland ooit gehad hebben.

A.J. COSYN.

Brieven uit Noord-Nederland.

I.

DEN HAAG, 3 Februari 1874.

'In de geschiedrollen der Nederlandsche Kunst zal de dag van 2 februari 1874, met onuitwischbare letteren gegriffeld staan.'

Deze bij de meeste onzer officiëele feestredenaars zeer geliefde zinsnede behelst niettemin de zuiverste waarheid, tenzij men aanneme, - iets wat we wèl zullen doen vooralnog als iets mogelijks te beschouwen - dat de nazaten van Vondel en Rembrandt bij het reeds zeer sterk toegenomen verlies van kunstzin, de kunstzelve tot op die laagte zullen verwaarloozen, dat de geschiedenis van haar verleden hun onverschillig wordt.

> 'In 't Verleden
> Ligt het Heden,
> In het *Nu* wat worden zal.'

dichtte meester Willem Bilderdijk, over wien in de laatste maanden zulke bepaald walgelijke dingen aan 't licht zijn gekomen, dat hij in de oogen van alle beschaafde lieden ten eenenmale heeft afgedaan... als man van eer, als *gentlemen*. Dat zijn goede naam als dichter daaronder bij sommigen dier personen niet zeer sterk heeft geleden, zou ik niet gaarne tegenspreken, al mag daarbij aan de poging van Multatuli om Bilderdijk als dramatisch dichter (treurspel *Floris V*) te vernietigen vooral niet te groote waarde worden gehecht.

De volijverige Dr J. Van Vloten heeft ons in een der laatste afleveringen van '*De Levensbode*' de waarde van Multatuli's critiek in 't juiste licht gesteld.

Doch hoe men ook over Bilderdijk moge denken, erkend moet het worden, dat hij inderdaad eerlijk was in zijne zoo even aangehaalde betuiging, al munt ze nu niet rechtstreeks door oorspronkelijke vinding uit:

‘In 't Verleden
Ligt het lieden.’

In den vernieuwden Amsterdamschen Schouwburg, die gisteren avond, maandag 3 februari 1874, is geopend, vinden die regels hun volkomen toepassing. Indien zich toch ten onzent in de laatste jaren geen sterke beweging tot opbeuring en verbetering van het vaderlandsch tooneel had geopenbaard, zou allerwaarschijnlijkst de in 1771 als ‘tijdelijk’ opgerichte houten schouwburgtent op het Leidsche Plein nog heden dienst doen.

De dagbladen zijn eenstemmig in den lof, die aan het uit- en inwenwendige van den nieuwen schouwburg moet toegekend worden. ‘- De rijkvergulde wanden der loges, de reusachtige, heerlijk schoone gaskroon, het met teedere kleuren beschilderd plafond en het met even kiesche kleuren gepenseelde voorscherm,’ vormen een harmonisch geheel. Schoonheid, kunstzin, smaak hebben bij de hernieuwing voorgezeten en leggen allen het verblijdend getuigenis af, dat Noordnederland op 't gebied der kunst, al zij 't ook niet zoo spoedig als andere met meerder kunstzin bedeelde landen - en daaronder reken ik zonder de minste onware plichtpleging in de eerste plaats *Belgiè* - nog iets goeds, schoons en blijvends te voorschijn kan brengen. De namen van al de kunstenaars en andere mannen van smaak te melden, die rechtstreeks aan de vernieuwing van 't gebouw medewerkten, acht ik in eene noodwendig korte beschrijving als deze, minder gevoegelijk en bepaal mij slechts tot de mededeeling, dat de bouw naar de plannen der stadsbouwmeesters B. de Greef Jzn en W. Springer plaats vond.

Nog iets, ten slotte, over de opening zelve. Volgens sommige vurige aanhangers der *traditie* had deze geëischt dat Vondel's ‘*Gysbrecht van Amstel*’ opgevoerd werd. Wat mij betreft ik ben zeer verheugd, dat de heeren Albregt en Van Ollefen[(1)], bestuurders van het uitstekend bekende Rotterdamsch Tooneelgezelschap, met die *traditie* gebroken hebben en na de historische schets van den heer W.-A. Peypers, ‘*Amstel's Schouwtooneel*’ getiteld, Glanor's oorspronkelijk tooneelspel ‘*Uitgaan*’ hebben opgevoerd. Dit laatste is een aandoenlijk, schoonlitterarisch voortbrengsel, dat ten onzent ook dank aan de uitmuntende vertolking door de tooneelspelers van het genoemd gezelschap-waaraan tot nog toe *alleen* het recht voor opvoering door den auteur is toegekend -- reeds eene blijvende vermaardheid heeft verkregen.

Een echt *Nederlandsch* en misschien juist daarom een *goed* stuk. De Schouwburg smaakvol, de tooneelspelers uitstekend, het tooneelstuk

(1) Men weet dat, na de contractverbreking met den heer Victor Driessens, de heeren Albregt en Van Ollefen pachters van den Amsterdamschen Schouwburg zijn geworden.

edele kunst; - komaan meneer Bilderdijk, wij voelen ons krachtig bij uw ‘In het *Nu* wat worden zal.’

Wat het Bibliographisch nieuws aangaat... doch de beschikbare ruimte in de KUNSTBODE is wellicht ditmaal reeds overschreden; de volgende maand iets over Mej. Kruseman's nieuw werk: ‘*Een Huwelijk in Indië.’*

F.S.K.

Boekbeoordeeling.

Dit zijn Zonnestralen. Gedichten voor onze Vlaamsche Jeugd, door J.-A. Van Droogenbroeck. 1873.

Eene aangename, zielstreelende verpozing aan de prozaïsche levenszorgen mag het heeten, zich in verbeelding eenige stonden tot de dagen onzer eerste jeugd teruggetooverd te voelen, tot dien tijd van kommerloos genoegen, waarop de wereld in den gouden glans der eerste zonnestralen des levens, als een bloemenparadijs voor onze blikken verschijnt. - Welnu, het zoet genot dier herinnering heeft ons van Droogenbroeck's bovengenoemden bundel kinderpoëzie in ruime mate geschonken.

Meer dan een onzer nationale dichters - o.a. Prudens Van Duyse, Mevr. Courtmans, André Van Hasselt, enz. - hebben vroeger in dit vak, hunne krachten beproefd. Velen hebben daarin een aantal stukjes geschreven, die onder louter literarisch opzicht, b.v. enkel als dicdactische poëzie beschouwd, wel voor goedgelukte proeven kunnen doorgaan, doch hun eigentlijk doel missen, dewijl zij veelal niet naïef, niet eenvoudig genoeg, en dus minder voor het kinderhart vatbaar zijn. Om op het gemoed dier kleinen indruk te maken is een zedeprekende toon niet in 't minst geschikt. ‘Een kinderdichter-zegt een uitmuntende Noordnederlandsche specialist M.L. Leopold, in een opstel getiteld ‘*Kinderpoëzie*’, waarin hij de verschijning dezer ZONNESTRALEN, een merkwaardig feit noemt - ‘een kinderdichter is kind met de kinderen, hij geeft stem en klank en kleur aan de poëzie die omgaat in de kinderharten, machteloos als het kind zelf is om de poëzie zijns harten in daarvoor passende vormen te gieten.’ Welnu, een dergelijk dichter is de heer Van Droogenbroeck, wiensjongste werk wij

als het beste beschouwen dat onze Vlaamsche poëzie op dat gebied heeft voortgebracht.

Geen zweem van pedantism noch gemaaktheid is in die reeks met nuttige ‘Lesjes’ afgewisselde ‘Liederen’ en ‘Stukjes’ op te merken; maar integendeel, eene frissche opvatting en ongekunstelde vertolking van wat de dichter om zich heen in de kinderwereld hoorde en zag. - Van Droogenbroeck schildert met de pen: stukjes zooals ‘*De Molen*’, ‘*De Lamp’*, ‘*De Muis*’, ‘*De Rozelaar*’, ‘*Het zieke Broerken*’ enz. zijn lieve kleurvolle tafereeltjes, met alle mogelijke aanschouwelijkheid voorgesteld. Die in verhalenden trant zijn niet minder goed gelukt; enkelen daarvan b.v. ‘*Vischjes vangen*’, ‘*De Bron*’, ‘*De Brand*’, ‘*Minnekepoes en Baron*’ zijn opperbest voor declamatie geschikt. - De dichtvorm herinnert wel eens aan Jan Ferguut's keurige makamen-poëzie.

Onder de ‘Liederen’ bevielen ons het best ‘*In den Herfst*’ en ‘*Regenlied*’, twee echte pereltjes van kinderlijken schrijftrant.

Dat ook de taal onberispelijk is hoeft van een schrijver als M. Van Droogenbroek nauwelijks te worden gezegd; hier en daar een kleine onnauwkeurigheid moge dan ook alleen op rekening van den letterzetter te recht komen.

Op fraai velijn papier gedrukt, is het boek met een aantal lieve vignetten opgeluisterd, die eene kundige hand verraden.

In een voorafgaande versje. ‘*Aan zijne Leerlingen*’ zegt de schrijver der ZONNESTRALEN:

> Ik heb voor u, mijn jongens,
> Geschreven menig dicht,
> En als het u behaagde
> Dat zag ik op 't gezicht;
> Dan kwam er op uw wezen
> Een lach van gul onthaal;
> Dan blonk er uit uwe oogen
> Een *vreugdezonnestraal.*

Welnu, wij gelooven vast dat de dichter-kindervriend niet zelden het genoegen smaken mag, het gelaat der kleinen met zulk een zonnestraal van kinderlijke vreugde verhelderd te zien.

A.J. COSYN.

Kunstkroniek.
(*Januari - Februari.*)

Tooneel- en letterkunde.

- **Prijskampen**. - De *Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde* heeft besloten eenen wedstrijd te openen voor de beste verzamelingen van *Vlaamsche Idiotismen*, kunnende dienen ter volledigine der werken, die reeds over die stof zijn verschenen, namelijk het '*Algemeen Vlaamsch Idioticon*' van den heeer Schuermans en het '*Westvlaamsch Idioticon*' van den heer De Bo.

VOORWAARDEN: - De handschriften zullen ter mededinging aanvaard worden tot den 1 januari 1876 bij den Secretaris der 'Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde,' den heer Th. Roucourt, leeraar te Mechelen.

Zij moeten eene kenspreuk dragen, welke herhaald is op een bijgevoegd verzegeld briefje, dat den naam des schrijvers, zijn adres en de nogmaals herhaalde kenspreuk bevat. De maatschappij zal in den eersten vergaderdag van 1876 kennis nemen der ingezonden stukken en eene commissie benoemen, die binnen het jaar een verslag zal uitbrengen over de onderzochte werken. Ingevolge de besluitselen van dit verslag zullen door de Maatschappij de volgende prijzen worden toegekend: *Eerste prijs*, 600 fr.; *tweede prijs*, 400 fr.; *derde prijs*, 200 fr.

Op voorstel dier commissie kunnen buitengewone meldingen en toelagen aan andere verdienstelijke stukken toegewezen worden. De handschriften der ingezonden verzamelingen blijven het eigendom der Maatschappij, die ze benuttigen zal waar het pasgeeft.

- Door de zorgen der Provinciale Tooneelcommissie van Antwerpen is een internationale wedstrijd uitgeschreven voor oorspronkelijke Nederlandsche tooneelstukken in *één* bedrijf, van ernstigen of comischen aard, in gebonden of ongebonden stijl, en waaraan alle schrijvers uit Noord- en Zuidnederland kunnen deelnemen.

1e *prijs*: 300 fr. en eene verguld-zilveren medalie; - 2e*prijs:* 200 frs. en eene zilveren id.; 3e *prijs:* 100 frs. en eene bronzen id. 4^{e} *prijs*: 50 frs. en eene bronzen id.

De mededingers zullen hunne namen niet bekend maken; zij zullen enkel hunne stukken voorzien van een kenteeken, te herhalen op een gesloten briefken, inhoudende naam en woonplaats der inzenders. - Gedrukte of reeds vertoonde stukken zijn niet tot den wedstrijd toegelaten. - De mededingende werken moeten leesbaar geschreven zijn en vrachtvrij besteld worden, voor 1 September 1874, aan het adres van den heer P. Génard, lid-secretaris der Provinciale Tooneelcommissie, Van Leriusstraat, 37, te Antwerpen.

- Van verschillige zijden worden ons inlichtingen gevraagd aangaande den tooneelletterkundigen prijskamp door de stad Antwerpen uitgeschreven, en waarvan de uitslag, voor wat de *Comedie* en het *Drama* betreft, zich nog steeds wachten doet, - Zooals men weet was reeds tegen einde December de uitspraak van den Jury beloofd; thans zijn sinds dien een zestal weken verloopen, en nog geen uitslag! Wij hopen dat die heeren beoordeelaars het niet noodig zullen achten het geduld der mededingers nóg langer op de proef te stellen.

- Bij koninklijk Besluit van 20 Januari is het nieuwe Premiënstelsel goedgekeurd, ter aanmoediging onzer nationale tooneelkunde. - Plaatsgebrek belet ons natuurlijk de lange reeks artikelen van dit reglement mode te doelen, die overigens slechts eene min of meer belangrijke wijziging van het oude stelsel zijn.

- Voor het aanstaande Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres van Leiden zijn benoemd: tot *Eerevoorzitter* de burgemeester

M.Dr W. Vanden Brandeler; tot *Voorzitter* Prot. M. de Vries; tot *Ondervoorzitters* prof. J.H. Kern, en prof. G.P. Tiele; tot 1e *Secretaris* de heer Dr J. Verdam; tot 2^{e}*Secretaris* de heer J.H. de Stoppelaar; tot *Penningmeester* de heer J.M.E. Dercksen; tot *Leden* de heeren Koopmans van Boekeren, D^{r}. P. Cosijn, P. Driessens, J. Van Dijk, Jhr. W. Rammelman Elsevier, D. Van Heijst, C. Hübrecht, Van der Kaaij, G. Kolff, B. Krantz. A. Quant, H. Rogge, A. Rumke, D^{r}. G. Scholten, D. Schretien, A. Sijthoff. W. Wolters.

- De Nederlandsche afdeeling van onzen *Cercle artistique* heeft de leden onlangs op een genoeglijken literarischen avondstond vergast. Een van Noordnederland's beste novellisten, die ook bij de Vlamingen méér verdient bekend te wezen, de heer Johan Gram van 's Gravenhage, hield er eene zeer aantrekkelijke voorlezing. Deze bestond uit: '*Mijnheer en Mevrouw Van Maaren*' een eenvoudig maar boeiend verhaal uit het huiselijk leven, en '*Een Hollandsche Bruiloft*' een humoristisch tafereeltje, dat eveneens veel bijval vond. Beide stukken, die op voortreffelijke wijze werden voorgedragen, munten uit door oorspronkelijkheid van opvatting, levendigheid van kleur en juistheid van karakterschildering. Deze laatste vooral is een der hoofd verdiensten van den schrijver: sommige zijner karakters zijn echte typen. - De eenige kritische aanmerking die wij te maken hebben is, dat M. Gram eene te overdreven voorliefde voor fransche bastaardwoorden schijnt te koesteren. Zijn anders zoo keurige, echt nederlandsche schrijfstijl kan dien vreemden tooi best missen.

- Men schrijft ons uit Leuven dat den 25 Januari jl. de letterlievende studentenvereeniging '*Met Tijd en Vlyt.'* aldaar hare gewoon jaarlijksch feest heeft gevierd. Deze plechtigheid werd dit jaar opgeluisterd door de tegenwoordigheid van den gevierden noordnederlandschen dichter D^{r}. Schaepman, die er met veel bijval eenige fragmenten uit zijne '*Joanne d'Arc'* voordroeg. In dezelfde feestzitting gaf de heer Secretaris V. Jacobs verslag over de werkzaamheden gedurende het afgeloopen jaar. Het Genootschap, dat nog nooit in een bloeiender toestand heeft verkeerd, maakt een nieuwen bundel 'Lettervruchten' voor de pers gereed. Na de lezing van dit verslag ging men over tot het uitreiken van boekdeelen aan de jeugdige flaminganten van den kring, die ofwel onderscheidingen voorhet Nederlandsch in wedstrijden behaald, of hun graduaatsexaam in de moedertaal afgelegd hebben.- Na de zitting greep in het Museüm der Halle het gewoon banket plaats, waaraan voorname letterkundigen en Vlaamsch gezinden uit verschillige steden deel namen. Daarbij waren

nog verscheidene brieven van toetreding aangekomen zoowel uit Noord- als uit Zuidnederland. Dat er in menige gulle gezondheidsdronk op de broederlijke eensgezindheid van al wat Nederlandsch is werd ingesteld, hoeft niet gezegd.

- Onze medewerker, de dichter Luitenant Van de Weghe maakt thans de 3de reeds zijner Gedichten voor de pers gereed. Deze bundel, getiteld '*Kronkelwegen*' zal tevens de Hoogduitsche vertalingen van een twintigtal stukken bevatten. Die overzetting is het werk van M. Th. Greb, een te Luik verblijvenden Duitscher. Wij komen hierop nader terug.

Toonkunde.

- In de Antwerpsche Muziekmaatschappij worden de repetitiën van Gustaaf Haberti's nieuw oratorio '*De eerste zonnestraal*' onder de leiding van Maëstro Peter Benoit ieverig voortgezet.

- De uitvoering van *Brutus*, het nieuw gewrocht van den gentschen toondichter J. Van den Eeden zal op het einde der maand Maart plaats hebben. Men weet dat de koninklijke maatschappij '*De Melomanen*' zich met die taak gelast.

- Met genoegen vernemen wij dat de componist M. Edw. Blaes thans schier geheel hersteld is van de ziekte die zijn leven in gevaar had gebracht.

Beeldende kunsten.

-Prijskampen. - In den grooten wedstrijd voor 1874 van het Kristalpaleis te Sydenbam zijn de volgende prijzen uitgeloofd:

A. - Voor de beste tafereelen in het vak der Geschiedenis, het historisch genre, of voor elk ander onderwerp waarin de figuren van overheerschend belang zijn: - één *gouden*, drie *zilveren, en* drie *bronzen medaliën, groot model, met eerediploma.*

B. -Voor de beste tafereelen in alle vakken: landschappen, zeegezichten, dieren, bloemen, doode natuur, enz: - één *gouden*, drie *zilveren, en* drie *bronzen medaliën, met eerediploma.*

De waarde der gouden medalie is 650 fr.

Voor de kunstenaars en liefhebbers is ook een *bijzondere*

prijskamp ingericht, voor de beste schilderij, onverschillig van wèlk vak of wèlke school, en door een nog levenden kunstenaar seder minstens 5 jaren geschilderd.

De prijzen zullen in den loop der maand Apri! e.k. worden uitgereikt.

Vlaamsche belangen.

- Door den heer Des. Claes, professor te Hasselt, is onlangs een verzoekschrift naar de Wetgevende Kamers gestuurd, waarin voor het verplichtend ondericht onzer moedertaal in de staatsscholen zeer pratische middelen worden aangewezen. *De Zweep* van Brussel drukt desaangaande den wensch uit, dat de vlaamschgezinde onderwijzers en andere flaminganten een afschrift van deze petitie naar de Kamers zouden zenden.

Necrologie.

- ANTON BERGMANN, een onzer verdienstelijkste Vlaamsche schrijvers, overleden te Lier den 21 Januari jl. in den ouderdom van nauwelijks 38 jaren. -Vooral als humorist heeft zich de heer Bergmann, - meer gekend onder den pseudoniem *Tony* - in onze letterkundige wereld veel roem verworven. Tony's eerste proeven verschenen in den *Studenten-Almanak*, van Gent. Op historisch gebied heeft men van hem '*Philips van Marnix van St Aldegonde*' en '*Geschiedenis der stad Lier.*' Dit laatste werk, een der beste monographiën van dien aard, zullen wij eerlang in de rubriek 'Boekbeoordeeling' van ons tijdschrift bespreken. In het belletrisch vak leverde hij een bundel '*Rhynlandsche Novellen*' die, zooals men weet, ook in Noordnederland zeer hoog worden geschat. Weinige weken vóór zijn afsterven verscheen zijn *'Ernest Staas,'* dat terecht als een werk van buitengewone verdiensten wordt geroemd. Bij Tony's graf werden door de vrienden een twaalftal redevoeringen uitgesproken.

- In de maand Mei e.k. zal de 25ste verjaardag van Theodoor Van Ryswyck's afsterven te Antwerpen plechtig worden herdacht. Te dier gelegenheid zullen er huldebetoogingen op het graf van den betreurden volksdichter plaats hebben.

Het roode kapje
volksvertelling uit Dalmatië door
Mevr. Ida van Duringsfeld.
(*Vervolg*.)

V.
De Straf.

Het was iets meer dan een jaar geleden. -Wij bevinden ons op een vroegen, grauwen kouden morgen, in eene arme hut, ellendiger nog dan de andere vensterlooze hutten van het dorp. Dààr in die hutten was er ten minste huisgerief, wel niet veel, maar toch genoeg voor de geringe benoodiging der bewoners. In déze hut ontbrak zelfs het weinige dat eene Morlacksche familie behoeft. Een eng armoedig stroobed; daarnaast een uitgeholde boomstam met eenige vodden en anders niets er in, die tot wieg diende.

Op het stroobed zat Ljubika overeind en wiegde haar kind in de armen. Het was mager en bleek gelijk zijne moeder. Een ziek schaap lag voor den haard; het vuur vonkte nog een weinig. Een half verkoold harsspaantje diende tot verlichting; doch alleen de flauwe haardsteêvlam verspreidde een weifelend licht. In een hoek op den naakten vloer lag Pavo; zijn slaap was onrustig: hij draaide en keerde zich gedurig om.

Het kind weende; het was lijdend. Te vergeefs waakte Ljubika er over; vruchteloos verpleegde zij het met al hare treurige liefde. Doch van zijne geboorte af aan was het een arm krank wezen. In plaats van de oorzaak daarvan in de bekommernissen te zoeken, welke zij geleden

had, geloofde Ljubika dat een booze blik hiervan de oorzaak was. Zij wist niet wel aan *wie* zij zulks moest toeschrijven; doch het moest plaats gehad hebben. Wie kon het wichtje zoo benadeelon? Wie! - Het dronk met de moedermelk haar lijden in, en kon noch bloeien, noch groeien.

Een groote traan viel uit de bedroefde bruine oogen der jonge vrouw, op de deorschijnende wangen van den zuigeling. Het kind werd wakker en kermde bitterlijk. Om het te troosten zong de moeder een lied.

Het kind was bij dit gezang weêr ingeslapen. De moeder legde zich vermoeid neder en sliep ook weldra.

Als zij ontwaakte was het vuur uitgedoofd, en de morgenschemer stroomde, als een dagelijksche schat, door de opene deur de hut binnen. Pavo was reeds opgestaan en buiten de hut; - hij gaf zijn kleinen helper, het schaap een weinig voeder. Nu trad hij binnen, kuste eerst Ljubika en dan don kleinen Bogdan; want het kind der tranen en der schande droeg den naam van den nog altijd vergramden grootvader. In armoede beminden Pavo en Ljubika elkander nog even vurig, als in het geluk en de onschuld.

Pavo bracht zijne vrouw een weinig zwart brood en knokloof. Dat was zijn en haar ontbijt. Een ander stuk brood en wat meerder knokloof, nam hij met zich mede als hij hout ging hakken. Van den verkoop dos houts moesten de jonggetrouwden voor het oogenblik bestaan; - de geringe opbrengst van Pavo's voor de eerste maal bewerkten akker, was niet toereikend geweest. De Morlacken weten hunnen voorraad niet te verdeelen. Van den Herfst tot Nieuwjaar wordt er veel geëten, en met de Lente veel honger geleden, totdat de nieuwe oogst weêr toelaat vier maaltijden per dag, met wijn daarbij, te gebruiken. Pavo had nimmer vier maaltijden per dag gebruikt; hij had er nauwelijks éénen gehad. Met niemendal beginnen huis te houden is overal moeielijk, en wel bijzonder in de berglanden. Wat hielp het iets te verwachten, dat

misschien eens hunne armoede zou vertroosten! Voor den verlatene is er eene familie, voor den bedelaar de milddadigheid. Maar Pavo was geen bedelaar en had geene bloedverwanten. Zoohaast hij zijne weinige naastbestaanden den wensch had te kennen gegeven Ljubika te trouwen, hadden zijne bloedverwanten hem aan zichzelven overgelaten. Hij had met kracht en met eene bij de Morlacken gansch vreemd zijnde hardnekkigheid gewerkt, doch eilaas! Ljubika kon hem noch aanmoedigen, noch ondersteunen Zijne arme vrouw was door de vaderlijke gramschap in hare ziel getroffen. Ook heden vond haar de oude pastoor moedeloos en zwak in den zonneschijn, voor de deur harer hut zitten. In den beginne had zij pogen te spinnen; doch de spinklos was voor hare zwakke hand te zwaar geworden; zij had het hoofd laten zakken en weende bittere tranen, die langzaam uit hare oogen rolden, zooals men gewoonlijk uit zenuwachtige zwakheid tranen stort. De pastoor welke Ljubika dikwijls kwam bezoeken, en haar zooveel het in zijne macht was ondersteunde, bestrafte haar zacht, over haar gemis aan wil en krachtdadigheid.

Zij zag hem met hare kranke oogen weemoedig aan.

- ‘Ik heb gedaan wat ik kon: het schaap gemolken, voor Pavo kruid voor dezen avond gereed gemaakt en eenigen kaas toebereid; - ik kan niets meer, heer pastoor - spinnen kan ik niet...’ En zij begon bitter te weenen.

- ‘Gij behoeft niet te spinnen, maar te hopen, kind,’ antwoordde de goede man door de onderwerping der jonge vrouw getroffen. ‘Hoop on vertrouw op God. Alwie zich zelven ver laat, wordt ook door God verlaten. Gij zijt Pavo's vrouw - wat verlangt gij meer?’

- ‘Ik ben in de schande Pavo's vrouw geworden,’ murmelde Ljubika.

- ‘Alle zonde draagt hare straf na zich. Een gevallen meisje kan niet meer geacht worden gelijk een waar niets op te zoggen valt; maar door het berouw bekomt men vergiffenis.

- ‘Verkrijg ik door mijn berouw de vergiffenis mijns vaders?’ vroeg Ljubika de handen wringende.

- ‘Dàt pijnigt u dus het meeste, mijne dochter?’

- ‘Als mijn vader mij geene vergiffenis schenkt, moet ik sterven - ik gevoel het.’

- ‘God kan vergeven, wanneer de vader niet vergeven wil.’

- ‘God heeft mij in den hemel vergiffenis geschonken, dat hoop ik; maar ook mijn vader hier op aarde moet mij vergeven, terwijl ik nog in leven ben.’

- ‘Als hij dat op aarde niet doen wil, zal hij het eenmaal in den hemel doen, mijn klnd.’

De man had den moed niet Ljubika verwijtingen te doen. Hare vertwijfeling was niet gedwongen, niet overdreven: zij kwam uit hare beangstigde ziel voort. Ljubika had gelijk: zij verkwijnde met het bewustzijn, dat haar vader haar nog niet vergeven had, en zij vreesde dat hij haar nooit] zou willen vergeven.

De dorpsherder stond op, en beloofde oogenblikkelijk naar haren vader te gaan, om het hem nog eens te verzoeken. Ljubika kuste bevend de handen des priesters en ging weder, met den voorschoot voor de oogen, aan hare hut zitten, om - te wachten.

In dien toestand vond de pastoor haar twee uren later nòg zitten. Hij huiverde bij de gedachte dat zij dood konde zijn; doch zij hoorde hem als hij haren naam noemde; zij liet den voorschoot nederglijden en zag hem strak aan; zijn gelaat was treurig, - de jonge vrouw fluisterde:

- ‘Ik weet wat mijn vader gezegd heeft.’

- ‘Hoop op God, mijn kind,’ sprak de priester statig.

Zij boog het hoofd, zuchtte smartelijk, stond dan op en zegde:

- ‘Ik zal het doen. *Hij* zal barmhartiger zijn dan mijn vader op aarde.’

De geestelijke sprak nog eenigen tijd met haar; zij scheen getroffen. Hij poogde haar van haren waan over de betoovering des kleinen Bogdans te genezen.

- ‘Wapen u met gebed en hoop,’ sprak hij, ‘en het kind zal wel gezond worden. Uwe tranen vergiftigen zijn leven.’

- ‘Ik wil niet meer weenen,’ antwoordde de jonge vrouw en zij lachte.

Heur lach was nog smartelijker dan hare tranen.

Pavo vond 's avonds zijne vrouw kalmer dan naar gewoonte. Zij vertelde dat de pastoor gekomen was, doch zegde niet dat hij weêr een vruchteloos verzoek bij haren vader had gedaan; dat wist de jonge man eerst 's anderendaags morgens.

***

Het was Zondag. De goddelijke dienst was geeindigd, het kerkhof was ledig; alleen Ljubika zat op het graf harer moeder geknield. Het was zoolang geleden dat zij daar nog eene doodenklacht gezongen had; heden vloeide een lied van hare lippen, veel treuriger dan vroeger. Iedere Morlacksche doodenklacht is een gezang: - de klaagzang van Ljubika luidde als volgt:

Mijn liefdevolle moeder,
Die mij het leven gaf.
Ik zit hier neêrgebogen
Te weenen op uw graf!
Hier waar uw beendren rusten,
Hier stort ik mijn gebeên.
O moeder, dierbre moeder!
Ik ben op aarde alleen!

Geen vader meer noch broeder,
Geen levenslust in 't hart,
Ik leg het hoofd ter ruste
Vermoeid door zorg en smart;
Och! troost uw arme dochter,
Zooals gij 't deedt voorheen.
Aanhoor mijn droeve klachten;
Ik ben op aarde alleen!

Slechts kommer, bittere armoê,
Een lichaam zonder kracht...
Mocht ik in 't graf u volgen!
Te sterven waar' mij zacht.
'k Zal u mijn zoontje brengen,
Zoudt gij 't verstooten? neen!
Laat me aan uw zijde rusten,
Want 'k ben op aarde alleen!

Zij nam den kleine uit het wiegje dat naast hot graf stond.

Zij nam den kleine uit het wiegje, dat naast het graf stond. Zij wilde hom op de grafzode zetten, hem met zijne kleine lipjes de aarde laten kussen, welke zijne grootmoeder bedekte. Hare zwakke armen konden zelfs den lichten last van het uitgeteerde kind niet dragen; het gleed uit hare armen en zeeg op het gras. Pavo die met den pastoor zijne vrouw van verre gadesloeg, ijlde er heen, legde den kleine weder in de wieg en bekeef haar vriendelijk.

- 'Gij maakt u zelven weêr ziek, lieve,' sprak hij.

- 'Ik zal hier niet meer komen,' zegde Ljubika, 'het is de laatste klaagzang dien ik op het graf mijner moeder heb gezongen. Vergeef mij -ik zal niet meer hier komen, nooit of nimmermeer...'

Pavo zag Ljubika in het aanzicht, - eene vale kleur lag er op uitgespreid, als de voorbode des doods. Hij hief medelijdend de schouders op en ging stil met haar aan den arm weg, terwijl hij de wieg met het kind erin onder den anderen arm droeg.

In het dorp was 't feest en rustdag, maar niet voor hen; - voor hen was er feest noch rust meer. Er bleef hun niets dan de eenzaamheid der ellende, en de eenzaamheid der liefde. De éene behoorde der aarde, de ándere den hemel.

Ljubika beschouwde met verwonderde oogen nog eenmaal alles in 't dorpje: de huizen, de boomen en ook de bekenden, die haar begroetten. Haar aanblik boezemde medelijden in; - zij werd gegroet, zij was verheugd en dankbaar. Zij lachte Pavo toe, en er lag eene zekere geestkracht in hare blikken en op haar gelaat. De oude Bara zegde halfluid: - 'Zij komt van het graf en gaat naar den dood...'

Doch hare levensbaan moest nog langer duren. De winter maanden gingen met afwisselende stormen voorbij. De late lente der bergen was niet verre meer verwijderd en Ljubika leefde nòg. Zij ging niet meer ter kerke en verliet het huis niet meer; maar zij zat nog immer op den dorpel en zong haar kind een liedje voor, of poogde te zingen; want zij had er de kracht niet meer toe, doch zij deed wat zij kon.

Pavo moest nu op zijnen akker gaan werken; in zijne afwezigheid was Dobra bij de jonge vrouw. De goede oude was zelve den ganshen winter ziek geweest, en daardoor genoodzaakt Ljubika aan zichzelve over te laten. Hare eerste krachten werden besteed om de lijdende verlatene nicht te verplegen, - eilaas! het was te laat.

Ljubika had vroeger eene vriendin gehad, eene halve zuster, wat in de Morlacksche taal, eene boezemvriendin beteekent; doch Petrija durfde Ljubika niet komen bezoeken. Zij had strenge ouders, die haar niet toelieten met de gevallene vriendin om te gaan. Weinige keeren slechts had Petrija de zuster harer ziel in stilte bezocht; doch zij was door de oude Bara verraden geworden, en nu werd zij zoo streng te huis bewaakt dat het haar niet meer mogelijk was, om der vriendschap wille, hare ouders ongehoorzaam te wezen. Dat alles was aan Ljubika bekend; ook wist zij wat Petrija daardoor leed, en en zij treurde om haar en om zichzelve.

Op een klaren stillen aprildag was Dobra tegen den avond bij haar geweest, doch zij moest naar huis gaan om hare kiekensen haar veete verzorgen. Tante verlietde zieke aan de deur der hut, op hare gewone plaats. Dààr placht Ljubika immer Pavo's wederkomst uit het veld af te wachten; thans zat zij er weêr met het arme zieke kind op den schoot.

Een uur later vond Pavo haar op den grond der hut bebloed en in bezwijming liggen. Meer zijn wanhopig geroep, dan zijne hulp bracht haar tot het bewustzijn terug. Eenige oogenblik ken nadien wees zij op de wieg; de kleine Bogdan lag als een lijkje daarin. Ljubika had hem willen kussen en onder hare lippen den dood gevoeld - het kind was op den schoot zijner moeder voor eeuwig ingeslapen!... Zij was de hut terug binnengetreden, had het in de wieg gelegd en nederzinkend, meende zij zelve te sterven... Meer wist zij niet.

Hetgeen niet was geschied, was *nu* nabij. Pavo zag het en wilde het toch niet gelooven. Hij liep de hut uit en riep om hulp. Nu het te laat was kwam iedereen. De hut was spoedig vol volk. Men bracht twintig dingen bij haar, die thans volko-

men onnoodig waren.- Ljubika moest sterven, om medelijden en vergiffenis te vinden!...

Zij verlangde de laatste sakramenten te ontvangen; haar verzoek werd ingewilligd. Allen baden met haar. De pastoor beloofde weldra weder te komen.

Onderwege kwam hij voorbij Bogdan's woning; Ljubika's vader stond op zijnen dorpel, kwam vooruit als hij den pastoor zag, wilde hem iets vragen en durfde niet. Deze wachtte niet op zijne vraag: - ‘Uwe dochter sterft!’ sprak hij ernstig en streng, en vervolgde zijnen weg.

Bogdan sloeg zonder vertoeven den weg naar de hut in; eilaas! het was voor de eerste maal.

Ljubika sprak zacht en afgebroken met haren Pavo:

- ‘Laat mij in mijne feestkleederen begraven...’ zegde zij, ‘leg den kleine nevens mij op de berrie, en begraaf hem in mijn graf... Blijf immer braaf Pavo... eer mijnen vader, vergeef mijnen broederen; vergeef allen die mij deden lijden...ik vergeef hun ook, en... wilt gij eene tweede vrouw nemen, trouw dan met Petrija, mijne halve zuster...’

- ‘Die u nooit is komen bezoeken,’ zegde Pavo bitter.

- ‘Zij is mij komen bezoeken... maar in het geheim, - zij mocht niet anders doen... Later durfde zij in 't geheel niet meer komen; doch het is hare schuld niet, - zij moest immers hare ouders gehoorzamen? Zij is nog altoos mijne vriendin als vroeger... Wilt gij ooit eene andere vrouw beminnen, dat het dan Petrija zij...’

- ‘Ik zal nooit meer beminnen, mijne Ljubika,’ antwoordde Pavo treurig.

Zij glimlachte hem toe. Daar stond iemand achter hem te weenen; het was Petrija. Zij had van hare ouders eindelijk de toelating bekomen, Ljubika te bezoeken. De vriendinnen omhelsden elkander hartelijk en lang; in hare smart was vreugde gelegen. Dan zegde Petrija zacht tot Pavo: ‘Haar vader komt ook.’

Ljubika had het gehoord; haar bleek gelaat kreeg een lichte vreugdeblos.

- ‘Vandaag komen ze allen...’ zegde zij vroolijk.’

- ‘Vandaag!...’ herhaalde Pavo zachtjes.

Ljubika wilde hem even zeggen, haren vader niet toornig aan te spreken, toen Bogdan binnentrad. Pavo hield zich op eenigen afstand van het sterfbed. Bogdan kwam langzaam naderbij. De jonge man aanzag zijnen schoonvader met grammoedige blikken; de oude zag hem niet, want zijne oogen waren alleen op zijne dochter gericht, welke bevend de hand naar hem uitstrekte.

Hij vatte die doodsbleeke hand in zijne harde bruine handen, en sprak met blijkbare aandoening:

- ‘Ljubika ik zegen u, ik heb u nimmer vervloekt; maar vandaag zegen ik u. Ik zie dat gij eene brave, onderdanige dochter zijt. Te laat heb ik uwe liefde en droefheid erkend... Welaan, ontvang thans mijne zegening. Ook de vrucht uwer liefde zij in den dood gezegend... God neme uw kind onder zijne engelen op, en u bij zijne martelaressen. Vergeef mij; uwe vergiffenis zal mij op mijn sterfbed vertroosten.’

Hij boog zich en kuste haar. Ljubika sprak niet, zij sloot zich vast aan de borst van haren nu verzoenden vader; zij had daar in zoo langen tijd niet op mogen rusten! Bogdan zoende de stervende nog eens, voor de laatste maal blikten beide elkander aan met de oogen vol tranen; dan maakte de vader zich zachtjes uit hare armen los en ging heen, want hij wilde haar niet zien sterven.

Hare dood was nabij. Zij gevoelde zulks en stamelde nog eenige woorden tot haren echtgenoot: - ‘Vergeet mij niet... en vergeef mij, vriend, indien ik u ergens in beleedigd heb... Leg mijn zoontje in mijn graf: blijf bij mij, Pavo... - tusschen u en mijnen God wil ik sterven.’...

Ljubika stierf. *Zij* was gestraft, maar - Bogdan was het ook.

VI.
De begrafenis.

Bij de Morlacken is er voor het doen blijken der persoonlijke aandoeningen weinig ruimte. Men verheugt zich en treurt

volgens het stijve voorgeschrevene gebruik. Wat Pavo, gelijk zoovele andere dan ook ondervinden mocht, hij durfde niets méer noch minder doen dan een ander.

Toen het lijk op eene met wit lijnwaad bedekte tafel uitgestrekt lag, en met immortellen omkranst was geworden, traden Ljubika's broeders de hut binnen. Zij droegen geboorde kleederen, doch geene wapens. Pavo liet hen zonder spreken het lijk naderen, nederknielen en hun gebed storten. Als zij dat gedaan hadden, stonden zij op, kusten hunne zuster, alsook het kleine neefje, en dân eerst wendde Mavro zich tot Pavo:

- 'Vergeef ons,' sprak hij, 'wij deden wat onze vader bevool. Heden zijn wij gekomen om met u het graf onzer zuster delven, en dàn gemeenzaam dezen nacht met u te waken; 'zult gij ons dat toestaan?'.

Pavo was te bedroefd om zich gram te kunnen maken; ook herdacht hij Ljubika's laatste bede;hij kuste dus zijneschoonbroeders.

De doode verzoende de levenden...'

Den ganschen nacht door, waakten Pavo en de broederen met elkander. Eenige hunner vrienden bevonden er zich ook; de brandewijn werd rondgeschonken en een der jonge mannen vertelde allerhande toovergeschiedenissen, om den slaap te verdrijven. Pavo zweeg en dronk zeer weinig; hij had willen alléén zijn, doch dit was de gewoonte niet.

De morgend brak langzaam, maar voor Pavo toch te spoedig aan. Alles wat hij bemind had zou weldra uit zijne hut gedragen worden, en hij zou voortaan tusschen hare koude naak te wanden alléén blijven. Dààr waar het leven zonder alle genoegen is, wat moet dààr het afsterven van een innig geliefkoosd wezen niet pijnlijk vallen!...

De oude Bogdan kwam. Er had voor het doodsbed eene nieuwe verzoening plaats. Waarom had Ljubika eerst moeten sterven om de eigenzinnigheid des vaders te breken? Dat vroeg Pavo met bitterheid zichzelven af; doch hij had

beloofd vergiffenis te schenken, en ofschoon hij zijn hart niet dwingen kon, toch reikte hij zijnen schoonvader de hand.

Ljubika werd in het lijkkleed gewikkeld, en op de berrie gelegd, met den kleinen Bogdan aan hare zijde. De klokken begonnen te luiden... Ljubika werd door hare broeders gedragen; Petrija zong het doodenlied...

Nadat de treurige lijkdienst geeindigd was, ontstond een een groot gedrang rondom het lijk. Iedereen wilde Ljubika en den kleinen Bogdan kussen.--'Vergeef mij!' sprak haar vader, 'en groet uwe moeder.' - 'Vergeef mij, mijne ziel, mijn leven!' zegde Pavo met een tranenvolle stem. - Ook al hare vroegere vriendinnen, al de geburen on kennissen vroegen insgelijks de doode om vergiffenis en droegen haar de boodschap op, hunne afgestorvenen in de andere wereld te begroeten. Alleen de familiën van Stjepan en Ivka waren bij de begrafenis niet tegenwoordig; die alléén riepen Ljubiba geen laatste vaarwel toe.

Terwijl de menigte hare klachten uitboezomde, werden de lijken bij het gemeenschappelijke graf gebracht. Pavo daalde erin, zijne schoonbroeders reikten hem het stoffelijk overschot zijner echtgenote toe; hij legde haar op heur laatste rustbed, schikte hare kleederen, plaatste haar hoofd wat hooger en legde hare armen kruisgewijze over de borst. Dan gaf zijn schoonvader hem den kleinen Bogdan; het kind werd aan de zijde zijner moeder gelegd. Pavo zoende nog éénmaal zijne dierbaren. Hij hadde zich zoo gaarne aan hunne zijde ter ruste gelogd; doch hij moest uit den grafkuil stijgen en hun daar alleen laten. Het graf werd met een regen van wijwater besproeid; dan wierp Pavo het eerst een weinig aarde op Ljubika's lijk. Nòg kon hij haar aangezicht zien, maar... weldra zag hij niets meer, - zijn levenschat en geluk waren begraven en verdwenen!.. Hij ging droevig met gebogen hoofde ter zijde staan, terwijl zijne schoonbroeders den grafkuil mot aarde vulden.

Op de begrafenis moest een lijkfeest volgen. Om het zijner dochter waardig te maken, had Bogdan alle levens-

middelen, die hij in der haast had kunnen bijeen krijgen, naar Pavo's woning laten brengen. De oude Dobra deed haar uiterste best - en hoe oprecht hare droefheid over den dood harer nicht ook was, toch vond zij eenige vertroosting bij het goed bereiden van den maaltijd.

De genoodigden verschenen weldra; iedereen bracht een geschenk met zich. Bogdan, Pavo en Ljubika's broeders zaten rond den haard. De groet van eiken inkomenden gast was: -- ‘Ik treur met u over Ljubika... God heeft hare ziel in genade ontvangen... Wij moeten allen eenmaal sterven - wees dus niet al te bedroefd.’ Het antwoord was: ‘- Aan u gaf God vreugde, aan ons droefheid!’

Het Morlacksche volk is een mengsel van held, roover, dichter en kind. - Twee dagen lang werd er in de hut, waarin Ljubika kortelings gestorven was, waarin zij zooveel had geweend, nu geëten on gedronken, gebeden en geklaagd, gerookt en gespeeld. Doch Pavo nam aan niets deel; hij alleen zat stil, in zijne droefheid verslonden. Eindelijk na twee dagen liet men hem toe alleen te blijven...

(*Wordt voortgezet*).

Bladvulling.

Veracht niet de kindsheid! Haar leven
Is 't leven dat gij hebt doorleefd;
De droom, in haar eenvoud geweven,
Heeft u ook voor oogen gezweefd,
De toekomst, die gij u verbeelddet,
Is wat haar verbeelding ontgloeit,
En't argloos spel dat gij speeldet,
Houdt haar ook het geestje geboeid.

S.J. VAN DEN BERGH.

Poëzie.

I.
Ter nagedachtenis van Anton Bergmann[1]

Een heldre geest, vol kracht en gloed,
Een edel hart, een zacht gemoed.

Een lachend oog, een woord dat streelt:
Natuur had hem zoo mild bedeeld.

Hoe innig diep werd hij bemind,
Van vrouw, van vader en van kind.

Een blijde toekomst loeg hem aan;
Geen distels groeiden langs zijn baan.

Geen doorn heeft ooit zijn hart bezeerd,
Hij werd bemind, geacht, geëerd.

Zijn glimlach en zijn vriendengroet,
Zijn handdruk deden 't harte goed.

Hem werd des levens smart ontspaard,
Daarom verliet hij vroeg deze aard.

Gelijk de zwaluw henenvlucht,
Uit vrees voor koude najaarslucht;

O! laat hem gaan, hij keert niet meer,
Maar gij, gij ziet hem eenmaal weer,

Want eenmaal roept hij tot u: ‘kom,
O duurbren en 'k heb u weêrom.’

Mej. LOVELING

Nevele.

(1) Zie *Necrologie*, blz. 104.

II.
Laura.

I

Ze woonden in die veldhut.
De zwakke weduwvrouw
En Laura, heure dochter,
Die vriendelijk en schoon was,
En rank van lichaamsbouw.

Het Noorden raasde buiten.
De moeder sloot het deurken
En zeide: ‘Hoor, de wind
Breekt los; de baren bruisen
En beuken op den oever...
Zòò bruisten ze, mijn kind,
Toen Vader... in het voorjaar...’

Daar zweeg de vrouw en kreet.

Maar Laura troostte: ‘Moeder,
Zoodra de blonde Bruno,
Die zijne bruid me heet,
Den moestuin zorgvol omspit
En met zijn zweet bevrucht,
Dàn vliedt de rampspoed henen.’

Bij deze woorden loosde
De weduwvrouw een zucht.

II.

Het vogelken zong en de meizon bescheen
De welige, lachende weide.
Toen wandelde Laura ter groene vallei,
Waar Bruno de schoone verbeidde.

De jongeling vleide, het maagdelijn loeg,
En beiden genoten en koosden.
Het windeken wiegde de bloemen in slaap,
die heimelijk trilden en bloosden.

Het starrenlicht blonk en de mane bescheen
De rustende, droomende weide;
Terwijl in die veldhut de weduwe kreet,
Die vruchteloos Laura verbeidde.

III.

De boomen droegen weder kegelen,
Het Noorden waaide koud en guur;
De maan, die bleek en langzaam opging,
Bescheen de treurende natuur.
Toen zat de zwakke weduwvrouwe
In hare kleine leemen kluis;
Ze sloot het kranke buitendeurken
En knielde voor een houten kruis.

Ze knielde voor een houten kruisken,
De zieke weduwvrouw, en bad
Voor Laura, voor de schoone Laura, -
Die hare plichten snood vergat!
Het Noorden waaide door de reten,
De hemellichten blonken zacht...
Daar in de veldhut klonk bij poozen
Eene aaklig bange stervensklacht.

IV.

De wind bedaart, de hanen kraaien,
De morgen klimt, de maan verdwijnt.
Toch gaat de buitendeur niet open,
Waarop de zon alreede schijnt.

Wie komt zoo haveloos, zoo schaamrood,
Met losse haren, nader?.. Zie,
Ze bnigt het hoofd, ze schijnt te treuren
Gelijk het veld... Wie komt daar? - Wie!...

Ze klopt... ze duwt het deurken open...
En bidt, en schreit, en beeft gelijk
Een riet, en wil de bleeke moeder
Omarmen... maar - ze kust een lijk!

THEODOOR SEVENS.

Lapscheure, 1874.

III
Die grossmutter.

Vrij naar Lt V. Vande Weghe[(1)].

Eben sank die Sonne hinterm Hügel,
Als der Vater von der Arbeit kehrt,
Und die Ahn' sich stützend auf ihr Stöckchen,
Aus der Kirche, wo sie Gott verehrt.

Auf den Tisch die Mutter stellt die Speise,
Alle, Alle setzen sich rund um;
Selbst das jüngste Kind, ein lieblich Mädchen,
Eilt zu Tische, lässt ihr Püppchen drum.

Gute Christen, sie sich fromm bekreuzen,
Beten laut, die kleine nur schweigt still;
Doch mit Andacht lauscht sie dem Gebete
Das die Ahne liest mit Hüif der Brill'.

Als die neunte Stunde hat geschlagen,
Treten sie ins Schlafgemach hinein;
Wo die Ahne jezt die Wieg' bereitet,
Legt dann 's Kind mit seinem Püppchen drein.

Bei sich dachten da die guten Eltern:
Unser Liebling ist in guter Hut,
Aber Mutter wird ihn ganz verwöhnen,
Denn uns ist sie lange nicht so gut.

FR. GREB.

Lüttich, 1874.

(1) Proeve van Hoogduitsche vertaling uit 's dichters ‘Eerstelingen.’ - Dat bij onze stambroeders van over den Rijn, de Nederlandsche dichtkunst meer en meer belangstelling opwekt, is iets wat wij met dankbaar genoegen bemerken. Dit ter staving, en om een ons velerzijds betuigd verlangen in te willigen, zullen wij van tijd tot tijd onze rubriek ‘*Poëzie*’ voor eene bijdrage in den aard der bovenstaande openen. Zoo is ons door de zoo talentvolle Duitsche schrijfster Mevr. Lina Schneider iets uit Vondel toegezegd.
Red.

Wilskracht,
Schetsen uit het leven van beroemde tijdgenoten.

IV.
Anton Rubinstein.

In het vak der muziek toont Smiles ons Meyerbeer aan, als een voorbeeld van werkzaamheid en aanhoudendheid. Ik geloof dat de schepper van '*Robert*' als dusdanig overtroffen wordt door den koning der hedendaagsche pianisten: ANTON RUBINSTEIN.

Weinige jaren geleden was deze kunstenaar, die zich ook als toondichter beroemd heeft gemaakt, in ons vaderland nog weinig gekend; slechts zijne laatste concerto's hebben zijne faam, zoowel hier als elders, duurzaam gevestigd.

En wel te recht. - 'Men moet, zoo schrijft Elise Polko, RUBINSTEINzijn eigen groote concerto's hooren spelen, waarin hij alle slechts uit te denken moeielijkheden tart, en hem dan eene teergevoelige, bevallige *sonate*van Weber, of een *moment musical*van Schubert, en onmiddelijk daarop, Beethoven's *apassiosonate*of een *fugue*van Bach, een *nocture*van Chopin hooren uitvoeren, om den buitengewonen rijkdom eener natuur te begrijpen, die voor al deze afwisselende beelden tonen en kleuren vindt, derwijze dat het bewogen hart uitroept: 'Zóó moet het zijn! Voor hèm schittert geen licht te helder, voor hèm is geene schaduw te donker!'

Wellicht weinige der toehoorders, die tegenwoordig aldus in geestdrift het talent van RUBINSTEINbewonderen, zullen met de hinderpalen bekend zijn welke den kunstenaar in zijne jeugd dwarsboomden, en de wilskracht, door hem aan den dag gelegd om al die moeilijkheden te overwinnen.

Een kleine levenschets, diene om zulks te doen uitschijnen. ANTON RUBINSTEINwerd den 30 November 1830 geboren, te

Wechmotimetz, een dorp aan de Russische grens gelegen. Zijne ouders behoorden tot den begoeden burgersstand en verschaften hem eene degelijke opvoeding. Zijne moeder, heden nog leerares van piano te Moskou, eene zeer begaafde vrouw, gaf hem, even als aan zijnen broeder Nicolaus (tegenwoordig een voortreffelijk vioolspeler) de eerste lessen in de muziek. Op zesjarigen leeftijd ontving hij onderricht van Villaing; twee jaren later speelde hij reeds op openbare concerto's; en wel te Parijs toen hij zijn elfde jaar nog niet bereikt had.

De toeschouwers waren er als buiten zichzelven en Franz Liszt riep begeesterd uit: '*Der wird der Erbe meines Spiels!*' Van dien tijd af was om zoo te zeggen de groote Franz de leermeester van den jeugdigen ANTON. Van Parijs ondernam deze eene kunstreis naar Engeland, Nederland, Zwitserland, en Zweden, en 'overal zegt een zijner levensbeschrijvers, te Amsterdam gelijk te Stockholm, brachten de *forcetouren*zijner kleine als van toovermacht doorvlochten Elfenvingeren dezelfde bewondering, dezelfde geestdrift te weeg.' Hij zette zich eindelijk te Berlijn neder, waar hij in betrekking kwam met Mendelssohn, en in de theorie der harmonie onderwezen werd door Dehn.

Voorals nog waren het enkel rozen op 's jongelings levenspad; weldra kwamen de doornen. Intusschen waren zijne ouders, bijzonderlijk door processen en mislukte ondernemingen, ver achteruit gegaan; zijn vader stierf, en zijne moeder trok naar Moskou om in haar eigen onderhoud te voorzien.

Wat zou ANTONdoen? Zou hij deze laatste tot last verstrekken? Zou hij voortgaan, met concerto's geven en zòò zijne studiën in compositie en harmonie vaarwel zeggen? Oh, de de achttienjarige knaap was als radeloos! Tranen rolden dikwijls over zijn aangezicht, wanneer hij dacht dat zijne kunstenaarsloopbaan aldus een einde zou nemen.

Reeds had hij als klavierspeler de wereld begeesterd; maar behalve dat hij iets hóógers droomde - uitvoerder, dan was het wel zeker dat hij als dusdanig altoos denzelfden bijval zou blijven genieten?

Als kind had men hem om strijd geliefdkoosd en getroeteld; maar zou men hem als jongeling nòg zoo toegevend wezen? En dan, de droom van zijn leven... Componist!

ANTONneemt een kort besluit. Hij begeeft zich naar Weenen en hoopt er door het geven van privaatlessen, nog tijd over te hebben om zijn onderricht voort te zetten. De schrijver van '*Unter berühmten Menschen*' vertelt met de volgende woorden zijne kennismaking, in Oostenrijks hoofdstad, met RUBINSTEIN die later zijn verkleefde vriend werd en nòg is.

'Mijne moeder - zegt Kolenegg - vroeg eens aan Frau Löwe, eene zeer kunstrijke vrouw, of zij geen pianomeester voor mijwist. - Ja wel, antwoordde ze, ik ken een meester voor uwen zoon; een geniale jongeling, die niet door schoolmeesterlijke pedanterie het jeugdig kunstenaarsgemoed van Poly zal ontzenuwen; Integendeel, beiden zijn nagenoeg van denzelfden ouderdom, die twee jonge harten zullen elkander ras vinden en verstaan; en het talent des eenen zal zich door het genie des anderen ontwikkelen en rijpen. En gij, Mevrouw, zult hiermeê een goed werk doen, want de jongeling waarover ik spreek, die voor weinige jaren de afgod van het publiek was, is nu op het keerpunt zijner fortuin gekomen. Kortom zijn toestand is voor het oogenblik niet zeer schitterend; en een tweetal tamelijk goed betaalde privaatlessen per week zouden hem wonderwel te pas komen.'

En die leermeester was ANTON RUBINSTEIN.

Deze lessen waren eene marteling voor den genialen man, en stemden hem ook dikwijls ongemeen somber. Menigmaal maakte alsdan zijn leerling, die dit wel merkte, voor hem aan het klavier plaats, en de heerlijke, gevoelvolle tonen, die door de kamer zweefden verrukten ANTONzòòdanig dat het hem als bang aan 't hart werd en hij verplicht was naar buiten te snellen om de lucht met volle teugen in te ademen...

Het was des nachts, gedurende zijne studiën, dat hij zijn moed voelde herleven. Het wonderkind, dat vroeger door princessen en hertoginnen in slaap was gewiegd, dat in de paleizen en kasteelen de afgod was geweest, woonde nu op eene dompige zolderkamer. Dààr werd de Componist gevormd.

‘De dag, getuigt Elise Polko, de dag was voor hem zonder loon noch verkwikking; met den avond kwam eerst de zoete uitspanning. Dàn sloot hij zich in zijne cel op, en uit het rijk der Harmonie daalden verlokkende, roerende beelden tot hem neder in hunne volle schoonheid, die hij zich beijverde op het papier te bewaren.’

Tot den helderen morgen komponeerde hij dikwijls, en dàt waren zijne gelukkigste uren, ondanks alle uiterlijke ontberingen...’

Tegenwoordig geniet RUBINSTEIN als toondichter en als uitvoerder een onvergankelijken wereldroem.

(*Wordt voortgezet*.)

P.A. de Génestet.
Eene Herinnering
door
Frits Smit Kleine.

II.

Vooreerst gaan wij nu den bundel ‘Eerste Gedichten’ weder eens opslaan, en toeven wij een oogenblik bij dat krachtige lied, in 1848, aan ‘de Hertogin van Orleans’ toegezongen. Een negentienjarig jongeling, die verzen schrijft zooals dààrin worden aangetroffen, mag zich onder de beweldadigden der Muzen rekenen.

Treffend schoon stelt ons de jeugdige dichter het figuur der door hem gehuldigde vorstin voor. En echt meesterlijk is het slotkopplet te noemen, waarin de kracht van uitdrukking slechts geëvenaard wordt, door het koninklijk gevoel:

‘Weduw, wandel over 't puin
Van 't paleis, in asch verzonken,
   En het ingestort arduin;
Want een stemme heeft geklonken,
   Om uw opgeheven kruin:
Deze koningsweeûw is heilig,
   Zuiver van de vorstenblaam:
Deze koningsweezen veilig
   In de schaduw van haar naam!’

Een jaar later ruischt er van dezelfde lier een Lenteliedje af, dat van reine levensvreugd en levensopgewektheid getuigt en dat als 't ware zijn voltooiing vindt in het tenzelfden jare gedichte ‘*Levenslust*’ 't welk hier niet mag ontbreken, wijl DE GENESTET er zich zelf volkomen in weergeeft en deze uitspraak van 's dichters biograaf D^{r}Tiele ten volle bevestigt: ‘Zijn verzen zijn een deel van hem zelf. Hij sprak er in uit, wat hij werkelijk gevoelde, niets meer, niets minder:’

‘Levenslust is 't ware leven,
   Is het liefelijkste goed,
Dat de lachende aard kan geven
   Van haar weelde en overvloed.
't Is geen trek der dwaze zinnen
   't Jonge leven te beminnen:
Levenslust is levenskracht;
   Levenslust is vroolijk strijden,
Hopend en geduldig lijden -
   Is een kinderlijk verblijden,
Dat den hemel tegenlacht.

Maar om 't leven wèl te smaken
   Dient daar nog een hooger gloed
In de vrome borst te blaken:
   Vaste, kalme stervensmoed!
Wie geen moed heeft om te sterven,
   Zal den moed tot leven derven:
Steeds gaapt de afgrond aan zijn voet.
   Om langs rozen mij te leiden,
Om mijn leger zacht te spreiden,
   Als dit minnend hart moet scheiden,
Geef, o God! geef mij die beiden:
   Levenslust en stervensmoed!’

Nog een enkele aanhaling ten bewijze van den toon, van den

liefelijken ernst, die in DE GENESTET'S gemoed wêerklonk, van dien verkwikkelijken, benijdenswaarden ernst, die geen andere tonen door zijn brommend basgeluid overstemt, maar vrije uiting gunt aan de joligste, schalkste en vroolijkste klanken, en daarmêe ten slotte saamgemengeld heerlijk voortruischt als akkoord van den humor. Ik bedoel de eindstroof van dat schoone lied aan zijn naar Batavia vertrekkenden vriend s'Jacob. Den verren vriend en zijn edele karaktertrekken gedenkond, zullen de achterblijvenden op zijn terugkeer blijven hopen.

‘Want - wij blijven u verheiden,
Ach, het is nog veel te vroeg,
Dierbaarste, om voor goed te scheiden,
En - wij zijn nog jong genoeg...
Maar zoovelen zijn gebleven,
Velen hebben niet gewacht: -
Goede reis dan voor dit leven
En voor 't andre: Goeden nacht!’

Welk een toon van liefelijken weemoed ruischt ons als een rachte avondwind daaruit tegen! Geen weekelijkheid, geen geveinsde dichtersmart, geen gehuicheld gevoel, maar de uiting van die rein-menschelijke aandoening, wier toovermacht de ziel van ieder mensch, in gelijke omstandigheden als de dichter, moet boeien.

Reeds uit deze gedichten is de meesterschap van DE GENESTET over den vorm te ontdekken, en wie de rijkdom zijner ‘taal vol geest’ wil nagaan heeft slechts het vers ‘*De Avondzon’* te lezen; wie het schalke spel zijner fantazie, de satyrische zijde van zijn gemoed wil zien uitblinken, neme slechts dat - naar des dichters eigen woorden - dwaze, ondeugende lied: ‘*De Sint-Nikolaasavond*’ ter hand, een lied ‘alleen uit levenslust’ gezongen, uit een zorgeloos, tevreden hart opwellend. en waarbij de Muzen peper en zout zullen aanbrengen, maar geen venijn:

Beziel me, o plaaggeest der beminde Poëzij,
Beziel me, o schalke nimf der fijne plagerij,
Ik weet een klein verhaal vol vaderlandsche grappen,
Dat ik met hart en ziel mijn vrienden wil verklappen,

En zoo het waar mag zijn dat een verstandig man
Uit wat hij hoort of ziet een lesje trekken kan,
Dan durf ik veilig en vrijmoedig hier beweren,
Dat ge uit mijn kleen verhaal, - al lacht gij - ook kunt leeren.

In het metrum der canto's van Byron's '*Don Juan*' gedicht, staat dit vers, waarin de komische en burleske zijde van des schrijverstalent aan 't licht treedt, vrij wel alleen in de geschienis onzer Nederlandsche poezie, enwe gaan er hier ook daarom wat langer bij stil blijven.

(*Wordt voortgezet*).

Over de Nationale toonkunde door Peter Benoit. - *Vervolg en Slot*[1]. -

XVI.

Hebben onze belgische orkesten wel een nationaal karakter? Neen. - En waarom niet? - omdat ons toonkundig onderwijs geheel van de natuur afwijkt, en dat het eclectisch onderricht de natuur tegenwerkt door den volksgeest zijne eigenaardigheid te ontnemen. Wat alzoo waar is voor de éclectisch gevormde vlaamsche toondichters, is het ook voor uitvoerders en toehoorders.

Samenstellingen zonder oorspronkelijkheid en zonder personalism: gevolgentlijk eene uitvoering van denzelfden aard; onverschillige toehoorders die in de

(1) Wij sluiten heden deze eerste reeks artikelen; als vervolg zal de vlaamsche maëstro eerlang in den Kunstbode eene even belangrijke studie aanvangen, namelijk eene rationeele *Opvoedingsleer onzer Nationale Toonkunde.*

muziek enkel een oogenblik van louter zinnelijk genot zoeken, - ziedaar waarop gansch de muzikale toestand nêerkomt, dien de verkeerdheden van het kunstonderwijs hier in België hebben doen ontstaan.

Niet dat ik de toonkundige begaatdheid van België wil in twijfel trekken, verre van daar: die begaafdheid is zelfs zeer degelijk; doch als ik de muzikale ‘wonderen’ beschouw, die zich in zekeren zin ten onzent voordoen, dan kan ik niet nalaten te betreuren, dat zoovele uitstekende geesten, eener betere zaak waardig, hun talent aan den leemen afgod van cosmopolitism en eclectism ten offer brengen.

Hieruit besluit ik dat er voor de Vlamingen - componisten, uitvoerders en toehoorders - behoefte bestaat aan *Vlaamsche* muziekscholen. De ware nationale toondichters moeten, om hunne werken te vertolken, uitvoerders kunnen vinden met denzelfden geest bezield, en zoo ook toehoorders die volkomen in staat zijn hen te begrijpen.

Te dien prijze alleen is het mogelijk eene nationale kunst te bezitten.

Ik weet wel dat onder *universeel* opzicht ons niets ontbreekt: onze componisten, onze zangers, onze virtuozen zijn de wereld door bekend. En toch blijft alles nog te doen. De kunst van het land heeft geen eigen karakter; noch de orkesten, noch de koren, noch de specialisten, noch het publiek begrijpen zulks.

Men zal mij misschien tegenwerpen: ‘eene nationale kunst is niet meer mogelijk; de gestadige wederzijdsche betrekkingen tusschen de verschillige volkeren, hun onderling verkeer, dat thans zoo gemakkelijk geworden is, de soort van dooreenmenging die zulks te weeg bracht, dit alles maakt op den duur de werking eener vijl, die de hoeken effent, de vormen afrondt en aldus langzamerhand alle merkbaar onderscheid van volksaard verdwijnen doet. De kunst moet dus, als betooging der samenleving, zich maar aan den gang van zaken onderwerpen...’

Ha, daar zijn we nu aan die ‘voornaamste reden’ gekomen, welke de verdedigers van het cosmopolitism nooit nalaten in te brengen.

Welhoe! de volkeren zouden hun eigen karakter, hunne zelfstandigheid niet mogen behouden, omdat eene louter stoffelijke en uitwendige beweging eenige te rijpe vruchten van den nationalen boom zal doen vallen!

Ieder volk moet zijne kracht en zijne mannenwaarde toonen door ‘zichzelven’ te blijven, terwijl het met al de andere volkeren verbroedert. Nooit heeft de menschheid méér de behoefte gehad zich aan hare overleveringen, aan haren oorsprong vast te hechten, dan in de huidige tijdsomstandigheden, nu dat alles wordt betwist en een groote wind den ouden staat van zaken van boven naar onder schudt, zonder dat men met juistheid weet wàt het neergestormd gebouw vervangen zal.

Nationaal te zijn en te blijven was eertijds gemakkelijk. Alsdan waren de onderlinge betrekkingen tusschen de volkeren niets - of weinig beduidend: men was oorspronkelijk zonder dat men 't wist, dat wil zeggen dat men wel de oorspronkelijkheid der dingen, maar niet die der geesten bezat; want deze is vóór alles op het bewustzijn, den wil en de richting gesteund. De geringe verscheidenheid in het bestaan en de mangel aan internationale betrekkingen gaven alzoo aan het volksleven en bepaald plaatselijk karakter; men was nationaal met der daad, niet door de werking van den geest.

Ten huidigen dage vordert het hoogere streven van den geest dat men met kennis van zaken oorspronkelijk zij, d.i. dat men van de hoedanigheden geniete welke onze zelfstandigheid uitmaken en zich niet moedwilligerwijze van deze schitterende onderscheiding ontbloote, de eenig ware onderscheiding voor het algemeen en het persoonlijk karakter van een volk. Wat zou er van de menschen geworden indien allen aan elkander geleken? indien zij

met hetzelfde streven, met dezelfde denkbeelden behebt, zich nog slechts als een menigte ‘sociussen’[1] voordeden? De wereld zou ophouden te leven; want in de maatschappij even als in de kunst is de wet der contrasten de eerste voorwaarde van bestaan. *Contraria Contrariis.*

De Regeeringen, de Besturen van alle slach zouden het zich tot eene eer moeten rekenen, tegen de overweldiging van het comopolitism dijken op te werpen. Door hoogere en lagere scholen, zoo van kunst als van algemeen onderricht, zou men moeten trachten die met ondergang bedreigde zaak te redden, die zoo verhevene zaak: het *nationaal karakter.* En indien de Besturen er zich niet aan gelegen laten dien zoo kostbaren schat te beschermen, dat dan ten minste de burgers zelve daartoe den edelen moed en de wilskracht hebben!

Het is hiermeê gesteld zooals met de volkeren die, in de nabijheid der zee wonend, noodlottiger wijze tot eene groote overstrooming door eene dijkbreuk zouden voorbestemd zijn; - ziet men dergelijke volkeren in rust en ondadigheid blijven? ziet men ze, onverschillig voor den voortgang van het overweldigend element, zonder strijd hunnen ondergang verbeiden, onder voorwendsel dat de zee machtiger is dan de pogingen der menschen, en zij toch vroeg of laat de kunstgrepen, waarmêe men haar tracht te bedwingen, verijdelen zou?

Zekerlijk neen: zij richten den éenen dijk na den anderen op: al hunne pogingen werken samen tot behoud van den grond dien zij bewonen en waar hunne voorvaderen leefden. Zóó zullen zij hem tot het laatste stukje verdedigen, en zóòlang tot dat eindelijk de knagende zeevloed hun zelfs geene ruimte genoeg meer overlaat, opdat een volkshart er zich nog in een mannelijke verdediging kunne lucht geven. Maar wàt er ook gebeure, lang

(1) *Socius.* Een tweede ‘ik zelf’. Oorspronkelijk een eigennaam: komische personage in *Amphytrion* van Plautus en Molière.

zullen zij over de elementen zegepralen door ze met kracht van wil en onvermoeibaren arbeid te bedwingen.

Zóó zou het ook met de kunst moeten wezen! Verbroedering tusschen de volkeren, ja, maar voor elk volk behoud van zijn eigen karakter, - want een volk zonder karakter is een verloren volk.

Laten wij nu aan deze pijnlijke afwijking een einde stellen en een oogenblik de tegenstrijdigheden en zonderlinge bepalingen onderzoeken, die onze staatsprijskampen - *Prijzen van Rome* genaamd - in zich bevatten.

Deze wedstrijden zijn ingesteld ten einde aan den laureaat toe te laten zijne studiën in den vreemde te gaan voortzetten. Wat treurige spotternij, en wat schetst zij goed den heerschenden kunstgeest af!

In den vreemde! maar gij bezit hem ten uwent, den vreemde; hij heerscht er als meester; want reeds van de wieg af heeft hij zich van u meester gemaakt! het is zijne melk die gij aan de moederborst hebt ingezogen! - En dan, wanneer gij, omtrent tot de jaren der redé gekomen, de kunsttaal begint te stamelen, dan zendt ‘in zijne vaderlijke bezorgdheid’ het gouvernement u naar den vreemde, om dien ter plaatse zelve te leeren kennen!...

Welnu neen! zóó zou die staat van zaken niet mogen blijven duren.

Mogelijk zal aan mijne stem geen gehoor worden verleend; maar toch zal ik, als trouwe wachter, den noodkreet hebben aangeheven om het gevaar aan te duiden. En wàt heb ik in gansch deze verhandeling - waarin ik gestadig tegen de meest ingewortelde misbruiken had te worstelen - ànders gedaan dan mij aan spot en kwaadwilligheid blootstellen? Doch wat nood? als dit slechts mij zelven raakt![1] Derhalve wil ik deze bladzijden sluiten met de herhaling, de samenvatting van wat ik reeds over de nog te verrichten zaken heb gezegd.

(1) Gelijk de Franschman zegt: ‘Il est bon qu'on batte quelquefois une idéé sur le dos d'un homme!’

Nationale, echt nationale kunstscholen stichten; gansch het onderwijs onder dit opzicht hervormen, of er een in 't leven roepen dat tot ontwikkeling der Waalsche en der Vlaamsche geestvermogens geschikt zij. Dan, als de kunstenaar zal gevormd wezen en hij een deel der geheimen zijner kunst zal bezitten, dat men hem dàn als laureaat naar den vreemde zende; ditmaal zal het waarlijk den vreemde zijn, dien hij zal gaan zoeken, in plaats van hem *in* zijn land te verlaten om hem *buiten* zijn land te gaan terug vinden. Dan ja, dan zal hij door het vergelijken van zijn eigene taal en kunst met die der uitheemsche volkeren, zijn verstand kunnen ontwikkelen, een man worden, en, door de beredeneerde studie van wat anderen voor *hun* volk hebben verwezentlijkt, beseffen wat hij nog voor het *zijne* hoeft te doen. - Eerst dàn zal men in België op eene nationale kunstbeweging kunnen aanspraak maken, wanneer Vlamingen en Walen de echte grondbeginselen volgende, elk naar de voorwaarden van hun eigen *Dasein* zullen scheppen, en onzen vaderlandschen bodem met twee, als zij zelven verschillende, maar verbroederde kunsten zullen verrijkt hebben.

PETER BENOIT.

Antwerpen. 1873-74.

Geschiedenis der glasschildering Voor het volk geschetst, door Herman Druyts. (*Vervolg*.)

De XIII^{de} eeuw bracht niet de minste verandering in de techniek der Glasschildering; geen enkele nieuwe kleur kwam

het palet verrijken; nog altijd in de massa geverwde ruitjes door een looden geraamte aanéén gebracht; bruinzwarte lijnen en soms eene lichte schaduw voor alle schildering. Het lood, dat men soms kwistig scheen te gebruiken, had geen ander doel dan den invloed te voorkomen, dien de kleuren door het stralend vermogen op elkander uitoefenen. Men wist maar al te wel dat, zoodra het licht b.v door rood naast blauw heendringt, alsdan die beide kleuren den aanschouwer violetachtig voorkomen. Het was derhalve dikwijls het lood, - evenals de zwarte omtrekken - dat de kleuren aan dien schadelijken invloed onttrok.

Behalve het stralend vermogen der kleuren, waarvan wij daareven gewaagden, dient hier ook een woord gezegd over harmonie van toon. Anders mocht het den lezer onverklaarbaar schijnen, al eens groene paarden, roode boomen, enz. enz. in ramen van dien tijd aan te treffen... Men dreef dit gevoel zóó verre, dat men niet zelden waarheid van kleur aan harmonie van toon opofferde. Laten wij, alvorens de werken der Ouden te beoordeelen, dit gewichtig punt wat grondiger onderzoeken.

Indien tegenstelling van kleur een der hoofdvereischten is der schilderkunst in 't algemeen, zoo mag men met veel meer recht belang hechten nog aan hare toepassing in Glasschildering; de wijziging die de schitterende kleuren bij een *doorvallend* licht ondergaan, maakt haar des te gevocliger aan harmonie van toon.

Ter opheldering verstrekke de volgende waarneming:

Zooals men ziet, vertoont de hiernevenstaande driehoek, aan de ééne zijde de *Roode*, aan de andere de *Gele* en aan de derde de *Blauwe* kleur. Met behulp dezer drie *Hoofdkleuren* kunnen wij er drie andere samenstellen, welke wij op de hoeken tusschen hunne oorspronkelijke kleuren zullen plaatsen; deshalve noemt men ze *Samengestelde.* Zoo heeft men de *Oranje*kleur

die men uit rood en geel verkrijgt; - geel en blauw geeft *Groen;* - uit blauw en rood bekomt men *Violet*; - het indigo is eigentlijk Blauw dat tot Rood overhelt.

Indien wij den omtrek van ons meetkundig figuur volgen, zoo vinden wij er de kleuren des regenboogs in hunne natuurlijke volgordeaangeduid: eerst *Rood*, dan *Oranje, Geel, Groen, Blauw, Indigo* en *Violet;* hunne versmelting of wederkaatsing geeft Licht of *Wit*; bij hunne afwezigheid of opsloring is alles *Zwart.*

Wat men door *Aanvullingskleuren* (couleurs complémentaires) verstaat, zijn die welke door hunne vereeniging *Wit* vormen, b.v.: de roode vlam eener lamp door een groen glas gezien wordt Wit; men zegt dan ook dat Rood de aanvullingskleur is van Groen, of Groen van Rood. Deze proef is gemakkelijk uitteleggen, wanneer men weet dat de drie samengestelde kleuren niets ânders zijn, dan de vermenging der drie hoofdkleuren; bijgevolg om Rood tot Wit te doen overgaan, mist het slechts Geel en Blauw, welke wij in het Groen aantreffen.

Wij zouden méér zulke waarnemingen ter bestatiging kunnen aanhalen, doch de voorgenoemde mogen wij als afdoende beschouwen en ons bevredigen met de aanvullingskleuren enkel aantewijzen. Daartoe diene ons nogmaals de gekende driehoek, welke tegenover iedere zijde eenen hoek vertoont, en aangezien de zijden de *enkele*, en de hoeken de *samengestelde* kleuren aanduiden, zoo vinden wij dat juist de tegen over elkander geplaatste kleuren ook diegene zijn welke zich wederzijds aanvullen of zich tot *Wit* herleiden[1], zooals Rood door Groen, Blauw door Oranje en Geel door Violet, of omgekeerd. -

Het is proefondervindelijk bewezen dat iedere kleur in het oog hare aanvullings kleur opwekt, en dat deze, door zich met de nevenstaande kleuren te vermengen, ze altijd min of meer

(1) Men dient optemerken dat zulks alleen op kleuren, zooals ze in het zonnespectrum voorkomen, toepasselijk is.

wijzigt. Heeft men nog niet bemerkt dat het Wit er roosachtig uitziet, telkens het zich bij een hevig licht naast Groen bevindt? Immers Rood is de aanvullingskleur van Groen, dat in bovengenoemd geval, het Wit roosachtig verwt. Ook Blauw naast Geel geplaatst, wordt hierdoor niet groenachtig, maar keert tot het Violet, omdat de aanvullingskleur van Geel, namelijk Violet, zich met de blauwe kleur mengt, terwijl Geel door de aanvullingskleur van Blauw, welk Oranje is, tot dit laatste overhelt. Sommige neven elkander staande kleuren, in plaats van zich wederzijds te wijzigen, doen zich onderling in kracht toenemen; b.v.: Groen naast Rood, juist omdat de eene de aanvullingskleur is van de andere. - Wij zullen ons bij het uitleggen dezer verschijnselen bepalen; ons nog méer in die studie verdiepen, zou ze niet duidelijker maken; overigens de reeds aangehaalde feiten geven een voldoende betoog van het belang der zaak.

De Ouden hadden, zooals wij reeds gezegd hebben, de versiering voor hoofddoel|; in het samenstellen hunner glasramen, begonnen zij altijd met de natuurlijke kleur der mééstbeduidende figuren; wanneer de kleur van een of ander bijhoorig voorwerp ongunstig aan het geheele was, deinsde men ook niet terug, die kleur door eene meer voor harmonie geschikte te vervangen.

Alhoewel de uitvoeringsmiddelen der XIII^{de} eeuw, dezelfde gebleven waren, toch had men eenige nieuwe toepassingen weten intevoeren. In de hooge middelbeukramen, waar de medaljons te klein werden, had men groote figuren geplaatst, meestal aan het Oud-Testament ontleend, zooals Koningen, Patriarchen en Profeten. De vensters der zijbeuken vertoonden nog immer medaljons en waren aan de Patronen der kerk of aan het leven van Christus toegewijd. Op het hooge koor verbeeldden zij het lijden des Zaligmakers, de Apostelen of Martelaren en de midden- of hoofdraam stelde den stervenden Heiland voor.

Niet alleen beieverden zich Landheeren en Geestelijkheid, maar ook Stielen en Ambachten, om in de kosten van gekleur-

de kerkvensters te voorzien. Daardoor komt het, dat men niet zelden in ramen van dien tijd, portretten van bisschoppen, wapenschilden van adelen, benevens voorstellingen uit het ambachtsleven en beschermheiligen aantreft. - Zoo zien wij in een der kerkvensters van Rouaan de gilde der vischverkoopers met hunne kenteekens; te Chartres zijn er verscheidene, waaronder die der wisselaars, slachters, bakkers, hoefsmeden en schoenmakers de voornaamste zijn(1). De af beeldsels der heiligen bekleedden de midden- of hoofdvakken. De onderste paneelen - in enkele gevallen de *roos*, - waren den portretten der begiftigers voorbehouden.

De *grisailles*(grijsschilderingen) welke tot hetzelfde tijdvak behooren, bestaan uit sieraden die zich op een grauwen of gestreepten grond uitlossen; soms waren ze door banden van onderscheidene kleuren doorsneden, of hunne loofwerken op gekleurden grond geteekend.

Behalve de reeds aangehaalde tempels, waren de kerken van Bourges, St-Denis, Limoges, Reims, Parys, Clermont, enz. van prachtig gekleurde vensters voorzien. Dat ook in België de Glasschildering beoefend werd, bewijzen de overblijfsels eener raam van Doornik en een stuk grisaille uit de Hoofdkerk van Brussel(1).

Reeds in den loop der XII^{de} eeuw hadden noorderbouwmeesters bemerkt, dat rond booggewelven zware kolommen en dikke muren vereischten; zij poogden eerst wat schroomvallig, later hoe langer hoe stouter, de gewelven tot spitsbogen te maken en hierdoor muren en pilasters te verlichten. De *Gothische*- of *Spitsbogenstijl* welke daaruit ontstond, gaf aan de pilaren dien ranken, en aan de gewelven dien sierlijken vorm die het eigenaardig karakter dezes bouwstijls uitmaakt.

De kerken der XIII^{de} eeuw beslaan meestal eene kruisvormige oppervlakte en zijn met drie, vijf, of meer schepen gebouwd. Het hooge koor eindigt niet meer in ronde nis, maar meestal in een halven veelhoek. De binnen- en buitenver-

(1) De Hoofdkerk van Gent prijkt met een zulker ramen, door den heer BÉTHUNE vervaardigd.

(1) De Hoofdkerk van Gent prijkt met een zulker ramen, door den heer BÉTHUNE vervaardigd.

siering van het kerkgebouw, zoowel als de prachtige torens, wier kanten spitsen zich majestatisch tot de blauwe hemeltransen verheffen, alles wat in dien bouwtrant voorkomt drukt het godsdienstig gevoel uit.

Opzettelijk had men steeds de zijbeukramen van het begin tot het einde der kerk in kracht doen toenemen, naarmate zij meer en meer den rondgang insloten; terwijl de schitterenste kleuren voor de vensters van het Hoogkoor bestemd werden. Door de heldere tonen der middenraam drongen bundels lichtstralen de kerk binnen, en omglansden het altaar, waarvan het heiligdom als eene schitterende zon op den donkeren grond des tempels uitloste. Alhoewel bouwtrant en versierwijze merkelijke veranderingen ondergaan hadden, bleven de ramen hoofdzakelijk Romaansch. - Wat de figuren betreft, daarin bemerkt men wat meer vrijheid van teekening in de plooien, die tot op de voeten nederhangen. De Gothieken brachten tot *hun* tijdvak de kostumen van de meeste personaadjes uit andere tijden over. - Wat echter nog meer deze ramen van die der XII^{de} eeuw onderscheidt zijn de afwisselende vormen der medaljons en de spiraalvormige banden, die de kolommen omringen. Als zinspeling op in de Drie-éénheid bestaat het loofwerk uit *drielobbige* bladen, of is in *drievoudige* groepen verdeeld.

Uit die doelmatige handelwijze make de lezer echter niet op dat de Glasschilders van dîen tijd, dergelijke plannen zelt ontworpen hadden. *Zij* waren hoogstens de getrouwe uitvoerders der hun door den bouwmeester toevertrouwde kartons. Het is juist door de éénheid die er tusschen tempelbouw en versiering bestaat, dat die eeuwen zich vooral doen opmerken. Kerkmeubelen en sieraden vormen een *geheel*, waarvan de architekt de plannen voorschreef ook was er geen enkel voorwerp, hoe onbeduidend ook in schijn, dat als vorm aan zijne goedkeuring niet onderworpen was.

(*Wordt voortgezet*.)

Kunstkroniek.
(*15 Februari - 15 Maart*, 1874.)

Tooneel- en letterkunde.

- **Prijskampen**. - In den tooneelletterkundigen wedstrijd door het Antwerpsch Stadsbestuur uitgeschreven, heeft de Jury eindelijk uitspraak gedaan. Ziehier den uitslag:

DRAMA: 1st prijs, M. Glanor van 's Gravenhage; met '*Zijn Geheim*'; - Twee 2de prijzen: de eene aan M. Dés. Delcroix van St. Joost ten Oode (Brussel) met *Philippina Van Vlaanderen'* en M. Jan Roeland van St. Peeters-Jette (Brussel,) met '*Bertrand van Reins*'; - Twee 3de prijzen: de eene aan M. Ant. Bosch van Amsterdam, met '*Felix Waldenberg*' en M. Justus Maurik Jz. van Amsterdam, met '*Hun zoon*'. COMEDIE: 1ste en 2de prijs niet toegewezen; - 3de prijs in doeling aan M. Const. Simillion van Antwerpen, met een voorloopig ongetiteld stuk, en M. Rosier Faassen van 's Gravenhage, met '*De oude Kassier*'.

Verders heeft de Jury de volgende stukken, mits verbetering, ter opvoering op onzen nieuwen schouwburg aanbevolen: Dramas: '*De liefde wint'; 'Eliza' 'Bult de marskramer', 'Margaret Dacre', 'Het woord van eer', 'Carlos en Isabelle,' 'Aan den Booze verkocht', 'Te laat!'* en No 47 zonder titel. - Comedies: '*Maagdelieve,' 'Christina'. 'Nero', 'De Veteraan' 'Spoedig rijk worden*,' en '*Schulden der eer*.' De namen der schrijvers zijn vooralsnog onbekend.

- *Teiler's Tweede Genootschap*' van Haarlem heeft in het vak der *Penningkunde* voor 1874 de volgende prijsvraag uitgeschreven:

'*Eene wetenschappelijk-historische beschrijving van de Noordnederlandsche geldpenningen*'.

De prijs voor het best en voldoend gekeurd antwoord op deze vraag bestaat in een gouden eerepenning, ter innerlijke waarde van 400 gulden. De mededingende verhandelingen moeten vóór 1 April, 1875, gezonden worden aan het *Fundatiehuis* van wijlen den heer P. Teyler Van der Hulst, te Haarlem.

- Het Algemeen Bestuur van het *Willems-Fonds* heeft besloten, als prijsvraag uit te schrijven: een *Verhaal* of *Novelle* in proza, van ongeveer een vel druks (32 bladz. kl. 8°.)

De inschrijvers op het *Willems-Fonds* worden alleen tot dezen prijskamp toegelaten.

De stukken moeten goed en leesbaar geschreven zijn *door eene andere hand dan die van den opsteller*; zij moeten vrachtvrij worden ingezonden, vóór den eersten Juni 1874, aan den Secretaris-Schatmeester van het Algemeen Bestuur.

De prijs voor het best en voldoend gekeurd werk is eene som van 150 fr.

De bekroonde novelle zal in het *Jaarboek van het Willems-Fonds* en in den *Volks-almanak* voor 1875 opgenomen worden, De schrijver zal 25 afzonderlijke afdrukken van zijn werk bekomen.

- Het door M. Driessens bestuurd tooneelgezelschap, dat verleden maand zijne vertooningen in den (gewezen) schouwburg van ons *Nationaal Tooneel* heeft geëindigd, geeft thans in de sierlijke schouwburgtent ‘het Alhambra’ eene nieuwe reeks voorstellingen, deels uit oorspronkelijke, deels uit vertaalde tooneel- en blijspelen samengesteld. Vooralsnog werden --behalve een aantal door ons vroeger met billijken lof besproken comedies, zooals ‘*De Grafsteen*’ ‘*De Vreugde van het Huis*’ en ‘*Blinde Valeria*’ - o.a. reeds met bijval opgevoerd: *Dat heeft mijn commensaal gedaan*’ een geestig blijspel van den Noordnederlandschen schrijver Hub. Janssen; ‘*Antwerpenaren in Parijs...*’ een niet onaardig gelokaliseerd Duitsch ‘Lustspiel’; en ‘*Arbeid adelt*’ een uitmuntend tendenzstuk naar Legouvé.

Tegen Woensdag e.k. (18 maart) is nóg eene benificievertooning aangekondigd: die van M. Hendrik Van Kuyk, een door ons publiek reeds goed gewaardeerd tooneelist. Deze voorstelling zal bestaan uit: ‘*Kanonnenvleesch*’ tooneelspel door Julius Rosen, gevolgd door een nog onopgevoerd blijspel. Tusschen de beide stukken zal de benificiant het schoon dramatisch gedicht ‘*Bij 't Kerkportaal*’ van Jan Van Beers voordragen.

- Het bestuur van het *Nederlandsch Tooneel*, te Gent, voor het jaar 1874-75, is open. De aanvragen moeten, vòòr den 1 Mei 1874, aan de stedelijke regeering toegezonden worden. Behalve het kosteloos gebruik der tooneelzaal, wordt door de stad aan den bestunrder eene toelage verleend van 7000 frank. De Bestuurder is gehouden een volledig tooneelgezelschap samen te stellen, tot het behoorlijk opvoeren van het Drama, het Tooneel- en Blijspel.

- In het '*Kunstverbond*' van Antwerpen hadden deze week een paar letterkundige voordrachten plaats, welke den leden een zeer genotrijken avond hebben verschaft.

Maandag (9 dezer) hadden wij 't genoegen Mevr. Lina Schneider te zien heroptreden, de gekende Duitsche schrijfster die zich, o.a. door hare voortreffelijke vertaling van Jonckbloet 's meesterwerk, ook tegenover onze Nederlansche letterkunde heoft verdienstelijk gemaakt. Met nog meer bijval dan verleden jaar over Goëthe 's 'Faust', sprak zij ons ditmaal over *Schiller* en zijn' tijd. In eene belangwekkende litterarisch-biographische studie stelde zij ons Duitschland's onsterflijken dichter voor, in de verschillige perioden zijner letterkundige loopbaan, alsook in zijne betrekkingen met zijn even beroemden boezemvriend Goëthe. Ten slotte declameerde Mevr. Schneider met veel gevoel een drietal stukken uit Schiller, waaronder zijn overheerlijk *Klokkenlied*. Het tooneel van den Brand vooral wekte de geestdriftigste toejuichingen op.

Een paar dagen later was de spreekbeurt aan den heer D. Picardt, archivaris der stad Goes, die te recht als een der beste redenaars van Nederland bekend staat. Om, als tolk der taalbroeders uit het Noorden, eene welverdiende hulde te brengen aan de nagedachtenis van een' onzer verdienstelijkste vlaamsche schijvers, had de spreker tot onderwerp zijner conferencie gekozen: '*Anton Bergmann, zijn leven en zijne werken*.' In eene sierlijke en bezielende improvisatie, met al het gevoel eener diepe overtuiging, herdacht hij den te vroeg ontslapen Bergmann: Vooreerst als vordienstvol geschiedschrijver, die door de '*Geschiedenis der stad Lier*' niet

slechts aan zijne geboortestad, maar ook aan zijn vaderland een gewichtigen dienst heelt bewezen. Maar méér nog roemde hij hem als een uitstekend novellist, en wees hierbij vooral op Tony's '*Brigitta,'* zijne *'Rijnlandsche Novellen*,' en zijn '*Érnest Staas'* die ook in Noord-Nederland zeer hoog worden geschat. Tony's eigenaardige, echt geestige schrijfstijl doet zelfs aan dien van den genialen Dickens denken. Na verder nog over 's jongen mans gehechtheid aan zijne moedertaal te hebben gesproken, herinnerde M. Picardt ons ook aan Tony's beminnelijk karakter als mensch. In zeer juiste trekken riep hij ons nog eens het geliefkoosd beeld van den zoo innig betreurden vriend voor den geest en wettigde aldus volkomen den lof, dien ons Tijdschrift, door de begaafde dichtpen van Mej. Loveling, heden zijner nagedachtenis brengt. (*Zie: Blz.* 117.)

- Plaatsgebrek verhindert ons de reeds gegeven volksvoordrachten te bespreken. Eerlang zullen wij onzen lezers de opgave mededeelen van de verschillige onderwerpen, die dezen winter te Antwerpen en elders in de Volksconferenciën zijn verhandeld geworden.

- *De Zweep* meldt dat de heer Hendrik Conscience door den Keizer van Brazilië met de Ridderorde der Roos is vereerd geworden. Een nieuw en verheugend bewijs hoezeer het talent van onzen beroemden romanschrijver in den vreemde wordt gewaardeerd.

- Met genoegen zien wij in het *Journal de Liège* en in de *Meuse* dat '*De Vlaamsche Eendracht*' van Luik ievervol hare werkzaamheden voortzet. De leergang van nederlandsche taal door Luitenant Vande Weghe gegeven, wordt telkens door een groot getal leden - meestal onderwijzers en studenten - bijgewoond. Ook de andere voordrachten genieten veel bijval.

- Als naar gewoonte heeft het Engelsch tijdschrift *The Atheneum* onlangs een overzicht gegeven van de letterkundige beweging in Belgie gedurende 1873. Andermaal werd dit artikel geleverd door de heeren Em. De Laveleye Hoogleeraar te Luik en P. Fredericq, professor te Arlon.

Toonkunde.

- Het zal onzen lezeren zeker aangenaam wezen te vernemen, dat onze talentvolle medewerker M. Peter Benoit tot Officier der Leopoldsorde is bevorderd. Te recht zegt het *Volksbelang* dat 'al wie den beroemden toonzetter huldigt, niet alleen als stichter der Vlaamsche muziekschool, maar als een man die ons land onder alle opzichten eer aandoet, die welverdiende eerbewijzing toejuichen zal.' Deze onderscheiding strekt niet alleen tot lof voor den toondichter van *den Oorlog*, maar komt tevens op het grondbegin der door Benoit geleide Vlaamsche toonkunstbeweging neer!

Beeldende kunsten.

- Op de laatste tentoonstelling in het *Kunstverbond* (8-11 Maart jl.) hebben wij een aantal verdienstelijke werken van Antwerpsche kunstenaars opgemerkt, Vermelden wij in de eerste plaats een nieuw gewrocht van M. Hendrik Bource, den geliefkoosden schilder van het vlaamsche visschersleven; verders een paar portretten van M. Karel Ooms, die van ernstigen vooruitgang getuigen; een krachtig gepenseeld tafereel van M. Lining en een keurig landschap van M. Wüst. - Van M. Jan Van Beers zoon, een jong artist, die op de voorgaande tentoonstellingen eene wel verdiende belangstelling opwekte, kregen we ditmaal niets te zien. Maar wij vernemen dat hij thans de laatste hand legt aan een merkwaardig tafereel, een figuur uit onze Nederlandsche geschiedenis voorstellend, en getiteld '*Een Geus*.'

- Onlangs is in de groote zaal van het *Kunslverbond* te Antwerpen de prachtige verzameling waterverfteekeningen tentoongesteld geweest toehoorende aan Jhr. de Jonge van Ellemeet, van Middelburg. Het is zeker wel de rijkste on keurigste collectie, die in dien aard, in gansch Nederland, misschien in gansch Europa bestaat. Bij zijne intrede in de expositiezaal werd den heere de Jonge van Ellemeet eene ovatie gebracht; een militair muziekkorps speelde het Nederlandsh *Wilhelmuslied*.

- Dezelfde Kring gaf ons kort daarna gelegenheid een nieuw gewrocht van onzen talentvollen schilder C. Verlat te

bewonderen. Deze schilderij die zich door buitengewone hoedanigheden onderscheidt is getiteld. '*Tijdige hulp*' en stelt voor een kind dat door twee groote herdershonden uit de klauwen van eenen wolf wordt gered.

- De Driejaarlijksche Tentoonstelling van Beeldende Kunsten te Namen zal den 1 Augusti, 1874, worden geopend.

Vlaamsche belangen.

- Ter gelegenheid der beraadslaging over het budget van Binnenlandsche Zaken heeft de Naamsche afgevaardigde M. Lelièvre, bij het Staatsbestuur aangedrongen op het verplichtend maken van de studie der Nederlandsche taal in de Athenea en Collegiën der waalsche gewesten. Hij noemde de kennis onzer taal eene onbetwistbare noodzakelijkheid ook voor de Waalsche beambten.

Necrologie.

- A.H. HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, beroemde hoogduitsche dichter, die ook aan onze nederlandsche letterkunde een werkzaam deel genomen heeft, overleden in den ouderdom van 76 jaren.--Overtuigd voorstander der Vlaamsche Beweging is Hoffmann, ten onzent gunstig gekend ook om zijne vooringenomenheid met de middelnederlandsche letteren, die hij zelf met zeer goed gevolg beoefende. Getuige zijn beroemd werk *Horoe Belgicoe*, waarin onder den titel *Loverkens* een aantal oud-vlaamsche liederen van zijne hand voorkomen. Van die vooringenomenheid getuigen o.a. nog de volgende uitgaven: *Holländische Volkslieder* (1833). - *Floris ende Blancefloer* (1836). - *Caerl en de Elegast* (1836), - *De Abele Spelen ende Sotternien* (1838). - *Glossarium Belgicum* (1845). -*Altniederländische Lieder* (1852).- *Altniederländische Sprichwörte* (1854). - *Niederl. geistliche Lieder des XV Jahr.* (1854). - *Antwerpener Liederbuch* von 1854 (1855), enz.

- WILLEM PEETERS, tooneelist, aan de gevolgen eener borstkwaal te Lier overleden. Onder het pseudoniem *Willems*, was hij een jaar (1871-72) aan het Nationaal tooneel van Antwerpen verbonden, en heeft hier zeer goede herinneringen nagelaten. Hij debuteerde met de rol van *Victor* in het drama *Marjan de Marketentster*.

Verschenen -werken.

NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEEK. Eerste deel. Inhoud: *Gedichten* van Emanuel Hiel. Leipzig bij F.A. Brockhaus. Brussel bij C. Muquardt. - Prijs 4 fr.

- EEN DORPSBESCHAVER. Schetsen uit het maatschappelijke leven, door Albijn Van den Abeele. Gent bij Willem Rogghé. - Prijs. 2 fr.
- NEDERL. LETTERKUNDIG JAARBOEKJE voor 1874. Verzameld door F. Rens. 13de jg. Dendermonde bij A. De Schepper. - Prijs 1 fr.
- DE GEHEIMEN VAN EEN KLOOSTER. Roman door Jac. Rademacher. Reeds verschenen de 12 eerste afleveringen. Antwerpen bij Mees. - Prijs per afl. 20 cmen.
- NEDERLANDSCH MUSEUM. Tijdschrift onder bestuur van J.F.J. Heremans. 1ste afl. Gent bij Hoste. - Prijs per jg. 12 fr.
- JAARBOEKJE VAN ZETTERNAMSKRING. (Gent) voor 1874. Tweede jg. Dendermonde, drukkerij van De Schepper. - Prijs 1 fr.
  JAARBOEKJE VAN HET KERSOUWKEN oor 1874. Tiende jaargang. Leuven. - Prijs 1 fr.
- HET RAD DER FORTUIN door Vrouwe Courtmans. Antwerpen bij H. De Vos.
- TWEE WERKLIEDEN. Bekroond volksverhaal door Lodewijk De Vriese. Gent. - Prijs 1 fr.
- DE KEMPEN. Nieuw weekblad. Turnhout. - Prijs per jaar 8 fr.
- VERSLAG over de werkzaamheden van het taal- en letter lievend Genootschap. *Met Tijd en Vlijt*. - Leuven, bij Van Linthout.
- DE NEDERLANDSCHE KUNSTBODE, onder leiding van Dr J. Van Vloten 1ste Nommer. Dit kunstblad verschijnt tweemaal per maand. Haarlem bij W.C. De Graaff. - Prijs (fr. p. post) 1 gl. 65 per kwartaal.

Aangekondigde werken.

ROZEN EN DOORNEN. Gedichten door Theodoor Sevens. 160 blz. Lapscheure bij den schrijver. - Prijs 1 fr. 50.

- KRONKELWEGEN. Derde reeks gedichten van Luitenant V. Vande Weghe. Luik.
- EVERARD 'T SERCLAES. Historische roman door Hendrik Conscience. Antwerpen bij Van Dieren.
- LETTERVRUCHTEN van het Taal- en Letterlievend Studentengenootschap: '*Met Tyd en Vlijt*' voor 1874. Met een portret van wijlen Em. Vanstraelen, en bijdr gen van wijlen Prof. David, Prof. Alb. Thym, Prof. A. Dupont, Dr Eug. Van Oye, Prof. H. Claeys, Jul. Vanderlinden, Cam. Siffer, Prof. S. Daems, Dr Smiets, Dr P. Raes, Prof. Hendrickx, Prof. J. Bols, J. Van Ryswyck, Ad. de Ceuleneere, enz. Leuven, bij de gebr. Van Linthout. - Prijs: 2 fr.

Het roode kapje volksvertelling uit Dalmatië
Door Mevr. Ida van Duringsfeld.
(*Vervolg*.)

VII.
De Bruiloft.

Juist op den dag dat Pavo en Ljubika in stilte door den echt verbonden werden, had voor de eerste maal de *prosci*, aldus heette Stjepan's aanvrager bij Ivka, deze den met wijn gevulden beker aangeboden. Het meisje had er, ten teeken van toestemming, driemaal uit gedronken; dan had hij haar den appel, waarin een goudstuk verborgen was, geschonken. Zij had dien aanvaard en aan haren vader gegeven. Thans was dit juist een jaar geleden en Stjepan trok uit om zijne bruid te halen.

Het was een lang en weinig bebouwd dorp. Jure woonde aan hot ééne einde en de *capovilla* aan het àndere. Stjepan kon dus, zonder belachlijk te schijnen, te paard stijgen, en hij deed het om er deftiger uit te zien. Stjepan was zeer trotsch op dien eervollen dag, zeer trotsch en zeer gelukkig. Ljubika sliep sinds acht dagen in haar aarden rustbed; sedert vijf dagen had men Pavo's lint, zelden geopend gezien, en als de jonge weduwnaar zich vertoonde, dan was het met ontblooten hoofde: het grootste teeken van innige droefheid. Maar bekommerde Stjepan zich daar

over? Dacht hij nog aan Ljubika, die in de aarde verborgen lag; aan het verwelkt bloempje der gestorven liefde! Neen, zijne boleedigde ijdelheid had hem Ljubika meer dan onverschillig gemaakt; in den beginne had hij haar gehaat, nu had hij haar vergeten. Ivka was schoon, Ivka was zijne bruid, - hij was trotsch op haar en ook op zichzelven, - en hij zat op zijn zwart paard, als ware zijn houten zadel een koningszadel geweest.

Vóór hem en vóór den ganschen trein, reed een heraut; hij droeg een knods en zong luid: *'breberi, delio, davori!* Veel geluk, heeren getuigen van het huwelijk!'

Breberi, delio, davori zijn woorden, waarvan men de rechte beteekenis niet kent. Volgens Lovrie zijn zij uit het Turksch herkomstig en beduiden zooveel als: 'Wees vroolijk, geluksheld,' volgens anderen zijn het namen van oude liefdegoden.

Op den heraut volgden de *parvinciers*, de bruidvoerders. Stjepan mocht er, aangezien den stand zijns vaders en van zijn eigene aanzienlijkheid, onmogelijk minder dan het groote getal, dat is vier, hebben. Vier *parvinciers* zongen alzoo uit al hunne macht rondom den heraut en den bruidegom.

Stjepan was prachtig uitgedoscht. Zijn hemd glansde gelijk de wintersneeuw op den Biokovo. Zijn *krozel*, zijn slaaplijf op de borst gekruist, was met roode en witte streepjes versierd. Zijn scharlaken *jacerma* - zijn vest zonder mouwen, - vonkelde van zilveren stiksel en zilveren knopen. De *koparan*, het vest, was van groen laken en van voren, op den rug en aan de armen sierlijk afgestikt. De broek was smal en insgelijks rijk met stiksels belegd. En wat schoone slobkousen, wat oogverblindende kousen, wat glansende schoenen! In den gordel, die uit een schoonen shal bestond en rond de overige kleederen met zorg was vastgemaakt, staken de zware zilveren degen en de fraaie pistolen. Het haar was van voren geheel weg geschoren, maar van achter lang en te zamen gebonden. Op dezen dag mocht het niet gevlochten zijn; de lokken moesten vrij van onder de roode

muts op den rug hangen. Rondom de roode muts was een andere kleurvolle, kostbare doek gebonden.

Aldus opgesierd reed de fiere en gelukkige bruidegom voort. Achter hem liet de *barjaktar*, of vaandrager, op eene lans een zijden vaandel wapperen. De *djeveris* of bedienden der bruid, moesten eigentlijk broeders van Stjepan zijn; maar daar Stjepan geen broeders had, waren de twee naaste neven daartoe uitgekozen. Nu volgden de twee *stakjelis*, die de *svatis* of bruiloftsgasten aanvoerden. Degenen welke onderwege de wijnkruiken droegen, heeten *buklie* - zij waren talrijk in den stoet. Ook werd er ijverig '*jare jare piko*' geroepen; geheimnisvolle woorden, welke huwelijksvreugde beteekenen.

Als men aan Ivka's woning kwam, zette men zich aan tafel. De bruid at met de *djeveris* en *stakjelis* aan eon bijzondere tafel...

Het was een roemrijk bruiloftsfeest.

Plotseling riep de heraut: *'Azar, azar, bigna!'* Het was tijd de bruid ter kerk te voeren. Iedereen stond op en steeg te paard. Ivka scheidde van het vaderlijk huis.

Zij ook was met al de praalzucht eener Morlacksche dochter gekleed. Het hemd was van voren alsook aan de wijde mouwen, door haar zelfs, met witte zijde uiterst smaakvol gestikt. De doorsnede was met schoone zilveren knopen en rond den hals met zilveren slot vastgemaakt; het onderkleed, om zijne blauwe kleur *madrina* genaamd, was langs vòor tot onder toe open, en aan de kanten insgelijks rijk afgelegd en rondom nog wit geboord. Het scharlaken stuklijf, dat de mannen slaaplijf noemen, blonk van zilver; de roode sjerp waarmeê het was vastgebonden, was mede zeer fraai; de wollen voorschoot vertoonde alle mogelijke door elkander loopende kleuren. Ook de *sadan*, een blauw overkleed zonder mouwen, dat, iets korter dan kleed en hemd, de lieve gestalten der Morlacksche maagden zooveel schoons bijzet, was rijkelijk met kleine gitsteentjes en met stiksels versierd. En dan, het roode kapje! Dàt was met kettingjes, hartjes on half-maantjes opgepronkt - alles in goud. Een heerlijke pauwenveder wapperde er

boven op; een gespikkelde sluier hing haar tot op de hielen; de kousen waren een meesterstuk van witte stiksels; hare schoenen waren van rood leder; de halsketting, oorbellen en armbanden waren niet uit glazen paarlen, maar wel uit koralen samengesteld. - Gelijk de morgenzonne reed Ivka tusschen de *svatis* voort....

Toen het huwelijk gesloten was, werden de pistolen afgeschoten, en de bruiloftstrein stelde zich andermaal in beweging, maar dezen keer naar de woning van den *capovilla*. De *parvinciers* reden vooruit, om de komst der getrouwden aan te kondigen, en keerden dan in vollen galop op hunne posten terug....

Even als des middags at Ivka ook 's avonds met de *djeveris* aan een bijzondere tafel. De *stakjelis* mochten aan haren maaltijd geen deel meer nemen; zij moesten zich met het overige bruiloftsgezelschap aan tafel zetten, welke bijna onder het gewicht der spijzen brak, zóó rijkelijk waren de feestgezellen bediend.

Eindelijk was ook de tweede maaltijd geëindigd. De *djeveris* geleidden Ivka in de bruidskamer. Stjepan ontving den zegen zijns vaders en volgde haar, vergezeld van zijnen gevader, die met *starisvat* getuige bij zijn huwelijk geweest was. Zijne verwantschap met den nieuw getrouwde wordt zóódanig nauw beschouwd, dat hunne kinderen niet met elkander mogen trouwen. Thans bleef hij in de bruidskamer, terwijl de *djeveris* deze moesten verlaten, tot dat de jonggetrouwden zich wederzijds den gordel hadden losgemaakt; dan verliet hij hen ook, en schoot een pistool af, ten teeken dat zijn ambt voleindigd was. In Dalmatië gebeuren alle teekens met poeier en lood.

Als zij bij het gezelschap terug kwamen brak daar een feestla wijd los, als moest de slaap voor eeuwig verbannen worden. Men schreeuwde, brulde en maakte een helsch gedruisch met kleppers en ander gelijksoortig muzikaal gerief. Het vuur werd dooreen gesmeten. Ivan deed brandewijn en vijgen brengen, in zóó groot aandeel, dat al de gasten tevreden waren.

Terwijl men hier dit Morlacksche bruiloftfeest vierde dwaalde eene duistere schaduwe rondom het huis.

Hij week voor geen lichtstraal achteruit, die uit het venster op hem kon vallen. Hij luisterde naar het juichend geraas en sprak stil tot zichzelven. - Het was Pavo. Wàt dreef hem naar hier, om de vrienden zijner vijanden af te luisteren?

Hij had gedroomd: dat hij onder den vrijen hemel, onder den eikenboom sliep, waar hij het jawoord van Ljubika ontvangen had. Hij wist dat zij dood was, en zijn slaap was smartelijk en zijn droom schrikwekkend.... Plotseling dacht hij Ljubika te zien die zijnen naam noemde. Hij richtte zich op en beschouwde zijne verlorene gade. Zij strekte de hand uit en toonde hem Ivan's woning, die door de vlammen der huwelijksvreugde verlicht was: '*Ik* ben dood, en Ivka leeft en bemint! 'zoo zegde zij op een wonderbaren toon, die aan het geschuifel eener slang geleek. '*Zij* heeft mij in het ongeluk gestort, en zij is gelukkig!' Ljubika verdween en Pavo ontwaakte. Hij lag in zijne hut op het bed, waarop Ljubika gestorven was. *Zij* was met het woord: *vergiffenis* op de lippen bezweken, en Pavo ontwaakte met bitteren haat in het hart.

De Morlacken hechten aan droomen veel geloof, bijzonder als die met hunne neigingen overeenstemmen. Pavo had Ivka nooit het kwaad kunnen vergeven, dat zij Ljubika had gedaan.

Wat aan de zielsgeliefde geschiedt - dat gevoelen wij dubbel, ja tien- en honderdmaal. Thans dat Ivka gelukkig, Ljubika begraven, en hij in de eenzame ellende was, thans haatte Pavo de onmeêdoogende Ivka.

'Ik zal hun àndere vlammen bezorgen, dan die welke uit den haard, het feestmaal verlichten! 'Dàt was het gedacht waarmeê hij rond het huis drentelde, waar de lust tot kwaad hem hoen gedreven had.

Mij martelen gaarne ons eigen, nog mèèr dan anderen ons martelen; het is als konden wij de bitterheid des levens

niet genoeg gevoelen.... Dààrdoor was Pavo's ziel vergald.

Tegen den morgen ging hij naar zijne hut, zonder iets te hebben uitgericht. Ljubika, zooals zij *werkelijk* in haar leven geweest was, streed tegen de *gedroomde* Ljubika.

In Ivan's woning dacht niemand aan het gevaar dat zij ontkwamen. Zij raasden en dronken. Slechts weinigen sliepen. De Morlacken stellen voor een feestmael den slaap terzijde; dat is goed tegen dat zij hònger krijgen.

Het morgenlicht schemerde in het oosten, de *djeveris* snelden tot de nieuw getrouwden, om hun eenen koek, een kieken en eene flesch wijn voor hun ontbijt te dragen.

De bruiloft was 's zondags begonnen en 's donderdags zon ze eindigen. Dat was nog al te spoedig meenden de jongelieden en Stjepan, die dat vroolijk leventje goed verlustigde. Daarentegen was Ivka vergenoegd het huis eindelijk eens ledig te zullen zien, en het gewetensvol in bezit te nemen. Nu was het als eene herberg, on hoe zag het er uit!

Ivka, die voor eene Morlacksche vrouw, een buitengewonen overleg bezat, trachtte waarlijk met het opruimen te kunnen aanvangen....

Toon eindelijk toch het bruiloftfeest gansch afgeloopen was, deed Ivka hare feestgenoten ongeveer een halve mijl verre uitgeleide; dàn hield men stil om afscheid te nemen, en schonk de bruid aan ieder eenen kus.

Stjepan liet plotseling een luiden schreeuw hooron: - het huis zijns vaders stond in brand!...

VIII.
De Wraak.

Het gansche gezelschap wendde de teugels om en keerde terug. De nog bijeengebleven bloedverwanten en vrienden des huizes gaven emmers water aan, de geburen hielpen blusschen. Pavo was de eerste onder hen, en ook de werkdadigste; hij scheen het vuur overal in ééns te willen uit-

dooven. Zijne onverschrokkenheid vond navolgers, ja, eenige der jongelieden poogden hem zelfs nog te overtreffen. Een hunner klom op het dak; te midden der vlammen, en wierp het water, welk Pavo hem onvermoeid toereikte, in de sissende vlammen.

Plotseling barstte boven het vlammend geschuifel en het hulpgeroep, een pistoolschot los - het wapen van een der blusschers had vuur gevat, ging af, en het lood vloog Pavo in de borst!... - Met de woorden: ‘Vergeef mij Jezus!...’ viel hij achterover op den grond.

Men verliet eenige oogenblikken het brandende huis om den gewonde te helpen. Ivka zelf kwam er met kermende deelneming bijgeloopen, alsook Ivan. Deze laatste vergezelde de mannen, door welke Pavo naar zijne woning gedragen werd. ‘Een menschenleven is méér waard dan een huis’ zegde Ivan, als men hem aanried om weêr gaan te blusschen, en hij bleef zoolang tot de heelmeester van het dorp - die ofschoon hij te Padua niet gestudeerd had, toch zijns gelijken in 't genezen van wonden niet vinden kon - hem verzekerde dat Pavo's wonden, ofschoon zwaar en gevaarlijk, toch niet doodelijk waren. Ivan zegende den gewonde en beloofde alles te zullen doen, wat hem in de tegenwoordige omstandigheden mogelijk was, en keerde eerst dan kalm en gelaten naar de plaats der ramp terug.

Weenend en handenwringend werd hij door Ivka en Stjepan ontvangen. Het vuur vlamde niet meer, het smoorde alleenlijk nog, maar het inwendige van het huis lag geheel in asch! Er was niets meer overgebleven dan de witte kalksteenen muren, en het was er, bij nacht, gelijk in eene geestenwoning.

Ivan troostte zijne kinderen zoo goed hij kon. Stjepan was spoedig genoeg kalm, maar Ivka kon hij niet tevreden stellen. Haar schoon huis, waarin zij, zonder schoonmoeder noch zusters, alléén de meesteres zou geweest zijn, was geheel door de vlammen verwoest! - Zij begon gedurig op nieuw te klagen en te weenen.

Dobra, welke den man harer nicht trouw verzorgde, vertelde hem eens hoe ongelukkig Ivka was. Zijne doffe blikken vonkelden, en hij vroeg: ‘Is *zij* het slechts alleen? Zij heeft het wel verdiend: - Ljubika heeft zooveel geweend en geleden!’

De oude vrouw zag den zieke ondervragend aan - zijne woorden schenen haar zoo zonderling toe.

Zoolang Pavo zich alleen tegen hàar aldus uitdrukte, kon zulks hem niet schaden, - de oude Dobra kon zwijgen. De oude Bara integendeel was praatziek, zooals wij reeds gezien hebben, en als Pavo voor de eerste maal het verwoeste huis aanschouwde, zegde hij, terwijl zij het toevallig hoorde: ‘Geheiligd is de hand, welke Ivka's woning aan brand stak!’

‘*Wie zich niet wreekt, heiligt zich niet*’ dat Morlacksche spreekwoord was aan de oude commeer te goed bekend, om niet oogenblikkelijk Pavo's raadselachtige woorden te begrijpen. Triomfeerend, als hadde zij eene ongemeen kostbare ontdekking gedaan, strompelde zij naar Jure's woning, waar Ivka met haren man en schoonvader thans woonden. Zij vond de jonge vrouw droevig op den dorpel zitten spinnen, en zonder eenige voorbereiding, zegde zij tot haar:

- ‘Wilt gij weten *wie* uw huis in brand heeft gestoken? Niemand anders dan Pavo.’

Ivka liet de spinklos vallen, hare oogen vlamden; zij greep krampachtig den arm der oude.

- ‘Zegt gij het ook?’ vroeg zij.’ Ik heb het dikwijls gedacht, doch nooit durven zeggen.’

- ‘Ik heb het ook dikwijls gedacht, en ik zeg het:’ antwoordde Bara; ‘versta mij eens wel, mijn dochterken’ vervolgde zij snel, en dan vertelde zij haar hetgeen zij van Pavo had afgeluisterd.

Aanstonds snelde Ivka naar haren man, en vond bij hem bereidwillig gehoor. Welke echtgenoot is niet boos op een vroegeren medevrijer? Dergelijke herinneringen zijn gelijk het vleesch aan de beenderen gehecht.

Het jonge paar wendde zich nu tot Ivan, om den vader die ontdekking mede te deelen. De achtbare *capovilla* wilde er niets van gelooven.

- ‘Zwijgt!’ sprak hij ontevreden, toen Ivka zoowel als Stjepan bleven volhouden dat Pavo de verstoorder van hun geluk was. ‘De brandstichting is een zóó zwaar misdrijf, dat geen mensch dit zou durven begaan, al verwaarloosde hij alle godsdienstige plichten.... Het is een te zwaar misdrijf, om daarvan iemand te beschuldigen, en 't is vooralsnog in ons dorp door niemand gepleegd. Zwijgt, zeg ik u, en zet uwe zielen niet op het spel, met in onzekerheid kwaad van uwen evenmensch te gelooven. Pavo is veel te braaf om iets dergelijks te doen; - ligt ons huis in assche, God heeft het aldus gewild,...’

Neen, het was God's wil niet geweest, maar de wil der menschelijke wraak: de wraak van Pavo. Na een zoo langen als zegerijken strijd tegen zijne booze neigingen te hebben gevoerd, was hij toch eindelijk bezweken. Pavo was als in de macht van een boozen geest, bij de Morlacken *nesrjetja* genoemd, on om dien boozen geest te bevredigen was hij uitgegaan en had hij Ivan's woning in brand gestoken! -

Niemand had hem die daad zien ten uitvoer brengen, en toch rustten alle vermoedens op hèm. Hij wist het; - waar zijn zij die een knagend geweten kunnen doen zwijgen? - Doch hij nam voor, al die vermoedens te verachten. Wie kon hem luid daarvan beschuldigen? en wanneer zij dàt durfden, wie zou het kunnen bewijzen? Hij zou zichzelven ook niet verraden.

En toch gebeurde zulks. - Het was zondag; hij besproeide het graf zijner vrouw met wijwater, toen hij tusschen de menigte eene stem klaar en duidelijk hoorde zeggen; ‘Dààr is de brandstichter!’

Pavo deed alsof hij het niet hoorde. Hij knielde op het graf neder en fluisterde: ‘Ljubika, geef mij geduld!’

Voor de tweede maal herhaalde de stem:’ Dààr is de brandstichter!’

Nu sprong Pavo op en keerde zich om; - Stjepan stond daar en wees naar hem.

- ‘Noemt gij mijnen naam?’ schreeuwde hij Stjepan toe, terwijl hij de hand aan zijn pistool sloeg.

- ‘Ja, want *gij* zijt de brandstichter,’ antwoordde Stjepan, en bracht ook zijn pistool te voorschijn, doch vooraleer hij kon aanloggen knarste dat van Pavo. - Stjepan viel neder. Pavo greep zijn degen, baande zich door de verbaasde menigte eenen weg en verdween weldra uit het gezicht.

Geheel onbewegelijk knielde Ivka naast haren gemaal, welke nog altoos daar lag, waar hij gevallen was. - Hij bloedde zòò hevig dat men hem niet durfde vervoeren.

Gedurende zijn huwelijk met de driftige en onbeleefde Ivka, had Stjepan veel van zijn goede inborst van vroeger verloren. De man neemt zoo gemakkelijk de neigingen der vrouw aan, veel eerder dan de vrouw die van den man aanneemt. Doch in zijne laatste oogenblikken werd hij weêr geheel de zoon van Ivan. Hij hield zich alleen met Pavo bezig, ‘Laat hem vluchten -’ smeekte hij. ‘Ik heb hem woedend gemaakt;... ik vergeef het hem... vervolgt hem niet!...’

Met het woord vergeving nog op de lippen, gaf Stjepan den geest.

(*Wordt voortgezet*).

Bladvulling.

‘Een tranendal is de aard,’ zegt Piet,
‘Een plaats vol jammer en verdriet.’
Dus Piet! lach véel op 't levenspad,
Want tranen heeft deze aard reeds zat.

F.S.K.

Poëzie

I.
Drie klinkdichten[1]

I.
Het Klinkdicht.

‘Neen, ik vernijp mij niet in zulk een spangewaad.
'k Begeer niet dat het springe aan flarden onder 't knellen
Der ledematen en 't verdubbeld boezemzwellen.’
Zóó spreekt de eenvoudigheid die 't smalle kleed versmaadt.

Ik evenwel houd vol, hoezeer zij wederstaat.
'k Wil met de nauwheid zelv' hetschoone schepsel stellen
In eer. gedaante van verkloeken en versnellen.
Zie, of het keurslijf haar niet strekt tot een sieraad?

Op 't losse tooisel, dat in plooien zwiert naar onder,
Verheft zich 't bolwerk van albast, volmaakter, ronder,
Het borstbeeld en de riem der moeder van de Min.

Eu wàt belemmert thans het vrije keeren, wenden?
De geest ontwaart gemak in hoofd, in hart en lenden.
Zòò staat de vrouw mij aan, en zóó de zanggodin.

II.
De Vogelschrik.

De musschen hielden feest wanneer ze 't meisje zagen
Met haren strooien hoed: zij wenkte en ieder vloog
Op hare hand, voorzien van krieken, waar het oog
Op vlamde en 't bekje op pikte, ons liefje tot behagen,

Nooit had een gast, nooit gaf een hospes beter dagen.
Hoe meer betrouwen, hoe meer zegen van omhoog.

De vrekke hovenier die zuur- uit zoetheid zoog,
Zwoer 't grage kermisvolk met schalkschheid weg te jagen...

1 *Het fransch van* Josephin Soulary *vrij nagevolgd*.

Het meisje sterft. Hij maakt een schuw van haren hoed,
Opdat de kriekelaar niet langer 't snoepgebroed
Verlokke, daar het vast, de dood erop zal rieken.

Vergeefs! het muschje ziet zijn zusje zoo het schijnt,
't Vliegt met zijn broertjes toe, en, eer de dag verdwijnt.
Is 't kermis uit: de boom staat kaal en zonder krieken.

III.
Samenneiging.

Het huis des Heeren viert twee stille plechtigheden: -
Hier knielt een moeder bij de doodkist van haar spruit.
Haar hoofd hangt nederwaarts, zij berst in tranen uit,
En in gesmoord gesnik bij 's priesters lijkgebeden.

Ginds heeft een kerkgang plaats. Een keeltje slaat geluid.
Een frissche zuigeling geeft tot zijn laving reden.
De teedre moeder stelt haar lammeken te vreden.
Terwijl zij 't liefderijk aan haren boezem sluit.

De kerkdienst loopt ten einde, en elk verlaat den tempel.
De beide vrouwen zien elkander op den drempel,
En schielijk meêgevoel verschijnt op haar gezicht.

Het kleine kistje doet de zaalge moeder weenen,
En de ongelukkige, die 't volgt, houdt op van stenen,
En glimlacht van ter zijde op 't levenvolle wicht.

F. BLIECK.

Wervick, 1873.

II.
De korenbloem

Eene Fabel van Krylof.

Een korenbloempje stond in 't woud:
Verwelkte en treurde,
Verkleurde;
Zijn kelkje hing geplooid, half toegevouwd.
Het scheen den dood met bangen zin te wachten,
En sprak de windjes toe, die tusschen 't loover lachten:
- ‘Ach, waar' de zon met mij begaan
En brak de schoone morgen aan.
Dat zij mij met haar licht verkwikke!...’

Een kever somde en stond daar dom te knikken:
- ‘'k Geloof liet wel, ge zijt niet links gevallen!
Juist of de zon niets ànders had te doen
Dan Juffer Korenbloem hier tusschen 't mager groen,
Gauw op te zoeken om haar te bevallen! -
Zij heeft voor u noch tijd, noch lust;
Zwierft gij als ik ten allen kant
Dan ware 't u bewust,
Dat zij wel weiden, velden, vruchtbaar land
Verzorgt en koestrend voedt,
Terwijl ze met heur warmen gloed
De beuken ende reuzeneiken streelt,
Met rijke kleuren mild bedeelt
De schoonste bloemen...
Gij kunt op geene schoonheid roemen,
Met uw eentonig blauw,
Verschoten, ei, zoo flauw!
Ja, vele bloemen zijn waarachtig lief,
Dat zelfs de tijd, die hartelooze dief,
Verdriet heeft wen hij ze af moet waaien
'k Zou u met ijdle woorden paaien,
Indien ik u geen waarheid zei,
Staak, staak uw nutteloos geschrei;
Gij hebt noch kleur, doch pracht,
De zonne geeft op u geen acht...
Uw lot is zwijgen, stil vergaan.’

Daar stijgt de zon omhoog, doorloopt de hemelbaan,
Giet hare stralen uit, verkwikt, verheugt,
En schenkt aan 't arme bloempjen ook wat levensvreugd.

***

Wanneer het leed uw leven kust,
O geef u nooit der wanhoop over.
En luister niet naar dwazen spot,
Betrouw op God
In 't needrigste, ergste lot,
Lacht Hij u toe, vol hoopgetoover.

EMANUËL HIEL.

Brussel, 1874.

III.
De starrenhemel.

Melodie.

's Nachts wen 't gouden stargewemel
Winkepinkelt aan den trans
En geen wolkjen aan den hemel
Dooft den heldren tooverglans.
O! dan schijnt die reine hemel
Aan dijn minnaar, meisje zoet!
Als het beeld van dijne ziele,
Van dijn engelrein gemoed.

'k Voel geen zorgen dan, geen smarte,
Maar, als heldre starrenschijn,
Blijde rust in 't blijde harte. -
Kau het ook wel ànders zijn?
Is dijn liefde niet een hemel
Die mij àlles, lieve schat.
Meer dan bovenaardsche wellust,
Meer dan englenheil bevat?

Wàt me ook 't leven moog' beschikken,
Niets baart ooit me zorg of vrees,
Wen ik maar in dijne blikken
Immer liefde en onschuld lees.
Wen, zooals die starrenhemel,
Waar geen enkel wolkje aan drijft.
Meisje zoet, dijn trouwe liefde
Steeds zoo rein en wolkloos blijft.

A.J. COSYN.

Antwerpen.

Wilskracht,

VI.
(*Slot.*)

Lud. Backhuyzen. - W. Vande Velde (de oude). - Henry Vroom. - Jan Griffier.

Dat, om het even in welk vak der menschelijke bedrijvigheid, werkzaamheid en wilskracht onontbeerlijk zijn, is eene stelling waarvan, de waarheid wel eens wordt betwist. Men wijst b.v. een of meer schilders aan, die een vrij losbandig leven leidden, zich maar weinig met hunne kunst bezighielden en niettemin meesterstukken hebben voortgebracht. De gegrondheid zulker aanmerking in twijfel trekken zal ik niet, ofschoon ik het er voor houd dat die ‘losbandige levenswijze’ welke men al eens sommigen schilders - o.a. Jan Steen - toeschrijft ten minste overdreven heeten mag. Doch al mogen er ook uitzonderingen bestaan, hier toch mag men zeggen dat de uitzonderingen den regel staven.

Trouwens, hoevele kunstenaars zou men niet kunnen aanhalen, wier krachtdadig, volhardend streven, dwars door alle levensbezwaren heen, waarlijk schier aan 't ongelooflijke grensde! De geschiedenis aller volkeren wijst er ons in menigte aan.

Ik zal hier, ten slotte mijner beschouwingen, nog slechts aan enkelen herinneren, en wel aan een viertal beroemde meesters der Hollandsche zeeschilderkunst. Men weet dat onze Noordnederlandsche broeders dit vak altoos met eene bijzondere vooringenomenheid hebben beoefend, en dààrin ook wellicht nog door géén volk werden overtroffen.

Wie, die niet in bewondering heeft gestaan voor een zeegezicht van BACKHUYZEN[1] of een zeeslag van VANDE VELDE? Hoe schoon, hoe indrukwekkend schoon...!

1 BACKHUYZEN was niet alleen een beroemd schilder, maar ook een begaafd schrijver en uitstekend dichter.

Maar ook, met welke nauwgezetheid hebben die schilders de zee niet bestudeerd! - LUDOLF BACKHUYZEN wandelde met dit oogmerk soms geheele dagen op den oever van den Oceaan. Doch dit was hem niet genoeg: bij stormig weder, wanneer de matrozen in de haven vluchtten, wanneer zelfs de zeemeeuwen eene veilige schuilplaats zochten, nam hij een boot en begaf zich zoo te midden der verbolgen watermassa. Alleen met zijne kunst bezig, sloeg BACKHUYZEN dan met de meeste opmerkzaamheid gade hoe de baren tegen zijn rank vaartuig kwamen opbruischen, of zich tegen eene vooruitstekende rots verbrijzelden. Wat inzonderheid zijne aandacht boeide, was het effekt van den bliksem, wanneer deze door de zwarte wolken over de schuimende golven heen slingerde; kortom, hij vergat het gevaar dat den *mensch* bedreigde, om slechts aan het werk van den *kunstenaar* te denken.

W. VANDE VELDE, (*de oude*) was zóó onverschrokken in het midden der zeegevechten, dat het admiraal Obdam verbaasde, welke maar niet begrijpen kon, dat iemand uit loutere liefde voor de kunst zijn eigen leven kon blootstellen. In 1665 nam hij het middagmaal op het admiraalschip, en nauwelijks had hij liet vaartuig verlaten of het verdween met man en muis onder de golven. De Staten van Holland zelfs benuttigden zijn onvergelijkelijk talent: hij werd gelast de plans der door hem bijgewoonde zeegevechten te vervaardigen, die de Nederlanders alsdan gewoonlijk zegevierend leverden. Daartoe werd hom eene fregat beschikt, waarmede hij de plaatsen des gevechts in alle richtingen doorkruiste. 't Is op die wijze dat hij ooggetuige was van Ruyter's beroemden vierdaagschen zeeslag, waarvan hij de voornaamste epizoden door zijn machtig penseel heeft vereeuwigd.

Om des te beter de elementen te kunnen bestudeeren, hadden de schilders HENRI VROOM en JAN GRIFFIER het vasteland voor goed verlaten; zij hadden hunne woonplaats in eene schuit. Beiden leden meer dan eens schipbreuk. Zoo werd VROOM eens op eene rots geworpen, waar hij drie dagen gansch alleen zonder levensmiddelen verblijven moest. Zeker

zou hij daar van honger bezweken zijn, waren zijne noodkreten niet eindelijk gehoord geweest door eenen monnik, wiens klooster zich op den oever der zee bevond.

De verschillige voorbeelden die ik in deze vluchtige pennetrekken heb aangehaald, mogen alle kunstbeoefenaren aanzetten om in de mate hunner krachten dîe meesters in de kunst na te volgen, in de overtuiging, dat deze laatsten hunnnen roem grootendeels aan hunne bewonderenswaardige werkzaamheid en wilskracht te danken hebben.

Leuven, 26 Februari. 1874.
GUSTAAF SEGERS.

P.A. De Génestet.
Eene Herinnering
door Frits Smit Kleine.

III.

De '*Sint-Nikolaasavond*' is het dwaze, ondeugende lied van een levenslustigen, hoogst talentvollen twintigjarigen knaap. Op een eenvoudig komisch-satirisch gegeven is het gedicht aangelegd; onder de bewerking nam het wat ruimere afmetingen aan, zoodat het thans uit honderd-en-negentien canto's is saamgesteld en - naar des dichters eigen woorden - 'wel niet anders schijnt dan een uitvoerige kommentaar van Staring's geestige regelen:

> De ster, op de borst van den braven man
> Moest door de wolk van zijn needrigheid stralen.
> En wat geen zilver, geen goud mogt betalen,
> Daar spreekt de gunst des konings van.

Zoo strekt de brave ten baak voor ons allen:
Maar de ster op den rok van een gek of een guit,
Lokt het regterlijk oog van de menigte uit:
Dat schande en spot verplettrend op hem vallen!'

Doch ondanks dat alles blijft de '*Sint-Nikolaasavond*' een waarachtig *humoristische* vertelling, in dien onbezorgden, gemoedelijken, tot het hart sprekenden toon geschreven, die met den gullen lach en den schuldeloozen scherts even vertrouwd is als met de teerheid en diepte van 't fijne gevoel:

Ik put mijn stof uit geen bestoven foliant,
Maar 'k nam gedurig toch een aardig werk ter hand,
Een boek van poëzie en proza, diepte en klaarheid,
Vol onzin en vol geest, vol laster en vol waarheid:
Voor wie maar lezen wil, is 't altijd bij de hand
En in gezelschap soms bijzonder amuzant,
Een werk voor iedereen, door iedereen geschreven,
Vol studie, vol natuur: 't is hoorders, 't is? - uw leven.

Mijn kunstloos drama, want dien naam verdient het wel,
Al breng ik niemand aan de poorten van de hel,
Mijn vroolijk drama speelt in achtien honderd zeven-
En veertig; dagen uur is lang niet om het even,
Raadt zelv'? 't speelt op een dag, die, wat hij brenge of baar'.
Toch altijd is en blijft de zoetste van het jaar, -
De bitterste misschien, gelukkigen en rijken,
Voor d'armen snoeper, die bij alles toe mag kij ken!

Die dag is de 6e December, de Sint-Nicolaasdag, het feestgetij voor kleine en groote kinderen. 'Dien winterdag vol bloemen, lied en geur, dat zoete feest van suiker en likeur' wordt door den dichter geliefd, die liever dan *in druk* zijn naam ziet *in chocolade*. Op duizend monden zweeft de naam van den heiligen, vriendelijken bisschop.

'O Bisschop! schoon 'k niet licht een Heilige vertrouw,
Gij zijt een Heilige, dien 'k haast aanbidden zou;
Eén daad van minzaamheid, van weldoen was uw leven,
Uw liefde heeft uwen naam de onsterfelijkheid gegeven:

Och, dwazen, die een naam, een grooten naam begeert,
Kent gij er een, zoo rein, zoo schoon, zoo stil vereerd.
Die dus, eeuw in eeuw uit, met hartelijkheid bejegend,
In 't hart der kindren leeft, door kindren wordt gezegend?

Ja, Kinderheilige, nog neemt mijn hart u aan!
En had de wereld slechts wal beter u verstaan,
Uw geest van weldoen en van liefde meer begrepen,
'k Zou met uw naamdag nog geruster kunnen dwepen.
Want, lieve hoorders, is 't niet kannebaalsch en wreed,
Dat men op zulk een feest het hongrig volk vergeet.
Dat met een zieklijk oog komt op uw lekkers azen,
En niet zijn bleeken neus kleeft aan de winkelglazen?

Ik citeerde, èn om den vorm èn om den nu eens louter komischen, dan weer zuiver humoristischen inhoud helder aan 't licht te brengen; doch ik dien mij thans tot een korte herinnering aan den loop der vertelling te bepalen.

Een zeer bekrompen maar deftig en rijk heer, een luie rentenier, wordt ons als een onhebbelijk persoon voorgesteld, wiens hoogste zaligheid in het bezitten en verkrijgen van ridderorden gelegen is; die heer is ‘met truffels opgevuld, met zotheên en - met Russen.’

Hij oordeelt allen - over alles - overal,
Heeft veel congesties, veel onaangnaams en veel gal,
Is voor het hangen, voor het geeslen, voor het branden,
En rondt zijn weerga niet in 't rijk der Nederlanden.

't Is een zeer bespottelijk man, en grenzenloos kleingeestig, want:

Hij knort, als hij verliest, een flauw partijtje spelend,
Is bar konservatief en radikaal vervelend;
Kortom een dwaas figuur in deze triestige eeuw,
En ook nog... ridder vao den Nederlandse hen Leeuw.

Zijn buitensporige verzotheid op ridderlinten leidt hem tot

de gewoonte om nooit zijn menschen naar hart of hoofd te zien, maar altijd naar 't knoopsgat van hun jas to kijken.

> Zelfs zijn koetsier had, uit zijn dienstijd een medalje
> En dus een streepje voor bij 't overig ‘kanalje.’

Die heer nu heeft een verstandige, zachte vrouw en eenige lieve kinderen, waarvan de oudste:

> ... Is een meisje zoo charmant en zoo pikant,
> Zoo allerliefst lief en zoo gloeiend amusant,

dat de dichter dagen lang het raadsel overdacht

> En peusde, als Bogaers in zijn onvergeetlijk’ Truitje,
> Hoe drommel! kwam zoo'n aap aan zulk een geestig spruitje?

Dat ‘geestig spruitje’ - erger u niet te zeer deftige meneeren en mevrouwen; bedenkt, zoo ik u bidden mag, dat onze schalke dichter twintig jaren telt - heeft diepe worteltjes geslagen in 't hart van een jong mensch, die met ‘nooblen zwier’ te Leiden heeft gestudeerd, ‘op theses en vernuft gepromoveerd.’.

De jonge lieden zijn een week verloofd, als op zekeren avond de aanstaande schoonzoon door de onhebbelijkheid van den aanstaanden schoonpapa zich zoo geërgerd voelt, dat hij in jeugdige drift en onbezonnenheid een zelf vervaardigd lied voor den ridder deklameert, waarin op reusachtige wijs den drank wordt gestoken met alle *domme* en *zotte* lieden, die ridderlinten bezitten. De papa wordt woedend, ontzegt den onvoorzichtigen jongen man zijn woning en daarmee de hand zijner dochter en... verzoent zich na eenigen tijd op een Sint-Nikolaasavond met den jongen parodist, die als Sint-Nikolaas vermomd in zijn huis getreden is, zijn kinderen geschenken aangeboden heeft en hemzelven, door tusschenkomst zijner vrouw, een pas ontvangen kommandeurs-orde als Sint-Nikolaas verrassing komt aanbieden. Een nieuwe *decoratie* doet den ijdelen zot al het voorgaande vergeten.

Maar lang genoeg heeft de dichter met dezen dwaas gespot en hem gegeven wat hem toekwam, doch hij huldigt naast de waarheid ook de ware grootheid. Wordt die hij de burgers aangetroffen, dan groet hij het eermetaal, dat hen versiert on beschouwt het als een welgevallig vorstelijk gunstbetoon voor daden, die nog met goud noch zilver betaald konden worden.

Na de vele citaten, die wij ons uit 't gedicht veroorloofden, hebben wij er thans niets meer bij te voegen.

(*Wordt voortgezet*)

De Kerkmuziek in Antwerpen.

Inleiding.

De belangstelling welke het door mij in het kunstblad '*La Fédération Artistique*' opgeworpen vraagpunt schijnt te hebben opgewekt, de gretigheid waarmede het kunstminnend publiek daarin mijne 'Brieven' getiteld '*l'Opéra-Comique à la Cathédrale d'Anvers*' heeft gelezen en op verschillende wijze uitgelegd, hebben mij aangespoord in den KUNSTBODE de onderhavige studie over de kerkmuziek te ondernemen, eene poging die, hoop ik, door alle ernstige muziekliefhebbers zal worden gewaardeerd.

Ik zeg *ernstige* muziekliefhebbers, en ziehier waarom: in Antwerpen en wellicht ook in andere steden, ontmoet men niet zelden zeker slach van lieden, die zich met trotsche, hoogdravende verwaandheid den naam van '*muziekliefhebbers*' toeëigenen, en die het echter zeer weinig zijn of nooit worden zullen. Niet voor dezulken is het dat ik schrijf, want ik ben te wel overtuigd dat, die lieden tot àndere gedachten brengen of hen zelfs rede doen verstaan, bepaald tot de onmogelijkheden behoort.

Evenzeer als b.v. zekere tweede vioolspeler van den schouwburg, welke sedert 62 jaren reeds zijne bijhoorige partij speelt, zonder zich ooit in zijn leven te hebben afgevraagd of de muziek die hij uitvoert goed of slecht is, zouden ook dergelijke kunstliefhebbers veel eerder den naam van 'lief hebbers van alledaagsche *slentermuziek*' verdienen. Als zonen en kleinzonen van kunstlief hebbers, hebben zij van hunne vroegste kinderjaren af zich een onherroepelijk oordeel over de werken van alle gewezene, tegenwoordige en toekomende toondichters gevormd, of liever: hebben hun muziekaal oordeel alzoo van hunne voorouders overgeërfd.

Een tweede soort van lief hebbers, op de eerste ingeënt, zijn diegenen welke, aan het ordewoord huns aanvoerders verslaafd, zich dezes gestereotypeerde gedachten volkomen toeëigenen en op muziekaal gebied niets hooren, niets voelen dan door hèm.

Het meerendeel dezer 'muziekminnaars' en wellicht vele andere, niet graag hunne plaats in den schouwburg betalend, zijn er bijzonder opgesteld om voor niemendalle - ik durf niet schrijven *pro Deo* - dramatische werken in de kerk te gaan hooren. De kerk- en muziekkapelmeesters vleien en flikflooien zij, om aldus op goedkoope wijze hun gehoor te voldoen. Het is hun slechts te doen om kosteloos den tijd zoo aangenaam mogelijk door te brengen.

Is er een toondichter die wat meer dan anderen het voordeel heeft in hunnen smaak te vallen, oh! overal moeten zijne werken worden opgevoerd! Is het tooneelmuziek, wat die componist heeft voortgebracht, wat nood? zijne opera's worden in kerkloven herschapen! Zijn het symphoniën, trio's, quartetten of quintetten, men zal daarvan de *andante's*, onder vorm van motteten en benedictiën, in den tempel doen weerklinken!

Zeg hun dat de voortbrengselen van hunnen god

beginnen te verouderen; herhaal hun dat zijne muziek in de kerk zooveel past als eene bijbellezing in eene danszaal, hun antwoord zal zich onveranderlijk hierbij bepalen: dat mijnheer *zus of zoo* die stukken tot godsdienstig gebruik heeft geschikt, er latijnsche woorden heeft op toegepast... en dat dit moet behouden worden.

Het is dus niet voor zulk slach van *lief hebbers* dat ik de pen opvat, maar voor wèldenkende lieden, muziekkenners of niet, wier oordeel niet op voorvaderlijke zienswijze gegrond is, kortom voor diegenen die, niet door den slenter verblind, een eigen oordeel weten te vellen.

Zal ik nu bewijzen dat ongodsdienstige wereldsche muziek in de kerken uitvoeren, eene aanstootelijke ongerijmdheid is? Dit immers ware het gezond verstand mijner lezers beledigen. Dat de zon bij helderen dag schijnen kan is iets wat immers geen bewijs behoeft.

Maar neen, aantoonen *waarom*, zoo iets aanstootelijk is, ziedaar wat ik beoog; al wat men tegenwoordig aldus in zake van muziek, in onze kerken uitricht, afbreken, ziedaar mijn doel. En zulks is, jammer genoeg, weinig moeilijker dan een zwak kaartenhuisje te doen instorten.

Dat ik mij aan hevige tegenkantingen heb te verwachten, ontveins ik mij geenszins; - maar wie heeft recht tot zwijgen als de waarheid hem tot spreken dwingt?

Ik weet wel dat het gemakkelijker is een door de open bare zienswijze aangetoonden weg te volgen, doch dit kan noch wil ik, wanneer die weg op een dwaalspoor uitloopt.

I.
De hedendaagsche toestand der Kerkmuziek.

Onder toonkundig opzicht is de Kerk tegenwoordig eene succurzaal van den Schouwburg geworden!

In den Schouwburg voert men, onder tal van on beduidende voortbrengselen, toch ook soms stukken van wezentlijke verdienste op; in de Kerk integendeel bepaalt men zich veelal bij het uitvoeren van ouderwetsche of door wèlverdiende fiasco's geheel in ongunst gevallen tooneelstukken, in één woord van diegene welke niet meer op het repertorium der opera voorkomen.

Aldus zien wij dat een aanmerkelijk gedeelte van het over eene eeuw gevormd tooneelrepertorium, met enkele oratorio's en een klein getal opzettelijk voor de kerk geschreven stukken, ten huidigen dage geheel den voorraad onzer muziekkapellen uitmaakt. Zoowel de komische als de ernstige opera's der Cimarosa's, der Nasolini's, der Paër's en veler andere componisten van alle soort, zijn van het schouwtooneel naar de kerkhoogzaal overgegaan.

Wat de in echt godsdienstigen geest geschreven werken betreft, deze bezit men niet, of mocht men er ook enkelen in bezit hebben, zoo houdt men ze diep in de muziekkassen verborgen.

En nogtans, wat al overheerlijke werken hebben de toondichters aller tijden voor de goddelijke diensten niet geschreven! Wat al meesterstukken liggen er niet in de kerkbibliotheken te beschimmelen! Welke dikke stoflaag bedekt de onsterfelijke werken zooveler beroemde meesters!

Zooals ik het in mijne '*Brieven*' zei: Eene geheele kunst dient opnieuw in 't leven te worden geroepen! De kerkmuziek bestaat nog enkel bij name. De minst verdienstelijke tooneelwerken hebben thans hare wettige plaats ingenomen!

Kan dergelijke toestand langer worden geduld? Ik vraag het aan alle vrienden van de kunst. Ik vraag het ook aan de kerkelijke overheid. Het geldt hier de belangen der eenen en der anderen. Mag dat zóó blijven voortduren? Ligt daarin niet een schreeuwend misbruik, dat dringend dient te worden uitgeroeid?

Priesters! mag aldus de aan God gewijde plaats worden ontheiligd? Kunstminnaars! mag men aldus straffeloos de werken der meesters blijven verminken, van bunne bestemming vervreemden en ze uit de tooneelof concertzaal, waar ze misschien meesterstukken zouden wezen, overbrengen in eene plaats waar ze nog enkel ergernis kunnen opwekken? - Zekere kerkbesturen besteden jaarlijks verscheidene duizenden franken aan hunne muziek, en wàt bekomen zij voor zulke aanzienlijke sommen? Tooneelwerken in motetten vermomd, klaviersonaten *à quatre mains* tot psalmzangen hervormd; *pas redoublés* en *redowa's* in benedictiën veranderd; vormlooze brokken en stukken van werken die anders onze bewondering zouden wekken en ons nu slechts de schouders kunnen doen ophalen! Om duidelijker te spreken. hoe is het mogelijk dat een man met gezond oordeel begaafd zich bezighoude met zangpartijen op symphoniën en quartetten van de groote meesters toe te passen?

En toch, toch bestaat dit alles!

Wie heeft ooit zich het recht durven toekennen tot Haydn of van Beethoven te zeggen: ‘Gij hebt wel eene symphonie willen schrijven, maar... gij hebt u misgrepen: 't is een koor met orkest. Kom eens naar Antwerpen; dààr zal men uw werk uitvoeren!’ - ‘Gij hebt gemeend kamermuziek voor drie of vier snaartuîgen te toonzetten; maar... 't is integendeel een zangstuk met groot orkest dat gij hebt voortgebracht! Kom het eens in eene kerk der stad Antwerpen hooren!’

Zóóveel onzinnigheid - kwaadwilligheid durf ik niet veronderstellen - heeft men nogtans bij zekere muziekkapelmeesters gevonden, dat zij derwijze de werken der beroemdste componisten verminkten, en ze zóózeer verdraaiden dat een kenner die ze in deze voorwaarden hoort, zich zelven afvragen moet: ‘Is dàt nu eene compositie van Haydn?’ - ‘Is dàt nu een orkestratie

door van Beethoven bewerkt?' en bij 't heengaan voor vast meenen moet dat men van den roem dier groote mannen wel wat te veel ophef heeft gemaakt!

Zoodanig waar is dit, dat verleden jaar, toen hier in Antwerpen van Beethoven's mis in C voor de eerste maal onder eerie *deskundige* leiding werd uitgevoerd, ik daartoe de gegraveerde orkestpartijen van dit werk uit Duitschland had doen komen, en deze zoozeer verschilden van de door een voorgaanden muziekkapelmeester nageschrevene en *verbeterde* partijen, dat de zoogezegde 'lief hebbers' de mis die ze zoo dik wijls gehoord hadden nu niet meer herkenden!

Mag zóó iets worden gedoogd? Ik vraag het nog eens.

Ah! indien een hersteller van schilderijen het wagen dorst een figuur, een landschap of zelfs de geringste bijzonderheid uit een paneel te doen verdwijnen, welk *horesco* zou men door gansch de kunstwereld niet hooren opgaan, wat al donderende verslagen tegen den vandaal, wat al kritieken in de kunstbladen! En wat gaat er dan in onze kerken niet om? Wat gebeurt er b.v. in de Hoofdkerk van Antwerpen, waar nooit eenig muziekwerk volgens de oorspronkelijke partijen wordt uitgevoerd; waar men slechts nageschrevene en verwarde partijen bezit, waar de partij van *dit* speeltuig voor een ànder dient; waar men de clarinetten de partij der hobo's, de vioolcellen die der baspijpen, de bazuinen die der basviolen en zelfs dikwijls de vioolcellen die der eerste violen hoort spelen; waar solo's van soprano voor tenor worden overgeschreven, zooals in 't oratorio '*Christus*' van van Beethoven, of zelfs voor basstem, zooals in eene cantate van Danzi; en dan solo's van contralto door eene basstem gezongen, zooals 't in een mis van Mozart het geval is - en dit alles op eene zoo belachelijke als onbehendige wijze, - waar men eindelijk geene enkele partituur bezit, tenzij van opera's. Daarvan, vond ik, ja, eene gansche verzameling, toen ik

een paar jaren geleden geroepen werd om in de muziekbibliotheek onzer Hoofdkerk een keus te doen!

Ziehier wat ik daar vond: operapartituren, waarop reeds met potlood aangeteekende latijnsche teksten van psalmen en voorzangen stonden, en die gewis reeds in de loven zouden uitgevoerd geworden zijn, indien de dood de *interessante* werkzaamheden niet hadde onder broken van hem dien Fétis den *dérangeur par excellence* noemde.

En niemand zou de stem verhelfen tegen dergelijke misbruiken? En dat alles geschiedt in Antwerpen, de van ouds zoo algemeen hooggeschatte kunststad; in Antwerpen welker muziekkapel de bakermat is geweest van al de muziekscholen die in Europa gebloeid hebben of nòg bloeien!

Ziedaar de kwestie onder kunstopzicht beschouwd!

En onder godsdienstig opzicht dan? Wel, indien de kerkelijke overheid goed vond alle muziek in de kerk te verbieden, wie zou zich nog tegen haar besluit verzetten? Zouden wij het zijn, wij die de misbruiken betreuren waardoor men de gewijde kunst verbasterd heeft? Zouden het die *lief hebbers* wezen, die er het binnensmokkelen van al die mooie dingen hebben aangemoedigd? Of zouden 't misschien de onwetende kerkmeesters zijn, die, in weerwil van alle gezonde rede, dien staat van zaken verdedigen en de meest met kunst strijdende pogingen aanmoedigen. - Oh, diegenen ja, maar diegenen alleen zouden het recht hebben misnoegd te wezen, zij en de muziekkapelmeesters, die zich niet geschaamd hebben ze te ondersteunen om hunne gunst te winnen.

Zou men b.v. in de kerk de genre- en zeetafereelen of legendaire onderwerpen toelaten? Zou men er doode natuur- of dierenschildering in dulden? Neen, zeker neen! En men zou gedoogen dat de muziekkapelmeesters ons binst het Lof rollen van kamerdienaars

of duegnes, van minnaars of minnaressen, schelmen of hofnarren, in *Laudate Dominum* of *Beatus vir* vermomd, voordisschen?

Maar, ook van een godsdienstig standpunt beschouwd, is het ongehoord dat dergelijke afschuwlijkheden kunnen plaats grijpen!

Men zou mij op dat alles kunnen tegenwerpen dat er inderdaad misbruiken bestaan, maar dat ik ze overdrijf. Het zal mij nogtans niet moeilijk wezen het tegendeel te bewijzen, ja, dat wel verre van te overdrijven, ik met volle recht den toestand onder nòg somberder kleuren zou mogen afschetsen. Doch laten wij vooraleer verder te gaan, eens de historiek der kwestie nagaan, en zien wij hoe het gebruik der muziek in de kerken ingevoerd geworden is; hoe en onder welke voorwaarden en met welk doel deze kunst gedurende de kerkelijke diensten door de geestelijke overheid is toegelaten geworden.

ALFONS GOOVAERTS.

(*Wordt voortgezet*)

Geschiedenis der glasschildering voor het volk geschetst, door Herman Druyts. (*Vervolg*.)

De nieuwe uitvoeringsmiddelen die de XVI^{de} eeuw aanbracht, waren voor de Glasschildering van allergrootst belang. Op den vóorrang plaatsen wij die goudgele kleur welke het zilver voor basis heelt en naar willekleur op het glas kan geschilderd worden. Niet alleen verkregen de Ouden hierdoor het

middel om hun berookt geel, door een levendigere kleur af te wisselen; maar ook, om minstens twee kleuren op dezelfde ruit te schilderen. Men bepaalde zich niet bij het gebruik van dezen toon om medaljons en grisailles op te luisteren, maar zelfs werdt de kleurlaag van rood glas met behulp van amarilsteen afgeslepen, en op die plaatsen gele boorden en gele perelen ingebrand. Hieruit volgt dat het inzetten van geel glas merkelijk afnam en dat de vroegere looden banden, door eene zwarte lijn op het glas geschilderd, als scheidslinie van twee kleuren diende. Hierdoor wonnen de ruiten in *omvang*, maar de ramen niet in *stevigheid*. - Deshalve zal het den lezer wellicht niet onaangenaam zijn, wat nauwer kennis te maken met die in Glasschildering zoo gewichtige kleur. Echter moeten wij ons bij het bereiden bepalen, en kunnen enkel hare aanwending als kleurstof onderzoeken; vermits men het nog niet ééns is, of het zilver ofwel zilverroest is, die het kleurend vermogen bezit.

In staat van metaal kan het zilver moeielijk gebruikt worden; men hoeft het in chloor- of in zwavelzilver te herleiden. Daartoe bedienden zich de Ouden van een' smeltkroes, dien zij gedeeltelijk met keukenzout (chloor-sodium) of zwavel en daar op mot zilverloovertjes vulden; na eenige uren, aan een gematigd vuur blootgesteld, verbonden zich beide lichamen. Die wijze van bereiding, door de scheikundigen *langs den drogen weg* genaamd, is juist de voordeeligste niet. Heden is ze door die *langs den natten weg* vervangen. Men begint eerst het metaal door stikstofzuur (sterk water) op te lossen en dan door chloorsodium tot een wit bezinksel, dat chloorzilver is, neer te ploffen. Indien men in plaats van dit zout, zwavel potasch bezigde, zou het bezinksel zwart, en het zilver verzwaveld zijn. De eene of andere papachtige zilververbinding wordt met klei of okergeel en water tot verf fijn gewreven en op de ruit geschilderd. De ijzerroest, die deze stoffen inhoudt, begunstigt de chloor-of zwavelzilverontbinding en wordt door de inbranding van het geel gansch rood gekleurd. Bij de verkoeling laat zich de verf die boven op de ruit ligt, er gemak-

kelijk afkrabben en doot het doorschijnend geel ont waren dat diep in het glas gedrongen is.

Verder zouden, volgens men beweert, zekere glasbewerkers het middel gevonden hebben, om banden en perelen van twee of meer kleuren op enkele ruiten te brengen. Of deze ontdekking eenige kunstwaarde bezat, komt ons twijfelachtig voor, vermits hare toepassing zelfs in *die* eeuwen als zeldzaam beschouwd wordt. Het verschil tusschen het bereiden van opgelegd glas en deze ruiten bestaat hierin: Voor *rood glas* doopt men de blaaspijp, waaraan reeds eene gekleurde glasbel kleeft in een gesmolten kleurloozen glasdeeg terwijl men voor veelkleurige glazen er dan druppels van onderscheiden kleur opstort. Door het geheele tot een cylinder te blazen, verlengen zich sommige tot langwerpige perelen, andere verkrijgen door meerdere rekking den vorm van boorden.

Met het techniek veranderde ook het kunstgedeelte van dit vak; teekening en uitvoering worden de hoofdzaken. De figuren, wier keurige vormen de natuur als model verraden, poogde men door zwakke schaduwen eenig relief te geven; nog één stap en de schildering, volledigd met de doorzichtkunde, zal het den kunstenaar mogelijk maken, op de ramen gansche tafereelen voortestellen- De glasschilder die zich nu genoegzaam op de hoogte der kunst waande, wist langzamerhand zïch aan de voogdij dos bouwmeesters te onttrekken en gaf zijne voortbrengselen den stempel van eigene opvatting. Zoo als THEVENOT van Clermont, hersteller der Fransche glasschilderkunst, ergens zegt: ‘werd de kleur als ondergeschikt aan de teekening beschouwd en de harmonie van het geheele aan enkele deelen opgeofferd.’

Van dit oogenblik af, is de raam als versiering niet meer in overeenstemming met den tempel, on ofschoon de kerken van dit tijdvak nog van grootsche strengheid getuigen, mist toch de bouwmeester blijkbaar dat gezag, dien ijzeren wil, waarmede hij alles aan *zijne* plannen onderwierp.

Tot de bijzonderste specimens der XIV^{de} eeuw, behooren eenige kerk vensters van den Dom te Keulen, die door JAN I, her-

tog van Braband, DIEDERIK VAN KLEEF en andere voorname keulsche familiën aan dien prachtigen tempel geschonken werden. Behalve de Straatsburger Hoofdkerk waarvan de ramen zich vooral door hunne doelmatige rangschikking doen opmerken, werden vele kerken in Frankrijk, Engeland, Duitschland, Oostenrijk enz. met gekleurde vensters begiftigd. De eenige glasraam welke in België uit dit tijdstip is overgebleven, prijkt in het bouwvallig kerkje van Sichem (Braband). Spijtig is het, dat het hoog altaar een groot doel der Glasschildering bedekt en dat men er niet op bedacht is, dit kostbaar juweeltje uit zijn ellendigen toestand te trekken. MERTENS en TORFS gewagen in hunne *Geschiedenis van Antwerpen* van een geschilderde raam, die in 1391 door WILLEM VAN BERCHEM aan de Hooldkerk geschonken werd.

Wanneer men LÉVY gelooven mag, waren er te dien tijde reeds glasschilders te Mechelen gevestigd; aan deze worden eenige, niet meer bestaande ramen van Brussel en nog andere buiten ons land toegeschreven.

De glasschildering die tot dàn toe gediend had, om bij uitsluiting de aan God gewijde plaatsen te versieren, was niet alleen in de paleizen, maar zelfs tot in de rijke burgerwoningen doorgedrongen. In den beginne nogtans waren ook die ramen den Godsdienst toegewijd, weldra werden benevens de afbeeldsels der heiligen, de heldendaden der ridders, hunne blazoenen of wel tafereelen uit de heidensche geschiedenis voorgesteld.

Zoo zien wij den beroemden beeldhouwer JEAN DE SAINT-ROMAIN de kartons der glasschilderingen vervaardigen die KAKEL V tot opluistering zijner vertrekken in den Louvre bestemde. Dat deze kunst een groot aanzien genoot, bewijzen de talrijke voorrechten welke die vorst den beoefenaren verleende.

De ramen der XIII^{de} eeuw, alhoewel nog *Romaansch*, getuigen reeds van den invloed der spitsbooggewelven; in de XIV^{de} eeuw zien wij dat weldra de laatste sporen ervan zijn uitgewischt en alles nu op *Gothischen* leest is geschoeid. Veelal zijn thans de versierselen enkel nog de kopij van het steen-

werk, zoo als bogen met klavers, een driehoekige kap, tusschen twee torentjes welke de figuren bekroonde, terwijl dezelfde grond herhaalde malen in de ramen voorkomt.

Scherpe gothieke bladoren doorslingeren de nabootsing van het gedamasseerd tapijtwerk of omringen de ranke kolommen in kronkelende vormen. In uitzonderlijke gevallen werden nog medaljons voorgesteld, maar dàn waren de figuren daarin bijna van levensgrootte.

Als kleur gaf men aan geel, rood, blauw en bleekgroen de voorkeur; donkergroen en vooral violet werden weinig gebruikt, tenzij flauw violet dat men als vleeschtoon bezigde. Om het gekleurd tafereel goed van het steen werk aftescheiden had men zorg de gansche raam door een smallen kleurloozen of gelen boord te omzoomen.

***

Het verval der decoratieve glasschildering, in de laatste tijden begonnen, zien wij in den loop der XV^{de} eeuw nog immer toenemen. De Architekt is voortaan slechts nog de bouwer van het kerkgevaarte, in wier steengestel de beeldhouwer zijne kanten loofwerken gaat beitelen; van de ramen is hij weinig meerder nog dan de afteekenaar der omheining waarin de glasschilder zijn tafereel ontwikkelt. Elke beeldhouwer, elke schilder heeft nu zijn eigene zienswijze en uitvoeringsmiddelen. Door al die eigendommelijke hoedanigheden ontstaat er natuurlijk eene verwarring, die den algemeenen aanblik van den tempel bederft. Op enkele uitzonderingen na, worden thans in glasschildering geene vleeschtonen meer aangewend. Hoofden, handen en voeten der figuren, zoowel als *pinakels* (gothische torentjes) die ze overwelven, lijsten en voetstuk, in één woord alles wat eenigszins het steenwerk nabootst wordt op kleurloos glas met schaduwen en lijnen afgeteekend. Van dicht bij beschouwd, blijken vele dier ramen onder opzicht van keurige, wèlverzorgde bewerking echte meesterstukken te wezen. Maar juist dààrin ligt het verkeerde. Wat toch baat, op afstand gezien, dan die mikroskopische pracht nog! Het licht dat door al

die kleurlooze deelen overvloedig de kerk binnenstroomt, vermagert de lijnen, versmelt de schaduwen en er blijft bijna niets anders meer dan watkleurvlekken over. Kortom, van *dit* oogpunt beschouwd, doet zulke raam aan de werking van eenen schoonheidskijker (*kalëidoskoop*) denken.

Daareven zegden wij dat er, althans als uitvoering, onder die kerkvensters meesterstukken gevonden worden: wij zullen dan voortaan die ramen niet moer als veréénzelvigd met den tempel, maar wel afzonderlijk beoordeelen.

Onder de landen die de Glasschildering zelfstandig ontwikkeld, en ze met het méeste bijval beoefend hebben, bekleedt ontegensprekelijk Frankrijk den eersten rang. Duitschland en Engeland volgden al spoedig; ook Nederland heeft niet lang gedraald zich deze kunst eigen te maken. Dank aan onze Vlaamsche schilders van dien tijd zooals de VAN EYCKS en VAN DER WEYDEN, deed deze kunst ook ten onzent een zóó spoedigen vooruitgang, dat wij geene mededingers meer te duchten hadden. Ofschoon het niet bewezen is dat gemelde kunstenaars *eigenhandig* glasschilderingen vervaardigd hebben, schijnt het ons toch vrij natuurlijk, dat zij belang stelden in een kunstvak welk de hoofdversiering der tempels uitmaakte. Hoogst waarschijnlijk is het dat zij hunne kunde ten dienste der glasschilders hebben gesteld. Wat met recht hunne tusschenkomst vermoeden doet, is dat zekere glasschilderingen den onmiskenbaren stempel dier meesters dragen.

Zoo PIERRE LEVIEIL[1] waarheid spreekt is alle twijfel weggenomen. Volgens hem zou JAN VAN EYCK, die, zooals men weet, scheikundige kennissen bezat, ook de vinder zijn dier veelkleurig opgelegde glazen. Dit is een duidelijk bewijs dat onze beroemde meesters het glaskleuren zeer ter harte namen.

De bereiding van die gekleurde ruiten geschiedt op dezelfde wijze als die van het reeds gekend *opgelegd glas*; met dit verschil, dat men in plaats van alleen rood, er ook de àndere kleuren op bracht. Sommige zijn maar langs de ééne, andere

(1) Glasschilder der 18de eeuw en uitgever van het werk: *L'art de la peinture sur verre et de la vitrerie*.

langs de beide kanten gekleurd. Door de twee oppervlakten der ruit verschillend te kleuren, bekwam men die talrijke schakeeringen en samengestelde kleuren, namelijk groen door geel en blauw, enz. Zooals men zich herinnert, hadden deze ruiten het voordeel van op zekere plaatsen afgeslepen te kunnen worden, waarna men die kleurlooze vlekken met geel beschilderde.

Ongelukkiglijk droeg VAN EYCK'S nieuwe toepassing weinig vruchten; enkel de lust om op de glazen allerlei loofwerken in twee kleuren te schilderen deed die ruiten kwistig bezigen. Ook als toon, was er nog al dikwijls iets op af te wijzen. Verder bepaalde zich het getal der *glasverwen* bij geel en zwart bruin, welk laatste door meer ijzerroest rood werd en als schaduwkleur der vleeschtonen benuttigd.

Onder de werken welke aan Vlaamsche schilders toegeschreven worden, behooren eenige fragmenten uit de ramen der Hoofdkerk van Doornik. Het gemis aan handteeken moet ons niet weerhouden die groote meesters als de ware vervaardigers te beschouwen, aangezien de toenmalige glasschilders hunne kunstgewrochten toch nooit onderteekenden. Van de weinigen wier namen ons bekend zijn, zoo als een JAN DOOP te Gent, een JAN VAN PUERSSE te Brussel, enz., is geen enkele raam meer overgebleven.

De XV^{de} eeuw moet voor de glasschildering een zeer bloeiend tijdvak geweest zijn. Zulks bewijst het getal kerkramen die men niet alleen in de meeste steden, maar tot zelfs in de dorpen aantreft. Meestal de vermogendste familiën hadden gedenkramen in de eene of andere kerk opgericht; voeg hierbij dat de magistraten van Braband in zekere gevallen de gegoede burgers tot eene boet verbeurden, waardoor zij gehouden waren eene gegeven oppervlakte geschilderd glas te bekostigen; ook werden hierbij de kerken bepaald die men er mede zou begiftigen[1].

Vooral Duitschland en Frankrijk zijn rijk aan kunstgewrochten van dien tijd. Zoo in België de specimens daarvan betrek-

(1) Zie LÉVY: '*Hist. de la peinture: sur verre*' bladz. 111.

kelijk zeldzaam zijn, toch moeten wij daaruit niet besluiten dat bij ons de Glasschildering niet in den volkssmaak viel of minder beoefend werd, maar wel dat door de ongunstige tijdsomstandigheden de meeste ramen zijn te niet gegaan. Tot de nog overgeblevene behooren de zeven ramen der zuidelijke kruisvleugels uit de Hoofdkerk van Doornik. LÉVY veronderstelt dat zij door DIERIK STUERBOUT vervaardigd zijn. Twee der vensters bestaan uit één enkel tafereel, de overige hebben er elk twee. Op de vijf bovenste zijn de rechten afgebeeld die aan Bisschop en Kapittel door koning CHILPERIC geschonken waren, namelijk het betalen der bruggelden, de tolgelden op de markt, de waag, den wijn en het bier. Wat de onderste vakken betreft, de ééne verbeeldt het gevecht der gebroeders SIEGBERT en CHILPERIC, eene andere de Koningin FREDEGOND, vrouw van Chilperic, die aan de moordenaars de wapens ter hand stelt om SIEGBERT te dooden, enz. De lijsten en tronen, alsmede de figuren, ofschoon in gothischenstijl bewerkt, zijn om den vorm hunner loofwerken niet van allen klassieken invloed vrij te pleiten. Verder hebben wij de vijf kerkvensters der Stiftkerk van Diest, waaronder de voornaamsten ambachten met hunne beschermheiligen voorstellen.

Sprekende van de laatste eeuw hebben wij erop gewezen dat de glasschilders als teekening den spitsbogenstijl vrij gevolgd hadden. Nu echter zijn hunne ornementen den bouwtrant vooruit; weldra kan de architekt bij den glasschilder ter school gaan en zal hij in de losse vormen der loofwerken alreeds de kiem der klassieke kunst ontdekken. Allengs verdwijnen nu de mozaïken en krinkel-en-krankelboorden; tengere kolommen scheiden ieder vak van de steunpilasters der raam, en ondersteunen den troon waarvan de tallooze torentjes de figuren teenemaal ovcheerschen.

(*Wordt voortgezet*.)

Brieven uit Noord-Nederland.

II

Den Haag, 6 April 1874.

Niet zonder vreugde werd ten onzent de uitslag van den Antwerpschen tooneelwedstrijd vernomen. Glanor, de reeds bij alle waarachtige kunstminnaars zoo zeer geliefde schrijver van het schoon tooneelspel '*Uitgaan*,' Glanor is gelauwerd uit den kamp getreden. '*Zijn Geheim*' werd voor de eerste maal te Rotterdam vertoond op 6 Maart en den daarop volgenden dag te Amsterdam.

Wel hebben deze opvoeringen bevreemding gewekt bij die lieden, welke van meening zijn, dat onder de voorwaarden waarop de Antwerpsche prijskamp is uitgeschreven, ook de bepaling opgenomen was, dat het bekroonde stuk voor de eerste maal in den nieuwen Schouwburg te Antwerpen zou moeten vertoond worden. Wat hierover zij, zult gij, Mijnheer de Redacteur, 't best weten[(1)]. Genoeg dat ik - nu uwe Vlaamsche dagbladen U de over Glanor's stuk uitgebrachte critieken onzer groote Rotterdamsche en Amsterdamsche organen hebbeu medegedeeld - U ook de beoordeeling van het zeer veel gelezen '*Nieuws van den Dag*,' niet verzwijg. Deze critiek is alles behalve gunstig. De schrijver van '*Uitgaan*' wordt bijna in geen enkele plaats in '*Zijn Geheim*' teruggevonden. Het stuk is '*het Nieuws*' schromelijk tegengevallen. De dialoog is bij lange na niet zoo vloeiend en flink als in '*Uitgaan*'. Baron Edelsheim is een onmogelijk man; Marie zijn echtgenoote, eene snoode ondankbare; de zelfmoord van den eerste is niet gewettigd; het gedrag der laatste zeer berispelijk; Frederik Oosterduin's rol is voor een acteur niet te spelen, zonder dat hij met zijn figuur verlegen raakt. Ziedaar eenige van de hoofdaanmerkingen door den criticus in '*het Nieuws*' uitgebracht en door bewijzen gestaafd, van welker opsomming gij mij zult verschoonen, wegens de luttele plaatsruimte mij in den KUNSTBODE toegestaan.

***

Hebt ge reeds ran de scheuring gehoord, die in het thans zoo uitstekend saamgesteld tooneelgezelschap Albrecht en Van Ollefen zal

(1) Wij meenen dat zulks wel degelijk de bedoeling der inrichters van onzen stadsprijskamp was. Onzes inziens is Glanor, zooniet volgens de letter dan toch volgens den geest des reglements, zijn recht te buiten gegaan, even als Gerard Keller, die nu ook zijne bekroonde comedie '*Het Ganzenbord*' te Rotterdam heeft laten opvoeren. Maar, à propos, hoe komt het dat de Antwerpsche jury deze *comedie* in het vak van het Blijspel (*Vaudeville*) heeft bekroond?

ontstaan? Denkelijk wel; verneem dan verder, dat de op schismatische plannen broeiende tooneelisten voorloopig tot het einde van dit speelzeizoen bij het gezelschap zullen blijven, waartoe hen overigens de met die Directie aangegane verbintenissen verplichten.

> Maar wat er later zal geschieden,
> Is onbekend aan vele lieden.

en ook aan mij.(1) Wel heeft men reeds gesproken van de oprichting van een Nederlandsch Tooneelgezelschap op aandeelen, waarvan de standplaats te Rotterdam zou zijn, maar dit zullen nog wel niets anders dan geruchten wezen. Kwam het '*Schismatisch-Nederlandsch Tooneelgezelschap*' tot stand, dan zou dit alleen daardoor reeds een ongunstig getuigenis afleggen van den goeden wil der tooneelspelers om door ééndrachtige samenwerking tot iets goeds, iets schoons in de kunst te komen.

Dat Apollo en de Muzen dus de scheuring verhoeden en de *broeiende* kunstenaars tot andere d.i. betere en wijzere gedachten doen komen!

***

Ten slotte een verblijdend bericht. Onder hoofdbestuur van Dr J. van Vloten - zonder epitheta ornantia, doch met herinnering aan zijne uitstekende werken op kunstgebied: 'De Aesthetica en' Nederlands Schilderschool' - verschijnt sedert eenige weken bij den wakkeren Haarlemschen uitgever W.C. De Graaff een '*Nederlandsche Kunstbode* tot opwekking, aankweeking en veredeling van den Nederlandschen kunstsmaak en schoonheidszin.' Geen gebied de schoone kunsten rakend is van de bespreking uitgesloten, doch aan de Muziek zal terecht minder ruimte worden besteed ook wegens het bestaan van het door Nicolaï zoo uitstekend geredigeerde Algemeen Muzikaal Tijdschrift '*Coecilia*.'

F.S.K.

(1) Niet meer op het oogenblik (9 April)dat ik de drukproef verbeter. *Er komt een afscheiding*, en ren nieuw Rotterdamsch tooneelgezelschap.

Boekbeoordeeling.

Twee werklieden, bekroond volksverhaal, door Lodewijk De Vriese. Gent, bij Willem Rogghé en H. Hoste. 1873.

Met het oog op den toestand, waarin de werkende klas ten onzent verkeert, schreef de heer De Vriese het verhaaltje, dat voor ons ligt.

Twee personen treden daarin op, Paul en Jan. Eerstgenoemde is ‘een voorbeeldige, leerzuchtige knaap;’ de andere, die zijne ouders nooit gekend heeft, is een kleine losbol, die ‘geene drie maanden op de schoolbanken sleet.’ Beiden gaan later op eene fabriek werken. Paul is ‘spaarzaam, oplettend en naarstig, eerbiedig en gehoorzaam, braaf en gedienstig, vriendelijk, minzaam en goed; ‘Jan, integendeel, is een ‘drinker, oen verkwister,’ ofschoon hij goed van harte is. Paul tracht zijnen makker naar de school voor volwassenen te lokken; maar de zondaar stelt zijne bekeering uit.

Beiden kiezen nadien eene levensgezellinne; in Paul's woning heerscht het stille, huiselijke geluk; in die van Jan wordt ‘gekeven en getierd, gevochten en geslagen!’ Op den duur trekt de ongelukkige huisvader naar Frankrijk, de gewone schuilplaats der... deugnieten. Na twee jaren keert hij echter terug en sterft in het gasthuis. Ondertusschen is Paul meesterknecht geworden, en neemt Jan's weduwe op, welke op zekeren dag ‘arm en oud’ wederkomt. Ten slotte roept de schrijver den werkman toe: *Leer, werk* en *spaar!*

De heer De Vriese schrijft voor het *volk*; hij heeft een' lossen ongedwongen stijl, die zich door menige goede hoedanigheid kenmerkt. Echter maakt, hij onzes inziens, somwijlen een te kwistig gebruik van gewestelijke woorden.

Men mag, vooral in de samenspraak, de gesproken taal nabootsen, om de natuur getrouwer te vertolken; maar nooit toch mag natuurlijkheid in platheid ontaarden. - Tegen de spraakleer zondigt de schrijver, wanneer hij zegt:.... *de geleerdheid*, DAT *is goud waard*; - DROOGE, inplaats van *droge*; - STOEFEN voor *stoffen*; - *het schaamterood, dat* HUN bekroop; - KINDERMEISEN; - GESTEKEN (verl. deelw.), voor *gestoken*.

Ook durven we den schrijver aanraden de raschheid, eene hoofdvereischte der samenspraak, niet uit het oog te verliezen. Zoo spreekt zijn vriend, wiens redevoering meer dan negen bladzijden beslaat (36-46), stellig te lang alleen.

Dit belet niet. dat men De Vriese's '*Twee werklieden*' over 't algemeen een geleidelijk geschreven volksverhaaltje noemen mag, welk zich ter lezing aanbeveelt.

THEODOOR SEVENS.

Kunstkroniek.

Tooneel - en letterkunde.

- **Prijskampen.** - Het Belgisch Staatsblad kondigt de lijst der reeds uitgegeven of nog ongedrukte tooneelwerken af, die zullen onderworpen worden aan de Jury, gelast met de toewijzing van den driejaarlijkschen prijs der Dramatische Letterkunde, voor het tijdvak 1871-1873. Daarin komen eenige naamlooze of enkel met naamletters onderteekende stukken voor, waarvan het echter, volgens de voorschriften van den prijskamp, volstrekt noodzakelijk is dat de schrijvers zich kenbaar maken, willen zij tot de mededinging worden toegelaten.

- Door de Koninklijke Nederlandsche Academie van Wetenschappen is de gouden eerepenning toegekend aan den heer P. Esseiva, uit Freiburg, voor zijn prijsdicht '*Musa*'.

- De maatschappij '*De Vrije Kunst*' van Antwerpen richt een grooten internationalen prijskamp in, waarvan het

programma eerlang zal worden uitgegeven. Naar wij vernemen heeft reeds het Stadsbestuur aan de uitschrijvende vereeniging een hulpgeld van niet minder dan 4000 frank toegestaan en haar zelfs de taak opgedragen met dien liefhebbersprijskamp onzen nieuwen Nederlandschen Schouwburg in te huldigen.

Ofschoon wij, in grondbegin, het nut van dergelijke wedstrijden niet geheel betwisten, toch meenen wij dat al wie belang stelt in de heropbeuring van ons Nationaal Tooneel, ten zeerste het denkbeeld afkeuren zal om de opening van dien nieuwen kunsttempel aan de '*Vrije Kunst*' of gelijk welke andere liefhebberskringen toe te vertrouwen.

De eer dier inhuldiging komt toe aan aartisten van beroep, d.i. aan een offlciëel erkend tooneelgozelschap, voor wien dan ook de nieuwe schouwburg door de stad Antwerpen is opgericht. Het weekblad '*Recht door Zee*' deelde over die kwestie onlangs een goed beredeneerden brief mede, waarop de redaktie o.a. de volgende niet gegronde bemerking maakt:

'Over jaren, hadden die liefhebber-smaatschappijen hun nut; als vriendenkringen, waar nu en dan een burgersjongen zich als een toekomend artist *kan* veropenbaren, zijn ze nôg goed, en zullen zij goed blijven, *zoolang wij geene tooneel*-SCHOOL*hebben zullen, die er zoo noodig is als brood*; maar aan die zeer middelmatige kunstvertolkers, en nog minder verlichte kunst-richters, de zending opdragen, het Nederlandsch Tooneel op den goeden weg te helpen en vooruit te stuwen, - dat is gansch verkeerd, en getuigt van dommen slenter bij de aanvragers, van gebrek aan nadenken bij degene die in de vraag hebben toegestemd. Wij verzwijgen het geen minuut: onze stadhuisvrienden, die zoo lichtzinnig zulke vragen inwilligen, kunnen wij niet hoogachten. Het Nederlandsch Tooneel kan en moet eene kunstschool zijn, even als het *Théâtre Français* te Parijs, evenals de eerste schouwburgen te Berlijn, Weenen, Londen, New-York, Rome, enz. De tijd is gekomen om *dat* te beproeven, en de kans tot gelukken, tot op zekere hoogte, is stellig.'

- De Gentsche afdeeling van het *Nederlandsch Tooneel-*

verbond heeft besloten tegen de gemeentekermis van Gent (in Juli) andermaal een dubbelen prijskamp voor Declamatie en Solozang uit te schrijven.

- Van een anderen kant wordt ons gemeld dat de koninklijke maatschappij *De Wijngaard* van Brussel tegen de aanstaande Julifeesten der hoofdstad een internationale prijskamp voor tooneel-en letterkunde uitschrijven zal.

Nationaal Tooneel.

- Terwijl tegenwoordig een deel van het verdienstelijk gezelschap des heeren Victor Driessens eene omreis in Holland maakt en daar in comedie en drama voorstellingen geeft, die de Noordnederlandsche pers met uitbundigen lof bespreekt, zetton de hier geblovene artisten regelmatig de vertooningen in het Alhambra voort. Deze bestaan nu meest uit blijspelen. Behalve Ducaju's kluchtige '*Blauwe Schenen*' en Vande Sande's boertig operetje '*Hoe schoon is de Natuur*!' verdienen verder nog te worden aangestipt: '*De verwarde Brieven*' naar Roderich Benedix, '*Hageroos*,' vervlaamscht door Destanberg, alsook '*De Advokaten*', een stuk waarin de titelrollen - vier echte typen - door de heeren Dierckx, Van Kuyk, Van Doeselaer en Heesbeen op zeer bevredigende wijze werden vertolkt. Maar wat nog meer genoegen heeft gedaan is '*Kanonnenvleesch*' een soort van comedie-blijspel naar Julius Rosen, een duitschen schrijver die zelfs Roderich Benedix ter zijde streeft. Dit geestvol stukje, tintelend van humor en fijne scherts, werd met veel samenhang gespeeld door de heeren Van Kuyk, Dierckx, Nuggelmans, Frederiek, en de dames Verstraete, Van Dam en Kamphuysen.

De eerste opvoering van '*Kanonnenvleesch*' had plaats ten voordeele van den heer Hendrik Van Kuyk. - De beneficiant, die in de bijzonderste rol optrad, vergastte ons daarna op Van Beers' heerlijk gedicht '*Het Kerkportaal,*' waarin hij zich als een begaafd deelamator voordeed. Zijne over 't algemeen zeer keurige voordracht hadden wij echter hier en daar iets meer genuanceerd, en ook wel in enkele dramatische toestanden wat

gevoelvoller gewenscht. - Het weinig beduidend fransen nastukje '*Twee Honden aan één been*' gaan wij liefst onbesproken voorbij, om oen|woord te reppen over de vleiende manifestatie, waarvan de heer Van Kuyk dien avond het voorwerp was. Trouwens, eene goedbezette zaal, en levendig handgeklap waren hem niet het éénig blijk van sympathie van wege het Antwerpsch publiek. Kostbare geschenken, bloemtuilen, eerekronen, niets ontbrak er. Vermelden wij ook een paar vereerende redevoeringen; eene door M. Aug. Michiels, namens '*Het Willemsfonds*', en eene door M. Moreels, als hulde van de Vlaamsche tooneelmaatschappij '*Hoop en Liefde*' aan een Noordnederlandschen kunstbroeder. Om tot die eerbetooging ook het zijne bij te dragen speelde het orkest - dat onder den nieuwen bestuurder M.C. Lenaerts algemeen genoegen doet - ten slotte het '*Wien Neerlandsch bloed!*' dat met geestdrift werd toegejuicht.

- Niet zonder genoegen zien wij dat ook ten platte lande de beoefening der nationale tooneelkunde meer en meer toeneemt. Zoo ontvingen wij o.a. onlangs het programma eener keurig saamgestelde vertooning in de belangrijke gemeente Hoogstraten. De maatschappij '*Ste-Cecilia*' getrouw aan haar programma enkel oorspronkelijke stukken op te voeren, had daartoe het roerend volksdrama: '*Geen werk, geen brood*' van Em. Van Driessche gekozen, gevolgd door een paar geestige blijspelen van Sleeckx en Schepens. - In het dorp Watou, waar onder den naam van '*De Vlaamsche Vrienden*' onlangs ook een tooneelkring werd ingericht, speelde men op 6 en 11 april jl. de vroeger in den *Kunstbode* opgenomen tooneelluim: '*De Meid van boer Spaenhove*' door Victor De Veen, met nog twee andere boertige stukjes.

- Het XIV^{de} Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres zal op 31 Augusti, 1 en 2 September, e.k. in de Stadszaal te Leiden worden gehouden. - Om in de werkzaamheden eene behoorlijke orde te brengen en daarvan tijdig een volledig programma te doen verschijnen, zal het noodig zijn dat de commissie voor 15 Mei a.s. kennis drage van de onderwerpen die men wenscht te behandelen. Zooals men weet bepalen zich

dc werkzaamheden van het Congres tot de drie volgende punten: I. Nederl. Taal- en letterkunde; - II. Nederl. Oudheidskunde en Geschiedenis. III. Nederl. Tooneel- en Zangkunst; Boekhandel en Biographie.

- Het kunstblad de '*Rotterdamsche Gids*' meldt dat op het kasteel Corvey, waar Hofmann von Fallersleben overleed, een gedenkteeken aan dien betreurden Duitschen volksdichter zal worden opgericht.

Toonkunde.

- Over het groot Concert-Vanden Eeden, dat dezer dagen met welverdienden bijval te Gent plaats vond, zendt ons een correspondent uit Vlaanderen's hoofdstad de volgende beoordeeling:

Jan Vanden Eede is een door en door vlaamsch componist; dien titel kan men hem niet ontkennen. Reeds toen hij in 1865 voor het eerst als mededinger voor den Prijs van Rome optrad; verkoos hij daartoe den Nederlandschen tekst; zijne cantate '*De wind*', een juweel van ware natuurschildering, deed van eàn af veel van den jeudigen toondichter verhopen. En die hoop was wel ten volle gegrond: tegenwoordig is Vanden Eede een krachtig talent, dat zich door kunstreizen in Duitschland en Italie gunstig heeft ontwikkeld. Zijne werken dragen steeds het kenmerk van een oorspronkelijk en dichterlijk vernuft.

Het nieuw oratorio '*Brutus*,' waarvan de componist vooralsnog enkel het eerste gedeelte heeft ten gehoore gebracht, is vol uitdrukking, leven en bezieling. Meer ruimte dan de KUNSTBODE beschikbaar heeft zou er behoeven, om al deschoonheden dezer grootsche muzikale schepping te doen uitschijnen; zeggen wij enkel dat b.v. Calpurnia's droom, de samenzwering en het tooneel van den strijd, dat dit alles zeer gelukkig van vinding on meesterlijk vertolkt is. De triufmmarsch, waarmêe dit fragment van het oratoria eindigt, word terecht met geestdrift toegejuicht.

Over 't algemeen was de uitvoering voortreffelijk en strekt in de eerste plaats de door M. Nevejans zoo kundig bestuurde *Melomanen*' tot eere.

Van zachteren, echt liefelijken aard zyn Vanden Eede's melodiën: '*An meine Guitarre*' (Lenau), '*Abschied*' (Goethe), '*Lentezang*' en '*Kleine Bronnen*' (Vuylsteke), met veel gevoel en talent voorgedragen door Mevr. Van Santen-Lepla, M.M. Waeyenberghe en De Keghel, drie artisten die altoos op de bres zijn waar het een ernstig vlaamsch muziekfeest geldt. - In een salon uitgevoerd, zouden deze gemoedelijke liederen gewis nog meer indruk maken dan in die daarvoor wat al te ruime zaal van het *Spiegelhof*.

Het prachtig Orkeststuk, het Gondellied, het gedeelte der Mis: '*Qui sedes ad dexteram patris*' en ten slotte de heerlijke zegemarsch, voor de eerste maal te Berlijn bij Keizer Wilhelm's intrede uitgevoerd, mogen mede tusschen Vanden Eede's beste beste gewrochten worden gerangschikt.

- Een andere zegepraal voor onze Nationale Toonkunde verwierf Gustaaf Huberti's oratorio '*De laatste Zonnestraal*' waarvan op 5 April jl. in de Koninklijke Harmonie te Brussel de eerste uitvoering plaats had. Op het talrijk publiek waaronder wij, naast de bijzonderste dilettanti des lands, ook de Gravin van Vlaanderen en den Prins van Chimay, gouverneur van Henegouwen opmerkten, heeft dit heerlijk muziekaal gewrocht oen diepen indruk gemaakt. De principen der school-Benoit volgend, heeft de componist er zich op toegelegd zich goed van den geest des dichters te doordringen, en gerust mogen wij zeggen dat hij uit M. Hiel's zeer afgewisselde poezij veel partij heeft getrokken. - Plaatsgebrek belet ons het werk van den nieuwen bestuurder der muziekschool van Bergen uitvoeriger te bespreken. In een volgend nummer komen wij er denkelijk op terug.

- Op het groot muziekfeest, dat op 11 Juni van dit jaar te Middelburg zal worden gegeven, zal o.a. ten gehoore worden gebracht het Oratorium *Bonifacius*, muziek van onzen stadgenoot Nicolaï, woorden van mevr. Lina Schneider.

(*Rott. Gids*).

- De heer Edward Gregoir van Antwerpen, een onzer verdienstelijke toondichters, die in het vak der Muziekgeschiedenis ook als schrijver gunstig bekend staat, heeft eene belang-

wekkende brochuur in het licht gegeven, getiteld: *Les Artistes Musiciena Belges au XIXe siècle*, in antwoord op een Parijschen criticus (M.P. Scudo), die in '*La France Musicale*' met minachting over onze nationale toonkundigen had geschreven. De heer Gregoir betoogt op onwedersprekelijke gronden dat géén land ter wereld, in evenredigheid, zulk aanzienlijk getal merkwaardige talenten in de muziekkunst heeft voortgebracht als België. Hij noemt verschillige onzer landgenoten op, die in den vreemde - en niet het minst in Frankrijk zelven - de eerste plaatsen bekleeden. Verders deelt hij de naamlijst der Belgische artisten mede die in het Conservatorium van Parijs werden bekroond, en sluit met de opgave der namen van talentvolle kunstenaars die ons land in de laatste tijden op toonkundig gebied heeft voortgebracht.

- Dezer dagen werd, door de Antwerpsche '*Muziekmaatschappij*' voor de tweede maal Mozart's beroemde '*Mis van Requiem*' uitgevoerd. Die vertolking, onder leiding van Benoit, was het meesterstuk van den onsterfelijken Mozart onder alle opzichten waardig.

- Met genoegen vermelden wij dat op het groot Concert welk heden (15^en april) door de Zangmaatschappij '*Gretry*' in het lokaal onzer Koninklijke Harmonie gegeven wordt, o.a. twee voorname werken van Noord-Nederlandsche componisten zullen worden uitgevoerd, namelijk het koor '*De Stem der Zee*' van Coenenen het oratorio 'De *Vrede*' van Richard Hol. Ziedaar een voorbeeld dat wij onzen zangvereenigingen ter navolging aanbevelen, met den wensch dat ook bij de Noorderbroeders de voortbrengselen onzer Vlaamsche componisten meeren meer toegang vinden mogen.

- Gevaert heeft een nieuw vlaamsch zangdicht vervaardigd op woorden van Em. Hiel en getiteld: '*Kermis-Ommegank*.' Dit stuk is aan het *Willemsgenootschap* van Gent opgedragen.

- Het door M.C. Zwaardemaker bestuurd '*Nieuwsblad v.d. Boekhandel*' van Amsterdam behelst het volgende bericht:

In de '*Bouwsteenen*,' het 2^e Jaarboek der vereeniging voor Noordnederland's muziekgeschiedenis, dat dezer dagen den

beschermers en leden werd rondgezonden, looft de secretaris Dr Heye namens die vereeniging 1000 gulden uit voor een volledig exemplaar van SWEELINCK'S '*Psaumes de David*,' waarvan in ons land tusschen 1612 en 1624 drie uitgaven het licht hebben gezien, te Leiden, te Amsterdam, en te Haarlem.'

- De gemeenteraad van Assenede heeft besloten eene muziekschool op te richten, onder't bestuur der verdienstelijke maatschappij *Diederik*. Men ziet het, de ontwikkeling van den kunstsmaak ligt niet aan onze gemeentebesturen: Zomergem en Maldegem hebben eene muziekschool; Eecloo en Assenede richten er eene in. Aan Staat en Provincie dat pogen aan te moedigen en te ondersteunen.

Beeldende kunsten.

- **Prijskampen**. - In den wedstrijd van versielselschildering door de *Union des Artistes* van Luik uitgeschreven, is de prijs toegekend aan M. Julius Van Syngel, leerling der Nijverheidsschool van Gent.

- Voor de tentoonstelling van Beeldende kunsten die op 7 september e.k. te Amsterdam wordt geopend heeft het Stadsbestuur zes gouden eerepenningen uitgeloofd van 100 gl. ieder.

- De te Brussel gevestigde beeldhouwer M. Karel De Kesel heeft de gerechtszaal der gemeente Zomergem, zijne geboorteplaats, met een nieuw kunstwerk verrijkt. Het is een prachtig bas-relief, voorstellend '*Het Oordeel van Salomo*,' als tegenhanger van zijn '*Suzanna door Daniëlonplichtig verklaard*'. Eene proef van eerstgenoemd werk is thans op de groote internationale expositie (South Kensington) te Londen tentoongesteld, waar het een zeer vleienden bijval bekomt. M. De Kesel's nieuw gewrocht getuigt als opvatting en als bewerking van ernstigen vooruitgang. 't Is een jonge kunstenaar die het verre brengen zal.

- Baron van de Werve van Schilde heeft de heeren Guffens, Swerts en Verlat gelast met de muurschilderingen in zijn prachtig hotel te Antwerpen. Ook in de kerk der gemeente

Schilde zullen nieuwe versieringswerken worden uitgevoerd. Door de verdienstelijke Antwerpsche glasschilders, MM. Stalins en Janssens worden de glasramen vervaardigd.

Vlaamsche belangen.

- Te beginnen van de maand Augusti e.k. zal de wet-Coremans in pratijk worden gesteld. Van dàn af zullen in de Vlaamsche gewesten de werkzaamheden der rechtbank in de moedertaal geschieden.

- De '*Gazette van Gent*' klaagt dat sommige van het Gemeentebestuur uitgaande verslagen, ter mededeeling aan de Genteche dagbladpers gezonden, nog steeds uitsluitelijk in de fransche taal zijn opgesteld. Terecht noemt het blad dergelijke handelwijze tegenover de Vlaamsche dagbladen uit Vlaanderens hoofdstad (die zoowat vijfmaal zooveel verspreid zijn als de fransche)' eene miskenning die voor niemand vereerend is en de algemeene belangen niet bevorderen kan... Het is hier andermaal eene gelegenheid om vast te stellen dat de invloed der Vlaamschgezinde raadsleden nog veel uit te werken heeft op het Gentsche Collegie.'

Necrologie.

- F.F. MORAEL, letterkundige, overleden te Elsene, den 3 Maart jl. Hij schreef een aantal volksliederen, waarvan verscheidene in het weekblad '*De stad Nieuport*' en in het '*Nieuportsch Jaarboekje*' werden opgenomen.

W.H. STAM, verdienstelijke hollandsche houtgraveerder, overleden in den ouderdom van 42 jaar. - Oud-leerling van de door Brown bestuurde graveerschool, heeft Stam voor de *kunstkroniek*, het *Nederlandsch magazijn* en andere nederlandsche uitgaven platen vervaardigd.

- J.A. QUETELET. Bestuurder van het observatorium van Brussel en secretaris der Belgische academie, overleden in den ouderdom van 71 jaren. - Quetelet is in de wetenschappelijke wereld ten gunstigste gekend. Inde '*Annales de l'Observatoire*' verschenen van hem, belangrijke waarnemingen op het gebied van sterrekunde, metearogie, de natuurlijke gesteldheid des aardbols, de periodieke verschijnselen van lucht, aarde, planten en dierenrijk. Verder schreef hij een aantal wetenschappelijke werken waarvan enkelen in verschillige talen werden overgezet.

Verschenen werken.

GEDICHTEN van K.A. Vervier, verzameld door Karel Bogaerd. Gent bij W. Rogghé. - Prijs fr. 3.00.

- DICHTERLIJKE EERSTELINGEN, van K.Th. Van Hassel. St.-Martens-Lennick bij Th. De Nayer. - Prijs 1 fr.
- HET RECHT, Weekblad, Antwerpen bij Daelemans.
- TURNLIEDEREN. 1e Reeks. (8 bladz.) Antwerpen bij N.J. Cuperus. Inschrijvingsprijs per jaargang van ongeveer 100 blz. fr. 2.50.
- DE VLAAMSCHE EENDRACHT. Reglement dier te Luik gevestigde maatschappij. Luik, bij H. Vaillant, Carmanne en Cie.
- EN HOLLANDE. Deux nouvelles Hollandaises par Emile Greyson. Bruxelles-Leipzig, chez C. Muquardt. - Prijs fr. 3.50.
- GESCHIEDENIS DER STAD KORTRIJK door Fr. De Potter. Met platen eerste deel. Gent bij Annoot-Braeckman. - Prijs 7 fr.
- ALEXANDRE GENDEBIEN. D'après des documents inédits par Th. Juste - Bruxelles-Leipzig chez C. Muquart. - Prix fr. 4.50.
- L'ART UNIVERSEL. Sous la direction de Cam. Lemonnier. Vol. II. No 4. (Parissant deux fois par mois). - Prijs voor België 15 fr.
- MIJN LAATSTE WOORD *over den Dietscher Jacob van Maerlant en zijne zoogenoemde Vlamingschap* door D. Buddiugh. Utrecht bij K.A. Mansen. - Prijs 50 ets.
- MIDDELBURG'S BELEG EN OVERGANG (1572-1574) naar de oorspronkelijke bescheiden geschetst door Dr Joh. Van Vloten. Middelburg bij J.C. en W. Altorffer. - Prijs 1 gl. 90
- BLOEMLEZING uit de *kompleete Dichtwerken* van J.J.L. Ten Kate. In 4 deelen, aflev. 5 en 6. Leiden bij A.W. Sijshoff. - Prijs per afl. 121/2 cts.
- GEDICHTEN van German. I. (1867-1872). Utrecht bij J. Van Bijleveld. - Prijs 1 gl. 90.
- STICHTELIJKE UREN door Nic. Beets. Goedkoope uitgave. - Amsterdam bij Hoveker en Zoon. - Prijs per vel druks 71/2 cts.

Aangekondigde werken.

- MORGENSCHEMER. Gedichten van Dr Eug. Van Oye. - Gent bij W. Rogghé. Inschrijvingsprijs 3 fr.
- RECHT VOOR DE VUIST; door Hendrik Keurvels. Een bundel proza. Gent bij den schrijver. Inschrijvingsprijs 1 fr. 50.
- RATGEER EN BOCKEL *of de eerste martelaars uit den heldenstrijd der Vlamingen in de XIVde eeuw*, door E.M. Meganck.

Het roode kapje volksvertelling uit Dalmatië door Mevr. Ida van Duringsveld. (*Vervolg*.)

IX. De Struikroover.

Pavo vluchtte over het gebergte, in de wildernis.

Op die dorre plaatsen is de moordenaar in veiligheid - voor zijne vervolgers, voor het gerecht; - doch is hij dit ook voor zichzelven?

De nacht kwam aan. Pavo had geen bed om zijne vermoeide leden op ter rust te leggen. Hij hadde zoo gaarne eene plaats aan Ljubika's zijde gevonden; doch het scheen hem, als mocht dat niet meer zijn, dewijl thans zijne handen en ook zijne ziel met bloed bevlekt waren.

Hij had een hevigen dorst, en wààr zou hij in de wildernis water vinden?

Hij zette zich moedeloos op den eersten den besten steen; en dacht op niets meer - want tot nadenken behoort, zooniet een uitwendig, dan toch een inwendig daglicht - maar Pavo verzonk in zijne eenzaamheid in zichzelven.

Op eenmaal snelden er gestalten naar hem toe, en grepen hem vast; - Pavo was in de handen der struikroovers gevallen.

De struikroovers waren toenmaals veelal gelijk onze zoo dikwijls bezongen rooverridders; alsdan mochten zij zich met de gewone straatdieven niet vertoonen, om met hen niet vermengd te worden. Zij vergenoegden zich toen met, somtijds eenzame wandelaren uit te plunderen. Pavo zegde stilzwijgend

en gelaten het leven vaarwel; misschien wel omdat hij voor een noodlottiger uiteinde bevreesd was.

Zijne vrees verdween spoedig. Toen men hem voor het opperhoofd der bende bracht, zag die groote, struische kerel hem opmerkzaam aan, en... drukte hem dan vast in de armen.

- 'Pavo herkent gij mij niet?' vroeg hij.

Pavo aanschouwde oplettend het rooversgelaat.

- 'Indien ik niet wist dat Buk verongelukt is,' antwoordde hij, na eenige oogenblikken toevens, 'dan zou ik zeggen, dat gij Buk zijt.'

- 'Ik ben Buk!' antwoordde de roover. 'Buk, die, vermoeid van de jacht, bij u en Ljubika somtijds uittrustte. Wanneer mijn vader gestorven was en mijne stiefmoeder mij vervolgde; wanneer elkeen mij schuwde en mijn verderf voorzegde, ofschoon ik eigentlijk toen nog niets misdaan had, dan ben ik op de bergen gevlucht, - en sinds... sinds heb ik iets of wat uitgericht!' voegde hij er met een beduidenden lach bij.

Daarna vroeg hij naar Ljubika.

- 'Ljubika is mijne vrouw geworden, en thans is zij dood.'
- 'En gij, waarom zijt gij hier? Waar gaat gij heen?'
- 'Ik ga nergens heen - ik ben op de vlucht.'
- 'Waarom zijt gij voortvluchtig?'
- 'Omdat ik iemand heb doodgeschoten.'
- 'Waarom?....'
- 'Omdat hij mij verweet, zijn huis aan brand gestoken te hebben.'
- 'En waarom hadt gij zijn huis in brand gestoken?'
- 'Omdat zijne vrouw mijne beminde beleedigd had.' Buk zag hem eenige oogenblikken aan en sprak:
- 'Indien gij bij ons wilt blijven, gij moogt het.'
- 'Ik wil het' antwoordde Pavo, spoedig een besluit, nemende. En zich tot de overige roovers wendende, sprak hij: 'Ik ben onder u de dertiende; - voor mij zal de eerste doodende kogel zijn, doch wat geeft mij dat? Ik heb voor diegene geleefd, voor welke ik leven moest, en zal voor u sterven; voor u wil ik sterven!'

Eene algemeens toejuiching was het antwoord der roovers. Allen begroetteden hem als een vriend, als een broeder...

In den beginne had Pavo een' afschrik voor dat rooversleven, waar oog en oor, alsook de haan van het pistool, altoos moest gespannen zijn om den vijand, dat is alles wat onder Godes hemel leeft, te bespieden, te verrassen en te treffen.

Insgelijks had hij een afkeer voor zijne gezellen, voor hunne vloeken en lasteringen, hunne scherts en het roemen op hunne euveldaden. Doch niets is zóó spoedig verstompt als het zedelijk gevoel. Pavo vergat àlles, eerst zichzelven en dan de rechtvaardigheid, - maar nooit vergat hij Ljubika; aan haar dacht hij altoos.

Zijne voorspelling werd bewaarheid, en hij viel door den eersten doodelijken kogel getroffen: - zij hadden een terugkeerende Turksche karavaen aangetast en méer wederstand gevonden dan zij gemeend hadden. Buk vooral werd door twee Turken zoodanig in't nauw gebracht, dat hij het oogenblik voor zich zag, om als roover te sterven. Pavo zag hem van verre, verliet den Turk met wien hij aan 't strijden was, vloog Buk ter hulp en sloeg zijne aanvallers bliksemsnel neêr; doch niet zonder dat de Turk, dien hij had laten staan, hem oenen kogel achterna zond, waardoor hij getroffen werd. Op nieuw gewond en ditmaal veel gevaarlijker dan bij den brand van Stjepans huis werd hij andermaal met alle zorg verpleegd en genas weldra. - Of hij zijnen beschermheilige daarvoor bedankte? Neen. - ‘Waarom hebt gij mij niet laten sterven?’ vroeg hij verwonderd, toen hij na zijne genezing voor de eerste maal met Buk alleen in de spelonk zat, waar hun hoofdkwartier was.

- ‘Waarom?’ antwoordde Buk; ‘omdat wij u lief hebben, omdat gij onze steun geworden zijt; omdat ik door u voor de tweede mael geboren ben.’
- ‘En wat zou ik hebben moeten doen? U helpen vermoorden?’
- ‘Wilt gij het graf uwer echtgenoote niet wederzien?’
- ‘Gij hebt gelijk,’ sprak Pavo en drukte zijnen vriend de hand.

- ‘Wilt gij mijn *pobratîm* worden?’ vroeg Buk na eene korte poos...

- ‘Ja dat wil ik’ antwoordde Pavo.

Reeds den volgenden dag sloten zij feestelijk zulk verbond, dat twee vrienden voor leven en dood onafscheidelijk vereenigde. Vaster dan voorheen was Pavo nu aan zijn woest leven gekluisterd, want waar Buk was, daar moest voortaan hij ook wezen.

X.
De Verzoening

Eene dertigjarige vrouw en een achtjarig knaapje zaten bij elkander, naast de kachel in de woning, welke Ivan, op de plaats van het verbrande huis, had doen opbouwen. Die vrouw was Ivka; het knaapje was haar eenige zoon.

Ivka hadde zichzelve moeten verloochenen, indien zij een oogenblik het denkbeeld had kunnen laten varen zich eenmaal op Pavo bloedig gewroken te zien. De gedachte der wraak was haar eenige troost. Doch door wien anders zou ze gewroken worden dan door het knaapje? Stjepan had geene broeders, Ivka ook niet: dus bleef de wraak het geheiligde eigendom van den opgroeienden zoon.

Andere kinderen hooren bij hunne wieg slaapliedjeszingen; doch de kleine Stjepan hoorde slechts wraakliederen bij de zijne; aan andere knaapjes verhaalt men geschiedennissen van geesten en helden; de wraakgierige Ivka verhaalde hem altijd van zijn vermoorden vader en van den struikroover Pavo, zijn moordenaar. Het bebloede hemd waarin Stjepan gestorven was, werd zeer dikwijls aan zijnen zoon getoond en hem daarbij gezegd: ‘Ziet gij? aldus moet het hemd des moordenaars ook eens worden; dat is uw werk.’

Vele jaren bleven deze woorden voor den knaap een raadsel, thans begon hij ze te begrijpen, natuurlijk niet in den overdreven' zin zijner moeder, maar toch in zijn eigen kinderlijk begrip, wanneer het gansche leven nog een spel is. Wanneer hij met zijne gezellen het *rooverspel* speelde, dan wilde hij

steeds de *werker* zijn. Ivka was immer vergenoegd als hij eerst daar van sprak, al was het dan ook op eene kinderlijke en onverstandige manier.

Gij zult uwen armen vader wreken, ‘zei ze haar zoontje omhelzend, en dan zal hij rust vinden in zijn graf, en uwe arme moeder zal u zegenen.’

De knaap zag haar denkend aan; dan vroeg hij: - ‘Heeft vader dan geene rust in het graf, moeder?’

- ‘Neen, die heeft hij niet,’ antwoordde de dweepzieke vrouw; ‘elken nacht komt hij klagend voor mijn bed staan, omdat hij geene rust kan genieten zoolang hij niet gewroken is.’

- ‘Zal hij ook eens bij mij komen?’ ging Stjepan voort met vragen.

- ‘Dat is wel mogelijk,’ zegde de moeder; ‘zoudt gij hem gaarne ook eens zien?’

- ‘Ik wilde wel... - Mag ik nu gaan spelen, moeder?’

- ‘Ja gij moogt gaan.’

De moeder bleef alleen met haren ingewortelden haat; het kind liep bij zijne speelkameraden en met hen verdween het in de verte.

Immer verder klonken hunne juichende stemmen; zij waren bijna aan het woud gekomen en de zon was op het punt van onder te gaan...

Eensklaps traden vier gewapende mannen uit het woud te voorschijn. Het was Pavo met drij zijner gezellen. De lust om nog eenmaal zijn dorp weêr te zien, was bij hem hoe langer zoo grooter geworden...

De kleine bende, welke veel gedruisch maakte, was niet weinig verschrikt toen ze die mannen zag. Om weg te loopen was het te laat; - de knapen geloofden door hunne tranen zich te kunnen helpen.

Pavo riep hen bij zich, en als ze bevend voor hem stonden, streelde hij hen, en gaf aan elk een stuk koek dat hij in den zak had. Het waren kinderen zijner bekenden; hij beschouwde ze weemoedig en vroeg hunnen naam, en dien hunner ouders.

Door het geschenk van den koek vertrouwelijk gemaakt, antwoordden zij hem ronduit.

- 'Wie zijt gij?' vroeg Pavo eindelijk aan een kleinen knaap, die hem en zijne gezellen onbevreesd aanzag.
- 'Stjepan,' antwoordde het kind onbekommerd.
- 'En uwe ouders?'
- 'Vader is dood, en moeder heet Ivka.'
- 'Hij is de kleinzoon van onzen *Capovilla*,' zegde ernstig een der oudste jongens...

Pavo zag den knaap met vochtigen blik aan. De struikroover, diep getroffen, was bleek en droevig bij de herinnering aan het eerste bloed dat hij vergoten had; dat was het zaad waaruit al zijn later lijden was voortgesproten. Bijaldien deze knaap geen wees ware, dan zou hij - Pavo - geen vluchteling, geen roover zijn. Hij stond op van den steen waarop hij gezeten was:

- 'Kom' sprak hij tot zijne drie gezellen, 'ik heb mij bedacht, wij gaan vandaag niet naar het dorp.'

Pavo stond in aanzien, en zijne makkers waagden het niet hem over die plotselinge verandering te ondervragen. Zij bereidden zich stilzwijgend, om met hem in 't bosch terug te keeren.

Wanneer zij zich op weg wilden begeven, trok een hunner, Thomas genaamd, Pavo ter zijde en fluisterde hem toe:

- 'Pavo, zou het niet goed zijn dat wij dien knaap, welke er zoo rijk uit ziet, met ons namen en er dan een groot losgeld voor eischten?'
- 'Versta mij wel,' antwoordde Pavo kalm, 'hetgeen ik wil geschiede; gij volgt mij onderdanig en laat de kinderen in vrede naar huis gaan.'

Hij ging vóorop, de drie anderen volgden morrend, en Thomas wel het meest. Aan den omkeer van den weg bleef hij staan en sprak trotsch tot zichzelven: 'Waarom zou ik hem gehoorzamen? Hij is toch de hoofdman niet; die zal er geheel anders over spreken, en zeker te vreden zijn.' Meteen snellen loop ijlde hij bij de kinderen terug, welke nog altoos met groote

oogen naar het bosch zagen, waarin de ‘heeren roovers’ verdwenen waren. - Den kleine Stjepan opzoeken, vastgrijpen,wegdragen en met hem in het bosch verdwijnen: dat alles was het werk van één oogenblik.

De kinderen schreeuwden en liepen spoedig naar het dorp en recht naar Ivan's woning.

Ivan zat voor zijne deur en Ivka stond nevens hem te spinnen.

Het begon avond te worden; het *Ave Maria* moest nog kleppen; maar de lucht was zoo helder en stil als zij in het gebergte zijn kan. De hemel was doorschijnend gelijk hij in Dalmatië altoos is. Een aangename kruidgeur steeg de weide op. In die aangename stilte klonken, met luid geween, de door elkander gemengde woorden der kinderen.

De roovers vervolgen? Ivka vorderde het luid weenend, terwijl zij zich wanhopig de haren uitrukte.

Zij meende zinneloos te worden als men heur kind haar niet terug bezorgde. Maar wie kon zulks? Waarheen de roovers vervolgen? In het bosch was meer dan één weg, en de bandieten waren met al de wegen bekend. Wààr dan het kind opgezocht? Niettegenstaande al de hinderpalen, begaven zich al de mannen van het dorp in de verschillige richtingen van het bosch op weg.

Stjepan verweerde zich in tusschentijd zeer dapper in de armen zijns schakers. Hij stampte uit al zijne kracht met de kleine bloote voetjes en poogde hem te bijten. Dat beviel den roover zeer wel. - ‘Gij zijt een heldenzoon,’ sprak hij glimlachend, ‘en ware ik de hoofdman, dan hield ik u voorzeker bij ons, en liet u nimmer naar uw ellendig dorp terugkeeren.’

Wanneer de kleine die ongewone ‘welwillendheid’ vernam, begon hij erbarmelijk te huilen. Het vooruitzicht, dat Thomas hem voorspiegelde beviel hem in het geheel niet. Gansch ontsteld en bleek geweend, werd hij voor Buk op den grond gezet.

Pavo was een weinig vroeger op de vergaderplaats aangekomen, en had zich in droevige houding stilzwijgend ter aarde gelegd. Wanneer hij zulks deed, was Buk gewoon hem geheel ongestoord te laten. Daarbij kwam het, dat niemand hem op den

zonderlingen roof opmerkzaam maakte, dien Thomas had meêgebracht. Hij werd echter weldra gewaar dat er iets buitengewoons moest plaats grijpen. Al de roovers waren rond den hoofdman bijeen gedrongen. Pavo hoorde nu Buk's stem en dàn het geween van een kind. Langzaam richtte hij zich op en kwam naderbij.

- 'Wat is hier te doen?' vroeg hij.

Buk toonde hem den knaap en sprak:

- 'Ziehier wat ons Thomas medebrengt; de kleine is naar hij zegt, meer geld waard dan hij zwaar weegt.'

Pavo trok een zóó boos gezicht dat Thomas zich voorzichtigheidshalve achteruit trok. Pavo riep Buk ter zijde, en legde hem in weinige woorden uit, wie het knaapje eigenlijk was. Buk verstond hem oogenblikkelijk.

- 'Gij wilt den kleine aan zijne moeder terug brengen?' vroeg hij.

Pavo knikte toestemmend. 'Geeft gij hem aan mij?' vroeg hij vol vertrouwen in zijnen vriend.

Buk antwoordde niet; hij wendde zich tot de bende en sprak:

- 'Onze broeder Pavo kent de ouders van den kleine. Het is de zoon van den vijand, dien hij gedood heeft, wanneer hij tot ons kwam gevlucht. Hij wil hem aan de wanhopige moeder teruggeven. Ik zal hem vergezellen; - wie gaat er metons mede?'

- 'Wij allen!' riepen de roovers.

Thomas gevoelde zeer weinig lust om mèe te gaan; hij was verdrietig dat hij zijnen roof voor niet gedaan had, en dat Pavo meer werd geteld dan hij. Ondertusschen kon hij niet gevoeglijk achterblijven, en alzoo stapte de gansche bende den weg op die naar het dorp geleidde.

Tegen middernacht bereikten zij het dorp. Er heerschte eene doodsche stilte; alleen de honden blaften bij 't naderen der zwijgende vreemdelingen, maar de woningen bleven gesloten. De mannen waren nog niet terug, en de vrouwen durfden de deuren niet openen.

Zoo kwamen zij ongehinderd aan Ivan's huis. Er was nog licht, en hartroerende weeklachten klonken hen tegen. Het was

Ivka, welke aan de voeten haars schoonvaders zat te weenen.

Buk klopte hard op de deur. Het klagen hield op. Bij een nieuw geklop vroeg men van binnen wie daar was.

De roover antwoordde:-‘Vrienden, welke zich op uw woord zullen vertrouwen, als gij hun dat geven wilt.’

Na eenige oogenblikken vertoevens sprak Ivka: ‘Wij geven u ons woord.’

De deur werd geopend. - Wie de eerste binnentrad was Pavo, en wie hem angstvol tegenkwam was - Ivka. Hij gaf haar het kind, dat hij op zijne schouders gedragen had. Zij ontving het aan haar hart, zij klemde het vast in hare armen en twijfelde noch aan haar geluk - dat hoogste geluk welk haar zoo plotseling na den diepsten nood te beurt viel.

Pavo zag haar aan; thans richtte zij ook het hoofd op en herkende hem; verwondering en afschuw maakten zich van haar meester - zou zij hem danken of vervloeken? Zij zweeg. De oude Ivan naderde en nam den knaap uit hare armen, die hij op zijnen schoot voor den haard nederzette. Dan kuste hij zijnen kleinzoon zòò innig als op den eersten dag, dat zijne schoondochter hem voor de eerste maal aan hem overreikte.

Ivka liet zich het kind ontnemen zonder eenige beweging te maken; - de moordenaar van Ivka's echtgenoot, de redder van haar zoontje stond voor haar.

Pavo sprak eindelijk:

- ‘Bedroefde moeder, daar is de zoon dien gij brweendet - hij werd u ontroofd ik breng hom u weder. Kondet gij mij evenzoo mijne Ljubika en mijnen Bogdan wedergegeven! Ik zou u ook, niet het huis dat ik aan brand stak - dat is weinig en gij hebt het weder doen opbouwen, - maar uwen Stjepan willen terug schenken; doch dat is onmogelijk, dewijl ik hem u voor u altoos ontnam, gelijk door uwe schuld ook mijne Ljubika gestorven is. De goede God moge u en mij vergeven, wat wij elkander misdeden!...’

Ivka was diep getroffen, hare ziel was verteederd; zij boog zich voor Pavo, verborg het hoofd in beide handen, en begon luid te zuchten.

Nu stond Ivan op en naderde met den knaap aan de hand.

- ‘Ik vergeef u, Pavo,’ sprak hij kalm, ‘ik vergeef en zegen u. Gij ontnaamt mij eenen Stjepan, doch gij geeft er mij een anderen weder, - gij doodet mijnen zoon, doch gij reddet mijnen kleinzoon, - ik dank, ik zegen u, en ik zal God bidden dat hij u vergeve.’

Dan wendde hij zich tot den hoofdman, welke met zijne roovers alles zwijgend, doch niet zonder aandoening nagezien en aanhoord had.

- ‘Ook ik ben u dankbaar,’ zegde de waardige *Capovilla*, die op dat oogenblik aan de plichten zijns ambts waarschijnlijk niet dacht; ‘hulp mag ik u niet toezeggen, dat strijdt tegen mijn plicht, dien ik niet verbreken mag. Maar zeg mij, zoudt gij het woud niet willen verlaten? Gij zijt niet meer jong - wilt gij uw tegenwoordig leven niet veranderen? Zoekt een ander bestaan; - God zorgt voor den armsten vogel, hij zal voor u ook zorgen.’

- ‘Zoo ik het maar kon!’ antwoordde Buk innig ontroerd; dan sprak hij tot Pavo; - ‘kom het is tijd dat wij vertrekken.’

- ‘Mogen wij op uw woord rekenen?’ vroeg Pavo aan den den ouden huisheer.

- ‘Ja,’ antwoordde Ivan.

De roovers namen afscheid; Ivka kuste Pavo's hand, en hij zoende de weduwe, wier man hij vermoord had, op het voorhoofd.

Van heden af aan verborg Ivka het bebloede hemd van haren echtgenoot zorgvuldig, en waagde het niet meer den knaap nog in de leer der wraak te onderrichten.

(*Wordt voortgezet*)

Poëzie.

I.
Aan den Waalschen volksdichter Antoon Clesse.

Gij zingt: - de Burgerdeugd juicht toe,
Op U is België fier;
De vrijheid hoort U wel te moê
De kunst omkranst uw lier.

Gij voert ons met aw blijheid mêe!
Wen ge in uw werkmanskring
Een lied zingt van geluk en vrêe.
En smeedt geweer en kling.[1]

Dààr welt de bron van uw gevoel,
Dààr schept ge uw poëzij,
En voelt, voor's werelds praalglans koel,
U 't hart steeds vrij en blij.

Dààr wint gij 't brood voor uw gezin, -
Voor 't Vaderland een kroon,
En arbeidslust met lettermin
Brengt dubbel roem, Antoon.

Dààr vlamt U 't bloed, als ge in uw lied
U op bedillers wreekt[2]
Wier onmacht pijlen op u schiet,
Die gij met flerheid breekt.

(1) Ant. Clesse is eene der vernuftigste uitvinders in zijn vak; vermaard door zijne fijn bewerkte wapenen, bevindt hij zich aan 't hoofd van eene der bijzonderste wapenwerkhuizen, te Bergen.
(2) Zijn lied: '*Je ne suis pas savant*.'

Schoon 't ordekruis op uwe borst,
Uw dichtkunst eer aandoet,
Iets eedlers schonk U de Oppervorst:
't Is de adel van 't gemoed.

O! 'k min dien adel, 'k min dat hart,
Waarin 't geschreven staat,
Dat 't lijdt in elke broedersmart,
En deugd er heerschen laat.

Uw lied, dat als God's echo klinkt,
En mild als harpakkoord,
Zoo troostvol in de ziele dringt,
Begeestre Zuid en Noord!

Mevr. VAN ACKERE geb. DOOLAEGHE.

Dixmude, 1874.

II.
Een lentemorgen.

Nog blikt het maantje vriendlik neêr.
Op bergen en op dalen,
Door 't loover heen, in 't zilvren meer;
Nog klinkt bij wijlen, lief en teêr,
De zang der nachtegalen.

Nog glanst de star in 't hemelblauw
En lacht ons minzaam tegen;
Bepereld is het kruid van dauw,
De bloempjes sluiten 't kelkje nauw:
't Is nacht nog allerwegen...

Doch langzaam wordt het Oosten klaar
En maan en star verbleeken,
De nachtraaf vliegt nog hier en daar.
Maar wordt het jonge licht gewaar,
En vlucht naar donkre streken.

Zie, ginder aan den Oostertrans,
Daar rijst de gulden zonne...
Op loofgewemel, golfgedans,
Alom spreidt zij heur stralenglans:
De Dag is weer begonnen.

De dartele eenden, blank van veêr,
Doorklieven 't heldre water;
Zij zwemmen jolig heen en weer,
En fladdren, duiklen op en neêr
Met kwettrend lustgeschater.

Het zoeltje kust den bloemenhang,
En speelt met 't jeugdig loover...
Hoor 't morgenklokje's klingel-klank
Vermengt zich met der vooglen zang
In harmoniegetoover.

JACOB STINISSEN.

Zuijenkerke, 1874.

III.
Niet de ezelinnen.

Wat zwoegt, o Frankenrijk,
En wroet een deel uws volks
Met hem, wiens droomend hoofd
De koningskroon begeert!
Kan dàt een koning wezen wiens geboorte
Na dertig jaren dracht niet worden kan?
Wiens diadeem met 't fijnst gespin
Dan nòg niet afgeweven is?
Die beuzelt welke kleur de lap
Van 't vlagdoek draag'; voor wien
- Een godsgezant -
Gekuipt moet worden in vergaadring's sluw beleid,
En dien uw priesters zelfs met hen allen niet
Klaar kunnen zalven?

Toonen uw heilige schriften niet
Hoe een koning wordt?
Ziet, hoe de zoon van Kis
Werd uitgezonden, van een jongen slechts verzeld,
Om de ezelinnen van zijn vader weer te vinden.
En als ze vruchtloos doolden in 't gebergte, zei
De jongen: - Zie, er woon t in gindsche stad een Ziener,
Laat ons gaan, o heer, en vragen. -
En opgaand, vonden zij den Ziener Samuel.
Zijn woord ontmoette hen:
- Gij, zet uw hart op de ezelinnen niet,
En ga met mij. -
En Saul aan 't opperst zijner tafel zittend, at bij hem
Den schouder dien de kok had voorgezet.
Toen leidde Samuel hem op het dak van 't huis,
Alleen, en sprak met hem.
In de ochtendscheemring voerde hij hem buiten,
En nam een oliekruik, goot de olie op zijn hoofd,
En kuste hem en zeide:
- Is 't niet alzoo dat u de Heer
Gezalfd heeft tot een voorste van uw volk? -

Toen keerde Saul terug; zijn hart werd anders;
En staande in 't midden van zijn volk,
Zoo was hij hooger, van de schouders opwaarts,
Dan àl het volk.
En jublend met trommen en fluiten, riep 't volk: -
- De koning leef! -

Zóó wierden koningen bij de genade,
Maar thàns - - - - -
't Zijn de ezelinnen steeds waarin men 't zoekt,
En niet in 't hooger zijn dan ál het volk,
Van de schouderen opwaarts!

C. VOSMAER.

's Gravenhage, Febr. 1874.

IV.
De eerste kus

Romance

Getoonzet door M. CAM. DE BRABANDERE.

'k Vergeet ze nooit, de zoete stonden
Toen 't lieve blosje, de eerste maal
Geheimvol zacht mij kwam verkonden
Uw maagdlik reine liefdetaal.
Want 't rood dat uwe wangen kleurde,
Dat kon der schaamterood niet zijn.
Was 't liefde, wat ik dan bespeurde
ô Zeg het mij, lief Maagdelijn?

'k Aanschouwde toen uwe englenoogen
- Wat was uw blik mij streelend zoet! -
En als in geestdrift opgetogen,
Viel ik aanbiddend U te voet!
Ik drukte uw hand en van mijn lippen
Kwam, als de tolk des harten mijn,
Voor de eerste maal dit woord ontglippen:
'Ik min u, liefste Maagdelijn!'

En thans, thans dat dit woord, Geliefde,
Ook weerklank vond in uw gemoed,
Zij thans een eerste kus der liefde
De tolk van beider zielegloed.
Och, laat een stond, mijn duurbare engel,
Uw hart zòo kloppen op het mijn; -
Der liefde Bloemenband omstrengel'
Twee wezens die gelukkig zijn!

EDM. DE BOCK.

Gent, 1874.

De Kerkmuziek in Antwerpen.

II.
Oorsprong der kerkmuziek. - Kerkvergadering van Trenten.

Zingen deed de Kerk altijd. De *Koorzang*, door ons *Gregoriaansche zang* genaamd, op de oude grieksche muziek gesteund en sedert de opkomst des Christendoms in gebruik, is van dit tijdstip af, altijd de officiëele zang der Kerk gebleven. Gedurende talrijke eeuwen, kende de christene godsdienst er geen anderen. Uit verschillige elementen samengesteld en in 't begin zeer plomp, beleefde de Koorzang, even als de andere kunsten, een zoektijdperk: vaste grondstelsels bekwam hij eigentlijk eerst in de IV^{de} eeuw.

Het was op het einde dier eeuw dat St Ambrosius, na de Hoofdkerk van Milanen te hebben gesticht (omtrent 't jaar 384) er den Koorzang invoerde. Hij zelf componeerde een groot aantal vóorzangen en lofliederen, verbeterde de bestaande zangwijzen en benoemde ook *Psalmisten*, die de zangen zouden aanheffen en besturen. Uitdrukkelijk verbood hij in de kerk alle speeltuigmuziek, dewijl deze te veel aan die van de schouwburg en de renbaan herinnerde, waartegen reeds in de III^{de} eeuw, St. Clemens van Alexandrië, zich in dezer voege uitliet: ‘Eenvoudige en zuivere zangen mag men dulden; maar ons sterk en manhaftig gemoed kan niet krachtig genoeg opkomen tegen die weekhartige en verwijfde harmoniën, welke slechts door eene verderflijke kunst van stembuigingen, ons naar een wellustig en werkeloos leven zouden doen overhellen. De ernstige toonovergangen integendeel, een matig leven eigen, zijn een

tegengif voor dronkenschap en verergenis. Verre van ons dan de chromatische harmoniën, alsook de liederlijke bacchuszangen der met bloemen omkranste feestgenoten en der ontuchtige vrouwen[1].'

De maatregelen door St. Ambrosius genomen, brachten een zeer weldadigen invloed op den Kerkzang te weeg, welke aan hem, zijne eerste, ofschoon nog zeer onvolmaakte wetten te danken had. Ongelukkiglijk mochten die goede uitwerkselen maar weinig duurzaam wezen: de menigvuldige invallen der Barbaren in het Westen gedurende de V^{de} eeuw; de val des Keizerrijks op 't einde dier eeuw; de opkomst der verschillende koningen van Italië, welke zich onderling het rijk verdeelden; de barbaarschheid der Wandalen, der Hunnen en der Herulen; al die oorzaken te zamen, verhinderden de ontwikkeling en den vooruitgang der kunsten.

Met de komst van St. Gregorius tot den pauselijken zetel, op 't einde der VI^{de} eeuw, ving voor den Kerkzang een nieuw tijdstip aan.

Deze groote kerkvoogd beval het opzoeken der beste handschriften en het herzien der kerkzangen, werk waaraan hij zelf ook deel nam; hij vervaardigde het *Antiphonarium* en bracht aldus den koorzang voort dien wij heden nog kennen, en die te zijner gedachtenis *Gregoriaanschen zang* geheeten werd.

Reeds in de VI^{de} eeuw, ontstond de zoo genoemde *Diaphonia* of *Organum*, welke uit een gelijktijdige samenstemming verschilliger tonen bestond. Die eerste soort van harmonische muziek behield tot in de IX^{de} eeuw, den naam van *Diaphonia*[2].

(1) Zie: *Clementis Alexandrini Opera Groece et Latinequoe extant. Daniele Heinsio interprete. Lugduni Batavorum, Ionnnes Patius*, 1616. (*Poedagogus*, Lib. II. Cap. IV. p. 122.)

(2) Men zal licht begrijpen dat het beperkt bestek eener notitie, mij het uitvoeriger bespreken van den oorsprong der kerkmuziek niet toelaat, en dat ik mij derhalve bij de chronologische opsomming der verschillende wijzen van muzikale samenstelling der middeleeuwen bepalen moet.

Op het einde der XI^de^ eeuw verscheen de *Discant*, welke niets anders dan geharmoniseerde koorzang was. In deze nieuwe muziek werd de melodie gewoonlijk door den *tenor*, en de *discant* door eene tweede partij (later door verscheidene) uitgevoerd. Eenige schrijvers over de geschiedenis der Toonkunde denken dat de *Discant* gedurende de uitvoering zelve door de zangers geïmproviseerd werd; anderen zijn van een tegenstrijdig gevoelen en beweeren dat de partijen van den *Discant* door den componist zelven werden geschreven.(3)

De eigentlijke en *zuivere Discant* werd in de XIIIe eeuw door den *gebloemden Discant* vervangen; deze bestond hoofdzakelijk in het herhalen der melodie of van welkdanige toonteekening ook, door de verschillende partijen: muziekale werken in dien zin werden toenmaals en worden nog op onze dagen *Canons* genaamd.

Tot dan toe was er, zooals men ziet, in de muziekale samenstellingen op melodiën des Koorzangs niets berispelijks; maar wanneer in de XIV^de^ eeuw de toondichters voor elke partij van den *Discant* verschillige melodiën verkozen, wanneer zij die verschillende melodiën, op de melodie des Gregoriaanschen zangs, welke zij wilden behandelen toepasten, elk met hare bijzondere en soms in volkstaal geschrevene teksten; wanneer zij, om die verschillige themas op de bijzonderste melodie te kunnen toepassen, aan zekere tonen vertragingen of overtollige waarde saven, ten einde deze harmonisch te zamen te doen klinken; oh, van dàn af stond de deur voor allerlei misbruiken open.

Wel vond men nog beroemde toonkundigen, die de melodiën des Koorzangs als themas hunner werken bleven kiezen en zich vergenoegden die te harmoniseeren en er fuga's op te schrijven: maar de meeste componisten stemden reeds met den heerschenden wansmaak in.

(3) Zie: DE COUSSEMAKER: *Histoire de l'Harmonie au moyen-âge, Paris, Didron*. 1852. (*Chap. VII, p. 26*.)

Eenmaal dien verkeerden weg ingeslagen, werd, helaas! de contrapuntmuziek door de ongelooflijkste ongerijmdheden ontaard.

De zangers niet tevreden met de partijen zooals ze door den toonzetter waren geschreven, aarzelden niet er *fiorituren* bijtevoegen, alsook toonkundige uitbreidingen van allerslechsten smaak, waardoor alzoo van lieverlede de oorspronkelijke stukken gansch onkenbaar werden gemaakt.

Van dit oogenblik af - en dit is eene les ons door elke eeuw in alle zaken gegeven, - kon men den stroom welke de Kerkmuziek naar eene volledige verbastering medesleepte, niet meer tegenhouden.

Te vergeefs hielden de kerkvergaderingen van Auxerre, Châlons en Bazel zich ernstig met deze kwestie bezig: welgelukten zij erin, hier en daar eenige plaatselijke misbruiken uit te roeien; doch onmachtig bleven hunne pogingen om de godsdienstige toonkunde in 't algemeen te verbeteren.

De meesters zelven, in plaats van, naar het voorbeeld hunner voorgangers, kerkzangmotieven als themas hunner werken te nemen, brachten allengs louter fantaziemelodiën voort, waarin die waardigheid, die zedige schoonheid der oude melodiën werd vermist, ofwel, wat nog meer te laken is, namen motieven van wereldsche liederen.

Dit greep plaats in de XV^{de} en in de eerste helft der XVI^{de} eeuw. Van dit tijdstip af zag men de doorluchtigste componisten zich op die gevaarlijke helling wagen, die zooals wij zullen zien, eindelijk leiden moest tot de strengste en volkomenste uitsluiting uit de kerkelijke plechtigheden van elke andere muziek dan den gregoriaanschen zang.

Inderdaad, al de door de Pauzen genomen maatregels misten de noodige strengheid om de reeds al te diep ingewortelde misbruiken te doen verdwijnen. De Alge-

meene Vergadering van Trenten was geroepen om aan dien toestand een einde te stellen.

Dit Concilie, in 1545 onder het Pontificaat van Paulus III geopend[1], kondigde in zijne 22ste zitting (1562) een decreet af van den volgenden inhoud:

'*Om wèl te begrijpen, met hoeveel eerbied en ontzag de heilige offerande der Mis moet opgedragen worden, is het voldoende zich te herinneren, dat de heilige Schrift dengene vervloekt, die het werk Gods met onachtzaamheid uitoefent*'.[2]

Verder legt het decreet aan de bisschoppen de zending op, de grove misbruiken welke in het celebreeren der Mis waren ingeslopen, te keer te gaan. Te dien opzichte komt onder ander het volgende daarin voor:

'*De bisschoppen zijn verplicht uit de kerken die soort van muziek te bannen, waarin zich iets wulpsch of onzuivers vermengt, hetzij in den zang of in de orgelbegeleiding, opdat het huis Gods een huis van gebed moge genoemd worden en zulks ook werkelijk zij*.'[3]

Ziedaar wat het Concilie van Trenten in 1562 besloot tegen de verkeerdheden waarmede de kerkmuziek reeds toenmaals was behebt. En wàt zien wij ten huidigen dage gebeuren? Heeft ons vorig hoofdstuk dit niet klaar genoeg doen zien? Heeft dit niet bewezen dat er tegenwoordig vrij wat meer bestaat dan die onachtzaamheid waarover bedoelde kerkvergadering sprak? Hebben wij daarin niet betoogd dat men in plaats van *muziek waarin zich iets onzuivers of wulpsch bevindt*, in de kerken van Antwerpen niet aarzelt gansche gedcelten uit operas uit te voeren?

In 1562 waren verscheidene Cardinalen van gevoelen, dat men nog slechts den Koorzang alleen toelaten moest,

(1) De kerkvergadering van Trenten, die onder Paulus III begon, onder Julius III werd voortgezet, en onder Pius IV eindigde, duurde achttien jaren.

(2) Zie: *Sacrosancta Concilia Studio Philip. Labbei et Gabr. Cossartii. Lutetioe Parisiorum*. 1672. (T. XIV. p. 856).

(3) Zie: *Sacrosancta Concilia*. (Zelfde boekdeel, bl. 857).

maar Pius IV, liefhebber der schoone kunsten, en vooral der muziek, benoemde eene congregatie van acht Cardinalen, met de taak gelast te onderzoeken of de muziek aan den katholijken godsdienst zou kunnen behouden blijven, en in 't bevestigend geval, de middelen op te sporen om de Kerkmuziek te hervormen.

Daar twee dier cardinalen, Vitellozzo Vitellozzi en Carlo Borromeo[1], warme voorstanders en liefhebbers der muziek waren, zoo lieten de zes andere prelaten het aan hen over om beslissingen te nemen. Ten einde zooveel licht mogelijk in de zaak te brengen, besloten de beide Cardinalen een oproep aan het Capittel der zangers van de pauselijke kapel te doen; derhalve vroegen zij uit hun midden acht deskundige, bekwame toonkunstenaars, welke met hen en de overige Cardinalen over dit belangrijk kunst- en godsdienstvraagpunt zouden beraadslagen.

De zangers der Sixtijnsche kapel bevlijtigden zich dien welwillenden oproep te beantwoorden, en aan de geleerdsten onder hen droegen zij den last op, met de cardinalen het behoud of de verwijdering hunner kunst te bespreken.

Deze afdeeling bestond uit drie Spanjaarden, twee Romeinen, één Napolitaan, één Genuëes en één Vlaming.

De uitslag was, dat het volgende voorstel aangenomen werd: *de missen op thema's van wereldsche of oneerbare zangen getoonzet zijn ten eeuwigen dage gebannen*.

In hunne laatste bijeenkomst, werd met eenparige stemmen besloten, aan een bekwamen toondichter uit hun midden de taak op te dragen, eene Mis te schrijven, die vrij van alle wereldsch gevoel wezen zou. Werd 's kunstenaars werk met een goeden uitslag bekroond, dan zou de ‘afbeeldende muziek,’ zooals men de contrapuntmuziek in dien tijd noemde, voor de kerk behouden blijven; vond men integendeel in zijne samenstelling nog wereldsche herinneringen, hetzij inde thema's, hetzij in

(1) St. Carolus Borromeüs.

de rythmeering, dan werd die muziek ten eeuwigen dage uit onze tempels verbannen.

Geen kunstenaar bevond zich zeker ooit in neteliger' toestand: - een meesterstuk moest hij schrijven, zoo niet, zag hij zijne kunst uit de kerken verbannen! In ééns moest hij zich van diep ingewortelde gewoonten, die voor de toonzetters als eene tweede natuur geworden waren, volkomen weten vrij te maken!

De Cardinalen en de Kunstenaren waren éénstemmig in hunne keuze: - allen verkozen den kapelmeester van Santa-Maria-Maggiora te Rome, den onsterfelijken Giovanni-Pier-Luigi Praenestini da PALESTRINA.

Het voorstel werd den beroemden man voorgelegd, en indien ooit een kunstenaar zich het hart van edele fierheid, met vrees en hoop vermengd, voelde kloppen, dan was het zeker op een oogenblik als dat, waarop Palestrina zich de lotbestemming zijner kunst zag toevertrouwen!

Hij nam de taak op zich, zette zich onverpoosd aan het werk en, als door het dreigen desgevaars aangeprikkeld, gelukte het hem op den bepaalden dag niet ééne, maar drie Missen aantebieden: de twee eersten zeer schoon, de derde een echt meesterstuk.

Niet zoodra waren die kostbare handschriften den Cardinaal Vitellozzi toegezonden, of deze riep op staanden voet zijne collega's der Congregatie en de acht gevolmachtigde kunstenaars bijeen: zonder vertoeven schreef men Palestrina's Missen af en deelde men den zangers de partijen uit,

Oh! welk indrukwekkend oogenblik waarop door en voor de beroemdste kunstenaars der groote eeuw van het contrapunt die eerste uitvoering plaats greep! En wanneer dan de Cardinalen, in verrukking over de schepping van hem die terecht den eernaam van *god der muziek* verwierf, zijn gewrocht goedkeurden! Welk zalig oogenblik waarop Palestrina uit den mond van Vitellozzi en Carlo Borromeo de verzekering mocht hooren dat zijne kunst aan den godsdienst zou behouden blijven!

Eenige dagen na die voor altoos gedenkenswaardige bijeenkomst, werd in de Sixtijnsche kapel, terwijl de Cardinaa! Borromeo officieerde, de derde Mis van PALESTRINA. in 's Pauzen tegenwoordigheid uitgevoerd. Vol geestdrift, riep deze laatste in verrukking uit: '*Ziedaar wellicht de harmonijen des nieuwen lofzangs die den apostel Joannes in 't hemelsch Jerusalem hoorde zingen, en waarvan een andere Joannes (Palestrina) ons in 't reizende Jerusalem een voorsmaak geeft*!'

(*Wordt voortgezet*.)

Geschiedenis der glasschildering voor het volk geschetst, door Herman Druyts. (*Vervolg*.)

Hoe langer zoo meer zien wij het *beschilderd glas* veldwinnen. Wanneer de schilder nog *gekleurde ruiten* bezigt, is het slechts omdat de drie machtelooze glasverwen hem niet toelaten tegen die krachtige tonen te worstelen. Hij beoogt maar één doel, waaraan hij alles opoffert, dat is: de kunde van zijn penseel zoo veel mogelijk te doen uitschijnen. Wat bekreunt *hij* er zich om, dat zijne raam de kapel of kerk ontsiert, de harmonie verbreekt, de éénheid des tempels schendt, zoo hij er maar in gelukken mag, door eene keurige teekening de aandacht der bewonderaars op *zijn* werk in te roepen!

Nu dat de vleeschdeelen der figuren en meestal het steenwerk op kleurloos glas geschilderd zijn, zien wij dat de glasschilder zooveel mogelijk, het doorschijnend geel tot zelfs voor

de kostumen tracht te bezigen, nogmaals om gelegenheid te hebben die heldere kleur met allerlei bloemsieringen op te luisteren. - Alras ontstond hierdoor de behoefte aan nieuwe glasverwen; dàn zou men naar goeddunken een gansch tafereel met onderscheidene kleuren op dezelfde ruit kunnen brengen... Gelukkig voldeed de XVI^{de} eeuw slechts ten halve aan dien wensch, en was het maar later dat hierdoor de laatste slag aan de monumentale Glasschildering toegebracht werd. - *Geen enkele* glasverw hoe krachtig ook - geel uitgezonderd - die niet overtroffen wordt door den glans der *zwakste*, in hare massa gekleurde ruit. Wel is waar kan men door eene dikke glasverwlaag al iets bekomen; maar dan ook is het ten nadeele der doorzichtbaarheid, dikwijls zelfs wordt de kleur daardoor grauw gemaakt.

Door wien de nieuwe glasverwen ontdekt zijn, weet men niet juist; sommige schrijvers beweren dat het de Franschen, anderen dat het de Nederlanders waren: - de Franschen omdat zij zich, zoo als een LÉONARD LE LIMOUSIN in het emailjeeren van metalen vaatwerk onderscheidden; - de Nederlanders, en vooral de Vlamingen, om hun ernstigen aanleg op het gebied der scheikundige kennissen.

Wel is waar kan het emailjeeren van metaal en aardenwerk veel tot het vinden der glasverwen bijgedragen hebben; doch dààrom juist die ontdekking aan de Franschen toeschrijven, zoo iets schijnt ons vrij gewaagd. Lang vóór dat in Frankrijk het nieuwe smeltglas gekend was, had een Florentijnsch beeldhouwer, LUCCA DELLA ROBBIA(1) zich, door zijne kunde in het emailjeeren van gleiswerk, een grooten roem verworven. Zijne drie schoonste kleuren waren geel, blauw en groen. - Doch daar dit niets ter zake doet, zullen wij liever dan met de eigentlijke vinders, ons met de zaak zelve bezig houden.

Smeltglas waarmede men aardewerk of metaal belegt, ziet men bij een wederkaatsend, en de glasverwen bij een doorvallend licht; daardoor is het voldoende dat het eerstgenoemde

(1) Geboren in 1388; gestorven in 1450.

kleurt, terwijl voor de laatste èn kleur èn doorschijnendheid onmisbaar zijn. Zekere metaalroesten b.v. chroom-en ijzerroest, kleuren het smeltglas bij *mengeling*, andere zooals cobalt- en koperroesten enz. kleuren bij *verbinding* en zijn hierdoor nauwer met smeltglas vereenigd. Het zijn slechts deze laatste die aan de hoofdvereischte der Glasschildering voldoen en dààrom bij voorkeur gebruikt worden.

Wat de middeleeuwsche glasschilders belette hun palet met een grooter aantal glasverwen te verrijken, zulks dient enkel aan de onreinheid der kleurprodukten te worden toegeschreven. Immers een licht smeltbaar glas - om daarmede hunne kleuren te mengen - bezigde men van voor vele eeuwen in het donker bruin email. De kennis aan verwstoffen ontbrak hun ook niet, want men wist in welke bergstoffen ze voorhanden waren; alleen uit hoofde der onvoldoende hoeveelheid kleurstof die de mijn-ertsen bevatten, waren deze voor glasverw ongeschikt. Het is dan maar van het oogenblik dat men er in gelukt was de kleurende metaalroesten tot een zekeren graad van zuiverheid te bereiden, dat wij hunne toepassing in de glasverwen zien volgen.

De ijzerroest gaf hun eene reeks *ronde* tonen, schoon *blauw* bekwam men door cabaltroest (smalt,) *groen* door op de eene vlakte der ruit *geel*, op de andere *blauw* te schilderen.

In het verdienstelijk werk van LÈVY vinden wij dat de oudste raam waarop men de blauwe glasverw ontdekte, in een klooster te Maastricht werd gevonden. - Zij draagt het jaartal 1548.

De *roode oranje*kleur, die men in vele ramen der XVI^{de} eeuw en zelfs vroeger aantreft, is geen eigentlijk email, maar zilverkleur die de ruit, volgens de dikte der verwlaag, van strooigeel tot donker oranjerood kan doet klimmen.

Meermaals hebben wij over de licht vloeibare glassoort gesproken die de basis der glasverwen uitmaakt. De Ouden noemden ze *rocaille*, maar de samenstelling hebben zij ervan niet bekend gemaakt.

Volgens een *recept* door Priester TEXIER ontdekt, voegde

men bij *twee* deelen rocaille, *één* deel zand, en verder de eigentlijke kleurstoffen. Eenige hedendaagsche schrijvers meenen dat de Ouden daardoor *glasgruis* bedoelden. De lezer zal, uit de hiervolgende samenstelling van glas en smeltglas, zelf oordeelen in hoeverre die meening gegrond is.

Zand (*kiezelzuur*) en een of meer der volgende lichamen: Potasch, Soda, Menie (*Roode Loodroest*,) Borax (*Boor zure Soda*) te zamen gesmolten vormen glas. Smeltglas bestaat uit dezelfde elementen, doch om het smeltbaarder te maken hoeft men de dosis zand te verminderen. - Men kan zelfs uit weinig zand en veel potasch of soda, eene glassoort bereiden die in water oplost; ook is ze onder de Duitsche benaming van *Wasserglass* gekend.

Over de inbranding sprekend, hebben wij doen opmerken dat reeds dàn het email smelt als de ruit week aan de oppervlakte wordt. Indien beider smeltpunten dezelfde waren, zou kleur en glas door elkander vloeien. Welnu, hoe wil men nu *rocaille* door *glasgruis* vertalen, daar het recept duidelijk voorschrijft er nóg zand bij te voegen? Zoo die beteekenis de juiste was, dan zou immers het email minder smeltbaar zijn dan glas zelf!

Alvorens met de techniek te eindigen moeten wij den lezer herinneren dat in deze eeuw (de XVI^{de}) het snijden van glas met den Diamant, alsook de Loodmolen, ingevoerd werd. Beiden waren verbeteringen, maar die voorzeker niets tot de duurzaamheid der raam bijbrachten. Integendeel, de ruiten werden nu dunder en grooter en het lood, dat eerst om geschaafd te kunnen worden eene zekere dikte, dus meer stevigheid moest behouden, kon men thans door pletting veel dunner maken.

Het zeer beperkt aantal kerken die nog in den loop der XV^{de} eeuw opgericht werden, getuigt dat de gothische bouwtrant zijn monumentaal karakter verloren had. Burger-, godsdienst-, en volkenoorlogen, ten gevolge der Hervorming ontstaan, verdeelden de gedachten en werkten allernadeeligst op den bloei der kunsten. - Die vrome geloofsijver, met de éénheid

van godsdienstige denkwijze, was in den strijd voor geloofsvrijheid bezweken. Men zocht naar nieuwe vormen; de heidensche kunst vestigde weldra de aandacht en bracht de kunstbeoefenaars tot de Grieksche en Romeinsche tijden terug. Met het oog op Italië gevestigd, bestudeerde men met nauwgezette zorg de overblijfselen dier volkeren, en daar men deze navolgingen als eene wedergeboorte beschouwde, noemde men zulks *Renaissance* of *Herboren Stijl*.

Daar echter zeer verschillende oude monumenten tot hulpbronnen dienden, geleken die kopijwerken vrij weinig aan elkander; de ééne bouwkundige volgde de moddellen van VITRUVIUS,(1) wiens schriften omstreeks dien tijd ontdekt werden; de andere wenschte het eigentlijke karakter der Ouden weer te geven; een derde volgde wat hem aanstond, ontleende rechts en links, en trachtte op die wijze te verbeteren of te verfraaien. Daaruit ontstonden nu een groot getal stelsels die 's bouwmeesters willekeur tot vertrekpunt hadden.

In de XVI^{de} eeuw zien wij ‘la bonne architecture’ zooals de Franschen het noemden, bijna algemeen door bouwmeester en schilder ingehuldigd. De meeste schilderijën van dien tijd vertoonen geen andere gebouwen dan van Grieksche of Romeinsche orden, van Gothieke figuren is geen kwestie meer. Dat de glasschilder niet zoo aanstonds dit voorbeeld volgde, ligt eenvoudig hieraan, dat hij met den vorm van raam, steunpilasters en roos af te rekenen had. Doch door den heerschenden tijdsgeest, die weldra van alles wat tot de vroegere kunst behoorde afkeerig maakte, was het den glasschilder onmogelijk aan een verlangen te weerstaan, welks strekking wij - van de ramen te Doornik gewagend - hebben aangeduid. Hier en daar zien wij de steunpilasters der vensters niet meer, geëerbiedigd; enkele figuren of groepen tusschen twee zulker pilasters vervat zijn verdwenen en hebben plaats gemaakt

(1) VITRUVIUS, Romeinsch bouwkundige; geb. te Verona in 't jaar 116 V.C. Zijne werken bestaan in 10 boekdeelen. In 1497 werden ze te Venetië heruitgegeven.

voor samenstellingen, wier horizontale lijnen onbarmhartig het steenwerk doorsnijden. Wanneer ze wat al te erg aan he[t] tafereel hinderden, werden zij er eenvoudig uitgenomen. Onbetwistbaar is het, dat de architeckt met het aanbrengen van al die loodrechte lijnen het verheffen van vensters en kerk beoogde, en twee eeuwen vroeger niet zou geduld hebben, dat men er de beteekenis van miskende. Nu echter is de vroegere uitzondering, een algemeene regel geworden.

Op eenige kleinigheden na dringt overal de klassieke kunst doorheen. De spitsboog wordt lager en bijna rond. Zoo het geheel nog een gothisch voorkomen heeft, zoo zijn althans de deelen die het samenstellen op griekschen of romeinschen leest geschoeid. *Krulkool* en *haken, distelbladen* en *klavers*, worden door *beerenklauw* en *bloemkransen, wijngaardrank* en *vruchten* vervangen. Ter nauwernood verraden nog de hoekige loofwerken het bestaan vanden kwijnenden ogivalen stijl.

Zóó duurde de strijd tot in het midden der XVI[de] eeuw, tot dat de heidensche kunst voor goed in de christene tempels zegepraalden. Van dàn af doen zich de Ionische en Corinthische bouworden in gansch hunne heerlijkheid voor; aan de laatsten werd doorgaans de voorkeur gegeven.

Deze orde onderscheidt zich door hare sierlijke kolommen; waarvan de kapiteelen met *acanthusbladeren* en *overhangende krullen* omgord zijn. Het snijwerk dat *bindbalk, fries* en *kroonlijst* samenbrengt is met *peerlen, eierlijsten* en *loofwerken* versierd. Wat men ook doen mocht om die prachtige orden *in glas* voor te stellen, toch gingen geest en leven verloren in slaafsche navolgingen, die nooit op een steenen monument geleken.

Altoos misten de figuren dat echt godsdienstige, dat strenge karakter; de christene kunst ademde heidensche begeestering; door lieflijke soms zinstreelende naakte vormen, wist men de gedachten en gevoelens der toeschouwers van het ideaal naar het stoffelijke af te leiden.

Als voorstelling was de raam soms alles behalve voor de kerk geschikt. Eerst zagen wij de geestelijkheid, later de we-

reldlijke oversten de plaatsen innemen, die alléén God en Heiligen toekomen. Wanneer zulks vroeger gebeurde was het in knielende, biddende houding om aldus de Godsvereering der hoofdonderwerpen van het glastafereel, des te krachtiger te maken. Nu echter zien wij bisschoppen of landheeren de middenvakken bekleeden. Van genen worden de voorrechten, van dezen de oorlogsfeiten, tot zelfs de moorderijen voorgesteld(1). Andere ramen zijn bedekt met wapenschilden, blazoenen, of zinnebeelden der gilden en ambachten; zoo men nog iets heiligs aantreft, dan is het als onmisbaar versiersel behandeld.

Met zich hierbij te bepalen, miste men hoogst genomen den eerbied voor eene aan God gewijde plaats, maar voor den Godsdienst zelven, lag hierin nog niets beledigends. Verzwakking van geloof deed echter de christene kunst zóó diep vervallen, dat niet zelden de heiligen in een vrij bespotielijk daglicht werden afgebeeld. Te Chartres onder andere, bestaat nog eene zulke raam, die zelfs nog aan PINAIGRIER wordt toegeschreven. Het tafereel, zinspeelt op het heilig Sacrament. Keizers, koningen, bisschoppen, cardinalen verrichten het werk van... kuipers of wijnstekers; de patriarchen bearbeiden den wijngaard, terwijl de propheten zich met den oogst onledig houden. St-Pieter vertrapt de druiven waarmede de apostelen de kuip vullen. De Heiland zelf ligt onder de druivenpers, en zonder mekanieke drukking sijpert hem uit al de wonden het bloed dat de Leeraren der kerk in vaten opvangen(2). Een dergelijke voorstelling is zeker niet zeer kiesch, en onder opzicht van godsdienst evenmin stichtend!...

(*Wordt voortgezet*.)

(1) Ten bewijze, de reeds aangehaalde kerkvensters van Doornik.
(2) In de linker zijkapel der groote kerk te Aerschot, bevindt zich eene schilderij waarop hetzelde onderwerp nagenoeg op dezelfde wijze behandeld is.

P.A. de Genestet.
Eene Herinnering door Frits Smit Kleine.
- (*Vervolg en Slot*) -

Zijn de '*Eerste Gedichten*' met de vriendelijke en frische voorteekenen van een naderende dichterlijke lente te vergelijken, de '*Laatste der Eerste*' - door de keus van dezen titel titel gaf DE GENESTET, ook volgens Tiele een bewijs van litterarische zelfkennis - geven die lente zelve in al haren liefelijken glans te aanschouwen. De voorrede tot dezen bundel is eind-Maart 1861, dus ruim drie maanden vòor zijn dood, gedagteekend, en al spreekt de dichter daarin met een enkel woord over zijn treurige levenservaringen, zoo ruimschoots, helaas al te kwistig, gedurende het zesjarig tijdvak waarin zijn tweeden bundel onstond, opgedaan - men zou al een zeer slecht lezer moeten zijn om niet, zelfs bij het vluchtig inzien van deze verzen des bij uitstek lyrischen dichters, tot de overtuiging te komen, dat hem diepe wonden in 't hart zijn geslagen en de uitstorting van zijn leed geen gehuicheld karakter draagt. Wel ruischt nog de toon van heerlijke levenslust en krachtvolle gemoedelijkheid van zijne lier af, doch daar mengelen zich alras andere klanken tusschen, die hoe melodisch in zichzelven, geen harmonisch geheel met de eersten vormen.

Wilt gij den beminnelijken dichter in zijn frisch geluk, wanneer de zuivere stroom van reine en dankbaar genoten levensweelde hem tegenvloeit, bespieden? - herlees dàn nog eens die uit zijne ziel opgewelde zangen, wier kracht juist dàarin bestaat, dat zij rechtstreeks tot de ziel doordringen; herlees dan die 'op vleugelen van melodij' uitgezonden gelukstonen: '*De liefste Plek*,' '*Mooi Weerslied*,' '*Anni's Taal*,' '*Voorjaarsliedje*,' '*Op Reis*,' '*Uit het Dagboek van een' Gelukkige*' en dat zacht en zoet gepenseelde miniatuurdoekje:

Licht en bruin.

Ik groet met liederen en met kussen
Uw blijd, uw moederlijk gezicht,
Zoo lief, zoo heerlijk prijkend tusschen
Ons blonde meisje en 't bruine wicht.
Voorwaar, wel menglen in ons leven
Zich zacht en schoon het licht en 't bruin,
Zoo schoon als in de groene dreven
Hier aan den voet van 't blonde duin.

't Zal niet altijd zoo zacht zich mengelen
Als in dit rijk en zalig uur,
Nu gij met onze vriendlijke engelen
Den vrede smaakt van Gods natuur.
'k Zou ook van God niet durven vragen
Steeds zulk een schoonen levensgaard -
Zoo Hij maar in zijn welbehagen
U met ons blondje en bruintje spaart

Ik betwijfel of onze nieuwere letterkunde veel subjectieve ontboezemingen van dezen eenvoud en poëtische kracht heeft aan te wijzen!

Doch weldra komen de smartkreten, eerst als uit de verte u toeklinkend, maar eindelijk al nader en nader komend om ten laatste droef en somber weg te sterven in dat wonderschoone maar diep aandoenlijke lied '*Een Kruis met Rozen*.'

Wilt ge die tragische tooneelen, waar to midden van lijden en droefheid met opgeheven hoofd des levens strijd kloekmoedig gestreden wordt, en de smart wel verzwakt maar niet in staat is te vernietigen, lees dan voornamelijk die prachtige liederen: '*Morgen bij de duinen*,' '*Op een kind in Mei geboren*,' '*Schitterende starre*,' '*Het Haantje van den toren*' en den gespierden zang '*Onvermoeid*.'

Toch blijven er waarachtig humoristische gedichten over, en wij willen daarbij nog even toeven. Hoe echt gemoedelijk en gevoelvol klinkt de zang op '*Het Oude Huis*.'

Daar zijn we in 't nieuwe huis!
't Is deftig, dubbel, breed.
Hier door mijn wand dringt geen gedruis.
Geen tocht door raam of reet.

Maar toch, hoeveel ongeriefelijkheden het oude ook bezat, toch zou de dichter er zich in terugwenschen, om het tal van herinneringen dat er zich voor hem in afspiegelt...

'k Voel me in dit mooie huis - niet 't huis;
Dees wanden spreken niet,
'k Sleep langs de breede trap mijn kruis,
En stootrig klinkt mijn lied!

Doch wellicht is het maar beter het nieuw betrokken 'needrig paradijs' moedig te begroeten; want door te veel zich aan de dingen van 't weleer te hechten, zou men kunnen vergeten dat verhuizen ons lot is.

'*Welgelegen*' en '*Naar de Natuur*' zijn humoristische pareltjes van 't zuiverste water. Reeds het aanvangskoeplet van 't eerstgenoemde gedicht doet veel verwachten:

'k Noem mijn huis, vol huwelijkszegen,
Kinderliefde en broedermin,
Somtijds lachend: Welgelegen;
Maar die scherts heeft droeven zin. -

Want de dichter woont vlak bij 't Kerkhof; al de dooden moeten steeds zijn huis voorbij:

't Is wel vroolijk! zelfs bij tijden
Al te vroolijk! veel te druk
Kunnen de ekipages rijden
Langs mijn woning vol geluk.

'k Zucht dan vaak ook: Stille vrinden
Neemt, zoo 't kan, de boodschap meê,
Dat ik graag bij mijn beminden.
Nog wat blijven wou in vrêe!
.....
Komt mijn tijd voor 't laatste stapje -
'k Heb geen rijtuig noodig, hoor!'

'*Naar de natuur*' is niet minder voortreffelijk - ik citeer van Tiele. - Hier is echte humor. Er wordt geen woord gezegd over het treffend contrast tusschen dien grafkuil waar straks het lijk in zal worden nedergelaten en die woelige spelende kinderen, stoeiend, vechtend, vrijend

Al op den grafkuilrand,

en dat alles in verwachting van hetgeen er komen zal:

> Er wordt er een begraven,
> Dat is een aardig geval.

Er wordt geen bespiegeling geleverd over de onbezorgdheid der kinderen, die nog aan sterven niet denken, en toch eerbied toonen voor den dood, zoodra straks de sombere staatsie nadert. Het wordt slechts afgebeeld, met een paar toetsen, maar gij *ziet* het. Gij voelt het kontrast. Iets van een huivering gaat u over de leden bij het laatste koepiet....

> Zij spelen - daar nadert langzaam
> De staatsie het wachtend graf...
> Zij steken de hoofden te zamen,
> En nemen de petjes af.

Dàt is kunst, en de ware!

Om met een enkel woord van de '*Leekedichtjes*' te gewagen kan ik niet beter doen dan andermaal Tiele's hulp in te roepen.

De '*Leekedichtjes*' - vruchten van de Genestet's godsdienstig denken en zijn deelneming aan de wetenschappelijke beweging van zijn tijd - geven iets geheel nieuws en oorspronkelijks. Zich in den strijd der wijsgeeren en der godgeleerden te mengen met geen andere wapenen dan de pijlen van zijn vernuft en enkel toegerust met zijn schoon talent; of liever, dien fellen kamp in puntige 'rijmen en dichten' af te schetsen en... te beoordeelen, dat was een nieuwe, stoute gedachte, die bij de uitkomst bleek een gelukkige te zijn geweest.

Buitengewoon was dan ook de opgang dien de '*Leekedichtjes*' bij hunne verschijning hebben gemaakt, en door de snorrende pijlen van stout vernuft en schalken geest, zoowel als door de flonkerende stralen van een warm gemoed, liefelijke hope en vertrouwen, zullen zij steeds bij iederen beschaafde, die de kunst der waardeering verstaat, een gevoel van bewondering voor 't talent van hun auteur wekken. Ik schrijf er hier ten slotte een af:

Luim.

Wat meent ge dat in weemoedsdroomen,
In rouwmisbaar, dat harten breekt,
In treurgezangen, tranenstroomen,
Het meest der ziele droefheid spreekt?...

Daar is een glimlach, gul en goedig,
Een lachje, geestig, schalk en fijn,
En toch zoo grensloos diep weemoedig,
Dat zuchten daarbij vroolijk zijn!

Indien ik door deze kleine herinnering vele zuiderbroeders tot kennismaking met de GÉNESTET mocht nopen, zal ik mij gelukkig rekenen.

's Gravenhage, 1874.

Brieven uit Noord-Nederland.

III.

DEN HAAG, 4 Mei 1874.

Ditmaal Mijnheer de Redacteur zult ge mij verplichten door mij een weinig meer dan de gewoone ruimte in uw geachten Bode aftestaan. Hetgeen ik te vertellen heb, laat zich zoo maar niet in een paar woorden afdoen. Het betreft uitsluitend den bloei van ons Nederlandsch tooneel en de pogingen door twee talentvolle Noordnederlandsche schrijvers aangewend om den voorraad van oorspronkelijke stukken te vermeerderen.

Vooreerst kan met zekerheid worden vermeld, dat thans de onderhandelingen tusschen de besturen van de *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen* en het *Nederlandsch Tooneelverbond* over de inrichting van eene school tot opleiding van jeugdige tooneelspelers zòòver zijn gevorderd dat de opening daarvan tegen het najaar kan worden tegemoetgezien; - ten anderen wijs ik op het verblijdend feit dat de heeren J.J. CREMER en D^{r} JAN DEN BRINK ieder een tooneelstuk hebben geschreven. Dat van den schrijver der dramatische producten: '*Boer en Edelman*' en '*Emma Berthold*' is '*Titulair*' genaamd; het stuk van den auteur der romans:

'*Oost-Indische Dames en Heeren*' en '*De Schoonzoon van Mevrouw de Roggeveen*' heet '*Familie uit de Oost*.' Den 30 April viel mij het genot te beurt beide stukken in een buitengewone vergadering van het Letterkundig Genootschap *Oefening Kweekt Kennis* door het tooneelgezelschap van de HH. ALBREGT en VAN OLLEFEN te zien opvoeren.

Dien zelfden avond werd ook door eenige werkende leden met hunne vrienden een allergeestigst gelegenheidsblijspel *De Olijmp bij Oefening ten bezoek* vertoond, doch aangezien de auteur daarvan, JOHAN GRAM, het ter feestelijke herdenking van het 40jarig bestaan des Genootschaps schreef, is het uit den aard dier zaak niet bestemd om verder op het tooneel gebracht te worden. - '*Titulair*' door den schrijver als klucht of geen klucht omschreven, is een door en door gezond *volks*blijspel, waarin de fijnste en rijkste zijden van CREMER'S talent zich openbaren, en dat in zijne hoofdfiguur eene oorspronkelijke schepping te aanschouwen geeft.

Henriette de lieve dochter van den haar-artist (of *coiffeur*) *Reuzel* - die de wonderen zijner aesthetische kunst in het provinciestadje Tolwijk uitoefent - ziet zich door een trouw bezoeker van haar vader's salon, *Van Del* genaamd, op alle mogelijke wijzen het hof gemaakt. *Van Del* is een jong mensch uit de residentie, die, gelijk zulks in alle hoofden hofsteden pleegt te geschieden, geholpen door eenig fortuin en een groote mate van verveling, *den lieben, langen Tag* doorbrengt met de studie der vrouw in 't algemeen en de zekerste middelen tot hare verleiding in 't bijzonder. Thans heeft hij het op de onschuldige Tolwijksche kappersdochter gemunt en speculeert nu op de ijdelheid van haren vader die in zijn haarkunst de eenig mogelijke, de eenig weldadig verheffende kunst der wereld ziet, - ten einde in zijn schurkachtig voornemen te slagen. Hij belooft hem eene aanstelling tot *coiffeur de la Cour*, titulair natuurlijk omdat Reuzel niet in de residentie woonachtig is. Een heerlijk vooruitzicht opent zich voor den waar het zijn beroep betreft zeer ijdelen man. Welk een eer! Welk een toekomst! '*Reuzel* coiffeur de la Cour!' met het koninklijk wapen voor zijn buitendeur!

Afgaande op den goeden indruk, dien *Van Del* al meer en meer op den vader maakt, vraagt hij *Reuzel's* vergunning om *Henriette* naar een gemaskerd bal te geleiden, dat zeer fatsoenlijk zal wezen, daar de dochters van den Burgemeester en den Kantonrechter er mede onder Van Del's geleide zullen verschijnen. Na eenig aarzelen stemt de vader toe, voornamelijk omdat zijn *Henrietje* zoo dolgraag eens zoo'n bal zou bijwonen.

Tengevolge nu van eene zeer aardige en zeer natuurlijke omstandigheid blijkt het echter, even vòordat *Van Del Henrietje* met zijn rijtuig komt afhalen, dat zoowel het gemaskerd bal als de titulaire aanstelling tot *coiffeur de la cour* een logenachtig verzinsel is. Thans doorgrond de vader - een pooze door zijne ijdelheid verblind - alles; maar peinst hij

tevens over eene ontmaskering van den schurk in 't bijzijn van *Henriette*, die in hare onschuld maar niet begrijpen kan waarom haar vader zoo eensklaps ten opzichte van den heer *Van Del* in vriendschappelijke gevoelens is veranderd en die van de beloofde titulaire aanstelling niets afweet.

Die ontmaskering vindt plaats, en geeft tot eenige zeer tragisch-comische tooneelen aanleiding.

'Hij had me toch zóó beloofd dat ik zijn vrouw zou worden' zegt het lieve *Henrietje*, waarop haar vader antwoordt: 'Wel zeker kind, wel zeker, je zoudt ook zijn vrouw zijn geworden, - titulair versta-je!'

Ziedaar een zeer droog, een zeer dor, een zeer onvolledig overzicht van een zeer levendig, zeer frisch en zeer afgerond *volks*blijspel, dat dáarom zoo uitstekend is, omdat de hoofdpersonen *Reuzel* de kapper, *Jozef Balk* zijn onnoozele maar goedhartige bediende, *Lysbeth* zijn trouwe oude dienstmeid geen *karikaturen* maar flinke, *Komische scheppingen* zijn, en de gezonde, zedelijke strekking, die dit blijspel beheerscht, niet nalaten kan goede vruchten voor de toeschouwers af te werpen. Eerst in het aanstaand tooneelsaizoen komt het voor 't publiek. Ik ben daarom niet weinig verheugd dat ik U, zonder ongepast te zijn, eene *nouveauté littéraire* heb kunnen mededeelen, die echter alleen kans heeft door hare degelijkheid hare gezochtheid langer te behouden dan de *nouveautés de la mode*.

D[r] JAN TEN BRINK heeft in zijn '*Familie uit de Oost*' eene dramatische proeve willen leveren voor een nastukje[(1)] of gelijk de Franschen zeggen *lever de rideau*. In dat opzicht is hij daarin uitmuntend geslaagd en zien wij verlangend naar werken van grooteren omvang en breederen aanleg uit. Doch naast de waarachtig schoone, ware typen als de armoedig ministeriële ambtenaar en zijne ietwat door ontbering snibbig geworden vrouw, haar lieftallige zuster, haar onbezorgd dochtertje en de flinke officier van het Nederlandsch-Indische leger, komt de Oostersche familie Breedhoek ons overdreven genoeg voor om op karikatuur aanspraak te mogen maken. Waar de karikatuur begint, eindigt de komische kracht.

Het stukje is overigens vlug en net van dialoog en geeft oogenblikken van fijne karakterstudie en waar gevoel te genieten, in weinig woorden: echt humoristische oogenblikken.

F.S.K.

(1) In Noordnederland worden de kleine dramatische stukken niet *vòor* doch *na* het groote stuk gegeven; vandaar de benaming *na*stukje.

Boekbeoordeeling.

Gedichten door Emanuel Hiel. (1e deel der '*Nederlandsch Bibliotheek*'). Leipzig, bij F.A. Brockhaus. XII en 288 blz.

Als een verblijdend teeken des tijds mag het worden beschouwd, dat - terwijl een zeker soort van fransch-belgische dagbladpers stelselmatig al wat Vlaamsch is vijandig blijft - onze letterkunde in het Buitenland, on wel vooral in het geleerde Duitschland meer, en meer belangstelling opwekt. Een nieuw bewijs vinden wij in de onlangs te Leipzig gestichte '*Nederlandsche Bibliotheek*,' waarvan de leiding aan twee Vlaamsche letterkundigen Prof. Heremans en Emanuel Hiel is toevertrouwd, en waarin werken van Zuid- en Noordnederlandsche schrijvers zullen worden uitgegeven.

De dichtbundel waarmede de firma Brockhaus hare nieuwe uitgave heeft geopend mag een gelukkig debut heeten.

Hiel, is een dichter die in de letterkundige wereld reeds zeer hoog aangeschreven staat. En zoo hij die populariteit niet geniet, waarop b.v. een Van Beers aanspraak maken kan, dan ligt de oorzaak daarvan wellicht hoofdzakelijk in den gansch verschillenden aard van beider poëzie. - Hiel is niet, zooals de schrijver der '*Jongelingsdroomen*', een van die dichters des harten, die door treffend gedramatiseerde toestanden en ingrijpende tafereelen tot in hel diepste des gemoeds dringen en bij den lezer een traan van medegevoel opwekken. Neen, zijne poëzie spreekt eerder tot den geest dan tot het hart. Zich op de vlerken der verbeelding in àndere kringen van het idealenrijk verheffend, weet hij zijne denkbeelden op eens hem eigene wijze in eene kloeke sterkgespierde taal te vertolken. Behooren alzoo zijne verzen minder tot de eigentlijke 'volkslektuur' toch worden zij door al wie een zekeren graad van

letterkundige ontwikkeling bezit - en in Duitschland is dit niet zeldzaam - naar verdienste gewaardeerd; zoodat Hiel's GEDICHTEN ongetwijfeld wel van aard zijn om der '*Bibliotheek*' bij onze stamverwante broeders een gunstig onthaal te verzekeren.

Deze zeer inhoudrijke bundel is in VIII verschillige Rubrieken of 'Boeken' ingedeeld.

Dat daarin de eereplaats aan onze Vlaamsche Beweging is gewijd zal gewis niemand, die met 's dichters Vlaamschgezinde gevoelens bekend is, verwonderen. - In het I^{e} en IIe Boek bezingt hij 'Vlaanderen's lijden en strijden.' Eerst eenen blik in het verleden werpend, schetst hij ons eene reeks tafereeltjes uit de Vaderlandsche Geschiedenis, waarvan sommigen ons bijzonder goed bevielen. - Van anderen was evenwel de indruk minder gunstig: die schenen ons hier en daar wat zwak van kleur en somtijds zelfs wat te prozaïsch van vorm. - Beurtelings verschijnen ons voor den geest de schimmen van De Coninck, Breydel, Zannekin, Artevelde, Hyoens, Vanden Bossche en andere helden uit ons roemrijk voorgeslacht, die ten koste van hun bloed den Vlaamschen geboortegrond tegen het roofzuchtige Frankrijk wisten te verdedigen. Wie met den dichter, dat grootsch Verleden met het Heden vergelijkend, Flips van Artevelde's heldendood herdenkt, die klaagt in weemoed mede:

'Daar ligt hij, zijne ziele,
Ze is heengesneld, ze is heengesneld...
En distels, netels groeien
Op 't Rozebeeksche veld!
Wanneer keert zijne ziele?
- Vijf eeuwen misten wij die baak! -
Wanneer ge in Wet en Recht beveelt.
O reine Vlaamsche spraak!...'

Ten slotte dezer afdeeling herlazen wij met genoegen: '*Aan de Vlaamsche vrouwen*, - *Aan de Vlaamsche mannen*, - *Aan de Vlaamsche jonkheid*' de voor jaren reeds in 't licht gegeven trilogie, die zoo machtig veel tot den roem

van M. Hiel heeft bijgedragen. Wij houden dit prachtig gedicht voor zijn meesterstuk in dit vak.

Naar aanleiding der gewichtige gebeurtenissen uit den Fransch-Duitschen krijg, werden de in het IIIe boek voorkomende stukken geschreven. Dat daarin met geestdrift de zegepraal der Germaansche legers wordt bezongen hoeft niet gezegd. Die sympathie voor Duitschland geeft zich vooral lucht in het lied:

'Hoe zullen wij u danken, ô Duitsche broederschaar'

Even sterk gekleurd is de '*Feestzang* ter eere des dapperen Germaanschen volks' die zeer gelukkig eindigt met eene welgeslaagde navolging op het gekende Duitsche zegelied:

'Heil dir im Siegerkranz,
Retter des Vaterlands
Heil König dir!'

Doch weldra komt een droevig-bittere toon dien blijden zegekreet vervangen. Geen geestdrift meer, maar een billijk gevoel van verontwaardiging is het dat een paar bladzijden verder uit 's dichters verzen spreekt. 't Is dat hij aan de ijsselijke rampen van den oorlog denkt, die aldus ten believe van der vorsten grillen, duizenden vaders en zonen als 'kanonnenvleesch' ter slachtbank sleuren en alom dood en vernieling verspreiden. Als een vloek klinkt het thans:

'Krijg, gij wiege van de Vorsten,
Gij der volkren domheid straf!
Ach, wanneer wordt gij der vorsten
En der leugens schandegraf?'

Als na een donker bange nacht een verkwikkend frische zomermorgen, zoo werkt op 's lezers gemoed het volgende Boek, dat nu niet meer over 'Bloed en tranen' maar over 'De Liefde in het leven' handelt, dus over

'Geurende bloemen, losse gezangen,
Lonkende meisjes, met kriekende wangen,
Brandende kussen, boezems die zwellen,
Borlende glazen en goede gezellen'

Ook het huwelijksleven, de liefde voor vrouw en kroost, het

huiselijk lief en leed, gaven stof tot heerlijke zangen, als daar zijn: '*Wat rust ze zacht!*', '*ô Gij voor wie de driften zwijgen!*' '*Droom van lust en lijden*,' '*Gij, sterren aan den hemeltrans*', enz.

Het V^de^ Boek behelst Anacreontische liederen, - berijmde Zedespreuken, - Boerenliederen, - Weideliederen - en Natuurgezichten, waarvan enkel het laatste soort ons volkomen beviel. Behalve het vroeger in ons Tijdschrift opgenomen gedicht '*Het Woud*' komt daarvan hier een tegenhanger voor getiteld '*De Stroom*,' die andermaal getuigt dat de heer Hiel ook in de beschrijvende poëzie goed t' huis is.

'Allerlei' is de inhoud van het VI^de^ Boek; - *allerlei*, wat de stukken en zelfs een weinig wat de richting der gedachten betreft. Nu eens, bij het zien hoe alles in de natuur bij Lentetijd weer uit den doodslaap verrijst, daalt de hoop aan een nieuw leven voor de menschheid hem in den geest, en dan stelt hij deze '*Grijsaardsvraag*':

> 'En wij die verkwijnen en wij die verdwijnen
> Als loof, dat op de aarde verzwindelt en zwicht...
> O zullen wij ook nog in 't leven verschijnen,
> Verjongd en gelouterd door 't glanzende lich t!'

Maar dan weer schijnt de twijfelgeest dit denkbeeld aan een hooger leven te verjagen, en wat verder wordt zulks '*dwaze hoop*' en de aarde onze '*éénige* woon' genoemd.

Een frissche oorspronkelijkheid van opvatting en een niet onaangename realistische tint - die misschien soms een weinig der poëzie hindert - zijn het kenmerk van het VII^de^ Boek. De stof ervan is meestal trouw aan het werkelijk leven ontleend.

Het bijzonderste stuk van den bundel is '*Helga*', een groot lyrisch-dramatisch gedicht, dat geheel het VIII^ste^ Boek inneemt. In dit tooneelkundig bewerkt stuk, dat in hoofdzaak aan de Noordsche Mythologie is ontleend, heeft zich het dichterlijk talent des heeren Hiel langs zijne gunstigste zijde getoond. Er komen overheerlijke bladzijden in voor.

In de opdracht van '*Helga*' aan Hendrik Conscience, wordt volgender wijze dien gelifden volksschrijver hulde gebracht:

Hoe 't lot ons moge treffen,
Gij durft de stem verheffen
En houdt als kloeke strijder stand,
Gij zingt op 't vreemde dreigen:
'*Zij zullen het niet krijgen*
Het schoone Vlaanderland!'

Hoort 't Vlaamsche volk nu roemen
CONSCIENCE, zoowel geheeten,
Geweten rein geweten!
Waar wij dien naam vernoemen,
Daar stijgen jubelkreten: -
Geweten, rein geweten!'

Ziedaar een krachtig antwoord op sommige naamlooze aanvallen tegen den wereldberoemden schepper van '*De Leeuw van Vlaanderen*.'

Zou het misschien dààrom zijn dat zekere franschgezinde criticus, over deze GEDICHTEN sprekend, den vrijgezinden Hiel een... 'rétrograde' noemde?! Of zou het niet eerder wezen omdat de dichter niet alleen de dweeperij, maar tevens de franschelarij zweept, als hij zegt:

'*Walsch is valsch* zij nog uw leus,
Vlaming, Kerel, Klauwaart, Geus!'

Wij laten het antwoord aan den lezer over. - Thans bleef er ons, alvorens M. Hiel's boek ter zijde te leggen nog wel hier en daar eene opmerking te maken, met het oog op taal en stijl, b.v. op enkele volgens ons niet zeer spraakkundige samenstellingen en woordschikkingen, alsook op de hem persoonlijke afwijkingen van de gewone regels der Metriek, - een punt dat wij, ter leiding van jongere dichters, die zoo licht op dien weg het spoor bijster worden, wel eens door M. Hiel zelven in een artikeltje wenschten toegelicht te zien; - doch tijds-en plaatsgebrek noodzaken ons die opmerkingen aan anderen over te laten. Derhalve nemen wij afscheid van dezen over 't algemeen belangwekkenden dichtbundel, die ook nog om zijne keurige typographische verzorging, als aanbeveling voor de Leipziger uitgave gelden mag.

A.J. COSYN.

Kunstkroniek.
- (15 *April* 1874. - 15 *Mei* 1874) -

Tooneel-en letterkunde.

- **Prijskampen.** - Wij hebben het programma ontvangen van den tooneel-en letterkundigen prijskamp door de koninklijke maatschappij '*De Wijngaard*' van Brussel uitgeschreven. Deze zal plaats hebben op 19 en 20 Juli e.k. en de daaropvolgende zondagen, naar gelang van 't getal der mededingende genootschappen. De wedstrijd voor Tooneellitteratuur is tot België beperkt; die voor Tooneelkunde staat voor Noord-en Zuidnederland open. - Door de inrichtende vereeniging zijn de volgende prijzen uitgeloofd:

TOONEELLETTERKUNDE. (*Oorspr. tooneelspelen van één tot drie bedrijven, en met één of twee vrouwenrollen*) - 1e Prijs: een vergulde medalie en 400 fr.; - 2de Prijs: een zilveren medalie en 250 fr. - De mededingende stukken vóór 1 Juli e.k. in te zenden.

TOONEELKUNDE. (*Opvoeren van een oorspr. blijspel of comedie in één bedrijf.*) Voor Noordnederland: 1e Prijs: een vergulde medalie en 600 fr.; - 2e Prijs: eene zilveren medalie en 400 fr. 3de Prijs: een zilveren medalie en 250 fr. Voor Zuidnederland: 1e Prijs: een vergulde medalie en 500 fr.; - 2e Prjjs: een zilveren medalie en 350 fr., - 3e Prijs: een zilveren medalie en 200 fr. - De toetredingen moeten vóór 1 Juni e.k. aan den Heer De Hou, tweeden voorzitter van den *Wijngaard*, worden bekend gemaakt.

- Bij gelegenheid der 25e verjaring van Th. van Ryswyck's afsterven, - 7 Mei 1874, - doet de letterkundige maatschappij '*De Olijftak*' met kenspreuk: 'Labore et Constantia' een beroep op 't geheugen van allen die over zijne oud-leden wat merkwaardigs weten, en opent den volgenden prijskamp:

Verzamelen: de levensbijzonderheden, gebeurtenissen, anecdoten, vertelsels, parabels, vergelijkingen, spreuken, zetten en verdere eigenaardigheden van of over afgestorvene leden des *Olijftaks*, waarvan deel maakten Theodoor van Ryswyck,

P.-F. van Kerckhoven, Mertens, Torfs, Vleeschouwer, Matthyssens, Jan van Ryswyck, Gerrits en meer anderen.

Wie er het meest en de beste zal hebben opgeschreven, zal eenen prijs ontvangen van 300 francs; een tweede prijs van 100 francs kan toegewezen worden. - Het ingezondene blijft de eigendom der maatschappij. - In te zenden vóor 1 November 1874 aan den Voorzitter M.J. De Geyter, of den Secretaris M. Em. Rosseels te Antwerpen.

- De Maatschappij '*Help u zelf*' van Eine (bij Audenaarde) hoeft besloten eenen prijskamp van Declamatie uit te schrijven die op Zondag 28 en Maandag 29 Juni e.k. zal plaats hebben.

Theodoor Van Ryswyck herdacht.

- Eene dubbele eerbetooging heeft op 3 en 10 Mei jl. ter gelegenheid der 25^{e} verjaring van 's dichters afsterven plaats gehad.

Aan den door '*'t Vlaamsche Volk*' ingerichten optocht naar van Ryswyck's graf, op zondag 3 Mei, namen een groot aantal maatschappijen uit Antwerpen en andere Vlaamsche steden deel. In den stoet bemerkte men o.a.: *De Nederd. Bond*, het *Vrije Woord, Hoop en Liefde*, de *Vlaamsche Zonen*, de *Eigenaardigen*, de *Broedermin*, de *Burgerszonen, Vlaanderen's jongste Telgen*, de *Lauwertak, Eendrachtige Liefde*, de *Leeuw van Vlaanderen, Taalen Kunst* en de *Huurhouders*, allen van Antwerpen. Verders: de *Eendracht* (Ledeberg,) de *Artevelde's zonen* (Gent,) de *Veldbloem* (Brussel,) de *Vlaamsche Leeuw* (Molenbeek,) de *Vl. Vrienden* (St-Gillis,) de *Benoit's kring* (id.) het *Kersouwken* (Leuven,) *Met Tijd en Vlijt* (id.,) *Nederd. Burgerkring* (id.,) *Cecilia* (Herenthals,) de *Rupelzonen* (Niel,) de *Vlaamsche Vrienden*. (Berchem,) de *Eendracht* (Zwijndrecht,) de *Groeiende Boom* (Lier,) de *Nethegalm* (id.,) de *Fanfarenkring* (Herenthout,) de *Burgersvrienden* (Borgerhout.)

Aen het hoofd van den stoet stapten de twee zonen van den betreurden dichter, omringd door de leden der inrichtingscommissie. Bij het graf werden redeveoringen uitgesproken door de heeren J. Van Herendael, Scherpenseel, De Beucker,

Corn. Verbrugghe, Kennis, enz. Van daar begaf zich de stoet naar het Park, waar op den voet van Theodoor Van Ryswyck's standbeeld immortellenkronen werden neergelegd. Daarna werd aan elke der deel nemende vereenigingen eene herinneringsmedalie geschonken, alsook een exemplaar eener daartoe opzettelijk gedrukte *Bloemlezing* uit Van Ryswyck's werken.

's Avonds had in de *Variétés* een groot toon-en letterkundig avondfeest plaats, met medewerking van Mej. Biemans, de heeren Schepmans, Kennes, en de zangmaatschappij *De Gildebarden*. De voorzitter, M. Julius Van Herendael gaf er met veel bijval eene verhandeling over Th. Van Ryswyck, dien hij hoofdzakelijk als voorstander der Vlaamsche beweging beschouwde.

Op donderdag 7 Mei, - verjaardag van 's dichters afstervenwerd door den Bestuurraad des *Liberalen Vlaamschen Bonds* eene lauwerkroon aan den voetzuil van het standbeeld gehecht.

Den volgenden zondag (10 Mei) heeft dezelfde vereeniging, gezamentlijk met den '*Olijftak*,' den '*Van Maerlant's kring*' en den Jury des tooneelletterkundigen prijskamps de talrijke vereerders van Van Ryswyek's nagedachtenis op eene plechtige toon-en letterkundige zitting vergaderd.

Op dit feest, dat in de Concertzaal van den nieuwen Nederlandschen schouwburg plaats had, werd door den heer Max Rooses eene treffende lofrede over Van Ryswycks leven en werken uitgesproken. Prof. Heremans las het verslag van den Jury over genoemden prijskamp en de herinrichting van het Nederlandsch Tooneel te Antwerpen, waarna de uitreiking der prijzen plaats had. Van Holland waren er slechts twee der laureaten aanwezig: MM. Ant. Bosch en J. van Maurik; - van België: MM. Delcroix, Roeland, Van Goethem en Simillion.

Behalve Beethoven's 5de symphonie (2de opvoering) onder leiding van M. Peter Benoit, werden werken ten gehoore gebracht van Benoit, Blockx, Hub. Waelrant (16de eeuw) Volkerick en Richard Hol. Door de dames De Give-Ledelier, Biemans, Sleeckx en Thomas werden op uitstekende wijze liederen voorgedragen meestal op de poezie van Th. Van Ryswyck gecomponeerd.

Na afloop dezer plechtigheid begaf men zich naar het standbeeld, waarbij door de heeren Emanuël Rosseels en Jac. Veders het woord werd gevoerd. Om 3 ure had in het *Hotel de la Paix* een groot banket plaats waarop toasten werden voorgedragen door de heeren Jul. De Geyter, Prof. Van Driessche, Prof. Heremans, Van de Ven, Laan van de Maas en Michiels, en liederen voorgedragen door de heeren Frans De Cort, Terbrugghen en Edm. Hendrickx.

Lang zal Antwerpen het aandenken bewaren aan dit feest ter verheerlijking van een' zijner roemrijkste zonen, wiens nagedachtenis zoo algemeen door de Vlamingen van elke staatkundige denkwijze in eere wordt gehouden.

- In het dezer dagen verschenen *Verslag* over den tooneelletterkundigen prijskamp bemerkten wij met belangstelling eenige door den Jury aan de stad voorgestelde middelen, om den nieuwen Antwerpschen Schouwburg op een goeden voet in te richten. In de eerste plaats wordt daarin op de noodzakelijkheid eenertooneelschool te Antwerpen gewezen. Natuurlijk zou die school worden ingericht met aan de thans bestaande declamatieklas de noodige uitbreiding te geven, haar programma te volledigen en de leergangen van een voldoende onderwijzend personeel te voorzien. Er zouden, na voltrokken studiën en voldoende examen, aan de leerlingen diploma's worden uitgereikt. - Dan, na goede spelers, goede stukken: Als een middel om deze laatste te bekomen heeft men de prijskampen, en wenschelijk ook ware het dat Zuid en Noord thans wat samenwerkten om de scheppende krachten der letterkunde een tijd lang hoofzakelijk te wijden aan de heropbeuring van 't Tooneel. Intusschentijd is 't niet moeielijk een talrijke lijst op te maken van oudere en nieuwere Nederlandsche stukken voor den Antwerpschen schouwburg. Bij dezen mogen de beste uitheemsche stukken worden gevoegd, die niet in strijd zijn met het karakter, de zeden en den kunstsmaak van ons volk. Hiermêe zou zich eene hoogere commissie of Tooneelraad van tien personen gelasten, die het toezicht over de inrichting hebben zou. - De Tooneelbestuurder zou

voor een tijdstip van drie jaren worden benoemd, met het recht van afzetting, na een of twee jaren, op 't voorstel van den Tooneelraad.

In het ontwerp van Lastcohier lezen wij o.a. dat de helft der op te voeren stukken moeten oorspronkeijk Nederlandsch wezen. - Aangaande het orkest wordt bepaald dat de uit te voeren muziekstukken door den Bestuurder der Stedelijke Muziekschool zullen worden aangeduid. - Krachtens art. 18 zal de Tooneelbestuurder, op aanvraag der Commissie, de leerlingen der Tooneelschool soms passende rollen laten vervullen. Hij en de beste leden van zijn gezelschap zullen nu en dan bij de oefeningen dier leerlingen tegenwoordig zijn, om ze alzoo met raad en daad behulpzaam te wezen.

Onnoodig te zeggen dat wij ons bij dergelijke bepalingen volgaarne aansluiten. Enkele punten van stoffelijk belang schijnen ons in 't Lastboek echter nog voor verbetering vatbaar; zoo b.v. de voorwaarden waarop de nieuwe schouwburg aan den Bestuurder zal worden afgestaan, de verpachting van ‘caveau’ en concertzaal, enz. - Zeker kan men het Bestuur niet streng genoeg verplichten van zekere uit louter *geldbejag* opgevoerde effektstukken af te zien; doch van den anderen kant zou men, als vergoeding, de exploitatie zoo winstgevend mogelijk dienen te maken.

Toonkunde.

- In den nieuwen Nederlandschen schouwburg had onlangs het eerste Concert onzer Antwerpsche muziekschool plaats, onder leiding van den bestuurder M. Peter Benoit, - en dit met zóò goed gevolg dat het al aanstonds in den ‘*Opinion* een nijdigen aanval heeft verwekt, van wege zekere ‘liefhebbers,’ stelselmatige vijanden van den vlaamschen meester.

Dit muziekfeest mag inderdaad uitstekend worden genoemd. De bijzonderste stukken van het programma waren: Het openingstuk ‘*De Erelkoning*’ een van Benoit's eerste gewrochten, maar waarin reeds duidelijk den schepper van ‘*Lucifer*’ doorstraalt; - een aria uit Haydn's prachtig oratorio ‘*De Schepping*’, waarin Mej. Mina Sleeckx uitmuntende hoedanigheden blijken liet: eene schoone, gevoelvolle stem,

eene zuivere dictie, en een door ernstige studie verworven zangstijl; - verders een gemoedelijk vierstemmig *Madrigaal* van Huybrecht Waelrant, Antwerpschen toondichter der XVIe eeuw; - een aria uit *Orpheus* van Glück, gezongen door de verdienstelijke Mej. Thomas, - en eindelijk de 5de *Symphonie* van Beethoven.

De uitvoering van laatsgenoemd stuk was vooral oorzaak van den pennentwist over het Concert der Muziekschool. - Slecht! door-slecht! roepen de tegenstrevers van Benoit. Prachtig! overheerlijk! getuigen de echte muziekkenners en het onzijdig publiek. Onmogelijk hier in technieke en esthetieke beschouwingen te treden over de wijze van besturen, die de meesterwerken Van Beethoven vergen; zeggen wij alleen dat Benoit de Symphonie heeft bestuurd niet als een aan de ‘routine’ verslaafd *Kapelmeister*, maar wel volgens het gevoelen van de bevoegdste Duitsche kunstrechters zelven, wier oordeel de *Précurseur*, nog onlangs zeer gepast in eenige fragmenten heeft medegedeeld. Kortom, in stede van ons enkel ‘Beethovenmuzikant’ te laten hooren, heeft Benoit ons ‘Beethovenmensch’ leeren kennen. Het waren geene *noten*, maar *gedachten*, die men er in bewonderde en geestdriftig toejuichte.

Dàt is 't nogtans wat den toorn der hooger bedoelde ‘liefhebbers’ heeft ontstoken. Inderdaad reeds bij 't uitgaan der concertzaal hoorden wij door zoo 'n heertje met een fransche *colère* zeggen: ‘*Est-ce la du* Béethovène? (sic) *Oui, arrangé ou plutôt dérangé par Benoit*!’ Hoe geestig! Neen, zeker was 't geen Béethovène - op zijn fransch ‘geëxecuteerd,’ - maar wel de echt Germaansche Beethoven, door een echt germaanschen meester uitgevoerd!

Beeldende kunsten.

- **Prijskampen.** - In de Internationale prijskampen voor schilderkunst in het paleis van Sydenham (bij Londen) werden dit jaar aan vier Belgische kunstenaren onderscheidingen verleend; namelijk aan de heeren Geraert en Wagener van Antwerpen, Jul. De Keghel van Gent en Claeys van Tongeren. - In den bijzonderen prijskamp werd de gouden medalie toegewezen aan M. Jos. Stevens, een te Parijs gevestigden Belgischen schilder.

Verschenen werken.

BRIEVEN VAN J.F. WILLEMS, verzameld door Max Rooses. Gent. Uitgave van het Willemsfonds. - Prijs: 1 fr. 80.

- LETTERVRUCHTEN van het Studentengenootschap '*Met Tijd en Vlijt*'. Leuven, bij de gebr. Van Linthout. - Prijs: 2 fr.
- DE INVLOED DER STEREOTYPIE IN HET DRUKWEZEN door J. Scherpenzeel. Brussel, Xavier Havermans. - Prijs: 60 centiemen.
- DE LICHTEEKENING OF PHOTOGRAPHIE door J. Martens. Gent. Uitgave van het Willemsfonds. - Prijs: 75 centiemen.
- VERSLAG van den Jurij in den driedubbelen Prijskamp van Tooneelletterkunde, door de stad Antwerpen uitgeschreven. Antwerpen, drukkerij Buschman.
- HISTOIRES DE GRAS ET DE MAIGRES, par Cam. Lemonnier. Bruxelles, chez Muquardt. - Prix: 3 fr. 50.
- ÉTUDES LITTÉRAIRES par M.J. Fuerison. Gand, chez F. Clemm.
- JAARBOEKJE der Volksmaatschappij '*De Veldbloem*' 1873-1874. Brussel, snelpersdruk van H. Havermans.
- ALMANAK (1874) der Maatschappij tot bevordering van Nijverheid en Wetenschappen. Gent. Prijs: 25 centiemen.
- TIJDSCHRIFT VOOR WISKUNDE. Onder hoofdredactie van J.D.R. Moll. 1ste jaarg. 1ste afl. Deventer, bij Brinckgreve. - Prijs: (per jg. van 4 afl.) 2 gl.
- EEN RIJKE PARTIJ door P. Ter Spill (Scato) Nr 98 der Guldens-Editie. Arnhem, bij Thieme. - Prijs: 1 gl.
- ONKRUID EN BLOEMEN. Oorspronkelijke novellen door A.W. Van Megen. Leiden, bij E.J. Brill. - Prijs: 2 gl. 25.
- DE JONKER VAN ADRICHEM. Verhaal uit de laatste levensjaren van Prins Willem I, door G. Vanden Bergh. 's Hertogenbosch, bij gebr. Müller. - Prijs: 2 gl. 90.
- TIJDSCHRIFT *gewijd aan Opvoeding, Onderwijs en Gezondheidsleer*. Onder redactie van T.H. de Beer, Dr J, Jacobs en E. Dejong. Nr J. 's Hertogenbosch, bij Albracht en Cie. - Prijs: (per jg.) 2 gl.
- EEN SLEUTEL. Rij van oorspr. prozastukken, ter voorbereiding van de studie onzer letterkunde, door M. en L. Leopold. Groningen, bij J.B. Wolters. - Prijs: 1 gl 50.
- BIJBELSTUDIËN, door Dr W.G. Brill. 1ste stuk. Leiden, bij E.J. Brill. - Prijs: 1 gl. 50.
- LEIDEN'S NOOD EN ONTZET IN 1574. Historische novelle door C. Fogteloo. Leiden, bij A W. Sijthoff. - Prijs: 0 gl. 75.

Aangekondigde werken.

DOCUMENTS HISTORIQUES *relatifs à l'art musical et aux artistes musiciens*, par Ed. G.J. Gregoir. 2d volume. Bruxelles, chez Schott frères.

ERN APPELKEN TEGEN DEN DORST. Volksverhaal door Lodewijk De Vriese. Gent, bij F. Waem-Lienders. - Prijs: 1 fr.

- LES KERMESSES FLAMANDES par Cam. Lemonnier. Bruxelles.

Het roode kapje volksvertelling uit Dalmatië
Mevr. Ida van Duringsveld.
(*Vervolg en slot.*)

XI. De Blinde.

Pavo had met zijne gezellen de streek verlaten, en in meer dan twintig jaren betrad hij zijn geboortedorp niet meer.

Dat een dertigjarig rooversleven den mensch voor de oogen des hemels niet zuiver maakt - wie begrijpt zulks niet? Zelfs de aanhoudende brasserij kan het bloed niet wegtooveren, dat in die jaren vergoten is geworden. Men eet en drinkt niet kosteloos aan de algemeene tafel; de spijzen moeten met bloed worden betaald.

Pavo had rijkelijk zijn aandeel betaald. Het bloed brandde hem gelijk een purperachtig vuur op de ziel, en om dien brand uit te dooven vergoot hij steeds ander bloed.

Op een ongelukkig uur had hij gezworen zijn geboortedorp nooit weder te zien; van toen af was hij nog rusteloozer en wilder geworden.

- 'Waarom hebt gij dien eed gedaan?' vroeg Buk. 'Wie dwong u daartoe?'

- 'Mijn booze geest, 'antwoordde Pavo.

Eenigen tijd nadien verloor hij in een gevecht een oog. - 'Zie' sprak hij schertsend tot Buk, 'indien ik het andere ook verlies keer ik naar mijn dorp terug.'

Er verliepen weder vele jaren, aangevuld door misdaden, gelijk al de andere. Het scheen Pavo als kon dit leven nooit een einde nemen, als moest hij immereen roover blijven.

Op zekeren dag dat hij alleen was, ontmoette hij eene kudde schapen en wilde er zich een van toeëigenen. De herder, een

stevige knaap, verzette zich daartegen; Pavo greep zijnen degen, en de herder een scherpen steen. De steen werkte sneller dan het staal: de machtige struikroover stortte, aan het voorhoofd getroffen, neder. De knaap meende hem gedood te hebben, en zijne kudde in der haast verzamelende, snelde hij naar zijn bijgelegen dorp, om luid zijne moedige daad te gaan vermelden.

Pavo was niet dood, maar alleen bedwelmd. Na eenige oogenblikken kwam hij weder tot bewustzijn en stond recht; doch... alles was zwart voor zijne oogen: de steen had zijn tweede oog getroffen, en hem gansch blind gemaakt.

Was nu zijne eerste gedachte aan zijn geboortedorp? O neen! hij dacht aan zijne hulpeloosheid. Wie zou hem uit deze eenzame streek tot zijne gezellen wederbrengen? Hij riep luide op den herder, doch deze was reeds lang weg, en Pavo bleef alleen.

Alleen en blind!...

Hij wierp zich ten gronde en verborg het aangezicht in het gras. Hij hadde willen weenen, doch de tranen deden hem te veel pijn in het bloedig oog.

Kon hij met zijner blinde oogen niet weenen, zoo weende hij toch met die zijner ziel. Hij nam den steen die hem getroffen had, als een slag van Godes hand. De Heer had hem neêrgeworpen, terwijl hij in al de kracht der misdaad rechtstond; de Heer zoo hem nu oprichten, daar hij in de ootmoediging en den rouw neêrgeworpen lag.

Doch slechts oprichten om te sterven! Aardsche redding was niet mogelijk, maar het verderf zeker. De herder zou weldra met andere lieden terugkomen, welke den weer-en machteloozen roover zouden vastgrijpen, en den zoolang ongestraften booswicht zou eindelijk verdiende straf ontvangen.

Dat alles verwachtte Pavo, en hij bereidde zich om voor God boete te doen, en de verzoening der menschen te verwerven...

Daar klonken eensklaps bekende stemmen:

- ‘Waar zijt gij, broeder?’ riep Buk.

Daar was het leven weder! De mensch hangt toch aan het leven gelijk de vrucht aan den boom: - vooraleer zij gansch

rijp is, zal zij niet van zelve afvallen. Pavo, nog daar even in zijn lot getroost en tot den dood bereid, stak nu de beide handen uit naar dit hooplicht van een langer bestaan. Zijn geschreeuw beantwoordde het geroep van Buk, en voerde de roovers naar de plaats waar hij lag.

Buk's droefheid was groot. - ‘U heeft den steen in het oog getroffen,’ zegde hij tot zijnen broeder, ‘en mij in de ziel.’

Op eene berrie van geweren en takken werd Pavo in de duisternis der nacht weggedragen. Er heerschte eene zachte stilte, even goed voor de roovers als voor de helden.

Er bestond een onderaardsch verblijf niet verre van het roovershol, waar de bende zich in zekerheid kon verbergen. Dat toevluchtsoord lag tusschen het Venetiaansche en het Turksche grondgebied, om, volgens de omstandigheden, van het eene op het andere te kunnen vluchten. Daarbij was het op het ongenaakbaarste punt des bergs gelegen, en men mocht verzekerd zijn, dat niemand, zonder grooten dwang, de nieuwsgierigheid zou hebben die spelonk te komen opzoeken.

Dààr zou Pavo's woning zijn. Door een schrikkelijken eed verplichtte Buk al de roovers, den blinden broeder nooit te verlaten. - ‘Als ik bezwijken zal, blijft Pavo aan u aller zorgen toevertrouwd,’ zegde de hoofdman, en de roovers legden den eed af.

Zóó leefde Pavo, zonder gevaar te moeten duchten, in den kuil, door zijne makkers verzorgd, waarvan er altoos een bij hem bleef; hij leefde in de zonnestralen, die in het woud en tusschen de rotsen doordrongen; in de duisternis en in de herinneringen. Buk liet nooit méer dan acht dagen voorbijgaan zonder in den kuil te komen, om te zien of er zijnen broeder niets ontbrak. - De met bloed geketende verbroedering hield stand.

O! wat waren de dagen voor Pavo lang en de nachten verdrietig geweest, indien hij zijne *euzla*[1] niet bezeten hadde;

(1) Zeker speeltuig.

maar dat speeltuig vertroostte hem in zijne droefheid. Hij speelde en zong. Hij was altoos min of meer dichter geweest, doch nu werd hij een begeesterde zanger. Zijn leven werd gelijk aan eene beek, wier zachte golfjes immer ruischen. Hjj zong niet alleen wat hij ondervonden en geleden had; daar ook de *sagen*, welke gelijk duiven en roofvogels over het Dalmatische gebergte en langs de kusten vliegen. Pavo putte zijne poëzie uit het volk, alsook uit zijn eigen hart. Hij werd de bewondering zijner gezellen, en zijne liederen klonken tot hunne en zijne eigene geheime zelfvoldoening.

XII.
De Wederkomst.

Het jaar 1797 brak aan. Venetië was gevallen en Dalmatië lag in een korte regeeringloosheid gedompeld, gedurende dewelke, - men wist niet goed van welken vorst, - er aan alle strafbaren volle kwijtschelding werd geschonken

Buk nam voor, die onverwachte wending der zaken te benuttigen. Zonder te klagen had hij veel geleden; - hij had zijn noodlot met moed gedragen, maar het had hem dààrom niet te minder zwaar gedrukt; - hij wilde thans in de samenleving terugkeeren, en uitrusten.

Hij verzamelde zijne bende en deed hun een voorstel.

- ‘Thans dat de machtige leeuw gevallen is,’ sprak hij, de Koning der gebergten en wouden, welke door zijne werkzaamheid ook de vorst der rijkste steden en de beheerscher der zee zou geworden zijn, thans wordt de gerechtigheid volgens inzicht der sterksten gehandhaafd, en alleen de lafaard hoeft te vreezen. De tijd is voor ons, maken wij ons ervan meester; laat ons naar onze haardsteden wederkeeren, en, hebben wij in strijd met hemel en aarde geleefd, toch zullen wij zòò ten minste in vrede sterven.’

Een algemeene bijval beantwoordde des hoofdmans gezegde. Doch de menschlievendsten der roovers vroegen: - ‘Wat zal er van Pavo geworden?’

Buk liet hen daarover niet lang in ongerustheid. Hij zegde: - ‘Gij, broeder, zult met uwen broeder leven.’

- ‘God loone uwe broederliefde, Buk,’ sprak Pavo, maar als ik u allen en dezen kuil verlaten moet, dan wil ik op het kerkhof, waar mijne vrouw begraven ligt, leven en sterven. Ik verzoek u nog slechts ééne gunst: - als gij mij daar heen zult gebracht hebben, bouwt mij dan een hutteken nabij het graf mijner Ljubika. De geduldigste onder u zal mij den weg leeren kennen, welke van daar naar de kerk geleidt. Geen ander pad zal Pavo nog bewandelen... Ik had gezworen mijn dorp nooit meer wêer te zien; doch ik ben blind, en mag thans terugkeeren, - mijne blindheid is eene straf der eeuwige gerechtigheid...’

Allen waren diep ontroerd, Buk omarmde den blinden vriend en beloofde hem de vervulling van zijn laatsten wensch.

De veertien boschroovers verlieten hunne gebergten en het woud. Pavo leunde op Buk, beiden waren vergrijsd en met wonden bedekt. Aldus kwamen zij in Pavo's dorp en hielden voor Bogdan's woning stil.

Bogdan was sedert lang gestorven; Mavro, die intusschen met Petrija was getrouwd, was thans meester des huizes. Hij herkende zijnen schoonbroeder niet aanstonds; eerst toen hij Pavo's stem hoorde wist hij wie daar zóó veranderd voor hem stond. Hij ontving hem hartelijk en riep Petrija, de broeders en de kinderen. Het was een vroolijk en tevens een treurig wederzien.

- ‘Blijf bij ons, ‘sprak Mavro.’ O ja, blijf hij ons,’ voegde Petrija er bij.

Pavo dankte hen en zegde wààr hij wonen wilde.

‘Bouwt mijne woning,’ sprak hij, ‘mijn voorlaatste verblijf.’

Dit werk duurde niet lang. Des morgends begonnen, was de hut reeds 's avonds voltooid. Mavro, zijne broeders en vele jonge mannen uit het dorp hadden den roovers eene helpende hand toegestoken. Pavo scheen in eene groote famillie terug gekeerd te zijn, zóó algemeen beijverde men zich hem welwilendheid en medelijden te betoonen. Ook Ivka was niet achter-

gebleven. Zij kon hem wel niet liefhebben, zij kon hem wel geene plaats aan haren haard aanbieden; doch zij bracht hem wat zij voor hem het meest noodig dacht, te weten voedsel en kleederen.

Pavo dankte haar: ‘Thans heb ik nog van alles genoeg,’ sprak hij, ‘later zal mijn speeltuig mij het noodige wel bezorgen.’ Dan vroeg hij haar: -‘Waar is uw vader en uw zoon?’

- ‘Mijn vader is dood en mijn zoon is hier; hij heeft zwijgend uwe hut mede helpen bouwen.’

Dan zegde Pavo weemoedig:

- ‘Wij mogen met elkander niet spreken, Ivka. Wat zouden wij ook aan elkaar vertellen?’

- ‘Neen,’ antwoordde Ivka droevig; ‘de dood is tweemaal tusschen ons.’

- ‘Gij zult voorbijgaan en zal *ik* u niet zien; *gij* zult mij zien, maar niet aanspreken,’ hernam Pavo. ‘- Laat ons scheiden en voor elkander bidden.’

- ‘Kom,’ sprak Buk nu, ‘ik wil u in nieuwe woning rondleiden. Zij is klein; het woud is veel grooter.’

- ‘Het graf zal nog kleiner zijn,’ antwoordde Pavo en gaf Buk de hand.

- ‘Kom, hier is de haard, - mocht het u daarin nooit aan vuur ontbreken!... Hier is uw bed - Mavro is bezig het op te maken; - voel eens Pavo, er liggen twee dekens voor den winter op den stroozak. Mocht gij, zonder van ons voorgaande leven te droomen, er altoos zacht op slapen!... Hier steken nagels in den muur om uwe wapens aan te hangen. Gij zult ze niet meer gebruiken, maar toch moet gij er u niet van ontmaken.’

- ‘Neen’ antwoordde Pavo, ‘het zijn voor mij gelijk oude vrienden... en wàar zal mijne *euzla* hangen, de echo mijner ziel, de stemme mijner zuster?’

- ‘Hier, over uw bed; en hier is de tafel waarop gij eten, en de stoel waarop gij zitten zult; en hier is de kast, ik heb er uwe voorwerpen goed ingeschikt.’

- ‘Och, breng mij nu tot bij Ljubika's graf...’

- ‘Het is slechtseenige stappen van hier verwijderd, vriend; gij zult het verder gemakkelijk alleen vinden.’

Pavo knielde weldra op het graf zijner onvergeetbare echtgenoote. De aarde was dor en zonder bloemen, ja, zelfs van grashalmen ontbloot. - ‘Hoe heeft Petrija u aldus kunnen vergeten, gij arme aarde?’ zegde hij mistroostig; ‘men ziet wel dat *zij* gelukkig is. Maar ik, die al mijn geluk vóor twee-en-dertig jaren in uwen kouden schoot bedekte, ik, wil u voortaan versieren, en verplegen...’

Buk stond nevens hem terwijl de blinde zoo sprak. De woeste roover lachte niet; want al had hij zulkdanige liefde niet gekend, hij begreep ze toch. De gevoelens des harten zijn bij de sterke, doch kinderlijke volkeren van het Dalmatisch gebergte zeer wonderbaar.

Van het graf wilde Pavo naar de kerk geleid worden, en dàn terug naar zijne hut, en weer naar het graf, en nogmaals ter kerke, altoos en immer terug, tot dat hij elken stap van buiten kende. Toen zegde hij: - ‘Nu is 't genoeg Buk, ik dank u. Gij hebt met mij veel geduld gehad en mij zeer veel bemind. Ik ook ik had u lief... thans zullen wij scheiden.’

De roovers hadden zich vergaderd; Pavo stond te midden van hen voor de deur zijner nieuwe woning.

- ‘Komt hier, broeders,’ sprak hij, ‘ik wil u allen den afscheidkus geven. Dat ieder uwer mij vergeve, hetgeen ik jegens hem zou hebben kunnen misdoen. Omhelst mij, zegent mij en als gij mijnen dood verneemt, bidt dan voor mijne ziel.’

Allen verzekerden hem van hunne vergiffenis, allen kusten en zegenden hem. Buk kwam de laatste. De omhelzing duurde langer dan die der andere roovers. Wanneer Buk, de plaats verliet blonken hem tranen in de oogen. Dààr liet hij zijne halve ziel achter.

Pavo weende ook, toen hij eenzaam op den dorpel zijner woning zat.
Twee-en-dertig jaren zijns levens verlieten hem thans met zijne gezellen, wier voetstappen hij in de avondstilte van verre nog hoorde weêrgalmen. Nu gevoelde hij eerst hoe hij hen, en vooral Buk had lief gehad. Zij hadden hem niet

verlaten, niet beroofd, en altoos hun leven, gelijk het was, met hem gedeeld, zonder terughouding, vrijmoedig, zooals men het brood met eenen broeder deelt. Thans zou hij hunne stemmen niet meer hooren. Hij was in de haven, hij had het anker op een graf uitgeworpen. De doode geliefde was van nu af het éénige gezelschap voor zijn hart. Wij weenen als wij na jarenlange pogingen eindelijk het gewenschte doel bereiken. Wij hadden die pogingen en het wee dat zij ons dagelijks, zelfs alleoogenblikken deden gevoelen, lief gekregen. - Pavo weende.

Hij voelde zijne hand door twee kleine handjes vastklemmen en een kinderstemmetje zegde: ‘Vader zendt mij tot u, Pavo; ik zal nu altijd bij u blijven, en het vuur aansteken, water halen, u geleiden en bedienen; zult gij mij daarvoor schoone liedjes zingen?’

Het was Milev, het jongste zoontje van Mavro en Petrija, acht jaren oud. Zij schonken het aan Pavo, om hem te dienen en te beminnen. Pavo weende nog, maar niet meer van droefheid. En als het knaapje hem nogmaals kinderlijk nieuwsgierig vroeg of hij het eens iets wilde voorzingen, dan deed de blinde zich de *euzla* brengen en zong zijn eerste lied na de wederkomst.

XIII.
De Bliksemstraal.

Tien jaren waren vervlogen. Pavo was vergrijsd, maar door zijne zangen wijd en zijd vermaard. Wanneer bij zon-en feestdagen, het weder eenigszins gunstig was, kwam men van alle kanten om hem te hooren. En van vrijwillige giften leefde hij.

Milev, ofschoon reeds tot jongeling opgegroeid, was nog immer ten dienste van den blinden grijzen zanger, en wie Pavo thans ook gezelschap hield was Buk, zijn vroegere makker, zijn zielebroeder, zijn *Pobratim*. Buk had zich in den beginne uit het dorp verwijderd; doch Pavo woonde dààr. - Buk was teruggekeerd, en thans zat hij elken avond nevens den broeder op de kleine bank voor de rietenhut. Dan spraken

zij te zamen over hun voorgaande leven; zij zwegen somtijds ook, en gevoelden dat zij bijeen waren en elkander beminden.

Het was feest in het dorp; van vele uren in den omtrek waren lieden er naar toe gekomen, alleen met het doel om Pavo te zien en te hooren. Met ongeduld werd de beminde volkszanger verwacht onder den eikenboom, die niet verre van zijne woning stond en onder welks schaduwe hij gewoonlijk nederzat, als hij zong.

Heden had hij echter daartoe geen de minste lust. Eene onrustige stemming beklemde zijneziel. - 'Ik gevoel in mijne oude wonden, dat wij onwêer zullen krijgen,' zegde hij tot Milev, welke hem zijn speeltuig wilde geven. 'Geleid mij onder den eik; - ik wil vrije lucht inademen, doch zal vandaag niet zingen. Hang de *euzla* maar weer op hare plaats, doch geef mij mijne pistolen en mijn geweer. Ik wil ze als het onweder uitbarst, in de lucht afschieten, opdat de hagelbui daardoor ophoude.'

Milev bracht hem de wapens; de blinde betastte ze met welgevallen en laadde ze met groote zorgvuldigheid. Thans kwam bij hem weêr de lust op ze te dragen. Hij stak de pistolen in den gordel en hing het geweer over den schouder. Nu ook liet hij zich de oude *euzla* brengen.

Over een sneeuwwit hemd met wijde mouwen droeg Pavo eene scharlaken vest met zilveren, knoppen en een korte groene jas, een blauwe passende broek die aan de voeten met zilveren riemkens was vastgemaakt, en een veelkleurigen wollen doek voor tulband. Toen hij aldus versierd met Milev onder den eik verscheen, begroette hem een algemeen gejuich. Hij werd niet alleen van iedereen bemind, maar ook geacht - zijn verleden was vergeten - men dacht alleen nog aan hetgeen hij tegenwoordig was; een blinde oude man, die immer bereid was de klachten te aanhooren en de onervarenen met zijne ondervinding bij te staan.

Doch hij moest zingen, - die luim om stil te zwijgen zou men niet gedoogen. Nadat hij zich lang genoeg had laten bidden, gaf hij eindelijk toe en zong het schoone lied der *Twee Geliefden*...

Nog nooit had Pavo met meer gevoel gezongen. - Zijne bij elkaar gedrongen toehoorders vergaten, met naar hem te luisteren, het nakend onweder; doch dit deed zich door eenige luide donderslagen spoedig genoeg opmerken. Hagelwolken hingen daarboven samengepakt.

Pavo schoot met de beide pistolen naar de onweerswolk; zulks deed geen uitwerking; hij nam het geweer van den schouder en schoot voor de derde maal ten hemel... Eensklaps, als wilde deze antwoorden, werd de eik door eenen bliksemstraal getroffen, en de oude zanger viel tusschen zijne *euzla* en zijne wapenen, doodelijk getroffen op den grond.

Buk begroef den *pobratim* - hij rust aan Ljubika's zijde.

EINDE.

Bladvulling

I.

Galathea

Hoe! Galathea zou heur haren
Zwart schilderen? welk eene achterdocht!
Haar kapper kan het u verklaren:
Zij waren zwart toen zij ze kocht.

F.G.

Aalst.

II.
Sommige Franschen

A.

Hoe aardig zijn ze toch, hoe levendig, hoe vurig!

B.

Ja, juist als kindren soms, en even wispelturig.

Groningen.

B.H.L.

Poëzie

I.
Bij de van Rijswijksfeesten

Te Antwerpen, in mei 1874.

Ik ook, ik zag Van Ryswyck's feest,
niet in den drom der feestgenooten,
uit Zuid en Noord hier saamgevloten;
maar denkend riep ik voor mijn geest
lang vervlogen dagen weder:
'k Zag op vroeger tijdstip neder,
k zag daar wat van Ryswyck's leven, wat zijn sterven is geweest.

Trouw kwam zijn korte levensloop
mij voor het oog des geestes glijden:
Ik zag hem, 't jeugdig hart vol hoop
en moed, zijn kracht aan Vlaandren wijden;
ik zag zijn streven; 'k zag hem strijden
met armoede en gebrek; ik zag
zijn krachten mindren, dag aan dag,
bij 't dooven van de dichtervonk, -
tot dat hij, met een glimlach van verblijden,
den Dood in de armen zonk.

***

Waar bleeft gij dàn, o rechtverweerders,
van Vlaandren's eer en kunst en taal,
gij, Katholiek en Liberaal,
die thans u aanstelt als zijn vrienden en vereerders.
en uw plichten meent te kwijten in een vloed van woordenpraal?
deedt gij dàn, gelijk op heden?
zijt ge aan 't sterfbed toegetreden.
hebt gij 't stervensuur verzacht
van den zanger, die zijn streven,
al zijn pogen, gansch zijn leven,
't land ten offer bad gebracht!...
Neen, o neen! maar, nauw bezweken,
hem een standbeeld opgericht;
gauw! de loftrompet gesteken,
en in proza en gedicht,
van zijn roem en deugden spreken,
en dàn heengaan, in 't bewustzijn van een trouw volbrachten plicht!

Laat hem stil den doodslaap rusten,
hem, dien gij nauw't leven liet
en, *thans* eer en lauwren biedt; -
tot aan Neerlands verste kusten
leeft van Ryswyck's naam en lied:
hij behoeft uw hulde niet!

Met vertwijfling in de ziele
denk ik dus zijn leven na.
wen ik op zijn grafsteê kniele
of voor 't prachtig standbeeld sta,
overlommerd door de kruinen
uwer boomen, Antwerp's tuinen;
en ik vraag mijzelven af:
zijn die goddelijke vonken,
is de dichtgave, ons geschonken,
soms geene ijselijke straf?
En mijn ziel vindt dan geen klanken
om d'Almogende te danken
dat hij mij ook, arme dichter, van dien gloed een vonkje gaf.

***

Gegroet! gegroet! o martelaren
van taal en kunst! op 't eereveld
bezweken in den bloei der jaren!
Van Ryswyck! Zetternam! wie meldt,
wie uwer kan 't geheim verklaren,
waarom men slechts de kunst vergeldt
met feestgejuich en eerbetooning
wanneer de dood heur donkre woning
den kunstenaar ontsloten heeft?
en hem vergeet of durft benijden,
met zorg en bang gebrek laat strijden
zoolang hij in ons midden leeft?

Uw rouw beklach is overbodig,
wanneer de koude hand der Dood
hem medelijdend de oogen sloot:
de kunstnaar heeft geen hulde noodig
als zijn afgemarteld lichaam rust in's aardrijks kouden schoot.
Wat baat hem, na zijn dood, dat ijdel feestgeschal?
wat baat hem't denkbeeld, lof en eere te verwerven.
wanneer hij weet dat zijn vroegtijdig sterven
zijn gade en kroost in diepe ellende laten zal?

Wat nut, dat gij met lauwerkronen,
Van Ryswyck's beeld en grafsteè siert,
zijn naam met zang en feestmaal viert?
Niet zòò beloont ge uw groote zonen,
mijn vaderland! er hoeft iets meer
voor hen, dan die laattijdige eer:
bewaar hen voor gebrek en zorgen,
opdat het spook: *de dag van morgen*
het vuur niet in hun borst versmacht!
Mijn Vlaandren! tracht uw kunstenaren
voor 't wee des hongers te bewaren; -
dàn eerst zult gij mogen zeggen: 'k heb aan hen mijn plicht volbracht.

KAREL BOGAERD.

Wondelghem.

II.
Op het kerkhof.

Het zonneken neiget ten westen,
nature bereidt zich ter rust;
de bloemekens sluiten hun kelken,
wellustig door 't windje gekust.

Hij strompelt, al kreunend naar 't kerkhof,
de grijsaard, geleund op zijn kruk;
hem pijnigen droeve gedachten
aan vroeger, verdwenen geluk!...

Hij zijgt op een grafheuvel neder,
en knielt op den ijskouden steen;
daaronder, dààr rusten zijn dierbren, -
hij is op de waereld alleen!

Toch stort hij geen traan op zode,
- geen tranen meer zijn hem gejond -
maar 't harte, dat bloedt in zijn boezem,
Langs menige gapende wond...

Het windeken ruischt in het loover
het bekelijn murmelt zoo zoet;
de bloemekens sluiten hun kelken
en vogelen neuren hun groet...

Zijn hoofd zinkt al dieper en dieper,
de zonne gaat slapen in 't meer;
voor hèm ook begint thans de sluimer,
maar die heeft geen dageraad meer.

V.A. DELA MONTAGNE.

Antwerpen, 1873.

III.
Vruchteloos besluit.

Meisje, met een enklen lach,
Maakt ge blij me - en weeldedronken;
Wie heeft u die macht geschonken,
In een liefdeblik of - lach?

Maar ook met een bitter woord
Doet gij alle heil verzwinden;
Woord, dat 't harte des beminden
Als een vlijmend staal doorboort.

Maar aan zulke eene almacht, vrouw,
Stel ik perken: - voor uw grillen
Wil ik nooit meer tijd verspillen.
'k Laat u gaan en voel geen rouw.

Verre ga ik, want ik wil
Anders nu verstrooiing zoeken; -
Velden, wouden, donkre hoeken,
Maakt mijn kloppend harte stil...

Wonderlijke aantrekkingskracht...
Moet ik dan met haar te ontvluchten,
Blijven droomen aan haar zuchten,
Hier nog leven in haar macht?

Want de zon die van omhoog
Lieflijk glanst in milde stralen.
Komt den wellustlonk mij malen
Van mijn meisje's gloeiend oog;

Door de boomen ruischt de taal
Van de schoone, - en 't zilvren vlietje
Schijnt te murmlen 't aardig liedje,
Dat wij zongen menigmaal.

Weder keer ik uit het veld,
Waar heur beeltenis, verbolgen
Nimmer nalaat mij te volgen,
Immer me ik heur armen knelt.

'k Ga thans weder vóor haar deur
Smeeken als een laf der laffen; -
Vreezend, dat ze om mij te straffen,
Mij niet binnen liet bij heur.

Lt VICTORIEN VANDE WEGHE.

Luik, 1873.

IV.
Hazenverstand.

Twee hazekens zaten
In 't jeugdige groen;
Zij knaagden en aten
Als hazekens doen.

Zoo zonnig en schoon was de morgen,
De weide zoo geurig en malsch;
Zij zaten daar rustig, verborgen
In 't klaver tot over den hals.

Zij hadden nog niets ondervonden
Van poêr, noch van strik, noch van strop;
Hun ooren zoo lang ze maar konden,
Die staken hun boven den kop.

Hun muilken bewoog zich zoo aardig,
Hun neusken deed 't zijne maar meê;
Men zag het; ze waren zoetaardig;
Met 't slechtste en met 't beste te vrêe.

Zij aten zooveel het hun lustte
Van 't jeugdige en 't geurige groen,
En 't vlijden zich neer dan ter ruste,
Als eerlijke hazekens doen.

Maar wacht!
De jacht
Is open.

Wat komt er daar geloopen
Zoo snuff lend langs den grond?...
't Is een hond,

Ziet! daar kruipt hij,
Ziet! daar sluipt hij
Pootje voor en pootje na.
En de Jager,
Wapendrager,
Snelt hem achterna.

Reeds kan hij de hazen bespeuren;
Wat gaat er, wat gaat er gebeuren!

De Hond blijft eensklaps staan;
De Jager spant den haan,
Legt aan...

Pif! Paf!
't Schot gaat af,
Knalt,
Schalt!

De hazen,
De dwazen,
Zij rollen
En bollen,
Den steert over kop!
Maar... rapen
Zich op,
En gapen
En niezen,
Maar klagen
Noch vragen
Van wien of van wat,
En kiezen
Het hazepad.....

En dan... dan loopt de hond en bast;
Maar 't wild is buiten spoor;
En dàn...de Jager kijkt verrast
En krabt zich achter 't oor,
Een kucht
En zucht:
‘'t Is
Mis!’

Een dubb'le zedeleer
Ligt in 't verhaal gesloten,
En 'k schrijf ze hier ten slotte neer,
Tot ieders schande of eer.
Zij luidt: ‘Er wordt veel nutt'loos poer verschoten.
't Verstand der hazen steekt hun in de pooten.’

G. ANTHEUNIS.

Thourout.

De Kerkmuziek in Antwerpen
door
Alf. Goovaerts.

III.
Palestrina en zijne school.

Ziedaar hoe de Kerkmuziek, door de verdraagzaamheid eens Pauzen, den kunstijver van twee Cardinalen, en het vernuft eens grooten Kunstenaars, gered werd op het oogenblik harer onvermijdelijke schipbreuk. Ziedaar hoe de sombere nevelen, die den gezich teinder dezer kunst zóózeer verduisterden dat zij haar zelfs alle vooruitstrevende uitkomst ontnamen, opgehelderd werden door een trekvan Palestrina's geniale pen! Ziedaar nu de on weerswolken en bliksems, die, door hare opperpriesters zelven opeengestapeld, als dreigende rotsen op het punt waren haar in hunnen val te verbrijzelen, thans verdreven door den machtigen arm van dien reuzenheld der toonkunde!

Maar was dit voldoende? Gewis niet!

Na Palestrina's meesterlijke daad, bleef nog alles te doen: helder en onbewolkt moest voortaan de hemel der kunst zijn en blijven. Onbeschroomd moesten de toondichters van kerkmuziek den weg volgen hun door den hervormer aangeduid; allen moesten werken voortbrengen die aan hun doel beantwoordden, dat is te zeggen: vrij van alle wereldsche gevoelens.

De kunstenaars van het einde der XVIe en de eerste helft der XVIIe eeuw, - dit voor de muziekkunst zoo roemrijk, voor hare geschiedenis zoo belang wekkend tijdvak, - beseften hunnen plicht. Zij begrepen dat het behoud hunner kunst evenveel van hen als van hunnen leidsman afhing, en dat van 't oogenblik dat zij aan hunne zending moesten te kort blijven, de Kerkmuziek in de verbas-

tering hervallen zou, waaruit Palestrina haar had opgeheven. De groote man ging voort met hun her, goede voorbeeld te geven: door Pius IV componist der pauselijke kapel, en door St-Philippus Neri, muziekbestuurder der Congregatie van het Oratorio benoemd, bracht Palestrina verder nog ontelbare werken voort, allen van eene onovertreffelijke volmaaktheid en werd hij de stichter van hetgeen in de geschiedenis der toonkunde ‘de Romeinsche School’ wordt genoemd.

Zijne leerlingen en die der andere scholen volgden het spoor van hun aller meester, en gedurende bijna eene eeuw zag men hen als het ware wedijveren in het meesterlijk schrijven van Kerkmuziek.

Paus Gregorius XIII gelastte Palestrina daarbij met het herzien van al de zangen uit het Romeinsche *Antiphonarium* en de *Graduale*, eene reuzentaak waaraan de kunstenaar de laatste jarenzijner eervolle loopbaan toewijdde; doch die de dood hem niet voltrekken liet.

Hij stierf op 2 februari 1594, in den ouderdom van 70 jaren: zijne laatste woorden betroffen nog de door hem zoo innig beminde kerkelijke toonkunst:

‘Mijn zoon’ zegde hij ‘ik laat u een groot getal onuitgegeven werken na; dank aan Pater de Baume, aan Cardinaal Aldobrandini en den Groot-hertog van Toscanen, laat ik u tevens het noodige om die werken in druk te geven; zorg, bid ik u, dat zulks zoo spoedig mogelijk geschiede, tot eer des Allerhoogsten en tot opluistering van zijnen eeredienst in de Hem toegewijde tempels.’

Hij schreef 78 Missen, waarvan er 64 gedrukt zijn en 14 vooralsnog onuitgegeven. Overgroot is het getal zijner Psalmen, Offertoriums, Magnificats, Lofzangen, Litaniën en Motetten. Zijne *Lamentationes Jeremiae* en zijne *Improperia* alleen zouden voldoende wezen om zijn naam door alle eeuwen heen te doen voortleven. ‘Palestrina’ zegt Fétis, ‘was de schepper van de éénige met haar

onderwerp overeenstemmende kerkmuziek; in dit vak bereikte hij het toppunt der volmaaktheid, en sedert twee eeuwen zijn deze zijne werken daarin de onnavolgbare voorbeelden gebleven.(1)

En op welke wijze beloont onze negentiende eeuw den grooten man?

Helaas! droevig is het zulks te moeten bekennen: Palestrina wordt vergeten! Rome en eenige steden van het klassieke Duitschland uitgezonderd, wordt hij overal vergeten! Vergeten door de kunstenaren; vergeten door diegenen die voor zending hebben de Godsdienstige Kunst ongeschonden en zuiver te bewaren; vergeten, hij en zijne school, hij en de honderden toondichters uit alle landen, welke volgens zijne meesterstukken hebben gewerkt!...

Zeker *Antwerpsch* muziekliefhebber - het spijt mij daarvan melding te moeten maken, - die zich als verkondiger aanstelde der min of meer bespottelijke oordeelvellingen waarmede lieden van zijn soort mijne '*Brieven*' hebben vereerd, schreef onlangs in de '*Fédération Artistique*': - dat er geene Kerkmuziek bestaat!'

Ik weet niet juist of zijn inzicht was, al de muzikanten der hoogzalen van Antwerpen tegen mij op te hitsen, door hun te doen gelooven, dat, met den huidigen toestand te keer te gaan, ik onvermijdelijk den Gregoriaanschen zang alléen moest voòrspreken, en hun aldus hunne jaarwedden in de kerken doen ontnemen? Ik weet evenmin, of het met het doel was, *die* kerkmeesters schrik aan te jagen, welke zich geneigd zouden kunnen voelen met mijne zienswijze intestemmen?

Wàt er van zij, zeker is het dat nooit een muziekliet, hebber zich in een bespottelijker daglicht stelde dan die *Antwerpenaar*, welke zijn naam achter zijne lange ooren verborg.

(1) Zie: *Biographie universelle des Musiciens*. 2e Édition. Paris 1860-1865. (T. 6. p. 433.)

‘*Er bestaat geen kerkmuziek*!’

Alsof de Romeinsche school nooit bestaan had!

Alsof de Napolitaansche school geene meesterstukken had voortgebracht!

Alsof de Venetiaansche school - door den Vlaming Adriaen Willaert gesticht, - niet zoo roemrijk geweest ware als hare mededingsters!

Alsof de Boloneesche school, geene doorluchtige meesters had voortgebracht!

Alsof Penalosa, Moralès, Diego, Ortiz en andere niet de Spaansche school, - zoo weinig gekend maar nogtans zoo schoon - hadden tot stand gebracht en haren roem staande gehouden!

Alsof de Fransche school, hare groote toondichters niet bezeten had!

Alsof de Duitsche school, slechts van sedert Haydn en Mozart dagteekende, en niet reeds lang voorheen werd gesticht door Nederlanders en Duitschers, welke den weg voorbereidden waarop, twee honderd jaren later, de groote symphonisten der XVIII^{de} eeuw moesten schitteren!

Alsof de Nederlandsche school niet als de bakermat aller andere mocht worden erkend!

En eindelijk, alsof de muziekkapel der Antwerpsche Hoofdkerk, de oorsprong der Nederlandsche school niet geweest ware!

Inderdaad, mag men wel vergeten dat reeds in 1448, Jaek Barbireau, muziek- en leermeester der koralen onzer Hoofdkerk, de eerste meesters dier zoo vermaarde Nederlandsche school vormde, mannen welke later den roem huns Vaderlands, hier te lande en in den vreemde moesten verspreiden, en de leiders der uitlandsche scholen, de kapelmeesters van koningen en vorsten, de bestuurders der belangrijkste muziekkapellen moesten worden?(1)

(1) Zie mijn werk: *Notice biographique et bibliographique sur Pierre Phalèse*. Bruxelles. 1869. (Chap. 1. p. 6.)

Kan men in één woord - om vervelende aanhalingen van eigen namen te vermijden - kan men onze Antwerpsche toonzetters vergeten, onze muziekbestuurders der Hoofdkerk, welke, hélaas! zulke armzalige opvolgers moesten hebben?

Maar indien men uit het geschiedboek der muziek al zijne schoonste bladzijden wegscheurt, wàt blijft er dan nog over van de jaarboeken der ideaalste aller kunsten? Moet dan de geschiedenis der hedendaagsche muziekkunst eerst op het tijdstip dat haar verval kenmerkt aanvang nemen?

Doch genoeg: is dit niet te veel eer aandoen, aan de domme bewering van den *Antwerpenaar* - 'dat er geen kerkmuziek bestaat?' Deze schandige logenachtige stelling heb ik willen te keer gaan om er niet meer op terug te komen.

De zoo even gedane opsomming zou kunnen doen gelooven, dat elke school haar verschillige soort van Kerkmuziek bezat. Niets is nogtans minder waar: die scholen verschilden wel degelijk in zake van wereldsche samenstellingen, zooals de Madrigalen, de Dansen, enz. enz., maar voorwat de Kerkmuziek betreft, geheel was deze kunst één, en werd volgens éénsoortige grondregels beoefend. Ziedaar de reden waarom ik dit hoofdstuk heb getiteld: *Palestrina en zijne School*.

De componisten van het einde der XVI^{de} en de eerste helft der XVII^{de} eeuw, tot welke nationaliteit zij ook behoorden, volgden allen, maar zonder hem na te schrijven en ook zonder hem ooit te evenaren, den grooten kunstenaar dien de kerkelijke overheid hun tot voorbeeld had gegeven, en werkten allen volgens dien schoonen stijl *alla Palestrina* genaamd.

Dit was overigens natuurlijk: de provinciale Kerkvergaderingen welke het Concilie van Trenten opvolgden bekrachtigden altoos de door dit laatste afgekondigde besluiten. Op die wijze gaven zij daaraan meer kracht in ieder

land waar die gedeeltelijke vergaderingen plaats grepen, en dààrdoor ook werden de toonkundigen aangespoord om de nieuwe, hun door Palestrina aangewezen richting in te slaan Inderdaad, ziehier wat de in 1505 te Milanen gehouden Kerkvergadering zegde:(1) 'Dat geen wereldsche zang of motief zich in onze goddelijke diensten menge, of in welke omstandigheid ook, in onze kerken weergalme; dat men eveneens uit onze Godgewijde kerkzangen verbanne die soort van kwelende stembuigingen, die soort van klanken welke eerder door het samentrekken der keelspieren voortgebracht dan wel door den mond uitgesproken worden, met één woord, iedere zangwijze welke door de wulpschheid ingeboezemd wordt.'

En verder: 'Dat de zangen en akkoorden, statig, godvruchtig wezen, en goed met het Huis Gods en de eer des Allerhoogsten overeenstemmen.'

En wat zegde het Concilie van Toleden, dat in l565-1566 werd gehouden? Na de verschillige in de kerk verbo dene muzieksoorten opgesomd te hebben, merkt die kerkvergadering aan: 'Maar wat men vooral dient te vermijden is dat de zang aanheffingen, die van den schouwburg niet navolge noch van die muzieken welke onzuivere liefde of krijgshaftige gevoelens uitdrukken!

En had Kardinaal Bellarmin den componisten niet verweten dat zij Babylonische zangen in het Huis Gods ingevoerd, en wereldsche muziek op godsdienstige texten toegepast hadden?

Men beschuldigt mij de afschaffing der muziek in onze tempels, tot doel van mijn schrijven te hebben!! Ofschoon ik het onnoodig acht, wil ik nogtans met één woord die ongerijmde aantijging weerleggen.

Ik zal daarop antwoorden met de vraag: 'wààrom zou ik dat doen? Hoe zou ik zulks kunnen doen?' Het zou wel

(1) Zie: Sacrosancta Concilia. Lutetiae Parisiorum. 1672. (Tome XV. pag. 295.)

zeker niet met een kunstoogmerk, kunnen wezen; want gelijk ik het in mijne '*Brieven*' zegde: 't is niet met af te schaffen dat men de kunst dienst bewijst.

Zou het misschien met een godsdienstig oogmerk wezen? Evenmin; want, zooals wij in het vorige hoofdstuk gezien hebben, heeft het Concilie van Trenten de kerkmuziek niet afgeschaft; door het uitvaardigen van edikten tot verbetering der kerkmuziek, werd integendeel het bestaan dezer kunst bevestigd en het gebruik ervan veroorloofd. En zou ik dan catholieker willen schijnen dan de Kerkvergadering van Trenten?

Hier ontmoet ik nogmaals die uiterst valsche aantijging dat de Kerk den Schoonen Kunsten vijandig wezen zou! Antwoordt, ten opzichte der toonkunde, de geschiedenis der Kerkvergadering van Trenten niet zegepralend op deze bewering? Is het den Schoonen Kunsten vijandig zijn wanneer men ze meer ideaal maken wil? - Zijn onze overheerlijke tempels, en daarin al die meesterstukken van schilder- en beeldhouwkunst, niet een krachtig protest tegen dergelijke gezegden? Doch laat ons zien hoe de betreurde kanonik De Vroye, geleerd toonkundige en uitstekend redenaar, zich over deze kwestie uitdrukt:

'Zonder al de opgeworpene vraagpunten pogen op te lossen - zegt hij - meenen wij toch genoegzaam aangeduid te hebben, hoedanig de algemeene strekkingen der Kerkmuziek moeten wezen. Alle kunstmiddelen hebben wij daarin toegelaten, omdat wij van oordeel zijn dat al de stemmen, behoorlijk te zamen gevoegd en al de speeltuigen met wijsheid gebruikt, niet uitsluitelijk dienen moeten, om de familievreugden en de vaderlandsliefde uit te drukken, maar ook, om de gebeden en vreugden der godvruchtige, voor de altaren geschaarde menschen te vertulken; met andere woorden dat al de uitdrukkingen van het schoone, zich moeten[1] ver-

(1) Zie: *Assemblée Générale des catholiques en Belgique*. 1re *Session a Malines en* 1863. Bruxelles. 1864. (Tome I. p. 165.)

eenigen, om de groote plechtigheden der kerk en de heerlijkheid van onzen God te vieren.'

Men zal het mij niet ten kwade duiden, dat ik uit ganscher hart met die schoone en edele woorden instem, ofschoon ik het met den heer De Vroye niet ééns ben, aangaande zijne gevolgtrekkingen en vooral niet met wat zijne bepaling van het *schoone* in de Kerkmuziek betreft[1].

Men zal het mij evenmin als eene grief aanrekenen, zoo ik er mij niet op toeleg om door de Kerk te doen aannemen dit woord van Jean-Jacques Rousseau, waarvan ik niet te min al de gegrondheid erken:

'Il faut n'avoir, je ne dis pas aucune pitié, mais je dis aucun goût, pour préferer dans les églises la Musique au Plain-Chant.'[2]

(*Wordt voortgezet*.)

Geschiedenis der glasschildering voor het volk geschetst, door Herman Druyts. (*Vervolg*.)

Even als bij onze naburen had hier te lande de Herborenstijl zich volstandig ontwikkeld. FRANS FLORIS, MARTEN DE VOS, OTTO VAN VEEN hadden de baan geopend; weldra verschijnen onze Rubensen, Van Dycks, Jordaensen, enz., wier

(1) Zie daarover een artikel van den Eerw. heer Gormachtigh, getiteld '*Du concours des Beaux-arts à la célébration du culte*, 'en in *Le Bien Public* van 29 December 1873 opgenomen.

(2) Zie: *Dictionnaire de musique*. Génève. 1782. (Tome 1. p, 501- 502. Article *Motet*.)

gewrochten door de gansche kunstwereld zòò gunstig onthaald werden, dat de Vlaamsche School allerbest de vergelijking met de ltaliaansche moederschool kon doorstaan. In Glasschildering kende men geen ander streven dan dat der groote meesters; overigens werden vele kerkramen door henzelven. en de meeste ànderen door hunne leerlingen vervaardigd. Zòò groot was het getal schilders die zich met het 'glaskleuren' bemoeiden, dat men om zoo te zeggen, het 'glasbakken' of 'inbranden' als een afzonderlijk bedrijf beschouwen kon.

Met het oog op de strekking zij gezegd dat de kunst, zonder dààrom juist in zulke afwijkingen als te Chartres te vervallen, toch nog aan ontaarding leed. Thans zien wij onze door de vorsten beschermde glasschilders er zich veel méer op toeleggen, om aan hunne kerkramen een 'vorstelijk' dan wel een 'godsdienstig' voorkomen te geven.

Desniettemin bewijzen enkele overgeblevene kerkvensters der Hervormde School, dat niet alle ontzag voor de oude monumenten verdwenen was; zoo bewondert men o.a. in de Hoofdkerk van Antwerpen twee gekleurde ramen die tot dit tijdvak behooren. De ééne, in 1503 door Hendrik VII van Lancaster en zijne huisvrouw Elisabeth aan die kerk geschonken, is in gothischen stijl bewerkt; de begiftigers met hunne beschermheiligen zijn daarop afgebeeld. De andere vertoont eenen tempel in Herborenstijl, waarin zich *St. Jan de Dooper, St. Jan de Evangelist* en nog andere, heiligen bevinden.

Te verwonderen is het dat in beide samenstellingen, vooral in laatstgenoemde, nog voor de figuren de loodrechte lijnen door de steunpilaren aangewezen, geeerbiedigd zijn. Andere ramen van dit tijdstip treft men in Antwerpen's Hoofdkerk niet meer aan; van die welke er door den schilder-bouwkundige PIETER COECK van Aalst werden geplaatst, is geen enkele overgebleven.

Onder het groot getal Vlaamsche meesters die zich met dit kunstvak onledig hielden onderscheidt men: BERNARD VAN ORLEY en zijn leerling MICHIEL VAN COXYEN, DE VRIENDT (bijgenaamd FRANS FLORIS). - JAN HAECHT, van Antwerpen, LODEWIJK DANIEL van Gent. enz. Tot de bijzonderste kerken

aan wier versiering zij hunne medewerking hebben verleend, behooren die van Brussel, Luik, Mechelen, enz. Door wie de prachtig gekleurde vensters van Hoogstraten vervaardigd zijn, kan niet met zekerheid worden opgegeven.

In de Fransche Glasschilderkunst der XVIe eeuw schitterden: ROBERT PINAIGRIER, JEAN COUSIN, JAN POT (een Vlaming, naar men beweert), de beroemde potbakker BERNARD DE PALISSY, enz. Deze laatste, die het kunstmiddel om gleiswerk te emailjeeren weder in zwang bracht, had zich reeds vroeger als glasschilder zeer verdienstelijk gemaakt. Van hem kent men eene reeks kleine raampjes die het toenmalige slot van Ecouen versierden.(1)

In Duitschland had men de school van ALBRECHT DÜRER, terwijl de kerken in Holland, en wel in de eerste plaats die van Gouda, door een LUCAS VAN LEIDEN, een DIRK en WOUTER CRABETH, een VAN ZYL, een DE VRIJE opgeluisterd werden.

* * *

De XVII^{de} eeuw mogen wij de eeuw der glasverwen noemen, zòòdanig was daarvan het overmatig gebruik algemeen geworden. In den loop onzer verhandeling hebben wij er opgewezen hoe de Glasschildering aanvankelijk op des tempels bouwtrant achterbleef; later werden beiden veréénzelvigd, tot dat allengs de samenstelling der glasraam zelfs de bouworde vooruitsnelde. Inderdaad, tijdens de *Renaissance* wordt het tafereel als hoofdzaak en als onafhankelijk van den tempel beschouwd. Nu echter behandelt men de kerk vensters, juist alsof hunne waarde van de menigte of de verscheidenheid der kleuren afhing! - Wat in allen gevalle dient erkend te worden is, dat men in die eeuw de prachtigste *smeltverven* aantreft. De ijzerkleuren, en daaronder in de eerste plaats de vleeschtonen, zijn onovertreffelijk. Het blauw en het geel nemen beide nog

(1) Volgens de meeste schrijvers zou PALISSY niet minder dan 16 jaren hebben besteed, om de voor gleiswerk geschikte smeltverven terug te vinden; die tijdruimte schijnt ons echter vrij overdreven, daar hem het bereiden der glasverven niet onbekend was.

immer in schoonheid toe; van het matte wit[1] dat in de helft der vorige eeuw word ingevoerd, wordt nu een veelvuldiger gebruik gemaakt. - Om te zien in hoeverre het algemeen effekt aan de gevorderde techniek beantwoordt, zullen wij een oogenblik stil houden voor enkele nu nog bestaande kerkramen van dien tijd.

De vijf ramen die wij in den linker kruisvleugel der Hoofdkerk van Antwerpen aantreffen zullen ons tot model verstrekken. Wel is hunne kunstwaarde zeer gering; doch die ramen ten minste hebben hun oorspronkelijk karakter nog behouden, dat bij de meeste anderen, door de herhaalde herstellingswerken, gansch verdwenen is. - Het venster boven het noorderportaal verbeeldt *de Aartshertogen Albrecht* en *Isabella*, en werd door CORNELIUS CUSSERS in 1616 naar de kartons van VAN DER VEKEN bewerkt. De vier andere, boven de St-Antoniuskapel, zijn in de volgende orde geplaatst:

1° *Jean Del Rio knielende voor den stervenden Heiland*, - 2e *De Besnijdenis Christi*, - 3e *O.L.V. op 't Staaksken*, - 4° *Godfried van Bouillon, vergezeld van twaalf ridders en het kapitel van St-Michiel*. Twee dier vensters dragen het jaartal 1619.[2]

Als teekening zijn deze ramen alles behalve gelukkig; wat de kleuren betreft, op afstand versmelten deze zich tot een overheerschenden grijzen toon die het tafereel onduidelijk maakt. - Maar ook, geen wonder! in plaats van de glasverven te gebruiken dààr waar het toepassen eener gekleurde ruit onmogelijk wordt; bezigde de schilder integendeel die krachtige tonen als volmakingsmiddel.

Even als kunstgevoel en volkszeden in iedere eeuw door de samenstelling der kerkvensters worden vertolkt, zoo ook zien wij daarin de techniek van dien tijd. In den beginne bestond het tafereel enkel uit gekleurde ruiten. Naarmate men eenige

(1) Als kleurstof bevat deze glasverf *tinzuur* of *arsenik zurig zuur*.

(2) De hersteller der eerstgenoemde raam is de heer DOBBELAERE van Brugge; de andere vier werden met zeer goed gevolg door de heeren STALINS en JANSSENS van Antwerpen hernieuwd.

smeltverven ontdekte, werd het noodig die in het daglicht te brengen; - van dàár *gekleurd* en *beschilderd* glas. In de XVII^{de} eeuw waande de schilder zijn palet rijk genoeg, en behandelde de gekleurde ruiten als oneig en aan de Glasschildering.

Spijtig is het, dat elementen zoo als: *licht, door zichtbaarheid*. enz. zich ook niet naar de grillen der tijden schikken. - Zoo hebben wij reeds betrekkelijk de XVe eeuw bestadigd wat er van die krachtig gekleurde ruiten overblijft als deze zich naast kleurloos glas bevinden. Nu in tegendeel straalt het licht met de grootste moeite door de matte glasverwen, terwijl het langs de kleurlooze deelen overvloedig binnendringt. Uit deze tweevoudige werking ontstaat *zwart* en *wit* en bij vermenging *grijs;* slechts dàn wanneer een bewolkte hemel de lichtstralen matigt is het ons mogelijk de echte kleur der glasverven te onderscheiden.

Zoo er verschil bestaat tusschen op doek, op paneel of op glas te schilderen, komt zulks uit den aard der verfstoffen. Het lood dat des schilders tafereel doorsnijdt hindert hem geweldig, en daar hij van het stralend vermogen zijner machtelooze glasverwen niets te vreezen heeft, zoo bezigt hij het bijna nooit anders, dan om rechthoekige ruiten aan elkander te brengen. De omheining van eenige gekleurde ruiten is het eenige wat de regelmatige verdeeling der raam onderbreekt.

Reeds van in de XV^{de} eeuw, hadden de glasbranders kleine tafereelen, met onderscheidene kleuren op dezelfde ruit geschilderd, vooral getuigen de talrijke en prachtige medailjons die men in Zwitserland vervaardigde, dat men zich met iever op dit lievelingsvak toelegde. - Bestemd om op korten afstand gezien te worden, hoorde zulke tafereeltjes te recht in paleizen of burgerwoningen 't huis. Dergelijke medaljons, zelfs op grootere schaal, bleven voor kerken immer ongeschikt; men wist maar al te wel dat voor groote afstanden *gekleurde ruiten* onontbeerlijk waren. De glasschilders of om beter te zeggen, de ‘glasverknoeiers’ der XVII^{de} eeuw, die zich in hunne kunstmoorderijen als waardige opvolgers der nieuw-modische

kunstbeoefenaars gedroegen, aarzelden geen oogenblik het gekleurd glas uit hunne samenstellingen te verbannen. Zoo zien wij o.a. in het hoogkoor der St-Jacobskerk van Antwerpen eene H. Drievuldigheid afgebeeld, waarin *geen enkel gekleurd ruitje* de *doodsche smeltverwen* verlevendigt!

Van de richting, die de Glasschildering in latere tijden nemen moest vinden wij begin en gevolg in een drietal ramen der voornoemde kerk. De eerste stelt voor: *Graaf van Habsburg en Regulus van Kijburg, die de Berechting ontmoeten; uit eerbied stellen zij hunne paarden ten dienste van den priester en zijnen gezel*. - De andere ramen verbeelden *de Boodschap van Maria* en *het bezoek aan hare nicht Elisabeth*. - Eerstgemelde raam bevindt zich in de kapel aan de rechterzijde van het Hoogkoor en dagteekent van 1626; de twee laatsgenoemden versieren de linker kapel en dragen de jaartallen 1629 en 1641.

Onder opzicht van kunst overtreffen deze ramen verre die uit de Hoofdkerk van Antwerpen. Met eene keurige behandeling gaat eene welverzorgde teekening gepaard. De portretten die de ondervakken bekleeden zijn tamelijk wèl uitgevoerd; alleenlijk zijn zij veel te ééntonig van grond. - Dit neemt echter niet weg dat op afstand gezien die gepenseelde pracht - bij gebrek aan krachtige kleuren - schier geheel het bedoelde uitwerksel verliest. Indien reeds de beste en dan nog herstelde glastafereelen geen gunstigeren aanblik opleveren, zoo mogen wij gerust de meeste ramen van dien tijd - welke ons het effekt maken van ontkleurde katoenen voorhangsels - onze beoordeeling sparen.

Ze van dichtbij beziende, zal de toeschouwer op deze ramen een krachtig roode en purperkleurige smeltverf ontwaren. Of deze kleuren op de oorspronkelijke tafereelen bestonden, durven wij niet verzekeren. Meer dan eens werd de veronderstelling gewaagd, dat zij eerst later bij de herstellingswerken zijn aangebracht. De eigentlijke kleurstof der smeltverven heeft *goud* tot basis, en is onder de benaming van *purper van Cassius* gekend.

Hoe eenvoudig de bereiding dier kleur ook schijnen moge

toch is het veelal eerst na herhaalde proefnemingen dat men er in gelukken kan den gewenschten toon te bekomen.

Het edel metaal, door *koningswater*[1] behandeld, lost op, en kan door zachte uitdamping van het bezwangerd vocht tot een bruin poeder, - dat *chloorgoud* is - herleid worden. Wanneer men in eene oplossing van chloorgoud in water, eenige droppels verzwakte *enkele chloortin* giet, vormt er zich een purper-bruin bezinksel, dat, door filtreering afgezonderd, als kleurstof kan aangewend worden. Het tweevoudig kleurvermogen dezer stof bestaat hierin: afzonderlijk gebruikt geeft zij *purper;* - indien reeds het glas door zilvergeel geverwd is, bekomt men schoon *Rood*.

Sprekende van de ramen der Antwerpsche hoofdkerk hebben wij gezegd dat men alleen dàn de glasverven onderscheidt, wanneer het tafereel zich op een somberen wolkenhemel afteekent. Zoo wij andermaal de aandacht van den lezer daarop inroepen, is het enkel om aan te toonen dat door die wijze van glasschildering het matten der ruiten onontbeerlijk werd; ook vinden wij de herstelde vensters van St-Jacobskerk hierdoor zóodanig verduisterd, dat men aan dit gedeelte des tempels den toegang der schitterende zonnestralen voor immer ontzegd heeft.

Dat eene gekleurde raam niet geroepen is om als schilderij behandeld te worden en dat dit kunstvak wel degelijk zijne zending vergat, daarvan vinden wij sprekende bewijzen in den kunstsmaak zelven. De techniek was ten toppunt van volmaking gestegen; de dekoratieve Glasschildering niettemin zoo diep mogelijk gevallen; zoodanig zelfs, dat de weinige overgeblevene beoefenaars nog ternauwernood daarmede hun bestaan vonden. Wat meer is, door het immer afnemend gebruik van gekleurde ruiten was ook die nijverheidstak nutteloos geworden en weldra schier gansch uitgedoofd.

Wanneer aan de kerken - of liever de *Musëums* - het

(1) *Koningswater*, in 't fransch *eau régale*; omdet het de koning der metalen oplost, bestaat uit 1 deel *stikstofzuur* en 3 of 4 deelen *chloorwaterstofzuur*.

noodige licht ontbrak, of de door glas gekleurde zonnestralen beeld of schilderij ontsierden, deinsde men er niet, voor terug die kostbare oude ramen door een nieuw ontverfd glastafereel, desnoods door kleurloos glas te vervangen. Schriften en overleveringen, sedert twee eeuwen door de boekdrukkunst verspreid, waren tot in de lagere klassen der maatschappij doorgedrongen. Het volk kon nu lezen en had de kerkvensters niet meer noodig om de Geloofsmysterièn aan te leeren. Oordeelde men méér licht in den tempel noodig, zoo werden dan, zonder eerbied voor de middeneeuwsche kunstgewrochten, de meeste ramen door de Geestelijkheid zelven uit de tempels gebannen! Dosaangaande zegt CAUMONT: '*Le clergé du XVIII*^{e} *siècle a été plus vandale que les protestants dans leurs luttes acharnées, et que les iconoclastes les plus zélés de* 1793.(1)

Tusschen de voornaamste glasschilders in Belgie telt men THEODOOR VAN THULDEN, JAN DE LA BAER, van Antwerpen, BAPTIST VAN DER VEKEN, enz. DE LA BAER, schilderde dikwijls volgens door VAN THULDEN geteekende kartons; zoo kent men eenige ramen der Ste-Gudulakerk van Brussel, waaraan beiden hebben gewerkt.

Dat in Holland, meer dan elders, dit kunstvak nog bloeiend was, bewijzen de talrijke ramen uit de XVII^{de} eeuw, welke men er nog op vele plaatsen aantreft.

Als godsdienstig kunstkarakter beschouwd, was de Glasschildering in België en in Frankrijk nog immer dezelfde gebleven, althans niet verbeterd. In Holland echter, verviel ze wel eens tot in het onbetamelijke.

De doenwijze welke in Zwitserland gevolgd werd verschilt weinig van die der XV^{de} eeuw; ook werd er het glaskleuren betrekkelijk veel beoefend.

Duitschland en vooral Engeland onderscheidden zich meer door het voortdurend vervaardigen van gekleurde ruiten dan door het getal glasschilders of de waarde hunner voortbrengselen.

(*Wordt voortgezet*.)

(1) *Abécédaire d'Archéologie*. Bladz. 788.

De dichter Joannes Elincx.

JOANNES ELINCX werd lid der *Peoene* op 13 Maart 1681[1], en facteur dezer rederijkerskamer den 25 Maart 1691. Ten jare 1700 begaven de Peoenieren zich onder het geleide van den toenmaligen facteur Pieter Gyseleers-Thys en van J. ELINCX, naar den kampstrijd van Brugge, alwaar zij den prijs behaalden. Deze zijn de eenige bijzonderheden, welke wij nopens ELINCX' leven hebben gevonden, niettegenstaande onze opzoekingen in de stedelijke archieven en in de rijke boekerij van den achtbaren heer Aug. De Bruyne.

Alhoewel er reeds meermaals van dezen dichter gewag werd gemaakt, achten wij het niet ongepast hier eenige uittreksels zijner werken mede te deelen, des te meer daar er tot heden maar één enkel zijner schriften werd besproken.

De eerste dichtbundel, te Mechelen gedrukt bij Jan Jaye, waarin 'seven-en-dertigh Jaerschrifts letter-keeringhen ende vier-mael soo veel Tydt-Jaerighe Vaersen' voorkomen, is getiteld:

'EER-GALM *over de Edele, Achtbaere, Wyse, Voor-sienige, ende seer Discrete Heeren, Myn Heeren* Schouteth, *communimeesters, Schepenen, ende andere Overheydt der Stadt ende Provincie van Mechelen. Gedicht door* JOANNES ELINCX, *Uyt-gegeven op den dagh haers Magistraats vervolginghe, den* 23 *Augusti* 1687.' Elk jaarschrift, elke letterkeer is eene loftuiting, eene ophemeling der verdiensten van iederen magistraat. Het volgende diene tot bewijs: '*Begroetenisse* Aen den Edelen Heere J. Jacques Dominicus Stalins, Heere van Rollegem ende communi-meester deser stede,

(1) Dit jaar wordt door Van Melckebeke opgegeven in de *'Lettervruchten der Peoene*.' In een op het Stadhuis berustende handschrift vinden wij: 13 *Nov.* 1680.

Jaer-schrift

Jongh-heer DoMInICUs staLIns WYs In UWen raett.
LETTER-KEER.
UWen WYskYts roeM Can In ons aLtYts gheDUren.
De hUYsen rYCk Van VreUghD' seLfs Die VerkrYgen Voeten,
oM UW' reên-rYCken heLD, UW' borger-Vaer te groeten,
ter WYL 't VerCoren aMpt aen U VernUft best VoeghD,
WaerDoor U bUrgereY te reCht aL WorDt VernoeghD.

Het werkje besluit met het snedige *Dobbel-Jaer-schrift*:

WIe 't boeCXken LaeCkt, en geen en Maekt,
DIe seLf een Maekt, eer Dat hY 't Laekt,

Het tweede gedicht is een tooneelstuk, een 'Blijd' Eyndespel' van ruim 800 verzen. Met welk een taai geduld moet Elincx aan dat gedicht niet hebben gearbeid, zoo men bedenkt dat de tellende letters van iederen versregel het jaartal 1688 uitmaken! En, niettegenstaande de strenge wetten waaraan de dichter was gebonden, is het tamelijk vloeiend geschreven; vrij van bastaardwoorden, van welker gebruik de schrijvers van zijnen tijd wel niet altoos zijn vrij te pleiten. De titel luidt:

'*Tooneel der on-ghebreydelde Liefde Vertoonende met zege-prael van een Blijd' Eynde-spel:* Naer Druck Geluck, *In Jaer-tellende Vaerzen gesteld door* JOANNES ELINCX, *verthoont door de Tuchtige Const - Lief-hebbers der Reden - Rycke Gulde van St-Jan, geseyt De Peoene, op den* 22 *February* 1688, *ende volgende daegen. Tot Mecheien, bij Jan Jaye, stadts Boeck-drucher. Met approbatie*.'[1]

In de opdracht aan het Magistraat zegt de dichter zijn werkje door den 'druck gemeyn te hebben gemaakt 'opdat de jonkheid' haere ongebreydelde driften wat mochten intoomen. en leeren beter bedaeren om haere verdiende rechtveerdighe boete des herten druck te doen veranderen in een gewenscht gheluck.'

Ziehier nu het onderwerp, dat ELINCX tot een tooneelspel

(1) Witsen Geysbeeck in zijn '*Biographisch woordenboek*' en Van Melckebeke in de '*Lettervruchten der Peoene*' geven eenige brokken uit dit werk. In het *Belgisch Musaeum*, XIe D. maakt Willems er insgelijks melding van.

heeft bewerkt: - *Don Antonio*, graaf van Andaluzië, beminde opvolgentlijk *Theodozia* en *Leocadia*. Aan beiden deed hij de trouwbelofte. Doch *Antonio* verbrak den eed, dien hij gezworen had, en, om zich van zijne geliefden te ontmaken begaf hij zich naar Italië. *Theodozia*, in manskleederen gehuld, volgde hem als een ‘Cavalier’. Maar weldrà werd zij ingehaald haald door haren broeder *Don Raphaèl* en dezes knecht, die op bevel van *Theodozia* 's vader, *Don Henri*, de vluchtende zijn nageijld. Na eene ootmoedige bekentenis van ‘haer eere-loos bedrijf en uytstaensel met, haeren trouwloozen vrijer’ werd de begane fout vergeven. Op hunne terugreis voorbij een bosch trekkende, hoorden zij daaruit noodkreten opstijgen. Zij drongen er in, en het gelukte hun eenen edelman uit de handen van drie roovers te verlossen, die zich in het woud hadden verborgen. De edelman dankte zijne redders, en bekende dat hij niet een manspersoon, maar eene vrouw en wel *Leocadia* was. Zij ook had zich vermomd om haren minnaer des te gemakkelijker kunnen op te sporen. Eindelijk kwam ook *Don Antonio* bij. Hij trouwde met *Theodozia*, en na *Don Raphaèl* bij eene tooverheks te rade was geweest, trad deze met *Leocadia* in den echt.

Om over Elincx' schrijftrant te laten oordeelen, zullen wij eenige verzen uit dezen bundel overschrijven:

Eerste Deel.
Eerste uyt-komst.
Theodozia, *in mans-habyt*

.....
hoe DICkWYLs heeft hY MY nIet Vaste troU gesWoren,
hoe DICkWerf hIet hY MY sYn LeVen Waer Verkoren,
Wat sUghten haD' hY nIet Voor MY LlCht UUYt-gheport?
Waer zYn sYn traentJens Wegh, soo DICkMaeLs UUYt-gestort?
WaerDoor een sUYVer LIefD' hY Daegh'LYX LIet betoonen,
nU Laet hY MY In rouW aLLeen In DroefheYt Woonen.
DYn tYgers sChoUW geVLUght! nU gY MY hebt bekent,
't WorDt VeeL te Laet VerkLaaght, haDD' Ik UW' noYt gekent,
oCh oft een g'WIsse Doot MYn Wreet geVaL nU sUsten,
Want hY Is mY geVLUght Daar lCk Voor-tYts op rUsten.
Is sYnen VLUght Den Loon Van aL MYn troUWIgheYt,
Was Dat sYn troUWensLUst aen MY rYCk toe-geseYt,
VerheVen goDt, Wat raeDt!.....

Tweede uyt-komst.

HENRY. - ô VLeCke Met geen stonDt noCh eeUWen UYt te WIssen,
Wat saL UW staet DeUr haer aan gLans en LUYster MIssen!
UW' en MYn eer DWaeLt sChIer naer 't o Verste geVaer,
DUs heb ICk roUWen strYDt tot D'UYt-sLaen Van 't grYs haIr!
roUW-hertIgh MensChen breIn Wat hoort g'aL DroeVe sUghten,
Dat UW' beVangen zIeL UYt 't herDt haest saL Doen VLUghten,
Waer Is nU MYnen troost? Waer Is Dat VLYtICh kInt?
WIe soUW noCh nutter zYn DIe In ons LYDen DIent:
Waer zYt gY heen geVLUCht DIe MY WIst te behaghen?
Segh? WIe soU ICk nog Meer soo Wreet VerDrIet VerkLaeghen.

Hoor nu liet antwoord dat de toovenares aan *Don Raphaël* gaf toen hij haar om raad kwam vragen:

Toov. - 'k Mag U DUs WYsen gaen WaeraChtIgh naer het LeVen,
VeUr-spoeDt oft DroeVen strYDt In UW' pLaneet gesChreVen.
U hert Is WonDer DrUef. U zIeL WerD' fantestIeCk,
gY zYt Wat roUW Van aert, Ja soMtYDs koLerIeCk,
ICk sIen een sUYVer LIefD' steDts DrYVen In UW Wesen.
Waer UYt U sWaerICheYDt enD'LYDen Is geresen:
UW'LYff Is heeL ontset, UW'LeVen sonDer Maght,
UW' sInnen Los VerDraeYt, UW' hanDen sonDer kraCht,
Want VenUs MIn DIe heeft U zIeL te sterCk VerVangben,
WaerUYt Dat 't Meeste sprUYt het WensChen en verLanghen,
naar UW' LeokaDIa: Leeft nU VrY WeL geMoet,
Want aL Wat VenUs MaeCkt Dat Is U bYster goet,
UW' sUster qUaM In eCht, Dat steLt U hart UYt sorghen:
LeokaDIa UW Lief DeUr-WanDeLt hIer Verborghen,
WraeCk-sUChtIgh, en VoL roUW Met hanDen In het haIr,
DIt Is naer WensCh en sIn, neeMt UWen aen-sLagh Waer:
aL Waert Dat s'UW' bestrYt Met af-gU nst en VeraChtIngh,
s'Is DorstIgh eVen-WeL naer U hert Met VerWaChtIngh
naer UW' haer LIefste koMpst. DoCh sY hopt UWe troU,
en saL naer kLYne MoeDt LIght Wesen UWe VroU,
sY saL geLYk Ik speUr Van UWe MIn noIt VLIeDen,
en saL DICkWerf aen UW' DIe soete Wanghen bIeDen.

ELINCX had de leus van Mechelen: '*In Trouwen vast*' voor kenspreuk aangenomen. Of ervan dezen rederijker nog andere gedichten bestaan, kunnen wij niet bevestigen: wij althans hebben niets meerders daarover aangetroffen in de door ons geraadpleegde verzameling des heeren De Bruyne. Wel lazen we, dat ELINCX een gedicht aan het Sakrament toewijdde, doch dit is alles wat wij over hem hebben kunnen ontdekken.

Mechelen, Maart 1874.

Willem Van Camp.

Boekbeoordeeling.

I.
Letteroefeningen. Verhalen en gedichten door Th. Sevens. - Gent, bij H. en J. Vander Poorten. 1873. 92 blz. Prijs: fr. 1.00.

Vangen wij aan met te verklaren, dat wij tot diegenen behooren, die gaarne een doel, eene zedelijke strekking vinden in elk kunstgewrocht, onder welken vorm het zich dan ook voordoe. Onder dat opzicht hebben wij derhalve het lieve boekje van Theodoor Sevens, welk hierboven aangekondigd staat, in overzicht genomen.

De LETTEROEFENINGEN van dezen jeugdigen schrijver zijn samengesteld uit proza en poëzij. Bekennen wij het ronduit, dat de gedichten ons veel meer dan de verhaaltjes in proza hebben bevallen. - De twee eerste prozastukken: '*Op de Limburgsche hoeve*' en '*Lief en Leed*' hebben onzes inziens niet veel om het lijf, voor wat de strekking betreft; het slot van dit laatste deed onseenigszins aan Van Beers' '*Zieke jongeling*' denken. Het derde: '*Jan de Kleermaker*' voldeed ons beter; er zit meer kruim in. - Wat de taal aangaat, deze is goed verzorgd. Wij zouden echter hier en daar eene uitdrukking willen zien verdwijnen, die ons, voor proza, wat al te poëtisch voorkomt.

De gedichten, in het bundeltje vervat, hebben wij, zooals ge zegd is, met méér genoegen gelezen. Er is warmte, gloed in sommige dier stukjes, en men ziet dat het eene overtuigde, gevoelvolle vlaamsche ziel is, die zich daarin lucht geeft. Vooral de vaderlandsche tonen worden door Sevens met kracht en veel oorspronkelijkheid aangeslagen. Jammer dat enkele nietsbeduidende onderwerpen den goeden indruk wat komen verminderen. '*In genen huizeken*' (blz. 49) en '*Bange nacht*' (66) hadden wij liefst in het boekje niet aangetroffen. '*Avondlied*' blz. 45, is verre van een 'lied' te wezen.

Liever hooren wij den dichter zingen:

> ‘Richt de blikken naar het Noorden
> Mannen van het Vlaamsche land!’

en elders:

> ‘o Moedertaal! o Vaderland!
> We staan u wakker voor met hand en tand!’

Thans zullen wij ons eenige kleine aanmerkingen veroorloven: - Blz. 44: ‘En *splijt* het recht in *spaanderen*’, is hier al leen te verrechtvaardigen voor het rijm. - Blz. 46 en 48: ‘glansde gelijk eene *gloeiende* roos’ - ‘twee kleinen zoo schoon als een *glimlach*’, zijn twee vergelijkingen, die ons nog al gewaagd schijnen. - Blz. 71: ‘Nooit ziel in ziel te kunnen *kreunen*’; wij gelooven dat dit laatste woord *zuchten* beteekent en dus hier onaanneemlijk is. - Blz. 72: ‘poelen, waar *slanentranen klotsen*,’ komt ons meer dan overdreven voor.

Ten slotte treffen wij in het bundeltje eene kantate aan: *Schild en Vriend*, die zeer schoone toestanden bevat, in kloeke verzen wêergegeven, en welke door hare afwisseling bijzonder geschikt is om op muziek gebracht te worden.

‘Een ondier *grimt* met onverzaden *krop*’ Blz. 82 kan o.i. onmogelijk gezegd worden. Op blz. 83 in: ‘de vrede, *die* vlucht’ is het betrekkelijk v.n.w. gansch overbodig; verder voor ‘te morzel *stappen*’ hadden wij liever ‘stampen’ gezien.

Somma Sommarum een goed werkje. Ziedaar ons oordeel. - De schrijver duide ons enkele kritische aanmerkingen niet ten kwade; - onze bedoeling was alleen eenen jongen dichter, die eene schoone toekomst voor zich heeft, eenige welgemeende wenken te geven. Wij hebben gedacht zóó te moeten handelen, omdat wij van Th. Sevens nog veel goeds verwachten.

De drukker verdient allen lof; deze heeft den eersteling in een lief kleedje gestoken.

J. GENTMAN.

II.
Jaarboekje van den '*Zetternamskring*' voor 1874 (Tweede jaargang.) Dendermonde bij De Schepper-Philips. 116 bladz. Prijs 1 fr.

Sedert eenige jaren heeft de 'Jaarboekjes-litteratuur' in Zuidnederland eene vrij buitengewone uitbreiding genomen. Immers, nagenoeg alles wat vroeger in dien aard van de Vlaamsche pers kwam, bepaalde zich bij het nu reeds 4 ljarige bundeltje des ievervollen dichters Frans Rens, van Gent, en dat der Lovensche 'Kersouwieren.' En thans, thans zou 't niet moeilijk wezen er, al dadelijk een half dozijn te tellen. Nog dient te worden gezegd dat de nieuw bijgekomene hun ontstaan hebben te danken aan een viertal letterlievende vereenigingen, in wier programma deze collectieve uitgave van der leden pennevruchten voorkomt.

Dat echter over 't algemeen de 'kwaliteit' nog niet zoo geheel aan de 'kwantiteit' beantwoordt, zal gewis niemand verwondering baren... Men heeft wel eens het nut van dergelijke, enkel uit grond eener reglementaire bepaling gestichte uitgaven ernstig betwist. In grond begin althans kunnen wij deze zienswijze niet onvoorwaardelijk bijstemmen. Zeker zijn wij er verre van af te beweren, dat die steeds toenemende bedrijvigheid onze nationale letteren juist zoo krachtig bevordert; doch indien wij zulks als een gelukkig verschijnsel begroeten, dan is het vooral omdat wij er 't bewijs in zien, dat het vlaamsche geestesleven overal meer en meer ontwaakt, dat onze jongelingschap met meer iever dan ooit de belangen van taal en kunst behartigt.

En onder zulke maatschappijen bekleedt de jeugdige *Zetternamskring* van Gent - die thans met zijn tweede bundeltje optreedt - gewis eene eervolle plaats.

Werpen wij thans een onderzoekenden blik op het voor ons liggende boekje, dat er, evenals verleden jaar, ook onder opzicht van stoffelijke verzorging zeer netjes uitziet.

Ee heer Mestdag, geheimschrijver des krings, opent de verzameling met een geleidelijk geschreven *Verslag* der werkzaamheden, gedurende 1873, welke hoofdzakelijk de beoefening van fraaie letteren, muziek en tooneelkunst, alsook de verdediging der vrijgezinde Vlaamsche Beweging ten doel hebben.

Onder de dichterlijke bijdragen ontmoeten wij in de eerste plaats twee stukken van Jan Boucherij en Theophiel Coopman, welke wij als de verdienstelijkste van het Jaarboekje aanzien.

'*Philips Van Artevelde*,' door eerstgenoemde, is een krachtvol en als metrum goed afgewisseld zangdicht, ofschoon wellicht wat eentonig als idée. - Gestreden voor vrijheid en *brood*' schijnt ons, bijzonder in poëzie, geene gelukkige uitdrukking.

Van de vier liederen, welke de heer Coopman onder den gemeenschappelijken titel '*Alleen!*' leverde, beviel ons het best:

In het Westen daalt de zonne.'

Coopman's '*Lief Vlaanderen*.' is een gemoedelijk stukje, even dichterlijk van opvatting als aangenaam van dichtvorm. Alleen de 2de stroof kunnen wij niet onaangemerkt voorbijgaan: 'Eene gedachte, die als een starre Vlaanderen's kerkerwand *bekoort*, en door de traliën henen haar *grijze* boei *verguldt*...' dit houden wij voor eene ver gezochte, al te gewaagde figuur, die bezwaarlijk den toets der kritiek kan doorstaan.

Van den heer Cosyn-De Buck hebben wij soms betere stukken gelezen. Zijn '*Heilwensch*' is, wat gelegenheidsverzen nog al dikwijls zijn: alles behalve belangwekkend. Het eerste gedeelte - de inleiding - is veel te langdradig. Het tafereeltje van huwelijksgeluk, dat verder voorkomt, is goed geschetst 's Dichters kleiner stukje '*Aan haar*' is eene variante op een oud thema.

Op het gebied der Dichtkunst maken wij verder nog kennis met een drietal nieuwelingen, die ons niet van aanleg beroofd schijnen. - '*Des Vlamings lied*' door C. Cornelis komt

echter het middelmatige niet te boven, evenmin als '*Der Vlamingen vier akten*', een mislukte 'boutade' door Jozef De Bast, die zich ook in '*Aan mijne moeder*' eerder een brave zoon dan een knap dichter toont. - Beter geslaagd vonden wij '*Op het Kerkhof*' door Emm. Rens; 't is eene niet onverdienstelijke proeve van bespiegelende poëzie. '*Vreugde en Lijden*' beviel ons minder. Dit stuk is te gerekt van stijl en daarbij niet van eenige stroefheid vrij te pleiten. Hier en daar stoot men op onduidelijke of oneigene uitdrukkingen. - De zelfde kritiek betreft mede '*De Liefde op het bal*', het anders niet onaardig berijmde stukje van den heer E.D.C. Wat bij het juichend geschal' van een bal, die '*toonlooze* blijheid' te beteekenen heeft begrijpen wij niet. En dan:

> 'O! alles wat leeft en wat ademt op aarde
> Gevoelt *de natuur heur aantrekkende kracht*.'

Wel kan dergelijke bezitsvorm meer of min tot ons *Vlaamsche* taaleigen behooren, doch echt Nederlandsch is hij niet.

Bij sommige dier jonge dichtbeoefenaren laat de versificatie nog te wenschen over. Ernstig zij hun derhalve niet slechts de studie der prosodie, maar tevens de lezing der Nederlandsche meesters in de dichtkunst aanbevolen.

Behalve het reeds vermeld *Verslag* bevat de Proza een vijftal bijdragen, waaronder ééne van louter belletrischen aard, getiteld: '*Eene Boek*(en)*verkooping*,' door B.D.G. 't Is een als onderwerp onbeduidend, maar vooral als typeering goed gelukt schetsje dat zich door waarheid in de voorstelling en een levendigen schrijftrant kenmerkt.

Verder ontmoeten wij eene schoone levensschets van *Antonio Wiertz*, door M.F. naar een in het 'Fraser s Magazine' verschenen artikel; '- *Iets over aesthetisch gevoel*' door H.S., eene lezenswaardige studie op dat voor het kunstonderwijs zoo gewichtig punt; - '*Waarom wij Flamingant zijn*?' door L. Coddron eene vraag die de schrijver op overtuigende wijze met een beknopt historisch overzicht der Vlaamsche Beweging beantwoordt; - en eindelijk H. Keurvels

satyrisch-humoristische verhandeling over '*La grande Duchesse de Gerolstein*.'

Bepaaldelijk bij de prozaschrijvers merken wij een ernstig streven op naar een goeden nederlandschen stijl. Bij sommigen valt, aangaande taal of zinsbouw nog hier en daar wat aan merken. Eenige voorbeelden, onder meer:

Blz. 7 - 'Hebben wij eenen stap *voorwaarts* gedaan op den weg des *vooruitgangs*. Het woord *voorwaarts* is hier teenemaal overbodig. - Zoo ook Blz. 11: 'Een*en* eers*ten* plicht welken wij te vervullen hadden was eene opentlijke dankbetuiging *te bewijzen*... Dit laatste verbum kon best worden gemist.

Blz. 8 - 'Die moeite werd ons ruimschoots *vergeld*.' Beter: *vergoed*. Overigens is het verl. deelw. van *vergelden* niet *vergeld* maar wel *vergolden*.

Blz. 12: - '*Voorstaanders* der Vlaamsche Beweging.' Lees: *voorstanders*.

Bl. 32: - 'En wie had hem tot leidsman kunnen dienen, *alsdan dat* er niemand scheen aan te denken...' Eene bepaald *fransche* wending: *alors que*, etc.

Blz. 67: - De strijd *had* reeds begonnen.' *Was* begonnen zou juister wezen.

Bl. 90: 'Beklagenswaardig was het *althans* te zien...' Hier heeft de schrijver blijkbaar *althans* (ten minste) met *thans* (nu) verward, wat bij de Vlamingen al eens meer gebeurt.

Wij willen hier onze aanmerkingen staken. - In het Verslag lazen wij dat 'de vriendelijke doch strenge terechtwijzingen' waardoor de Zetternamsvrienden elkander op de kunstbaan vooruithelpen, 'door hen goed ten nutte worden gemaakt', en dit geeft ons de overtuiging dat zij ook deze welgemeende wenken in ernstige overweging zullen nemen.

A.J. COSYN.

Kunstkroniek.

Tooneel-en letterkunde.

- **Prijskampen**. - Ziehier de prijzen uitgeloofd in den Internationalen wedstrijd voor Toonkunde, door de koninklijke maatschappij *De Vrije Kunst* te Antwerpen uitgeschreven, en die op 17 Augusti e.k. zal worden geopend:

Drama.

- 1e Prijs: 700 fr. en een verguld eermetaal. - 2e Prijs: 500 fr. en een zilveren eermetaal.
- 3e Prijs: 300 fr. en een zilveren eermetaal. - Beste Liefhebber: een verguld eermetaal.
- Beste Tooneelspeelster een verguld eeremetaal.

Blijspel.

- 1e Prijs 400 fr. en een verguld eeremetaal. - 2e Prijs: 250 fr. en een zilveren eermetaal.
- 3e Prijs: 150 fr. en een zilveren eermetaal - Beste Liefhebber, een verguld eermtaal.
- Beste Tooneelspeelster: een verguld eermetaal..

Elke maatschappij welke aan dezen kampstrijd deel neemt zal verplicht zijn, een Tooneelstuk of Drama van minstens drie bedrijven en een Blijspel van 1 of 2 bedrijven uit te voeren.

De vertooningen zullen in den nieuwen Nederlandschen schouwburg plaats hebben.

- De Kantonale Onderwijzerskring van Antwerpen heeft den volgenden prijskamp uitgeschreven:

Handboek voor adulten (jongens en meisjes), inhoudende: Algemeene regels van opvoedkunde en wellevendheid. - Gezondheidsleer: verzorging der kinderen; practische middelen om de verschillende kinderziekten te voorkomen en te verzorgen; middelen aan te wenden bij verwonding, verstikking, enz. - Plichten en rechten van den staatsburger.

Het werk, in 't Nederlansch opgesteld, moet een boekdeel vormen van minstens 200 à 250 bladzijden in-8o. De prijs bestaat in eene som van 500 fr., welke tot dit doel in 1873 door het gemeentebestuur van Antwerpen aan den Onderwijzerskring werd toegestaan. Het bekroonde werk zal op kosten van

den Kantonalen Onderwijzerskring gedrukt worden. De, schrijver zal 50 exemp. en 50% der winst ontvangen. De niet bekroonde stukken blijven de eigendom van den kring. De stukken moeten ingezonden worden vóór 1 januari 1875 aan den Voorzitter van den kring, den heer E. Van Slype, Poortstraat, 62, te Berchem (bij Antwerpen.)

- In den prijskamp van Declamatie door de maatschappij *Help u zelve* van Eine uitgeschreven, zijn de volgende prijzen uitgeloofd:

A. *Tweespraken*. Deftig vak. Eenige prijs: Twee zilveren vergulde eermetalen en 20 fr. (te verdeelen tusschen beide overwinnaars.) - Boertig vak. Eenige prijs: twee zilveren vergalde eermetalen en 20 fr. (te verdeelen tusschen beide overwinnaars).

B. *Alleenspraken*. Deftig vak. 1e prijs: Een zilveren verguld eermetaal en 20 fr.; 2e pr.: een zilveren eermetaal en 10 fr. - Boertig vak. 1e prijs: een zilveren verguld eermetaal en 20 fr. 2de pr.: een zilveren eermetaal en 10 fr.

- De Lovensche Rederijkerskamer '*Het Kersouwken*' heeft den volgenden prijskamp van Nederlandsche letterkunde uitgeschreven, waarin alle schrijvers uit Noord en Zuid kunnen mededingen:

PROZA. - Voor eeno Novelle (van ten minste 16 bladz. klein 8o): 1ste prijs: een zilveren verguld eermetaal; 2de prijs: een zilveren eermetaal; - 3de prijs: Eene eervolle melding.

POËZIE. - Voor het beste volkslîed: *Ernstig vak*: Prijs: een zilveren eermetaal. - Twee eervolle meldingen. - *Luimig vak*: Idem.

De stukken, door eene vreemde band geschreven, moeten eene kenspreuk dragen en vergezeld zijn van een gesloten briefje, waarin, naast dezelfde kenspreuk, de naam en woonst des schrijvers worden opgegeven. - Intezenden vòòr 15 Augusti e.k. aan M.J. Brouwers z., Maria-Theresiastraat, 121, of aan M.W. Rosier, Jodenstraat 1 en 3, te Loven.

- In den No vellenprijskamp, door het *Willemsfonds* van Gent uitgeschreven, zijn 9 stukken ter mededinging ingezonden.

- De prijs van 3000 fr. door het Staatsbestuur uitgeloofd voor het beste tooneelstuk, gedurende de drie laatste jaren verschenen, is toegekend aan den heer Désiré Delcroix, te Brussel, met zijn drama: *Philippina van Vlaanderen*. Met hetzelfde stuk had hij reeds een 2^{n} prijs behaald in den driedubbelen wedstrijd, door de stadsregeering van Antwerpen uitgeschreven. - '*De Belgische Illustratie*' bevatte onlangs het portret des heeren Désiré Delcroix, onzen zoo gunstig gekenden tooneelschrijver.

- De luitenants Vande Weghe on Van Acker van het 10de Regiment hebben van wege den minister van oorlog oorlof bekomen, de nieuwe verorderingen en de reglementen over de wapenoefeningen in Vlaamsche taal over te brengen. Door de herinrichting der Infanterie worden die reglementen merkelijk gewijzigd.

Toonkunde.

- **Prijskampen** - Op 12 en 13 Juli e.k. zal te Gent de 3de Internationale zangstrijd plaats hebben, door het '*Willemsgenootschap*' ingericht.

Ziehier de uitloofde prijzen: KOORZANG IN DE NEDERLANSCHE

Taal.

- *Eerste Afdeeling*. 1^{e} prijs, een gouden eerepenning en eene toelage van 400 fr.; 2^{e} een verguld-zilveren eerepenning en eene toelage van 150 fr.; 3^{e} een verguld-zilveren eerepenning. - *Tweede Afdeeling*. 1^{e} prijs, een gouden eerepenning en eene toelage van 200 fr.; 2^{e}, een verguld-zilveren eerepenning en eene toelage van 75 fr.; 3^{e}, een verguld-zilveren eerepenning. - *Derde Afdeeling*. 1^{e} prijs, een gouden eerepenning en eene toelage van 100 fr.; 2^{e} een verguld-zilveren eerepenning en eene toelage van 50 fr.; 3^{e}, een verguldzilveren eerepenning.

Koorzang in andere talen.

- De schikkingen en prijzen zijn gelijk aan die der eerste sectie. - In elke sectie zal daarenboven een eereprijs uitgeloofd worden, te betwisten door de drie maatschappijen bekroond met den eersten prijs in iedere afdeeling.

Prijskamp van uitmuntendheid,

zonder onderscheid van

taal: Eerste prijs, een gouden eerepenning en eene toelage van 1200 fr. Er zal een tweede prijs uitgeloofd worden, wanneer er ten minste vier mededingende maatschappijen zijn.

Ook het '*Willemsfonds*' van Gent heelt besloten in dit concours een bijzonderen prijs voor den *Nederlandschen* zang vast te stellen.

- Behalve Benoit's '*Liefdedrama aan Zee*' gezongen door M. Blauwaert werden op het laatste Concert onzer *Muziekmaatschappij* door Mej. Biemans en M. Collin twee lieve liederen voorgedragen door M.J. Blockx gecomponeerd: '*De spinster*' en '*Kom Lieveken*' welke veel van dien jeugdigen toondichter laten verhopen.

- Wij vernemen met belangstelling dat Benoit tegenwoordig ieverig arbeidt aan eene nieuwe vlaamsche opera. De tekst is, meenen wij, van Jos Vanden Brande. - De talentvolle bestuurder onzer Vlaamsche Muziekschool zou zich insgelijks bezig houden met het schrijven eener brochuur, in antwoord op een vlugschrift dat door den heer Ad. Samuel werd in het licht gegeven, naar aanleiding van het groot Festival van klassieke Toonkunde te Keulen.

Beeldende kunsten.

- **Prijskampen**. - Voor den kampstrijd van Sterkwatergravuur, uitgeschreven door het '*Journal des Beaux-Arts*' zijn niet minder dan 34 platen bij het Bestuur ingekomen. - De wedstrijd van 1874, zegt gemeld kunstblad, bewijst een merkelijken vooruitgang op dien van 1873, die nogtans reeds zoowel was gelukt.

- Voor de verschillige reeds aangekondigde Tentoonstellingen van Beeldende kunsten, die in den loop dezes jaars zullen plaats hebben, is de dag der opening volgender wijze vastgesteld:

Namen: 5 Juli; - *Dieppe* (Frankrijk): 20 Juli; - *Kortrijk*: 9 Augusti; - *Gent*: 30 Augusti; - *Berlijn*: 6 September; - *Leuven*: 6 September; - *Amsterdam*: 7 September.

- Onlangs waren in de expositiezaal onzer Academie een aantal werken van leerlingen en oud-leerlingen tentoongesteld,

waaronder eenigen reeds zeer goed der bespreking waardig zijn. - In de eerste plaats noemen wij den heer Vanden Bergh. Zijn historisch tafereel uit de Beeldstorming te Antwerpen bezit zeer goede hoedanigheden; wat meer perspectief in zijn kerkgebouw zou het effekt hebben verhoogd. - Behalve een paar keurige portretten, leverde de heer Eug. Siberdt een lief genrestukje '*De kleine Doedelspeler*', niet zeer nieuw, maar vol gevoel en leven. - Als veelbelovende landschapschilders vermelden wij verder de heeren Vola on Th. Verstraete. Laatstgenoemde gaf ons door zijn '*Zonsondergang op de Schelde*' het bewijs dat hij het schoone in de natuur goed te treffen weet. Sommige deelen zijn vrij goed bewerkt, b.v. de weerspiegeling van het avondrood in het water; in andere deelen is de uitvoering nog wat beneden de echt poëtsche opvatting gebleven. Zijn' '*Zicht uit de omstreken van Berchem*' beviel ons ook goed, vooral het watergedeelte. Beren daar scheen het tafereel ons wat te weinig afgewerkt. - Van de landschappen dor heeren Goossens on Thirion valt minder goeds te zeggen; zij schenen ons o.a. veel te fantasistisch van kleur. Wij raden hun beiden aan zich ernstig op de studie der natuur toe te leggen. - Om te eindigen moeten wij nog, ditmaal op het gebied der beeldhouwkunst, eene gunstige melding maken van '*De Spotter*,' een eigenaardig borstbeeldje door M. Peeters.

- De *Zweep* meldt dat de talentvolle Vlaamsche beeldhouwer M.E. Colinet een voortreffelijk borstbeeld, heeft voltooid van den heer Eug. Stroobant, voorzitter van den '*Wijngaard*.'

- De Maatschappij tot bevordering van *Nijverheid en Wetenschappen* van Gent heeft besloten tegen de aanstaande Gemcentefeesten andermaal eene tentoonstelling van nijverheidsvoortbrengselen in te richten.

Vlaamsche belangen.

- Eene onzer gewichtigste taalgrieven ligt ontegensprekelijk in het Belgisch staatsonderwijs. Daarin staat het Nederlandsch nog steeds in een toestand van ondergeschiktheid, die voor onze moedertaal evenzoo vernede rendals voorde beschaving van ons volk hinderlijk is. Men weet

dat, in de laatste kamerdebatten, de Minister ons op dit punt verbetering voor het Middelbaar onderwijs had beloofd. Welnu, in den *Moniteur* is onlangs een nieuw studieprogramma afgekondigd, en vruchteloos hebben wij daarin naar die beloofde *ernstige* verbetering gezocht. Het nieuw stelsel is in geenen deele van aard om den Vlaming voldoening te geven.

In gansch het programma - merkt het *Volksbelang* terecht aan - wordt voor onze taal geene andere verbetering gebracht dan één uur in de zesde latijnsche en één uur in de vijlde professioneele klas. Wij aanzien niet als eene ernstige verbetering voor het onderwijs onzer taal de toevoeging eener nieuwe professioneele zesde klas; inderdaad het is met voldoende zekerheid te voorzien, dat de leerlingen voortaan eene klas vroeger en op denzelfden ouderdom als nu de schoolbanken zullen verlaten. Doen zij hetzelfde getal klassen als nu uit, dan komt er hun alleen in die nieuwe klas één uur te baat. Dus wint het Nederlandsch onderwijs een uur in de professionneele en 2 uren in de latijnsche klassen: voor hen alleen, die al hunne professionneele klassen uitdoen, zou het verschil vier uren beloopen; iets wat ten gunstigste gerekend een totaal van zes uren zou geven...

De verhouding, die vroeger bestond tusschen Fransche en Nederlandsche lessen, is zoo schromelijk ten voordeele van de eerste dier talen gebleven als vroeger. In de latijnsche klassen 32 uren Fransch tegen 16 Vlaamsch, in de professionneele 47 tegen 17.

Wel is waar is hel onderwijs van het Nederlandsch nu in de Waalsche Athenaeums op den zelfden voet gebracht als in de Vlaamsche, eene wijziging, waar wij niets tegen hebben, maar die echter ook niet gelden mag als het wegnemen der miskenning en der achteruitstelling van onze moedertaal in onze gewesten.

Necrologie.

- LODEWIJK VERLEEUWEN, een overtuigde verdediger der Vlaamsche Beweging, overleden te Gent. - Bestuurlid van de '*Vlaamsche Liberale vereeniging*' en van

het *Willemsfonds*, maakte hij verders deel van verschillige vlaamsche Kunst- en Letterkringen. Bij het graf werden vier lijkreden uitgesproken: door de heeren G. Uytterhaogheu, Jul. Vuylsteke, K. De Vos en De Raeve.

- WILHELM VON KAULBACH, Duitschland's wereldberoemde historieschilder, in de stad Munchen overleden. - Vele zijner tafereelen dragen den stempel van een buitengewoon genie en een machtig talent. In 1837 verscheen zijn beroemde *Veldslag der Hunnen*, een tafereel dat meer aan de legende dan aan de geschiedenis is ontleend. Achtereenvolgens schilderde hij verder zijn *Reineke Fuchs*, zijn *Bedouïnengroep* en zijne *Verwoesting van Jerusalem*. Het nieuw Museüm van Berlijn versierde hij met zes groote geschiedkundige muurschilderingen en de Pinacotheek van Munchen met overheerlijke fresco's. Ook maakte hij een groot aantal teekeningen naar aanleiding der werken van Goethe, Schiller, Shakespere en andere dichters. Een zijner laatste werken is *'De vervolging der Christenen onder Nero*,' een tafereel dat alléén voldoende is om zijnen naam tot de onsterfelijkheid te doen overgaan. Kaulbach was bestuurder der Akademie van Munchen.

- Dr G.P.F. GROSHANS, overleden te Rotterdam. Ieverig voorstander der Vlaamsche taalbelangen, heeft hij vooral aan het Willemsfonds aanmerkelijke diensten in Noordnederland bewezen. Ook de Nederlandsche Congressen verliezen in den heer Groshans een ernstigen mederwerker. Zijn verlies wordt derhalve in Noord en Zuid ernstig betreurd.

N.B. De lijst der *Verschenen Werken*, uit hoofde van plaatsgebrek, tot het volgend N^{r} verschoven.

Frederika.

De heer Johan Dirksen was een der bedrijvigste kooplieden der stad A... Met een schranderen geest en een stoutmoedig karakter, meer dan met veel geld begaafd, had hij zijne handelszaken, door goed aangeknoopte en goed onderhouden betrekkingen, tot zulk een trap van uitgebreidheid weten te brengen, dat hij - schoon hij zich bij het einde des jaars niet steeds in een aanzienlijk batig slot verheugen mocht - algemeen, zoowel in het binnenland als in den vreemde, voor een der voornaamste handelaars van A... gold.

Slechts weinigen waren er van bewust dat Dirksen met een vrij middelmatig kapitaal werkte en, als thans veelal gebeurt, slechts met hulp van groote kredieten, die zeer gemakkelijk door sommige banken verleend worden, vermocht *die* zaken te doen waar alleen bevoorrechte Cresuskinderen toe geroepen zijn en waar de kleinere handelaar nauwelijks met een zeker gevoel van vrees en onmacht durft aan denken. Nog minder waren er die wisten dat een geheime drift voor gewaagde speculatiën in hem was en dat hij voor de hardnekkigste der fondsenspelers kon geteld worden.

Johan Dirksen was, op zijn vijf-en-dertigste jaar, met een weinig gegoede, doch daarentegen slechts te lieftalligere burgersdochter in het huwelijk getreden. De vrucht van dien gelukkigen echt was zijn eenig kind, Frederika, wier geboorte de moeder met den dood betaalde, en den vader, na luttel tranen van geluk, tranen der hevigste zielesmart deed weenen. Het kleine meisje, dat door den vader eenvoudig verafgood werd, - want al de liefde, die hij zijner afgestorvene wederhelft had toegedragen, voegde hij bij den onuitputbaren schat zijner vaderliefde - wies spoedig tot maagd, en had op den stond dat dit verhaal aanvang neemt, haar drie-en-twintigste jaar bereikt.

Zoo wij Frederika ‘Dirksen's eenigst kind’ hieten, was zulks niet al te juist, want Walter, zijn aangenomen zoon, had een ruim aandeel in het vaderlijk gevoel dat des koopmans hart vervulde. Walter was de weeze van Dirksen's besten vriend, die in een tweegevecht omgekomen was, en had reeds in de prilste jeugd den dood zijner moeder te beweenen. Met voorkomendheid en vriendschap, zag het arme kind, dat bijna geen vermogen bezat, zich eenen huiskring ontsluiten, die hem een' tweeden vader naast eene liefdevolle zuster schonk. Walter droeg zijne nieuwe familie eene dankbaarheid toe die slechts kon bevroed worden door diegenen, welke niet, onkundig waren van de oprechte vaderlijke toegenegenheid, waarvan hem de koopman dagelijks het bewijs gaf.

De jongeling was zijnen voedstervader behulpzaam op het kantoor en vervulde daar zijnen plicht met eene nauwgezetheid, met eenen ijver, die en zijn hart en zijnen geest eer aan deden. Volkomen als zoon des huizes beschouwd, sleet hij zijne vrije uren of òf zijne studiekamer, waar hij met de wetenschap een innig verkeer voortzette, òf met Frederika, in wier gezelschap de tijd hem met bliksemsnelheid scheen te vervliegen.

Frederika was eene schoone maagd, en in al de bloeiende kracht der jeugd, ontwikkelde zij zich immer schooner en schooner, naar het ligchaam, naar de ziel en naar den geest. Zij was geenszins eene dier teedere, kwijnende verschijningen, wier prikkelbaar zenuwstel te allen stonde geschokt en geroerd wordt, maar wel eene levenslustige frissche natuur, die zich in al het schoone verheugde, zich met al wat goed en edel en rein is als het ware vereenzelvigde, waar vreugde heerschte de vreugde deed stijgen, waar droefheid was de droefheid deed wijken, waar nood neep, den nood lenigde; zij was de engel van 't stille geluk, der blijde zielerust, altijd opgeruimd, altijd vertrouwend, altijd troostend. - En in het bijzijn van dit wezen ademde Walter: met haar had hij op de graszode gedarteld, in de weide achter de vlinders gejaagd, in den hof bloemen uitgelezen en tot kransen gestrengeld, in den boom-

gaard vruchten geplukt - min blozend dan zij; met haar had hij geleerd, zij had hem gewezen en hij haar; zij lazen dezelfde boeken, dezelfde dichters; zijne verzuchtingen waren de hare, hare gevoelens stemden met de zijne; en, gaf hij dit alles als jongeling, als man eene sterkere uitdrukking, streefde hij meer naar een bepaald doel, zij toch verstomd hem zoo juist, leende zoo gewillig oor en hart en geest. Het bestaan dier twee zielen was in één bestaan vergroeid. Zonder dat zij het zich gezegd hadden; zonder dat zij het tot dan toe noodig geacht hadden het zich te zeggen, was het hun innerlijk klaar, dat zij bestemd waren om onafscheidbaar te zamen te leven, beminden zij zich met eene liefde, die zij wel bevatten, wel gevoelen, niet uitspreken konden.

Nogtans, met al de vurigheid van zijn twintigjarig hart, gevoelde Walter zich gedwongen, der maged het zoete geheim te bekennen, dat voor haar toch geen geheim meer zijn kon, en ook haar het bezaligend woord te ontrukken, dat hij uit haren oogslag hem zoo dikwerf had zien tegenglimmen.

Frederika stond voor eene der voornaamste zangeressen der stad aangeschreven. In de Muziekmaatschappij waar het puik van adel en handel samentrof; in de bijzondere kringen, op avondfeesten, en algemeen overal waar zij als zangster optrad, daar begeesterde zij hare uitgelezene aanhoorders; niet enkel door hare betooverende schoonheid; doch eerst en vooral èn door de volmaaktheid van haar talent èn door het diep gevoel, dat zij in hare voordracht wist te leggen en waarmede zij de koudste ziel ontroerde, aan hare lippen geboeid hield, tot dat bij het einde van haren zang donderende bravo's haar dankten voor den hemel des gevoels, dien zij een oogenblik als bij toovermacht voor elk geopend had.

Ook zouden de stonden, die Frederika in die kringen doorbracht, voor de genoegelijkste heurs levens geleld hebben want de aanerkenning harer muzikale begaafdheden en de toejuichingen, die alleen hàar golden maakten haar ten uiterste gelukkig, daar zij ze overdroeg op het heilige beginsel der kunst, waar zij de priesteresse van was, indien ze dàár niet

steeds iemand ontmoet had, die zichtbaar naar heure vriendschap, haar vertrouwen dong, en dien zij niet achten, veel minder beminnen kon, iemand die op haar den indruk maakte van oen zedelijken roover, er op uit heur hart, den onverkenbaren eigendom Walter's, te bemachtigen. Die iemand was de rijke bankierszoon Henri D..., in wiens boezem Frederika's prachtig beeld eene geweldige drift had doen ontvlammen. Zijne beleefdheden, zijne streelende dienstvaardigheid; zijn lieftallig wèl verzorgd uiterlijk en zijne gladde manieren hadden echter iets zeer terugstootends in zich; immers er lag daar weinig waarheid, weinig natuurlijks in. Henri D... sprak vloeiend, neeg bevallig, toonde zich een volmaakt salonautomaat, omdat zijn vader, de groote geldhandelaar, het aan geen geld had laten ontbreken om zijnen zoon tot zulk een meubileerend wezen op te leiden.

Op een gewissen juniavond, zat Walter in den lommerrijken tuin die zich achter het huis zijns pleegvaders uitstrekte. Zijn blik rustte op het woonhuis, zijne ziel droomde zich in de zaal, uit welker open venster hem de volle, diepgevoelde noten van Frederika's frissche stemme tegengalmden, als de herhaalde groet der liefde. De dartele avondwind voerde on willekeurig de warme tonen nu her- en derwaarts, zoodat de jongeling slechts enkele woorden, enkele klanken opvangen kon. Frederika zong ‘*het Denderliedeken*, waarvan de wijze Walter immer zonderling trof. De wind, die zich zachtjes te slapen gelegd had, belette thans niet dat de eindstrophe met een zeldzaam verlangen, eene dringende bede uit Frederika's ziele Walter toeklonk:

‘'k Dwale droomend aan den kam...
Hadde ik 't liefje bij der hand,
Aan het groene water,
Zomer wierde 't om mij heen!...’

De twee laatste verzen:

‘'t Wordt nu winter, 'k zing alleen
Bij het groene water!’

liet de zangster niet volgen, Walter begaf zich tot bij haar.

Lang bleven de twee sprakeloos naast elkander door het open

venster turen, en toen de jongeling zijne hand op die zijner pleegzuster legde en zei:

- 'Frederika! de gevoelvolle wijze, waarop gij daareven meer dan ooit '*het Denderliedeken*' gezongen hebt, heeft mij ontroerd' toen voelde de maagd zijne hand beven.

- 'Ik had wijzer moeten zijn,' antwoordde zij, 'ik weet immers dat dit lied altoos een geweldigen indruk op u maakt.'

- 'Wacht u wel, Frederika, ooit den drang uws harten om dergelijke reden te weerstaan. Het is minder het lied dan uwe voordracht ervan, die mij treft. De velen, die zingen, gelukken gewoonlijk slechts daarin, voor zooveel zij de noodige oefening en talent bezitten, de noten, zoo als de toondichter ze *schreef*, min of meer juist uit te galmen. Alleen, dat wat de dichter *gevoeld* heeft is hun heel en al vreemd, en gij streeft er immer naar dit gevoelde, met al de kracht uwer fijne ziel te vertolken.'

Eene diepe trilling lag er in den toon, waarop Walter die woorden sprak; en wanneer hij voortging: - 'Toen gij '*het Denderliedeken*' aanhieft, Frederika, toen was het mij als een innige roep, als eene teedere bede en ik kwam herwaarts gesneld' - was zijne stem in een zacht gefluister overgegaan en met eene machtige ontroering schouwde hij de maagd in de oogen. Zij sloeg hare blikken neder; en, ware het manelicht op haar gevallen, de hooge blos, die hare wangen kleurde, ware zichtbaar geweest.

Frederika antwoordde niet; zij kon niet antwoorden. Alleen haar boezem zwoegde en hijgde hoorbaar. Eene diepe stilte heerschte pijnlijk en toch bezaligend voor beiden. Frederika brak het eerst dit stilzwijgen. Zij had den tijd gehad om haar kloppend hart te laten bedaren om eenigszins kalm te kunnen schijnen.

- 'Walter,' sprak zij, op eens tot een onverschillig onderwerp overgaande, en hare stemme klonk weinig minder hel dan gewoonlijk, 'gij hebt mij uw gedacht nog niet medegedeeld over de voordracht, die wij gister avond over den maatschappelijken toestand der vrouw gehad hebben.'

- ‘Ik deel volkomen’ antwoordde de jonge man ‘de gedachten door den knappen redenaar zoo klaar en bondig over dit thans zoo veel besproken thema vooruitgezet. Zijne grootsche en treffende slotrede vooral beviel mij zeer.’

Weder was eene ditmaal kortere stilte ingevallen.

- ‘Niet waar, Walter, wat hij zegde was schoon, was edel, was waar!’ sprak de maagd op heftigen toon. En dan voer zij voort, eerst minder vrij, maar stil aan stouter en eindelijk begeesterd: ‘Neen, de vrouwe hoeft zich niet te schamen over de rol, die zij in de samenleving vervult; neen, zij is niet een wezen, dat door zijne bevalligheid alléen behagen moet, dat geene plichten te vervullen, geene deugden te betrachten, geen doel te bereiken heeft. Neen, haar streven is zoo belangrijk, zoo gewichtig als dat des echtgenoots, wiens taak zij verlichten, wiens arbeidslust zij aanwakkeren, wiens gemoed zij opbeuren, wiens kroost zij opleiden moet. Beminnen, troosten, opvoeden en één leven met het leven des geliefden leven, dàt is hare plicht, dàt is hare taak! Wanneer zij *die* volvoert, dan is zij, en maakt zij gelukkig.’

Zòò sprekende vol vuur en ontheffing, toch ingetogen, en als met een waas van vrouwelijke schaamte en vrouwelijke fierheid omhuld, hield zij de handen vast tegen de borst gedrukt. wier onrust zij bedwingen wilde.

Tot in de ziel getroffen door die woorden, die als een eindelooze harmonie hem onruischten, had Walter haar aangehoord. Toen zij ophield, schouwden beide gelieven zich lang en diep in de oogen, als konden zij duidelijk in elkanders ziel lezen. Eindelijk viel de kreet ‘Frederika!’ vol verrukking van 's jongelings lippen.

- ‘Walter,’ ruischte 't hem tegen, en de gelieven waren in elkanders armen gevlogen en kusten zich en drukten elkander vast en teeder aan het hart.

Niet lang konden zij zich aan de uitstorting van hun gevoel overgeven, want de heer Dirksen, die juist in de zaal trad, deed hen uit hunne omarming opschieten. De diepte hunner ontroering noch de verwarring waarin hen die plotse-

linge stoornis bracht, belette hen echter niet eenen angstkreet te slaken, op het zicht der doodsche bleekheid, die over het wezen huns vaders verspreid lag. Ten prooi aan de hevigste ontsteltenis, bleef de heer Dirksen eene lange wijl sprakeloos. Zijne haren waren te berge gerezen, dikke zweetdroppen paerelden langs zijn voorhoofd en een waanzinnige lach zweefde om zijnen mond.

- Vader! wat deert u?' vroeg Frederika met medelijden en schrik. En hem liefdevol naderend, trachtte zij zijne sidderende hand in de hare te nemen; doch, hij weerde haar af en aanzag haar met een verglaasden dommen blik, die het meisje bevreesd deed terugdeinzen.

- 'Walter,' sprak ten laatste de ontstelde koopman, en zijne stem was heesch en stamelend. 'Walter, volg mij.'

De jongeling wierp een geruststellenden blik op zijne beminde, en volgde zijnen pleegvader, die hem koortsig bij den arm voorttrok en op het kantoor geleidde, dat slechts gedeeltelijk door eene lamp, die boven 's koopmans lessenaar hing, verlicht was.

'Luister...' zegde de heer Dirksen, doch het duurde vrij tangeer hij voortspreken kon. Dan, terwijl zijn aanzicht geheel scheen te ontspannen en hij als een riet, door den wind geroerd, beefde, vielen de woorden: 'Ik bezit niets meer! ik ben arm!' hem klankeloos van de lippen.

Nog vermocht Walter niet te antwoorden. Hoe ongeloofelijk, het verpletterend nieuws hem schijnen mocht, het vernietigde hem, ontnam hem de kracht een enkel woord te uiten.

De koopman zette zich en scheen gansch kalm, toen hij, alleen op bitteren toon nog, voortvoer:

'De lading Manilatabak die zich, zooals gij weet, sedert drie dagen voor mijne rekening te Londen bevindt en onmiddelijk zou ter markt gebracht worden, is niet alleen zeer erg tegengevallen, zoodat ik ze aan weinig méér dan aan den koopprijs gedwongen ben aftegeven; doch door de overvloedige toevoer des zelfsoortigen tabaks uit Antwerpen en Rotterdam, ter halver waarde gedaald. En mij is het onmogelijk ze tot later te bewaren.'

Toen Walter hem hem in de rede wou vallen schudde hij op nieuw waanzinnig glimlachend het hoofd, en zuchtend, bevend, en als bevreesd voor het hooren zijner eigene woorden, was het dat hij zegde: ‘Ik heb drie-en-negentig duizend franken aan de Metallieken verloren!’

Het was thans de beurt des jongelings om bleek te worden.

- ‘Wat zegt gij vader, heb ik wel gehoord?...’

De heer Dirksen antwoordde niet.

‘Frederika?... Frederika!...’ viel het wanhopig en rade. loos van Walter's lippen.

- ‘Frederika!’ zegt gij, hernam de geruïneerde koopman, ‘morgen is zij armer dan de dochter van den geringsten buildrager. Morgen is zij de dochter eens bankroetiers!’

Bij dit laatste woord had de stem des heeren Dirksen niets menschelijks meer, en meer dan eens nog ratelde 't in zijnen gorgel dof en ontzind: ‘Eens bankroetiers, eens bankroetiers!’

* * *

Twee dagen later zocht Walter in den tuin, in gangen en benedenvertrekken naar zijne beminde. Onstuimig liep hij op en neer. Het was een blij nieuws dat hij der gesmarte te verkonden had, een nieuws dat hare wanhoop als rook voor den wind moest doen verdwijnen. Hij moest haar zeggen: dat haar vader gered was, dat een onvoorziene vriend hem het benoodigde geld voorschieten zou, om, zoo als men zegt, weder vlot te geraken. En wist zij het reeds, - zoo als toch te vermoeden was, - dan zou hij 't haar verhalen, met haar juichen en vroolijk zijn!.... Maar, waar was zij dan? Hij had ze van den ganschen morgen niet gezien en thans, zou hij ze niet vinden, thans, dat hij ze met een enkel woord zòo gelukkig kon maken! Haar toch moest hij aan het harte drukken, bij haar toch moest zijn boezem zich lucht geven, want zijnen pleegvader kon hij niet naderen; deze - zonderling genoeg - ontweek hem nu zichtbaar. Uit den mond des boekhouders had hij de verheugende kondschap vernomen, zou hij op zulk een stond dan niemand, die hem duurbaar is, zou hij vooral Frederika niet ontmoeten?...

Hij ging eindelijk tot hare kamer en klopte aan. Geen antwoord. Hij waagt het de deur te openen en ziet zijne geliefde met het hoofd op de tafel geleund en tranen langs hare ontverwde kaken biggelen. Heure gesloten oogen waren van een rooden kring omgeven, die te kennen gaf dat zij overvloedig had geweend.

- 'Frederika!' fluisterde hij, - 'Frederika!' De maagd roerde niet. - 'Frederika!' roept hij dringend en stapt het vertrek binnen. Geene beweging!

- 'Frederika!' stoot hij vertwijfeld uit en nadert vast tot haar en grijpt hare nederhangende hand. Eerst dàn bemerkt hij dat zijne geliefde buiten kennis ligt. Tranen wellen in zijne oogen op. Hij omvat haar, drukt haar aan den boezem, roept haren naam, biddend, smeekend, vol liefde. Hij zoent haar de wangen en den mond aan hare lippen gedrukt, tracht hij haar weder tot haar zelven te brengen. Eindelijk ademt zij diep, opent de oogen en slaat Walter de armen om den hals. Doch eer deze den juichtoon slaken kon, stiet zij den jongeling op eens angstig van zich af. - 'Frederika!' stamelde hij verbaasd en onthutst, het bedroefde meisje naderend. 'Frederika, laat ik u omhelzen. Verdrijf uwe smart. Vader is gered. Een trouwe vriend heeft hem de vereischte sommen afgestaan.' En hij trok haar nader tot zich en drukte haar aan het hart. Doch zij rukte zich andermaal uit zijne armen los en wijl als eene schielijke stuiptrekking heur gelaat samentrok, zegde zij met sterkbevende stem: - 'Walter!... Het lot heeft ons voor altijd gescheiden! Vraag mij niets!... Lees wat daar op mijne tafel voor u geschreven ligt... Lees en volg mij niet.'

En de maagd ijlde henen, den jongeling, die aan den bodem vastgenageld scheen, aan zich zelven overlatend.

Wankelend trad Walter tot de tafel. Daarop lagen verscheidene bladen papier. Op velen daarvan had Frederika het begin of enkel het opschrift eens briefs geschreven, zonder dien voort te zetten. Een dier onvoleindigde epistels luidde als volgt:

‘Walter!

Dat het haar, die tot heden u met wellust den gekozene heurs harten hiet, gegeven zij u voor de laatste maal maal aldus te noemen. - Walter! ik mag u niet toebehooren! niet de uwe zijn; mijne ziel niet meer aan uwe ziele drenken, geen kussen meer van uwe beminde lippen ontvangen, niet meer wegzinken aan uwe borst van einde looze zaligheid!...

Walter! de krachtige bloeiende Frederika is met eenen zwaai des noodlots voor immer geknakt geworden. Walter! uwe Frederika ligt als eene bloem van haren stengel gerukt en leeft baar laatste leven in het stof... Vader! vader! wat zijt gij wreed!... Waarom het onmogelijke gevergd?... Waarom!... Doch neen; ik verdwaal, ik ben schuldig; ik wil u onderdanig zijn, vader! mij opofferen, de schande van uw voorhoofd weren, de gevangenis... God, o God! wat ben ik ongelukkig!...’

Verder ging het schrift niet; de laatste woorden waren in in een' tranenvloed uitgewischt.

Na verscheidene nog minder samenhangends inhoudende bladen met koortsige haast gelezen of liever verslonden te hebben, vond de jongeling een niet zeer uitgebreiden doch voleindigden en onderteekenden brief, aldus vervat:

> ‘Waarde Pleegbroeder!
> Hij, die mijnen ouden vader en mij van de oneer redde heet F.D... Tot loon zijns edelmoeds heeft hij om mijne hand voor zijnen zoon, den heer Henri D..., bij mijnen vader aangedrongen. Vader is tot mij gekomen. Ik heb hem aanhoorden mijnen plicht jegens hem begrepen. Eer zes weken verloopen zijn, zal ik de echtgenote des heeren Henri D... zijn. Vertrek ver van hier. Uwe rust en de mijne vergen zulks. Ik bid u, vergeet wat eens voor elkander waren; vergeet dat Mevrouw D... ooit iets meer voor u geweest is, dan wat zij immer blijven zal:
> *Uwe Pleegzuster*,
> F. DIRKSEN.’

Geen traan, geen klank, geen zucht, verried wat er in Walter's ziele omging. Met trage schreden verliet hij de kamer en begaf zich vandaar naar zijn studievertrek, waar hij lang nog met den blik de ruimte peilen bleef.

***

Op zekeren dag stond op het nieuwe doodenveld der stad A... een man, wien twee kleine kinderen, een jongetje en een meisje vergezelden, tegen eenen een voudigen grafzerk geleund.

Daarop stonden deze woorden:

‘Hier ligt begraven
MARIA FREDERIKA DIRKSEN,
ECHTGENOOTE VAN HENRI D...
Geb. in 18.6,
Gest.: op 31 Maart 18..
Bidt voor de ziel.
R.I.P.

Sprakeloos en ingetogen stond het drietal bij het zwijgende graf. Zichtbaar was het dat een geweldige storm 's mans ziele schokte. Hij hield een soort van zak boek in de hand en opende het. Op de eerste bladzijde stond:

‘*Maart* 18.8.
Hulpeloos zijt gij, o Mensch, als kind, en uw kinderbegrip zegt het u; gij hecht u aan die u omringen als de klimop aan den eiken woudreus. Als jongeling, als man zijt gij uwer ontwikkelende kracht bewust, en gij gaat alleen uwes weges. Grijsaard, vervalt gij in uwe kindsche onmacht, het vertrouwen in 't leven heeft u begeven; met laffe zelfzucht hecht gij u weder aan uwen medemensen vast, en uw beboud zoudt ge te zijnen kosten willen veroveren. - Vader, ik smeek om vergiffenis zoo ik aldus over de mensch heid denk. Voor u heb ik mijn geluk verbeurd. Ik heb eenen hemel van liefdewonne, ik heb mijn bloedend hart op het altaar der kinderplicht ten offer gebracht. God! te zwaar was de last dien ik op mijne zwakke schouderen torschte; hij heeft mij

verpletterd. Ik ben gevoel- en willoos geworden; ik verlang zelfs den dood niet meer...'

Voorts bladerde hij, nu eens terug dan weer verder, en op verschillende plaatsen las hij:

Mei, id.
Henri D...! waarom mag ik U niet achten? Waarom zijt gij een onwaarde? Of denkt gij, dat gij het offer dat ik u bracht te duur hebt betaald? Was het bezit der dochter u de redding des vaders niet waard, als gij dacht? - Arme vader! Drie weken na mijn huwelijk gestorven! Zoolang reeds slaapt gij den slaap der dooden. In den hemel hebt gij voorzeker tranen van vaderlijk medelijden om uw ongelukkig kind gestort, dààr hebt gij de mijne zien vloeien. O zij vlieten nog zoo gemakkelijk en zoo mild; zij maken mij wanhopend, want zij zeggen mij: - Nòg is uwe ziel niet dood, nòg kan zij weenen; gij moet dor gekreten zijn eer die sombere Menschenvriend, dien men *Dood* noemt, u met ontvleeschden mond den verstijvenden kus zal op de wang drukken!...

'*Juni, id.*
Drie weken is het geleden sedert ik mijnen echtgenoot gezien heb. Zal ik er hem voor danken of het hem als schuld aanrekenen? God die mijn hart ziet, weet dat Mijnheer Henri D..., mij thans geheel onverschillig is; ik *haat* hem niet; hij dwong mij hem te *verachten*. In brasserijen en nachtfeesten brengt hij zijn nutteloos leven door. En nogtans,... ik heb gepoogd mijnen man te beminnen, rechtzinnig en lang gepoogd; ik was hem vriendelijk, onderdanig, trachtte hem aangename verrassingen voor te bereiden. En hij, hij noemde dit "kinderachtigheid." Hij stiet mij van zich af... Liefde verstaat hij niet. Liefde, zalig gevoel, wanneer ge een jeugdig hart ontvlammen doet. Liefde, - licht, bron des levens!... Liefde! - smartzee, hellefoltering.'

'*Einde Juli, id.*
Zyn zij niet echtbrekerig de verzuchtingen die ik aan 't papier toevertrouw! Zijn zij niet schuldig voor God?

Walter, die in het verre Amerika ommezweeft, U zijn zij toegedacht; want, hier is niemand in wiens gemoed ik... mijne droeve ziel uitstorten kan. U heb ik gevolgd met het hart, a waar gij henen toogt! Het was slecht, het was vloekbaar voor God want eenen anderen heb ik trouw beloofd. Gij ook, zijt gehuwd, Walter, en ik dank er u om. - O, ik weet het, want ik heb, noodlottig of tot een bitter geluk, door tijdingen en brieven altoos geweten wààr gij u ophieldt. De heer Ernst W..., dien gij kent en die, als gij weet, zich te Philadelphla bevindt, heeft mij uw huwelijk aangekondigd; - de brave man wist niet dat ooit iets anders dan broederlietde ons vereenigde! - Die tijding, Walter, ging mij eerst als een dolksteek door het hart, doch de klove tusschen ons moest onmetelijk wezen; *gij* hebt het gevoeld en *ik* ook - weet gij nog, Walter, dat wij immer eender dachten?...'

'10 *December, id.*
Walter, ik moet u eene bekentenis doen. Toen ik met den heer D... voor het altaar stond, en de priester mij vroeg "of ik bereid was dien man voor het leven getrouw te zijn," toen klonk het in mijn binnenste: "Neen, neen, Walter alleen wil ik getrouw zijn, Walter, de ziel mijner ziel! Walter! den oenig geliefde!..." Doch, ik zag mijnen armen vader, die ried wat in mij omging en bleek werd en beefde. Ik heb den kreet des harten onderdrukt, en een "*ja*" - het doodvonnis mijner ziel, - viel mij van de lippen! Ik redde mijnen vader! Geen liefde was het, maar enkel hartstocht, enkel drift was het, dien D... voor mij gevoelde. Ik ben thans voor dien man niets meer! - Walter, gij hebt mij vergeven niet waar? Uw hart is grootscher dan het mijne. Het beseft dat oprechte liefde zich prijs geven kan.'

'*Idem.*
Ik ben op het punt geweest mijn dagboek te verscheuren; want het scheen mij alsof ieder woord een diefstal was op het hart uwer gade gepleegd, uwer wettige echtgenoote, die u méér zijn moet dan ik, die slechts uwe pleegzuster

heeten mag. Doch, Walter, geliefde broeder, toen ik het geschrovene van een wou rukken, was het mij of ik in één oogenblik al het lijden, dat ik sinds zoo lange jaren ver van u geleden heb, in ééns op mij ging voelen nederstorten. En het zou mij vernietigd hebben. Ik mag mijn bloedend hart niet nog meer ten bloede rijten.
Walter, bemin uwe gade wèl. Zij kan niet anders dan goed en uwer waardig zijn, de uitverkorene uws harten. - Zij heeft u een kroost geschonken! Ik weet het, een jongentje en een meisje. Het knaapje heet als zijn vader, het heet Walter! O! ik bemin het zoo innig? - Walter! onvoorzichtig waart gij uw dochtertje *Frederika* te noemen. Gij hebt niet wèl gedaan u aldus nutteloos herinneringen te scheppen? Dien naam hadt gij in uw hart moeten laten verklinken. - Walter, is zij schoon, uwe gemalin? Heeft zij mijne gestalte? bruin haar als ik? Waar is de tijd, de zoete tijd dat gij de mijne streelend door de vingeren liet glijden! Harte, wederspannig harte, zwijg!... bloed, bloed immer voort!...'
Thans bladerde de lezer met koortsige haast verder tot het eindblad des boeks:

'*November* 18.9.
Dit zijn de laatste regelen, die ik u toericht, Walter. Uwe zuster is den dood nabij. De gulden meizonne zal haar niet wedervinden. Frederika zal uwe gestorvene gade bij God gaan vervoegen.
Mijn leven was een lange doodstrijd, die aanvang nam bij de ramp mijns vaders. De strijd is volstreden, doch zij die hem streeh gebroken.
Sinds uw vertrek, Walter, heb ik niet eens meer gezongen. Het *Denderliedeken* toch ruischte en bruischte mij nog immer door 't gemoed, en de eindverzen vielen mij soms van de lippen:

't Wordt nu winter, 'k zing alleen!..
Bij het groene water!...

'Ik heb Mijnheer D... mijn ongeluk vergeven. Walter, vergeef gij hem ook, ik smeek er u om, - ik eisen het...

Ik had dit Dagboek aangelegd, aanvankelijk niet om het u doen te geworden, doch alleen om door de begoocheling van een geveinsd verkeer mijn hart te verlichten. De teedere bemoeiingen uwer gade, aan wieik zooveel dank schuldig ben, voor het geluk, dat zij u schonk, mocht ik niet door hartstochtelijke herinneringen aan het verleden moeielijker maken... Thans is de moeder uwer kinderen in beter waereld, en, Walter! ik heb gedacht de opoffering niet langer te moeten doordrijven. Walter, gij zult mijne verzuchtingen lezen, niet als die van Frederika, uwe geliefde; maar als die eener ongelukkige pleegzuster.
Dit handschrift zal ik u doen geworden, vòòr mijn afsterven... Mijn afsterven!... schoon is de dood, Walter, doch tevens vreeselijk, zelfs na dagen ondelgbarer smart.
Kom met uwe kinderen naar het Vaderland; kus er mijn grafgesteente, met den kus der broederliefde, on vertrek dàn weder, - weder over den Oceaan...
Heb dank, Walter, voor de reis, die gij herwaarts onderneemt. Laat uwe kinderen voor mij bidden en zoen zo daarna hartelijk voor mij...
Kondet gij mij thans aanschouwen, Walter, hoe zoudt gij terugschrikken! Bleek en afgeteerd ben ik, zelfs de schaduw niet meer van Frederika, die gij eens hebt gekend. Een holle hoest verscheurt mijne borst...
Walter, ik wacht u op het kerkhof.
Tot wederziens in het eeuwige Vaderland der zielen!...
Tot wederziens!...'

'FREDERIKA.'

Het zal gewis eenieder reeds duidelijk wezen, dat de bezoekers van Frederika's laatste rustplaats niemand anders waren dan Walter on zijne twee kinderen, uit Amerika overgereisd om een laatsten plicht te vervullen, om aan de wetten des harten een laatsten tol te betalen. Walter steunde zijn brandend voorhoofd op het kille grafgesteente en zoende het krampachtig. Zijn gelaat was gespannen on met bleekheid overtogen.

- 'Papa,' vroeg plots in de Engelsche taal het knaapje,

dat hem, even als zijn zusterken, stom en eenigszins beangstigd aanzag: ‘Papa, is dat eene tante van ons, die hier begraven ligt? Rika beweert dat het iemand van onze familie is?’

- ‘Zij die hier begraven ligt’ antwoordde de geschokte man, ‘was mijne zuster. Het is van haar dat Rika haren naam heeft!...’

- ‘Maar, dan is het onze tante, vader?’ viel het meisje in, ‘dan zal ik met Walter veel voor haar bidden. God weet hoe blij zij van uit den hemel met onze goede kleine Mama naar ons kijkt, omdat we tot hier zijn gekomen.’

Hier drukte Walter een langen kus op de wang van ieder zijner kinderen.

- ‘Kan men naar den hemel reizen als men wil, Papa,’ vroeg het jongsken.

- ‘Wel Walter toch,’ viel het meisje nogmaals in, ‘de hemel is zòò ver, zòò ver van hier! Gij wilt er toch niet heengaan?... dan zoudt gij moeten kunnen vliegen!’

- ‘Eer men ten hemel varen kan,’ zei de vader, ‘moet men gestorven zijn. Het lichaam blijft op aarde en vergaat, de ziel alleen overleeft alles. Komt, kinderen, de avond is reeds ingevallen. Laat ons weer in het rijtuig stappen en ons hotel opzoeken.’

Langzaam verlieten de drie den doodenakker. Walter stapte met zijne kinderen in het open rijtuig dat hem aan de poort wachtte. Voort voeren zij. En het was den man of hij daàr een gedeelte zijner ziel achterliet.

Toen zij de stad bereikten, bemerkte Walter hoe in de halfdonkere lanen der boulevards een rijk gekleed heer met eene sierlijk opgetooide ‘dame’ aan den arm wandelde. Een voorgevoel deed zich in hem op. Genaderd, schouwt hij aandachtig toe en - herkent in den wandelaar Henri D...! Een geweldige siddering greep hem aan en hij meende aan eenen plotselingen druk gehoor gevende, zich uit het rijtuig te werpen, toen bij deze beweging, Frederika's zakboek uit zijnen borstzak gleed en openviel. Deze woorden las hij: ‘Ik heb Mijnheer D... mijn ongeluk vergeven. Walter, ver-

geef hem ook; ik smeek er u om; - ik eisch het!’ Bedwongen en kalm stak hij het boek terug op zijne plaats en hield er de armen vast tegen geprangd.

Peinzend, zaten de kleinen over hunnen vader. Deze schouwde in de ruimte en werktuigelijk murmelden zijne lippen:

't Is nu winter, 'k zing alleen Bij het groene water...’

Doch toen viel zijn blik op zijne lieftallige kinderen, en die laatste herinnering vlood heen. Alleen in zich bewaarde hij voortdurend het bittere levensdrama zijner ziel, doch gaf nimmer uiterlijk er iets van te kennen.

's Anderendaags vertrok, uit de Antwerpsche haven, het schip ‘*Vaderland*’ naar Philadelphia. Op het dek bemerkte men een man in rouwgewaad, die aan iedere hand een kind hield: een jongetje en een meisje. Het drietal hield het aanzicht naar de stad gewend.

Het was Walter met zijne kinderen.

EDM. CAMPERS.

Antwerpen, juli 1873.

Bladvulling

Liever sterren zonder stralen
Dan stralen zonder sterren,
Liever kernen zonder schalen
Dan schalen zonder kernen,
Geld liever zonder tesschen
Dan tesschen zonder geld,
Wijn liever zouder flesschen
Dan omgekeerd besteld.

MIRZA SCHAFFY (*Fr. Bodenstedt*).

De Kerkmuziek in Antwerpen door Alf. Goovaerts.

Twee punten denk ik derhalve bewezen te hebben: vooreerst - en zulks gesteund op de conciliën en de werken der kerkvaders - dat de hedendaagsche muziek die door de Kerk naast den Gregoriaanschen zang, hare officieele muziek, toegelaten wordt, den koorzang moet tot grondslag hebben en uit de grootsche meesterwerken van dien aard moet voortspruiten; ten tweede - en dit in overeenstemming met de minst betwiste muziekale schrijvers van gezag - dat, de Palestrina-muziek voor de kerk de betaamlijkste, de eenig passende is, en den godsdienstigen compositiën aller tijden tot voorbeeld strekken moet.

Wil dit zeggen, dat de toondichters der XIX^{de} eeuw zouden moeten schrijven zooals Palestrina en zijne opvolgers? Zeker niet! Dàt ware hun onmogelijk; doch in Kerkmuziek van *dien* aard zouden zij de bron hunner inspiratie moeten vinden, en aldus werken voortbrengen die van alle wereldsche gevoelens, uitdrukkingen en vormen ontdaan zouden wezen. Thans blijft mij nog de in een' mijner *Brieven* gedane belofte te volbrengen, namelijk het opgeven eener naamlijst van componisten, die echte kerkmuziek hebben geschreven.

Al die namen - en ze zijn talrijk! - heb ik volgens Scholen en Tijdvakken gerangschikt. Elke school zal in een afzonderlijk Hoofdstuk worden behandeld. Op die wijze zullen de lezers van den KUNSTBODE zich een algemeen denkbeeld kunnen vormen van gansch de kerkelijke

muziekbeweging in de verschillende landen Europa's en in ieder land in 't bijzonder; van hare opkomst tot haar verval, in hare tijdvakken van luister of van schijndood, zal men den gang elker school kunnen nagaan.

Daaruit zal ten duidelijkste blijken dat de moderne toonkunde, welke om zoo te zeggen in de Nederlanden haar ontstaan vond, er twee eeuwen lang in vollen glans schitterde, om vervolgens ons vaderland te verlaten en in den vreemde te gaan bloeien.

Men zal de Italiaanscheschool in de XVI^{de} en de XVII^{de} eeuw het toppunt van haren roem zien bereiken, nog gedurende de eerste helft der XVIII^{de} eeuw stand houden, om eindelijk, in plaats van te leven nog slechts langzaam voort te kwijnen.

Men zal zien hoe de Fransche school slechts ééne eeuw van luister mocht beleven, hoe Frankrijk sinds dien tot wijkplaats aan allerlei scholen verstrekte, terwijl het zelf geen eigene nationale school meer bezat.

Hij zal de Duitsche Kerkmuziek, grootsch en krachtig zoolang zij op den Koorzang en wel vooral op de koralen gesteund was, op 't einde der verledene eeuw, door de schuld van Haydn en Mozart, teenemaal zien ontaarden.

Doch alvorens met de beschouwing iederer school van Europa aldus aanvang te nemen, houd ik er aan de beweegredenen te doen kennen, waarom ik hierbij niet verder ga dan tot het einde der XVIII^{de} eeuw.

Hebben dan de toonkundigen onzer XIX^{de} eeuw niets goeds voor de Kerk geschreven?

Verre van mij die gedachte: doch wat mij stellig niemand zal betwisten, is dat de echte godsdienstige muziekwerken, die uit de pen onzer tijdgenoten zijn gevloeid bepaald tot de zeldzaamheden behooren!

Met het oog op dit onwederlegbaar feit, meen ik, om niemand te krenken, kieschheid- en voorzichtigheidshalve verplicht te zijn mijn overzicht bij den aanvang der XIX^{de} eeuw te staken.

Inderdaad: door zekere werken onzer hedendaagsche toonkundigen te prijzen hadde ik mij allicht van vleierij of ‘cameraderie’ doen verdenken; - terwijl bij den minsten blaam aan anderen men mij misschien van miskenning hunner muziekale begaafdheden zou hebben beschuldigd, ofschoon ik daar door enkel het princiep, d.i. de weinig gewetensvolle wijze waarop zij hunne werken schreven, zou hebben bedoeld. Derhalve heb ik elke verkeerde opvatting mijner inzichten willen vermijden.

De Kerkmuziek die, in alle landen waar zij beoefend werd, schoon, zeer schoon was, gedurende de XVI^{de} eeuw en in den aanvang der XVII^{de}, had van wegede tooneelmuziek oneindig veel te lijden.

De eerste opera's waren in kerkstijl geschreven, omdat er geen andere bestonden en de toondichters zoo niet dadelijk de dramatische uitdrukkingen vonden, die aan de verschillende tooneeltoestanden pasten. Maar naarmate de operamuziek meer en meer naar tooneelwaarheid streefde, verloor de kerkelijke toonkunst haar godsdienstig karakter, omdat de componisten die de twee vakken beoefenden hunne godsd enstige werken op dezelfde wijze als hunne opera's schreven. Welnu, het publiek, het grof publiek althans, dat met weinig kunstsmaak begaafd en derhalve veelal een slecht beoordeelaar is, het publiek juichte toe en moedigde de kunstenaars aan, welke *noten schreven* op texten die zij niet begrepen, en wier muziek, in plaats van de ziel te verheffen en tot de verbeelding te spreken, integendeel gestadig de zinnen van dit publiek, streelde, welk overigens niets beters verlangde.

Wil dit nu zeggen dat men op het einde der XVII^{de} eeuw geen schoone werken voor de Kerk meer schreef? Dit ware eene grove dwaling: een groot getal toondichters, der overlevering van Palestrina voortdurend getrouw,

bleven hunne op gewijde texten toegepaste muziek op eene betamelijke en zelfs enkelen op eene verhevene wijze voortschrijven. Blijkt daaruit dat men gedurende de XVIII^{de} eeuw, en vooral op 't einde dier eeuw, - te midden der algemeene overstrooming van de wereldsche muziek en tijdens hare betreurenswaardige invoering in de kerken juist op het tijdstip dat bijna al de componisten, en in de eerste plaats de bijzondersten, hunne kerkmuziek schreven gelijk hunne opera's, hunne symphoniën, hunne kerkmuziek - blijkt daaruit, zeg ik, dat er te dien tijde geene aan de goede overleveringen gehechte componisten meer bestonden?

Neen, alsdan nòg vond men onverschrokken mannen, welke, zonder hem te kunnen stuiten, den stroom toch het hoofd wisten te bieden, en voor de Kerk zangmuziek met orkestbegeleiding bleven maken, in plaats van, zooals Mozart en Haydn, door de stemmen begeleide symphoniën te schrijven. Haydn en Mozart die twee groote geniussen der Toonkunst, hadden nogtans een hoogst onheilzamen invloed op de Kerkmuziek.

Eenige zeldzame werken uitgezonderd, is hunne kerkmuziek geene kerkmuziek!

Hunne Missen vooral zijn geene Missen![1]

In de oratorios en in de symphoniën van Haydn, vindt men gedeelten die oneindig meer in godsdienstigen zin zijn opgevat, dan vele zijner kerkstukken.

In opera's van Mozart ontmoet men verscheidene fragmenten die zeker van meer godsdienstig gevoel getuigen dan al wat hij voor de Kerk het meest godsdienstigs heeft geschreven

Voor al wie met de werken dier groote meesters bekend is, zijn dit klaarblijkende waarheden.

Welnu, hoe groot het genie dier meesters ook was,

(1) Onnoodig er bij te voegen, dat men hiervan moet uitzonderen, Mozart's *Mis van Requiem*, die te recht als een reusachtig meesterstuk is beroemd.

des te grooter en te onvergeeflijker is hun misslag jegens de godsdienstige kunst; trouwens hoe glansrijker hunne gloriestar aan den hemel der toonkunst schitterde, des te meer moest het slecht voorbeeld dat zij aldus den overigen toonkundigen - hunne tijdgenooten en opvolgers - gaven, rampspoedig wezen en met ingenomenheid navolging vinden.

Van daar, dat verreweg de meeste toondichters onzer XIX^{de} eeuw, deze groote geniën hebben nagevolgd, zonder nogtans dezer begaafdheid te bezitten, om aldus onder een aanneemlijken vorm onzin voort te brengen.

Van daar dat de geringste componisten, zelfs diegene welke slechts voor de hoogzalen van dorpskerken schreven, de vormen van Haydn en Mozart nabootsten, - God weet hoe, - en trapsgewijze de Kerkmuziek alzoo in den toestand leidden, waarin wij haar heden aantreffen.

En inderdaad, wat is zij tegenwoordig? Is er nog wel de geringste schijn van godsdienstig gevoel in al die Missen onzer hedendaagsche toondichters te vinden?

De Missen van Hummel en van Eybler waren nog enkel ongerijmdheden; die van Schiedermayer zijn reeds aanstootelijk en belachelijk.

En niettemin, hoe spoedig voelen de *muziekliefhebbers* zich niet verrukt, over dergelijke gewrochten, waarin de stemmen, die nogtans den gewijden text moeten vertolken, als tweede partijen, als begeleidingspartijen voorkomen, welke in de luidruchtige woeling van het orkest soms ja een klankje mogen laten hooren, op 't oogenblik dat de violen en de klarinetten, door hunne levendige samenspraken vermoeid, het hun willen toelaten, om middelerwijl zelf nieuwen adem te scheppen!

Ik zegde dus, dat eenige toonkundigen der XVII^{de} en der XVIII^{de} eeuw de goede overleveringen getrouw zijn gebleven: hun allen zal in de onderhavige studie eene plaats worden ingeruimd.

Ofschoon ik slechts de namen der grootste componisten heb aangeteekend, en van diegenen welke op het gebied der Kerkmuziek verschillige werken hebben voortgebracht, toch vlei ik mij met de gedachte dat hunne werken talrijk en vooral schoon genoeg zijn, opdat de muziekkapellen tot vorming hunner repertoriums niet gegenoodzaakt wezen hunnen toevlucht tot de schouwburg-bibliotheken te nemen.

Het grootste deel der door onze tijdgenooten geschrevene Kerkmuziek getuigt van een zóó volslagen gebrek aan eigen godsdienstig karakter en overtuiging, dat b.v. de Missen en Motetten door joodsche toondichters vervaardigd in de kerk al niet méér misplaatst zijn dan die der christene - hetzij catholieke of protestantsche - componisten. Wat zal men mij tegen die bevestiging, waarvan de waarheid door niemand zal worden betwist, kunnen inbrengen? Is dit niet een bewijs, dat, in plaats van *kerk*muziek te maken, de componisten slechts *wereldsche* muziek schrijven, waarop gewijde texten worden toegepast: onverschillige muziek, wel gemaakt, ik wil het niet ontkennen, doch slecht als opvatting, muziek die geene reden van bestaan heeft, daar zij aan haar doel niet beantwoordt.

Het is dus uit de verledene eeuwen, dat wij de godsdienstige toonkunst, in den toestand waar gewetensvolle meesters haar gelaten hebben, moeten heropvatten.

Laat ons in de kerken de echte gewijde kunst uitvoeren; maken wij onze tempels tot museüms van goede en zuivere Kerkmuziek, en de jongere componisten bezield door hetgeen zij er hooren, zij ook zullen werken voortbrengen die gewetensvol opgevat en in louter godsdienstigen geest geschreven zijn.

(*Wordt voortgezet.*)

Geschiedenis der glasschildering voor het volk geschetst, door Herman Druyts. (*Vervolg*.)

De Monumentale Glasschildering, die onophoudend tegen den tijdsgeest geworsteld had, was op het einde der vorige eeuw reeds zóózeer verzwakt, dat zij nog slechts enkele sprankels van leven overliet. De XVIII^{de} eeuw, niet medoogender dan de voorgaande, zette den strijd voort, en van de helling waarop die kunst zich bevond, stortte zij nu in eenen afgrond waarin zij tot op onze dagen versmoord bleef.

Door het *matten* of met wit beschilderen der ruiten werden de gekleurde kerkvensters in schitterende pracht met een doorschijnend oliedoek gelijkgesteld; de opkomende wetenschap, verre van dit kunstvak te bevorderen, diende in de meeste gevallen om de gedachten desaangaande te verwarren, en in plaats van praktische denkbeelden, onduidelijke zoo niet verkeerde begrippen te doen ontstaan. Het doel, welk de Glasschildering zich voorstelde, werd zelfs niet meer begrepen; zoo zien wij Engelsche en Fransche schrijvers van dien tijd haar in een gansch verkeerd daglicht stellen; - hun scheen het aanduiden der *glasverfformulen* voldoende om dit kunstvak weer te doen herleven!

'*L'art de la peinture sur verre et de la vitrerie*', een door PIERRE LEVIEIL in 1774 uitgegeven werk, vereenigt in zich de schriften van NERI, KUNCKEL, HAUDICQUER DE BLANCOURT, enz. Daar de LEVIEIL'S van vader tot zoon de Glasschildering beoefend hebben, was het voornoemden schrijver niet moeielijk, met bevoegdheid over dit kunstvak uittewijden en zelfs de werken zijner voorgangers door eigen ervaring te volledigen.

Dit neemt echter niet weg, dat ook die PIERRE LEVIEIL de onbestaanbaarste opgaven voor praktische zaken deed doorgaan; zóó groot was de vergetelheid waarin toenmaals de Glasschilderkunst gedompeld lag. Zoo spreekt LEVIEIL o.a. van de kleurlaag van rood opgelegd glas als van een ‘geschilderd email;’ hij vermeent zelfs in de ongelijke oppervlakte der ruit, de borsteltrekken te ontwaren! - Met de kennis der kleurstof van rood glas zag het er niet veel beter uit; wel gewaagt LEVIEIL, van *koper* als kleurend beginsel, maar op andere plaatsen van zijn werk, drukt hij de meening uit dat *goud*, de eigentlijke basis zijn zou. - Deze laatste zienswijze vond zóóveel aanhangers dat eenige jaren later, zelfs door de Fransche Republiek besloten werd, de schoone kerkvensters stuk te slaan, om dan, door smelting, het vermeen de goud uit de ruiten saam te brengen! - Gelukkiglijk kwam een voorloopig onderzoek deze uitzinnige plannen verijdelen. De geleerde DARCET, aangesteld om door een scheikundige ontleding het aanwezen van het edel metaal te bestatigen, vond daarin niets anders dan eene onbeduidende hoeveelheid koper- en ijzerverbindingen.

Tot op hef tijdvak welk ons thans bezig houdt, maakt de geschiedenis weinig gewag van de glassoorten, die men voor de toepassing der smeltverven als best geschikt oordeelt. Nu echter roemt PIERRE LEVIEIL, de hoedanigheid der Engelsche ruiten en plaatst op tweeden rang eene glassoort die men in den handel onder de benaming van Elzasglas kende; andere soorten beschouwt hij als onbruikbaar.

Noodzakelijkerwijze moest er in de techniek eene omwenteling ontstaan, die voor de Glasschildering de noodlottigste gevolgen zou na zich sleepen. De glasbereiding onderging de verbeteringen die de vooruitgang aanbracht, terwijl de glasschilders integendeel de samenstelling hunner smeltververven in niets veranderd hadden. Beide vakken, die vroeger van elkander afhingen, waren thans gescheiden; sedert het gebruik van gekleurde ruiten opgehouden had, was alle gemeenschap verbroken.

Eigenbelang, drijfveer der meeste uitvindingen, had de

glasfabriekanten naar middelen doen zoeken om de bewerkingen der glasmassa door een lageren smeltingsgraad te vergemakkelijken. Niet alleen gelukte men er in, door het bijzetten van méér alkalizouten het smeltpunt naar willekeur te regelen, maar ook om daardoor eene groote hoeveelheid brandstof te bezuinigen.

Zeker is het, dat de volgens het nieuwe stelsel vervaardigde ruiten in Glasschildering onbruikbaar waren; hun smeltpunt stond beneden dat der glasverven, die zich aan de oppervlakte der ruit vasthechtten, alvorens tot den vloeibaren staat over te gaan. Zulke kleuren waren vooreerst nooit door-schijnbaar, en wat meer is, die wijze van inbranding ontnam hun alle duurzaamheid; in zóó verre zelfs, dat de kleuren van sommige kerkvensters onder den invloed der verschillende weergesteltenissen dermate afschelferden - iets waar wij gelukkiglijk niet veel bij verloren hebben! - dat men weldra verplicht was, zulke ramen door nieuwe te vervangen.

Een zòò gewichtig punt van Glasschildering mogen wij niet stilzwijgend voorbijgaan: wij hoeven den lezer met de oorzaak daarvan bekend te maken:

Eene natuurwet leert ons, dat *lichamen van onderscheiden aard, door gelijke warmte, eene verschillende uitzettingshracht bezitten*. - Vroeger kon men de *ruit* en de *smeltverf*, wier formulen elkander dicht nabij kwamen, lichamen van denzelfden aard noemen; men had dus van het uitwerksel dier natuurwet niets te vreezen. Thans is met de verhouding der elementen van glas, ook dezes uitzettingsvermogen merkelijk gewijzigd, terwijl dat der glasverven bestendig gebleven was. Ongelijke rekkingen en krimpingen welke uit herhaalde warme en koude weergesteltenissen ontstonden, hadden het losrukken der twee nauwvereenigde zelfstandigheden voor gevolg.

Men ziet dus dat PIERRE LEVIEIL niet zonder grondige redenen de voorkeur aan zekere glassoorten gaf; meer dan waarschijnlijk is het, dat deze nog volgens oude formulen bereid, en dààrdoor in betere overeenstemming met de glasverven waren.

In de XVIII[de] eeuw kan men de Glasschildering in ons land als geheel verwaarloosd beschouwen; het getal beoefenaars waarvan de geschiedenis nog gewaagt, bepaalt zich bij eenige Vlamingen, die in de eerste helft van dit tijdvak in Frankrijk gevestigd waren. Derhalve verwondert hot ons niet, dat men bij de herstellingswerken eener gekleurde raam, genoodzaakt was, die kostbare overblijfsels aan de handen der altijd zoo *bevoegde* 'glazemakers' toe te vertrouwen. Tot heden nog bewondert men in vele kerkende overblijfselen hunner fantazie!

* **

Reeds lang waren nu de meeste inbrandovens uitgedoofd; - de kerken werden niet meer door gekleurde vensters opgeluisterd; - de diepe vergetelheid waarin de Glasschildering gedompeld lag, wettigde eenigszins oen algemeen onder het volk verspreide meening als zouden de geheimen dier kunst verloren zijn gegaan. Op enkele uitzonderingen na, zien wij tot zelfs de bevoegdste mannen in die dwaling doelen, en desaangaande in hunne schriften bewijzen van de volslagenste onkunde geven. Handelend over de geschiedenis betreuren zij het 'verlies' der uitvoeringsmiddelen - die nooit verloren zijn geweest; - van kunst of van schoonheidsleer is echter geene spraak! Indien de schrijvers van dien tijd alzoo het middel voor het doel aanzagen, zoo hebben *wij* toch alle reden om jegens hen toegevend te zijn. Immers nog op ónze dagen, bestaat hetzelfde volksvooroordeel. Spreekt men ooit over éen glasschilder, zonder te vragen of hij wel de ware smeltverven der ouden, de echte *principepen* heeft teruggevonden!' Tracht men ooit te weten of die glasschilder wel kunstgevoel bezit, of hij teekenen kan, harmonie van kleur kent, enz.? En zóó oordeelt men ten huidigen dage over Glasschilderkunst! 't is juist alsof men b.v. het talent van eenen kunstschilder kon afmeten naar zijne kennissen van *lijnolie* en *vermillioen*!!

En indien zulks nog enkel het oordeel der onkundige volksmassa was, dàn nog zou men meer op eene betere toekomst

mogen hopen, maar zulke valsche begrippen heerschen zelfs tot in onze verlichte '*Cercles artistiques*' die niet aarzelen de Glasschildering met den naam van '*kunstnijverheid*' te bestempelen!

Wat den glasschilder zelven betreft, niets anders dan een ingeworteld bijgeloof noopt hem, tegenover het publiek te huichelen en tot kwakzalverijën zijnen toevlucht te nemen. - Welke waarde zou men aan zijne glastaforeelen hechten, zoo hij de lieden niet gelooven liet 'dat hij met de geheimen der ouden bekend is?' Maar zeker is het, dat er niemand zich minder om die 'geheimen' bekreunt dan de glasschilder zelf!..

Neen, de techniek is nooit verloren geweest; in de meeste landen en vooral in Engeland smeulde zij als een vuur onder de assche, tot men haar weer heropbeurde.

Tot aan het tijdvak van PIERRE LEVIEIL hebben wij de Glasschildering onafgebroken beoefend gezien; eerst van met de Fransche Republiek begon het verval en eindigde omstreeks het jaar 1830. Gedurende geheel dien tijd mag dit kunstvak, in zijne toepassingen door de kerk, als *dood* worden beschouwd; ook geloofde het volk niet anders, of de uitvoeringsmiddelen waren werkelijk verloren. Hoezeer door de woelige tijdsomstandigheden de gedachten van kunst en wetenschap worden afgeleid, toch wisten eenige mannen de kwijnende Glasschilderkunst in leven te houden. - Eerst LENOIR, later LANGLAIS handelen breedvoerig in hunne '*Histoire de la peinture sur verre'* over de samenstelling der smeltverven; terwijl DIHL, kunstschilder, en BRONGNIART, bestuurder der porceleinfabriek te Sèvres, zich met schilderen op spiegelruiten onledig hielden.

Toch is er geene vergelijking mogelijk tusschen de wijze waarop voornoemde schrijvers en uitvoerders de Glasschildering begrepen, en die waarop ze in de middeneeuwen verstaan werd. Hunne glastafereelen zijn hoogstens flauwe en onvolledige nabootsingen eener schilderij. In den '*Guide du Vervier*'[1] van BONTEMPS vinden wij eene kritische beoordeeling der werken van LENOIR, LANGLOIS en BRONGNIAKT.

(1) *Paris*, 1868, bladz. 708 en 709.

Dààrin wordt bewezen dat het hun niet aan technieke kennissen, maar wel aan kunstgevoel ontbrak; ook aanzagen zij de Glasschildering der Gothieken slechts als eene opkomende kunst. De meeste der latere opvolgers vervielen nagenoeg in dezelfde afwijkingen, tot dat rond 1830 de zaken van aanzien veranderden; wij bedoelen de wederinvoering der middeneeuwsche bouwstijlen. Doch alvorens met dit nieuwe tijdstip aan te vangen zijn wij verplicht, den lezer met een gewichtig feit der geschiedenis bekend te maken:

Sprekende over de XVe en XVIe eeuw hebben wij er op gewezen, hoe het gebruik van gekleurde ruiten langzamerhand afnam, tot dat eindelijk die nijverheidstak om zoo te zeggen gansch verstorven was. Even zoo langzaam zien wij dit bodrijf weder tot stand komen. - In de laatste helft der vorige eeuw herbegon men in Frankrijk, en dan nog in uitzonderlijke gevallen, *geele, blauwe* en *purperkleurige* ruiten te vervaardigen. Daar deze veelal tot versiering van lustprieelen dienden, was ditdrietal kleuren meer dan voldoende en liet men zich aan de bereiding daarvan maar weinig gelegen. Ten einde de inlandsche glasfabrieken te bevoordeelen en misschien wel, om de Fransche glasnijverheid op de hoogte van die der naburen te brengen, had de Fransche regeering allen invoer van glaswerk streng verboden. Dit neemt niet weg, dat tot vrij laat op onze eeuw, de glaskleuring weinig of niet vooruitging. - Wie weet hoe lang zij nog in dien toestand zou gebleven zijn, zoo niet in in 1826 een onvoorziene omstandigheid haar uit de vergetelheid ware komen rukken. Een fransche bouwmeester, die een gekleurd kerkvenster uittevoeren had, zag zich, bij gemis aan rood glas, genoodzaakt, de toegevendheid zijns bestuurs in te roepen, ten einde het recht te bekomen, de gewenschte kleur uit Zwitserland of Duitschland te doen inkomen. Het Gouvernement dat de vraag onderzocht, wilde deze niet inwilligen alvorens beproefd te hebben, of het den Franschen glasfabrieken niet mogelijk zijn zou, zelven die kleur te bereiden. Omstreeks dien tijd, had LARCET, zoon van den scheikundige aan wien de Republiek de analysis van rood glas had toever-

trouwd, den uitslag van het onderzoek zijns vaders bekend gemaakt. BONTEMPS, bestuurder der glasfabriek te Choisy-le-Roi, van de zaak onderricht, zette zich aan het werk, en niet zonder herhaalde en lastige pogingen gelukte hij er in het roodkleurig glas tot stand te brengen. Deze zoo gewichtige wedervond diende slechts tot spoorslag, want nog andere tonen werden opvolgentlijk ontdekten somge kleuren verfraaid; zoodat weldra het palet van den glasbrander rijk genoeg was om met goed gevolg weêr de oude kunst te handhaven. Dat op korten tijd de Glasschildering in Frankrijk een verbazenden voortgang maakte, is men grootendeels aan het kunstgenie en den praktischen geest van BONTEMPS verschuldigd. Ettelijke der hedendaagsche glasschilders hebben hunne kennissen veelal aan hèm, te danken.

Bijna gelijktijdig zien wij Frankrijk en Duitschland in het strijdperk van vooruitgang, naar het onvergankelijke schoone streven. De reeds te lang heerschende bastaardkunst kwam geenszins met noorderzeden en klimaat overeen; door ernstige studiën poogde men de miskende eigen *nationale* kunst weêr intevoeren, en derwijze vestigde zich de aandacht op de geniale scheppingen der middeneeuwsche bouwstijlen. Onder de krachtdadigste verdedigers daarvan telt men in Duitschland de gebroeders BOISSERÉE, BERTRAM, STIEGLITS, enz. - In Frankrijk den schranderen bouwkundige VIOLLET-LE-DUC; verders LASSUS, de oudheidskundige CAUMONT, enz.

Niet zoo aanstonds deed zich in België de invloed der naburen gevoelen; eerst in 1841 werd hier te lande de eerste Gothieke kerk opgericht, en wel te Borgerhout bij Antwerpen. Deplans waren door den bouwmeester BERCKMANS ontworpen. Een weinig later bouwde DUMONT de St-Bonifaaskerk te Brusselen, SUYS de St-Joriskerk te Antwerpen. Terwijl deze als voorstanders van den Spitsboogtrant optraden, zien wij de bouwmeesters ROELANDT en VAN OVERSTRAETEN, voor de kerk te St-Nikolaas, den Rondbogenstijl inhuldigen.

Dat men hierin de Belgen van eenige traagheid mag beschuldigen wil ik niet betwisten; maar niettemin heeft ons

land in weinig tijds zich op de hoogte der naburen weten te verheffen. Het opnoemen van al de kunstenaars welke in dien zin aan het grootsch monument onzer Nationale Kunst hebben medegewerkt of tegenwoordig nog de verhevene leerwijze en hare richting verspreiden, ware ons onmogelijk; derhalve zullen wij ons bij de meest gekende namen bepalen.

Tot diegenen behoort in de eerste plaats onze diepbetreurde kunstschilder LEYS, met zijne twee leerlingen HENDRICKX en VINCK; verders de gebroeders DE VRIENDT, enz. - als bouwmeesters: de te vroeg gestorvene BAECKELMANS[1], alsmede DURLET, BETHUNE, CARPENTIER, STOOP, GIVE, SCHADDE, enz.

(*Wordt voortgezet.*)

Boekbeoordeeling.

I.
Jaarboekje van de aloude Lovensche Hoofdrederijkkamer, '*het Kersouwken*' voor 1874. Dertiende jaargang. IX en 220 blz. - Prijs: 1 fr.

Niet zonder eenige vrees was het, dat wij de beoordeeling van dit bundeltje op ons namen. Immers, algemeen is het gekend dat in dergelijke jaarboekjes soms al veel voorkomt wat juist niet zeer van aard is om de geheele lezing aantrekkelijk te maken.

Aan wie dan de schuld? - Natuurlijk aan den verzamelaar. - Maar wie lijdt er door? Wie zijn de slachtoffers dier al te minzame of onkundige toegevendheid? - In de eerste plaats de jonge letteroefenaren zelven.

Waarom?... - De onvoorzichtige tuinier, welke de al te jeug-

(1) Zijn broeder is hem een waardige opvolger.

dige plantjes te vroeg aan de zonnestralen blootstelt, zal U daarop voldoende kunnen antwoorden.

Wij zijn geen tuinier; - doch wij beminnen hartstochtelijk de bloemen. En ziet!... thans dat wij aan bloemen denken; thans gevoelen wij alle vrees voor ‘'t recenseeren’ van het Lovensch Jaarboekje geweken. Het schijnt ons toe een tuil te wezen, waarin menige bloem ons toelacht, te frisscher en te aangenamer omdat zij prijkt midden eenen hoop min of meer onbeduidende halmpjes die een onervaren *maaier* onbarmhartig heeft afgesneden.

Dit doet ons aan ‘*De Maaier’* van Em. Hiel denken; een zeer lief gedicht, stellig een van de beste der verzameling.

In eene krachtige, tevens zangerige taal schildert de heer Th. Sevens ons een ‘*Onweder*’. Men hoort de donderslagen ratelen; men ziet ‘dewolken warrelen, rijzen, woelen, dwarrelen...’ - Maar helaas! midden in dat ‘tempeest’ peilt ons oog tevergeefs de ondoordringbare duisternis; geen zweem van deminste *gedachte* mogen wij daarin ontwaren.

‘*Aan Zeeland’* van V.A. dela Montagne is een heerlijk gedicht. Deze jonge dichter schijnt niet veel te schrijven; maar zijne verzen mogen gelezen worden, door wie het ook zij. Elk zijner gedichten is als een ‘wraakkreet’ tegen Vlaanderen's verdrukkers, een kreet zoo als voorzeker nooit Dr Eug. Van Oye uit de longen is geklonken,

> ‘Toen hij nog student was.’

Die *dacht* altijd aan de ‘lieve kinders’ wij nemen het hem niet euvel, verre van daar; want hij heeft ze altijd meesterlijk bezongen. Hij wenschte wel eens het windeken te zijn, om zalig-zacht het roosje van 's liefjes lippekens te omwuiven. Dan zegt hij:

> ‘Ik nestelde me in uw hertjen,
> en - *wisperend* (?) neêrgespreid -
> ik zoende en streelde en troetelde 't teer
> en... *en rustte er in eeuwigheid!...*

Maar zeg eens, vriend doctor, waarom gij altoos uwe puikgedichten met een onmogelijken datum, van vóórjaren

en jaren, versiert? Bestaat er dan voor u geen heden?

'*De Biechtboete*' van luitenant V. Vande Weghe, is een niet onaardig berijmd verhaaltje in luimigen trant.

Mevrouw Van Ackere's bijdragen bevielen ons ditmaal minder dan vroeger; deverdienstelijke dichteres heeft ons aan beters gewoon gemaakt. - Maar wie ons in 't Jaarboekje der Kersouwieren maar in 't geheel niet aanstond is de heer J.A. Torfs... Wat? verbeeldt u, Vlaamsche Broeders, dat die man ons hier maar, in éénen adem, een 'Zingdicht' komt afrazen op '*'s Lands Onafhanhelijkheid*(?)' waarin hij, op verschillige tonen, uitbazuint:

Twee heiligen zitten op den troon Belgiëns. Twee blozende engelkens - aai! - fladderen rond hen!... Het volk, het vlaamsche volk, het kroost van Artevelde, buigt zich 'in aanbidding' neder in het stof!...

Och! heer Brouwers, neem gij dien goeden vriend eens met u meê, bij uw toekomend uitstapje in *de Maasvallei*, waarvan gij ons hier een zoo lief en eigenaardig tafereel schetst; toon hem dàar in Limburg, wat het heet vlaamsche zeden, en trekt dan eens samen - gij met uwe rijke kleurdoos, en hij met 's *Lands Onafhankelijkheid* onder den arm - naar het lieve Vlaanderen; stoomt eens tot aan Assenede, bij Meganck, die uwen reisgezel nog een viertal kapittels uit zijn *Historisch verhaal*' voordragen, en hem - hoop ik - gansch genezen zal; want moest de heer Torfs als poëet op den doolweg geraken, 't ware recht jammer: er zit toch iets in.

En thans, Recensent, sta!... Vriend A.J. Cosyn - alhoewel gij zijn gedicht '*In een album*' recht mooi vindt - verlangt het zoo. En proef liever eensvan den 'kost' onzer vlaamsche boeren dan van den kip-kap der *spijzen en maaltijden* uit China waarvan Missionaris C. Hagaerts u een schotelken zendt.

Roep den jongeren dichters Jan Adriaensen, Jan Boucherij, Victor Van de Walle, W. Rosier, G.N. Bols en Is. Theirlinck een hartelijk 'Wel! wel!' toe; en leg uwe pen neder met den wensch dat het *Kersouwken*, dat reeds zooveel voor de Vlaamsche Zaak heeft gedaan, moge blijven groeien en bloeien.

IECKX.

II.
Jaarboekje van het '*Conscience's Taalgenootschap*' voor 1874. Eerste jaargang 100 bladz. - Blankenberge. - - Prijs: 1 fr.

Bravo! wakkere taalminnaren van het Zeestrand. Van harte heeten wij hem welkom, uwen eersteling op het kundig gebied. En, waarachtig, hij ziet er vrij goed uit, zoowel wat het uiterlijke, als wat het innerlijke betreft.

Met bijzondere ingenomenheid hebben wij dan ook dit even lief als zaakrijk bundeltje gelezen, dat van nu af reeds zijne plaats tusschen de goede Nederlandsche jaarboekjes inneemt.

Op de veelal uitmuntende *Verordeningen* des krings en de *Naamlijst* der leden, volgt vooreerst een geleidelijk opgesteld *verslag der werkzaamheden*, door den heer Aug. Vernieuwe, geheimschrijver. Daaruit blijkt dat het '*Conscience's Taalgenootschap*' - onder voorzitterschap van den moedigen taal vriend L. Konkelberghe - niets verwaarloost om de Vlaamsche belangen te bevorderen, en tevens bij de leden 'den smaak naar het goede en het schoone, den lust naar de nationale letterkunde te doen aangroeien.'

Het belletrisch gedeelte - waartoe ook eereleden bijdragen hebben geleverd - vangt aan met Th. Sevens' '*Onze strijd*' een aan 't Genootschap opgedragen gedicht, dat wij vroeger reeds met voldoening in den *Voorbode* hadden gelezen. In '*Naar de Zee*' en '*In de Duinen*' komen uitmuntende natuurtafereeltjes. Eerstgenoemd stukje noemt schrijver een 'Volkslied'; wij vinden het een allerliefst gedichtje, maar allerminst geschikt om een *volkslied* te worden. Overigens uitstekend geslaagd, als poëzie en als versbouw. Dit blijkt reeds uit de drie eerste verzen:

> 'Het windeken waait in het wiegende woud,
> Het zonneken strooit op de weide zijn goud
> En straalt op de golven die walsen en dansen.'

Sevens' langste, maar daarom niet zijn beste stuk in 't Jaar-

boekje, is het krachtvol '*Vlaanderen den Leeuw!*' Dit gedicht schijnt overigens wat aan den '*Slag der Gulden Sporen*' een der prijsstukken uit den Lovenschen wedstrijd van 1870, te herinneren.

Even mild als onvermoeid blijft de zangster van den heer Em. Hiel. En zoo ook niet àlles wat uit zijne vruchtbare pen vloeit 's dichters talent waardig heeten mag, zijne stukken in het Blankenbergsche Jaarboekje althans kan men gerust onder de goede rekenen. Het zjjn een viertal fragmenten uit een liederencyclus '*de Waarheid in het leven'* en een door Tilman getoonzet lied: '*He, Karel vriend!*'

'*Op het strand*' van Dr Eug. Van Oye zal bij al wie natuur en poëzie lief heeft een gunstig onthaal vinden. Ziedaar verzen, waarin een keurige vorm gelijken tred houdt met de diepte der gedachten.

Niet zonder genoegen ook lazen wij de lieve gedichtjes van G. Antheunis, Conscience's schoonzoon, die zich o.a. door zijne bijdragen in *de Zweep* en den *Kunstbode* reeds als een begaafd dichter heeft doen kennen.

Minder gekend misschien, maar geenszins van aanleg voor de dichtkunst ontbloot, zijn de heeren Emiel Cosyn en Jac.Stinissen. Daargelaten eenige gemeenplaatsen, stroefheden en prozaïsche of ongepaste uitdrukkingen, kunnen beider stukken voor zeer goed gelukte proeven doorgaan.

Wat nu de Proza betreft, die is op louter literarisch gebied, veel minder belangrijk: alles bepaalt zich bij eene niet onaardig vertelde legende, getiteld: '*Roeschaart*' door D.S. De redactie zou o.i. wèl doen, in een volgenden jaargang deze leemte met ééne of meer kleine novellen aan te vullen. Zulks zou ongetwijfeld de lezing van dit lieve bundeltje voor het algemeen publiek des te aantrekkelijker maken.

En hiermede zijn wij aan het einde onzer ditmaal waarlijk aangename taak gekomen. - Bij den aanvang riepen wij der taallievende vereeniging een welverdiend 'Bravo!' toe, een welkomgroet bij haar optreden in de letterkundige wereld; thans meenen wij niet beter te kunnen sluiten dan met den

wensch te uiten, dien haar de gevierde Hendrik Conscience, in een vereerend schrijven ter gelegenheid der stichting, toestuurde:

‘Moge uw nieuw genootschap zijne begonnen taak ten goede der Moedertaal en ter eere van Vlaanderen met moed en volharding voortzetten, en aldus nog den roem vergrooten van het edele Blankenberghe, dat reeds sedert lang, onder ons allen, om zijne Vaderland- en kunstminnende bevolking staat bekend!...’

A.J. COSYN.

Brieven uit Noord-nederland.

V.
Eliot Boswel.

Die Todten reiten schnell.
BURGER.

Een zeer klein, maar ook een zeer schoon gedeelte van Zwitserland was in hoogst aangenaam gezelschap door mij bezocht. Ik keerde, na veel genoten te hebben, met de dankbaarste herinneringen terug, overtuigd dat een aantal *zaken* te huis op mij wachten, waaronder er verschillende met het bureaucratische *spoed!* zouden gewaarmerkt zijn.

Met zelfvoldoening bemerkte ik hoe allengs de snelheid over de spiegelgladde spoorstaven scheen toe te nemen, naarmate mijn verlangen naar spoed aanwakkerde. Helaas ik had sneller, met ontzettender snelheid moeten ijlen om hem in te halen, den betreurden dichter die weldra ter rust zou worden gelegd tusschen eiken en duinen, in de nabijheid van de rustelooze zee. Toen ik 's avonds aankwam, was hij dienzelfden morgen onder een toevloed van kunstenaars, vrienden en belangstellenden haar het stille in eiken loverdosch prijkend kerkhof *Eik en Duinen* gebracht. - Die Todten reiten schnell.

George Henry James ELIOT BOSWEL is den 17 Juni jl. op veertig jarigen ouderdom overleden. Hij behoorde tot dien weinig uitgebreiden kring van lieden, die dadelijk, bij eene eerste kennismaking de harten voor zich winnen, zonder iets anders behoeven te doen dan zich te toonen

zooals ze zijn. Vroolijk van aard, innemend van uiterlijk, losvan manieren, beminnelijk, in den omgang was BOSWEL'S bekenden- en vriendenkring uitgebreid. Eenieder had hem lief, de een om zijn geestige zetten, de ander om zijne minzaamheid en een voud - BOSWEL bekleedde een aanzienlijke maatschappelijke betrekking - een derde om zijne onverstoorbare goede luim, en eindelijk een vierde, en met hem duizenden anderen, om zijne flinke, geestige, luimige, humoristische en gevoelvolle versjes. Het pleit ongetwijfeld voor de waarde van BOSWEL'S gedichtjes, dat, hoewel hij slechts eenmaaler eenige verzamelde en uitgaf, een aantal zijner slechts in tijdschriften, almanakken en jaarboekjes verspreide liedjes zeer bekend zijn. Van hooge dichterlijke eigenschappen heeft BOSWEL in zijne liederen geen blijk gegeven, hij zelf was dan ook de eerste die er zich van bewust was, doch hij heeft gezonde, flinke, frissche, gevoelvolle liedjes gedicht, die zuivere klanken uit het menschelijk gemoed kunnen lokken. Om die liedjes naar hunne rechte waarde te schatten, moest men ze door BOSWEL zelven hooren voordragen. Aangenaam van stem, wist hij door kleur en buiging, door verschillende schakeeringen, in één woord geholpen door zijne onovertrefbare mimiek, zulk een jolig en schalk geheel voort te brengen dat de tranen van 't lachen in de oogen kwamen.

Hoe BOSWEL dacht over de groote leus der eeuw, vernemen wij het best uit zijn flink liedje, getiteld:

‘Voorwaarts’

Voorwaarts is 't parool der eeuw;
Niet door driestheid en geschreeuw,
  Voorwaarts!
Maar door arbeid, vroeg en laat,
Strijd voor 't goede en tegen 't kwaad,
Flink gedrag en kloeke daad,
  Voorwaarts!

Met de ervaring van 't verleên,
Door vooroordeels dwangperk heen,
  Voorwaarts!
't Hart naar boven, 't hoofd verlicht
Door het licht, dat sterkt en sticht,
Trouw in groote' en kleine pligt,
  Voorwaarts!

Niet het hoogste in 't slijk gesleurd.
Maar 't vernederde opgebeurd,
  Voorwaarts!

Roekloos niet een kiem verplet.
Maar ze in 't koestrend licht gezet;
Naar der eeuwge liefde wet,
Voorwaarts!

Geen partijzucht, hoe dip zij,
Geen partijen, één partij,
Voorwaarts!
Wars van kruipende eigenbaat,
Zóó in voorspoed, als in smaad,
Steun van huis, van troon, van staat,
Voorwaarts!

Eer bespot, maar vrij en braaf,
Dan gevierd, maar toch een slaaf,
Voorwaarts!
't Hoofd in 't handlen reê en koel,
't Hart ontgloeid door frisch gevoel,
Regt door zee naar 't heilig doel.
Voorwaarts!

Er is een zeer weemoedige gedachte verbonden aan de omstandigheid, dat ik BOSWEL slechts eenige weken vòór zijn plotseling afsterven een Fransch werk leende, dat getiteld is '*Les Jeunes Ombres*.'

Den Haag, 10 *Juli* 1874.
F.S.K.

Kunstkroniek.

Tooneel- en letterkunde.

- **Prijskampen.** - De Letterkundige Maatschappij '*de Olijftak*' van Antwerpen, stelt zich voor op 16 en 17 *Augusti* aanstaande, een plechtig feest in te richten, waarop alle Noord- en Zuidnederlandsche Letterkundigen zullen uitgenoodigd worden. Te dezer gelegenheid schrijft die Maatschappij den volgenden *Prijskamp* uit, waaraan alle Nederlandsche Schrijvers kunnen deel nemen.

1° Eene beknopte levensbeschrijving van *Marnix van Sint-Aldegonde*, geschikt om onder het volk verspreid te worden.

2° Vijf liederen: een *Volkslied*, een *Werkmanslied*, een *Zeemanslied*, een *Gezelschapslied* en een *Minnelied*.

Het beste van elk dier stukken zal bekroond worden met eene *verguld zilveren Medalie*; de Maatschappij behoudt zich het recht voor, eenen tweeden prijs toekennen.

Al de stukken moeten oorspronkelijk Nederlandsch zijn en nog onuitgegeven.

De mededingers worden verzocht hunne werken (ongeteekend en eene kenspreuk dragende, vergezeld van een gesloten briefje, waarin die kenspreuk herhaald, en Naam en Woonplaats des inzenders worden opgegeven) vòòr 5 *Augusti* e.k. in te zenden aan den heer J. DE GEYTER, op de Meir, te Antwerpen.

- Betrekkelijk den prijskamp, door den Antwerpschen *Onderwijzerskring* voor het opstellen van een Schoolboek uitgeschreven, verzoekt men ons te melden dat de heer Minister zich bereid heeft verklaard, aan den bekroonden schrijver eene toelage van 300 fr. te schenken, indien althans de Centrale Commissie zijn werk als tot prijsboek geschikt voorstelt. Op die wijze zou de uitgeloofde prijs niet meer slechts 500, maar wel **800** frs. bijdragen. - Verders wordt nog aangemerkt, dat artikel 10: '*De niet bekroonde stukken blijven het eigendom van den Kring*' enkel doelt op het behouden der handschriften, en geenszins op het recht van uitgave, dat in dit geval aan den schrijver blijft.

- De te Eecke (Frankrijk) gevestigde maatschappij van Rhetorica heeft tegen 6 September e.k. een prijskamp van Nederlandsche Declamatie en Zangkunst uitgeschreven. Voor de *Alleenspraken* zijn in het 'deftig vak' 8, en in het 'Boertig vak' 4 zilveren eermetalen uitgeloofd, en voor de *Zangkunde*, insgelijks 4 zilveren medaliën. Daarenboven zal een eerepenning voor de *luisterrijkste intrede* en een aan de *verst afgelegen* maatschappij worden geschonken.

- Aan den door den *Wijngaard* ingerichten prijskamp, die

op 19 Juli e.k. in den Molière-Schouwburg te Brussel aanvang neemt, zullen 13, zoo Noord- als Zuidnederlandsche vereenigingen deel nemen. De dagen der optreding zijn op 19, 20, 26, en 27 Juli vastgesteld. - Wat den wedstrijd voor dramatische letterkunde betreft, daartoe zijn niet minder dan 20 mededingende stukken ingezonden. De kamp van den *Wyngaard* mag derhalve wèl geslaagd heeten.

- De maatschappij '*Vrijheidsliefde*' richt tegen 15 en 16 Augusti e.k. een grooten Declamatieprijskamp in, waarop al de Nederlandsche liefhebbers worden uitgenoodigd, bij uitzondering van hen die de stad Gent bewonen. De uitgeloofde prijzen - voor *alleen*- en *tweespraken* in de beide vakken bestaan in verschillige zilveren eermetalen. Voor nadere inlichtingen wende men zich tot den schrijver der tooneelafdeeling van de '*Vrijheidsliefde*' den heer P. Rogghé, muide, 374, te Gent.

- In den wedstrijd voor Declamatie, die op 28 en 29 Juni Jl. te Eine plaats had zijn de uitgeloofde prijzen door de volgende heeren behaald:

ERNSTIG VAK. *Tweespraken*: M.M. Pontseele en De Maertere (Gent). - *Alleenspraken:* 1ste Prijs, M. Wante (Berchem; 2de Prijs, M. Jonkheer (Gent.) Vereerende meldingen: M.M. Van Berge, Mispreuve, Soudan en G. Mondy.

BOERTIG VAK. - *Tweespraken*: Prijs, MM. Suetens en Populier (Wareghem.) Vereerende melding: MM. Venneman en De Vuyst. - *Alleenspraken*: 1e Prijs. M. Van Bergen (Brussel); - 2e Prijs, M Spriet, (Gent.) Vereerende melding M. Wante.

Buiten prijskamp werden bijzondere onderscheidigen toegewezen aan de heeren Merckaert (Geeraardsbergen) en Lamon (Roeselare).

- De dichter Jan Van Droogenbroek heeft eene tweede uitgave bezorgd van zijn voortreffelijken dichtbundel: '*Dit zijn Zonnestralen*'

- Door de Regelingscommissie van het XIVe Nederlandsch Congres, dat dezen zomer te Leiden moest gehouden worden, is thans officieël aangekondigd, dat, 'ten gevolge der geringe

deelneming', het Congres aldaar dit jaar niet zal kunnen plaats hebben. *Het Vaderland* van 's Gravenhage en andere Noord- en Zuidnederlandsche organen hebben dit naar het schijnt al te voorbarig besluit der Leidsche 'niet - regelingscommissie' ten zeerste gelaakt. - Thans vernemen wij, zonder er echter veel geloof aan te hechten, dat er ernstige pogingen worden aangewend, om het Congres nu nog te Maastricht te doen plaats grijpen. Men weet dat de aloude hoofdstad van Hollandsch-Limburg zich dàártoe reeds meer dan eens heeft aangeboden. Maastricht 's prachtige omstreken zouden overigens den congresleden tot eene alleraangenaamste uitspanning verstrekken.

- Ingevolge een op het Antwerpsch Congres genomen besluit, hebben de Belgische letterkundigen Fr. De Cort, L. Jottrand en M. Van Lee stappen bij het Nederlandsch en bij het Belgisch staatsbestuur aangewend, om ter eere van den beroemden Kiliaan, in de gemeente Duffel - 's mans geboorteplaats - een hem waardig gedenkteeken op te richten.

Nationaal Tooneel.

- Dezer dagen heeft de Antwerpsche Gemeenteraad het nieuw lastkohier (1874-1877) gestemd. Mits enkele wijzigingen is het ontwerp waarvan wjj ons vorig nummer spraken aangenomen. Ziehier de bijzonderste bepalingen van dit reglement:

Ieder tooneeljaar zal ten minste uit 60 vertooningen bestaan; éene elken Zondag en 2 of 3 binst de week; te beginnen van den eersten Zondag van October tot den laatsten Zondag van Maart.

Alleen voorstellingen in de Nederlandsche taal zullen op den nieuwen schouwburg mogen gegeven worden.

Ten minste de helft der opgevoerde stukken hoeven oorspronkelijk Nederlandsch te wezen.

De Bestuurder moet een volledig gezelschap voorbrengen, dat in staat is Treurspelen, Drama's, Tooneel-en Blijspelen behoorlijk op te voeren. Zonder toelating van het Schepen-Collegie, mag de Tooneeltroep geene vertooningen buiten Antwerpen geven.

Er zal voor een goed orkest worden gezorgd. Nu en dan zullen leerlingen eener nieuw in te richten Tooneelschool in passende rollen optreden.

Een Tooneelraad van 10 leden wordt met het hoogere toezicht gelast.

- Overeenkomstig het nieuw reglement tot aanmoediging der Tooneelkunde in België, zijn aan de twee volgende stukken premiën toegestaan: - '*De Stiefdochter*' door B. Block en Jos. Van Hoorde, en '*De weduwe Kasuifel'* door J. Roeland.

Toonkunde.

- **Prijskampen**. - De groote internationale wedstrijd voor Koorzang, door de zorgen van het *Willemsgenootschap* ingericht, is zeer belangrijk geweest. Ziehier den uitslag:

1ste SECTIE.(Nederlandsche taal). - 1ste Afdeeling. 1ste prijs, aan *Geen kunst zonder Nijd* (Lokeren); - 2de prijs, aan *Cecilia* ('s Gravenhage); - 3de prijs, aan *Oefening baart Kunst* (Amsterdam.

2de Afdeeling: 1e prijs, aan *De Scheldezonen* (Wetteren); - 2e prijs, aan *Nijmeeg's mannenkoor* (Nijmegen).

3e Afdeeling: 1e prijs, aan *Ido's mannenkoor* (Hendrik-Ido-Ambacht); - 2e prijs, aan *Kunst en Vermaak* (Selzaete); - 3de prijs, aan *Euterpîa*, (Verrebroeck).

2de SECTIE. - (Andere talen). - 1e Afdeeling: 1e prjjs, aan *Notger* (Vaux-sous-Chèvremont); - 2e prijs, aan de *Liedertafel*, Brussel); - 3e prijs, aan *L'union musicale* (Elsene).

2e Afdeeling: 1e prijs, aan *St-Eloy* (Wandre); - 2e prijs aan *l'Union chorale* (Pâturages); - 3e prijs, aan *la Lyre ouvriere* (Hodimont).

3e Afdeeling: 1e prijs, aan *l'Echo de la Meuse* (Ivoz-Ramst; - 2e prijs, aan *Les artistes réunis* (Eugis); 3e prijs, aan *Les amis réunis* (Stembert).

EEREPRIJZEN. - Nederlandsche taal: *Geen kunst zonder Nijd* (Lokeren). - Andere talen: *L'Echo de la Meuse* (Ivoz-Ramst).

PRIJS VAN UITMUNTENDHEID: (Zonder onderscheid van talen)

Aan *L'Orphéon* (Brussel). - Eervolle melding, aan *Les enfants de Lutèce* (Parijs).

- Met zeer goed gevolg heeft onlangs te Brussel eene heruitvoering van Van den Eede's symphonisch heldendrama '*Brutus*' plaats gehad, voorafgegaan door eenige kleinere compositiën van den Gentschen toondichter op vlaamschen, franschen, duitschen en italiaanschen tekst. De beoordeeling van de '*Zweep*' over den aard van Vanden Eede's muziek is echter minder gunstig dan tijdens de uitvoering te Gent. 'Wij zouden, zegt het blad, meer vastheid in zijn karakter willen zien, en ook willen weten of wij staan voor een Vlaming, een Italiaan, een Duitscher of een Franschman.' Niet ongegrond schijnt ons die bemerking. Doch waar wij het met den reporter van *de Zweep* niet gansch meer ééns zijn is in zijne critiek op den tekst der melodie: '*An meine Guitarre*'. Lenau's gedicht wordt door hem met den naam van 'slijmpoezie' bestempeld. Van een dichter zoo als Lenau, die als een der glorierijkste starren aan Germanje's letterhemel schittert, zou men wel met wat meer eerbied mogen spreken, en hem niet onder die soort van 'slijmpoëten' rekenen, die de criticus zoo ongenadig afzweept!

- Met schitterenden bijval heeft dezer dagen te Weimar de eerste opvoering van Richard Wagner's opera '*Tristan und Isölde*' plaats gehad. Al de leden van het groot Hertogelijk huis woonden deze heerlijke voorstelling bij.

Beeldende kunsten.

- **Prijskampen.** - Ziehier den uitslag van den door 't '*Journal des Beaux Arts*' uitgeschreven wedstrijd:

GESCHIEDENIS EN GENRE: 1ste *prijs*, aan den heer Albert Dillens; - 2de *prijs*, in verdeeling, aan de heeren Vande Kerckhove en Keirsbilk.

LANDSCHAPPEN, STILLEVEN, enz.: 1ste *prijs*. in verdeeling, aan de heeren Fel. De Baerdemaeker en Edgar Baes; - 2de *prijs*, aan M. Albrecht Dillens.

De Jury bestond uit de heeren A. Robert, historieschilder;

E. De Schampheleer, landschapschilder, en J.B. Meunier, graveerder. - Het Verslag zal in het volgend n^{r} van het *Journal* worden opgenomen.

Kunstverbond.

- Ontegensprekelijk is VERLAT niet slechts een onzer ieverigste nationale schilders, maar tevens een van diegenen die het meest hun schitterenden kunstroem wettigen. Zijn '*Jagersportret*,' dat op de laatste tentoonstelling van den *Cercle* algemeene bewondering wekte, was andermaal het puikstuk dier verzameling. Ook zijn '*Terugkeerende kudde*' was het penseel diens gevierden dierenschilders ten volle waardig. Niet gelukkig scheen ons ditmaal Jan Van Beers, zn.met zijn quasi-humoristischen 'Schouwveger'. Breed geschilderd, maar wat overdreven van kleur is zijn ***P**ortret.* - Onder de genrestukken hebben wij vooral opgemerkt: '*De Filter*' een klein, maar allerliefst tafereeltje van den echt vlaamschen Eug. De Block; - W. Linnig's '*Ledige wieg*,' een onderwerp dat vroeger ook reeds door Henry Bource echt meesterlijk werd behandeld; - twee kinderbeelden van Heyermans, vol leven en uitdrukking; - '*Appassionnata*' van Vander Ouderaa; - Van Kuyck's '*Kleine gevangenen*' een zeer aardig boerderijtje; - en eindelijk een aantal wélgeslaagde spaansche typen door Vanden Bussche. - Onder de landschapschilders vermelden wij de heeren Wüste, Janssens, Van Hoorde, Pieron en G. Schneyder. Laatsgenoemde exposeerde thans voor de eerste maal in den *Cercle*. Gerust mogen wij zulks een gunstig *debut* noemen. Schneyder's beide landschappen zijn mild van kleur en warm van toon; hier en daar echter nog een weinig te conventioneel.

Tegen 15 augusti richt het Kunstverbond eene tentoonstelling in van schilderijen der oude meesters van de Vlaamsche en andere scholen.

- Op eene onlangs in Holland gehouden veiling werden o.a. een vijftal teekeningen van Rembrandt verkocht, die alléén 11,550 gulden hebben opgebracht.

- Tot Voorzitter der te Brussel gestichte '*Association*

Belge de Photographie' is gekozen de heer C. De Vylder, leeraar aan de Nijverheidsschool van Gent.

- Voor het bouwen van een nieuw Museüm van Schoone Kunsten heeft de stad Antwerpen eene som van 2,000,000 fr. gestemd; alsook 1,250,000 fr. tot aankoop van het beroemde Huis-Plantyn, en dezes voor kunst en wetenschap zoo belangrijke collectiën.

- In de vroeger door ons vermelde tentoònstelling, door de Gentsche maatschappij '*Voor Nijverheid en Wetenschappen*' ingericht, zullen eerepeningen geschonken worden: 1° Voor de inlandsche voortbrengselen, eenaan het betrekkelijk *nuttigste*, één aan het betrekkelijk *goedkoopste* en één aan het *sierlijkste*; 2° Een aan het uitheemsch voortbrengsel, dat *de meeste voordeelen* oplevert. Deze eerepenningen zullen toegekend worden door een jury dien de tentoonstellers zelven zullen benoemen.

- Eindelijk toch gaat men te Brussel de hand aan 't werk slaan om een Paleis der Tentoonstellingen te bouwen. Reeds zijn de plans bepaald aangenomen.

- Onder den titel 'Un Musée populaire' is in de Mei-aflevering der *'Revue de Belgique*' een belangwekkende studie verschenen, door M. Carl Buls, een zeer geacht kunstschrijver.

- Door het leeraarskorps der teekenscholen van Vlaanderen werd dezer dagen aan de heeren Th.Canneel en J.Rosseels wederzijds bestuurders der academiën van Gent en Dendermonde, een prachtig banket aangeboden, als aanerkenning van gewichtige diensten, door beiden aan het Belgisch kunstonderwijs bewezen. Aan de twee helden van het feest werden door de heeren Horrie, van Roeselare, en De Wilde, van St-Nikolaas, heildronken gebracht, die door al de aanwezigen met sympatieke toejuichingen werden begroet.

- De *Germania*, een zeer gekend Duisch blad bevatte onlangs een vleiend artikel over het in zilver gedreven *Huis van Antwerpen*, het werk van den gunstig gekenden kunstnijveraar Lambrecht Van Ryswyek.

Vlaamsche belangen.

- In tegenstrijdigheid met andere waalsche bladen, die veelal slechts kleingeestigen spot en laffe aanvallen voor de vlaamsche beweging over hebben, deelt *Le Progrès* van Verviers een goed beredeneerd artikel mede, waarin hij de gegrondheid van de grieven onzer Vlaamsche bevolking op onpartijdige wijze doet uitschijnen. ‘Een der grootste misslagen van het Liberalismus aan 't bewind, - zegt het blad o.a. - was van aan de eischen van het noorden geen gehoor te verleenen. Een groote fout was het van wege de dagbladschrijvers dagelijks schimpende uitvallen te doen tegen lieden die vroegen om in hunne moedertaal geoordeeld te worden, om hunne taal in hunne scholen te zien onderwijzen, om beambten te krijgen die hunne taal spreken...’

- De fransche dagbladen der hoofdstad, zegt *De Zweep*, hebben eene zonderlinge logika, wanneer zij het gebruik der moedertaal bespreken.

Zoo vraagt *La Chronique* in haar nummer van 21 Juni: ‘Waarom men de politieke brochuur van M. De Laveleye ook niet in het Vlaamsch vertaalt, om haar met hoopen in Vlaanderen, Antwerpen en Limburg te verspreiden?’

Van wege de *Chronique*, die zooveel aan ‘la langue de Voltaire’ houdt, komt die vraag allerzonderlingst voor.

Hierdoor komt de *Chronique* hare eigene gezegden logenstraffen, vermits zij het als eene onmogelijke zaak aanziet, het vlaamsche volk in zijne taal te besturen en te onderwijzen.

Die groote tegenstrijdigheid is het wel onnoodig verder op te lossen, en door de weinige regelen die het blad aan M. De Laveleye's brochure verleent, komt het zelf bekennen, dat Vlaanderen in zijne taal moet toegesproken worden.

En om de vraag van *La Chronique* te verwezenlijken, voegen wij er eenvoudig dit bij: in plaats van flaminganten den den steen te werpen en ze wekelijks aan te vallen, zoudt ge oneindig meer goed stichten met de strijders voor recht, licht en waarheid in hunne rechtvaardige eischen te ondersteunen.

- Necrologie.

- HYP. BOULANGER, een onzer verdienstelijke landschapschilders, in 37 jarigen ouderdom te Brussel

overleden. - Hij was een der voornaamste stichters van de zoogenaamde ‘school van Tervuren’

- VERSCHUUR, uitstekend Nederlandsch dierenschilder, dezer dagen overleden. Zijne voortreffelijke tafereelen worden niet slechts in Holland, maar ook in het Buitenland zeer hoog geschat.

- SYLVAIN VANDE WEYER, beroemd Belgisch schrijver en staatsman, te Londen overleden. - De heer Vande Weyer was te Leuven geboren. Naar wij vernemen is thans aldaar eene nationale inschrijving geopend, om den man een standbeeld op te richten. Wij betwijfelen echter zeer of die poging bij de Vlamingen veel bijval vinden zal. Immers, iedereen weet dat, na de Omwenteling van 1830, de heer S. Vande Weyer al zijn' invloed heeft gebruikt om de noodlottige verfransching in België te bevorderen, dat hij o.a. het berucht decreet van 16 November 1830 mede heeft onderteekend, welk tegenover Vlaamsch België eene schreeuwende rechtmiskenning is geweest. Hoe zeer wij derhalve ook Vande Weyer's verdienste op elk ander gebied erkennen, toch kunnen wij, Vlamingen, ons onmogelijk bij dergelijke *nationale* hulde aansluiten.

- L.J. ROBERT, bekwame zilverdrijver, overleden te Antwerpen. - Als tijdverdrijf beoefende hij ook de letterkunde; in den Almanak der vroegere *St-Lucasgilde* en in de *Vlaamsche School* o.a. leverde hij eenige historische bijdragen.

W. JACOBS, F. ANTHOONS en W. VERSTAPPEN, overleden te Leuven. Alle drie waren leden van de letterkundige vereeni ging *Het Kersouwken*. De heer Jacobs was tevens Bestuurlid van den *Nederduitschen Burgerkring* van Leuven.

Verschenen werken.

- MORGENSCHEMER, Gedichten van Dr. Eug, Van Oye. Gent bij W. Rogghé. (350 Blz.) - Prijs 3 fr.
- DE VLAAMSCHE LEEUW EN DE GEUZEN. Gedicht van J. De Geyter, muziek van Alex Fernau, Antwerpen. - Prijs 1 fr.
- LEVENSSCHETS VAN J.F. WILLEMS door Max Rooses. Gent. Uitgave van het Willemsfonds.
- HET MENSCHDOM VERLOST, Tafereelen uit een heldendicht door Lodewyck De Koninck, Antwerpen bij Beerts. - Prijs 2 fr.
- NOTICE HISTORIQUE *sur un tableau de Michel Angelo da Caravaggis* (Anvers-Vienne) par Alph. Govaerts. Anvers, 1873.
- ANTOON VAN DYCK EN ZIJNE WERKEN, door Frans De Potter en Jan Brouckaert. Overgedrukt uit de *Bekroonde Memorien* enz. door de kkl. Belgische Acadamie uitgegeven.
  T'LEVEN IS LIEFDE, een gedicht in spraakzang. Woorden van J.A. De L□et, muziek van Peter Benoit. Antwerpen Dukkerij van Geudens (Niet in den handel.)
- EVERAARD'T SERCLAES, historische tafereelen uit de XVI^{de} eeuw door Hendrik Conscience. 2 deelen. Met platen van Edw. Dujardin. Antwerpen, bij Van Dieren et Co. - Prijs 4 fr.
- VERSPREIDE WERKEN van Felix Boone. (Uitg. door N. Destanberg.) Gent bij W. Rogghé. - Prijs 2 fr.
- HET NATIONAAL BEGINSEL *in de Vlaamsche Schilderkunst*, door Julius Sabbe. Gent, bij Annoot Braeckman.
- HET HUISGEZIN VAN DEN BAKKER, bekroond zedenverhaal door E.M. Meganck. Gent bij Vander Poorten. - Prijs 60 centiemen.
- SYLVAIN VANDE WEYER. D'après des documents inédits, par Théodore Juste. 2 Vol. Bruxelles chez Muquardt. - Prix 12 fr.
- JAARBOEKJE van het Conscience's Taalgenootschap voor 1874. (Eerste jaargang) Brugge druk. van C. Lambrecht - Prijs 1 fr.
- LEIDEN'S WEE EN ZEGEPRAAL, door W.J. Hofdijk. Eerste afi. Leiden bij P. Van Santen. - Prijs (compleet) 2 gl. 25.

Aangekondigde werken.

EENE VERWARDE ZAAK, dorpsverhaal door Hendrik Concience. Antwerpen.
- Een dichtbundel van G. Antheunis.
- VICTOR'S NICHTJE, bekroond blijspel in twee bedrijven, door Em. Van Goethem en J. Van Hoorde, Gent. - Prijs 1 fr.
- DEHALLETOREN, Weekblad orgaan der Breydelscommissie Brugge.
- DROOMEN MIJNER EENZAAMHEID, Poëzie door Victor Vande Walle. Uitgave van het Genootschap '*De Peoene*' te Mechelen. - Prijs 1 fr

Torquato Tasso.
Biographisch-romantische schetsen
door D^r^. J.A. Peeters.

O Corte, addio!..
T. TASSO.

Napels zien en dàn sterven! Met dien kreet drukken de Italianen hunne bewondering uit voor Napels en voor de schoone natuur in het zuidelijk gedeelte van Italië. De lezer gelieve zich met ons naar die heerlijke landstreek te verplaatsen.

Het was op een heeten zomeravond van den jare 1577. Reeds was de zon tot aan den gezichteinder gedaald on begon allengs hare vurigroode schijf in de blauwe baren der zee te verbergen. Hare schuinsche, bijna met de aarde gelijklijnige stralen waren niet brandend meer, en het windje dat van de zee kwam bracht bij poozen eene aangename verfrissching. Zooverre het oog zien kon bood het veld de bekoorlijkste afwisseling welriekender bloemenen vreemdsoortiger planten aan. Hier waren het duizenden aloë- en caktusplanten, ginder tallooze in vollen bloei schitterende rozelaars, elders nog welige oranje- en citroenboomen. Myriaden bontgekleurde vogelen zongen lustig in het loover. Een groep huiswaarts keerende landlieden zongen der Madona een loflied, terwijl in de verte het zacht geruisch der zeegolven hun lîed scheen te willen begeleiden.

Langzaam, met gebogen hoofde en loome schreden beklom een van vermoeidheid uitgeputte reiziger de heuvelen, welke het dorp Sorrento omringen. Zijne met stof bedekte kleederen waren tot op den draad versleten, zelfs op sommige plaatsen gescheurd, zoodat men bij een eersten oogslag geneigd was den onbekende onder die talrijke bedelaars te rekenen, waar-

van nog ten huidigen dage Napels zoovele specimens oplevert. Doch wanneer men met aandacht zijne gelaatstrekken gade sloeg dan was de indruk een gansch andere. Dat verheven voorhoofd, die saamgetrokkene, door twee diepe rimpels gescheidene wenkbrauwen, die fijne lippen, die weemoedige tot in de ziel dringende blik moesten iemand behooren wiens geniale geest zich met lange overdenkingen had gevoed.

De reiziger had den top der heuvelen bereikt. Een aardsch paradijs gelijk lag daar voor zijne voeten de prachtige vallei uitgestrekt. Thans beurde de vermoeide man het hoofd op: zijne oogen glinsterden van innige vreugde, een zoete glimlach kwam zijn somber gelaat verhelderen, terwijl een vluchtig blosje zijn bleeke wangen kleurde.

- 'Ti saluto Sorrento!' riep hij in geestvervoering, doch met bevende afgebroken stem uit, terwijl hij zijne schreden poogde te verhaasten. 'Gegroet, mijn geboortedorp! Uw verloren zoon keert in uwen schoot terug!..,' Doch die overspanning was van korten duur. Zijne krachten begaven hem en met een flauwen gil zeeg hij uitgeput ten gronde neder.

- 'Ik kan niet meer voort!...' zuchtte hij. 'ô Mijn God! uwe wraak is verschrikkelijk! Hoe gelukkig kon ik hier geweest zijn, hier in dit zalig oord, aan de zijde eene teedere moeder, eener goedhartige zuster! Doch de bedrieglijke glans der wereld had mij verblind. Ik haakte naar roem en genot; ik heb afgunst en lijden ingeoogst! En thans, afgefolterd, wou ik terugkeeren, om hier in dit stille buitenleven de geleden smarten te vergeten. Maar Gij, ô Heer! Gij wilt het niet. Even als Mozes op den berg Horeb mag ik enkel op afstand het, beloofde land aanschouwen... Ach moet ik dan hier sterven!...'

Nog eens sloeg de man den blik in de richting van Sorrento en zijn aangezicht drukte de wanhopigste droefheid uit. Dan, het hoofd in de handen geleund, snikte hij:

- 'Vaarwel, Sorrento, vaarwel!...'

Het geklingel eener avondklok deed den reiziger opzien. Hij herkende die indrukwekkende tonen, welke zoo menigmaal zijne kinderooren hadden gestreeld. Op eenige schreden alstands

bemerkte hij nu een zeven- of achtjarig knaapje, in biddende houding neergeknield, neven een meisje dat een paar jaren jonger zijn moest. Zoo aandachtsvol baden de lieve kleinen dat zij, om goed de handjes te kunnen samenvouwen, hunne in den omtrek geplukte bloemen hadden laten neervallen. Treffend tafereel! Roerend zacht klonk des knapen zilveren stemmetje: ‘Troost der bedrukten!’ waarop het meisje even gemoedelijk ‘Bid voor ons!’ antwoordde.

De reiziger voelde zich diep bewogen. Die zang was een lied zjjner eerste jeugd. Bijna onwillekeurig herhaalde hij nu der kinderen zanggebed: ‘Troost der bedrukten, bid voor ons!’ Als verschrikt sprongen de beide kleinen recht, en keken schuchter om langs den kant waar hun des vreemdelings stemme toeklonk. De knaap nam de hand van zijn zusje, als wou hij zeggen: ‘Ik zal u beschermen.’

- ‘Oh, weest niet bang, lieve kinderen!’ voegde hun de reiziger op smeekenden toon toe. ‘Och, uit medelijden laat mij niet alleen.’

Die zachte woorden schenen de kinderen gerust te stellen. Zij kwamen naderbij.

- ‘Ben ik hier nog ver van Sorrento af?’ vroeg de onbekende.

- ‘Neen, Mijnheer. Ginder achter die boomon wonen wij met onze moeder, en de kerk staat niet verre van ons huis af.’

- ‘Wilt ge mij den weg aanwijzen, lievekens?... Komt, geeft me zoo elk eene hand, ik zal het beproeven tot daar heen te gaan.’

Gewillig voldeden dekleinenaan den wensen des vreemdelings.

- ‘En hoe is uw naam, mijn lief manneke?’

- ‘Ik, ik heet Torquato, Mijnheer... Ik heb 'nen oom die ook Torquato heet; maar die is verre weg, zegt moeder. Dikwijls spreekt moeder van hem, en dan weent zij. ‘Oom Torquato is gelukkig en hij vergeet ons,’ zegt ze.

- ‘Zoo! gij bemint uwen oom niet?’ vroeg de vreemdeling met bevende en half verkropte stem. - ‘De ondankbare vardient ook uwe liefde niet,’ dacht hij.

- ‘Oh, wij beminnen hem wèl! We zouden hem zoo gaarne eens zien. Moeder zegt dat we alle dagen voor hem moeten bidden, niet waar Nora?’

Het kleine zusje knikte bevestigend, en de vreemdeling drukte vaster beider handjes.’

- ‘Ha zie, daar is onze moeder!’ riepen eensklaps de kleinen te gelijk uit.

Inderdaad, waarschijnlijk over hun lang uitblijven ongerust, kwam de moeder hare lievelingen te gemoet getreden.

- ‘Och moeder lief, mag deze brave man bij ons wat blijven uitrusten?’ vroeg al spoedig het medelijdende knaapje; ‘hij is zoo afgemat.’

- ‘Een weinig rust zou mij verkwikken, Mevrouw,’ voegde de reiziger erbij.

Intusschen had de vrouw met opmerkzaamheid 's mans versleten kleeding beschouwd. Wel was eerst in heur hart eenig mistrouwen ontstaan; doch niet zoodra had zij de edele trekken des onbekenden gageslagen of die eerste indruk was al spoedig voor een innig gevoel van medelijden geweken.

- ‘Zeker, met genoegen zal ik u onder ons dak ontvangen,’ was het deelnemend antwoord.

Bij 't hooren dier stem ontroerde de vreemdeling. 't Was of zijn voorgevoel, zoozeer als het gevoel der dankbaarheid, hem aandreef tot de vraag:

- ‘En mag ik weten, Mevrouw, aan wie ik die edelmoedige gastvrijheid verschuldigd ben?’

- ‘Mijn naam is Cornelia Tasso, en ik verblijf hier met mjjne kinderen.’

Die naam maakte op den onbekende een diepen indruk. Doch hij bedwong zich, en dank aan de avondschemering gelukte het hem de ontroering te verbergen, die zich op zijn gelaat schetste.

- ‘Alzoo de zuster van den dichter Torquato?’

- ‘Ja Mijnheer, de eigen zuster van hem die “*Jerusalem verlost*” heeft gedicht... Doch Torquato blijft van ons weg. Ginder in de groote wereld, bedwelmd door dichterroem en grootheid heeft hij ons zeker al lang vergeten...’

- ‘En toch, wellicht bedriegt gij u daarin, Mevrouw.’ En heimelijk een traan wegpinkend, voegde hij er bij: ‘En is het misschien al lang geleden dat gij hem gezien of iets van hem gehoord hebt?’

- ‘Zeer lang. Och zou *hij* nog aan Sorrento denken, hij, de beroemde dichter, van wien men zegt dat de vorsten het als eene eer aanzien hem aan hun Hof te mogen ontvangen!’

- ‘Om het even, 't ware toch niet schoon van hem, dat hij in 't geluk zijne naastbestaenden moest vergeten... Maar zou hij wel zou gelukkig zijn als ge meent?’

- ‘Hoe? zou hij het dan *niet* zijn Mijnheer? weet gij misschien hoe Torquato het stelt?’ vroeg de vrouw met de grootste belangstelling.

- ‘Ik koom van Ferrare, waar ik wel eens de gelegenheid had uwen broeder te zien en te hooren...’

- Oh! gij weet wellicht over hem méér dan gij zeggen wilt! Och, zou hij niet gelukkig zijn? Spreek, ik smeek er u om!’

- ‘Het spijt mij, Mevrouw, dat een onbekende wien gij de gastvrijheid verleent, u slechte tijdingen brengen moet. - Torquato Tasso is de rampzaligste der menschen!’

Bij die woorden zweeg Tasso's zuster stil; hare oogen schoten vol tranen, en het gelaat in hare handen verbergende snikte zij:

- ‘Arme Torquato! arme broeder!’

De kinderen lieten de hand los van den man die hunne moeder deed weenen en klemden zich aan hare kleederen vast.

- ‘Oh! ik dacht het wel!’ sprak de vrouw na eene poos. ‘Mijn broeder is te gevoelig om, in den dagelijkschen omgang met vorsten en hovelingen, zich niet gedurig gekwetst te voelen. De atgunst is onafscheidbaar van den roem... Maar ik vergat dat gij vermoeid z i j t , Mijnheer. Ziehier mijne woning. Wanneer ge zult uitgerust zijn, dan zult ge wel zoo goed wezen mij verder met Torquato's lotgevallen bekend te maken.’

Eenige oogenblikken later zat de onbekende - die, zooals de lezer geraden heeft, niemand anders was dan de dichter zelve - voór een eenvoudigen, doch wèl voorzienen disch, en nadat hij zich met de opgediende spijzen had versterkt, begon hij, op verzoek zijner gastvrouw, in dezer voege:

- ‘Gij weet, mevrouw, dat Torquato Tasso lange jaren aan het hof der grooten doorgebracht heeft. Nogtans, indien er iemand is die dit stille buitenleven met zijne eenvoudige genoegens naar waarde weet le schatten, dan is het wel de schrijver van ‘*Jerusalem verlost*.’ Hoor hoe hij b.v. in den VII[den] Zang zich daarover uitdrukt, waar hij een grijzen akkerman laat optreden, die in zijne jeugd ook het veld voor de stad had verruild:

.....
‘In d'eersten leeftijd, ja, wanneer in 't jeugdig harte
Een woeste drift ontstaat, die ons het lot doet tarten,
De stem der wijsheid smoort, wen ingebeeld genot
't Misleide hart bekoort, welk zucht naar hooger lot, -
Toen was des herders staf te needrig voor mijn streven.
'k Verliet de schaamle stulp, waar 't licht mij werd gegeven,
'k Zag Memphis in zijn pracht; 'k trad in der grooten woon
En werd de dienaar van de vorsten op hun troon.
Dààr zag ik list, bedrog, verraad en afgunst bloeien,
Vaak voelde ik in mijn ziel het vuur der woede gloeien,
Vaak voelde ik 't schaamterood mij stijgen naar 't gelaat;
'k Verkropte mijne smart en duldde hoon en smaad.
Maar eindlijk, 'k leed te veel; mijn schoonste tijd vlood henen,
De lang gevoede zucht naar grootheid was verdwenen;
Ik zei: ‘ô Hof! vaarwel! Vaarwel, ô pracht en eer!’
En keerde naar de hut van mijnen vader weer.’[(1)]

‘Gij moet bekennen, Mevrouw, dat de dichter die dèze verzen schreef zijn nederig geboortedorp niet kan vergeten hebben. Maar helaas! een onverbreekbare band hechtte Tasso aan den dienst der grooten. Door zijne geboorte - immers uwe familie is van adellijken bloede - was hij geroepen om zich bij den stoet der hovelingen te voegen. Lange jaren leefde hij te Ferrareaan het hof van Hertog Alphonso. Dààr schreef hij behalve wijsgeerige redevoeringen en het herdersdicht ‘*Aminta*’, ook zijn groot beroemd werk ‘*Jerusalem verloet*’. - Gij hebt het gezegd, Mevrouw, ‘de afgunst is de getrouwe gezellin van den roem’; onmogelijk ware 't mij u

(1) TORQOATO TASSO vrij gevolgd.

te zeggen wal de arme dichter dààrdoor geleden heeft. Ellendige beknibbelaars, die zelven nooit iets merkwaardigs hebben voortgebracht, wisten duizende gebreken in Tasso's werk te vinden. De hovelingen haatten hem omdat hij boven hen stond door den geest; en zelfs de vorst, zijn vroegere beschermer, scheen hem thans minder dan te voren toegenegen. ‘Waarom? Men verhaalde dat Tasso de dochter des hertogs dierf beminnen, en dat deze liefde, voor een groot gedeelte althans, de oorzaak was van 's dichters ongenade. Dat daarbij zelfs de laster niet werd gespaard hoef ik nauwelijks te zeggen.

‘Gij kunt licht begrijpen, Mevrouw, hoe al deze omstandigheden het gevoelig hart uws broeders moesten grieven. Zijne zachte inborst verbitterde; hij werd wantrouwend en oploopend, in zooverre zelfs dat Torquato eens, in een ongelukkig oogenblik eenen der bedienden den dood toebracht. Nu ging in het Hof van Ferrare een juichkreet op onder de vijanden des dichters. Naijverige schrijvers, trotsche hovelingen spanden samen om voor den misdadiger eene voorbeelige straf te eischen, en de Hertog zelf, hij op wiens verdediging hij had gemeend te mogen rekenen, was wellicht niet ontevreden zich op die wijze van hem te kunnen ontmaken.

Uw broeder werd in een klooster opgesloten, in afwachting dat de geduchte Inkwisitieraad over hem uitspraak doen zou. Zijne rechters nogtans waren hem niet ongenegen, en het hem ten laste gelegd feit was overigens met velerlei verschoonende omstandigheden gepaard; zoo dat hij toch op vrijspraak hopen mocht. Doch zijne vijanden waren machtig en tot alles bekwaam. Geene enkele stem - zelfs niet die zijner geliefde Eleonora, zegt men - verhief zich bij den Hertog om 's dichters vrijheid te bekomen.

‘Dank aan eene vermomming gelukte Tasso erin uit zijn gevang te ontsnappen, en nu sedert viertien dagen heeft men niets meer van hem gehoord. Wààr mag hij op dit oogenblik wezen? Heeft hij wel eene schuilplaats om den nacht door te brengen? Is er wel een vriendenhand die aan zijn lichaam nooddruft, een vriendenhart dat zijner ziele troost verschaft?

God weet het, Mevrouw. Maar wanneer gij s'avonds die twee lieve engeltjes ter rust legt, oh, laat hen dan voor orquato Tasso, voor hun ongelukkigen oom bidden; laat hunne stemmetjes te zamen herhalen: ‘Troost der edrukten bid voor ons!...’

Tasso zweeg, maar hij was diep ontroerd, en thans aan zijn overstelpt gevoel toegevend, liet hij zijne tranen onbedwongen over zijne vermagerde wangen vloeien. Toch wilde hij nog een stond zijn incognito bewaren.

Snikkend had Cornelia het einde van dit verhaal aangehoord.

- ‘ô Neen, nietwaar kinderen, gij zult uwen ongelukkigen oom niet vergeten?’ sprak zij, hare lievelingen omhelzend, als om door die uitstorting harer moederliefde haar geschokt zusterhart te stillen.

- ‘En gij, edele vreemdeling’ ging zij voort, ‘wees gedankt. Wel heeft mij uw verhaal pijnlijk getroffen, doch gij hebt mij daar het bewijs gegeven dat Torquato Tasso niet alleen bewonderaars, maar ook vrienden telt. Oh, mocht hij zich thans met u aan onzen nederigen disch bevinden, hoe gelukkig zouden wij zijn!’

Misschien vreest hij zich hier te vertoonen, nu hij ongelukkig en arm is; misschien hebt gij hem wel eens van onverschilligheid jegens zijne bloedverwanten beschuldigd?’

- ‘Wij hebben nooit aan hem gedacht dan om zijn afzijn te betreuren en te wenschen dat de Hemel hem hierheen geleide. Onze zorgen, onze liefde zouden de wonden genezen welke de ondankbare wereld zijn hart heeft toegebracht.’

- ‘Welnu, ik zelf ik ben Torquato! Duurbare Cornelia! mijne edelhartige zuster!’

- ‘Torquato! Broeder, mijn arme broeder!...’ En weenend van blijdschap drukte Cornelia hem vol zusterlijke teederheid aan het hart.

- ‘Heb dank!’ zuchtte de dichter. ‘Gij zijt het eenigst wezen dat mij waarlijk bemint... en, zuster, ik gevoel het, ik heb niets zoo noodig als liefde!... Voortaan zal ik bij u blijven indien gij het toelaat. Die twee lieve kleinen daar zal ik als

een vader beminnen. Komt, omhelst mij lieve engeltjes, hier is uw oom die nu bij u wonen blijft.'

De kinderen overlaadden Tasso met liefkozingen, en vóór zij slapen gingen zongen ze nog eens het '*Troost der Bedrukten*.'

- Dàt is het gebed welk moeder ons leerde toen we klein waren' zegde de dichter, wiens gelaat thans van eene onuitsprekekelijke zaligheid getuigde. 'De Heer verhoort het, zuster; - 't is thans zoo rustig in mijn hart!'

Toen hij op de zachte legerstede uitgestrekt lag, herhaalde hij:

'ô Corte addio!' (ô hof vaarwel!) en viel in een verkwikkenden slaap.

II.

> Video quae volo, oculis, non vi mentis.
> HIERONYMUS CARDAN.

Slechts weinige weken waren verloopen en reeds bood Tasso's gesteltenis een merkelijke beternis aan. Zijne slapen waren zoo hol, zijne wangen zoo ingevallen niet meer, en de doodsche bleekheid had weer voor de frissche tint der gezondheid plaats gemaakt. - 'Ik heb niets zooveel noodig als rust' had hij gezegd, en de teedere zorgen zijner zuster en de liefkozingen harer kinderen waren voor de ziel even heilzaam geweest als de gezonde buitenlucht voor het lichaam. De stormen van 's dichters hart waren bedaard, en dacht hij soms nog eens aan 't verleden, dan deed die herinnering hem de thans genoten rust des te meer waardeeren.

De eerste avondschemering had zich over de aarde uitgespreid. Alles zweeg in de natuur. Alleen nog het gedruisch der rustelooze zeebaren deed zich in de verte hooren, zacht en streelend als het lied eener moeder bij de wieg van haar kind. Vermoeid van eene lange wandeling, was Tasso naar de woning zijner zuster teruggekeerd; dààr had hij zijne twee kleine vriendjes den avondkus gegeven en was thans in het lustprieël de verkwikkende avondkoelte gaan genieten. Lang bleef hij daar, zóólang dat zijne zuster, die

gewoon was zich vroegtijdig ter rust te begeven, hem in den tuin ging opzoeken. Dicht bij het priëel gekomen, bleef Cornelia plotseling staan. Zij luisterde en keek.

De dichter scheen wakend te droomen. Hij hield den blik gestadig in dezelfde richting, als zweefde hem een beeld voor oogen, dat hem in geestvervoering bracht. Nu eens was de uitdrukking zijns gelaats treurig; dan weer helderden zijne trekken op, zijne oogen schitterden, en, de armen uitstrekkend, fluisterde hij: ‘Eleonora! Eleonora!’ Maar op eens liet hij als moedeloos het hoofd zakken, terwijl hij zuchtte en een traan zjjn oog ontwelde. Als wanhopig snikte hij: ‘Eleonora! Eleonora!...’

‘God! wordt mijn broeder zinneloos!’ dacht Cornelia. Nu trad zij onopgemerkt nader en klopte hem op den schouder.

- ‘Torquato! Torquato!’ sprak zij zacht. Even als iemand die uit een diepen slaap gewekt wordt, schrikte Tasso op; maar toen zijn blik op zijne zuster viel stelde hij zich gerust.

- ‘Och Cornelia, ik leed zooveel!’ zegde hij hare hand vattend.

- ‘Uw geest is te werkzaam, lieve broeder; hij heeft rust noodig.’

- ‘'t Is waar zuster; doch het was mijn geest niet die verdwaalde: het was mijn hart.’

- ‘Ook uw hart moet rusten. Het hart kan niet geschokt worden zonder dat de geest erdoor lijde.’

- ‘Gij hebt gelijk, Cornelia; maar ik ben niet meester van mij zelven. Uwe liefderijke zorgen hadden reeds de wonden van mijn hart geheeld. Ik had schier vergeten dat er eene stad bestaat die Ferrare heet, dat er daar een vrouw leeft die ik lief heb... Eleonora! heden zijt ge weer in mijnen geest verschenen en het is met vrees dat ik aan u denk. Mijne liefde heeft men reeds zooveel doen lijden!’

Hij liet het hoofd op zijn zusters schouder rusten en snikte als een kind.

- ‘Gij bemindet haar dan wel zeer?’ vroeg Cornelia.

- ‘Onuitsprekelijk.’

- ‘En zij, zij beminde u niet?’

- ‘Eleonora is de zuster van den Hertog van Ferrare.’

- ‘Ik begrijp u. Gij, broeder, gij zijt wel uit edelen. maar niet uit een vorstelijken stam gesproten.’ Dan den arm vol zusterlijke teederheid om Torquato's hals leggend: ’Hertog van Ferrare’ vervolgde zij, ‘hoe nietig schijnt mij de vorstenkroon, u door het lot geschonken, naast de dichterkroon die het genie op het hoofd mijns broeders heeft geplaatst!’

- ‘Eleonora is niet hoogmoedig, lieve.’

- ‘'t Is mogelijk, maar anderen zijn het voor haar. Torquato, hoe gelukkig zijt gij dit Hof verlaten te hebben, waar u niets verbeidde dan de smart eener hopelooze liefde.

- ‘En toch, zuster, toch dorst ik op wederliefde hopen. Wanneer Italië, wanneer gansch Europa gretig naar mijne zangen luisterde, wanneer Eleonora zelve mij met hare toejuichingen vereerde, dan waande ik soms den afgrond overschreden te hebben die haar van mij scheidde. En hoe gelukkig was ik dan! Zoete droom, die weldra in bittere teleurstelling verkeerde... En toch, al rukt de wereld haar on meêdoogend van mij af, toch is zij aan mij door den geest... Gelooft gij niet, zuster, dat er eene ideale wereld bestaat, waarin twee minnende zielen met elkander in betrekking kunnen wezen?... Gij schudt ongeloovig het hoofd. Luister lieve. - Wanneer ik hier zoo in de plechtige avondschemering eenzaam zit te mijmeren, dan is het mij soms of de stoffelijke wereld voor mij niet meer bestond. Dan leef ik in 't rijk der verbeelding en dààr verschijnt mij Eleonora's aanbiddelijk beeld... Ik hoor hare zoete stem; zij spreekt mij aan, ik antwoord haar. En zóo, zoo breng ik soms aangename, somsook droevige stonden door. Daareven was zij mij weer verschenen, de aanbedene mijner ziel! zij wenkte mij: ik zou haar naar Ferrare volgen... Ach zuster, waarom hebt ge mij tot de werkelijkheid terug geroepen? Sterven zou ik indien Leonora mij niet verscheen!...’

- ‘Broeder, broeder, die hersenschimmen ontroeren u te zeer. Gij zijt hier thans gelukkig; gij zelf bekent het. En een ijdel droom beeld zou u weer den weg doen inslaan, waarop gij zooveel geleden hebt! Hebt ge niet voor eeuwig aan het Hof vaarwel gezegd?’

- ‘Och ja, lieve zuster, gij zijt wel goed voor mij, en het zou mij wel pijn doen moest ik uwe teedere zorgen derven. Doch vergeef mij, en noem het geen ijdel droombeeld, het is zeker ik heb Eleonora gezien; zij bemint mij en ze roept me naar Ferrare terug... Oh twijfel niet, ik heb haar gezien gelijk ik u voor mij zie, dàar zoo dicht bij mij!... Ze glimlachte mij toe en deed mij teeken haar te volgen. Haar volgen! Eleonora, het beeld mijner ziel, mijn Ideaal! Haar volgen!...’

En krampachtig stak hij weer de armen uit, terwijl hij met strakken, wezenloozen blik voor zich heen staarde.

Cornelia ontstelde. Hemel! zou haar broeder krankzinnig worden? Krankzinnig!...[(1)] Weenend drukte zij Torquato's koortsig hoofd tegen hare borst.

- ‘Ik doe u weenen, zuster!’ sprak Torquato met teederheid. ‘Oh, vergeef mij!... Wanneer ik arm en verlaten, sterven ging, hebt gij mij liefderijk in uw huis ontvangen en verzorgd, mij het stîl genot der familie leeren smaken... Vergeef mij! mijn hart zal bloeden bij het heengaan, en als ik aan het Hof weer de gal des levens proef, dan zal ik met dankhaarheid aan u denken en uwen naam zegenen!... Vergeef mij! het noodlot sleept mij voort: Eleonora wil het. - Onze zielen zijn voor eeuwig onafscheidbaar!... Zij is aan mij!’

's Dichters weemoedige trekken waren weer opgehelderd; zijne oogen blonken van hoop; hij was gelukkig.

Met beklemden boezem vattede Cornelia zijne hand; hij liet zich als een kind in huis geleiden.

- ‘Het uur der rust is gekomen, broeder,’ sprak nu Cornelia. ‘Uw geest meer nog dan uw lichaam heeft thans rust noodig.’

Een licht geklop op de voordeur deed zich hooren.

- ‘Wie daar?’ vroeg Tasso's zuster.

- ‘Een vriend’ antwoordde men van buiten.

(1) Dergelijke zinsbegoochelingen of hallucinatiën zijn inderdaad een van de bijzonderste kenteekenen der zinneloosheid. Nogtans kunnen deze zich zeer wel vertoonen bij iemand wiens geestvermogens ongekrenkt gebleven zijn. Trouwens de genees- en zielkundigen halen daar van menig voorbeeld aan.

Met een' sprong was Tasso aan de deur en deed open.

- ‘Ik herken die stem!’ sprak hij verheugd.

Een jongeling van rond de dertig jaren trad binnen. Zijne rijke kleederdracht, de schitterende degen die hem aan de zijde hing getuigden dat hij tot de hoogste standen der maatschappij behoorde.

Met een beleefde buiging, begroette hij Cornelia, en dan nog dieper buigende, sprak hjj tot Torquato:

- ‘Edele heer...’

- ‘Mijn vriend! Horatio Ariosto!’ riep de dichter, hem de handen drukkende, uit. Die onverwachte bezoeker was inderdaad Horatio Ariosto, een afstammeling des beroemden dichters van dien aaam, en een van Tasso's geestdrifiigste bewonderaars.

- ‘Hoe! gij hier, vriend, en op dit uur?’ hernam de dichter.

- ‘Edele heer, lang en vruchteloos heb ik u opgezocht. Bijna gansch Italie heb ik doorkruist om u te vinden. Gelukkig ben ik eindelijk mijne zending te kunnen volbrengen...’

- ‘Uwe zending?’

- ‘Torquato Tasso, Italie's grootste dichter! meent gij genoeg gedaan te hebben voor uwen roem, voor den roem van uw Vaderland? Gij zijt nog jong; uwe geestvermogens zijn zoo bloeiend, uw hart zoo gevoelig als ooit. Kom aan het Hof en laat Ferrare weer zangen hooren gelijk geen enkele uwer benijders er scheppen kan. Kom, men zal u met open armen ontvangen.’

- ‘En de Hertog?...’

- ‘Hij weet dat hij verkeerd met u gehandeld heelt.’

- ‘Ik ben hier zóó gelukkig,’ zuchtte Torquato met een' blik op zijne zuster. Liever zou ik de liefdevolle zorgen van Cornelia blijven genieten’

- ‘Ginder ook zal men u beminnen.’

- ‘Ja ik heb er ook vrienden gehad, en gij Horatio, zijt altoos een der getrouwste geweest. Maar de nijd wacht mij te Ferrara.’

- ‘En misschien ook de liefde’ fluisterde Ariosto bijna onhoorbaar en reikte hem een briefje over.

De dichter werd bleek en kon met moeite [het papier in de hand houden. Hij erk ende Kleonora's geschrift en las het volgende versje:

Aan den nachtegaal

Hij zong; - der vogelen geschal
Verstomde door het luistrend dal.
Hij zong een toon
Zoo hemelsch schoon:
Nu helder als een zegelied,
Dàn zachtjes suizend als de vliet,
Die door de bloemenweide vlucht;
Soms slepend als een liefdezucht.
Helaas! hij zwijgt, en de echo klaagt
Omdat zijn liev'ling is verjaagd...
Geef ons uw zangen van weleer
Keer, Nachtegaal, keer weer!

De dichter verborg het briefje aan zijnen boezem en vroeg aan Ariosto:

- 'Wanneer vertrekken wij?'

- 'Morgen, met het eerste daglicht,' antwoordde de jongeling, en zich tot Cornelia keerend, die vruchtelooze moeite deed om hare droefheid te verbergen, voegde hij er bij: 'Vergeef mij, Mevrouw, ik ontruk u tijdelijk eenen broeder, maar het is om hem aan den roem en aan zijn vaderland weer te geven.'

- 'Laat mij u eene gunst vragen,' snikte Cornelia. 'Bemin steeds mijn broeder, en mocht uwe vriendschap er niet in gelukken het wee van hem af te keeren, wees dan zoo goed en laat het mij weten.'

- 'Reken opmij, Mevrouw. Tot morgen, Signor Torquato!' En met een hoffelijken groet nam Horatio Ariosto afscheid van beiden. Tasso begaf zich ter rust, nadat hij zijne zuster, zooveel mogelijk, met de hoop op wederzien over zijn beraamd vertrek had getroost.

Niet zoohaast rees de zon aan den gezichteinder, of onze dichter was reisvaardig. Na een hartelijk afscheid van zijne zuster en hare kinderen, ving hij met zijnen vriend, elk op een prachtigen draver gezeten, de lange reis aan.

De weg liep neven het huis zijner zuster. In het voorbijgaan hoorde hij twee kleine kinderstemmetjes droefgeestig zingen: ‘Troost der bedrukten, bid voor ons!’

Tasso verbleekte. Hij bad inwendig, groette weemoedig het huis waar hij zoo gelukkig geweest was, en waar nu om zijnent wil tranen vloeiden. Maar ‘Eleonora roept mij!’ dacht hij, en alle smartgevoel verbannend, gaf hij zijnen draver de spoor en reed met snelheid het geboortedorp uit.

(*Wordt voortgezet.*)

Bladvulling

Puntdichtjes.

I.

De Molenaar en 't Hof zijn dikwijls éénsgezind:
Dit voegt zich naar den staat, die draait zich naar den wind:

II.

Giel voert een buffel in zijn wapen, zegt Van Mel
Wat dunkt u dan van Giel? - Hij lijkt zijn wapen wèl.

III.

Het Schouwspel leert, zeî Toon, omdat het vol van geest is,
Toon gaat er; - maar het blijkt niet dat er Toon geweest is

IV.

Een die geen brein heeft is half-zalig, zegt gij Krijn,
Zoo zult gij, schoon ge nooit ter kerk komt, zalig zijn.

V.

Jan kent zich zelven best, zegt hij, naar mij gemeld is,
Is 't waar? zoo weet hij best hoe 't met een zot gesteld is.

VI.

Piet zocht een rijke meid; die docht hem kan best munt slaan.
Hij bleef - hier holp geen raad - hardnekkig op dit punt staan
Hij kreeg er een' met munt - die spijtig was - in huis.
Nu heeft hij dubbeldeel: want hij heeft munt en kruis.

JAN VOS.

Poëzie.

De verloving.
Fragment uit de '*Luize*' van Voss

'Wil hier binnen de bruid? - De bruidegom lèide haar eerbaar!'

Zóo sprak moeder, en draaide de blinkende koperen deurklink,
Liet hen binnen de kamer en volgde de kinderen zelf thans.
Vlug uit des jongelings handen kwam hupplend gesprongen de jonkvrouw,
Naderde vader, en snoerde vol teederheid beide hem de armen
Vast om den hals en zoende den mond hem, wangen en voorhoofd;
Streelend vleide zij zich met innige, onzeglijke ontroering,
- Oogjes en kaakjes betraand - aan de borst des zoo dierbaren grijzaards.
Spraakloos drukte nu de oude aan den zwoegeuden boezem zijn lieflijk
Dochterken, - lang in dien gloed van zalig genot ze zóc houd nd.
Eindlijk kwam hij ter spraak en stamelde in volle begeestring:

'Dat u de Algoede bescherme, mijn schoon en bekorelijk meisje,
Met overvloedigen zegen op aarde en ginds hoog in den hemel!
Eenmaal was ik jong, 'k ben oud thans geworden, doch nimmer
Zag ik zonder geluk des eerlijken eerlijke kinderen.
Velerlei vreugde schonk mij de Heer bij velerlei droefheid
In het afwisselend leven. - Ik dank hem voor deze en voor gene!
Graag leg ik 't grijzende hoofd nu ten grave der vaderen neder:
Even gelukkig toch blijft mijn kind, nu ondanks dit scheiden,
Daar ze bevroedt dal God voor de kinderen zorgt als een vader,
Vaak door welvaart zegent, of zegent door smart en kastijding.
Wonderlijk gloeit mij het hart bij d'aaublik eener gesmukte
Jeugdige bruid, die gansch zòò in kinderlijk argloozen eenvoud,
Hupplend aan 's bruidegoms arm, het verlokkende huwelijk intreedt,
Vaardig om samen te torsenen wat lief of wat leed hun beschoren,
's Ega's heil zòò vergrootend - verzachtend het bittere noodlot,
Ook hem, wil het zoo God, van zijn voorhoofd te drogen het doodzweet.
Nog met nasmaak gedenk ik den tijd dat 'k ter plechtige bruiloft
Ook zóò mijn jeugdige vrouw hier t'huis bracht. Vroolik en ernstvol
Wees ik haar achter den tuin den grenspaal van onze gemeente,
Ginder door 't opene woud, het kasteel en den toren van 't kerkje.
Verder de groenende weî en verder nog 't huis van den pastor,

Zóo ook alles waar vreugd of smart ons stond te verbeiden...
Gij mijn eenigste kind! Want rouwvol gedenk ik der anderen,
Wen ik, bij 't gaan naarde kerk hun bloemige grafsteê voorbij treed.
Dra, mijn eenige, zult gij ook langs dien weg er nog heengaan.
Eerlang vind ik ledig mijns dochterkens kamer, en ledig
Hier heur plekje aan den disch, waar houdend mij teeder gezelschap,
't Keuvelen zoet was - te vergeefs dan luister ik eenzaam
Naar heur stem in de verte of naar heur komenden voetstap.
Wen gij, volgend den man, langs dezen weg hier zult heengaan
Smartvol, zal ik en lange met tranen in de oogen u nazien,
Want ik ben mensen en vader, en heb ja het dochterken innig,
Hartelijk lief, en mij mint mijn dochterken even zoo hartlijk.
Echter nog zal ik getroost ten Hemel mijn blikken verheffen,
Rasch me drogen het oog en vroom met gevouweue handen
Biddend voor God mij vernedren, die immer op aarde de kindren
Teeder verzorgt als een Vader, door welvaart zegent en onspoed.
Zeide Hij niet in zijn levend gebod ook: ‘Vader en moeder
Moet eens verlaten de mensch, dat man en vrouw zich vereenen!’
Ga dan, dochter, in vrede, vergeet uw gezin en des vaders
Woning, ga aan de hand des jongelinge, welke van nu af
Vader en moeder u is. Ga, wees om zijn woon als de wijnrank;
Schenk om zijn disch hem een kroost, als de scheutjes rondom den olijfboom.
Zòò wordt gezegend 't gezin dat leeft in de vreeze des Heeren!
Heil u, zegt de Alziende, gij zult door den arbeid u voeden.
Al uw streven gedijdt u, gezegende! Lieflijk en schoon zijn
Is hier niets, maar de vrouwe die God vreest, braaf is en werkzaam,
Deze behaalt uit haar handen den roem, en het werk is heur lofspraak.
Vroeg opzitten en laat is ijdele zorg: in den slaap ook
Geeft hij zorg aan de zijnen, want timmert de Heer aan het huis niet
Dan te vergeefs toch werken de bouwliên!... Moeder wat zegt gij,
Trouwen de kinderen? Beter niet ware het morgen dan heden.’

Zóó sprak de vader. Luid weende, de handen gevouwen, de moeder;
Luid ook snokte de bruid en verborg aan den grijzaard heur aanzicht;
Even de bruidegom weende, terzijde ook weende de huismeid,
Zelfs de bejaarde gravinne bedwong niet langer heur tranen,
Want zij herdacht heur gemaal en alles wat later zij doorstond,
Sedert zij weduwe bleef met twee onmondige kinderen...
Eindelijk zegde ten slotte de goede v erstandige huisvrouw:

‘Trouw hen, man, in den naam van den liefderijk heerschenden Vader,
Zichtbaar schikt hij vandaag een zegenrijk uur voor de kinderen!’

Luitenant VANDE WEGHE.

II.
Bie en vliegen,[1]

Twee vliegjes wilden naar den vreemde gaan,
En spoorden ook een bieken daartoe aan.
Een papegaai had hun toch zulke wondre zaken,
Van 't verre vreemde weten wijs te maken,
Dat zij den drang niet langer konden wederstaan
Daarbij, het had hun lang verdroten,
Dat zij van alle smulpartijen werden weggestooten.
En was het niet te straf! Men hield hen steeds verdacht.
De menschen zijn een zonderling geslacht,
Datvond nu klokken uit van glas...
Zoo moest van honger sterven gansch het vliegenras,
Wen zij niet meer van kaas en lekkre beten,
Hun buiksken vol bij burgers konden eten.
Bij boeren in de hutten was ook niets te winnen,
Daar loerden in de hoeken looze spinnen!..

* * *

'De wind van achter!' somt hun toe het bieken,
Ik ben tevreden in mijn aardewoning,
Ik zamel hier op klavers, was en honing
En som bij 't uchtendkrieken
Reeds mijn bloemenlieken.
Zòò win ik door de milde gaven,
Waaraan zich burgers laven,
De liefde en achting aller braven.
Vliegt dus maar voort,
Naar 't oord,
Dat heeft uw hart bekoord.
Hetzelfde lot verwacht u overal,
Zooals hier is 't geval,
Ge wordt daar, mits ge toch niets doet.
Met eer noch gunst begroet...
En spinnen zult ge er t'allenkanten vinden,
Bereid om u maar seffens te verslinden.'

* * *

Wie zich den vaderlande dienstig maakt,
Die wordt daarin vereerd,
En zal zich daarvan scheiden met verdriet;
Maar hem, die vlijt en deugd verzaakt,
Naar 't vreemde land begeert,
Hem acht men hier noch elders niet.

EMANUEL HIEL.

1874.

(1) Eene Fabel van Krylof.

De Kerkmuziek in Antwerpen door Alf. Goovaerts.

IV.
De Nederlandsche School in de XV^{de} eeuw.

In de middeleeuwen, waren de Nederlanden het klassiek vaderland der Muziekkunst.

Alvorens de roemrijkste componisten der XV^{de} eeuw voortbrengen, hadden de Nederlanden op het gebied der muziekkunst de geleerdste theoretici der vorige eeuwen opgeleverd.

HUCBALD, monnik der abdij van St-Amandus in het bisdom van Doornik in de IX^{de} eeuw; FRANCON, schoolaster te Luik, in de XI^{de} eeuw: ADAM DE LA HALE, van Utrecht, in de XIII^{de}; JOANNES CARTHUSIANUS, van Namen, in de XIV^{de}, werden in de XV^{de} en XVI^{de} eeuwen waardig opgevolgd door: TINCTORIS, van Nijvel, stichter der Napolitaansche School, de oudste van Italiën; SIMON VANDER EYCKEN, van Brussel; PIERRE MAILLART, van Valencijn; ANDRIES DE PAEP, van Gent; HUYBRECHT WAELRANT, van Antwerpen, uitvinder van een stelsel van solmisatie; ERYCIUS VANDE PUTTE, bijgenaamd PUTEANUS, welke het stelsel van Waelaant verbeterde en het algemeen bekend maakte: GOGAVIN DE GRAVE, uit Braband, die eene vertaling der oude Grieksche schrijvers welke over de muziekkunst handelen in 't licht gaf.

Na dat de algemeene leerstelsels der Muziekkunst door die beroemde geleerden in verhandelingen, tot heden

onze bewonderingwaardig, geschreven waren,[1] werden de er in voorgehouden grondregels in practijk gesteld door mannen, op wier geboorte de Nederlanden met fierheid roemen.

Guillaume Dufay, Jaek Obrecht, Jan de Coninck of Regis, Guillaume Crespel, Jan Ockeghem, Pierre de la Rue, Josquin des Pretz, allen Nederlanders, waren in de XV^{de} eeuw, de grootste toonzetters van Europa, de vorsten der Toonkunst.

Welnu, daar die groote componisten, bij uitzondering hunner madrigalen en liederen, enkel Kerkmuziek schreven, is het niet te verwonderen, dat onder de leiding hunner leerlingen en opvolgers, de Nederlandsche school zulk een groot getal godsdienstige meesterstukken heeft voortgebracht.

GUILLAUME DUFAY, van Chimay (Henegouwen), tenor der pauselijke muziekkapel te Rome, omtrent 1350 geboren, vervaardigde een tiental missen en eenige motetten.

JAEK OBRECHT, de grootste contrapuntist zijner eeuw, in 1465 kapelmeester te Utrecht, in 1492 kapelmeester der hoofdkerk van Antwerpen, benoemd in vervanging van JACQUES BARBIREAU, vervaardigde negen missen, een groot getal hymnen en motetten, waaronder eene verzameling van motetten der Passie.

JAN DE CONINCK, vlaamsch toonzetter, schreef verscheidene te Rome weergevonden missen en eenige motetten.

JAN OCKEGHEM, de grootste onder de groote toondichters der Nederlanden, in 1461 eerste kapellaan van Karel VII, koning van Frankrijk, telde onder zijne leerlingen Gaspar Van Weerbeke, Prioris, Alexander Agricola, Brumel, Josquin des Pretz, Pierre de la Rue en Louis Compère. Men heeft van OCKEGHEM verscheidene missen en een groot getal motetten.

(1) Meestal deze verhandelingen werden in 't licht gegeven in de *Scriptoris ecclesiastici de musica sacra* van Gerber en de Coussemaker.

De leerlingen dezes grooten kuustenaars, wiens dood geheel Europa door betreurd werd, wisten zich op hunne beurt beroemd te maken en deden hunne werken door alle landen bewonderen.

GASPAR VAN WEERBEKE, te Audenaarde omtrent 1440 geboren, kapelmeester des hertogen van Milanen, gaf eenige missen, mottetten en lamentatiën in 't licht.

BRUMEL schreef twaalf missen benevens een groot getal andere werken voor de Kerk.

ALEXANDER AGRICOLA, kapellaan en zanger van Philips-den-Schoone, schreef vijf missen en een groot getal motetten. Van hem zegt Sebald Heyden, dat zijne werken toonbeelden van muziekstijl zijn.

JOSQUIN DES PRETZ, een der beroemdste toonzetters der vijftiende eeuw, wiens vereerende geboorte zich bijna alle landen Europa's betwisten, kreeg het eerste levenslicht in Henegouwen. Omtrent 1480 zanger der pauselijke kapel, schreef Josquin missen, motetten en andere werken voor de Kerk, onder andere een *Miserere* en een *Stabat Mater*, meesterlijke compositiën op motieven van den Koorzang.

De heer Robert van Maldeghem, schrijver van het voortreffelijk gedenkschrift aan de Nederlandsche School: *le Trésor musical*, heeft, dit zoo bij uitstek nuttig werk, den *Stabat Mater* van Josquin des Pretz, een echt meesterstuk, uitgegeven.

In die zelfde uitgave bevinden zich insgelijks, voor de XV^{de} eeuw, motetten van Agricola en een *O Domine Jesu Christe* van Brumel.

Moest men met die oude toonkundige compositiën welk-danig toonkundig werk der hedendaagsche Kerkmuziek vergelijken, men zou zich schamen bij het bestatigen van het diep verval dat deze kunst heeft ondergaan.

Verders kan ik niet nalaten te spreken van meesters zooals MATHIAS PIPELARE van Leuven, van wien men in de bibliotheeken van Rome en van Brussel missen in

handschrift bezit, en zooals RICHAFORT, muziekkapelmeester te Brugge, waarvan enkele motetten gekend zijn.

Bij al die namen zou ik er nog wel talrijke andere kunnen noemen, doch ik heb beloofd slechts de grootste aan te halen: derhalve zal ik mij voor de Nederlanders der XV^{de} eeuw, tot de reeds genoemde kunstenaars bepalen.

Men denke niet dat ik zonder onderscheid de zoo even besproken werken wil aanprijzen: het meerendeel der componisten welke die schreven behoorden tot diegenen, welke als themas van eenige hunner missen, motieven van wereldsche liederen namen.

De in zulke voorwaarden geschreven muziekwerken, vallen dus onder de toepassing van de decreeten der kerkvergaderingen en de uitvoering in de kerken moet er van verboden blijven; maar, naast deze, hoeveel andere werken dierzelfde toonzetters bestaan er niet, die wel degelijk op motieven des koorzangs zijn geschreven!

Onder deze laatste reeds, zou men een keus vinden van stukken die met een onbetwistbaar godsdienstig gevoel geschreven zijn.

Zoo even vermelde ik den *Stabat Mater* van Josquin ees Pretz, als zijnde op een motief des gregoriaanschen zang geschreven, maar alle de hierboven aangehaalde componisten schreven werken onder zulkdanige voorwaarden.

En dewijl dit zóó is, waarom zou men ze dan verwerpen? Zouden misschien die samenstellingen te zeer verouderd wezen? Denkt men dat ze in onze eeuw niet meer zouden *behagen*?

Dan zou men met evenveel recht kunnen beweren, dat de schilderstukken der Van Eyck's, van een Rogier Vander Weyden, een Jan Vander Meire, een Dirk Bouts, te ouderwetsch en te naïef zijn om in onze tempels eene plaats te blijven behouden?

Zoo ook zou men even goed kunnen staande houden, dat onze oude gothieke altaren, onze oude beeldhouw-

werken, onze altaarbladeren en glasramen der XV^{de} eeuw zouden moeten verbrijzeld, of althans op de zolders onzer heerlijke kerken of in hunne uitgestrekte sacristijen verborgen worden. Het zou waarachtig iets schoons wezen, moest men na verloop van elke halve eeuw de gedenkstukken van schilder-en beeldhouwkunst, alle welkdanige sieraden die onze kerken opluisteren, zien wegnemen onder voorwendsel dat zij niet meer naar de modo zijn! En ziedaar nogtans wat men voor de Kerkmuziek doet!

Overigens, men hoeft der Kerkmuziek geen niewerwetsch voorkomen te geven!

Dezelfde gevoelens welke onze componisten der XV^{de} eeuw bezielden, zijn nog diegene welke in het toonzetten onzer hedendaagsche missen en psalmen moeten overheerschen. Ongelukkiglijk, gaat het zóó niet: en, omdat vele hedendaagsche componisten niet beseffen wat de Kerkmuziek zijn moet, en hunne werken teenemaal verschillen van die welke volgens al de vereischten der kerkelijke kunst zijn geschreven, zou men dààrom aan de slechte de voorkeur moeten geven boven de goede?

De vormen zijn verouderd, zegt men. Welnu neen! Zelfs de vormen zijn niet verouderd, en menig gewrocht der XVIII^{de} eeuw zou ik kunnen aanhalen, dat mij veel meer verouderd toeschijnt dan al die der XV^{de} eeuw, omdat zulk gewrocht nooit van jeugdige oorspronkelijkheid heeft getuigd, maar geschreven werd in dien gemeenen, trivialen stijl, welke in de verleden eeuw alles behalve zeldzaam was.

De werken der XV^{de} en XVI^{de} eeuwen zijn geenszins verouderd, en altijd zal hun die aantrekkelijkheid bijblijven welke uit de diathonische toonovergangen onstaat, die in de kerk een uitwerksel maken welk de hedendaagsche werken niet zouden kunnen voortbrengen.

Met doelmatige kennis bestuurd en gewetensvol gezongen, zouden de werken onzer oude meesters ons

heden nòg *behagen*; nog zou hun de daartoe bestemde plaats worden toegekend, namelijk de kerk, waaruit zij nooit hadden mogen gebannen worden, om plaats te maken voor al die ongezonde, onzinnige, bespottelijke beuzelarij, welke men met den naam van *nieuwerwetsche kerkmuziek* bestempelt!

Behagen! De Kerkmuziek moet niet behagen.

De Dramatische muziek moet behagen en bewegen, de Kerkmuziek integendeel moet de zielen bedaren en tot God verheffen!

Indien men aanneemt dat verschillige soorten van muziek ook verschillige aandoeningen kunnen veroorzaken, eene krijgshaftige stoutmoedigheid of een hevigen hartstocht, of een onbegrensden geestdrift, of zelfs een onbedwingbaren lachlust kunnen verwekken, moet men dan niet eveneens aannemen dat er eene soort van muziek is welke de zielen tot God kan verheffen en hun het aardsche lijden doen vergeten? Welnu, die soort van muziek bestaat: haar uitgangspunt bevindt zich in de werken der XV^{de} eeuw, in de gewrochten der groote meesters die wij in dit hoofdstuk hebben opgesomd en werd verbeterd door de componisten der volgende eeuw.

Deze laatste muziek zelfs heeft nooit, ik beken het, de ideale verhevenheid der gregoriaansche zangen bereikt en kan die ook niet bereiken; doch klaarblijkelijk komt zij deze het meest nabij, omdat zij rechtstreeks uit die zangen voortspruit.

(*Wordt voortgezet*.)

Geschiedenis der glasschildering voor het volk geschetst, door Herman Druyts.

Het bovenstaande over de geschiedenis der Bouwkunde was noodzakelijk om als inleiding te dienen tot het huidige tijdvak der Glasschildering.

Immers deze kunst - eene telg der middeneeuwen - was haren oorsprong en ontwikkeling aan de noorderbouwstijlen verschuldigd. Beiden werden door Grieksche en Romeinsche verbasteringen verdrongen en ofschoon men de Antieken met Germaansche elementen inééngesmolten had (*Vlaamsche Renaissance*), toch gevoelden de noordorrassen dat die kunst met hun karakter niet overeenstemde.

Bij het wederoprichten van gothieke tempels ontstond al spoedig de behoefte aan gekleurde kerkvensters, welke men als van dezen bouwstijl onafscheidbaar beschouwen kan. Van dit oogenblik af verschijnen die talrijke ‘wedervinders’ der oude smeltverven. Dit belet echter niet dat zij die verven stillekens onaangeroerd laten, telkens het hun mogelijk isze door gekleurde ruiten te vervangen; ten hoogste voldaan omdat het goedwillige publiek in den waan verkeert, dat die krachttige kleuren door hen zijn ingebrand! Overigens zal ons cene kritische beoordeeling der Belgische glasschilders genoeg doen zien welke waarde men aan de smeltverven hechten mag.

Voorzeker zou niemand aan PLUYS van Mechelen de eer betwist hebben, van vòòr hem de Glasschildering weer in België te hebben beoefend; ook had hij door het bereiden zijner smeltverven reeds vroeg een welverdiende faam verworven die hem immer is bijgebleven. Ware zijn *kunst*talent op de hoogte zijner *technieke* kennissen geweest, dàn gewis zouden

zijne ramen, in de Finisterre-kerk te Brussel en in de Hoofdkerk van Mechelen, echte meesterstukken zijn; nu integendeel zijn als zamenstelling deze werken van zulken aard, dat een beginneling onzer Akademie ze met zijnen naam niet zou durven onderteckenen!

Wat CAPRONNIER van Brussel betreft, LÉVY plaatst hem '*au rang des plus habiles et des plus savants peintres verriers de notre èpoque*'(1). Zou hij met voorbedachtheid *habiles* voor *savants* geschreven hebben? Wij durven het veronderstellen, want als behendig *glasinbrander* en *loodzetter* is CAPRONNIER onovertroffelijk. Met zijne zienswijze als dekoratief schilder, kunnen wij echter niet instemmen; veelal verraden zijne figuren den invloed der fransche staalsneêplaaljes, en doen zijne matte, soms 'berookte' glasramen op ons weinig meer indruk dan b.v. een doorschijnend oliedoek.

In de kerk vensters door BETHUNE van Gent vervaardigd, herkent men den wijzen, verstandigen oudheidskundige. Godsdienstig karakter, met getrouwe navolging der middeneeuwsche kunst gepaard, zijn hoofdvereischten waaraan zijne samenstellingen ten volle beantwoorden. - Mocht het ons vergund wezen hem een raad te geven, het zou zijn: wat minder *traditioneele* anders gezegd gemeene fabriekkleuren te bezigen; zjjne ramen zouden er ongetwijfeld veel bij winnen.

Zoo wij niet verder eene gunstiger gelegenheid hadden om over DOBBELAERE van Brugge te handelen, zoo zouden wij den lezer met dien verdienstelijken glasschilder bekend maken. Nu echter zullen wij de lijst der Belgische glasschilders met de jongst begonnene sluiten; wij bedoelen STALINS en JANSSENS van Antwerpen. - Reeds lang waren er in de grootste steden van ons land, glasschilders gevestigd. Antwerpen, de kunststad bij uitnemendheid, maakte nog uitzondering. Op aanraden van eenige kunstkenners, zetteden zich STALINS en JANSSENS aan het werk en gelukten er ditmaal in, *de ware geheimen der Ouden te ontdekken*, namelijk: *Zoo weinig mogelijk glasverven te gebruiken* en zich als 's bouwmeesters onderhoorigen

(1) LÉVY '*Hist, de la Peinture sur verre*.' bladz. 249.

aanstellend, alleen naar de kartons van een ernstig kunstenaar te werken. Eene roos in de Hoofdkerk en de ramen van het hoogkoor der St-Jozefskerk te Antwerpen, worden onder hunne beste voortbrengselen gerekend; door het weinig *schaduwen* der figuren en versierselen, heelt het glas zijne doorzichtbaarheid behouden, ook bemerkt men in hunne mozaïsche behandeling eene harmonie van kleur, die in de meeste glastafereelen ontbreekt. Verders zal hun de ondervinding loeren dat het aanbrengen van broedere lijnen, volstrekt noodig is om het versmeltend uitwerksel van het licht te voorkomen.

Met FRANCK van Nüremberg zien wij de Glasschildering in Duitschland aanvangen; doch het is maar van het oogenblik dat koning LODEWIJK van Beijeren ze onder zijne bescherming nam, dat ze ernstige vorderingen maakte. De school, welke deze kunstminnende vorst te Munchen slichtte, kan men als de bakermat der meeste Duitsche glasschilders aanzien. De eerste kerkvensters door deze school vervaardigd, dagleekenen van het jaar 1828. Men bewondert ze in de hoofdkerk te Ratisbonne; spoedig volgde die van Au bij Munchen, en als meesterstukken, wijst men op de ramen welke de rechter beuk van den Dom te Keulen versieren. Maar wat ons vreemd voorkomt, is dat ook zulke beoordeelers met geestdrift over de oude ramen uit den linkerbeuk uitwijden. Het verschil tusschen beiden, als algemeen effekt is hemelsbreed. Wanneer men langs het hoofdportaal de kerk binnentreedt wordt men door eene onweerstaanbare kracht, tot het bewonderen der linker ramen opgewekt, terwijl men die in den rechterbeuk slechts bij rondwandeling ontwaart. Onder opzicht van keurige bewerking, vindt men zelden huns gelijken; maar of dààrin alleen de ware Glasschildering bestaat, is eene vraag die wij zonder aarzelen, ontkennend durven beantwoorden. Gekleurde kerkvensters die op zòòdanige wijze beschilderd zijn, dat zij een groot gedeelte van den tempel in een somber daglicht stellen en ons koud en onverschillig laten, kunnen wij niet anders dan als glastafereelen van slechten smaak aanzien.

Gelijk wij reeds vroeger zegden, had zich BONTEMPS in Frankrijk door het wedervinden van rood glas hoogst verdienstelijk gemaakt; nogtans was zulke gewichtige ontdekking niet voldoende om de verkeerd begrepen Glasschildering te herstellen. BRONGNIART, die zich insgelijks met dit kunstvak onledig hield, was hem een geduchte tegenstrever. BONTEMPS wilde een terugkeer naar de oude monumentale Glasschildering, de zoo anders geleerde BRONGNIART, behandelde haar bijna als oen porceleintafereel en beoordeelde zelfs in één zijner brieven aan den kundige BONTEMPS, de Glasschildering der ouden met de volgende regelen: '*Il faut empêcher cette décadence ou plutôt cette réculade.*'(1)

Niettegenstaande al de tegenkantingen welke BONTEMPS ontmoette, liet hij zich door niets afschrikken en volhardde tot het einde in het vooruitzetten der ware beginsels van dekoratieve Glasschildering. Zijne pogingen bleven niet vruchteloos; leerlingen kwamen tot zelfs uit Engeland om zijne lessen te volgen en korten tijd daarna vond men in alle deelen van Frankrijk de school van BONTEMPS vertegenwoordigd.

Als schrijvers die door hunne werken over dit vak van schildering menigen goeden wenk gaven, mogen wij REBOULLEAU, LASTEYRIE, CAUMONT, DIDRON, LASSUS, LÉVY, HUCHER, enz. niet vergeten.(2).

Al de namen der glasschilders doen kennen welke zich in de laatste dertig jaren in Frankrijk gevestigd hebben, ware ons onmogelijk; de lezer bevredige zich dus met de volgende: THEVENOT, GERENTE, LUSSON, DIDRON, MARECHAL, GUGNON, enz.

Wanneer wij vele der tegenwoordig in Engeland uitgevoerde glastafereelen beschouwen, moeten wij bekennen, dat

(1) BONTEMPS, *Guide du verrier*, blaclz. 709.

(2) REBOULLEAU, *Manuel complet de la Peinture sur verre, enz.*, 1844. Encyclopédie Roret.
LASTEYRIE. *Histoire de la peinture sur verre*.
CAUMONT. *Abécédaire d'archéologie*. Caen, 1869.
DIDRON et LASSUS. *Annales archéologiques*.
LÉVY *Histoire de la Peinture sur verre*. 1860.
HUCHER. *Vitraux peints de la Cathédrale du Mans*. 1865.

dit land, in het huidige tijdvak der Glasschildering de eereplaats inneemt.

De wedergeboorte der oude kunst, heeft zich dààr op eene verbazende wijze ontwikkeld; niet alleen poogt men, door nauwgezette zorg de middeneeuwsche kunst in kleur en teekening te evenaren, maar ook door het bereiden hunner hobbelige ruiten tracht men het flikkerend effekt der oude glasramen weertevinden. Wel is waar had men in Frankrijk al vroeger aan zulke glassoorten gedacht, maar zoo als BONTEMPS het ergens zegt, is het veel moeielijker en kostbaarder ruwe ongelijke vensterglazen dan effen gladde ruiten te bewerken.

De nijverheidsgeest der Engelschen is genoegzaam bekend; men weet dat zij voor niets terugwijken; ook zien wij dat, om aan de eischen der glasinbranders te voldoen, de glasfabrikanten de onderscheidene glassoorten der ouden in al hunne gebreken namaken.

Het zoogenaamde *crown-glass* (kroonglas), welk uit ronde schijven bestaat, verkrijgt men door de gesmoltene glasmassa al draaiende tot een eivormigen bol te blazen. Om de glasbel van de blaaspijp at te scheiden neemt de helper met een ijzeren staafje een weinig gesmolten glas uit den kroes; door drukking doet hij zulks aan den knoop of glasdruppel die onderaan hangt vast kleven, en zóó hecht zich de bol aan de ijzeren roede. Hierop raakt de oppergast met een koud ijzer de plaats, waar de glasbel aan de blaaspijp vastzit. Door de schielijke verkoeling springt de pijp los on vertoont zich daar eene ruime opening. De glasbol, door al die bewerkingen te veel afgekoeld, wordt op nieuw in den oven verhit, terwijl de glasblazer langzaam de stang ronddraait. Naarmate het smeltpunt van het glas nadert, versnelt hij de beweging; dan spreidt zich de weeke glasmassa uit hoofde der middenvliedende kracht uit een, en zóó vormt er zich weldra een platte schijf die zich bij verkoeling als uit eene aaneenschakeling van ringen gevormd voordoet.

De ongelijke dikte dor ruit veroorzaakt die talrijke schakeeringen van dezelfde kleur, welke de kundige glasschilder

doelmatig weet te benuttigen. Wat het straalbrekend vermogen betreft zoo kunnen wij de golvende oppervlakte dier schijven niet beter dan bij trapvormige lenzen vergelijken. In de middeneeuwen was het gebruik dezer ruiten schier algemeen; in het zuidelijke gedeelte van Europa - bijzonder voor prachtige gebouwen - worden ze tegenwoordig nog gebezigd. Een andere, niet minder belangrijke glassoort die men der Engelsche nijverheid te danken heeft is onder de benaming van *cathédral-glass* gekend. De flauwe groene tint, de hobbelige oppervlakte en met luchtbellen doorzaaide platen, maken ze best geschikt om eene gedeeltelijk geschilderde raam aan te vullen. Vooreerst is het halfgekleurd licht, dat door dergelijke ruiten de kerk binnendringt, minder koud, en kan men het als overgangstoon tusschen tafereel en steenwerk beschouwen; verders hebben deze glazen het voordeel dat zij aan geel of andere smeltverwen hun vonkelend effekt mededeelen.

(*Wordt voortgezet*.)

Boekbeoordeeling.

I.
Een huwelijk in Indie, door Mina Kruseman. 's Gravenhage bij Martinus Nijhoff.

Ontegenzeggelijk heeft Mej. Kruseman's boven genaamde roman in de Nederlandsche letterwereld veel ophef gemaakt. Als ik zeg: *roman* dan misken ik echter ten eenenmale de bedoeling der schrijfster, die in haar voorberecht o.a. verklaart dat het boek is ‘geen verhaal, geen roman, geen novelle zelfs; maar alles en niets; want 't is een droeve kreet uit het werkelijke leven, een zwakke kopie van de fantastische

realiteit, een greep uit de natuur wêergegeven vrij en grillig als de waarheid.' Nu moetik eerlijk bekennen, dat diè 'zwakke kopie van de fantastische realiteit' mij onder de lezing menigen kreet van bewondering voor het buitengewone talent der schrijfster hoeft ontlokt, maar dikwijls ook menigen welgemeenden uitroep van strenge afkeuring. Mej. Kruseman heeft zich ook in *dit* werk - gelijk zij in hare beide schetsen '*Uit het leven van een Dokter*' en '*Zusters*' deed - de verdedeging ten doel gestold van de rechten der vrouw, welke naar hare meening door bijkans alle 'heeren der schepping' mêedoogenloos worden aangerand. Zij heeft in scherpe, vaak ruwe trekken willen doen uitkomen hoe wreed en eindeloos bitter de ware vrouwelijke natuur lijdt onder de barbaarsche zelfzucht, aan 't mannelijk karakter in 't algemeen eigen, voornamelijk wanneer zich ten gevolge van die zelfzucht eene tiranij bij den man openbaart, die al de kiemen van teederheid en liefde bij de vrouw jegens zulk een man verstikt. Zij heeft willen doen zien hoe naamloos hard en onrechtvaardig de wereld schier altijd over de gehuwde vrouw oordeelt, wier leven door haar echtgenoot wordt vernietigd, en die bij eenige leiding door den man een gelukkig on liefdevol leven had kunnen kunnen hebben.

De misstap waartoe de heldin Louise Van Amerongen komt wordt niet door haar bedreven, dan nadat zij door felle smart en duldeloos lijden tot waanzin vervallen is, on hoeveel deze omstandigheid nu strekken moet om haar dien mistap niet toe te rekenen, zoo mag niet uit 'toog verloren worden hoe bovenmatig afstuitend het beeld van een man wordt, die een krankzinnige vrouw tot zijne verachtelijke doeleinden overhaalt.

Er gaat dan ook niets boven de schrilheid en afschuwelijkheid in de voorstelling van dien Lawson, die van Louise's meening dat hij niet Lawson is maar Werner, de eertijds door haar zoo geliefde jongeman, wiens dood haar tot waanzin heeft doen vervallen, misbruik maakt en haar vertrouwen om den tuin leidt.

Het karakter van *Louise* is, oven als de moeste in 't werk

voorkomende vrouwenfiguren, op meesterlijke wijze geteekend; maar dat van haar echtgenoot, den afschromelijken resident *Stevens van Langendijk*, leidt m.i. aan schromelijke overdrijving. *Van Langendijk* is niet bloot een slecht mensch, hij is een monster, dat niets menschelijks meer bezit, dat door geen enkelen hartstocht van welken aard dan ook tot handelen wordt gedrongen, en een man die in geen enkel oogenblik van zijn leven iets anders is dan een verstokte wreedaard of een blok ijskoud marmer. Uit een oogpunt van echte kunst heeft zulkeen figuur geen reden van bestaan.

Ondanks deze weinige aanmerkingen - die met andere te vermeerderen zouden zijn, maar die hier onbewezen moeten gelaten worden - heeft toch het werk van Mej. Kruseman, in zijn geheel genomen, alleszins recht van van zijn.

Er komen bladzijden in voor van heerlijke schoonheid, van diepen eenvoud, van aandoenlijke waarheid. In de wonden onzer moderne maatschappij wordt krachtig het mes gezet, op de gebreken van het moderne leven wordt met snijdend sarcasme onverbeterlijk gewezen, en om die reden alleen zou het boek ten volle lezenswaard zijn, omdat het niet slechts uit de pen van de schrijfster is gekomen - aan *penne*vruchten is onze letterkunde rijk genoeg - maar wijl het ontstaan is uit haar innigste overtuiging en haar gloedrijk zieleleven.

's *Hage*, 1874.

FR. SMIT KLEINE.

II.
Jaarboekje der Volksmaatschappij '*de Veldbloem*' 1873-74. Brussel, snelpersdruk van X. Havermans. -

Niet zoozeer op het gebied der Literatuur als wel op dat der Vlaamsche Beweging heeft de bovengenoemde vereeniging zich sedert lang in het Vlaamsche Land doen kennen. Een eigentlijk letterkundig karakter heeft dit Jaarboekje dan ook

niet. Het valt al dadelijk in het oog dat *de Veldbloem* met deze uitgave hoofdzakelijk het verslag harer werkzaamheden, dus haar Vlaamsch propagandewerk voor doel heeft. Dat zij - hoe en waarom begrijpen we niet juist - zich ‘van de letterkundige beweging heeft afgescheiden’ zegt overigens op blz. 11 haar verslaggever zelf.

Van daar dat het ons niet verwonderen moet in dit bundeltje een paar verzenstukjes uitgezonderd, geene bijdragen van louter bolletrischen aard aan te treffen.

Wat betrekkelijk het méést plaats inneemt zijn de *Verslagen* voor 1871 en 1872, door Emiel Courtmans en Th. Verschueren. Het daarin medegedeelde getuigt dat de Brusselsche volkskring zoo niet steeds met praktisch gevolg, althans met onvermoeibaren iever op het gebied der Vlaamsche politiek werkzaam is, en dat hij, o.a. door de inrichting der Vlaamsche volksvoordrachten in de hoofdstad, onmiskenbare diensten aan de moedertaal bewijst. Beide verslagen zijn geleidelijk opgesteld. Niet van eenige éénzijdigheid vrij te pleiten scheen ons echter het laatste, bepaaldelijk wat het daarin voorkomend relaas van den Vlaamschen Landdag betreft.

Behalve een beknopte levensschets van *Eugeen Zetternam* door J. Reinaerd, verdienen verder een paar goedgeschreven bijdragen te worden vermeld, geteekend Marius: ‘1° *De Sansculotten in Vlaanderen*’, waarin de schrijver betoogt hoe de fransche overheerschers ook toenmaals de Vlamingen hebben behandeld, ja, zooals een onzer geachte medewerkers(1) het zeer terecht noemde, hoe hun broederkus voor Zuidnederland een echte Judaskas is geweest. 2° ‘*De Vrijheid’* een krachtig artikel waarin o.a. den heldenstrijd onzer voorvaderen tegen uitheemsche verdrukking en geloofsdwang wordt herdacht.

De Poëzie is in het Jaarboekje der *Veldbloem* weinig, of liever in het geheel *niet* vertegenwoordigd; want ‘*Een kruisken maken*’ en ‘*Broodjes zoet om eten*’ (?) door Alphons, kunnen wij met don besten wil der wereld geen ‘poëzie’

(1) J.O. De Vigne: *De Vlaamsche Kunstbode*. 2de Jg.

noemen. Wij raden den maker van die *mooie* versjes aan, maar al dadelijk op het rijmen ‘een kruisken te maken’, liever dan het publiek zulke ‘zure broodjes’ aan te bieden. De heer Alfons zegge gerust den Muzen vaarwel; want blijkbaar is het dat ze van hem niet weten willen. In *proza* zal hij misschien gelukkiger wezen.

III.
Lettervruchten van het Studentengenootschap ‘*Met Tijd en Vlijt*’ - Leuven, drukkerij Van Linthout. 1874.

Dat ‘*Tijd en Vlijt*’ zijnen taalgenoten andermaal op een keus uit zijne ‘lettervruchten’ vergast is op ons kunstgebied een niet onbelangrijk feit. Trouwens, mogen er tusschen de thans aangeboden vruchten ook al eenige onrijpe worden gevonden - iets wat bij eene uitgave van dien aard moeielijk te vermijden valt - toch mag deze nieuwe bundel alleszins zijnen voorgangers waardig heeten.

Zoo in gebonden als ongebonden stijl, is voor verscheidenheid gezorgd. Vooreerst komt eene welverdiende *Hulde* aan de nagedachtenis van den stichter der vereeniging, den moedigen taalverdediger Emanuël Van Straelen, wiens door Nauwens gegraveerd portret den bundel opluistert. In de merkwaardige redevoeringen, door de heeren Dr Vander Molen, Prof. Willems, Max Bausart, Camiel Siffer en P.J. Backx, deels bij de begrafenis, deels bij de onthulling van 's mans gedenkteeken te Cappellen uitgesproken, vinden wij op veelzijdige wijze Van Straelen's verdienstelijken levensloop geschetst.

Nemen wij thans de verdere prozastukken in overzicht. Natuurlijk bepaalt zich onze taak bij het louter litterarisch gedeelte; een kunstblad als het onze, dat uit zijnen aard zelven aan theoligische of staatkundige kwestiën vreemd blijft, heeft enkel de eigentlijke kunstwaarde der verschillige bijdra-

dragen te beoordeelen. Het spreekt derhalve van zelfs dat wij de strekking ervan geheel en al voor der schrijvers rekening laten. Deze aanmerking betreft b.v. het overigens goed geschreven artikel '*Vrijheîd'* van Prof. A. Dupont, die, na zoo wattegen de vrijheden onzer onzer eeuw geschermd te hebben, ten slottede weinig bemoedigende meening uit: dat de moderne maatschappij, verre van vooruitte gaan 'met rasse schreden hare ontbinding te gemoet rent.'

'*Over de welluidendheid der Nederduitsche taal,'* door J. Bols, en '*Detragische zijde des Levens'* door H. Claeys, zijn twee even zaakrijke als boeiende verhandelingen, die bij de voordracht in '*Tijd en Vlijt*' ongetwijfeld verdienden bijval hebben gevonden.

Betreffende den toestand der letteren in België omtrent 1600 deelt Dr. Alb. Th. verder '*Een paar opmerkingen*' mede, en de heer A.S. over de *Puinen der St-Baafs-Abdij te Gent*, waarna wij een opstel *'Over oorspronkelijkheid in Letterkunde*' aantreffen, onderteekend: Jan Van Ryswyck student. Zoo wij ons niet vergissen, is deze een eigen zoon van wijlen Jan V.R. den Antwerpschen volksdichter. Voor de eerste maal is het dat wij hem op letterkundig gebied ontmoeten, en onder meer dan èèn opzicht mag zijn artikel in de LETTERVRUCHTEN een goed geslaagde proeve heeten. Taal en stijl laten weinig te wenschen, en in dit stuk komen wenken, die door alwie zich aan de beoefening der fraaie letteren wijdt dienen in acht te worden genomen.

Het laatste en uitgebreidste prozastuk handelt '*over het Schoone in de Kunst'*. De schrijver M. Ad. DeCeulenaer, geeft blijk van ernstige esthetische studie en daarenboven van veel belezenheid. De beroemdste nationale en vreemde kunstschrijvers zijn door hem met vrucht geraadpleegd geworden. Hier en daar kwamen zijne beschouwingen ons echter wat overdreven, en zijne bewijsgronden wel wat vèrgezocht voor.

Vermelden wij nog terloops een paar prozaverhaaltjes door J. Van Ryswyck en Jul. Vander Linden, en gaan wij tot het vak der Poëzie over, waarin een grooter aantal leden, en

daaronder enkelen met goed gevolg, hunne krachten hebben beproefd.

Het puikgedicht van den bundel is, naar ons inzien, D. Eug. Van Oye's Idyllische fantazie '*De Bloem*'. Dit stuk, dat in den Cantaten-prijskamp van 1869 meêgedongen heeft, is bijzonder oorspronkelijk als idee en keurig van vorm. Als inleiding komt het volgend overheerlijk Recitatief:

'Een kind gelijk, half sluimrend, half ontwaakt
dat onbewust des levens volheid smaakt,
daar 't in zijn warme wiegje ligt
te lachen naar het liefdelicht.
dat uit zijn moeders oogen blaakt,
terwijl ze 't slaaprig hoofdje streelt,
waar nog een laatste droom in speelt, -
zòò ligt de Bloem, in sluimer half gewiegd,
bij 't morgenstralenstroomen
en 't ruizelen van de boomen
waarover het dartelig windje vliegt,
onduidelijk te droomen.'

Wie zóó de natuur te vertolken weet is dichter in de ziel.

Ook de heeren Dr Smets en H. Claeys zijn dichters wien het geenszins aan verdienste ontbreekt.

'*In den St-Pietersberg*' van den eerstgenoemde vonden wij echter wat stroef van versificatie. Ook is in de maat de wederkeerige waarde van woorden en lettergrepen niet overal met de vereischte nauwkeurigheid in acht genomen. - '*Christene Kunst*' van H. Claeys beviel ons onder dit opzicht beter. Van wijlen Prot. David komen inde LETTERVRUCHTEN ook een drietal dichtstukken voor: twee navolgingen één oorspronkelijk, welk laatste wij verreweg als het beste beschouwen.

Tot de goede poëtische bijdragen behooren mede: *'Jubelfeest*' door den heer J.F. Hendrickx, en '*Het Leven*' een treffende poëtische vergelijking door C. Siffer. In zijn ander stuk: *'Aan mijn dorp*'[1] geeft de heer Siffer ook blijken van veel dichterlijken aanleg. Dit gedicht, waarin een zacht weemoedige

(1) Zomerghem.

toon heerscht, is wat langdradig; doch er is gevoel en kleur en gloed in die verzen. Soms wel eens wat te véel gloed:

> 'k Leerde er onder duizend kussen
> *Gloeiend* op de wang gelegd....'

Dit woord *gloeiend*, op een moederlijken kus toegepast, schijnt ons hier te sterk.

'*Ridder Fritz van Frankenbergen*' door E.S., '*De Macecliers van Brugge*' door E.D.B. en '*De Moedertaal*' door Paul Maes - ofschoon geen dezer drie stukken op ééne lijn met de vorige komt - zijn toch in de LETTEROEFENINGEN goed op hunne plaats.

Als prozaschrijver deed de heer Vander Linden ons meer genoegen dan als dichter. '*Aan een Kind*' is wel niet slecht gedacht, maar alles behalve gelukkig bewerkt. Het stuk is veel te gerekt. Enkele denkbeelden zijn verkeerd of onduidelijk uitgedrukt; zoo zegt de dichter o.a. aan het kind:

> 'ô Doe geen kwaad aan de diertjes der schepping,
> Mijn kind, *al zijn* hunne leden broos,
> *Al zijn* ze zwak, *ui zijn* zijn ze nietig,
> En schuldeloos en argeloos.'

't Is zeker niet *ofschoon*, maar eerder *omdat* die lieve diertjes 'zwak en schuldeloos' zijn, dat men ze niet tergen mag.

Meestal de overige verzenstukken zijn ofwel middelmatig, ofwel teenemaal gebrekkig: onbeduidend van inhoud of eenvoudig berijmde proza. Daar hebt ge b.v. '*de Vogelaar en de Vink*', waarin de heer Pieter Raes ons, in lange en korte verzen, vertelt hoe zeker vogeltje, 'teer en zoet', - omdat het enkel mot verloren graantjes 'zijnen honger sust en in een klare beek zijn mage bluscht (*sic*) en dan bij de eerste Lentedagen zijn hert voelt jagen van minnevuur voor 't *wettig* wijfje', enz. - kortom, hoe zekere vink met 'nen loozen trek door 'nen vogelaar gevangen en (als lokvink) in 'een gulden muite' geplaatst werd. En dan verder: hoe 'het schamel beestje' door de fleemende taal van den vogelaar *beroerd*, 'begint te dansen en te springen, te roepen en te zingen';

zoodanig ‘dat al zijn vrienden en magen uit veld en hagen’ dwaas weg komen toegevlogen. en... wip!... heelde bende in het net van den slimmen vogelaar geraakt! - En, lezer, raad nu eens wat de moraal van die bij uitstek dramatische vinkenhistorie zijn mag? Gij geeft het op? Welnu, onze poëet zal 't u maar zelf zeggen: het vogeltje ‘teer en zoet’, die lokvink met haar ‘gulden muite’ moet de kruis- of lintjesjagers verbeelden, ‘die voor rijkdom of verheven *staten*(?) hun vrienden en broêrs vergaten...’ Wel, wat deugnieten!! 't Is afgrijselijk, he? Maar dan, *wie* de dichter eigentlijk met den vogelaar bedoelt zegt hij niet. Zou dat misschien Sirezelf wezen??

A.J. COSYN.

Brieven uit Noord-Nederland.

VI.
Den Haag, 12 *Augusti* 1874.

't Is van treurige, schier algemeene bekendheid dat de hedendaagsche Nederlanders zich aan de ontwikkeling van hun kunstgevoel niet bijzonder veel gelegen laten. - Van daar hun lauwheid waar het de instandhouding van oude kunstwerken betreft, van daar ook de treurige onverschilligheid, die zich bijkans altoos openbaart wanneer er in onze Staats-provinciale-of gemeentecollegiën eene beslissing over een onderwerp de Nationale Kunst rakende, moet genomen worden. In de laatste vijf en twintig jaren heeft ziek ten onzent door 't gausche land eensdeels eene ware sloopingswoede geopenbaard tegen gedenkstukken van oude Kunst, anderdeels een schromelijke verwaarloozing van de edele monumenten onzer Kunstschool.

Onze schilderwerken worden in slechte lokalen bewaard; die, welke noodzakelijke herstelling behoefden, zijn door onbekwame handen misvormd; die welke voor prulwerken uitgegeven of aan onbekende meesters toegeschreven worden, bleken bij onderzoek van deskundigen uitstekende doeken van beroemde meesters te zijn.

Aankoopen tot vermeerdering onzer kunstschatten werden niet of bij hooge uitzondering van regeeringswege gedaan. Treffende kunstwer-

ken werden voor bespottelijk lage prijzen aan vreemdelingen gelaten. Het kunstgevoel der nazaten van *Rembrandt, Hals* en *Vander Helst* was in een vasten winterslaap gezonken. Die slaap is sinds de laatste twaalf maanden minder vast geworden. Het flinke Gids-artikel van *Jh*r *D*r *Victor de Stuers*, zeer eigenaardig '*Holland op zijn Smalst*' getiteld, heeft daaraan een forschen stoot gegeven. Om een kranke te genezen, is 't allereerst noodig - nog vòòr de medecijnen - dat men den aard zijner kwaal grondig kenne. Gedachtig aan het oudhollandsch spreekwoord dat zachte geneesheeren stinkende wonden maken, toonde *de Stuers* zich een hardvochtig dokter, die onverbiddelijk te werk ging in het opsporen der onderscheiden krankheden waaraan het Nederlandsch kunstgevoel lijdende was. 't Was alsof de medecijnmeester tot het Nederlandsche volk sprak: 'Voorloopig is mijn arbeid afgeloopen, aan u thans om gebruik te maken van de voortreffelijke geneesmiddelen u door mannen als *Van Vloten, Vosmaer* en *Thijm* aangeboden!'

De Regeering heeft het hare gedaan om aan de roepstem van *de Stuers* gehoor te geven. Zij stelde eene Commissie in van Rijks-advizeurs voor de monumenten van oude kunst en geschiedenis. Met den Commissaris des Konings (Gouverneur der provincie) in Zuid-Holland M. *C. Fock*, als Voorzitter, en *Victor de Stuers*. als Secretaris, heeft die Commissie zich voor'shands met ijver van hare taak gekweten. Voornamelijk heeft zich haar werkkring in de weinige maanden van haar bestaan bepaald tot het richten van dringende vertoogen aan met sloopingswaanzin behebte gemeenteraden. Bij de uitbreiding onzer steden en de daarmêe gepaard gaande verfraaiingen (gelijk het heet, doch maar al te dikwijls *niet* blijkt te zijn) staan de gedenkteekenen van oude bouwkunst: poorten, buizen, zalen aan vernietiging bloot. In de laatste maanden zijn de Gevangenpoort te 's Hage, de kleine Houtpoort te Haarlem en de Hoogewoerdspoort te Leiden met slooping bedreigd. De eerste is voor'shands gered; van de tweede is geen steen op den anderen gebleven en van de derde zal weldra niets dan een armelijke puinhoop aanwezig zijn. Gij bemerkt: het Nederlandsch kunstgevoel is bijlange na nog niet wakker, het slaapt zijn herfstslaap. De zomersluimering is nog niet nabij; het ontwaken in de lente wanneer zal het aanbreken?

E.S.K.

P.S. De geschiedenis van de slooping der schoone Hoogewoerdspoort is echter zòò treurig-vermakelijk dat ik er uwe lezers in mijn volgenden Brief mêe bekend zal maken.

Kunstkroniek.
- (15 *Juli* 1874 - 15 *Augusti* 1874). -

Tooneel- en letterkunde.

- **Prijskampen.** - Ziehier den uitslag van den tponeelwedstrijd, door de koninklijke maatschappij '*De Wyngaerd*' van Brussel uitgeschreven:

Voor NOORDERLAND: - 1e Prijs, niet toegewezen; - 2e Prijs aan de Rederijkkamer '*Nut en Genoegen*' van Gorinchem; 3e Prijs, aan de vereeniging '*Onder ons*' van Utrecht.

Voor ZUIDNEDERLAND: 1e Prijs aan '*Hoop en Liefde*' van Antwerpen; - 2e Prijs aan '*De ware Vrienden*' van Hasselt' - 4e Prijs (bijgevoegd) aan '*Vlamingen Vooruit!*' van Leuven; '*De Vlaamsche Ster*' van Yperen; en '*De Verbroedering*' van Antwerpen.

De Jury was samengesteld uit de heeren: E. Stroobant, (Voorzitter), Felix Vande Sande, F. Vander Voorde, Alex. Dandois en J. Schaumans.

- Bij het ter pers leggen vernomen wij dat de heer Emiel Van Goethem van Gent, in den Tooneelletterkundigen prijskamp van '*de Wijngaard*' met algemeene stemmen den eersten prijs heeft behaald met het stuk '*Vriend Kobus*.' - De volledige uitslag in ons volgend nummer.

- In den door '*Het Willemsfonds*' uitgeschreven Novellenprijskamp is de uitgeloofde prijs toegekend aan den heer Pieter Geiregat, letterkundige te Gent. Het bekroond stuk (no 6) is getiteld: '*Mismaakt zijn*', met kenspreuk: 'Stort uw hart in uwe schriften uit' - Eervolle meldingen werden verleend aan de stukken: '*Tonia*' (no 3), '*Geertje*' (no 5) en '*Kermisgasten* (no 8).

De schrijver van het eerste is M. Aug. Van Acker van Eecloo, en van het tweede M. Edm. Campers van Antwerpen.

De Jurij bestond uit de heeren: G. Minnaert, A.M.N. Rayon, F. Rens, W. Rogghé, en Max Rooses.

-- In den letterkundigen prijskamp van den '*Olijftak*' te Antwerpen heeft de Jurij de volgende uitspraak gedaan:

VOLKSLIED. Eenige prijs: M.G. Antheunis-Conscience, van Thourout, met '*Der Kerels zonen*'

WERKMANSLIED. Eenige prijs M.W.G. Borrias van Arnhem, met het lied dat voor kenspreuk draagt: 'Zing, Antwerp's maagd, de lente is weder daar!'

ZEEMANSLIED. Eenige prijs: M. John Browne, van Voorburg (bij den Haag,) met het lied dat voor kenspreuk draagt: 'Soyez! discret!'

GEZELSCHAPLIED. Prijs niet toegekend.

MINNELIED. Eenige prijs, aan M. Antheunis-Conscience, voornoemd, met '*het Lied der Minne*.'

VERHANDELING OVER MARNIX. Eerste prijs: M... J. Vander Have, van Utrecht; - 2^{e} prijs (bijgevoegd): aan M.H. Vanden Bosch, van Antwerpen; - 3^{e} prijs (bijgevoegd): aan M. Edw. Van Bergen, van Antwerpen. - Eervolle melding aan het stuk n^{r} 9.

Er waren 64 volksliederen, 58 Werkmansliederen. 53 Zeemansliederen, 48 Gezelschapsliederen, 78 Minneliederen, en 14 Verhandelingen over Marnix ter mededinging ingezonden.

- Ziehier het progamma der Prijskampen voor 1876 uitgeschreven door de klas van Letterkunde der Koninklijke Akademie van Belgie:

1^{e} Vraag. - 'In groote trekken de litterarische geschiedenis van Henegouwen, schetsen.'

2^{e} Vraag. - 'Men vraagt eene historische studie over de liefdadigheids-gestichten in België, sedert het Karlovingisch Tijdvak tot aan de afkondiging der Kerkvergadering van Trente. Hunne inkomstmiddelen, hun bestuur, hunne betrekkingen met de kerk en met de tijdelijke macht, hunnen inwendigen leefregel doen kennen; hunnen invloed op den stoffel ijken en zedelijken toestand der arme klassen waardeeren.'

3^{e} Vraag. - 'De geschiedenis van het jachtrecht en der wetgeving op de jacht in België en in het Luikerland opgeven.'
Bij die geschiedenis beknopte verhalen voegen over het-

zelfde onderwerp in Frankrijk, Engeland, Duitschland Italië en Holland.

4e Vraag. - 'De geschiedenis der Dietsche Taalkunde tot op het einde der XVIe eeuw opmaken.'

5e Vraag. - 'De onderhandelingen, die het Traktaat van Westfalië (1648) voor gevolg hadden, blootleggen. Het karakter en de uitslagen van dit beroemd feit, met betrekking tot de Nederlanden, aanduiden.'

- De Gemeenteraad van Antwerpen heeft den heer Victor Driessens, voor een termijn van 3 jaren, benoemd tot bestuurder van den nieuwen Nederlandschen schouwburg.

Vervolgens werden tot leden van den Tooneelraad van gezegden schouwburg benoemd: in den Gemeentenraad, de hhn. Vander Taelen, Ragheno, L. De Winter, Marckelbach en Suremont; buiten den Raad, de hhn. Jaeobs-Beeckmans, J. Veders, zoon, Aug. Michiels, Emm. Rosseels en C. Simillion-

- Morgen (zondag, 16 Augusti) wordt de nieuwe Nederlandscheschouwburg van Antwerpen plechtig goopend. Behalve het symphonisch oratorio '*Brutus*' van Vanden Eede, door de koninklijke Maatschappij *De Melomanen* van Gent, en de *Vrede*, cantate door Richard Holl, zal te dier gelegenheid ook het zoo gunstig gekend tooneelspel '*Uitgaan*' van den Noordnederlandschen schrijver Glanor, door den tooneeIfroep des heeren Victor Driessens worden opgevoerd, denkelijk gevolgd door een blijspel van P. Billiet van Antwerpen.

In antwoord op een artikel van '*Recht door Zee*' waarin de keus van een *Hollandsch* tooneelspel werd afgekeurd, schreef onlangs het '*Volksbelang*' van Gent:

'Het Noorden mag niet *vreemd* blijven aan ons kunstleven en wij niet aan het kunstleven van het Noorden. Beider letteren kunstleven zou integendeel in beider belang moeten inéén smelten. Daartoe mede te helpen is onze plicht bij elke mogelijke gelegenheid.'

- Wenschende eene kleine vergoeding te geven voor de teleurstelling ontsproten uit het mislukken van 't Nederlandsch

Congres te Leiden, heeft de rederijk-kamer '*De Olyftak*' met kenspreuk: 'Labore et Constantia', van Antwerpen, besloten bij gelegenheid der Stadskermis (16 en 17 Angusti a.s.) een luisterrijk letter-en toonkundig feest interichten, tot welks bijwoning alle Noord en Zuidnederlandsche Letterkundigen beleefdelijk uitgenoodigd worden.

In de Tooneelzaal van den nieuwen Schouwburg zal op Maandag 17 Angusti, de groote *Letterkundige zitting* plaats hebben.

Ziehier de namen der reeds ingeschreven sprekers, met de te behandelen onderwerpen:

J. de Geyter, als Voorzitter van 'de Olijftak': *Welkomstgroet aan de Noord-en Zuid Nederlandsche Letterkundigen*. - Emm. Rosseels: *Feest-rede*. - J.P. Hazenbroeck, (Amsterdam) *Beethovens doofheid*. - Dr. J.K. Beynen, ('s Gravenhage). *Het onderwijs in de geschiedenis voor onzen tijd*. - Ju-Vuylsteke (Gent)... - D. Sleeckx (Lier): *Theodoor van Kyswyk als Volksman*. - Dr. R.A.S. Piccardt (Goes). *Volksdichters en volksgedichten*. - Emm. Hiel (Brussel). Trilogie 1° *Aan de vlaamsche vrouwen*. 2° *Aan de vlaamsche mannen*. 3° *Aan de vlaamsche jonkheid*. - Dr. Jan ten Brink (s' Gravenhage): *De Nederlandsche letteren in de XIX*e *eeuw, een tijdperk van frisschen bloei*. - Prof. J.F.J. Herremans (Gent)... - Paul Fredericq (Arlon): *Het onderwijs der geschiedenis van ons gezamentlijk Nederlandsch Vaderland in de scholen van Noord en Zuid. - Slotwoord* door den Voorzitter.

Op Zondag 16 Augusti, zullen de deelnemende letterkundigen op het Stadhuis door het *Gemeentebestuur* worden ontvangen.

- Aan de nieuwe inschrijvers op het *Willemsfonds* wordt Jul. Vuylsteke's '*Korte statistieke beschrijving van België*' als premie gezonden.

- *Het Willemsfonds* van Gent heeft aan de Rhetorica van Eecke (Fransch-Vlaanderen) eenige boeken gezonden, om gevoegd te worden bij de prijzen, die deze maatschappij heeft uitgeloofd in haren prijskamp van Vlaamsche Declamatie en Zangkunde, die, zooalsmen weet, den 6 September e.k. plaats vindt.

- Uit de gemeente Edighem meldt men ons dat onlangs aldaar door den jongen letterkring '*Vlaanderen's jongste telgen*' van Antwerpen, met zeer goed gevolg eene openbare voordracht werdt gegeven. De heer Kaeses voerde het woord, en verschillige nederlandsche stukken werden er gezongen en gedeclameerd.

Dezelfde kring hield dezer dagen ook eene dergelijke zitting te Bouchout, geboortedorp van J.F. Willems. Na het feest begaf men zich naar Willems' graftombe, waarop een immortellenkrans werd neergelegd.

- De heer Fr. Rens, verzamelaar van het *Nederduilsch Letterkundig Jaarboekje*, waarvan tegen 1875 de 42ste jaargang wordt aangekondigd, heeft aan de medewerkers zijn jaarlijkschen oproep gestuurd. De bijdragen worden vóór 20 Augusti ingevraagd.

- De gekende dichter J. De Geyter van Antwerpen houdt zich tegenwoordig onledig met eene nieuwe bewerking van het epos '*Reynaert De Vos*' volgens de oudste afschriften en de beste bronnen verzorgd. Dit werk ligt reeds gedeeltelijk ter pers.

- De '*Standaard*' meldt, dat de uitgave van Groen Van Prinsterer's studie over Barneveld in den loop dezer maand mag worden te gemoet gezien.

- Naar '*Het Vaderland* verneemt zal binnenkort het prospectus verzonden worden van een nieuw periodiek geschrift, dat onder den titel '*De Juridische Spectator*' zal verschijnen bij den heer D.A. Thieme, en zich vooral ten doel zal stellen critiek der rechtspraak en wetgeving in Nederland te leveren.

(*Nieuwsblad, v.d. Boekhandel*.)

Toonkunde.

- **Prijskampen**, - Ziehier don uitslag van den zangprijskamp door de Gentsche Maatschappij *Rarekiek en C*e uitgeschreven:

ROMANCEN. 1e Prijs: M. Delannoy (*Gent*); - 2e prijs: M.F. Veyrière zoon (*Antwerpen.*)

TWEEZANG. Eenige prijs: MM. de gebroeders Coppens.

VADERLANDSCH LIED. 1e prijs: M. Veyrière, voornoemd; - 2e prijs: M. Timmerman (*Gent*).

KLUCHTLIED: 1e Prijs: M. Frembgen (*Gent*); - 2e prijs, niet toegewezen.

Buiten prijskamp werd aan M. Crispyn (*Antwerpen*) een bijzondere prijs toegewezen.

- In den internationalen wedstrijd voor harmonie, te Aken heeft Belgie zich andermaal onderscheiden. De eerste en de tweede prijs worden behaald door de maatschappijen *St-Cecilia* en *Rhetorica*, van Hasselt, de derde door het muziekkorps van van de *Vieille Montagne*, van Moresnet.

- Het eerste boekdeel van het werk op de muziek in den ouden tijd, waaraan M. Govaart sinds vele jaren werkt, zal op het einde dezer maand verschijnen.

Beeldende kunsten.

- **Prijskampen.** - De Jury uit den grooten Staatsprijskamp voor Gravuur, door de Academie van Antwerpen geopend, heeft dezer dagen uitspraak gedaan. De prijs van Home is toegewezen aan den heer Frans Lauwers, en eene eervolle molding aan den heer Jos. Dirckx, beiden van Antwerpen. De werken der mededingers zijn gedurende eenige dagen in de Akademie ten toon gesteld eweest.

- In den Stadsprijskamp voor den prijs van Rome ter Tee-en-academie van Gent is de heer Karel Van Rysselberghe bekroond geworden. De hoeren Hebbelinck en Octaaf Van Rysselberghe hebben eene eervolle melding bekomen. Dit jaar waren 6 leerlingen waardig geacht aan den wedstrijd deel te nemen, die voor onderwerp had: een ontwerp van *stadhuis*.

- De Jury die gelast was met de beoordeeling der voorwerpen, in de Maatschappij voor *Nijverheid en Wetenschappen* te Gent tentoongesteld, heeft onderscheidingen toegekend aan de volgende exposanten: MM. Fievé en Cruls, gebr. Wild, gebr. Fievé (*Nuttigste voorwerpen*); - MM. Dua, Ad. Paternotte, Van der Espt, Sacré, Mej. Petit (*Kunstwerken*); M. Schubart (*Wetenschappelijke Toestellen*); - MM. Dutry-Colson, Delpierre, Delmotte, Van Overstraete en Co, Sugg en Co, Roettger,

Goemaere-Note (*Vreemde voortbrengselen*); - De Smuel (*Beeldende Kunsten*).

De Belgische Academie van Oudheidkunde heeft tegen 1876, de volgende prijsvragen uitgeschreven:

Eerste onderwerp: Prijs 500 fr. De Geschiedenîs van de stichting der drukkerij van Plantijn en zijne opvolgers.

Tweede onderwerp: Prijs 500 fr., gesticht door het Staatsbestuur. De Geschiedenis der Romeinsche beeldhouwkunde in Belgie.

Derde onderwerp: Prijs, 500 fr. Een oudheidkundig of historisch vraagstuk betreffende het voormalig prinsdom van Luik. De keus des onderwerps wordt den schrijver overgelaten.

Onverminderd deze prijzen zal de Academie aan eiken bekroonden schrijver een verguld zilveren eermetaal toekennen, alsook 50 exemplaren zijner verhandeling.

De verhandelingen zullen in het FRANSCH *moeten worden opgesteld!?* Zij zullen, *portvrij*, vóór den 4^{n} Maart 1876, ter algemeene secretarij, Consciencestraat, 22, te Antwerpen, worden gezonden.

- Wij vernemen dat in eene der zalen van het Museüm van Brussel een ongeval heeft plaats gehad, dat erge gevolgen zou kunnen gehad hebben. Een groot stuk van de kroonlijst dezer zaal is losgeraakt en op de schilderijen van Rubens gevallen.

Men heeft gelukkiglijk de zekerheid, zegt het *Volksbelang*, dat de schade nog zal kunnen hersteld worden, en het is niet te betwijfelen of een onderzoek zal ingesteld worden om verdere ongevallen van dien aard in de herbouwde gaanderijen te voorkomen.

Vlaamsche belangen.

- De vlaamschgezinde provincieraadsheer M.J.O. De Vigne heeft in den Raad van Oost-Vlaanderen een merkwaardige *Nederlandsche* redevoering uitgesproken over het bederven van het Scheldwater. De heer Goeverneur Graaf 't Serclaes, de gegrondheid van het princiep ‘in Vlaanderen Vlaamsch’ erkennend, heeft in dezelfde taal aan den heer De Vigne geantwoord.

Met genoegen bestatigen wij, dat, naar het voorbeeld der Provincie Antwerpen, ook de Raad van Oost-Vlaanderen meer en meer het gebruik der moedertaal voor zijne Merkzaamheden invoert. - In West-Vlaanderen schijnt echter de toestand min gunstig te wezen. Onder voorwendsel dat in dien Vlaamschen Raad twee of drie Walen zetelen, wordt daar schier uitsluitend *Fransch* gesproken. Waarom achten die twee of drie heeren het zich niet liever ten plicht de taal der door hen vertegenwoordigde bevolking aan te leeren?

- Het is den 17 dezer dat de Wet-Coremans, die het Taalgebruik voor de Rechtbanken regelt, in voege komt. Te dier gelegenheid wordt op 21 dezer aan den volksvertegenwoordiger Coremans een groot feestmaal aangeboden, in de beneden-zaal der koninklijke Akademie. De prijs is 5 frank, zonder de wijnen. Lijsten van inschrijving liggen open, tot Woensdag 19, bij de bureelleden van het komiteit: MM. Alphons della Faille van Leverghem, lid der Bestendige Deputatie van Antwerpen, eerevoorzitter; Jan Decleer, lid van den Provincialen Raad, voorzitter; Frans Van Boghout, lid van den Provincialen Raad, en C.L. Berlamont, onderwijzer, secretarissen; Jaak Van den Bemden, oud-gemeenteraadslid, schatbewaarder.

Necrologie.

- FRANS SCHERMERS, verdienstelijk toonkundige, overleden te Antwerpen. - Behalve eene in 1845 bekroonde cantate, heeft men hem eene komische opera '*De Grootboekhouder van Lieven Bauwens*', getoonzet op woorden van den gekenden schrijver Baron Jul. de St-Genois, alsook verscheidene openingstukken, die vroeger met zeer veel bijval te Antwerpen worden uitgevoerd.

J.B. BERNAERTS, talentvol beeldhouwer, in 1830 te Antwerpen geboren en onlangs te Parijs overleden. Op de jaarlijksche expositiën van Frankrijk behaalde deze kunstenaar een groot aantal eervolle meldingen. '*De vrouw van den visscher*' is een zijner merkwaardigste voortbrengselen. De heer Bernaerts, die even als alle Vlamingen een diep gevoel van de kleur bezat, beoefende ook soms de schilderkunst, waarvoor hij eveneens van veel geschiktheid blijken gaf.

Verschenen werken.

- EENE VERWARDE ZAAK. Dorpsverhaal door Hendrik Conscience. Met 4 platen van Ed. Dujardin. Antwerpen bij Van Dieren en Co. - Prijs 2 fr.
- MARCHE SOLENNELLE, par Ed. Gregoir. Gand chez De Vylder.
- RECHT VOOR DE VUIST, door Hendrik Keurvels. Gent Drukkerij van Dullé-Plus. Prijs fr.1.50.
- LA STATUE S. VANDE WEYER. Epitre à mes concitoyens, par un Louvaniste. Bruxelles. 12 pages.
- LE THÉATRE VILL AGEOIS EN FLANDRE, par Edm. Van der Straeten. Bruxelles F. Claessens. -
- LETTERKUNDIGE SCHETSEN, door Dr. Jan Ten Brink. 3e afl. Haarlem bij de Erven F. Bohn. - Prijs per afl. 0 gl. 55.
- BOER EN EDELMAN. Tooneelspel in 5 bedrijven door J.J. Cremer 's Gravengahe bij. geb. Belinfante. - Prijs 0 gl. 75.
- DE ZEVEN HOOFDZONDEN, door D. Laurillard. 4e afl. Amsterdam bij D.B. Centen. - Prijs per afl. 0 gl. 25.
- PEER MIEGMALS. Romantisch verhaal uit het Noordbrabantsche volksleven door W.J. Van Bommel Van Vloten. Alkmaar bij Kluitman 2 dln. - Prijs 6 gl. 50
- TWEE OM EEN. Oorspronkelijke roman door Emma Es. 2 dln. Arnhem bij H.W. Van Marle. - Prijs 7 gl 50.
- TWEE VERHALEN door P.F. Bruinings. (No 99 der *Gnldens-Editie*) Arnhem bij D.A. Thieme. - Prijs 1 gulden.
  DE SCHATTEN VAN DEN AARDBODEM door Dr. T.C. Winkler. Haarlem bij Kruseman en Tjeenk Willinck. - Prijs per afl. 0 gl. 50.
- CELESTA. Lyrisch gedicht door Edm. Van Herendael. Antwerpen drukkerij van Fontaine.
- GESCHIEDENIS DER STAD HALLE door Leopold Everaert en Jan Bouchery. 1e afl. Dendermonde, drukkerij van De Schepper-Philips. - Prijs per afl. 50 centiemen.
- GESCHIEDENIS VAN NEDERLANDNA 1830 door Mr. J. de Bosch Kemper. 2e deel. Amsterdam bij E.S. Witkamp. - Prijs 3 gl. 50.
  BEATRICE door W.P. Wolters. Leiden bij S.C. Van Doesburg. - Prijs 1 gl. 50

Aangekondigde werken.

- UIT HET HART. Liederen en gedichten door G. Antheunis. Ongeveer 200 blz. Dendermonde bij De Schepper. Inschrijvingsprijs: 2 fr.
  LIEDEREN *voor kleine en groote kinderen* door Emanuël Hiel. Op bestaande volkswijzen en oorspronkelijke melodiën toegepast door Leo Van Gheluwe. Leiden bij Sijtthoff.

- DE VLAAMSCHE SCHILDERSCHOOL. Declamatorium, door M.H. De Graaff. Antwerpen, bij L. Dela Montagne. - Prijs: 1 fr.

Torquato Tasso.
Biographisch-Romantische schetsen
door D^{r}. J.A. Peeters.

III.

Con la penna et con la spada.
Nessun val quanto Torquato?
(Wie is er die met pen en zwaard
Torquato Tasso evenaart?)

Tasso was te Ferrare aangekomen. Opgeruimd van geest, vol hoop en zoet verlangen, had hij den langen en moeilijken weg afgelegd. Immers, hij ging haar wederzien, haar die hij zoo teêr beminde!... Des dichters verschijning aan het Hof werd weinig, bijna niet opgemerkt. Hertog Alfonso was pas in den echt getreden en had enkel oogen voor zijne jeugdige gad. De fiere edellieden, die Tasso eertijds met hunnen haat vervolgd hadden, bejegenden hem nu met minachting, en zijne vrienden, Eleonora zelfs, in den draaikolk der feesten medegesleept, vonden weinig gelegenheid tot's dichters gezelschap. Tasso zwierf alleen en verlaten rond on verviel weldra in een diepe zwaarmoedigheid. Soms ging hij in don geest eenige dagen achteruit: hij dacht aan zijn verblijf to Sorrento, aan zijne zuster, die hem als eene moeder bemind en verzorgd had, aan hare kinderen, wier vriendelijke stemmetjes zoo streelend in zijne ooren klonken, aan het prachtig schouwspel der natuur, dat hij ginds zoo stil en ongestoord genoot. Een zucht ontsteeg zijner borst, wanneer hij dien gelukkigen tijd met den huidigen vergeleek.

Door eon talrijk gevolg van hovelingen en dienaars omgeven, was de Hertog op jacht gegaan. Tasso maakte geen deel van het gezelschap: hij wist dat zijn somber gelaat niet paste in

dien schitterenden hofstoet. Eleonora, aan eene ongesteldheid lijdend, had zich bij haren broeder laten verschoonen. Beider afwezigheid, door ijverzuchtige hovelingen weldra opgemerkt, werd het voorwerp van aller gesprekken. Tasso's naam, met inzicht bij dien van Eleonora gevoegd, klonk den Hertog meer dan eens in de ooren, en eene slecht bedwongen gramschap broeide in den boezem van den wantrouwenden vorst.

- 'Wat is er gaande, heer dichter?' vroeg hij aan een' zijner hovelingen. 'Of redekavelen de edele heeren over iets dat ik niet weten mag?' De aangesprokene welke niemand anders was dan Baptista Pigna, die zich een zoo groot dichter als Tasso waande, bij gevolg een zijner vurigste benijders, maakte eene diepe buiging on antwoordde:

- 'Edele vorst, ik kan uwe nieuwsgierigheid voldoen. Men is verwonderd geweest dat Tasso u op de jacht niet vergezelt; maar een hoveling heeft dit zeer wel uitgelegd met de aanmerking: dat er een gezelschap bestaat welk door Tasso boven het onze wordt verkozen...'

Alfonso's oogen schoten vuur en vlam. - 'Van welk gezelschap spreekt gij?' vroeg hij barsch.

Pigna zou, ware zulks mogelijk geweest nog dieper gebogen hebben, en met een veel beduidenden glimlach antwoordde de vleier:

- 'Wel, van 't gezelschap der Muzen, mijn vorst.'

- 'Gij wilt mij de waarheid verbergen niet waar?' sprak de Hertog, met een strengen doordringenden blik op den hoveling. Ik verlang, heer Pigna, dat gij op staanden voet naar Ferrare terugkeert. Dezen avond zult gij mij mededeelen, hoe en waar Tasso binst ons afwezen den tijd heeft doorgebracht.'

Die rol van bespieder beviel Pigna opperbest, doch hij verborg zijne tevredenheid en met schijnbare treurnis nam hij afscheid van den vorst.

De slepende tonen van den jachthoorn stierven weg in de verte. In het hertogelijk verblijf, nog voor een stond zoo vol leven en beweging, was thans alles stil. Tasso haalde vrijer adem; hij verliet de kamer waarin hij zich opgesloten had en

begaf zich naar den tuin die tot het Paleis behoorde. Hier spreidde de natuur, door de kunst opgesmukt, al hare schoonheid ten toon. Duizenden bloemen doorbalsemden de lucht met de aangenaamste geuren. Prachtige lommerrijke boomen verschaften den wandelaar eene frissche schaduw. Een boekje dat met zacht gemurmel zijne oevers streelde, vormde verder een bruischenden waterval en rolde schuimend en tuimelend voort. Eene menigte mythologische standbeelden prijkten langs de kronkelende paden. Een blauwe onbewolkte hemel was het gewelf van dit heerlijk tafereel, dat door de zuiderzon schitterend werd beglansd.

De dichter sloeg thans geene acht op de hem omringende schoonheden. Met gebogen hoofde en in gedachten verslonden dwaalde hij langs de slingerende paden. Maar op eens hief hij de oogen op en bleef staan. Hij was in de nabijheid van het Paleis en, als hadde eene geheimzinnige kracht er hem toe heen getrokken, hij bevond zich juist aan die zijde waar Eleonora hare vertrekken had. Des dichters gelaat word doodsbleek, zijn hart klopte onstuimig en een traan kwam zijn oog bevochtigen: '- Eleonora, Eleonora!' zuchtte hij.

Daar klonken de tonen eener cither. - Zij is het! dacht Tasso. Heeft zij dan haren broeder niet ter jach vergezeld? Maar noen, zij is het! Zij heeft de stem mijner ziel gehoord en zij antwoordt mij:' Hij, verborg zich in een bosschaadje en luisterde.

Het voorspel was geëindigd, en nu voegde eene welluidende stem hare klanken bij de zachte akkoorden van het speeltuig:

'Hij zong; - der vogelen geschal
Verstomde door het luistrend dal...'

Die woorden waren het welke de zangster hooren deed. Eene onbeschrijflijke ontroering maakte zich van Torquato's boezem meester: 'Zij bemint mij! o! ik wil het weten... Vandaag nog!' Hij was op het punt zijne schuilplaats te verlaten toen eene deur geopend werd en Eleonora zelve in don tuin trad. De jonkvrouw was bleek, de gefronste wenkbrauwen schenen

spanning des geestes te verraden. Het voorhoofd, met lichtbruine bijna blonde lokken bekroond, was tamelijk verheven; de uitdrukking van het gelaat was ernstig en zou bijna streng geheeten hebben zonder den zachten blik der donkerblauwe door lange wimpers overschaduwde oogen. Een oogenblik bleef zij staan als, wist zij niet welke richting kiezen. Toen zij even voorttrad bevond zij zich in 's dichters tegenwoordigheid.

Ja hij was daar, bevend en onthutst. Zijne bleekheid stak af tegen het lichte blosje dat nu de wangen der aan bedene Eleonora kleurde. Hij zag haar aan met een liefdevollen, zaligen blik, die tot in de diepte van heur hart scheen te willen dringen.

- 'Vergeef mij edele jonkvrouw...' stamelde de dichter. 'Ik wist niet dat mijne tegenwoordigheid uwe wandeling zou storen... '

- 'Ik waande u mede ter jacht, heer dichter,' merkte Eleonora op.

- 'De vroolijke luidruchtigheid, die in den stoet der hovelingen heerscht, strookt thans met mijne gemoedstemming niet, jonkvrouw' antwoordde Tasso. 'Ik wilde alleen zijn om aan mijne vrienden de denken... en aan U,' voegde hij er aarzelend bij.

Eene stille huivering doorliep de leden van's hertogs zuster. Zij deed moeite om te glimlachen. - 'De Muzen alléén zijn waardig uwen geest bezig te houden, heer dichter'

- 'Gij hebt gelijk jonkvrouw. Maar de dichter leeft niet alleen door den geest. Hij heeft ook een hart, en dat hart moet noodlottig beminnen on lijden!... Gij wilt heengaan, luister, ik smeek er u om. Ik weet, dat ik het recht niet heb u te beminnen, nog veel minder u mijne liefde bekend te maken. En nogtans ik moet, ik zal spreken. Het is geen bloot toeval, het is de hand der Voorzienigheid die u en mij hier te zamen gebracht heeft. Verleen mij eenige oogenblikken. - Gij weet wat ik hier geleden heb, gij weet waarom ik van hier ben weggevlucht. Bij een zeer geliefde, maar lang vergeten zuster, in de schaduw van het graf mijner moeder, heb ik eenige stille dagen doorgebracht. Mijn geest rustte, ik vergat bijna de

dichtkunst, maar de liefde heerschte in mijn hart; het beeld eener vrouw zweefde mij gedurig voor de oogen. Eene stem scheen mij immer toe te roepen: ‘Kom terug naar Ferrare!’ Doch ik had vast besloten te Sorrento te blijven, toen een briefje, dat gij kennen moet, jonkvrouw, mij van gedachte deed veranderen:

‘Hij zong, - der vogelen geschal
Verstomde door het luistrend dal...’

Nogmaals betrok een licht blosje Eleonora's gelaat.

- ‘Niet waar, ik ben vermetel mij op 't gebied der poëzie te durven wagen?’ vroeg zij. - ‘Maar ik wil die mislukte proeve niet laten bestaan.’

Zij wilde het briefje aan stukken scheuren.

‘Jonkvrouw, heb medelijden!’ zoo smeekte de dichter. ‘Laat mij deze regelen bewaren. Zij hebben mij zoo gelukkig gemaakt... Dwaze die ik ben! Ik heb mij ingebeeld dat *ik* de nachtegaal was en dat de woorden “keer nachtegaal, keer weer” tot *mij* gericht waren! Maar ik ben tot de wezentlijkheid teruggekeerd. Ik begrijp dat gij van schaamte blozen zoudt, zoo iemand buiten u wist dat ik u bemin. Onmetelijk is de afstand die ons scheidt... En toch “vervolgde hij op begeesterden toon,” toch zijt gij aan mij voor eeuwig! De namen van *Eleonora* en *Tasso* zullen vereenigd blijven gelijk die van *Beatrix* en *Dante*, van *Laura* en *Petrarca*. Dagelijks komen als om strijd machtige edellieden, gekroonde vorsten, uwer schoonheid hulde brengen. Hoe gelukkig zijn zij wanneer gij u gewaardigt hun een glimlach te schenken; hoe fier zouden zij zijn u de kroon op het hoofd te mogen zetten! Uw hart is koel en onverschillig gebleven. Gij wist, ofschoon ik het u nooit gezegd heb, Eleonora, gij wist dat een arme dichter u lief had, en uw geest werd onweêrstaanbaar naar zijnen geest getrokken. Nooit heeft uw mond die bekentenis geuit; nooit hebben uwe gelaatstrekken verraden wat er in uwe ziel omging. - Wat zou de wereld gezegd hebben! - Maar in de geheimzinnige samenneiging onzer zielen hebt gij toegestemd. En ik dank er u om, ik voel mij zoo gelukkig door dit

zalig zieleleven! En hierboven, Eleonora, zal eens de liefde ons voor eeuwig met elkander vereenigen!'

Tasso was dezelfde niet meer. Hij hield met geestdrift het hoofd opgericht en toonde met de hand den hemel aan. Zijne stem klonk helder, zijne oogen glinsterden, gansch zijn gelaat drukte de zaligste geestvervoering uit.

Eleonora weende. Door hare tranen heen sloeg zij op den dichter eenen blik, die bewondering verried.

- 'Ik doe u lijden' hernam de dichter zacht. 'Eleonora vergeef mij!... Een oogenblik had ik vergelen dat er tusschen u en mij een onoverschrijdbare afgrond gegraven is. Dat oogenblik is voorbij. Edele zuster van Ferrare's machtigen vorst, ontvang het laatste vaarwel van den armen dichter Torquato Tasso!...' Hij drong de snikken terug, die in zijnen boezem opwelden, groette eerbiedig en wilde heengaan; doch Eleonora trad naar hem toe, reikte hem de bevende hand, waarop hij vurig zijne lippen drukte en de stemmen der twee gelieven smolten samen in de smartelijke woorden: 'Eleonora, addio!... addio, Torquato!'

Eenige stappen van daar, in 't loover verborgen, was Pigna getuige geweest van gansch dit tooneel. Hij wreef zich met voldoening de handen en dacht bij zichzelven: 'Oh! dit briefje welk gij op uw hart draagt, Tasso, dat wil en moet ik hebben. En dan, wee u! De Hertog zal het u nooit vergeven!'

Des avonds, toen de dichter na eene wandeling door de stad naar het Paleis terugkeerde, werd hij eensklaps op een afgelegene plaats door vier gewapende mannen aangerand. Om hulp roepen kon niet baten. Niemand zou zijn noodkreten gehoord hebben. Hij greep zijnen degen en verweerde zich met zooveel dapperheid dat hij de aanvallers op de vlucht dreef. Een dezer, die een doodelijke wonde bekomen had, bleef echter zieltogend liggen: 'Pigna... de Hertog... briefje...' waren de laatste woorden van den den stervende.

Dit voorval was weldra door gansch de stad gekend, en de

ridderlijke moed des dichters werd door het volk in de vol gende woorden bezongen:

‘Con la penna et con la spada
Nessun val quanto Torquato?’(1)

Ook de Hertog had weldra alles vernomen. Wie kon hem beter onderrichten dan Pigna? Van dit oogenblik af was Tasso veroordeeld. Deze gevoelde dat er een onweer boven zijn hoofd hing en de ondankbaarheid van den vorst wiens naam hij door zijn epos had vereenigd, verscheurde hem het hart. Hij besloot Ferrare te verlaten. Maar Alfonso, met des dichters inzichten bekend gemaakt, wilde dat voorkomen. De Hertog vreesde dat Tasso, aan andere hoven beter dan te Ferrara onthaald, het schandig gedrag van zijn zoogezegden beschermer zou doen kennen en onder voorwendsel dat de vlagen van zwaarmoedigheid, die den dichter dikwijls overvielen, de voorteekenen waren van eene broeiende krankzinnigheid deed hij den armen Tasso in het St. Anna-hospitaal opsluiten!

IV.
Is 't dichterlijk vernuft hun als een straf gegeven?

Wanneer men de letterkundige geschiedenis der verschillige volkeren doorloopen heeft, en kennis gemaakt met de groote schrijvers die door hunne gewrochten hunnen naam hebben onsterflijk gemaakt, dan is men, ja, bijna genegen te vragen: ‘Is 't dichterlijk vernuft hun als een straf gegeven?’ Homerus, blind en arm, bedelde zijn brood; Camoëns, de schrijver der *Lusias* moest de openbare liefdadigheid inroepen; Miguel Cervantes, de schepper van *Don Quichotte*, stierf in een gasthuis! En om van namen te gewagen die elke Nederlander vereert, wie weet niet dat de geniale Vondel in zijne oude dagen van een karige bezoldiging leven moest; wie kent de huiselijke rampen, de lange ballingschap niet van Bilderdijk, het grootste genie misschien dor nieuwere tijden?

Ja, dichter zijn en lijden vinden wij maar al te dikwijls

(1) Wie is er die met pen en zwaard Torquato Tasso evenaart?

vereenigd. Een dichterlijke ziel is dubbel gevoelig aan de slagen van het noodlot. Uit die bijna ziekelijke teergevoeligheid, die de snaren des harten bij de minste aanraking trillen doet, vloeit voort dat aandoeningen, die bij gewone menschen veelal slechts ter nauwernood de ziel beroeren, bij den dichter stormen verwekken, die onuitwischbare sporen achterlaten.

Zoo was het met Torquato Tasso, wiens leven eene aaneenschakeling was van wederwaardigheden.

Maar het wordt tijd dat wij hem in het Gasthuis gaan bezoeken. Destijds, tot dat op het einde der XVIII^{de} eeuw, de Fransche geneesheer Pinel er in gelukte groote hervormingen in te voeren, waren de gestichten voor krankzinnigen geene gasthuizen maar gevangenissen. Die ongelukkigen werden er als misdadigers, niet als zieken behandeld. In plaats van medelijden boezemden zij slechts vrees en afschrik in. De maatschappij had den waanzinnige uit haren schoot verbannen, hem als een wild dier, in donkere hokken geketend achter ijzeren traliën opgesloten, en wanneer de aard zijner ziekte oogenblikken van luide klacht en razende vervoering medebracht, dan werd hij op de wreedste wijze gefolterd. De geneeskundige verzorging, welke ten huidigen dage zoo menigen gunstigen uitslag oplevert, was teenemaal onbekend.

Zeven jaren reeds zuchtte de dichter in zijn akelig gevang, want hij ook was waanzinnig: zóó wilde hetde groote Alfonso, beschermer der letteren en kunsten!

Waar bleeft gij thans, vorsten van Italië, die op denzelfden eeretitel u beroemdet? Eene flikkering van uw zwaard, eene bedreiging, één woord ware in staat geweest aan het lijden van Tasso een einde te stellen. Ondankbaren! Met bewondering luisterdet gij naar zijne stem, toen hij door zijn verhevene zangen voor zich en voor zijn vaderland eeuwige lauweren won. Waarom hoordet gij thans zijne smeekingen niet?

De dichter van *Jerusalem verlost* had inderdaad te vergeefs de tusschenkomst der vorsten van Italië ingeroepen. Men had de zangen, en bekreunde zich om den zanger niet!

Horatio Ariosto en eenige andere vrienden waren hem ge-

trouw gebleven, doch hunne pogingen hadden den gewenschten uitslag niet erlangd.

Neen, Tasso was niet krankzinnig; doch zou het te verwonderen zijn geweest, indien eene zoo langdurige opsluiting en de mishandelingen die er mede gepaaid gingen de waanzinnigheid hadden voortgebracht? 's Dichters geest had echter al zijne vermogens bewaard. Daarvan getuigen de talrijke *wijsgeerige samenspraken*, een uitstekend treurspel '*Torrismonde*' en enkele losse stukjes, welke hij in zijnen kerker opstelde. De dichterlijke zinsbegoochelingen waren hem bijgebleven, en zijne vijanden namen nu die omstandigheid te baat om het bestaan der zinneloosheid te bevestigen.

Met trage stappen, in diepe mijmering verzonken, trad Tasso het enge celletje op en neer, waarin hij opgesloten was. Met moeite drong het daglicht door het kleine met traliën voorziene venster. Alles scheen stil rond den dichter. Doch van tijd tot tijd verhieven zich akelige klanken. Het waren verwenschingen, klachten, godslasteringen, door de smart, de razernij, de wanhoop uitgebracht. Zóó lang reeds leefde Tasso in die hel dat hij aan hetgeen rond hem gebeurde bijna onverschillig geworden was.

De zware deur draaide op hare naven, en een jongeling, de neef van den Eerw. heer Bestuurder Mosti, kwam te voorschijn. Met eene eerbiedige buiging en een schuchteren blik trad hij nader.

- 'Gegroet, mijn jonge vriend!' sprak de dichter; 'uw vriendelijk gelaat is even welkom in dezen kerker als de heldere zon die aan een bewolkten hemel verschijnt. Welke goede tijdingen brengt gij mij?'

- 'De heer Horatio Aristo heeft uit mijne handen den brief ontvangen, welken gij aan den Raad van Bergame geschreven hebt.'

Een glimlach verlichtte Tasso's gelaat.

- 'Hij hoopt' zoo ging de jongeling voort, 'en ik hoop het met hem, dat gij eerlang in vrijheid zult gesteld worden.'

- 'Neen,' zuchtte de dichter, treurig het hoofd schuddend, 'Neen, ik wil niet hopen, 't ls of op de deur van mijn somberen

kerker ook de treurige woorden te lezen stonden, welke Dante op de deur zijner ‘Hel’ gegrift: ‘Entrate e lasciato ogni speranza!’[1]

- ‘Maar hoe vaart uw oom?’ hernam de dichter, aan zijne gedachten een andere richting gevend.

- ‘Altoos de zelfde, heer dichter: - Ariosto is volgens hem de zon der dichters; Torquato Tasso maar eene kleine dwaalster, bijna ònzichtbaar aan den hemel der letterkunde... Vergeef hem, îk smeeker u om.’

- ‘Zijne overtuiging is oprecht, on ik weet niet of hij gansch ongelijk heeft. De gunst welke ik gevraagd heb is mij zeker toegestaan?’

- ‘Voortaan zal uwe cel voorde nieuwsgierigen gesloten blijven.’

- ‘Ik dank u duizendmaal. Gij zijt niet machtig, maar van goeden wil.’

Op dit oogenblik dreunden zware stappen door de gangen van het gesticht. De neef van den Bestuurder maakte zich spoedig weg en eenige stonden later traden twee nieuwe bezoekers in Tasso's verblijf.

De eene was de eerw. heer Mosti, wiens zwaarlijvigheid en gezonde kleur met Tasso's ziekelijk voorkomen een scherp contrast vormde. De andere was de Fransche schrijver Montaigne.

- ‘Ik had gemeend dat men mij met geene nuttelooze bezoeken meer zou vereerd hebben’ zegde de dichter, een misnoegden blik op den tweeden bezoeker vestigend.

Tasso's bleeke, ingezonkone wangen, zijne groote verwilderde oogen, zijne lange verwarde hairen gaven hem in de halve duisternis bijna het voorkomen eener spookachtige gedaante.

- ‘En het zal ook niet gebeuren;’ sprak de bestuurder ‘maar ik heb eene uitzondering gemaakt, voor den heer Montaigne, den vermaarden franschen schrijver.’

- ‘Gij vleit mij, eerwaarde heer’ bemerkte Montaigne, ‘Laat mij toe, heer dichter, mij uw kunstbroeder te noemen en u in die hoedanigheid mijne diensten aan te bieden.’

(1) ‘Wie intreedt legg'de hoop voor eeuwig, eeuwig af!’ (BILDERDYK.)

- ‘Ja ik was eertijds een gevierde dichter. Vandaag ben ik... ben ik een zinnelooze!’

- ‘Vroeger zijt gij aan het Hof van onzen koning Karel IX geweest. Ik zal aan zijne majesteit vragen uw voorspreker te willen zijn.’

‘Ik reken op geene vorsten meer. - Hadde ik nooit hunne paleizen bewoond, ik zou nu niet zoo ongelukkig wezen!... En daarbij ik ben immers een waanzinnige? De maatschappij heeft alle banden tusschen haar en mij verbroken... Niet waar heer Bestuurder?’

- ‘Wanneer uwe ziekte zal genezen zijn zal de Hertog niet weigeren u de vrijheid terug te geven’ was het antwoord.

- ‘Hoort gij het, heer Montaigne! zij heeten mij krankzinnig... Weet gij waarom? Omdat mijne verbeelding mij soms aan de werkelijkheid ontvoert en ik dan een geest voor mij zie verschijnen, een engel die mij bemoedigend toelacht, en wien ik mijn leed klagen kan... Zij begrijpen niet dat dit mogelijk is, heer Montaigne. En dààrom ben ik een waanzinnige.... En het is om mij te genezen, zeggen zij dat ze mij hier in deze hel gedompeld hebben. Dag en nacht klinken in mijne ooren de vervloekingen, de wanhopige kreten der verdoemden, het gerammel der ketenen, het getier der zweepslagen. Oh! mijn geest ware bezweken zoo God mij niet die zoete troostengel had gezonden...’

- ‘Arme Tasso! ik geloof inderdaad dat zijne geestvermogens gekrenkt zijn,’ zuchtte Montaigne, diep aangedaan, toen hij met den Bestuurder den kerker verliet. Zijn lot is beklagenswaardig. Door zijne *Gerusalemme-liberati* heeft hij zich zonder tegenspraak aan het hoofd der italiaansche dichters geplaatst.’

- ‘En welke plaats zult gij aan Ariosto toekennen?’ vroeg Mosti een weinig misnoegd.

- ‘De tweede’ was het antwoord; ‘onmiddelijk achter Tasso. Ariosto is zeker een schrijver van groote verdienste; de machtigste verbeelding alleen is in staat een werk als *Orlando furioso* te scheppen. Maar nooit zal het een episch ge-

dicht heeten, terwijl aan Tasso's *Gerusalemme* ontegenzeggelijk die eertitel toekomt.'

Mosti ging den spreker in de rede vallen en Ariosto's meerderheid bepleiten, toen een onverwacht tooneel zijne aandacht aantrok.

Eene vrouw, door twee kinderen vergezeld, trad nader. Een drietal wachters wilde haar den weg versparren.

- 'Mijn broeder! Mijn arme broeder!' kermde zij, en drong met onweerstaanbaar geweld vooruit, met de twee kleinen, wien de angst op het gelaat geteekend stond:

- 'Houdt af, wachters!' gebood de Bestuurder, 'en gij vrouw, weet gij niet dat het streng verboden is hier binnen te treden?'

- 'Ik kom mijn broeder verlossen, mijn armen broeder!'

- 'Uw broeder, wie zijt gij dan?'

- 'Torquato Tasso's zuster... Och! ik smeek u, geef hem de vrijheid weêr; hij heeft al genoeg geleden!'

'Ik eerbiedig uwe droefheid; maar wat wilt gij dat ik op uwe vraag antwoorden? Uw broeder is krankzinnig en wordt als zoodanig, op het bevel van onzen genadigen Hertog hier in dit gesticht verzorgd. Het is dus onmogelijk dat Torquato Tasso van hier heenga...'

- 'Het is zeer wel mogelijk, eerwaarde heer!' klonk nu eene stem achter hem. Het was die van Horatio Ariosto, die bij zijn aankomen juist Mosti's laatste woorden had gehoord. 'Ziehier, voegde hij er bij,' een bevel van Hertog Alfonso.

Bleek van ontsteltenis las de Bestuurder nu de volgende woorden:

'Wij bevelen dat Torquato Tasso aanstonds in vrijheid gesteld worde. Maar vooraleer het Gasthuis te verlaten zal, hij zich bij eed verbinden nooit in zijne woorden noch in zijne schritten te vergeten, welken eerbied hij aan den Hertog van Ferrare schuldig is.'

Alfonso moest wel innig overtuigd zijn dat hij den dichter slecht behandeld had: de dwingeland vreesde de verontwaardiging van zijn slachtoffer!

- ‘Niet waar, het stuk is in regel!’ vroeg Ariosto.

- ‘Zonder tegenspraak, edele heer’ was het antwoord des Bestuurders.

- ‘Verlos dan mijn broeder... Och laat hem aanstonds vrij!’ smeekte Cornelia -. Wiezal het medelijden schetsen dat zich van haar zusterhart meester maakte toen zij den dichter, een levend geraamte gelijk, daar voor zich zag staan!

- ‘Mijn rampzalige broeder!’ snikte zij en wierp zich in zijne armen. ‘Op staanden voet moogt ge dit gevang verlaten. Kom spoedig, kom!... Hoe hebt gij hier kunnen leven, arme Torquato!’ En Cornelia, wierp oen blik vol afschuw rond dit akelig verblijf.

- ‘Haar geest kwam mij troosten... Eleonora!...’ fluisterde Tasso.

- ‘Des Hertogs zuster is dood,’ sprak Ariosto.

- ‘Ik weet het. Niet lang geleden nog heeft zij zich aan mij vertoond. Zij hief den vinger ten hemel als wilde zij zeggen: ‘Torquato, ik verwacht u hierboven!’

- ‘Kom spoedig, lieve broeder,’ herhaalde Cornelia. ‘Kom de opene lucht inademen.’

- ‘Gij zijt dan niet verstoord op mij, goede zuster?’ vroeg de dichter hare hand kussend. Ik verliet den ouderlijken haard, ik beroofde mij van uwe liefderijke zorgen om de wijde wereld in te loopen. Vergeef mij! Maar gij hebt mij reeds vergeven, niet waar? O! ik heb zooveel geleden!...’

- ‘Wees zoo goed dit te lezen, heer Tasso,’ onderbrak hem de Bestuurder, den dichter het bewijs zijner vrijstelling reikend. Ee bittere grimlach speelde op Tasso's uitgemergeld gelaat. - ‘Ik weet niet,’ zegde hij, ‘dat ik den Hertog ooit reden gegeven heb om mij te vreezen. Ook zal het mij weinig kosten den gevraagden eed afteleggen.’

Eenige stonden later verliet Tasso het Gasthuis om zich naar Mantua te begeven, waar hij door den Hertog met groote eerbewijzingen werd ontvangen.

Aan welke omstandigheden was het toe te schrijven dat de Vorst eindelijk den dichter de vrijheid terugschonk? Wij wil-

len denlezer in eenige woorden zeggen hoe de zaak was toegegaan. Na vruchteloos de tusschenkomst van bijna al de vorsten van Italië ingeroepen te hebben, had Tasso eenen brief gestuurd aan den Raad der stad Bergame, de geboorteplaats zijns vaders. De jonge Mosti had, gelijk wij reeds gezien hebben, dat schrift aan Ariosto, en Ariosto had het aan Cornelia Tasso overhandigd. Deze ging zelve aan het Bestuur van Bergame de woorden haars broeders voorlezen, en alle harten werden bewogen. Een afgevaardigde vertrok naar Ferrare om in naam der stad 's dichters vrijheid te vragen. En opdat de zending van den gezant meer kans van gelukken hebben mocht, had men hem een geschenk mede gegeven, dat den hoogmoed van Alfonso ten zeerste moest vleien. Het was oen grafsteen, welks opschrift den oorsprong van zijn hertogelijk geslacht tot de vroegste tijden deed opklimmen.

Tasso's genade werd geteekend. Doch het waren geen loffelijke gevoelens die den Hertog deze beslissing deden nemen; het was de gestreelde ijdelheid.

En heden! - Wie weet nog van u te sproken, o trotsche hertog van Ferrare?... Tasso leeft! Hem siert de kroon der onsterflijkheid. De duistere cel waarin gij hem opsloot, om den glans van zijn genie uit te dooven, is eene geheiligde plaats geworden. - En gij! Uwe macht is als rook verzwonden, uwe paleizen zijn vernield, uw aloud geslacht telt geene afstammelingen meer... Maar wat zeg ik! Neen! Neen! Uw naam is tot de onsterflijkheid gedoemd. De dichter heeft het gewild; uw naam is onuitwischbare letteren in zijn gedicht aangeteekend. Gij zult met hem loven; - maar *hij* voor den room, *gij* voor de minachting, voor de schande!

Wordt voortgezet.

Poezie.

Uit Hiel's ‘Kinderliederen.’[1]

I.
April.

Gaat de droeve winter henen,
Is de doode sneeuw verdwenen,
Jaagt de wind door 't eikenbosch,
Waar nog dorre blaadren hangen,
Dan gevoelt men reeds verlangen
Naar de lente lief en los.

Achter struiken, achter hagen,
Durft het sterrenbloemken wagen
Reeds ten hemel op te zien..
Wijl de dorre blaadren springen,
Rond het bloemken ‘welkom’ zingen
En dan zuchtend henenvliên.

Ja, het doode moet verdwijnen,
't Frissche leven moet verschijnen,
Onder lieven zonneglans!
Kindren, komt de lent begroeten,
Bij der sterrebloem ontmoeten
Met gezang en met gedans.

II.
Welk Plezier!

Alle jongens zijn reeds hier,
Alle jongens, allen!
Welk een zingen, welk plezier!
Dansen, springen, welk getier!
Jongens, 'k neem ook mijnen zwier,
't Kan mij hier bevallen!

(1) Deze liederen worden gecomponeerd door den gunstig gekenden toondichter Leo Van Gheluwe, Bestuurder der Muziekschool van Brugge. Zij zullen als leerboek bij Sijthoff te Leiden uitgegeven worden; ‘dit boek zal over de honderd liederen bevatten en aan den geringen prijs van 2 franks te koop worden gesteld. -- De heeren Em. Hiel en Van Gheluwe zijn twee kunstenaren waarop Vlaanderen roem draagt. Geen twijfel of hunne uitgave zal in Noord- even als in Zuidnederland den kunstminnaars welkom wezen.
Redactie.

Hoe hier ieder lustig lacht.
Peter, Karel, Hannes!
Hunne spieren hebben kracht
Over zwieren zij de gracht;
Hij, die volgt hun koen gedacht
Toont dat hij een man is.

Wat ze durven stout begaan,
Wil ik ook probeeren,
Hola, jongens, 'k spring vooraan,
'k Tuimel, 'k plons, en 'k heb gedaan
Met mijn natte kleêren aan...
Schade doet ons leeren.

III.
Grootvader en Grootmoeder.

Als de Grootvader bij Grootmoeder zit,
Dan loopen wij allen bij hun in 't gelid,
Ze steken dan lachend de handen naar ons.
We hupplen van vreugde met lustig gegons.

Als de Grootvader bij Grootmoeder zit,
Dan schenken ze aan allen van dat en van dit,
Van dit en van dat, ja, eenieder ewat...
En is het niet veel, 't is voor elk toch een schat.

Als de Grootvader bij Grootmoeder zit,
Dan wordt er door niemand getwist of gevit,
We luistren naar 't geen ons Grootmoeder vertelt:
Van 't bloemken in 't woud en de vogels in 't veld.

Als de Grootvader bij Grootmoeder zit,
Dan gaan op de knieën de kleinsten te rid.
Terwijl de Grootmoeder stilbevende zingt,
He, roept de grootvader, gezellekens springt!

Als de Grootvader bij Grootmoeder zit,
Des avonds, dan zeggen ze: kinderen bidt,
Het harte verlicht doet den menschen geen zeer;
Goênavond... en sluimert gerust in den Heer!

IV.
Meikeversklacht.

Toen ik een viertal jaren,
In de aard gestoken had,
Met mijne scherpe scharen
Boorde ik in de aard een gat.
De duisternis vergeten,
Te vliegen naar het licht,
Mij zat aan 't loover vreten,
Dat scheen mijn zoetste plicht.

'k Had menig kruid verslonden,
Toen ik reeds onder de aard,
Met bruine huid omwonden,
Als popje lag bewaard.
En toen de zon mij wekte,
Der lente juichgeluid,
Verrees ik en ik strekte,
De vleuglen snorrend uit.

Door groene wilgen wippen
En nachten, dagen lang,
De tengre spruitjes knippen
Dàt was mij van belang!
Maar ach, ik werd gevangen,
Mijn staartje werd doorboord,
Ik moest aan 't draadje hangen
En voort, ja, altijd voort.

Waaraan kan ik mij klampen,
Ik sta droefknikkend stom...
'k Voel op de pootjes stampen,
Ik vlieg, ik knor en brom!
Ach, 'k valle stervend neder,
Vaarwel, gij aardsche lust...
Steek mij in de aarde weder...
Dààr vind ik vrede en rust. -

V.
Moederlach.

Slaap, goede moeder, moegewerkt,
Dat zoete rust haar weer versterkt,
Dat moet zijn; anders kan ze niet
Ons koestren, zingend blij een lied.
Ja, zingend blij een lied!
Daar even zag ze ons spijtig aan,
Dat gaf ons veel verdriet!
Maar ook wij moesten stille staan. -
Dat deden wij toch niet,
Dat deden wij toch niet!
Ziet, moeder is nu uitgerust,

Komt gauw, haar allen teer gekust!
Dat moet zijn; he, daar is 't aan gang,
Dat kussen klinkt zoo luid en lang,
Ja, 't klinkt zoo luid en lang.
Hoe blikt zij ons nu lachend aan,
Hoe lustig zingt ze een lied!
O, moesten wij nu stille staan,
Wij deden het toch niet,
Wij deden het toch niet!

VI.
't Hazelbosch.

Door den sneeuw steekt spichtig 't hazelbosch,
Katjes hangen aan zijn rijs,
Windgeloei en scheurt ze toch niet los.
Ja ze duchten zelfs geen ijs.

Laat die katjes hangen dun en kaal,
Schijnen zij thans stom en koud,
Wacht, weldra bij warmer zonnestraal,
Stuiven ze als een wolk van goud!

Als ge 's zomers onder donkre blâan,
't Lekker hazelnootjen vindt;
Hadt ge niet de katjes laten staan,
Niemendalle vondt ge, kind.

EMANUEL HIEL.

De Kerkmuziek in Antwerpen door Alf. Goovaerts.

VI.

De Nederlandsche School in de XVIe eeuw.

De zestiende eeuw!

Wat is zij schoon voor de Muziekkunst! Schoon voor de Kerkmuziek! Driemaal schoon voor de Nederlandsche School!

ARCADELT, GOUDIMEL, GOMBERT, LASSUS, WAELRANT, VAN RORE EN WILLAERT voor de eerste helft dier groote eeuw; - DE LA HÈLE, DE KERLE, DE HOLLANDERE, SWEELINCK, SALE, PEVERNAGE, PHILIPPE DE MONS voor de tweede helft!

Ziedaar namen waarover wij het recht hebben trotsch te zijn, namen die door gansch Europa werden toejuicht: vlaamsche, waalsche en hollandsche namen, door de kunstenaars onzer Nederlanden gedragen.

Antwerpen even als Brugge, Bergen even als Luik, iedere onzer groote steden leverde haar aandeel van doorluchtige componisten op! Vlaanderen even als Henegouwen, Brabant even als Luik, iedere provincie zond hare geleerdste toonkundigen af, om het grootsche gedenkteeken te helpen oprichten dat de Nederlandsche Muziekschool ons naliet.

Aldus zien wij in de XVI^de^ eeuw Jaek ARCADELT, een der kundigste toonzetters van zijnen tijd opvolgentlijk bestuurder worden der koorknapen van Sint-Pieter te Rome, pauselijke zanger en eerste muzikant van den Cardinaal van Lorreinen en verscheidene *Missen, Lamentatiën* en *Motetten* nalaten. u

Toen ik, twee jaren geleden, in de Hoofdkerk werkte aan de heropbeuring der ware kerkmuziek, heb ik in partitie gesteld en doen uitvoeren een *Ave Maria* van Arcadelt, een meesterstuk van godsdienstige bevalligheid en eenvoud.

Ziet Philippe VERDELOT, een toonzetter van groote verdiensten, die muziekkapelmeester te Venetiën werd en *Psalmen, Motetten. Missen* en *Passiën* naliet.

Ziet Claude GOUDIMEL, uitstekend muzikant, die de Nederlanden verliet om in Rome eene muziekschool te stichten, en de uitnemende eer genoot onder zijne leerlingen den 'God der muziek,' den grooten Palestrina te tellen. Goudimel toonzette *Motetten*, verscheidene *Missen* en een *Salve Regina*.

En onze Vlamingen, zoo als Jaek CLEMENS bijgenaamd *non papa;* Geertkin DE HONDT; Jan DE WOLFF (LUPI); Pierkin DE RAEDT; Jaek DE WEERT; Jaek VAET; Nicolaes GOMBERT en Adriaen WILLAERT.

Jaek CLEMENS, priester, werd onder de geleerdste componisten zijner eeuw geteld; hij was kapelmeester van keizer Karel en muntte bijzonder uit door zijn schoonen kerkelijken stijl. Clemens schreef tien *Missen*, zes boeken *Motetten* bevattende 92 stukken en eene *Mis van Requiem*.

Geertkin DE HONDT liet vier *Missen* en verscheidene *Motetten* na.

Jan DE WOLFF, zeer begaafd kunstenaar, organist van het Kapittel der H. Gertrudis, te Nijvel, vervolgens kapellaan-cantor onzer antwerpsche Cathedraal, componeerde verscheidene *Missen, Motetten* en *Psalmen*.

Van Pierkin DE RAEDT kent men eene *Mis* en eenige *Motetten*.

Van Jaek DE WEERT, beroemd toonzetter in den dienst des hertogen van Ferrare en later der hertogin van Mantua, bestaan een zeker getal *Motetten*.

Jaek VAET, priester, voorzanger der keizerlijke

muziekkapel te Weenen, schreef talrijke *Motetten*, een *Te Deum*, een *Salve Regina* en ook *Sententioe Pioe*. Vaet was een der uitstekendste muziekanten van zijn' tijd en deed zich inzonderheid opmerken door het godsdienstig karakter zijner kerkmuziek.

Nicolaes GOMBERT, te Brugge geboren, was priester en leerling van Josquin des Pretz. Eerst aan het Koor der Hoofdkerk van Antwerpen verbonden, werd hij onder Karel V muziekmeester van de koorknapen der koninklijke kapel te Madrid benoemd. Hij liet ons vier boeken *Motetten*, een boek *Missen, Psalmen* en een voortreffelijken *Pater Noster* na. Het is deze meester dien de geschiedschrijvers der Muziek 'voorooper van Palestrina' noemen, om de verhevenheidl zijner gedachten en zijn heerlijken stijl in de ernstige samenstellingen.

Adriaen WILLAERT, van wien Roeselare en Brugge elkander de eer betwisten hem tot geboortestad verstrekt te hebben, stichter der Venetiaansche school, toonzetter van Lodewijk II, koning van Hongarijen en Bohemen, kapelmeester van St.-Marcus in Venetiën. Willaert vervaardigde *Motetten, Lofzangen, Psalmen* en *Responsoria's*, alsook een *Magnificat*, een *Pater Noster* en drie *Missen*.

En onze waalsche toonzetters, zoo als Laurent LEMBLIN, Nicolas PAYEN en den genialen Orland DE LASSUS!

Laurent LEMBLIN, zanger der muziekkapel des hertogen van Beïeren, maakte verscheidene *Motetten*.

Nicolas PAYEN, priester te Soignies geboren, eerst zanger en later bestuurder der koninklijke muziekkapel van Madrid, eindelijk deken van Turnhout, vervaardigde insgelijks een zeker getal *Motetten*.

Bergen had de eer Orland DE LASSUS, dien muziekalen reuzenheld, te zien geboren, welke slechts door den éénigen Palestrina overtroffen werd.

Op twintigjarigen leeftijd, muziekmeester van Sint-Jan in Lateranen benoemd, kwam Lassus, na een verblijf van verscheidene jaren in de eeuwige stad, hier gedurende twee jaren in Antwerpen wonen, welks muziekkapel in de hoofdkerk destijds wereldbe, roemd was. Hij verliet onze stad om in Munchen de plaats van kapelmeester van Albrecht hertog van Beieren te gaan bekleeden, wiens vriend en raadsheer hij werd. Lassus is de stichter der Duitsche school. Hij werd 'de prins der muziek' bijgenaamd en door Gregorius XIII tot ridder der Gouden Spoorverheven. Orland de Lassus heeft 51 *Missen* getoonzet, 2 *Missen van Requiem*, 2 *Psalmen*, de *Zeven Boet-Psalmen*, 19 *Litaniën*, 180 *Magnificat's*, 18 *Antiphonen* aan de H. Maagd, 5 *Officiën*, 34 *Lofzangen*, 13 *Lamentatiën*, 448 *Cantiones sacroe*, 780 *Motetten*, alsook nog verscheidene andere kerkmuziekwerken. Het gansch bedrag zijner kerkelijke toonzettingen beloopt tot 1572 tukken! En nogtans *er bestaat geene kerkmuziek!!!* Oh! men ziet hoe dringend noodzakelijk het is dat onze hedendaagsche muziekkapelmeesters de bibliotheken der schouwburgen doorzoeken! Maar och, ze moeten immers Psalmen en Motetten op muziek van *opéra-comique* bezitten! Weten zij wel eens, of Orland DE LASSUS wel ooit bestaan heeft?!

En de zoo gezegde liefhebbers, moeten zij niet de theaterstukken '*Mathilde de Sabran*' en '*la Vestale*' en '*Semiramis*' en '*le Mariage secret*' in de Loven, op de dichterlijke proza van den Koning-Profeet toegepast, kunnen bewonderen?...

Gaan wij thans van Henegouwen tot Fransch-Vlaanderen over, welk alsdan deel van de Nederlanden maakte.

Daar ontmoeten wij Alard NUCEUS, te Rijsel geboren, die kapelmeester van den aartshertog Mathias van Oostenrijk werd en vijf *Missen* schreef.

In Braband, bezat Mechelen haren grooten toondichter in den persoon van Cypriaen VAN RORE bijgenaamd *den goddelijke*. Leerling van Willaert, trad van Rore in dienst van Herkules II, hertog van Ferrare; vervolgens kapelmeester van St.-Marcus in Venetiën benoemd, werd hij later bestuurder der muziekkapel van Octaaf Farnèse, hertog van Parma.

Hij was een der uitstekendste componisten van zijnen tijd en schreef een aantal *Missen, Psalmen*, een *Magificat*, eene *Passie* en een groot getal *Motetten*.

Het is Antwerpen dat onze beschouwing der eerste helft van de XVI^{de} eeuw zal sluiten. Het zijn de componisten Cornelis DE HONDT (CANIS), Jaek VAN BERCHEM en Huybrecht WAELRANT, die voor dit tijdvak den stoet der groote kerkmuziekschrijvers, welke zich zoo even voor ons ontrolde, zullen volledigen.

De priester Cornelis DE HONDT, te Antwerpen geboren, was eerst zanger-kapellaan der Hoofdkerk zijner moederstad, vervolgens bestuurder der koninklijke muziekkapel onder Karel V, kanonnik van Sint-Baafs te Gent en kapellaan van Ferdinand I, keizer van Duitschland. Van Canis heeft men eene verzameling van *Cantiones sacroe*.

Jaek VAN BERCHEM, te Berchem bij Antwerpen geboren, was een zeer talentvol muziekant die in Italië verbleef en in dienst was van den hertog van Mantua. Men kent van hem *Missen*, bewonderenswaardige *Motetten* en muziekstukken voor de Goede-Week.

Eindelijk Huybrecht WAALRANT, in onze stad geboren, was leerling van Willaert. Hij opende hier te Antwerpen eene muziekschool en bezat er eene muziekdrukkerij. Waelrant overleed in zijne moederstad en werd in de Hoofdkerk begraven. Hij liet een zeker getal *Motetten* na. - Hoe menigmaal reeds moet het genie diens grooten kunstenaars niet van schaamte en verontwaardiging ontsteld geweest zijn

toen, onder de uitgestrekte gewelven onzer Hoofdkerk wereldsche muziekklanken zijne rust storend, onder zijn killen grafsteen kwamen uitsterven.

Het tafereel van de grootheid onzer school gedurende de eerste helft der XVI^{de} eeuw en het ontzaggelijk aantal werken van kerkmuziek welke onze groote kunstenaars nalieten, kunnen, meen ik, alle verdere uitleggingen missen. Gaan wij dus tot het tijdvak van de tweede helft dezer bij uitstek muziekale eeuw over.

Mathieu LE MAISTRE, François SALE en Jean DE MACQUÉ stellen zich allereerst aan het geheugen voor.

Mathieu LE MAISTRE, muziekant van groote beroemdheid, was kapelmeester der Hoofdkerk van Milanen en bekleedde later dezelfde waardigheid aan het keurvorstelijk Hof van Saxen. Hij toonzette verscheidene *Motetten*, waaronder vooral uitmunt een *Pater Noster* op de melodie des Gregoriaanschen zangs.

François SALE, componist van uitmuntende verdienste, zanger der mnziekkapel van keizer Rudolf II, toonzette een aanzienlijk getal werken voor de kerk, o.a. verscheidene *Missen, Motetten*, en zeer merkwaardige *Introïtussen, Alleluia's, Gradualen, Offertorium's* en *Communio's*.

Jean DE MACQUÉ, organist te Napels en kapelmeester des onderkonings, maakte *Litaniën* en *Motetten*.

Daaarop volgen de Vlamingen Jan DE MARTELAERE, Philips ROGIER, Jaek DE KERLE en PEVERNAGE.

Jan DE MARTELAERE, kapelmeester der St.-Laurentiuskerk te Rome, componeerde *Hymnen* en *Antiphonen*.

Philips ROGIER, muziekbestuurder der koninklijke muziekkapel te Madrid onder Philips II, liet vijf *Missen* na.

De kanonik Jaek DE KERLE van Yperen, muziekbestuurder der St. Martenskerk in zijne geboortestad, werd vervolgens koormeester der Cathedraal van

Kamerijk, alwaar hij een Kanonicaat bekwam. Naderhand kapelmeester van keizer Rudolf II, schreef die priester 10 *Missen*, een groot getal *Motetten* en een *Te Deum*.

Van Andries PEVERNAGE, voornaam toonzetter te Harlebeke geboren, eerst kapelmeester te Kortrijk, vervolgens zangmeester onzer Hoofdkerk van Antwerpen, bezitten wij *Motetten, Missen* en *Vespers*.

Henegouwen en het Land van Luik bieden ons Jean DE CASTRO, Renaud DE MELLE, Georges DE LA HÈLE en Philippe DE MONS aan.

Jean DE CASTRO van Luik schreef 27 *Motetten* alsook 3 *Missen* ter eere der H. Drievuldigheid.

Renaud DE MELLE, in de omstreken van Luik geboren, zeer uitstekend muziekant in dienst van Ernst van Beijeren bisschop van Luik, later kapelmeester te Sabina, schreef *Litaniën* en *Motetten*.

Georges DE LA HÈLE, een der beroemdste muziekanten zijner eeuw, in Henegouwen geboren, eerst aan de koninklijke muziekkapel van Madrid verbonden, werd later meester der koorknapen van de Cathedraal van Doornik en eindelijk kapelmeester van Philips II te Madrid. Hij behaalde in 1576 den prijs der *zilveren harp* in den prijskamp van den *Puy de musique* van St.-Cecilia te Évreux, met het Motet: '*Nonne Deo subjecta erit anima mea*' en liet 8 *Missen* en verscheidene *Motetten* na.

De Kanonik Philippe DE MONS, de geleerdste onzer toonzetters der XVI^{de} eeuw bij uitzondering van Orland de Lassus, was bestuurder van de muziekkapel des keizers Rudolf II en muntte bijzonder in het godsdienstig vak uit. Wij bezitten van hem verscheine *Missen* en een groot aantal *Motetten*, merkwaardig door de verhevenheid van gedachte en de edele eenvoudigheid van stijl. Zijne vermaardheid in alle landen van Europa was zoo groot als welverdiend.

In Fransch-Vlaanderen bezaten wij Jean TITELOUZE, Jacques REGNARD en Claudin LEJEUNE, welke op eene schitterende wijze de beroemdheid der Nederlandsche School staande hielden.

Jean TITELOUZE, priester en beroemd organist, componeerde eene *Mis* en verscheidene *Magnificat's*.

Jacques REGNARD, kapelmeester van keizer Rudolf II, toonzette bijna uitsluitelijk kerkmuziek. Het getal zijner godsdienstige werken is zeer groot. Van hem kennen wij een *Magnificat*, eene verzameling *Cantiones sacroe, Boetpsalmen, Antiphonen* aan de H. Maagd, *Motetten* en *Missen*.

Claudin LEJEUNE, zeer beroemd muziekant, in dienst van Hendrik III en later van Hendrik IV, liet eene *Mis* en een *Magnificat* na.

Het kleine stadje Turnhout in de Kempen was de geboortestad van Cornelis VERDONCK en van Gheert VAN TURNHOUT.

Cornelis VERDONCK bewoonde Antwerpen en liet *Cantiones sacroe* en een *Magnificat* achter.

Gheert VAN TURNHOUT, priester, kapelmeester der Hoofdkerk van Antwerpen en later van Philips II, vervaardigde eene *Mis* en verscheidene *Motetten*.

Drie Bataven zullen het grootsch tafereel onzer Nederlandsche School in de XVI^{de} eeuw volledigen: Christiaan JANSZONE, bijgenaamd *de Hollandere*, Hendrik LIBERT en Jan-Pieter SWEELINCK.

Christiaan JANSZONE, eerst kapelmeester te Audenaerde, was opvolgentlijk in dienst van Ferdinand I en van Maximilaan II, keizers van Duitschland. Hij maakte een aanzienlijk getal *Motetten*, welke een groot talent verraden.

Hendrik LIBERT, te Groningen geboren, was organist der Hoofdkerk van Antwerpen en liet *Motetten* na.

Ten slotte: Jan-Pieter SWEELINCK, de grootste organist zijner eeuw, die door zijne tijdgenoten de

‘phenix der muziek’ bijgenaamd en met recht aanzien werd als de stichter der groote orgelschool van Duitschland, waarvan Bach de doorluchtigste vertegenwoordiger is, was mede een vermaard toondichter.

In eene onlangs uitgegeven verhandeling schrijft de Heer Robert Eitner, duitsch componist, stout weg: dat Bach niet had kunnen worden wat hij is, bijaldien Sweelinck den weg niet had aangeduid en met luister doorloopen, waarop later zijne leerlingen en opvolgers zoo roemrijk volgen moesten! - Te Deventer geboren, was Sweelinck organist te Amsterdam, en zóó groot was zijne vermaardheid, dat men hem van alle landen leerlingen toezond. Behalve een aanzienlijk getal werken voor het orgel geschreven, toondichte Sweelinck talrijke *Motetten*, waaronder een ‘*Regina coeli*.’

Geschiedenis der glasschildering voor het volk geschetst, door Herman Druyts.

Het in de Fransche en Belgische nijverheid gebruikte Cathedral-glass, staat in hoedanigheid verre beneden het Engelsche. BONTEMPS gelooft dat het voldoende is, bij de gewone glasformuul een weinig glasgruis van onderscheiden kleuren te voegen; de halve doorzichtbaarheid zou men door het bijzetten van krijt of phosphoorzure kalk bekomen. Hoe gunstig ook

ons oordeel over de daaruit verkregene glassoort wezen moge, toch moeten wij bekennen dat zoo iets de vergelijking met de engelsche ruiten bezwaarlijk kan doorstaan.

Terwijl in Engeland de techniek eene belangrijke schrede voorwaarts gedaan had, ontbrak het niet aan pogingen om ook het kunstgedeelte der Glasschildering op de hoogte te brengen. Als onvermoeibare voorstander mogen wij den bouwkundige PUGIN niet vergeten. WINSTON'S uitmunteud werk over dit kunstvak wordt tot heden voor een der beste gehouden. Onder die welke hunne strekkingen volgen, rekent men CLAYTON en BELL, HEATON BUTLER en BAYNE, SAVERS BARRAUD en WESTLAKE te Londen en HARDMAN en Cie, te Birmingham. Indien wij het talent dier kundige mannen, naar het door hen met glasschilderen gewonnen fortuin dorsten afmeten, dan voorzeker behoefden wij geen ander bewijs voor onze stelling: dat de decoratieve Glasschildering, alléén de ware, alleen de schoone is.

Nog geen twee eeuwen geleden, stond Noordnederland bekend als het land waar betrekkelijk het méést gekleurde kerkvensters werden vervaardigd; ten huldigen dage zien wij dat bij onze Noorderbroeders het glasinbranden nog ternauwernood in zwang is. Wel beweren eenige chrijve darts reeds in 1820 een PETERS van Nijmegen ‘de smeltverwen had weêrgevonden’- weêral! - doch zonder ons de moeite te geven dit feit tegen te spreken, kunnen wij verzekeren, dat de tegenwoordige toestand der Glasschildering in Holland geenszins van aard is om aan dien vroegtijdigen ‘wedervond’ te doen gelooven! De uitbreiding nagaan die dit kunstvak in andere landen genomen heeft, ware gewis de ruimte, die de VLAAMSCHE KUNSTBODE ter onzer beschikking heeft, verre overschrijden; het zij voldoende te weten dat de Glasschildering tegenwoordig niet alleen door gansch Europa verspreid, maar zelfs tot in de afgezonderdste oorden van Amerika is doorgedrongen.(1)

(1) Reeds in de Fransche tentoonstelling van 1855 bevonden er zich eenige glastafereelen uit Montreal (Canada) door SPENCE toegezonden.

Nu dat wij in algemeene trekken de historiek der Glasschildering geschetst, en door de eeuwen heen hare ontwikkeling gevolgd hebben, zoo blijft er ons nog te zien hoe dit merkwaardig kunstvak op ònze dagen beoefend en begrepen wordt. Wij zullen dan, ter vervollediging onzer verhandeling de zoo gunstige gelegenheid te baat nemen, welke ons daartoe de Weener Tentoonstelling van 1873 aanbood.

***

Bij het beschouwen van een reuzenwerk als dat eener Wereldtentoonstelling, is ons eerste gevoel terecht een gevoel van bewondering voor hen die zulke grootsche onderneming tot haar bepaald doel leiden. Veelomvattende kennissen, grondige ondervinding niet onvermoeibaren iever gepaard, ziedaar de elementen waaruit men een regelingskomiteit samenstelt. En toch, ondanks al die uitgelezen hoedanigheden is het schier onmogelijk de millioenen voorwerpen, die uit de vier hemelstreken worden toegezonden, hunne geschikte plaats aanteduiden, zonder zich aan vergissingen bloot te stellen. Hoe zeer wij dan ook, met het oog op al die moeielijkheden, met toegevendheid bezield zijn, toch kunnen wij maar niet de stiefvaderlijke behandeling begrijpen, die de Glasschildering reeds twee echtereenvolgende malen van wege de Regelingscommissie onderging. Wij bedoelen de Tentoonstelling van 1867, te Parijs, en die van 1873 te Weenen.

Wij geven het den lezer in honderdmalen te raden, in wèlke groep, of onder wèlk slach van voorwerpen men de glastafereelen te huis rekende? - Natuurlijk in het vak ‘Beeldende Kunsten’ zou men denken, of ten minste in dat der ‘Kunstnijverheid.’ - Noch in het een noch in het ander. Hoogstens te Antwerpen kent men de glasschilders nog waardig tusschen de ‘KUNST*nijveraars*’ gerangschikt te worden; in de twee Wereldtentoonstellingen telde men de geschilderde ramen voor niets méér dan voor ‘NIJVERHEIDS*produkten*’!!

Ten bewijze dier onverklaarbare kunstmiskenning, strekke het volgende, dat wij tekstuëel aanhalen:

> EXPOSITION UNIVERSELLE DE PARIS 1867.
> GROUPE III. *Meubles et objets destinés à l'habitation*. (Classes de 14 à 26).
> Classe 16. *Cristaux; verrerie de luxe et* VITRAUX.
> WELT-AUSSTELLUNG IN WIEN.
> IX GRUPPE. *Stein-, Thon- und Glaswaaren*.
> 3 Section. *Glaswaaren* (Glasschildering daarin begrepen).'

De vernederende plaats welke men der Glasschilderkunst toekende, is echter minder kwetsend voor de beoefenaars van dit vak dan ongerijmd van wege diegenen welke zich aan een dergelijke rangschikking bezondigden. Onverklaarbaar is het inderdaad, hoe 'bevoegde' mannen geen onderscheid maken tusschen het samenstellen of vervaardigen eener *glasraam*, het pletten eener *spiegelruit* en het blazen eener *apothekersflesch!!...*[(1)]

Een andere niet minder belangrijke grief ligt in de wijze waarop door de Jury de belooningen worden toegekend. Zoo zien wij dat te Parys. (1867), de uitstekendste glasschildesr slechts door *zilveren* en *bronzen medaliën* beloond werden; terwijl nu de 'gewetensvolle' Jury van Weenen met eene VERDIENSTMEDALIE ruimschoots zijn plicht tegen over dit kunstvak vervuld waande! Verre zij van ons de bevoegdheid dier heeren beoordeelaars te twijfel te willen trekken; alleenlijk wenschten wij - bij vergelijking en in het belang der Glasschildering - wel eenige ophelderingen te bekomen nopens den *amalgame*van groote en kleine schilderstalenten, wien men zoo kwistig de KUNST*medalie* naar het hoofd hee□t geworpen!

Strikt genomen kon men dergelijke handelwijze nog aan *onverschilligheid* jegens de Glasschilderkunst toeschrijven, zoo niet een derde daadzaak ons ten duidelijkste bewees dat het hier wel degelijk *misachting* gold.

(1) Bij uitzondering vindeu wij in den *Belgischen* kataloog der Weener-Tentoonstelling de glastafereelen van den heer DOBBELAERE van Brugge als 'kunstgewrochten' aangerekend. CATALOGUE DES PRODUITS INDUSTRIELS ET DES OEUVRES D'ART. - (Belgique) GROUPE 23. *Objets d'art pour les services religieux*, bladz. 281.

In het fransch gedeelte der laatste Parijzer Tentoonstelling verhief zich een sierlijk pavillioen, uitsluitelijk aan glastafereelen toegewijd. Het half donker dat erin heerschte deed de levendige kleuren der geschilderde ramen nog in kracht en heerlijkheid winnen. Daar deze verzameling als voorbehouden tentoonstelling van MARÉCHAL te Metz diende, waren de overige glastafereelen in de zalen van het groot Paleis geplaatst.

Ook te Weenen had men denkelijk naar het voorbeeld van Parijs ten dien einde eene afzonderlijke Tent opgeslagen; met *dit* verschil dat deze zich in het zuidelijke, d.i. in het afgelegenste deel des Parks bevond. Was bij de armzalige houten barak, die dààr tot verzamelplaats der zoo gewichtige *specimens* van de dekoratieve schildering dienen moest, het zicht langs buiten alles behalve schoon, het inwendige was waarlijk terugstootend. Twee groote open deuren en met kleurloos glas gevulde openingen lieten zóóveel licht binnenstroomen dat het onmogelijk werd over de eigentlijke waarde der kleuren te oordeelen. Overigens waren de kerkvensters die in de groote zalen van 't Expositiepaleis prijkten, slechts weinig in getal.

* * *

Vooraleer tot de bespreking der belangrijkste glastafereelen uit de Weenertentoonstelling overtegaan, komt het ons wenschelijk voor, 's lezers aandacht een oogenblik op de hedendaagsche middelen van uitvoering te vestigen. Daarbij dienen gewis in de eerste plaats de verschillige glassoorten te worden besproken.

Bij gemis aan Engelsche glassoorten (crown-, cathedral- en gegoten glas) kunnen wij de gekleurde ruiten van ALBERT NEUHAUSER uit Innspruck voor de beste houden. Met het oog op hunne wederzijdsche dikte had die nijveraar ze in vijf klassen verdeeld. Overigens bezit hij nagenoeg al de in Glasschildering voorkomende tonen en kleuren. Een bijgestelde glasraam toont ons aan wàt men voor de kunst van zijne hobbelige ruiten verwachten mag.

Het *Cathedral-glass* van DORLODET uit Lodelinsart, RADOUX uit Charleroi, CHANY en CIREY uit Stolberg en nog anderen, kan men als van mindere kunstwaarde beschouwen. - Verder bewezen talrijke specimens van gekleurde ruiten, door Belgische glasfabrikanten tentoongesteld, dat in ons land deze nijverheidstak zeer bloeiend is; - mochten wij maar met evenveel lof van hunne hoedanigheid als toon en kleur gewagen!

Tusschen de honderden bekers en vaatwerken in Venetisch filigraan of petinetglas, van SALVIATI EN Cie, bevonden zich eene reeks schijven (Crownglass) van onderscheidene kleuren. Uit de talrijke schakeeringen zou de glasschilder het grootste voordeel kunnen trekken, zoo niet de kleine omvang der schijven ze daartoe onbruikbaar maakte. De bestemming dier ruiten, die deze grootte noodzakelijk maakt, zou niet beletten er, ten dienste der Glasschildering, ook van grooteren omvang te vervaardigen.

In den loop onzer Geschiedenis der Glasschildering hebben wij reeds meermaals gelegenheid gehad er op te wijzen op welke wijze men het opgelegd glas bewerkt. Een der behendigste fabrikanten in deze glassoort is voorzeker PELLETIER ET FILS, van St-Just-sur-Loire. Zijne verzameling bestond uit: *rood, blauw, purper, geel, goudrozekleur* op *wit* en *rood* op *geel* glas.

Het zien dier prachtige opgelegde ruiten bracht ons op het denkbeeld, den lezer ook met de onderscheidene middelen van afslijping bekend te maken. Zooals wij reeds zegden, gebeurde dit oudtijds alleen met behulp van Amarilsteen; sedert de glasoplossende eigenschap van het fluorzuur gekend is, beschildert men de deelen waarop men de kleurlaag behouden wil, met bituum, met was in terpentijn opgelost, of met elke andere harsachtige zelfstandigheid. Het bijtend zuur heeft op deze produkten geenen invioed, terwijl het alras de naaktgeblevene glasdeelen indringt. Eens de kleurlaag opgelost, wascht men het overblijvende zuur af, en met terpentijn of petrol wordt ook de harslaag weggenomen.

Den gevaarlijken omgang met die bijtende stof heeft men in

de laatste tijden, door het verbinden met ammoniak veel verminderd. Evenals het gasvormige fluorzuur, geeft het wit poeder, dat men door zulke verbinding verkrijgt, aan de ruiten eene matte oppervlakte, terwijl door vloeibaar florzuur hunne doorzichtbaarheid wordt behouden. In de Weener Tentoonstelling heeft ons NYSSENS van Brussel, door zijne op die wijze gegraveerde spiegelruit getoond, wat men door eene behendige en tevens kundige toepassing van dit zuur bekomen kan.

Een meldingwaardig middel van invreting berust op de snelle vlucht die vliedend zand verkrijgt, wanneer het door een saamgepersten damp of luchtstroom wordt aangezet. Genoeg is het dat het zand in zijne vlucht door eenig lichaam worde gestuit, opdat dit laatste in weinige oogenblikken doorboord zij.

Het toestel, dat wij in de Amerikaner afdeeling daartoe hebben werkzaam gezien, was zeer eenvoudig; het was nagenog volgenderwijze samengesteld: Twee in elkander stekende buizen staan in betrekking, de binnenste met oenen zak vol zand, de buitenste met eenen stoomketel of een windtuig. De doorsnede der eerste heeft 3 à 4 millimeters; de andere die er over heen steekt, hoeft eene doorsnede van ongeveer 1 centimeter. De ringvormige opening tusschen beide buizen, rekent men op twee millimeters. Onder de opening en op korten afstand van de buis, plaatst men de glas- of marmerplaat, waarop de proef gebeuren moet; de patronen die men er op legt, zijn in *caoutchouc* ofwel in ijzeren platen uitgesneden. Is alles naar behooren geschikt, zoo draait men de kraan van den zandbak en den stoomketel open, het eerstvallend zand mengt zich in de lange buis met den dampstroom en bonst met zooveel hevigheid tegen de niet beschermende glas- en marmer doelen, dat weldra die harde stoffen als tot kantwerk worden uitgesneden.

Met de toepassing heeft men het reeds zóóverre gebracht, dat het voldoende is een gewone gravuur op glas overtebrengen om al de deelen mat te schrammen, bij uitzondering der lijnen welke gevrijwaard zijn door de veerkracht van drukinkt.

Het hoeft bijna niet gezegd te worden, dat zulk een stelsel voor het afslijpen van opgelegd glas van het grootste belang is; ook bewezen de talrijke bezoekers die zich in het werkhuis van TILGHMAN verdrongen, dat die doenwijze in hooge mate de belangstelling had opgewekt.

(*Wordt voortgezet*.)

De Tentoonstelling van Beeldende Kunsten te Gent. - 1874. -

Eerste Artikel.

H. Bource, - F. De Braeckeleer, - H. Schaefels, - J. Van Lerius, - J. Van Beers, - E. Joors, - Al. Struys, - W. Linnig, - E. Siberdt, - H. Redig, - E. Claus, - Th. Verstraete, - Albr. en Jul. De Vriendt.

Ofschoon ongetwijfeld Vlaanderen's hoofdstad, evenmin als Antwerpen, die gouvernementeele gunsten genieten mag, waarmeê het centraliseerende Brussel steeds zijne tentoonstellingen door ons Budjet mild betaald en gehuisvest ziet, - toch kan, in weerwil van die stiefmoederlijke behandeling, de Driejaarlijksche Tentoonstelling van Gent andermaal zeer goed geslaagd heeten.

Volgaarne aan de uitnoodiging der Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten gevolg gevend, hadden wij het genoegen, op 30 Augustus jl. de opening der Gentsche kunstverzameling bij te wonen. Zeggen we vooreerst, dat de inrichting ervan voortreffelijk is. 't Zou overigens moeilijk zijn ergens een beter geschikt lokaal te vinden

dan die ruime en zóó doelmatig langs boven verlichte zaal van den Casino. Reeds bij 't binnentreden treft u de heerlijkste aanblik dien men zich verbeelden kan. De deur opent zich op een lange en breede middengaanderij die in eens twee reiën der prachtigste tafereelen aan het oog vertoont. Deze middenzaal is geheel met frischgroene, smaakvol aangelegde grasperken, bloemen en sieraadplanten opgesmukt, waartusschen zich van afstand tot afstand beeldhouwwerken bevinden, alsook langs de wandelvegen eenige tuinbanken, die u als tot aangenaam rusten nooden. Bij middel van houten beschotten zijn langs beide zijden der hoofdgaanderij eene reeks vierkante, met elkaar in gemeenschap staande compartimenten gevormd.

De tentoongestelde kunstwerken, zoo uit den vreemde als uit de verschillige streken van België toegezonden, zijn buitengewoon talrijk. De catalogus behelst niet minder dan 1620 nommers, en dan nog zijn daarop niet allen vermeld, want naderhand zijn nog verscheidene andere stukken ingekomen.

Bij een zóó aanzienlijk getal is natuurlijk een *volledig* kritisch overzicht, ook met het oog op ons beperkt bestek, onmogelijk. Na dus met min of meer uitvoerigheid de produkten onzer Belgische kunstenaars te hebben besproken, zullen wij vervolgens ook nog in 't bijzonder bij die van Noord-nederland een oogenblik trachten te verwijlen, en ons ten slotte moeten bepalen bij de enkele vermelding van wat ook andere landen merkwaardigs hebben geleverd.

Bij eene beoordeeling als deze valt evenmin aan *regelmatigheid* te denken. In onze artikelen over de Gentsche kunstzaal zullen wij derhalve geene logisch bepaalde volgorde, geen juist afgebakend verdeelingsplan in acht kunnen nemen; maar, na elke wandeling in de Expositie, onze indrukken neerschrijvend, telkens *die* gewrochten bespreken welke het meest onze aandacht hebben opgewekt.

Vangen wij aan met de *Schilderijen*, - die als naar gewoonte verreweg het aanzienlijkste gedeelte der Gentsche verzameling uitmaken - om vervolgens ook de *Beeld-*

houwwerken, Akwarellen, Gravuren en verdere kunstprodukten in oogenschouw te nemen.

Niet zonder genoegen hebben wij reeds kunnen bestadigen dat onze Antwerpsche kunstenaars op waardige wijze de Rubensstad te Gent vertegenwoordigen. In de eerste plaats trof ons een allerliefst genrestukje van den heer Hendrik BOURCE, den talent- en gevoelvollen schilder van binnenhuisjes uit het zeemansleven. Bedoeld tafereeltje, getiteld '*Rijpe kersen*,' stelt twee jonge bekoorlijke visschersmeisjes uit de omstreken van Scheveningen voor, die, met zoetlachend gelaat en van vreugde stralende oogen, een tros frischgeplukte kersen tusschen de poezelige vingeren houden. Zooals men ziet: een doodeenvoudig onderwerp, maar zóó dichterlijk schoon en tevens met zóóveel natuurlijkheid op het doek gebracht dat men er onwillekeurig in bewondering voor blijft stilstaan. Wat meer verscheidenheid in de gelaatstrekken der beide meisjes zou echter het uitwerksel ongetwijfeld nog hebben verhoogd; blijkbaar heeft de schilder zijne twee figuurtjes naar hetzelfde model moeten bewerken. Doch zoo als het nu is mag '*Rijpe kersen*' niettemin een pereltje heeten van het zuiverste water, en het verwondert ons geenszins dat reeds de stad Gent het voor haar Museüm heeft aangekocht.

Een veteraan die moedig op de bres staat en steeds genoegen doet is de heer Ferdinand DE BRAECKELEER. 't Is een krachtig, doch al te éénzijdig talent: zijne typen zijn geestig opgevat, maar altoos en onveranderlijk dezelfde. Ditmaal heeft men weêr van hem een drietal humoristische stukjes, niet beter of niet slechter dan hunne ontelbare voorgangers.

'*De strijd van het Schip* '*Le Vengeur*' door M. Hendrik SCHAEFELS is een diep indrukwekkende zeeslag, die even als zijn '*Trafalgar*' onder de goede voortbrengselen in dit moeilijk vak zijne plaats verdient. Dit tafereel wint er bij van dicht bij te worden gezien: op gewonen afstand schijnt het wat verward, wat onduidelijk van samenstel-

ling; doch bij het behandelen van een dergelijk onderwerp is zoo iets als het ware onvermijdelijk.

Maar wáár toch wil de heer VAN LERIUS heen, met zijn genre van porceleinachtige schildering? Wáár zag hij ooit in de natuur zóó'n vleeschkleur als die van zijn vrouwenfiguur in '*De Liefdebode*'? Dat meisje schijnt veeleer naar een standbeeld, dan wel naar een levend middel geschilderd. Met zòò de natuur te ontwijken, om zich naar eigen fantazij aan het conventioneele te hechten, geraakt men meer en meer op het dwaalspoor. En zeggen dat er 'liefhebbers' gevonden worden die 'Yankee' genoeg zijn om zòò iets schoon te vinden -- en het duur te betalen! '*De brug der zuchten te Venetie*' een andere op den catalogus vermelde schilderij van M. Van Lerius hebben we vooralsnog niet ontmoet. Zoo deze niet beter is... dan bestaat er o.i. geene reden om dien schilder geluk te wenschen.

De heer Van Lerius heeft, ja, sinds lang 'een gevestigde reputatie'; doch wij aarzelen niet te 'zeggen dat wij met méér voldoening dan bij '*De Liefdebode*' stilstonden bij 't werk van een aantal jongere Antwerpsche schilders, wier medewerking dit jaar niet zonder belang is:

Daar hebben we vooreerst den heer Jan VAN BEERS J^{r}., die reeds veel vastheid in den toets aan een zekere bedrevenheid als colorist paart. Hij heeft in de Gentsche kunstzaal niet minder dan 5 stuks: twee flinke portretten en drie genrestukjes. Een dezer laatste heeft al een' kooper gevonden; 't is zjjn '*Aap! aap! aap!*' Een zonderlinge titel! Dat moet het geroep wezen van dien schouwvegersknaap die daar boven al de daken, lustig met zijn' bezem zwaaiend, uit een' schoorsteen komt gekropen, en zijn duivelszwart figuur vrij zonderling op die helder blauwe lucht doet uitkomen. Dit onderwerp is eigenaardig opgevat; doch, wat het onderdeel der schilderij betreft, schijnt ons de uitvoering niet gansch aan de opvatting te hebben beantwoord. Indien de heer Van Beers zich voor zekere neiging tot exentriciteit in acht neemt, wacht hem gewis een schitterende toekomst.

Eenigszins in denzelfden aard en met evenveel begaafdheid, schildert de heer E. JOORS. Beide zijne tafereelen getuigen van een opkomend talent, dat met ernstige studie het ongetwijfeld verre brengen zal. '*De Goochelaarster*' deed ons het méést genoegen. Zeer gelukkig als toon, verraadt het als opvatting en meer nog als bewerking reeds een schranderen opmerkingsgeest.

Ook de heer Alex. STRUYS is een jong artist van veel aanleg in een geheel ander genre. Even als de heer W. LINNIG (*vader*) - wiens '*Ledige wieg*' wij vroeger reeds gelegenheid hadden in ons tijdschrift te bespreken - schijnt de heer Struys bij voorkeur de dramatische zijde des levens te schetsen, waarvoor hij dan ook veel geschiktheid toont. Wij herinneren ons nog zijn veelbelovend '*Misschien?...*' waarmede hij op de laatste Antwerpsche tentoonstelling debuteerde. Wat hij ons thans te Gent voorstelt heet: '*Twee slachtoffers*' en is insgelijks een zeer aandoenlijk tafereel.

Verders bemerkten wij er nog verscheidene andere van de 'jonge school' uit Antwerpen, die alleszins der vermelding waardig zijn. In de eerste plaats M. Eug. SIBERDT, die zich in den laatsten Prijskamp van Rome heeft onderscheiden; vervolgens, de heeren Hendrik REDIG, Emiel CLAUS, Th. VERSTRAETE, enz.

Een van de schoonste tafereelen der huidige Tentoonstelling - wellicht het schoonste in het vak der Historieschildering - is '*Karel V te Yuste*,' door den heer Albrecht DE VRIENDT van Gent, die nu met zijn' broeder Juliaan sinds eenige jaren te Brussel is gevestigd.

Even als in zijne voorgaande werken heeft de schilder zijn onderwerp breed en met veel historische juistheid opgevat, en het verheugt ons er te kunnen bijvoegen dat als uitvoering dit nieuw gewrocht van een merkelijken voortgang blijk geeft. Vooral de hoofdfiguur is met meesterhand bewerkt: het gelaat van den bijna stervenden keizer die, wars van alle vorstelijke grootheid, zich tusschen de sombre kloostermuren in beschouwing bevindt vóor Titiaan's schilderij van 't Laatste Oordeel, is buiten-

gewoon treffend van uitdrukking. Overigens maakt het geheele tafereel op den toeschouwer een diepen indruk. Men ziet dat de heer DE VRIENDT dit effekt niet heeft bekomen door louter berekende kunstmiddelen, die helaas bij vele schilders de echte zielsaandoening vervangen, maar dat hij, even als onze oude vlaamsche meesters, met dat innig gevoel, met die oprechte overtuiging is te werk gegaan, die den waren kunstenaar bezielen moet.

Van den heer Juliaan de DE VRIENDT heeft men ditmaal slechts twee kleinere tafereeltjes: '*Doornroosje*' en '*S*te'. *Elisabeth uit den Wartburg verjaagd*,' welk laatste ons zeer getrouw aan 's kunstenaars groote schilderij van vóor drie jaren herinnert. - Ofschoon van minder belang dan M. Albrechts *Keizer Karel V* zijn beide stukjes door onbetwistbare verdiensten gekenmerkt.

'*Doornroosje*' is ontleend aan het bekende sprookje. De toestand dien de schilder ter voorstelling heeft gekozen wordt in een dichtstuk van Jan Ferguut, dat blijkbaar den schilder tot richtsnoer heeft gediend, volgender wijze vertolkt:

> 'De koningszoon ging zachter, trager voort,
> - Als vreesde hij de diepe rust te storen -
> Tot waar een kamerdeurken openstond.
> De dag scheen helder door het kleine venster;
> En zie! - de schaduwen van 't klimmerblad
> Bewogen zich, - waar niets zich nog bewoog. -
> En zie! - hij rilt - daar valt zijn vurig oog
> Op eene maagd, die in het zoete licht
> Frischblozend als de roos, te sluimren ligt.
> De klosse viel ten gronde nevens haar....
> En zie! - het oudje, met haar vaalgrijshaar
> En lange spinnevingren, slaapt ook daar:
> Zij stortte in haren zetel achterover,
> Te neergeslagen door den wondertoover.'(1)

Dit onderwerp is op zeer poëtische wijze geschilderd. Innig overtuigd dat'het grondkarakter der Vlaamsche

(1) *Gedichten en Gedachten*.

schoonheidsleer geheel en al begrepen is in één woord ‘waarheid’ - hebben de gebroeders De Vriendt sinds lang, zooals men weet, met alle slaafsche school-procédés, met den gewonen slenter afgebroken. Ook hunne onderhavige taferoelen zijn de echte toepassing der principen van deze twee bij uitstek nationale schilders.

En hiermede eindigen wij ons eerste artikel over de Gentsche Tentoonstelling. - Tot de volgende maand!

A.J. COSYN.

Brieven uit Noord-Nederland.

VII.

DEN HAAG, 6 *Sept.* 1874.

Ik zou u dan spreken over het zeer treurig-eindend blijspel: ‘de Slooping der Hoogewoerdspoort te Leiden.’ Ziehier wat daarvan is:

1ste bedrijf.

1ste *Tooneel.*

De Commissie van Adviseurs voor de monumenten van Kunst en Geschiedenis richt aan den Gemeenteraad van Leiden een dringend vertoog tot instandhouding der poort.’De poortgebouwen,’ zegt zij o.a., ‘welke met zóóveel smaak en architektonisch talent in den loop der XVIIe eeuw door onze voorouders gesticht werden, en waartoe de Hoogewoerds*poort* be*hoort*, zijn inderdaad met geen àntder doel opgericht dan tot verfraaiing der steden en als een zichtbaar teeken van de zoo hooggeschatte stedelijke rechten. Men sloopt heden ten dage die monumenten onder voorwendsel van aan te brengen verfraaiingen, hetgeen verwondering wekt als men bedenkt, dat de tegenwoordige opvatting van fraaiheid en schoonheid tot eerste resultaat heeft: de vernietiging van datgene wat juist werd opgericht in die XVIIe eeuw, *die aan de Nederlandsche natie een onsterfelijken naam op het gebied der Schoone Kunsten bezorgd heeft*.’

2e *Tooneel.*

De Commissie van *fabricage* te Leiden blijft beweeren dat de poort gesloopt moet worden, en verklaart dat het gezicht op een

wel bezette weide bovendat op een teekenachtig poortgebouw te verkiezen is. (Men zij indachtig dat er meer dan éène weide om Leiden te zien is).

II^de^ bedrijf.

De Rijks-Adviseurs richten weder een vertoog aan den Gemeenteraad ter bestrijding van de slooping. De hooge bouwkundige waarde van het gedenkteeken blinkt ten duidelijkste uit. De zoogenaamde verfraaiing der stad door de slooping blijkt voor ieder gezond oordeelend brein onzin.

III^de^ Belrijf.

1ste *Tooneel*.

De Raad besluit tot den val der poort. Voor den val stemmen de heeren STOFFELS met de zijnen, waaronder zich twee hooggeleerde heeren, de professoren GOUDSMIT en BUYS bevinden.

2^e^ *Tooneel*..

De *Nederlandsche Spectator* en *Nederlandsche Kunstbode* tuchtigen de sloopers op snerpende wijze.

IV^de^ bedrijf.

Prof. GOUDSMIT op. Hij vertelt dat hij zeer blij is dat de poort zal vallen, omdat hij daardoor *zijn zin heeft gekregen*. Hij haalt een Fransch gezegde aan, dat hij *even juist citeert* als de naamloos vele aanhangers van het ‘La critique est aisée MAIS l'art est difficile’. (Gelijk bekend is, schreef Boileau: ET l'art etc.)

V^de^ bedrijf.

Een ander hooggeleerde - maar van wien gelukkiggerwijze kan getuigd worden dat hij ook *kunstgeleerde* is, D^r^. J. VAN VLOTEN dicht een lied: ‘*Professors Alleenspraak*,’ en laat daarin Prof. GOUDSMIT o.a. aldus spreken:

> *Ik heb mijn zin; de poort zal vallen*!

De God van Isrel zij geloofd!
Als, Jericho, eens voor uw wallen,
Blinkt nog zijn glorie onverdoofd!
't Bazuingeschal van zijne scharen
Leì toen uw muren raa in puin;
Thans door de stem, mijn mond ontvaren,
Treft Hij de poort in Leidens tuin.

De poort moet wèg; dat is 't voornaamste,
Daar zijn mijn zinnen opgesteld,
Al werd ook door d'in kunst bekwaamste
Een ander vonnis hier geveld.

De poort moet weg, en - heilgedachte! -
Weg gaat zij nu, bij raadsbesluit,
En medewerking durf ik wachten
Van elk rechtaard Minerva-spruit.

Ik wroette trouw in mijn Pandekten,
In 't oud romeinsch en 't nieuwe recht,
Maar kunstbespiegling, neen, die wekte
Mijn aandacht nooit, ronduit gezegd.
Is 't andren ook een fout gebleken
Bij 't geen beschouwing van ons vraagt,
'k Laat daarom toch niet na te spreken
Waar 't Kunst geldt, zij 't ook God geklaagd! -

En zóó ook thans: wie me aan mocht klagen,
Boos maken zal ik mij gansch niet;
Ik heb mijn zin, en meer te vragen,
Onnoodig waar 't, als ieder ziet.
Slechts wensch ik dat, in later jaren,
Als lang mijn rif in 't graf reeds legt,
Een steen met opschrift moog verklaren:
'Hier werd ze, *op Goudsmits stem*, geslecht!'

VIe bedrijf.

De Gemeenteraad op. STOFFELS vooraan. Eén man lacht, nu hem de poort tegen *Twee Duizend Achthonderd Twee en Veertig Gulden* voor afbraak is verkocht. De Ontvanger der Gemeente stort die gelden in de Gemeentekas. - Jubelkoor door den Raad aangeheven.

F.S.K.

Kunstkroniek

Tooneel- en letterkunde.

- **Prijskampen.** Ziehier den volledigen uitslag van den Tooneellotterkundigen prijskamp, door '*de Wijngaard*' van Brussel uitgeschreven, en dien wij reeds in ons vorig nummer gedeeltelijk hebben vermeld:

1e Prijs met algemeene stemmen, aan het stuk '*Vriend Cobus*' tooneelspel in 2 bedrijven door Emiel Van Goethem, van Gent.

2e Prijs, in verdeeling aan de stukken: '*Typen*,' tooneelspel in 3 bedrijven door B. Block, van Gent, en '*Mijnheer Vander Zijpen*' tooneelspel in 3 bedrijven door V. Lefèvre, van Brussel.

De Jury bestond uit de heeren Eug. Stroobant, Em. Van Driessche, J. Dodd, K. Versnaeyen en J. Van Droogenbroeck.

- De Declamatieprijskamp, die op 15 en 16 Augusti in het lokaal der '*Vrijheidsliefde*' van Gent plaats vond, heeft den volgenden uitslag opgeleverd:

ALLEENSPRAKEN. Deftig vak. Eerste klas; 1e Prijs, M.J. Queeekers (Lier;) 2e Prijs, M.A. De Vuist (Wetteren). - Tweede klas: 1e prijs, M.G. Van Duyse, (Lokeren) en Ed. De Bollen (Antwerpen); 2e Prijs J. Bollen (Mechelen). Eervolle (melding aan M.J. De Pooter (Lokeren) en J. De Vriendt (Brussel).

BOERTIG VAK. Eerste klas: Eénige prijs, M.A. Wante (Berchem bij Audenaarde). Eervolle melding aan M. Ed. De Frenne (Eekloo.)- Tweede klas: 1e Prijs, M.H. De Vliegher (Eekloo); 2e Prijs, W. Lenaerts (Mechelen.) Eervolle melding aan M.P. Gillis (Melle).

TWEESPRAKEN. Deftig vak, Eenige prijs, M.M. Ed. De Bollen en K. Buyse (Antwerpen).

BOERTIGVAK. Eenige prijs, M.M.E. De Frenne en H. De Vliegher.

De volgende hoeren maakten deel van de Jury: Block Capeinick, De Cort, L. De Vriese, Minnaert, Van Rentergem, Wannyn, Wiemer en Wytinck.

- De maatschappij '*Taal- en Liederkrans*' van Koekelberg, bij Brussel, heeft tegen 11 en 12 October e.k. den volgenden internationalen prijskamp uitgeschreven:

TOONEELLETTERKUNDE. - Voor het opstellen van: 1o. Eene *ernstige alleenspraak*; - 2o Eene *boertige alleenspraak*; - 3o. een *vaderlandsch lied*, een *minnelied* en een *luimig lied*. Prijs voor elk dezer drie vakken: een een zilveren verguld eermetaal. - De stukken moeten ongeteekend zijn, maar met eene kenspreuk bekleed, welke herhaald moet wezen op een gesloten briefje, dat den

naam des schrijvers behelst. In te zenden vóór 25 September e.k. aan M. Wouters, (Bestuurlid) te Koekelberg.

DRAMATISCHE UITGALMING. *Alleenspraken*. Ernstig vak Eerste klas. 1ste. prijs: een zilveren verguld eermetaal en 25 fr.; 2de prijs: een idem. - Tweede klas. 1e prijs, een zilveren verguld eermetaal; 2de. prijs, een idem. -

Boertig vak: Eenige Klas. 1e. prijs, een zilveren verguld eermetaal en 25 frank; 2de. een zilveren idem. - Eene kopie der voor te dragen stukken moet vóór 25 September worden ingezonden.

STAATKUNDIGE WELSPREKENDHEID. (Oefening tot het vormen van sprekers in openbare plechtigheden, meetings, volksvoordrachten, enz.) Eenige prijs: een gouden eermetaal, geschonken door het Comiteit van den Vlaamschen Penning te Brussel. De kampers moeten zich vóór 25 September aanmelden.

ZANGKUNDE. Voor het uitvoeren van een oorspronkelijk *Nederlandsch lied*. 1e. prijs: een zilveren verguld eermetaal; - 2de. prijs een idem. Eene kopie der liederen (woorden en muziek) moet vóór 25 September worden ingezonden.

- Voor den tooneelletterkundigen prijskamp, door het Antwerpsche *Leescomiteit* uitgeschreven, zijn 54 stukken ingezonden, waaronder meest tooneel- en blijspelen. De Jury bestaat uit de heeren L. Jacobs-Beeckmans, P. Genard, Ed. Rigelé, Jan Van Beers en Jos. Van den Brande.

- De dubbele zegepraal, door onzen medewerker Mr. G. Antheunis-Conscience in den prijskamp van den *Olijftak* behaald, is in de Westvlaamsche stad Thourout, 's dichters verblijfplaats, op feestelijke wijze gevierd geworden. ‘Nationale vaandels, zegt een lokaal blad, wapperden overal bij het vernemen dezer blijde tijding; 's avonds werd hij (M. Antheunis) met eene serenade vereerd, en zijne talrijke vrienden wenschten hem geluk over een zegepraal die hem een heerlijke plaáts in de vaderlandsche letterkunde verworven heeft.’

- DE NIEUWE NEDERLANDSCHE SCHOUWBURG van Antwerpen is op Zondag 16 Augustus jl. plechtig ingehuldigd ge-

worden. In de eerste plaats werd namens het Gemeentebestuur door den heer Burgemeester de feestrede uitgesproken, waarbij hij o.a. de hoop en den wensch uitte: ‘dat deze schouwburg moge zijn een kunsttempel in den vollen zin van het woord, eene plaats van edele uitspanning en vermaak, maar ook en vooral eene leerschool, die een machtigen en gunstigen invloed zal uitoefenen op de gewoonten en zeden van het volk.’

Na deze redevoering, die luidruchtig toegejuicht werd, zong de maatschappij *Gretry* de *Vrede-cantate*’ van Richard Hol. Daarop volgden de *Melomanen* van Gent, die, met medewerking van het orkest der Antwerpsche muziekschool, ons op eene prachtige heruitvoering van Vanden Eede's ‘*Brutus*’ vergastten, onder eigen leiding van den componist.

Met het dramatisch gedeelte van het feest was het gezelschap van den heer Victor Driessens gelast. De vertooning was zeer goed verzorgd. Vooreerst speelde men Paul Billiet's gekend blijspel ‘*Help u zelven*’ Deze kleine schets uit het Antwerpsen volksleven genoot veel bijval. Doch de ‘great attraction’ der voorstelling was stellig Glanor's beroemde comedie ‘*Uitgaan*’, die thans voor de eerste maal in België werd opgevoerd. Over dit stuk, dat hier even als in Noordnederland een zeer gunstig onthaal vond, heeft onze medewerker M. Fr. Smit Kleine vroeger in onzen *Kunstbode* eene beoordeeling gegeven. Zeggen we dus enkel dat dit lief tooneelspel over 't algemeen op uitstekende wijze werd vertolkt.

Dit werk zal denkelijk nog wel binst het aanstaande tooneelseizoen worden heropgevoerd. Bovendien hopen wij meermaals gelegenheid te hebben met stukken van dien aard kennis te maken. Reeds vernamen wij met genoegen dat de heer Driessens in zijn prospectus aan het publiek heeft medegedeeld dat hij zijn gezelschap met eenige verdienstelijke artisten heeft vermeerderd, en hij voornemens is een aantal aan de Vaderlandsche geschiedenis ontleende stukken op te voeren.

- Het groot letterkundig feest dat des anderdaags in den nieuwen Schouwburg plaats had, mag als vervolg der inhuldiging worden beschouwd. Deze feestelijke zitting, waarop de

Rederijkkamer de *Olyftak* de Noord-en Zuidnederlandsche letterkundigen ter verbroedering had uitgenoodigd, werd voorgezeten door den heer Julius De Geyter, die de deelnemers den welkomstgroet toestuurde, waarna de heer Emanuel Rosseels de feestrede uitsprak.

Vervolgens trad als spreker op de ook ten onzent zeer gunstig gekende Prof. Van Vloten, Van Bloemendaal, die ons zijn verslag voordroeg over de stukken uit den Marnixprijskamp, een verslag zóó buitengewoon belangrijk dat het op zichzelven als eene voortreffelijke verhandeling over dit onderwerp kan worden beschouwd.

Verder werden gedichten voorgelezen of redevoeringen uitgesproken door de volgende heeren: Dr J.P. Hasebroeck van Amsterdam, Em. Hiel van Brussel, Dr Jan Ten Brink van den Haag, G. Antheunis-Conscienee van Turnhout, J. Brown van Voorburg ('s Hage) en J. Borrias van Arnhem. - De drie laatstgenoemden lazen hunne door den *Olyftah* bekroonde liederen voor.

Als eene merkwaardige bijzonderheid verdient te worden aangestipt dat Z.M. de Koning, vergezeld van H.M. de Koningin en H.H. Princes Louisa, aan dit Nederlandsch Letterfeest een bezoek hebben gebracht.

Bij 's Konings vertrek werden aan Z.M. namens de inrichters van het feest de volgende woorden toegestuurd door den voorzitter M. De Geyter:

‘Wij danken U voor het bezoek, waarmede gij ons vereert. Dat bezoek heeft voor ons allen deze beteekenis: de Koning der Belgen brengt hulde aan de Nederlandsche letteren.’

Antwoordde nu Leopold II in Nederlandsch? Neen. Hij zegde *in het Fransch* dat hij inderdaad aan zijn bezoek die beteekenis hechtte, dat hij, even als de Koningin, met genoegen de pogingen had vastgesteld die aldus in het belang der Vlaamsche taal en letteren worden aangewend, en vroeg verschooning, dat hij, alhoewel onze taal sprekend (?), er aan houden moest in eene zoo plechtige omstandigheid als deze liefst de taal te gebruiken die hem het meest eigen is!

Deze letterkundige zitting werd gevolgd door een muziekaal

feest, waarvan wij verder onder de rubriek TOONKUNDE een beknopt verslag mededeelen. Vermelden wij hier nog ten slotte het groot Banket van den *Olyftak*, dat des avonds de Noorden Zuidnederlandsche letterkundigen in het *Café de l'Univers* vereenigde.

Toonkunde.

- De toonkundige zittting, die tijdens het feest van den *Olijftak* in den nieuwen Schouwburg werd gehouden, mag terecht zeer belangrijk worden genoemd.

Behalve een paar heerlijke koren door den Lokerschen kring '*Geene kunst zonder nijd*' op onverbeterlijke wijze voorgedragen, hadden wij het genoegen een viertal hoogst begaafde kunstenaressen toe te juichen, die nimmer in gebreke blijven als het de opluistering van een nederlandsch kunstfeest geldt: wij bedoelen de dames De Give-Ledelier. Ad. Biemans, Mina Sleeckx en M. Thomas. De eerstgenoemde zong met buitengewonen bijval een aria uit een nieuwe vlaamsche opera '*Liederik de Rentmeester*' door Paul Billiet en Jos. Mertens. Verders mogen wij niet vergeten melding te maken van de heeren J. Bosiers en P. De Pooter, die zich - de eerste op het klavier, de andere op de viool - als twee uitstekende virtuozen hebben voorgedaan.

Tusschen het eerste en het tweede gedeelte van dit muzikaal feest, werden de medaliën overhandigd aan de bebekroonden in den prijskamp van den *Olijftak*, nl. de heeren Antheunis, Brown, Borrias, Van der Have, Van den Bosch en Van Bergen.

- In de openbare examen, die verleden maand tusschen de leerlingen onzer Muziekschool plaats hadden, werd door de klas van lyrische voordracht o.a. een bedrijf uit Benoit's opera '*Isa*' opgevoerd. De bijzonderste rol werd op schitterende wijze vervuld door Mejuffer M. Thomas.

Vlaamsche belangen.

Bij koninklijk besluit wordt bepaald dat de Vlaamsche vertaling van het Wetboek van Crimineel Onderzoek, welke in uitvoering van art. 12 der Wet van 17 Augusti 1873 werd vervaardigd, in den *Moni-*

teur zal worden aangekondigd, en opgenomen in de *Verzameling der Wetten*.

- Op Zondag 30 Aug. jl. is bij Gaillard en Cie te Brugge het 1^{e} n^{r}. verschenen van '*de Halletoren*' een Maandblad, dat zich ten doel stelt propagande te maken voor het aan Breidel en De Coninck op te richten standbeeld, in 't bijzonder, en de bevordering der Vlaamsche Beweging, in 't algemeen. Het blad is opgeluisterd met eene keurige allegorische titelplaat, geteekend door twee voorname Vlaamsche Schilders, en gegraveerd door den heer C. Poot van Brugge. Opdat de '*Halletoren*' door elkeen, door vriend en vijand der Vlaamsche grondbeginselen zou worden gelezen, zijn de artikelen gedeeltelijk 't Vlaamsch, gedeeltelijk ook in 't Fransch opgesteld. - Dit eerste nummer, dat behalve een verslag van de Breidel-Commissie, eene reeks artikelen over Vlaamsche taal- en kunstbelangen, onderscheidt zich door een' geest van degelijkheid, die deze nieuwe uitgave bij het Vlaamsch publiek ten zeerste aanbeveelt.

Necrologie.

- WILLEM DE MOL, talentvolle Vlaamsche toondichter, den 9 dezer schielijk overleden te Marseille. - Hoe jong ook, had de heer De Mol zich reeds door verscheidene hoogst verdienstelijke werken doen kennen. In den voorlaatsten staatsprijskamp werd hij bekroond met eene op Nederlandschen tekst bewerkte cantate, en schreef buiten deze verscheidene symphoniën, koren en liederen. Zijne melodie, '*Ik ken een lied*' op woorden van M. Antbeunis-Conscience getoondicht, geniet eene buitengewone populariteit. Hij legde thans de laatste hand aan een groot oratorio '*De Levenstijden*', poëzie van Em. Hiel, een zeer belangrijk gewrocht, dat ongelukkig door zijn vroegtijdig afsterven onvoltooid is gebleven.

De nationale kunst verliest in hem een uitstekend beoefenaar, de Vlaamsche zaak een overtuigd voorstander, en wij allen die hem zoo innig lief hadden, een edelhartigen vriend.

N.-B. - Door plaatsgebrek is de lijst der *Verschenen Werken* tot het volgend nummer verschoven.

Torquato Tasso.
Biographisch-Romantische schetsen
door D^{r}, J.A. Peeters.

V.

Ecco apparir Jerusalem si vede.

Wij zijn in den jare 1595. Sedert langen tijd reeds is het lot Torquato Tasso gunstig geweest. Het fortuin dat hem zijne ouders hebben nagelaten, laat hem toe onbekrompen te leven. Vruchteloos heeft de Nijd aan zijn letterkundigen roem geknaagd; zijne buitengewone verdiensten worden door niemand meer geloochend, en Paus Clemens VIII bereidt zich hem op het Capitolium de lauwerkroon op het hoofd te plaatsen.

Thans moest de dichter dus gelukkig wezen. Doch de gedurige spanning zijns geestes, de gevoeligheid zijns harten en de zoo wel lichamelijke als zedelijke folteringen welke hij had doorgestaan hadden zijner gezondheid een zwaren slag toegebracht. Tasso leefde eerder door den nog sterken geest dan door het zwakke, reeds ten grave neigende lichaam. Om in kalme rust zijne krachten eenigszins te herstellen ging hij te Rome in het klooster St.-Onufré op den berg Janiculus verblijven, waar hij, verre van 't gewoel der stad, eene gezonde lucht inademde. Toch gevoelde hij dat hij met elken dag verzwakte.

De voor Tasso's kroning aangeduide dag brak eindelijk aan. Van in den vroegen morgen bulderden de kanonnen van Santo Angelo's kasteel. De zon in volle heerlijkheid rees langzaam aan den Oostertrans en beloofde aan het feest hare schitterendste glansen. Van tijd tot tijd weerklonken vroolijke fanfaren door de stad, welke zich met eene steeds aangroeiende menigte vulde. Tasso scheen niet te vermoeden

wat er rond hem en te zijnen inzichte gebeurde; hij voelde de dat het geen triomfwagen - maar een doodswagen was die hem verbeidde.

Eene hemelzoete zielerust, niet de wereldsche vreugde van den zegenvierenden dichter was op zijn gelaat te lezen. Als hadde hij een voorgevoel dat hij niet lang meer te leven had, hield hij zich in het eenzaam kloostercelletje bezig met afscheid van de wereld te nemen. Aan zijnen vriend Antonio Constantino o.a. schreef hij den volgenden brief:

'Wat zal mijn Antonio zeggen wanneer hij den dood van zijnen Torquato zal vernemen? Zonder twijfel zal hij eerlang die tijding ontvangen; want ik gevoel dat ik aan het einde mijns levens ben, overwonnen door eene ziekte waartegen geen geneesmiddelen iets vermogen. Deze is het welke, als een snelle stroom, mij in hare wentelende golven met onweerstaanbare kracht medesleept. Het is geen tijd meer om van mijn droevig lot, of, wilt gij, van de ondankbaarheid dor wereld te gewagen welke het zich als eene eer aangerekend heeft mij, bedelend, naar het graf te sleuren. Dwaze die ik was! Ik beeldde mij in dat deze eeuw, die uit mijne schriften zooveel roem getrokken heeft, mij niet zonder belooning zou gelaten hebben!...

Ik heb mij naar het klooster van St.-Onufré doen overvoeren niet alleen omdat, naar de meening der geneesheeren, de lucht er zuiverder is dan in alle andere wijken van Rome, maar ook om op die verhevene plaats. in mijnen omgang, in mijne gesprekken met de heilige dienaars des Heeren eenen voorsmaak te hebben van de gesprekken in den Hemel. Bid God voor mij en wees zeker dat, gelijk ik u bemind en geëerd heb in dit kortstondig leven, ik in het eeuwig leven dat ik te gemoet zie, niet zal ophouden voor u te doen wat de zuiverste toegenegenheid mij zal ingeven. Ik beveel u en mij den Heere.... vaarwel!....'

Terwijl de dichter deze laatste woorden had geschre-

ven was een monnik binnengetreden. Deze begroette hem:

- ‘God zij met u, broeder!’ ‘Hoe vaart gij heden, heer Tasso? Heeft de slaap uwe krachten niet eenigszins hersteld?’

- ‘Ik voel mij zeer zwak naar het lichaam’ antwoordde de dichter.

- ‘Maar uwe ziel is gerust niet waar?’

- ‘Zeer gerust, eerwaarde.’

- ‘Het Capitolium is gereed gemaakt om u te ontvangen. De Heilige Vader zelve moest u van daag met lauweren kronen.... Spijt het u niet dat die eer, welke gij zeker verdient hebt, u ontsnapt?’

- ‘Ik ben sedert lang alle aardsche eerbewijzingen moede; de kroon des hemels is alleen nog het voorwerp van mijn verlangen....’

- ‘Dat de Heer ze u verleene!.... Wie kan beter dan gij deze woorden der H. Schrift begrijpen: IJdelheid der ijdelheden en alles is ijdelheid.’ Bij den Heer alleen is de rust, het waar geluk te vinden, en gij, gij zult welhaast die zaligheid genieten.’

- ‘Ik hoop het, eerwaarde. O! ik vrees den dood niet meer. Dezen nacht heeft eene hemelsche verschijning mij bezocht. Ontelbare engelen zweefden om mijne legerstede... Nog hoor ik hunne stemmen, door de tonen der harp begeleid:

‘Lang genoeg zongt gij voor de aarde,
Die u geene foltring spaarde;
Kom waar de eeuwge rust u beidt;
Kom de tonen uwer snaren,
Met ons heil'ge akkoorden paren;
Kom in 't rijk der zaligheid!...’

En eene stem, de stem van Eleonora, lispelde mij toe als eene hemelzoete melodie:

‘Slaap, arme dichter, slaap; gij hebt genoeg geleden!’

- ‘Kan ik nog iets voor u doen, heer Tasso?’ vroeg de pater.

- ‘Wees zoo goed dezen brief aan zijn adres te bezorgen.. Nog iets moet ik u vragen, eerwaarde: - Gij weet dat het

mij bij mijn sterven grieven zou, hier beneden niet met iedereen verzoend te zijn. Ik heb den hertog van Ferrara geschreven om hem vergiffenis te vragen, eerwaarde. Welk is zijn antwoord geweest?'

- 'Ik wilde u liever niet meer bedroeven, arme broeder!.... De Hertog weigert.'

Een traan rolde langs Tasso's wangen. Hij sloeg de oogen ten hemel. -'God!' zuchtte hij, 'vergeef hem wat hij mij deed lijden, zooals ik hem vergeef, en ontvang mij in genade.'

- 'Hoop, mijn broeder' sprak de monnik heen gaande. 'Is de wereld wreed, de Heer is barmhartig.'

Eenige stonden later keerde hij terug:

- 'Mag ik u voorstellen, hoer Tasso met mij eene wandeling te doen? Het is een overheerlijk lenteweder.'

- 'Ik zal beproeven, eerwaarde vader, of mijne krachten het toelaten. Ja, ik wil den tuin van het klooster nog eens zien, en den ouden eik in welks schaduw ik gedroomd en gebeden heb... Ik wil vaarwel zeggen aan de Natuur, aan de Eeuwige stad, aan mijn Vaderland!...'

En op des kloosterbroeders arm leunend ging de dichter naar buiten.

Van op de hoogte waar zich het klooster van St.-Onufré bevindt geniet men een prachtig gezicht op Rome en de omliggende streek. De heerlijke St.-Pieters-kerk, door het zonnelicht verguld, en honderd andere merkwaardige kerkgebouwen verkondigen de zegepraal van Christus op het heidendom, dat hier en daar nog verblijfselen van zijzijne oude pracht vertoont: de kolom van Trajanus b.v., het Colysoeum, het Pantheon. Hier vloeit de kronkelende Tiber naast het Vaticaan, dat met zijne duizenden vertrekken eene bijna onmetelijke oppervlakte gronds bedekt. Ten Zuiden strekken zich de Romeinsche velden uit, met villas en lusthoven bezaaid.

De dichter zag thans het overheerlijk tafereel niet dat zich aan zijne voeten ontrolde; hij hield de stervende oogen ten hemel gevestigd, als wilde hij door het blauwe gewelf dringen en de geheimen der bovenmaansche werelden ontsluieren.

‘Ecco apparir Jerusalem si vede...’ lispelde Tasso en den kloosterling de hand drukkend vervolgde hij: - ‘Luister, broeder; de hemelsche akkoorden die mij dezen nacht verrukten treffen weêr mijne ooren, luister...’

Schetterende fanfaren, van tijd tot tijd door jubelende zangen afgelost, lieten zich inderdaad in de verte hooren.

- ‘Mijn broeder’ sprak de monnik, ‘daal thans voor een' oogenblik uit de hoogere sferen neêr. De aarde die u zóóveel deed lijden smeekt u om vergiffenis.’

- ‘Wat is er gaande, broeder?’ vroeg Tasso, bleek van ontroering, toen zijne blikken op de Eeuwige Stad vielen.

Een lange en bonte stoet, door eene ontelbare volksmenigte vergezeld, richtte zich kronkelend langs de prachtig versierde straten naar het St.-Onufré-klooster. Hier bemerkte men de schitterende uitrusting der Zwitsersche soldaten van den Paus; dáár onder een prachtigen baldakijn, een' kardinaal in een door lakeien getorschten draagstoel. Doch wat het meest de algemeene aandacht vestigde was een met vier witte paarden bespannen praalwagen, door eene reeks in 't wit gekleede maagdekens omringd. Eenige rijk uitgedoschte edellieden - waaronder Horatio Ariosto - reden vóór en achter den wagen en schenen eene eerewacht te vormen.

De, stoet was langzaam genaderd en hield aan den voet van den heuvel stil. Het geschater der woelige menigte had allengs plaats gemaakt voor eene plechtige stilte toen eensklaps, als een donder, de triomfzang losbrak, door honderden stemmen aangeheven:

Muzen, is de kroon bereid
Der onsterflijkheid?

De fanfaren zwegen, de triumfzang stierf weg en bij het geruisch der cithersnaren deed eene heldere stem deze woorden hooren:

Wie zong in 't god'lijk heldenlied
Het graf van onzen God,
Door 't Christen heir van Godefried
Ontrukt aan 't Morenrot?

Wie zong Rinaldo's bruischend bloed,
En Godefried's beleid?
Wie zong Armida's oogengloed
Haar zoete aanminnigheid?

En de scharen antwoordden:

't Is Tasso. Eeuwige eer aan hem,
Den zanger van *Jerusalem!*

Thans kende de geestdrift der menigte geene palen meer. Zij paarde hare machtige stem bij het feestelijk klokkengebrom. ‘Leve Torquato Tasso!... Leve Torquato Tasso!... Leve de zanger van *Jerusalem!*’ Zóó klonk het uit duizend monden. -

‘Begrijpt gij nu?’ sprak de kloosterbroeder ‘*Gij* zijt in de onmogelijkheid u naar het Capitolium te begeven om er de kroon te ontvangen, en men brengt ze u.’

Zóó was het inderdaad. De Paus had vernomen dat Tasso's toestand weinig hoop op herstelling overliet, en den dichter niet willende berooven van eene verdiende belooning, noch het Romeinsche volk van een heerlijk schouwspel, misschien zelfs hopende door den schok van zachte aandoeningen een weldadige krisis te doen ontstaan, had Clemens VIII besloten, dat de kroning van den uitstekenden dichter met de grootste plechtigheid zou plaats grijpen.

Tranen vloeiden over Tasso's wangen. Hij bleef sprakeloos en liet het hoofd op des monniks schouder rusten.

Intusschen hadden vele der bijzonderste personen den optocht verlaten en waren in het klooster gekomen. Aan hun hoofd bevond zich de kardinaal Cintio, des Pauzen neef, die door zijn' oom verkozen was Z.H. bij de plechtigheid te vertegenwoordigen. Hij was gevolgd door eenige hooge geestelijken en edellieden.

De maagdekens, die den triumfwagen vergezeld hadden, traden vooraan. Eenigen strooiden bloemen, anderen droegen reukvaten waaruit de welriekendste walmen opstegen. Vier dezer maagden hielden de hoeken van een kussen, waarop eene uit myrte- en lauwerbladeren gevlochten kroon

rustte. Op aller gelaatstrekken stond een innig gevoel van medelijden toen de held van het feest, de bijna stervende Tasso, daar voor hen stond. De kardinaal Cintio trad nader, en zijne droefheid overwinnend, sprak hij met eene vaste stem: - ‘Torquato Tasso, te lang hebt gij uw Vaderland van ondankbaarheid moeten beschuldigen. De Heilige Vader wil het u aangedaan onrecht zooveel mogelijk herstellen. Dat de kroon eens door Petrarca gedragen, thans op uwen schedel ruste.’ Als bij tooverslag hieven de fanfaren en de honderden stemmen andermaal den triumfzang aan; door het: ‘Leve Torquato Tasso!’ van de menigte gevolgd.

Sedert eenige stonden scheen thans een nieuw leven zich in Tasso te veropenbaren. Een lichte blos kleurde zijne wangen, als vloeide hem het bloed sneller door de aderen; zijne uitgedoofde oogen glinsterden en met meer dan gewone kracht van stem, riep hij in geestvervoering uit: ‘O Rome! O Eeuwige Stad! O dierbaar Vaderland! Het woord vaarwel zweeft mij opde lippen, mijn afgesloofd lichaam helt naar het graf over en mijne naar den hemel verzuchtende ziel, schudt juichend het stof der aarde van hare vleugelen.... Eleonora! edele maagd, die ik aanbad, maar die te hoog gezeten den armen zanger niets meer dan medelijden kondet schenken, niet waar, gij hebt hierboven, dáár waar alle standen gelijk zijn, voor mij eene plaats aan bewaard. Ik kom, geliefde!.... ik kom....’

En met stille stem, ging hij thans op kalmeren, maar steeds bezielden toon in zijne bespiegeling voort:

‘Wees welkom, eeuwige rust!... Vaarwel, ondankbaar vaderland!... Maar is het eene klacht of een verwijt dat mij ontvalt? Ja ik heb veel geleden. Maar gij, ô goddelijke Heiland! hebt Gij onverhinderd uwe heilige zending kunnen volbrengen? Beklomt *Gij* niet den Golgotha aleer zich de Hemel voor u opende? En toch, toch waren uwe laatste woorden geene klacht, geen verwijt. “Vader, vergeef het hun!” zoo klonk nog uwe stervensbede van het

kruishout!... Ook de dichter heeft hier beneden eene zending te volbrengen, ook hij moet lijden, en - vergeving schenken... Mijne landgenooten, mijne vrienden, mijn vaderland! om u mijnen dank te betuigen zou ik de stem willen verheffen en aan mijne lier nog eens die plechtige tonen vragen, door u eertijds met zooveel welwillendheid onthaald. Doch ik hoor der aarde niet meer toe: Jerusalem, het eeuwige Jerusalem verbeidt mij.... Welke schitterende stralen verblinden mijn gezicht! Welke verrukkende akkoorden ruischen mij in de ooren! Jerusalem! Jerusalem!...'

Met de handen en de blikken ten hemel, had de dichter deze laatste woorden uitgesproken. Zijne ziel moest reeds een voorsmaak hebben van het hemelsch verblijf, waar Eleonora op hem wachtte. Maar voor zijn verzwakt lichaam was de ontroering te hevig geweest. Tasso viel in bezwijming, in de armen van den kloosterbroeder. Eenige stonden later was hij de eeuwigheid ingetreden.

Uit den stoet die hem de dichterkroon had gebracht, stegen thans geene zegetonen meer ten hooge:

'Ontvang, ô Heere, hem
In 't eeuwige Jerusalem!'

Zóó zong ditmaal de ontroerde menigte.

Op den grafsteen des dichters, dien men nog ten huidigen dage in het klooster van St.-Onufré zien kan, leest men deze woorden: 'Ne nescius fratres possuere Torquati Tasso hic ossa jaceut.' 'Hier rust het overschot van Torquato Tasso, opdat ieder het zou weten hebben de broeders deze steen opgericht.'

En wij, gebruik makend van de gastvrijheid, ons in '*De Vlaamsche Kunstbode*' verleend, wij zeggen den lezer tot afscheid: Deze schetsen zijn geschreven met het doel tot de kennis van het leven en de werken van den prins der Italiaansche dichters bij te dragen. Moge, om het loffelijke mijner bedoeling, mijn arbeid een goed onthaal te beurt vallen.

GHEEL, 13 *Juni* 1874.

Dr J.A. PEETERS.

Poezie.

Onze avond nadert.

Aan mijn lieven echtgenoot.

Onze avond nadert, vriend, nut snel verhaaste treden.
Wij blikken in 't verleden,
Naar de afgelegde baan.
Wij wenschen beiden nog terug te gaan, -
Niet om elkander meer te minnen,
Niet om 't verlokkend goud te winnen,
Maar om 't genot, dat heeft verblijd
In frisch ontbloeiden levenstijd.

Die lieve tijd bracht zorg, en hoop, en moed, en leven,
Maar echtmin boven al,
Die, als een Godswacht bleef om 't huwlijks-hulkje zweven.
En, gromde een gramme donderknal
Bedreigend, of, zoo 't noodlot griefde,
Dan kwam steeds de Engel van de Liefde,
En overvleuglend 't jong gezin
Hield hij er heil en welvaart in.

Terugkeer naar dat schoon voorhenen?
Wat droom van 't rouwend moederhart!
Waar voert de hoop uw wenschen henen,
ò, Vader, bevend nog van smart?
Waar zoude ons die terugkeer bringen?
Weer schouwden wij dien rampdag aan,
Die onze beide lievelingen
Zoo jong in 't graf ons voor deed gaan;
Wij zouden tusschen graven knielen,
En steeds met weemoed in de zielen,
Wat troost ook 't leven moge biên,
De schim van dierbre dooden zien.
Wij zouden vriendschap, ja, herzien als beeld der heemlen,
Maar 't valsche menschenras zien om ons schreden weemlen,
Dat ikzucht aan zijn wenken bindt.

Oh; vraag aan BILDERDIJK wie 't meest zijn ziel bedroefde[1]
Toen 't gloeien van d'ontsprongen traan
Tot op 't gebeent' zijn wangen groefde.
Zag hij niet bede en nood versmâan?
Zijn schim zal uit het graf nog spreken:
'Versteenden hebben mij vermoord,
'k Ben onder smaad en ramp bezweken;
De liefde ontvlucht dit oord!'

Wie Bilderijk herdenkt, 't genie door 's Heeren woord
Begeesterd, door Euroop bewonderd,
Voelt in de ontvlamde borst een vloekkreet opgedonderd
De eeuw van dien grooten man ter straf.
Neen! geen terugkeer, waar zóó broederliefde ontaarde.
En gaan wij stil, mijn vriend, de reis door 't leven af.
Niet omziend naar hetgeen het lot ons nam of spaarde.
Gaan wij gerust naar 't graf.

Een laatste handdruk zal 't vaarwel zijn bij ons scheiden,
Een zegening de laatste groet.
Voor 't heil dat de echt om ons mocht spreiden
Een kus de dank van 't braaf gemoed. -
En dan? wie de eerste is opgevlogen
Stort' vollen zegen uit den hoogen
Op 't vriendental van 't echte bloed,
Dat ons verzelde
Wat doorn er kwelde
Langs berg en rots, die 't *leven* heet,
En roept de Heer, wij zijn gereed.

Al donkert snel de kim naar 't Westen
Geen kracht begeeft aan voet noch hart.
Aan d'overkant blijft hoop zich vesten,
Die aarzling en vertwijfling tart.
En houdt het wolkgevaart ons oog nog afgesloten
Door diep geheim, dat d'oorsprong dekt
Van 't licht, bij stroomen uitgegoten,

(1) Zie DACOSTA: '*De Mensch en de Dichter*.' Daarin worden de nooden van Bilderdijk en zijn gezin hartverscheurend uiteengezet. Doch tot eer der Hollandsche Natie, wie het zeker niet aan loffelijke edele zielshoedanigheden mangelt, gelooven wij liefst dat Bilderdijk het meest geleden heeft door de afwijking dier lage, laffe schijnvrienden, die iemand aankleven wanneer het lot hem tegenlacht maar schuit van kant steken wanneer de ramp hem treft.

Dat leven door 't heelal verwekt,
Toch knielen wij voor 't naamloos wonder,
Verkondigd door orkaan en donder;
Toch dringt de geest de neevlen door;
Hij zoekt van 't Scheppers aanzijn 't spoor,
En hecht aan Godsmacht 't vast gelooven,
Die al die werelden beweegt in 't ruim hier boven.
O! 't needrigst bloempje zegt het ons,
Wij hooren 't in het biegegons,
Het morgenkoeltje zuizelt zacht:
'*Er leeft een God, een Oppermacht*!'

Wij siddren voor geen kerkhofnacht,
Hij is de doorgang tot d'Alvader;
Daar vliegt ons 't dierbaar kroost eens nader,
Zooals 't in 't frissche stofkleed loech,
Toen 't blij de tint van rozen droeg
Op 't schoon gelaat, dat lieflijk wezen,
Waarin 't vernuft zijn glans deed lezen, -
Dan, liefste, dan ja! streelt ons weêr
Al de ouderblijheid van weleer!

Vrouwe VAN ACKERE,
geb. MARIA DOOLAEGHE.

Diksmude, 1874.

Bladvulling

Oom Joost leeft sober en godvruchtig,
- De wereld is te los en kluchtig -
Hij maakt van de ijdle pracht geen werk
Hij zit in huis of in de kerk,
En houdt het menschdom voor bedorven.
Hij zuch t, hij treurt en is ontsteld.
Hij is de wereld afgestorven
En zoekt voortaan alleen naar.... geld.

P. LANGENDIJK.

Geschiedenis der glasschildering voor het volk geschetst, door Herman Druyts. (*Vervolg*.)

De Photographie - die zich tegenwoordig bijna met al de kunst- en nijverheidsvakken bemoeit - heeft men ook in Glasschildering weten te benuttigen. Daar echter het uiteenzetten der ingewikkelde bewerkingen het bestek onzer verhandeling verre zou te buiten gaan, zullen wij ons bij het grondbegin den *Inbrandphotographie* bepalen.

Eene oplossing van dubbel-chroomzure potasch met gelatine vereenigd, vormt eene aan het licht gevoelige zelfstandigheid, die dààrdoor vochtopslurpend en kleverig wordt. Ziehier hoe men de eigenschap dier lichamen ten nutte maakt, om een onuitwischbaar beeld te vormen. - Eene ruit wordt gelijkvormig met voormelde oplossing overgoten en daarna gedroogd. Vervolgens dekt men haar door eene tweede ruit waarop reeds een photographisch beeld is afgedrukt. Eens deze bereiding in het donker geschied, dan brengt men beiden in het licht. Daar waar de zwarte deelen van het *clichet* de gevoelig gemaakte plaat beschut, heeft het licht geen uitwerksel, terwijl het door de nevenstaande doorzichtbare deelen heen dringt en op die plaatsen de ruit vochtig maakt. Om het email op die kleverige deelen vast te hechten wordt het er in den staat van fijn gewreven poeder over heen geborsteld. Verder geeft de inbranding aan het beeld de bestendige duurzaamheid.

Hoe zeer wij ook enkel nieuwe ondekking toejuichen zien wij echter liever de inbrandphotographie op porcelein of email, dan wel op glas aangewend. De zwakke tonen op witten grond blijven aldus hunne volle waarde behouden, tot zelfs de halve tonen worden bij doorvallend licht

bijna gansch versmolten. De merkwaardigste inbrandphotographiën die wij in de Weenertentoonstelling bewonderden, waren die van LEISNER uit Waldenburg en van JULIUS LETH te Weenen. Ter aanmoediging van de zorg en kunde waarmede eerstgenoemde zijne plaatjes bewerkt, werd hem door de Jury de *Verdienstmedalie* toegekend.

Volgaarne zouden wij ook iets over de tentoongestelde smeltverwen zeggen; doch men kan deze alleen naar de toepassing beoordeelen. Bestatigen wij dus enkel, dat de meeste onzer glasschildersde - 'wedervinders' der *geheimen* niet uitgezonderd! - hunne smeltwerven uit de eene of andere Duitsche, Engelsche of Fransche fabriek trekken.

***

Om zich in een kritische beoordeeling boven persoonlijke ingenomenheid, zelfs boven dat wat de franschen' l'amour du clocher' noemen te verheffen, is er wilskracht noodig. Met welke begeestering maakt men niet den lof van een' kunstvriend, of zelfs van een landgenoot; terwijl vreemden roem meesttijds maar lastig van de lippen wil. Dikwijls, ja, is het voldoende dat de *persoon* bevalt, opdat reeds de gebreken van zijn *werk* ons geringer schijnen, somwijlen hem zelfs als goede hoedanigheden worden aangerekend. En dan wanneer de blijkbaarste misslag eens gunstelings ons tot hekelen noodzaakt, hoe rijk wordt dan niet zelden de taal aan zachte en kiesche bewoordingen; hoe goed weet men dan de schuld aan de omstandigheid, en de omstandigheid aan het noodlot toeteschrijven! - alleen de vrees van te kwetsen doet zoo licht de waarheid verbloemen!

Aan hen die ons tusschen zulke beoordeelers zouden rangschikken, kunnen wij verzekeren dat wij geen *personen* maar *zaken* zullen bespreken; anderen die met onze zienswijze instemmen vinden hierdoor een feit ter verdediging onzer Nationale Kunst aangestipt.

Ruim een jaar geleden ontstond er in Antwerpen een kunst-

twist tusschen de heeren T. SMEKENS van Antwerpen en ED. DIDRON van Parijs, deze laatste bijgestaan door éénen of meer naamlooze artisten. Het gold er of, ja dan neen, de nieuwe glasramen welke DIDRON in de Hoofdkerk van Antwerpen plaatste, met den stijl dier kerk overeenkomen.

Kalm, beraden, met de geschiedenis in de hand toonde de heer SMEKENS hoe die samenstellingen van den Parijzenaar met het godsdienstig karakter der Glasschildering, evenzeer als met den tempelbouw zelven in strijd zijn.

Een aantal lieve fransche schildwoorden - waarvan die heer de specialiteit schijnt te hebben - meê gerekend, bleef er van de verdediging des heeren DIDRON en aanhangers weinig méér over dan eenige niets-bewijzende redenen.

Het ligt geenszins in onze bedoeling hier over dien kunsttwist uittewijden, te meer daar wij de bewijsgronden waarop de heer SMEKENS zijne kritiek steunde, als onwederlegbaar beschouwen. Ons bezoek in de Weenertentoonstelling, waar ook DIDRON exposeerde, noopt ons echter op de stoutmoedige woorden diens verwaanden Franschmans terug te komen.

Ziehier hoe die heer de Glasschildering in België beoordeelt: '*Pour en finir avec cette question de faux patriotisme, de petit esprit de clocher, j'ajouterai, que le jour où l'opinion publique se prononcera pour la supériorité d'un peintrê verrier belge, je serai le premier à approuver que l'on s'oppose énergiquement à ce que des étrangers soient appelés à décorer vos monuments*.'

En verder: *'J'ai donné à mes oeuvres un caractêre personnel*' - Eindelijk: '*Les procédés que j'emploie sont rigoureusement les procédés primitifs, ceux des XII*e *et XIII*e *siêcles, c'est-à-dire qu'ils se résument dans du verre et du plomb*'(1).

Nu blijft er ons te zien of juist het omgekeerde niet veel nader bij de waarheid komen zou.

(1) *Les nouvelles verrieres de la Cathédrale d'Anvers*. Anvers, 1873. Bladz. 11-12 en 13.

Slechts twee Belgische glasschilders hebben aan de Wereldtentoonstelling deelgenomen: MM. WALRAVENS van Brussel, en DOBBELAERE van Brugge. De reden waarom de Jury aan *beiden* de Verdienstmedalie toekende, is ons onbekend; hetgeen wij des aangaande verzekeren kunnen is dat onder *géén* opzicht de vergelijking hunner gewrochten mogelijk was. Hoogstens getuigen WALRAVEN'S medaljons, even als zijne in franschen Herborenstijl vervaardigde spiegels, dat zij van een behendig en kundig ‘werkman’ uitgingen; terwijl integendeel in de glastafereelen van DOBBELAERE het hoofdzakelijk de *kunst*waarde is, welke de aandacht der kenners opwekt.

De twee door dien verdienstvollen Brugschen glasschilder tentoongestelde kerkvensters verbeelden: de éene den *Boom van Jesse;* de andere, van minderen omvang, *de Opvoeding der H. Maagd*.

Hetgeen het eerst onze opmerkzaamheid gaande maakte waren de krachtige en tevens doorzichtbare kleuren, waardoor beide tafereelen zich onderscheiden. Hoe karaktervol is die donker rood-en-blauwe grond, waa rop zich zoo keurig de figuren uitlossen! Met welk talent, heeft hij zich de halve tonen, in personages en loofwerk, ten nutte gemaakt, om den schadlijkeninvloed van een stralend licht te voorkomen! Beide ramen zijn in middeneeuwschen stijl vervaardigd; de vormen der sieraden getuigen dat M. Dobbelaere met de nauwgezetste zorg getrouw de overblijfsels van dien tijd heeft gestudeerd. Het echt godsdienstig karakter der figuren, met eene gewetensvolle teekening gepaard, zijn hoofdvereischten die wij in beide ramen aantreffen.

De lezer veronderstelle niet, dat, om zulke kunstgewrochten uittevoeren, er juist zoo groote technische kennissen onmisbaar zijn; de eenvoudige opsomming der opvolgende bewerkingen die de ramen ondergingen; is meer dan voldoende om te bewijzen, dat niet de techniek, maar het echte kunstgevoel de hoofdzaak in Glasschildering is.

Stevig aanzien en flikkerend effekt verkrijgt men door

dik en hobbelig engelsch glas. Voor mozaïsche behandeling, hoeven kleuren en schakeeringen zooveel mogelijk in de glasmassa te bestaan, en mogen er niet als smeltverf op geschilderd worden. Men weet dat alle door glasverf bekomen effekt de doorzichtbaarheid hindert; doch daar die verwen in zekere gevallen onmisbaar zijn, kan men zich bij het gebruik van geel, ijzerrood en bruinzwart email bepalen. De omtrekken der figuren, de plooien der kleederen, zoowel als perellijsten en palmetten zijn slechts op gekleurd glas door gitzwarte lijnen afgeteekend.

De doelmatige toepassing van ijzerbruin is voldoende om alle mogelijke schaduwen aan te duiden. Dank aan de breede banden, die het tafereel doorslingeren, voorkomt men de wederzijdsche kleurenwijzigingen waarvan wij vroeger hebben gesproken.

Uit bovenstaande beschrijving heeft reeds de lezer kunnen opmaken dat de waarde van een kunstgewrocht in geenen deel op het aantal daartoe gebruikte middelen berust. In aanzien zelfs van het hooge belang dat wij aan het werk van M. DOBBELAERE hechten, zullen wij ons echter enkele opmerkingen veroorloven.

De kunstenaar heeft o.a. gepoogd, de kleuren van hoofden, handen, voeten en sommige draperijën alleen door smelverwen te bekomen. Naar ons bescheiden oordeel is het verkieslijk de vleeschdeelen uit ruiten van die kleur te snijden, en er enkel schaduwen en lijnen op te schilderen. In de eerste plaats omdat men nooit zeker is van den toon dien men uit ijzer-email verkrijgt; en verders omdat de schoonste der ijzertonen er op afstand toch nog grauw uitziet.

Wij hebben reeds over het gebruik van smeltverwen als schaduwkleur gehandeld, en komen daarop thans een oogenblik terug, omdat wij bemerkt hebben, dat in het algemeen de toepassing daarvan slecht begrepen wordt. Men kan op het glas schaduwen aanbrengen zonder het dáárom gansch van zijne doorzichtbaarheid te berooven; meerder

hoeft men dan niet te doen dan in het email, alvorens het is ingebrand, met den punt van een houten stift de bewegingen van figuur of draperijën in evenwijdige lijnen door te krabben, opdat het licht, door die kruisstrepen binnen dringend, de doodsche kleur zou verlevendigen. Ook meenen wij dat de figruren van M. DOBBELAERE'S glastafereelen veel in kracht zouden winnen, zoo de lijnen wat stouter waren aangewezen. Overtuigd dat onze talentvolle landgenoot in het vervolg die kleine technische onnauwkeurigheden zal vermijden, mogen wij in alle geval zijne glastafereelen als echte meesterstukken beschouwen.

(*Wordt voortgezet*.)

De Kerkmuziek in Antwerpen door Alf. Goovaerts.

VII.

De Nederlandsche School in de XVII^{de} eeuw.

De schoonste tijdvakken voor de Nederlandsche School zijn voorbij. Na de XVIe eeuw leverden de Nederlanden nog wel eenige toonzetters op, doch deze zijn in klein getal.

Om welke reden een zoo rassen ondergang de luisterrijkste school van Europa trof, zullen we verder onderzoeken.

Wat de Kerkmuziek betreft, al wat in de XVIe eeuw, in zake van kunstenaars uit onze provinciën afkomstig, nog merkwaardigs te vermelden valt, bepaalt zich bij de namen van Géry de GHERSEM, Willem MESSAÜS, Léonard NERVIUS, Herman HOLLANDERS, Sébastien ENNELIN, Henri DUMONT, Balthasar RICHARD, Jean DESCHAMPS, Jean DROMAL, Matthias POTTIER en Jean LOISEL.

Alhoewel uit de beste welke de Nederlanden in dit tijdvak opleverden uitgekozen, kan geen enkel dezer kunstenaars bij onze toondichters der twee vorige eeuwen vergeleken worden, en hunne opvolgers der XVIIIe eeuw, bleven op hunne beurt zóóverre beneden de nog roemrijke overblijfsels der XVIIe, dat wij onze in puin vervallen school zullen voorbijgaan, zonder kunstenaars te noemen, welke, in plaats van zich te bezielen door de meesterstukken hunner voorgangers, muziek schreven zonder *kunst* te betrachten.

Géry DE GHERSEM, kanonnik van Doornik, was leerling van Georges, de la Hèle en van Philips Rogier. Voortreffelijk muziekant, werd hij eerst bestuurder der koninklijke muziekkapel te Madrid onder Philips II benoemd, en later muziekmeester van het Hof van Brussel. Men kent van hem Missen en eenige Motetten.

Willem MESSAÜS, van Antwerpen, zangmeester der Sint-Walburgiskerk dezer stad, is de schrijver eener verzameling van acht-en-twintig Motetten.

De capucien Léonard NERVIUS, muziekant van talent, toonzette tien Missen, verscheidene Litanien, een Magnificat, en eene verzameling *Cantiones Sacroe*.

Herman HOLLANDERS was zangmeester der O.-L.-V.-kerk te Breda en liet twee werken van Motetten, behelzende het eene drie-en-veertig en het andere twee-en-vijftig compositiën.

Sebastien ENNELIN, muziekkapelmeester te St-Quentin in Fransch-Vlaanderen, was een der vruchtbaarste toonzetters zijner eeuw. Van hem kent men Missen, Voorzangen, een groot getal *o 'Salutaris*, Lofzangen, Motetten, eene Mis van *Requiem*, twee *Inviolata's, acht Salve Regina's*, drie *Regina Coeli*, vier *Ave Regina Coelorum*, vier *Alma Redemptoris*, enz., enz.

Henri DUMONT, in de omstreken van Luik geboren, was een beroemde kerkmuziekschrijver. Muziekmeester aan het hof van Lodewijk XIV en organist der Sint-Paulus-

kerk te Parijs, vervaardigde hij, benevens een *Magnificat* en een groot getal Motetten en Litaniën, ook vijf beroemd gewordene Missen in koorzang. Deze werden *Messes royales* genaamd en zijn tot heden nog diegene welke door gansch Frankrijk het meest uitgevoerd worden. De stijl van Dumont is streng godsdienstig. Zijne werken zijn altijd in koorzang getoonzet, ofwel gesteund op den Gregoriaanschen zang. In Antwerpen heeft men zelfs het besef niet van het uitwerksel dier muziek in de kerk!

Balthazar RICHARD van Bergen, muziekant der muziekkapel van de infante Isabella, schreef Litaniën en eene Mis.

Jean DESCHAMPS, een kloosterling van wien men, vóór de uitgave van mijn werk over *Peter Phalesius*, niets kende, is de schrijver van negen Missen, welke ik bij het opzoeken van al de uitgaven diens beroemden muziek drukkers van Antwerpen, teruggevonden heb.

Jean DROMAL, te Luik geboren, was muziekkapelmeester der kerk van het H. Kruis in die stad en liet zes Missen na.

Matthias POTTIER, zangmeester der hoofdkerk van Antwerpen, schreef drie Missen.

Eindelijk Jean LOISEL, kanonik der orde van Premonstreit en zangmeester der abdij van St-Michiel te Antwerpen, toonzette vier Missen en negentien Motetten.

Men zegt altijd, en de meeste schrijvers houden staande, dat de oorzaak van het verval onzer school in de onophoudende oorlogen lag, welke gedurende de verleden eeuwen onze provintiën teisterden. Dit kan ik niet zoo onvoorwaardelijk aannemen. Zeker bloeien de kunsten het best onder de schaduw van den vredeboom, doch voorspoed, ja zelfs den hoogsten graad van luister kunnen zij insgelijks in oorlogstijd beleven.

Dit laatste bewijst ons vooral de geschiedenis onzer Nederlandsche School. Geen schooner tijdvak voor haar dan de XVIe eeuw, en nogtans geen ongelukkiger voor

ons land, te midden der godsdienstige beroerten dier rampvolle eeuw.

De oorzaak is dus dáár niet! Voor mij bestaat er nog eene veel natuurlijkere en vooral meer rechtstreeksche oorzaak. Haar overtollige luister was onzer school nadeelig. De overgroote beroemdheid der Nederlandsche toondichters was de hoofdoorzaak van het kortstondig bestaan der Nederlandsche School.

Indien wij met rechtmatigen trots mogen wijzen op onze door koningen en prinsen onthaalde kunstenaars, wien de stichting van vreemde scholen en de leiding der belangrijkste muziekkapellen van Europa werd toevertrouwd, zoo moeten wij nogtans voor ons land het vertrek zooveler rijkbegaafde kunstenaars betreuren en het uiteengaan van zulk een groot getal muziekale geniën, die wel is waar, in den vreemde onzen nationalen kunstroem verbreidden, doch in ons land zelven de stichting eener duurzame school verhinderden, welke alleen door de medewerking van allen mogelijk was.

Onze groote kunstenaren gingen leerlingen vormen in Italië en in Duitschland en vergaten dat in hun eigen vaderland honderden nieuwe aankomelingen enkel de tegenwoordigheid hunner meesters behoefden, om insgelijks even beroemd of wellicht nog beroemder dan zij zelven te worden.

Ja, twee dingen kunnen vooral den ondergang eener school bewerken. Het afwezen harer uitstekendste vertegenwoordigers en het indringen van vreemde kunstenaars welke hare nationale oorspronkelijkheid bederven.

Om de gegrondheid dezer stelling te betoogen, hoeven wij slechts op Frankrijk en de Nederlanden te wijzen.

Frankrijk, dat alle voorname muziekanten der verschillige landen tot zich lokte, versmachtte zijne school van het begin harer opkomst. Frankrijk bezat nooit eene school van *Kerkmuziek*, omdat het zijne muziekkapellen aan Nederlanders toevertrouwde: deze verdelgden bij

de fransche toonzetters de nationale oorspronkelijkheid, die tot de stichting eener school onmisbaar is.

Frankrijk bezat nooit eene school van *Dramatische Muziek*, omdat het in Parijs Italianen lokte, welke aan het fransch publiek hunne melodiën, en aan de fransche kunstenaars hunne italiaansche vormen oplegden. Zoo volkomen slaagden die Italianen in hun vernielingswerk van den franschen geest, dat in volle XVIIIe eeuw, Frankrijk twistte over de vraeg: waaraan men eigentlijk den voorrang geven zou of wel aan de Duitsche of welaan de Italiaansche muziek, zonder eenmaal te denken zelfs dat ook de Fransche natie hare school bezitten kon!

Op het gebied der Kerkelijke Toonkunst bezat Frankrijk geniale kunstenaren, doch die om hooger gemelde reden er nooit in gelukten eene school te stichten.

Wat de Dramatische Muziek betreft, ook in dit kunstvak leverde dit land een aantal zeer begaafde geesten op; doch wie van hen heeft ooit eene school tot stand gebracht?

De thans nog levende componisten hebben, evenmin als die welke reeds tot de geschiedenis behooren, nooit leerlingen gevormd, die hen op eene nationale baan volgen en er in gelukken eene operamuziek te scheppen, die men *Fransch* zou kunnen noemen.

Frankrijk is het land van het cosmopolitismus! Frankrijk, alhoewel de kunst beoefenend, bezat er nooit eene eigenaardige, omdat zijne kunstenaars zich enkel als navolgers van allerlei kunstwijzen aanstelden, en alhoewel min of meer schoone werken voortbrengende, er toch nooit in slaagden, eene eigene school te scheppen.

Nagemaakte kunst altoos, en dikwijls slaafsche nabootsing, ziedaar wat de fransche muziekkunst kenschetst.

En de Neder landen?... Indien onze kunstenaars in 't vaderland gebleven waren, zou dan onze school wel ooit een tijdstip van verval beleefd hebben?

In plaats van de hun toehoorende gronden te bezaaien en te beploegen, gingen onze kunstenaars hunnen talent-

voorraad in uitheemsche landen verkwisten en beroofden alzoo hun vaderland van hetgeen het in rechte was van hen te vorderen.

Waarom werd de Nederlandsche School, die in de XV^{de} eeuw op den eersten rang schitterde, in de XVIIe eeuw vooruitgestreefd door hare zusters of liever door hare dochters: de Italiaansche en de Duitsche? Klaarblijkelijk omdat onze toondichters al de levendige krachten onzer school naar den vreemde medevoerend, haar tot eene ellendige voortkwijning veroordeelden, die noodzakelijk tot een volledigen ondergang moest leiden.

Ziedaar, meen ik, devoornaamste oorzaak van het verval onzer Nederlandsche School!

Men vergeve mij deze wellicht wat te lange uitweiding. Mijns erachtens is het noodig altijd en overal de stem te verheffen tegen een stelsel, dat ten huidigen dage nog algemeen in voege is en allerbetreurlijkst voor de toekomst der kunst in een land: die handelwijze van zich uit het vaderland te verwijderen, waartoe nog het grootste getal onzer kunstenaars zich leenen.

(*Wordt voortgezet*.)

De Tentoonstelling van Beeldende Kunsten te Gent. - 1874. -

Tweede artikel.

F. Cogen, - J. Delvin, - A. Sunaert, - L.-J. Lebrun, - Fr. en J. Verhas, - J. De Keghel, - A. Robert, - L. Tydgadt, - Fr. Van Kuyck, - Lamorinière, - Coosemans. - J. Van Luppen. - Th. Baron, - L. Artan, - Heymans, - J. Rosseels, - E. Beernaert, - J. Kindermans, - De Baerdemaecker, - R.A. Montgommery, - A. Wust, - H. Langerock, - E.F. Leemans, - J. Croegaert, - G. Miry, - F.W Schneyder, - C. en X De Cock, - Rosa Venneman, - Fr. Vande Kerkhove

Onder de Gentsche kunstenaars bij wie wij het meest vooruitgang hebben opgemerkt, noemen wij met genoegen den

heer Felix COGEN, die vroeger bijna uitsluitelijk ‘Vlaamsche boomgaarden’ on ‘Koeien in de weide’ schilderde, en ditmaal met een drietal werken van een gansch ander genre optreedt. Bijzonder beviel ons zijn ‘*Terugkomst van de Vischvangst*’ hetzelfde tafereel dat op de laatste Parijzer tentoonstelling een zoo schitterenden bijval verwierf. Gerust mogen wij zeggen dat de lof, dio destijds door de kunstbladen onzen Vlaamschen schilder werd toegezwaaid, in geenen deele onverdiend is. Zonder in dat overdreven realism te vervallen, waarbij sommigen wel eens de vereischten der esthetiek uit het oog verliezen, heeft de heer Cogen ons zijne visscherstypen (uit de omstreken van Oostende) met veel waarheid geschetst. De Commissie heeft de gelukkige gedachte gehad dit verdienstelijk gewrocht voor de Tombola aan te koopen. - M. Cogen's andere schilderij toont ons twee arme kinderen die vóór eene boerenwoning het *Meilied* komen zingen. Ofschoon wij dit tafereel niet op dezelfde hoogte als het vorige stellen, toch erkennen we gaarne dat het zich insgelijks door een gewetensvolle studie der natuur onderscheidt. De schilder schijnt daarin echter zijne beide kinderfiguurtjes wat te hebben verwaarloosd.

Als portretschilder kenden we vooralsnog den hoer Cogen niet. Verhaasten wij ons te zeggen dat hij ook als dusdanig thans blijk van talent geeft. Zijn portret van M. Caveye (Bassevelde) houden wij voor een der beste van de tentoonstelling, - en in ons volgend nummer zullen we zien dat er een aantal zeer verdienstelijke specimens in dit moeilijk vak voorkomen. Dat de heer Cogen ook bezwaarlijk een gelukkiger sujekt kon hebben gevonden, moet gezegd worden: die grijze heer Caveye is inderdaad een schoon, indrukwekkend figuur, dat zelfs al de elementen voor een ‘studiehoofd’ vereenigt.

Het zou ons niet verwonderen zoo diezelfde grijzaard den heere J. DELVIN tot model had gediend voor zijn ‘*Hoofd eens Ouderlings*,’ eene uitmuntende studie, die de algemeene aandacht vestigt. Die jeugdige heer Delvin heeft aanleg om een voortreffelijk colorist te worden. Zijn ‘*Tocht eener bende Bohemers*,’ is warm, misschien wat al te warm van kleur. Hij trachte maar niet in overdrijving te vervallen.

Men weet dat de heer A. SUNAERT, professor van doorzichtkunde aan de Gentsche Akademie, eerst sedert luttel jaren met de beoefening der schilderkunst heeft aangevangen. Dit neemt echter niet weg dat hij, zooals men zegt, reeds zijne sporen in het vak heeft verdiend. Wie herinnert zich niet zijn '*Val van Phaëthon*,' waarmede hij drie jaren geleden zooveel bijval verwierf! Ditmaal heeft men van hem een aan de Nederlandsche Geschiedenis ontleend gewrocht, getiteld: '*De weduwe van Oldenbarneveld voor Prins Maurits*.' Zorgvol gestudeerd, zijn de historische personnages met talent weergegeven; doch het komt ons voor dat de heer Sunaert wat al te stroef den ouden schildertrant heeft nagebootst. Er ontbreekt leven en handeling in dit tafereel. - Veel meer voldoening schonk ons zijn geestig genrestuk: '*Ha, daar is hij eindelijk!*' Die twee lustige drinkebroêrs die daar, arm in arm, uit de kroeg komen gewaggeld, lachen zóó natuurlijk dat de toeschouwer onwillekeurig moet meêlachen. Beiden mogen welgeslaagde typen heeten, al hebben ze ook een zweem van karikatuur. Onder opzicht van teekoning zijn, in zekere deelen, sporen van overhaasting op te merken.

Bravo M. LEBRUN! Gij die u als portretschilder reeds een zoo wèlverdienden roem verwierft, hebt nu ook eens op 't gebied der historieschildering eene poging willen wagen. De proef is vrij goed gelukt. Wij aanzien uwe '*Gentsche afgevaardigden voor Philips den Stoute*' (ten jare 1385) als een werk waarin de goede hoedanigheden verreweg de gebreken overtreffen. Over 't algemeen breed geschilderd, onderscheidt zich dit tafereel door een bijzonderen rijkdom van kleur; het komt ons echter voor dat de schilder hier on daar zijn talent als colorist wel wat al te kwistig heeft gebruikt. De groepeering, de geheele compositie is goed begrepen, en hoezeer deze ook met moeilijkheden gepaard ging, blijkbaar met gemak uitgevoerd. Het algemeen effekt is van dien aard, dat de zin van het geheele tooneel aan niemand ontsnapt. Niettemin hadden wij in zekere personen wel wat meer uitdrukking willen aantreffen; zoo b.v. in de drie edelvrouwen, die, voor den troon

van hunnen vorst neêrgeknield, de genade der Gentenaren afsmeeken Men ziet niet genoeg op haar gelaat wat op dit gewichtig oogenblik in haar hart moet omgaan. De groep der Gentenaars, links, stond ons in dit opzicht beter aan. De manier van schilderen schijnt ons bij den heer Lebrun nog wat te.... akademisch. Hij trachte de natuur niet uit het oog te verliezen en zooveel mogelijk zijn eigenen weg te volgen. Zeker is hij wel man om zulks te doen.

Wie kent de gebroeders Fr. en J. VERHAS niet, de gelukkige schilders van zoo menig aangenaam schetsje uit de kinderwereld? Een half dozijn genrestukjes, die wij van hen in de Gentsche expositie ontmoetten, behooren stellig tot diegene welke, bij de kenners zoowel als bij 't algemeen publiek, het meest bijval vonden. Van Frans heeft men: '*Vaders naamdag*' met '*Poesjenel*' en '*De Leeuw*;' van Jan: '*Pieperkenduik*,' '*Bloemen voor den kleine*' en '*De gebroken Bloempot*,' welk laatste tafereeltje veel overeenkomst heeft met dat uit de groote zaal van het *Kunstverbond* te Antwerpen. Al deze onderwerpen zijn aan het kinderleven ontleend, natuurlijk langs zijne schoonste, dichterlijkste zijde beschouwd. Ziedaar een genre welk door de heeren Verhas niet slechts met bijzondere voorliefde, maar tevens op echt meesterlijke wijze wordt beoefend. Men kan zich niets aantrekkelijker verbeelden dan die naïeve huiselijke tooneeltjes, waarin de kinderen altoos de eerste rol spelen. En, al heeft Mama daarin ook slechts de tweede rol te vervullen, toch houden wij 't er voor dat die schilderijtjes bijzonderlijk aan de moeders genoegen doen. Hoe verrukkelijk lief zijn dan ook die kleine 'hartediefjes'! Hun ontbreekt maar een paar vleugelen om echte 'engeltjes' te wezen! - Nu zou men, strikt genomen, kunnen aanmerken dat die lieve figuurtjes, misschien wel wat al te lief zijn om volkomen natuurlijk te wezen; doch wie zou den begaafden kunstenaars zulks als eene grief kunnen aanrekenen? Overigens, onbetwistbaar schijnt het ons dat zij, ofschoon ook de werkelijkheid eenigszins verbloemend, toch steeds met zorg het juiste midden tusschen idealism en realism

trachten te houden. '*L'art doit vouloir une vérité relative plutôt qu'une vérité absolue*,' zegt Georges Sand, en met het oog op kunstwerken zooals deze aarzelen wij niet die zienswijze bij te stemmen.

De heeren Verhas zijn, zegt men, oud-leerlingen van Alma Tadema, en dat zij diens lessen hebben benuttigd gelooven wij gaarne, hoezeer ook hunne schilderwijze met die des beroemden meesters verschilt. Beider talent heeft zich even oorspronkelijk als krachtvol ontwikkeld. En mochten soms hunne figuren ook al iets aan modeleering te wenschen laten, de opvatting ervanis zóó eigenaardig schoon, de samenstelling zóó bevallig, de geheele schildertrant zóó behaaglijk, dat men daarbij een klein gebrek van uitvoering volgaarne over 't hoofd ziet.

Een kunstenaar die insgelijks bij voorkeur kindertypen schildert is de heer Julius DE KEGHEL van Gent. En dat ook hij voor het vak geschiktheid bezit bewijst ons ten overvloede zijn '*Kwaperterij'* een genrestuk, dat er echter bij zou hebben gewonnen op wat kleinere schaal uitgevoerd te wezen. '*De Kleine Breister*', een doekje van minder pretentie, stond ons onder alle opzichten beter aan. De Kegel's figuren zijn met zorg geteekend en gewetensvol gepenseeld; ook in zijn coloriet ligt een prijsbaar streven naar waarheid, en toch is daar nog gemis aan ziel en leven. Die schilder schijnt zich maar niet van zekere stroefheid te kunnen ontmaken, zonder welke zijne gewrochten ongetwijfeld veel meer bijval zouden vinden.

Onder den titel '*De drie Vrienden*' heeft verder de heer A. ROBERT van Brussel een niet onaardig kinderstukje ten toon gesteld. Ondanks eenige zwakheid van kleur is het een pereltje. Meer verdiensten nog vonden wij in zijne '*Manolas op het Balkon*', twee belangwekkende vrouwenbeelden, die een zeer behaaglijke groep vormen.

Bij den heer Lodewijk TYDGADT, die reeds tusschen onze verdienstelijkste vlaamsche schilders zijne plaats inneemt, merken wij met elke tentoonstelling nieuwe vorderingen op. Vroeger kregen we van hem meestal kerktafereelen te zien;

thans levert hij ons het bewijs dat hij zich ook in andere vakken der schilderkunst t'huis gevoelt. Zijn veelzijdig talent blijkt vooreerst uit eene '*Herinnering uit Italië*,' die als kleur en als teekening het ernstig pogen van den schilder verraadt om op de kunstbaan vooruit te gaan. Het onderwerp is op zeer behaaglijke wijze behandeld. Die ltaliaansche vrouw is met meesterhand gepenseeld, evenals het kleine meisje dat den voorbijgangers tuiltjes violetten te koop biedt. Dit bevallig kinderfiguurtje aanzien we als een van Tydgadt's gelukkigste scheppingen, De '*Terugkeer der naoogsters*' is minder verdienstelijk; doch daarom het begaafd penseel van den heer Tydgadt niet onwaardig. Het effekt met het zonnelicht op de wangen der oogstende meisjes scheen ons wat te gezocht, althans in het tafereel niet zeer gelukkig aangebracht.

Wie aan zijne typen uit het buitenleven een ander, meer realistisch karakter weet te geven is de heer Fr. VAN KUYCK, dien wij in ons vorig artikel, sprekend over de beste jonge schilders van Antwerpen, vergeten hebben te vermelden, ofschoon hij gewis een der eersten op onderscheiding recht heelt. Wat ons van hem het meest voldeed is nummer 1455. Deze schilderij is, of moest getiteld zijn: '*De Rolling*' - en zeker niet '*De Voerlieden*' zooals de opsteller van den Vlaamschen catalogus, naar het fransch: 'le Roulage,' dien titel heeft vertaald. Inderdaad, het begrip van 'voerlieden' komt hierbij allerminst te pas Het tafereel stelt ons twee flinke boeremeiden voor, die bezig zijn met een stuk land te *rollen*, eene landbouwbewerking die voor doel heeft den versch bezaaiden grond vast te leggen. De heer Van Kuyck schetst ons het landleven op de manier van Lemonnier, den begaafden schrijver der *Contes flamands et wallons*, dat is te zeggen dat hij ons de boeren voorstelt zooals ze werkelijk zijn, zonder dat zijn realism daarom gevaar loopt aanstootelijk te worden. 't Is geen van die schilders, die hunne dorpsschetsen tusschen de muren van hun atelier studeeren; blijkbaar is het, dat hij daartoe in het veld zelven de natuur op heeter daad bespiedt. Zulks bewijst niet alleen de opvatting zijner twee handelende personen,

maar ook het landschap, waarin die handeling geschiedt. De heer Van Kuyck is, naar het schijnt, een leerling van M. Lamorinière van Antwerpen. En zeker is het dat hij zijnen uitstekenden meester eer aandoet.

A propos van LAMORINIÉRE, in de Expositie prijkt van den gevierden landschapschilder slechts één tafereel: 't is een overheerlijk zicht van de *Oranjebosschen*, behoorend tot het buitenverblijf van Jonkheer de Jonge van Ellemeet, den gewezen Eerevoorzitter van 't Middelburgsch Congres, die in gansch Nederland voor een milden beschermer van kunsten en wetenschappen bekend staat. - Overigens mag gezegd worden dat de Landschapschildering te Gent over 't algemeen rijk vertegenwoordigd is, en zulks wel grootendeels dank aan onze nationale schilders. Onder dezen doet zich de heer COOSEMANS van Brussel gunstiger dan ooit opmerken. Van zijne drie uitstekende landschappen hield '*de Avond in de Limburgsche Kempen*' het meest onze aandacht geboeid. In dit werk, waarin de kunstenaar als het ware zichzelven, overtroffen heeft, ligt iets fantastisch, dat bij den eersten oogslag wellicht eenige bevreemding wekken moet, al is ook het gansche tafereel in al zijne bijzonderheden treffend van natuur en waarheid. Het tafereel stelt een somberen herfstavond voor. Over een uitgestrekt moerassig weiland, waar overal de akelige stille eener doodsche eenzaamheid heerscht, ziet men een aantal raven, als zwarte schimmen, rond eenige oude schier gansch ontbladerde boomtronken vliegen. Als spookgestalten verheffen zich deze tusschen de half met wier begroeide waterplanten, terwijl aan den verren horizont, de reeds ondergegane zon nog slechts een twijfelachtig schemerlicht verspreidt. Zóó iets stemt den geest tot mijmering. De heer Coosemans is niet alleen een bekwaam schilder, hij is tevens een gevoelvol dichter, dio de natuur blijkbaar met evenveel liefde bestudeert als hij die met talent op het doek toovert.

Met veel graagte vertoefden wij vervolgens voor '*De Morgen*' van M. VAN LUPFEN (Antwerpen,) die de

natuur wat meer idealiseert, maar nu niettemin nog al der waarheid getrouw bleef. Die purpergrijze nevel welke bij het opkomend zonnelicht langzaam wegsmelt, is wonderwel getroffen. Ja, beter dan vroeger heeft M. Van Luppen acht gegeven op Boileau's stelregel:

'Rien n'est beau que le vrai, le vrai seul est aimable'

Als echte meesters in het Landschap begroeten we thans: in de eerste plaats M. Th. BARON, wiens '*Molen*' niets minder dan een meesterstukje is, en na hem de heeren L. ARTAN (id.) HEYMANS (id.) en J. ROSSEELS (Antwerpen) die even als hij uit de grijze tonen uitmuntend partij weten te trekken. - Mej. E. BEERNAERT (Brussel) en de heeren J. KINDERMANS (id.) DE BAERDEMAEKER (Gent.)R. MONTGOMMERY (Antwerpen) en Alex. WUST (id.) hebben hunne oude faam waardig gehandhaafd. - Goede natuurgezichten leverden verder de heeren: Hendrik LANGEROCK. een te Parijs verbiijvende Gentenaar, E.F. LEEMANS (Antw.) wiens maanlichteffekt indrukwekkend is, J. VAN HOORDE (id.) en J. CROEGAERT-VANBREE (id.) - Minder gekend is de heer Gust. MIRY (Gent,) een liefhebber die aanmoediging verdient. Zijn '*Orkaan*' bevat veel goeds. De teekening is verzorgd; als kleur verraadt het nog wat onbedrevenheid. Het watergedeelte van zijn landschap scheen ons het minst gelukkig getroffen. Deze laatste aanmerking geldt mede het anders verdienstelijk tafereel van den heer F.W. SCHNEIDER (Antwerpen) bij wien wij een ernstig streven naar volmaking ontdekken. - De gebroeders DE COCK bevielen ons ditmaal niet zoo goed als vroeger, evenmin als Mej. Rosa VENNEMAN, die hare weilanden zoowat in denzelfden trant schildert. Wij kunnen ons overzicht van de Landschapschildering niet sluiten zonder, met een woord van lof en tevens met een gevoel van treurnis melding te maken van een jeugdig talent, dat zooveel van zich verhopen liet, maar helaas in zijne opkomst door den dood werd versmacht. Wij bedoelen wijlen Frits VAN DE KERCKHOVE, die op nauwelijks elfjarigen leeftijd verleden jaar overleed. In de Tentoonstelling zagen wij van

hem een paar paneeltjes, die ons het verlies van dat ‘wonderkind’ zooals het *Journal des Beaux-arts* hem niet ten onrecht noemde, innig doen betreuren.

A.-J. COSYN.

Algemeen overzicht der in het Nederlandsch mogelijke versmaten.[1]

Wij stellen ons voor, eenig licht te werpen op de versbouwkunst, die ten zeerste verdient gekend te worden niet alleen door wie zich op de poëzie toelegt, maar ook door elkeen, die er prijs aanhecht de schoonheden van een gedicht in volheid te smaken.

Wij zullen ons niet bezighouden met de bepalingen der prosodie; men vindt ze in de onlangs nog van de pers gekomene *beknopte Nederlandsche Metriek* door *D*r *J.F.J. Heremans*, klaar en bondig gegeven; maar wij zullen liever den versbouw geheel doorgaan en de verschillende maten in geleidelijke volgorde beschouwen.

Om de taak gemakkelijker te maken zullen wij ons werk in *drie hoofdstukken* verdeelen.

Het eerste zal handelen over de *eenvoudige versmaten* en den invloed van het daar gebruikte *rijm*.

Het tweede *over de metrische samengestelde maten*, door de Classieken gebruikt, en in onze taal nagebootst.

1 Wij roepen de bijzondere aandacht op deze verhandeling over den Versbouw, waarvan wij thans het eerste gedeelte in ons tijdschrift mededeelen. Een dergelijk onderwerp, door een zóó begaafd specialist als de dichter Van Droogenbroeck behandeld, kan overigens niet missen bij de lezers van den Kunstbode belangstelling op te wekken. Vooral onze jonge dichters zullen er uitmuntende regels tot beoefening der poëzie in vinden, en ook onze nationalen toondichters, die thans in steeds toenemend getal den nederlandschen tekst voor hunne werken verkiezen, kan deze bijdrage van groot hut wezen.
Nota der Redactie.

Het derde zal eenigo *Oostersche maten* doen kennen alsmede eenige rijmende metrische versvormen.

I.

EENVOUDIGE VERSMATEN zijn zulke, die uit gelijkaardige voeten bestaan, als daar zijn:

1º. *Jambische*. (De Jambus (˘ ¯) herhaald).
D□e z□on i□s sch□oon e□n he□lde□r o□pge□gaa□n.

2º. *Trochoeische*. (De Trochaeus (¯ ˘) herhaald).
Ee□uwi□g i□s de□ He□er de□r He□ere□n.

3º. *Amphibrachysche*. (De Amphibrachys (˘ ¯ ˘) herhaald):
Ik□ he□b o□m zi□jn li□jde□n ge□le□de□n.

4º. *Dactylische*. (De Dactylus (¯ ˘:˘) herhaald).
Lo□op da□n kr□io□ele□nde□, wo□ele□nde□ ki□nde□re□n.

5º. *Anapoestische*. (De Anapaestus (˘ ˘ ¯) herhaald).
W□ij be□spi□ede□n de□ vis□chje□s in□ vi□jve□r en□ vlie□t.

De laatste voet der vier eerste maten ondergaat om het rijm dikwijls verandering:[1]

1º. Den Jambus wordt eene korte sylbe bijgevoegd:
Ho□e li□cht g□ij da□ar ve□rg□ete□n.
De laatste voet is dus een Amphibrachys geworden.

2º. De trochaeus en de amphibrachys verliezen eene korte sylbe.
Do□rre□ bla□an
Kr□aken□ op□ de□ w□a□nde□lba□an.

1 Ook den *anapoestus* kan eene korte sylbe bijgevoegd worden; zooals blijkt uit de volgende verzen:

> Ik□ be□m□in het muziek van het ruischende woud,
> Als de wind er zijn reuzige accoorden ontvouwt
> En de kruinen er zuchte□nde□ bu□ige□n.

Het laatste dezer eindigt op eenen *derden paeon*. (˘ ˘ ¯ ˘ (Zie Heremans blz. 14). We zullen over den anapaestus verder uit) weiden in het hoofdstuk van de metrisch samengestelde versmaten-

Aldus komt in trochaeïsche verzen de *creticus* (¯ ˘ ¯).

3º. De amphibrachys wordt jambus:
He□t st□orm□en i□s o□ve□r, de□ bu□ie□n z□i□jn he□en.

4º. De dactylus ondergaat twee veranderingen: óf de laatste sylbe alléen valt weg, en dan wordt de voet een trochaeus, óf de twee korte vallen beiden, en dan ontstaat er een *choriambus* (¯ ˘ ˘ ¯) b.v.
Ki□est u□ a□ls ve□nde□le□n be□uke□n e□n b□e□rke□n
Spo□edt u□ te□n bo□sch e□n t□en □ v□og□elg□ezan□g!

Al die veranderingen komen veel voor in rijmende verzen, uit oorzake der vrouwelijke rijmen in jamben en dactylen, en der mannelijke rijmen in trochaeïsche, amphibrachysche en dactylische verzen.

Deze veranderingen brengen verscheidenheid mede, vooral in korte verzen; en om deze reden zijn korte verzeu klankrijker dan lange: deze laatste, van vijf tot acht voeten, zijn menigmaal zoo eentonig dat zij eene caesuur behoeven, die verspringt; doch de korte verzen hebben anderzijds het gebrek, dat, waar de rijmen in eene zekere volgorde zich vertoonen (verspringend, omarmend, gekruist of bij paren), de verzenreeks eene zekere symetrie krijgt, die den zwier der rede belemmert.

Bemerken wij nog ten slotte: het rijm, dat de voetverandering teweegbrengt in korte verzon, slaat zeer door, en is oorzaak dat de woordvoet met den versvoet te dikwijls gelijkvalt.

Voorbeeld:

Purperen stralen
Kleuren de dalen,
Heuvels en kimmen
Glinst'ren en glimmen.

De vier rijmen zijn vier *woord-trochaeën*. Wie Dautzenberg's schoon gedicht: ‘Feestdag op het land’ leest, zal er het bovenstaande geval veel in aantreffen; - een

bewijs dat zulks zwaar te vermijden is, maar geen bewijs ten voordeele der harmonie van korte eenvoudige versmaten.

Om de eentonigheid te doen verdwijnen hebben de dichters, buiten de hooger opgegevene verspringende stemmst (*coesuur*) zich voetverwisselingen veroorloofd, voegende in hunne jambisch of trochaeïsche verzen spondaeën (¯ ¯ en pyrrichiën (˘ ˘). b.v.

JAMBISCH: Een□ wo□lk va□n wie□rr□o□okda□mp□ ve□rvu□lt de□ st□ad

of: Wa□nnee□r de□ k□o□nin□ge□n □ a□lle□en doo□r an□dre□n ho□ore□n.

TROCHAEISCH: Hi□j d□ie h□o□og z□it□ i□n d□e □ he□emle□n, enz.

Een ruim gebruik van deze vrijheid hoeft de dichter De Koninck gemaakt in zijne beschrijving der Hel: De Koninck gemaakt in zijne beschrijving der Hel:

Hier liggen wild dooreen geblaakte zwavelpleinen,
.... En□ he□uve□le□n va□n sma□rt, valleien van gesteen
En□ wa□nho□opsku□ile□n, bi□ttre□ wro□egi□ngsko□lke□n
En□ vu□urbe□rgmo□nde□n, zw□arte□ smo□okda□mpwo□lke□n.

Een vers uit zijne *beschrijving van 't eerste ouderenpaar* is vooral merkwaardig:

Wat verwen zijn bekwaam het tweede beeld te malen
Dat wandelt door het groen van Edens lommerdalen
Als in de schemering de jonge dageraad
.... zich baadt.

Het wankende van de eerste vershelft:

˘□ ˘□ ¯ ˘ ˘

Als in de schemering' is hier, m.i. een meestertrek.

Nog verder gaan de dichters van accentverzen, die de voeten van gelijke beweging, onverschillig hoe ze op elkander volgen, gebruiken.

b.v.

Stijgende beweging.

Daa□r wi□pt ze□ □ lan□gs 't he□k i□n □ de□ we□ide□

He□t dr□aa□gju□k o□v□er□ de□n ha□ls □ ge□lei□d, enz.
of: In□ he□t dic□h□te□ bo□sc□h wa□ar vi□nk e□n si□js
Me□t s□ne□p e□n li□js□te□r ba□bbe□le□n.[1]

Dalende beweging.

A□ke□li□g gr□eep de□ □ sti□lte□ ons aa□n
I□n de□ □ so□mbe□re□ □ ker□kho□flaa□n.[2]
of: Va□de□r! he□b ik□ ni□et lan□g ge□noe□g met□ tr□anen□
Mi□jne□n o□ns□chu□ldi□ge□n □ mi□ssta□p □ uit□ge□boe□t?

Verzen van verschillende beweging komen ook gemengd voor:

En□ ee□r ze□s w□eke□n ve□rloo□pe□n
Vi□ere□n w□ij br□uilof□tfee□st!
of: Vo□lgt de□ze□n Go□d o□p zi□jn tro□mme□l e□n tra□nt
Be□sche□rmt u□w rec□ht e□n va□de□rla□nd.

Doch wanneer men voeten van verschillende beweging in hetzelfde accentvers aanwendt, ontstaat daardoor eene botsing, die zelden een goed uitwerksel zal hebben; in de volgende verzen is zulks evenwel gewaagd:

Hi□j ku□ch□te e□n ho□est□te□ pi□jnli□jk, he□esch;
In□ de□ bu□urt □ hu□ilde□n □ de□ ho□nde□n:
of: Ho□e a□k□e□li□g w□a□s h□et b□ui□te□n n□u,
Hoe□ wo□est □ ru□ischte□n de□ □ bo□om□en!

Wat zou ter verdediging dezer verzen kunnen aangevoerd worden, valt hier buiten ons bestek.

Wanneer wij nu terugblikken op de verschillende versoorten, die wij aangehaald hebben, bemerken wij, dat ze in twee soorten te verdeelen zijn, namelijk, de streng in de maat gehou-

1 Deze viersylbige versvoet ˘ ¯ ˘ ˘ heet: *tweede paeon*. zie *Heremans*, blz. 14.
2 ¯ ¯ ¯ (*molussus*).

dene jambische, trochaeische enz. verzen, welke enkel op het einde der versregels somtijds om het rijm afwyken, on de accentverzen, die aan de *beweging* alleen min of meer gebonden zijn. Voor de eerste soort zijn vrijheden noodig om der welluidendheid wille; *doch de sylben blijven geteld*. In de tweede soort ziet men hier en daar verandering van beweging in de verzenreeks en ja, soms in het zelfde vers; *maar altoos blijft het getal geaccentueerde sylben* geëerbiedigd. Naar dezen laatsten regel worden twee versvormen gebouwd die ons uit de middeleeuwen zijn overgebleven en hoogst waarschijnlijk eenen grooten invloed zullen hebben op de toekomst onzer Nederlandsche poëzie. Wij bedoelen het *Nevelingenvers* en het *Dietsche vers*.[1]

Het eerste heeft zes accenten of beklemtoonde sylben en wordt door eene stemrust derwijze gescheiden, dat drie vóór en drie achter de caesuur vallen; onbeklemtoonde sylben mogen er naar's dichters gevoelen bij komen. In andere woorden: over het algemeen bestaat het Nevelingenvers uit zes - om het even wélke - vooten, met eene caesuur na den derden voet; de beweging is gewoonlijk *stijgend*; echter komen ook twee beklemtoonde sylben naast elkander voor, en wordt nu en dan de beweging *dalend*:

Voorbeeld:

Ho□e sla□at m□et sche□rpe□n zwa□ard□e, □ wi□ld doo□r 'svi□jan□ds dro□m.
Go□de□va□art d□e ko□en□e□; de□ ri□dder□s wo□rde□n sto□m.
De□ zwa□re□ la□ns o□ntva□lt; hu□n □ vree□s gri□jpt hen□ aa□n;
Zi□j vi□ere□n de□n ro□sse□n de□ teu□ge□le□n □ □ ru□imen□ pi□jlsne□l de□ ba□an.

De Nevelingenstrophe bestaat uit vier rijmende verzen; het laatste halfvers der strophe heeft soms (zooals hier)

1 Wij veroorloven ons deze benaming in plaats van: Dietsch middeleeuwvers of middennederlandsch vers; beiden zijn te lang. Dietsch zegt, dunkt ons, genoeg.

eenen accent meer; doch deze is, zooals hier (pijlsnel) minder hoorbaar.

Somtijds heeft dit vers een binnenrijm: dit is maar een versterkingsmiddel tot kleuring der harmonie en het behoeft maar zelden aangewend te worden; anders verliest dit zijne kracht.

Voorbeeld:

> Zij vieren den rossen de teugelen, || roepen wacharm, erbarm!
> Maar welke arendvleugelen || ontvlieden zijn' heldenarm?
> Bloed springt bij stralen, || de dringende nood is groot,
> Zij meenden hier eer te halen, || maar vinden schande en dood!

De eindrijmen mogen ook *trochoeisch* en *dactylisch* zijn, zooals de hier voorkomende binnenrijmen; in dien gevalle wint het vers aan lieflijkheid wat het aan kernigheid verliest.

Uit het Nevelingenvers zijn verschillende liederstrophen ontstaan, als: *Hildebrand*:

> Ic□ wi□l t□e la□nde□ ri□jde□n
> Spra□c me□este□r Hi□lle□bra□nt.
> Die mi den wech wil wijsen
> Te Barnen dat lant.
> Ic□ be□n da□ar on□bek□en□t ge□wee□st
> So□o me□ni□ge□n la□ng□en da□ch
> In□ dr□ie e□n d□erti□ch ja□re□n
> Vro□u Go□ede□le i□c nie□t sa□ch.

Het daget in den Oosten schijnt ook rechtstreeks uit het Nevelingenvers ontsproten; zijn hier de strophen korter, niets belet ze op de volgende wijze, dat is in juisten Nevelingenversvorm te lezen:

> He□t da□ge□t i□n de□n o□ost□en, □ het□ lic□htet□ ov□e□ral□
> Ho□e lu□tte□l we□et mij□n lie□fken□ □ oc□h waar□ i□c h□ene□n sa□l?
> Oc□h wa□re□n 't a□l mij□n vri□ende□n, d□a□t raij□n vija□nd□en□ zijn□
> Ic□ vo□erdi□ u□te□n lan□d□e □ mij□n li□ef ijn□ min□nek□ijn□!

Het is evenwel niet te loochenen dat het veelvuldig gebruik der jamben hier reeds den gespierden gang der Nevelingenverzen zeer verlamt.

HET DIETSCHE VERS, heeft vier accenten of beklemtoonde sylben en behoeft, zijner kortheid wege, goene caesuur. In dien schoonen vorm zijn de grootste meesterstukken onzer middeleeuwsche litteratuur geschreven, en deze overtreffen in harmonie de welluidendste verzen onzer nieuwere dichters.

Voorbeelden zijn er bij duizenden. We moeten ons beperken tot drie uittreksels:

1°. *Uit den Parthonopeus van Bloys*, in de eerste helft der 13de eeuw vermoedelijk door eenen West-Vlaming bewerkt:

Dae□r soe□ qua□m te□r po□orte□n u□ut
Hae□r sco□on ghe□dae□n, ha□er wi□tte□ hu□ut
M□ke□t om□tre□nt ha□re□ so□ cla□er
Da□t m□en se□id□e a□l o□ver□ wae□r
Da□t di□e sco□ne□ da□ch va□n ha□re□
V□erli□chte□ of□t die□ so□nne□ w□are□
Di□e u□te□n zw□erke□ qu□am g□hega□en;

2°. Uit de *Aanroeping vóór Maerlants Rijmbijbel*:

He□lpt m□i, Vro□uwe□, m□et hu□we□r be□de□
Da□t ic□ g□hew□inne□ d□en he□il□ige□n Ghe□est,
Di□e m□i cra□cht en□de□ m□oge□nth□eid□e
Ve□rle□ene e□nde□ si□jn vu□lle□est.
So□ b□em i□c d□an a□l o□nve□ro□ert
Vr□aij□e r□ime□ t□e br□ing□en□e v□ort
Van e□e□re je□est□en, d□ie i□c b□eg□hert
He□bbe□ to□ntbi□nd□en□e i□n d□ietsch□e wo□rt.

3°. *Uit den Reinaert*:

> Di□nke□t u□ no□ch nie□t we□se□n ti□jt,
> Da□t gi□ tre□ct, oom□ Re□inae□rt,
> To□t de□s co□nin□x ho□ve□ wae□rt,
> Da□ar gi□ we□l se□re□ zi□jt be□cla□ge□t?

Maar wellicht zou men graag den Dietschen versvorm in hedendaagsche poëzie aangewend zien? Welnu:

> Ge□ef m□e d□e ha□nd, z□oo sp□rak d□e maa□gd,
> Ik□ he□b u□ no□g ni□mm□er ie□ts ge□vraa□gd,
> Ma□ar, n□u w□e sch□eide□n ga□an,
> Ka□n i□k m□ijn ha□rte□ ni□et w□eersta□an;
> Z□e sni□kt te□rwi□jl ze□ va□n sch□aamte□ schr□eit:
> B□elo□of m□e, vrie□nd, g□etro□uwh□eid!

Van de accentverzen tot de metrische verzen is maar éenon stap te doen: oven als de eersten bestaan de metrische verzen uit ongelijkaardige voeten; maar wat bij de accentverzen gansch vrij is, wordt in de metrische verzen streng bepaald: de reeks voeten is maat of *schema* geworden en duldt in de vormen, welke wij gaan beschouwen geene willekeur.

JAN VAN DROOGENBROEOK.

(*Wordt voortgezet*).

Nederlandsch Tooneel.
Gent-Antwerpen.

Met Glanor's '*Uitgaan*' hetzelfde stuk dat de eer had door de stad Antwerpen tot inhuldiging van den nieuwen nederlandschen schouwburg te worden verkozen, heeft ons nationaal tooneelgezelschap thans ook, op woensdag 30 sept, jl., de reeks zijner voorstellingen aangevangen. Het spijt ons zeer dat wij, door afwezigheid uit de stad, verhinderd zijn geweest deze zeer

verdiende heropvoering bij te wonen, die, volgens een schrijven dat wij daarover van eene bevriende hand ontvangen uitstekend was en dan ook een algemeenen bijval genoot. Reeds bij hun optreden werden de artisten met daverende toejuichingen begroet.

Vooralsnog was de keuze der opgevoerde stukken voortreffelijk, alleszins van aard om den kunstsmaak te bevredigen. Inderdaad, de tweede voorstelling, die den volgenden zondag plaats had, bestond uit het in den Antwerpschen prijskamp bekroond tooneelspel: '*De Oude Kassier*' van den noordnedorlandschen schrijver M. Rogier Falssen, gevolgd door '*Fortunatus' beurze*' van Van Peene. - En op woensdag 8 dezer werd andermaal de voorkeur aan een oorspronkelijk werk gegeven, namelijk '*Lena*' van Delcroix, waarin Mej. Beersmans op zulke schitterende wijze de schoone titelrol vervult. - Buiten abonnement werd, ten behoeve der liefdadige maatschappij '*Hulp voor allen'* dezer dagen ook '*Martin de Kruier'* gespeeld, een der beste dramas der oude fransche school.

Met genoegen kunnen wij melden dat de nieuwe antwerpsche schouwburg door eene zoo uitgelezen als talrijk publiek wordt bezocht. Inderdaad, zoo bij de openingsvoorstelling nog een aantal loges van 1^{n} rang onbezet waren gebleven, de volgende maal waren ook daar evenals elders schier alle plaatsen ingenomen, zoodat het Bestuur eene voorspoedige onderneming mag te gemoet zien.

Te beginnen met de naaste maand, zullen wij in ons tijdschrift een uitvoeriger tooneeloverzicht aanvangen, zoo met het oog op de gehalte der stukken als op het spel der artisten Bepalen wij ons thans met te zeggen dat onder de nieuwe leden door M. Driessens aan zijn verdienstelijk gezelschap verbonden, de heer Lodewijk Dhaenens voorkomt, alsook Mej. Gassee van Brussel, eene reeds gunstig bekende Soubrette die daarenboven, met eene lieve, aangename stem is begaafd, zoodat zij ook als zangeres van veel nut zal kunnen wezen.

***

Te Gent heeft het Nederlandsch Tooneel, onder het nieuw bestuur van den heer J. Fauconnier, zijne voorstellingen aan-

gevangen met hut stuk ‘*De Marketentster*’ dat over 't algemeen veel genoegen deed. Een paar dagen later woonden wij er de tweede vertooning bij, die bestond uit Van de Sande's nieuw drama ‘*Kermisklok-Doodsklok*,’ dat de vruchtbare vlaamsche schrijver o.i. niet onder zijne beste rekenen mag. Behalve dat dit stuk als scenieke bewerking voel te wenschen laat, schijnt het ons als opvatting evenmin gelukkig. Het onderwerp heeft in 't algemeen wel eenige overeenkomst met ‘*Mathilde of een vrouwenhart*’ van Benedix en het laatste bedrijf - het meest gedramatiseerde van de vier - herinnert nog al getrouw aan oen gekend fransch tooneelspel: ‘*Het onbekend Meesterstuk*.’

Verscheidene nieuwe tooneelisten maken dit jaar deel van den gentschen troep, zooals Mevr. Jeannette Heilbron, (als gastrol), Mej. Rachel De Terre, Mevr. Gysbrecht, M. Beems, die vroeger nog in Antwerpen geëngageerd was, en eindelijk als komiek M. Thery, die sinds jaren niet meer had gespeeld en thans onder het pseudoniem ‘Paul van Gent’ andermaal het tooneel betreedt.

Allen hebben op vrij gunstige wijze hunne eerste proeven afgelegd, bij uitzondering van Mev. Ghysbrecht, die in ‘*Kermisklok-Doodsklok*’ doorslecht was.

Zondag jl. had met bijzonder veel bijval de eerste optreding plaats van de zoo talentvolle soubrette Mevr. Heilbron, in eene harer beste rollen: ‘*De kleine Tooverheks*.’

In aanmerking genomen den korten tijd die aan de repetie is kunnen besteed worden, - immers de nieuwe bestuurder was eerst sedert een drietal weken te voren benoemd - was de opvoering betrekkelijk goed. Ook de tooneelschikking was wèl verzorgd.

A.-J. COSYN.

Brieven uit Noord-Nederland.

IX.

DEN HAAG, 9 October 1875.

In een mijner overige brieven deelde ik u het plotseling overlijden van den beminnelijken dichter ELLIOT BOSWEL mede. Er is juist gister avond in een kunstkring te dezer stede een liefelijke hulde gebracht aan BOSWEL'S nagedachtenis. De Vereeniging *Nieuwland*, die zich de beoefening der uiterlijke welsprekendheid ten doel stelt en die, ook door haren volijverigen beschermheer M^{r}. B.Th. baron van Heemstra van Froma en Eibersburen, in Vlaanderen niet onbekend kan zijn, heeft hare eerste openbare vergadering in dit winter seizoen gewijd aan het ten gehoore brengen van eenige der bekendste en geliefdste verzen van den betreurden doode.

Het programma hoofdzakelijk volgend, meld ik de verdienstelijke voordracht door August Belinfante van '*'t Haantje op den Toren*', van '*Winternacht*' door A.G. Pippel,' *Overlijden'* door J.M. Bogaarts, '*Wieg en Graf'* door Henri Ritter; '*Het ouderlijke Huis*' door J. Strang en '*Receptie'* door M.L.J. van der Heyden.

Na de voordracht van het gevoelvolle *'Overlijden'* werd door de muzikale afdeeling der Vereeniging een door haren directeur, P. Broek gecomponeerde '*Herinnering aan den dichter* G.H.J. ELLIOT BOSWEL' uitgevoerd, welke door hare eenvoudig schoone harmoniën diepen indruk op al de aanwezigen maakte. Laat mij niet vergeten te vermelden dat de achtergrond van het kleine tooneel werd ingenomen door een hoogst sierlijke en welgekozen *draperie*: - zwart fluweelen gordijnen tusschen grijze van dezelfde stof, die langs een *transparant* afhingen, dat het borstbeeld van den dichter te aanschouwen gaf. Treurbloemen en een immortellenkrans waren smaakvol om dat achterstuk geschikt.

De beschermheer herinnerde in eene korte toespraak aan het bestuur, de eere- en de werkende leden BOSWEL'S verdiensten als eerelid van *Nieuwland*, en vereerde als aandenken des dichters fijn geteekend portret aan den eere-voorzitter D^{r}. Wap, en de voorzitters der letterkundige en der muzikale afdeeling.

De avond werd met de opvoering van BOSWEL'S dramalische schets: '*De Geschiedenis van* Nieuwland *en nog iets algemeens*' waardiglijk besloten. Dit stukje door BOSWEL ter gelegenheid van *Nieuwland's* tiende jaarfeest in 1871 vervaardigd, levert een uitstekend bewijs van gemakkelijke, vloeiende versificatie en schalken geest. Het bezit méer dan de vluchtige waarde van een gelegenheidsstukje en zou m.i. in eene verzameling van BOSWEL'S poëziën niet mogen gemist worden.

Zulk een 'Rouwfeest' als *Nieuwland* vierde, heeft iets plechtigs en iets heilzaams; want terwijl het voor de herinnering van velen het beeld van de geliefden afgestorvene voor een pooze doet opdagen, kan het voor den meesten een spoorslag zijn om op nieuw de dichterlijke proeven van hem ter hand te nemen, die zich met een bescheiden plaatsje te vreden stelde in het onmetelijke rijk van het Goede, Ware en Schoone. Hoe bescheiden die plaats echter zij, haar aanschouwing werkt heilzaam op de menschelijke ziel.

F.S.K.

Kunstkroniek.
15 *September* - 15 *October*.

Tooneel- en letterkunde.

- **Prijskampen**. - Ziehier den uitslag van den tooneelprijskamp, door de '*Vrije Kunst*' te Antwerpen ingericht:

DRAMA. 1ste. Prijs: '*Dilettantenclub*' van Amsterdam; - 2de. Prijs: '*Vlamingen vooruit!*' van Leuven; - 3de. Prijs: '*Thalia*' van Dordrecht.

BLIJSPEL. 1ste. Prijs: '*Vlamingen vooruit!'* van Leuven; - 2de. Prijs: '*Dijlezonen*' van Mechelen; - 3de. Prijs: '*Witte waterbloem*' van Ninove.

Persoonlijke prijzen werden toegekend aan de dames Heilbron, Gasseé, Rachel en Poelman, en aan de heeren Schaumans en De Bie.

- Het verslag der Jury, die ditmaal den 3jaarlijkschen prijs voor de dramatische letterkunde hoeft toegewezen, is in den *Moniteur* verschenen. De mededingende stukken waren ten getalle van 34. Ziehier in alphabetische orde de namen dor schrijvers: M.M.P. Billiet, B. Block, G. Coryn, D. Delcroix (bekroond), Mej. Rosa De Maseneir, V. De Meyer-Roelandts, K. Denys, J. Ducaju, P. Fredericq, Hendrikx, C.P. Kerstenne, F.E. Lauwers, J. Peeters, J. Roeland, R. Similion, J. Van den Brande, F. Van de Sande, J. Van Eeckhout, Em. Van Goethem, en J. Van Hoorde.

De Jury drukt de meening uit, dat indien het aantal

stukken ditmaal geringer is dan vroeger, de oorzaak daarvan moet gezocht worden in eenige der wijzigingen aan het Premiënstelsel toegebracht, dat in 1860 werd ingevoerd.

- Aan den Vlaamschen Declamatieprijskamp, die onlangs te Eecke (Noorden van Frankrijk) plaats greep, hebben een 70tal personen, zoowel uit Fransche Vlaanderen als uit België deel genomen. Zelfs trad aldaar een Noordnederlander op, en wel de heer Baron van Heemstra, uit den Haag, die aan de inrichtende maatschappij aldaar eene gouden medalie heeft vereerd, Ook het *Willemsfonds* van Gent had daartoe een bijzonderen prijs uitgeloofd.

- De heer Jul. De Geyter is door den Gemeenteraad van Antwerpen tot lid van den Tooneelraad benoemd, in vervanging van M.C. Simillion, die niet heeft aanvaard.

- Even als te Gent is nu ook te Antwerpen eene afdeeling van het '*Nederlandsch Tooneelverbond*' gesticht. Tot bestuurleden worden gekozen de heeren: Jan Van Beers, J. De Geyter, H. van den Bosch, C.J. Hansen en J. Veders. In Noordnederland wint het Verbond gestadig veld. Zoo werden in den laatsten tijd te Zwolle en te Gorinchem nieuwe afdeelingen tot stand gebracht.

- De Commissie van toezicht en beheer over de tooneelschool van het *Tooneelverbond* heeft zich dezer dagen ingericht. Zij is samengesteld uit de heeren mr. G. van Tienhoven, dr. B.J. Stokvis, J. Elias Hacke, H.J. Schimmel, H. de Veer, J.G. de Hoop Scheffer en H. Binger.

- In een kring van tooneel- en letterkundigen heeft de heer Desiré Delcroix onlangs te Gent lezing gegeven van zijn bekroond historisch drama '*Philippina van Vlaanderen*.' Een vriend, die deze lezing heeft bijgewoond, schrijft ons dat dit werk, onder louter litterarisch opzicht beschouwd, uitstekende hoedanigheden bevat; doch dat naar zijn inzien de opvoering daarvan bepaald tot de onmogelijkheden behoort. Een der talrijke tooneelen o.a. moet den Slag der Gulden Sporen op den Groningenkouter verbeelden, waarin niet slechts men-

schen, maar ook een groot aantal paarden een vrij wat meer dan figureerende rol zouden moeten vervullen. Misschien zal de schrijver, die in de dramatische bewerking van zijn vorig stuk '*Lena*' zoo uitmuntend slaagde, ook dit nieuw werk mits eenige wijziging, wel voor 't tooneel geschikt kunnen maken.

- De *levensbeschrijving van Marnix van St-Aldegonde* door den heer Van der Have (welke met den eersten prijs door de Antwersche maatschappij de *Olijftak* bekroond werd) zal binnen kort aan de inschrijvers van het *Willems-Fonds* gezonden worden.

- De Heer Constantin Biart van Antwerpen legt de laatste hand aan eenen moeilijken en gewichtigen arbeid, die den roem van Nederlands grootsten dichter, Joost ean Vondel, in het buitenland merkelijk uitbreiden zal.

Wat Mev. Lina Schneider in het Duitsch gedaan heeft voor enkele werken van Vondel, dat heeft de heer Biart in het Fransch gedaan voor negen zijner treurspelen: *Lucifer, Adam, in balingschap, Palamedes, Maria Stuart, Noach, Joseph in Dothan, Joseph in Egypte, Gijsbrecht van Amstel* en de *Leeuwendalers*.

- Aan den heer A. Van Neste-Vitse, letterkundige en schoolbestuurder te Oostende, werd onlangs eene zeer vleiende hulde gebracht. Bij gelegenheid van de 30ste verjaring zijner ambtsbekleeding, hebben zijne oud-leerlingen, ten getalle van 400, hem zijn portret aangeboden, vergezeld van een schoon bronzen kunstwerk.

- De Antwerpsche letterkring '*Vlaanderen's jongste Telgen*' vierde verleden maand zijn tweejarig bestaan met eene groote tooneel-en letterkundige zitting. De heer Leo Brahm, voorzitter, sprak de feestrede uit.

Toonkunde.

- **Prijskampen**. - Op 26 September jl. had in het Hertoglijk Paleis te Brussel met veel bijval de uitvoering plaats van de cantate '*Torquato Tasso's dood*,' gedicht van den heer Van Droogenbroeck, muziek van den heer Fl. Van Duyse, tweeden bekroonde in den grooten prijskamp van

muzikale compositïe in 1874. De koren werden gezongen door een dertigtal leden der Koninklijke Koormaatschappij van Gent, de soli door den heer Blauwaert en Mej. Balcaen.

- Het toekomende jaar viert de Koninklijke Koormaatschappij van Gent de 25e verjaring harer instelling, door eene reeks feesten, die ten geschikten tijde zullen bekend gemaakt worden. Wij weten dat aan het hoofd van haar programma voorkomt een groote internationale Prijskamp voor Koorzang, waarvoor prijzen van groote waarde toegekend worden.

- Van den gunstig gekenden Vlaamschen componist M. Karel Miry verschijnen thans, bij den uitgever M. Van der Poorten te Gent, eene reeks nieuwe Liederen en Koren ten gebruike van de Lagere Scholen. De tekst dezer liederen is aan de beste nederlandsche schrijvers ontleend. Wij komen op deze belangrijke uitgave terug.

Beeldende kunsten.

- **Prijskampen**. - De Koninklijke Akademië van Belgie heeft besloten den door haar uitgeloofden prijs van 1000 fr. in het vak der toegepaste kunsten niet toe te wijzen; doch zij heeft, ten titel van aanmoediging, eene som van 500 fr. toegestaan aan een der ingezonden stukken. - De prijs van 600 fr. voor de beste gravuur is toegekend aan die van den heer J. Demannez, *Erasmus* voorstellend.

- In het Paleis van Sydenham (Engeland) zijn, voor de buitenlandsche kunstenaars, de volgenden prijskampen uitgeschreven:

A. Voor de beste *Historieschilderij, Geschiedkundig genre*, of elk ander onderwerp, waarin de figuren overheerschend zijn: 1 gouden medalie; 4 zilveren en 3 bronzen. Groot moduul, met diploma.
B. Voor de beste tafereelen in elk ander genre: *Landschap, Dierenschildering, Zeegezichten, Doode natuur*, enz.: Zelfde prijzen.
C. (Bijzonder concoers voor artisten en liefhebbers). Voor het beste tafereel, onverschillig van welke school of welk genre, door een nu nog levenden kunstenaar sedert de laatste vijf jaren geschilderd: 1 gouden medalie en 625 fr. in geld.

De prijzen zullen in de loop der maand April e.k. worden toegekend.

- In den loop dezer maand zullen de sterk waterplaten, in den prijskamp van het *Journal des Beaux-arts* bekroond, in het *Album* voor 1874 worden uitgegeven. Dit album is alleen voor de abonnementen verkrijgbaar gesteld.

- In gemeld kunstblad heeft de bestuurder M. Ad. Siret onlangs eene belangrijke studie medegedeeld over wijlen Fritz Van de Kerchove, een nauwelijks Iljarigen knaap, die reeds met veel talent de schilderkunst beoefende en het vorig jaar te Brugge overleed. Hij laat een werk na, bestaande uit 350 panneeltjes, waarvan er 150 in bezit der familie zijn. De overige waren door Fritz zelven aan de armen en de vrienden uitgedeeld. De heer Siret dringt er op aan - en wij stemmen volgaarne deze edelmoedige gedachte bij - dat de nagelaten werken van dit ‘wonderkind’ eerlang te Brussel zouden worden tentoongesteld.

- De Vlaamsche beeldhouwer Ed. Colinet, heeft zich te Brugge een gothiek huis doen bouwen, in den zuiversten styl, gestoffeerd met meubelen van den tijd. In eene groote zaal bevindt zich eene merkwaardige verzameling stopen en versieringen van het gothisch en het renaissance- tijdstip.

- In navolging van hetgeen sedert jaren door de stichting van het *Van Crombrugghe's Genootschap* te Gent werd verwezenlijkt, is te Antwerpen onder den naam van *Mertens-Vereeniging*, eene volksmaatschappij gesticht, waar wetenschap, nijverheid en schoone kunsten beoefend en ontwikkeld zullen worden.

- De groote Tentoonstelling van Kunstnijverheid, tegenwoordig in de nieuwe Hallen te Brussel open, is alleszins belangrijk en wordt zeer druk bezocht. In ons volgend n^{r}. hierover nader.

Necrologie.

- Willem DE MARTEAU, letterkundige, verleden maand te Antwerpen in den ouderdom van 45 jaren overleden. - Hij heeft zich vooral als begaafd gelegenheids-

dichter doen kennen, alsook door de uitgave van een' dichtbundel, getiteld '*Weemoed*.'

- A. VANDEN BERGH, kunstschilder, op zeer jeugdigen leeftijd te Antwerpen overleden. - De kunst verliest in hem een' beoefe naar, van wien men de schoonste verwachtingen koesteren mocht. De jonge kunstenaar bezweek als slachtoffer van eene borstkwaal, die misschien wel het gevolg was van zijn te onverpoosden arbeid. Eene verdienstelijke schilderij getiteld: '*Van Hort die zijn tafereel tegen de beeldstormers verdedigt*,' waarover wij vroeger in ons tijdschrift met lof hebben gesproken, prijkt thans op de tentoonstelling van Gent.

- Johanna VAN DAMME, echtgenoote van onzen ieverigen medewerker den dichter Emanuel Hiel, is in den nog jeugdlgen ouderdom van 38 jaren te Brussel overleden. Zij laat zes kinderen achter. De heer Theofiel Coopman heeft onlangs, in de *Zweep*, aan de nagedachtenis der brave, diepbetreurde vrouw een treffend rouwdicht gewijd.

- EDW. VERMANDEL, letterkundige, overleden te Gent in den ouderdom van 55 jaren. - Men heeft van hem een '*Vlaamsche Poetiek*' met voorbeelden uit Zuidnederlandsche dichters. Hij schreef ook artikelen voor tijdschriften, inzonderheid voor de *Eendracht*.

- A.M. CORNET, kunstschilder, overleden te Antwerpen. - Zijn bijzonderste vak was de genreschildering. In de laatste jaren hield hij zich veel met het herstellen van schilderijen bezig.

- D. BUDDINGH, talentvol noordnederlandsch schrijver en kunstkenner. - Hij was lid van verscheidene letter- en oudheidskundige vereenigingen. Hij schreef o.a. '*het Westland*' een oudheidkundig werk van veel verdienste, gaf een werk uit over '*De Vaste school en Wetenschap in de Vereenigde Staten*' en hield zich onledig met opzoekingen betrekkelijk de geboorteplaats van *Jacob Van Maerlant*.

- TH. GHELDOLF, lid van de Maatschappij *De Noordstar*, oudlid van den *Wijngaard*, dezer dagen overleden te Brussel in den jeugdigen ouderdom van 25 jaren. - Hij was een bedreven steengraveerder.

Verschenen werken.

- DE HALLETOREN. Maandblad voor het oprichten van een gedenkteeken aan Breidel en De Coninc. Brugge bij Edw. Gaillard en Cie 1^{e} en 2^{e} nummer. - Prijs 3 fr. 's jaars.
- VERHALEN UIT DE VADERLANDSCHE GESCHIEDENIS, door L.F. David. Gent, drukkerij van Vander Poorten. 147 blz.
- STUKKEN EN BROKKEN. Mengelingen over Opvoeding en Onderwijs, door J.A. Torfs. Lier bij Van Inn en C^{o}. 190 Blz.
- NIEUWE KOREN EN LIEDEREN, door K. Miry, 8 eerste nummers. Gent, bij Van der Poorten. - Prijs (per 12 N^{rs}) 3. 50 fr.
- NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE. De voornaamste schrijvers der vier laatste eeuwen, door D. De Groot, L. Leopold en R.R. Rijkens. 3de vermeerderde druk. Groningen bij Wolters. - Prijs 3 gl. 75.
- CHEFS D'OEUVRE DE L'ÉCOLE HOLLANDAISE, *anciens et modernes* en oléographie d'après des tableaux des peintres les plus renommés, a vec texte polyglotte de W.J. Hofdyk. Amsterdam chez Jan Leendertz. - Prix 9 flor. pr. 12 livraisons.
- DE GEHEIMEN VAN EEN KLOOSTER, roman door J. Rademacher, Laatste aflevering. Antwerpen, bij J. Mees. - Prijs (compleet) 7 fr.
- VICTOR'S NICHTJES. Bekroond blijspel door Emiel Van Goethem en Jozef Van Hoorde. Gent, bij de schrijvers. - Prijs 1 fr.
- MARNIX VAN ST.-ALDEGONDE, bekroonde levensbeschrijving door J. Vander Have. Haarlem, bij W.C. De Graaff.
- HET NEDERLANDSCH TOONEEL, Kunstblad. Verschijnende tweemaal per week. Antwerpen-Redactiebureel; Twaalfmaandenstraat 1. - Prijs per tooneeljaar 4 fr.

Aangekondigde werken.

- HET GESTICHT VAN DANKAART. Tooneelspel in één bedrijf (ééne vrouwrol) door Hendrik Van Eyck. Uitgave ten voordeele der Middelbare Meisjesschool van Aalst. Gent bij Willem Rogghé. - Inschrijvingsprijs 75 centiemen.
- DE JURIDISCHE SPECTATOR. Tijdschrift. Arnhem bij Thieme. - Prijs per jaargang 8 gl.
- EEN VROUWENHATER. roman door P.F. Bruinings. 3 dln. Amsterdam bij de geb. Kraay. - Prijs 5 gl. 90.
- BEELDEN UIT ZAANLAND'S VERLEDEN, door C. Honigh. Met 6 oorspr. etsen van J. Taanman. Amsterdam bij L. Van Bakkenes en Cie. - Prijs 3 gl.
- HALF ONTLOKEN. Dichtbloemen door Karel Delmotte. Gent, bij den schrijver, - Inteekenprijs 3 fr.

Peer Keusters.
Een dorpsverhaal.

Es irrt der Mensch, so lang er strebt.
(GOETHE).

I.

In de Kempen, gansch ten noorden der provincie Antwerpen, en slechts op een kwartier gaans van de Hollandsche grens af, ligt een dorpje dat wij Zandeghem zullen noemen. Het bevindt zich zoo wat anderhalf uur ten westen van den grooten steenweg naar Breda. De huizen zijn er zeer onregelmatig gebouwd; hier en daar staat eene boerenwoning langs den kronkelenden karreweg, die het dorp met de kasseide in betrekking stelt, doch de meeste hoeven zijn heinde en ver te te midden der velden verspreid. De vorm van het kerktorentje gelijkt niet slecht aan dien van eene peperbus, 't is te zeggen dat de ‘naald’ - als men het in dit geval zóó noemen mag - in evenredigheid zeer klein is, en cirkelvormig eindigt. Vóór de kerk bevindt zich een tamelijk uitgestrekt plein, van hetwelk een hard, wel onderhouden pad naar de woning van den burgemeester voert. Rond dit plein staan eenige nieuw gebouwde huizen, waaronder twee tamelijk fraaie, met vuurrooden gevel en groene vensterblinden. Dat zijn herborgen, welke twee maal per jaar, - namelijk met de ‘Begankenis’[1] en de Zandeghemsche kermis - zeer goede zaken maken. Trouwens de jonkheid bewijst daar gaarne dat zij nog immer van de familie dier boerkens en boerinnekens is, welke de ontsterfelijke Teniers met zijn penseel heeft vereeuwigd; - 't is te zeggen: dat men er verzot is op 't dansen.

Het meerendeel der pachthoeven zijn met stroo of riet

(1) Een bedevaart, die er jaarlijks eene groote volksmenigte, vooral uit Holland, heenlokt.

gedekt, en vele slechts uit hout, of uit rijs met leem doorstreken gebouwd. En toch is Zandeghem een schoon dorpken. Het heeft iets, dat alleen aan de Kempen eigen is. De menschen zijn er, hoewel ruw, ongemeen openhartig en spraakzaam. Er heerscht daar altijd - behalve tijdens de twee gemelde feesten natuurlijk - eene weldadige stilte, een gemoedelijke natuurpoëzie: alles getuigt er van een echt landelijk geluk. Uren zult ge u op den grooten landweg bevinden, en er vol behagen de frissche, geurige heidelucht inademen, zonder een levend wezen te ontmoeten, tenzij van tijd tot tijd een landbouwer, die langzaam met zijne paarden- of ossenkar door het hobbelig spoor rijdt, ofwel eenige groepjes kinderen, die des zomers altoos blootsvoets en in hunne hemdemouwen, op het plein gaan spelen. of in de bosschen hazelnoten of braambeziën zoeken. Van 's morgens tot 's avonds ziet men over het dorpsplein de hanen van al de naburige hoeven statig aan het hoofd van hun gevleugelden Harem heen en weêr wandelen. In September dorscht men er lustig de boekweit op, zoodat de trippelende maat door gansch het dorpken gehoord wordt, en 's avonds... 's avonds is het de geliefkoosde vergaderplaats van vrijers en vrijsters - want het is toch onbegrijpelijk, die zijn er te Zandeghem ook al!

Tot deze laatste behoorde Fientje, de dochter van den burgemeester Peer Keusters. 't Is dat hij er goed vóorzat, die Peer! Zijne hoeve, was de voornaamste van 't dorp. Tien bunders land, twee werkpaarden, twaalf koeien, eene kooi schapen; verders kalveren en zwijnen in overvloed, alles vrij en onbelast; ziedaar wat hij bij ieders weten bezat, behalve nog vijf huizen die hij verhuurde. Maar hetgeen hij in ‘species’ rijk was, bedroeg misschien nog meer. Sommigen zegden dat zijn grootste schat in den grond zat. Als dàt waar was dan moest Peer zoo rijk zijn als 't water diep is, want zijn kas was

ruim voorzien van zakskens, oude koffiekopjes, taskens, enz. allen strijkens vol met blinkende napoleons en vijffrankstukken. Deze laatste - de *peerdenoogen* zooals hij ze noemde - zag Peer het liefst. En gierig was hij dat 't niet was om te gelooven! Hij, zijne vrouw en zijn dochter aten kramikken brood; maar zijn eigen zoon, even als de knechten en meiden, aten jaar-in jaar-uit, uitgezonderd met de kermis, *slijpsteenen*(1) met spek. En nooit, neen nooit verteerde Peer 'nen enkelen cent, ten zij aan pruimof rooktabak, en nu en dan een glaasje *Gersten* of *Meerselsch*.

Met een bruine Turkschlederen broek en dito vest zat hij den Gemeenteraad voor. Zijn Paaschfrak en zijden hoed dagteekenden beide reeds van zijne ‘inhaling’ als burgemeester, wat nu al een groote dertig jaar geleden is; doch men moet er bijvoegen dat ze alle jaar maar ééns voor den dag kwamen, d.i. op Paaschdag. Anders hangt de jas in de oude kleerkast en staat de hoed op 't schab, - om daarin zet goed van erwten of boonen te bewaren.

Peer Keusters' dochter was een lieve brunette, ja de schoonste deerne uit heel den omtrek. Fientje Keusters was klein; doch, recht bevallig in heure kleine gestalte, was zij veel fijner van leest dan de meeste Kempische meiskens. Zij had een gezichtje blinkend en blozend als een appeltje. Een schalksch lachje speelde schier bestendig om haar kleinen mond, en liet dan eene rei pereltjes zien, die haar gewis menige ‘stadsmamesel’ zou hebben benijd. Ook haar schoon bruin haar, dat van onder hare muts uitkrulde, stond haar bijzonder lief.

Fientje was Keuster's bedorven kind. Hij zag het meisken al zoo geerne als zijn *peerdenoogen*, en dat is vèel gezegd. Dat Peer het nogtans op een vrij zonderlinge wijze aanlegde om haar geluk te bewerken, zal de lezer reeds met ons in het volgende hoofdstuk bekennen.

II

Men is volop in den oogst. Sedert veertien dagen heeft geen enkel wolkje de blauwe lucht betrokken. Het weder is druk-

(1) Groot roggebrood.

kend heet; maar dat is suikerwêer voor de landbouwers. Nog ééne week vlijtig gewerkt, en de oogst zit in de schuur, - ‘laat dan de boeren maar dorschen!’

Peer Keusters is de man niet om het ijzer koud te laten worden. Met het eerste morgenkrieken, staat hij met Jan zijn zoon, Mie zijne vrouw en twee arbeiders op zijnen Boschakker, om de laatste roeden koorn af te pikken.

Wat heeft hij het druk, Zandeghem's burgervader! 's Mans hemdemouwen zijn doornat van 't zweet en zijn gelaat is gloeiënd als een oven. - Maar och, daar denkt hij niet eens aan.

- ‘Kom, mannen, sprak Peer, als het twaalf ure klepte, ge hebt uw noenmaal goed verdiend; ik ben zeker dat onz' Fien de “kribbekens” wat dikker zal gesneden hebben dan gewoonlijk.’

En dit was ook zoo. De disch, dien de dochter had gereed gemaakt was lekker, in vergelijking met andere dagen wel te verstaan. Van een ammelaken had men in heel Zandeghem nooit hooren spreken. In het midden van een ruwe leelijke tafel stond een groote steenen schotel, opgehoopt met aardappels, en voor elken eter was een klein ‘kuileken,’ waarin men de saus gegoten had. De tafel was rondom goed bezet; geen man kon er bij. Allen zaten op stoelen met lage of géene ruggen, de moesten met beide ellebogen op tafel en een stuk spek in de linker hand; in de rechter hielden ze de eetvork vast, bijna gelijk een klerk zijne pen, of beter: gelijk een schilder zijn penseel, - en dat het instrumentje rap werkte durf ik u verzekeren!

Wellicht zullen vele ‘fahsionables’ dit tafereeltje onkiesch vinden, maar ik mag hen gerust zeggen dat dit geenszins het geval was met Peer Keusters en zijn familie; die vonden het eten extra-lekker! De pataten vlogen er in gelijk klokspijs, 'twas ‘elken pik 'nen pier’ en zóó rap zóó rap alsof het om prijs was.

Eerst toen de meeste honger voorbij was, begon het gesprek:

- ‘Hewel Fien’ sprak Peer, tusschen twee pikken, ‘zijt ge nog niet van gedacht veranderd?’

Het meisje keek heur' vader schalksch aan, en schoot dan in een smakelijken schaterlach. - ‘Ha! 't is van Fliep Weemaes dat gij spreekt, vader? Och toe, ik geloof dat ge me voor den gek wilt houden, he?’

- ‘Voor den gek houden?... Met zoo 'nen serieusen mensch... iemand, die er zoo goed voorzit!’

- ‘Serieus, vader, jawel hij is zelfs veel te serieus!... Tweeen vijftig jaar! och 't is te onnoozel om ervan te spreken.’

Peer krabt in zijn haar, pakt weer een aardappel of vijf, en schijnt fel gestoord te wezen.

- ‘En gij ook Jan!’ snauwde hij zijnen zoon, half chend, doch met een blijkbaar misnoegen toe, ‘gij blijft ook uw geluk met de voeten trappen!’

- ‘'t Is me 't geluksken!’ - schertste Jan; ‘een vrouw uit St. Anna schappraai en daarbij - leelijk als de ‘Moeier klauw.’[(1)]

- ‘O, ik weet het wel,’ sprak Peer als tot zich zelven, ‘'t gaat niet meer gelijk in *mijnen* tijd! Ik die met werken en wroeten een rond sommeken gespaard heb, alleen om mijn kinders eens gelukkig te maken, ik moet zulke dingen hooren!’

- ‘Allo, allo, vader;’ onderbrak hem zijne wederhelft, ‘maak u toch geen kwaad bloed, he? Als ze dan toch geen goesting hebben...’

- ‘Ah, zoo! gij spant ook al mêe!’ ging hij voort. - ‘Na langen tijd zoeken, vind ik voor onz' Fien 'nen man die haar gelijkt: Fliep Weemaes. Hij is oppassend en doorgoed, dat bekent iedereen; en dat hij 'nen goeden stuiver op zak heeft is ook gekend. Daar hebt ge onzen Jan, ik wil hem tot vrouw bezorgen: Mie Fyssens, de eenige dochter van den mulder van Achterloon, en die daarbij nog alles moet erven van haren

(1) Gewestelijke uitdrukking voor: *De schrik der kinderen*.

oom den burgemeester, die schatrijk is... En zeggen dat geen van mijn kinders naar mij wil luisteren! oh! 't is om zot van te worden!'

- 'Ja maar vader, 'sprak Jan, den aardappel aan zijn vorket voor zich houdende, en dezen starlings beziende; 'wat ge daar zegt dat is al goed en wel, maar, ik zoo wel als onze Fien, we zien wij andermans kinders geerne... Kees Jaspers, Fien's vrijer, is mijn beste kameraad, hij is jong en sterk, 't is een ferme kerel, en hij verkeert al met haar van kindsbeen af. Rozeken Lintjes, *mijn* lief, is goed en vriendelijk, en daarbij werkzaam en... gesparig, en of ze zoo veel 'duimkruid' heeft als Mie Fyssens, daarnaar heb haar nooit gevraagd.'

- 'Ik begin waarlijk te gelooven Jan, dat ge 'nen slag van den molen weg hebt, grimlachte Peer met slecht bedwongen spijt. 'Geerne zien! geerne zien!' ging hij op schertsenden toon voort, 'daar koopt ge veel mêe!... Willen trouwen met iemand die geen rooden duit bezit, allo toe, zóo iets heb ik nog nooit op een viool booren spelen!'

- 'Trouwen met menschen die we van haar noch pluimen kennen, alleen omdat er hoopen geld bij zijn! wel men zou er liêkens op dichten!' riep Fientje, haars vaders stem nabootsend.

- 'Zwijg! 't is al genoeg,' zei Peer gramstorig, zijn pijp uitkloppend,' we spreken er al niet meer over!'

En al spoedig rolde het gesprek weer over den oogst.

III.

Walter Scott heeft, geloof ik, geen éénen roman vervaardigd, waarin niet voor 't minst een half dozijn uitvoerige beschrijvingen voorkomen der maaltijden, waaraan zijne helden zich in hunne feodale sloten van Engeland deugd deden. De beroemde schrijver had het karakter van zijn volk op eene merkwaardige wijze bestudeerd, en was tot het besluit gekomen, dat bij hen geene belangrijke zaak verhandeld werd dan tusschen pot en beker.

Zonder onze Kempische boeren zoo diepgrondig in boeken te hebben nagezien, als Walter Scott zijne Engelsche adelen, weet k toch door eigen ondervinding, dat, althans wat de hooger gemelde gewoonte aangaat, er grond tot vergelijking bestaat.

Deze kleine uitweiding is slechts aangevoerd om van den goedgunstigen lezer nogmaals de toelating te krijgen, hem bij onzen vriend Keusters op een smulpartijtje te noodigen.

Doch, 't is ditmaal iets bijzonders: - 't is op den koffie en wel 's zondags na St-Martensdag.

Peer, zijne vrouw en Jan zitten rond de tafel. Fientje is nog niet uit het Lof terug. Als ‘Liefvrouwenmeisken,’ moet zij met hare vriendinnen het beeld der H. Maagd, dat daar even in de processie is rondgedragen geworden, van zijne versierselen ontdoen, die voor de plechtigheid hebben gediend.

Moeder en zoon hebben de kom in de hand, en blazen stillekens in den heeten, lekker geurenden koffie, terwijl Peer een' hoop kramikken boterhammen gereed snijdt, als moesten er een dozijn uitgehongerden gespijsd worden.

- ‘Fliepken Weemaes blijft zoo lang weg vader’ bemerkte Jan, eenigszins spotachtig, ‘als hij maar tijd heeft...’

- ‘Ge zijt er niet jongen’, schuddebolde Peer, ‘als ge mijnen vriend voor 'nen slechten betaalder wilt doen doorgaan; wanneer is hij ooit al een uur over tijd geweest?’

- ‘Als hij voor onz' Fien kwam, dan geenen second’ lachte Jan fijntjes.

- ‘Ik zeg u, dat Weemaes, een pronte betaalder is. ‘sprak de burgemeester nadrukkelijk.’ 't Is wel iets voor hem: drij honderd arme frankskens voor de hoeve! Als g'er hem tien duizend vroegt zou hij nog niet bij Peer of Pauwel moeten gaan... Ge lacht jongen; maar 't is dat ge niet wijzer zijt. Wien behooren zijn twee paarden en zijn veertien melkbeesten, he? En heeft hij me de ooren niet afgezaagd om de pachthoeve te koopen? tegen komptante betaling nog al!’

- ‘Maar vader.’ vroeg Jan. ‘als Fliepken Weemaes toch zoo rijk is, waarom speelt hij er dan nog altijd den bezembinder bij?’

- ‘Ah, daar hebt ge 't, zie!’ onderbrak hem Peer half knorrig, ‘wel, omdat hij daar ook nog een sommeken mêe verdient. Gijlîe jonge menschen denkt daar niet aan. Ge moet gijlîê trouwen met iemand die ge geerne ziet, al heeft hij geenen cent in de wereld! En komen er dan wat kinders of valt de oogst een jaar tegen, dan weet ge niet meer van wat hout pijlen maken; en ge staat daar met uw schoon getrek!... Met Fliep Weemaes is 't wat anders: *zijn* mesken snijdt langs twee kanten, gelijk't spreekwoord zegt; zijn land is beter onderhouden dan dat van den bosten boer van Zandeghem; en het bezembinden, dat toch ook een eerlijk stielken is, brengt hem jaarlijks nog 'nen goeden stuiver op. Zie 'k weet waarlijk niet...’

- ‘Maak u niet kwaad, Peer,’ sprak zijne vrouw. ‘'t sop is immers de kool niet weerd... Ha zie, Fliep Weemaes komt daar juist langs den kerkweg aan.’

't Was waarlijk niet te verwonderen dat Fientje Keusters het meer op den knappen Kees Jaspers dan op Weemaes gemunt had. Was me dat ook een vrijer voor zulke flinke meid! Fliep was nog kleiner dan Fientje, en zelfs eenigzins krom. Daarbij had hij grof ros haar, dat misschien elk jaar ééns gekamd werd, en stekelig van onder zijn groote ‘klak’ uitkwam. Zijn aangezicht was vol sproeten en zijn mond zoodanig getrokken naar het tabakpruimen dat 't waarlijk afzichtelijk was.

- ‘Dag meneer de burgemeester! Alles goed?’ zoo groette de pachter binnentredende.

- ‘God zij geloofd!’ was het antwoord. ‘Warm he!’

- ‘Suikerweer!’ glimlachte Fliep. ‘'t Is om te... hum! hum!’ aarzelde hij, met zijne vijffrankstukken rammelende.

- ‘Oh, dat presseerde voor u zoo niet Fliep, ‘bemerkte Keusters. ‘Allo Fliep, schuif bij, ge ziet dat 't er staat.’

- ‘Als g'uw beenen onder tafel hebt, zijt ge uwen kost weerd, heeft mijn vader zaliger me altijd geleerd’ sprak Weemaes, een kruisken makende, en al gauw tot over zijn ooren in 'nen kramikboterham bijtende. - ‘Zeg eens, burgemeester, nu wij bij *bekaren* zijn, mag ik u toch wel iets vragen, he?’

- ‘Mag ik blijven, Fliep?’ schertste Jan, op schalksche wijze, ‘anders, ziet ge wel...’
- ‘Dat is nu flauw, Jan! wel, waarom niet?’ zegde Weemaas, zijn muts op zij trekkende,
- ‘Ge moet weten, burgemeester, dat uw bezemrijs aan den Langendries al schoon begint te staan... Hoeveel denkt ge wel dat het zoo al weerd is?’ eindigde hij, Peer aandachtig beziende.
- ‘Daar heb ik nog niet aan gedacht Fliep,’ bemerkte Keusters, ‘maar 't is in allen gevalle schoon hout...’
- ‘'k Geef er dertig frank voor, ‘fluisterde het gierige bezembinderken zijnen huismeester toe, terwijl hij hem de hand reikte...
- ‘'k Geloof dat ge er mêe lacht: dertig frank!’ herhaalde Peer luid, ‘wat zegt *gij* er van Jan?’
- ‘Onder de zeventig frank wordt er geen hand aan gestoken,’ sprak deze droog weg.
- ‘Zeventig frank, dat is nu toch geen prijs dat!’ riep Weemaes uit, ‘kom, laat ons 't verschil in tweeën doen. Ja, vijftig frank geef ik er voor.’
- ‘Geenen cent minder dan zeventig frank,’ zegde Keusters; ‘onze Jan heeft waarlijk den berk niet overschat.’
- ‘In dat geval kunnen we geen affaire doen,’ besloot Fliepken. ‘Toch even goê vrienden, he?’
- ‘Dat geloof ik wel!’ lachten de burgemeester en zijn zoon.
- ‘Vader, 't is mijn tijd,’ sprak Jan op het staande uurwerk ziende; 'k heb aan Kees Jaspers beloofd om vier ure aan den *Wip* te zijn: zorg dat ge er tegen 'n uur of zes ook zijt; ge weet wel als burgemeester... We schieten vandaag naar den koningsvogel.’
- ‘Kees Jaspers...’ herhaalde Weemaes. terwijl Jan de deur achter zich toetrok, ‘heb ik daar nog niet van gehoord... wacht eens...’
- ‘'t Is wel mogelijk...’ knorde Peer, ‘'t is een kameraad van onzen Jan...’
- ‘Waar blijft Fientje toch zoo lang?’ vroeg de bezoeker

na eene poos zwijgens, een beteekenisvollen blik op Keusters slaande; ‘de zaken staan toch nog altijd goed, he?’

- ‘Opperbest,’ knikte de burgemeester. Laat *mij* dat alles maar in orde brengen: Fien moest onz' Liev' Vrouw achter den Koor zetten en alles wat op zijn plaats schikken,... maar ze blijft toch langer weg dan naar gewoonte, dat meen ik ook.’

- ‘Ik kan er toch niet verder naar wachten,’ bemerkte Weemaes. ‘'t Spijt mij haar niet gezien te hebben,... daar ik mij zoo schoon aangekleed had...’ eindigde hij een vergenoegden blik op zijn blauw fraksken werpend. ‘Misschien zou ze vandaag... hum, hum!... niet “neen” gezegd hebben...’

- ‘Uitgesteld is niet verloren, vriend’ sprak Peer. ‘Allo, dag Fliep!’

- ‘Wacht...’ zegde deze, zijn geldbeurs uitschuddend, zoodat de vijftrankstukken over de tafel rolden...

Beiden telden de som na. Peer zette zich vervolgens in zijn grooten zorgstoel, en Weemaes stapte blijkbaar slecht gezind naar zijne woning terug.

IV.

Terwijl de oude vrijer aan zijn groot turfvuur, middelen zat te beramen om Fientje te vangen en vervolgens zijne gedachten wêer op het schoon bezemrijs van Peer Keusters overbracht, had er in *de Kroon*, eene der nieuwe herbergen nabij de Kerk, een van die feestjes plaats, welke de meest geliefkoosde uitspanningen der Kempenaars uitmaken.

't Was er Gaaischieting, en wel naar den koningsvogel.

Hij, die den oppervogel afschiet, wordt plechtig ‘koning’ verklaard; een tal zilveren plaatjes met eene duif van het zelfde metaal aan het uiteinde, worden hem door den burgemeester op de borst gehangen; hij mag de gildebroêrs trakteeren met *Meerselsch* of *Klaren*, en - o groote eer! - met kermisdag wordt het hem vergund in den plechtigen optocht der Schutters-Gilde aan het hoofd van al zijn medeleden, en met zijne prijs-platen op de fiere borst de kerk binnen te stappen, en in het koor van het hoog-altaar de Hoogmis te hooren. En deze intrede

gebeurt gewoonlijk als de mis reeds begonnen is, opdat de koning van iedereen goed zou worden gezien.

Oordeel nu ook over 't geluk van het meisje welks vrijer deze eer toekomt! Gedurende het geheele jaar wordt daarover veel gesproken. Geen wonder dus dat de jongens hun uiterste best doen om hun liefken ‘koningin’ te kunnen kronen!

Vandaar ook dat het dien dag zoo buitengewoon levendig was op het achterhof der *Kroon*. Een twintigtal jonge boeren met blauwe kielen, den pijl achter den hals tusschen kiel en hemd gestoken, wachten ongeduldig hunne schietbeurt af. Telkens er een het doel nabij komt, stijgt een gul handgeklap of een: ‘Ei! hoe na!’ van de menigte op. Weldra geeft een kort geroffel der trommel en een zwenken met de vaan te kennen, dat men zich aan de aankomst des konings kan verwachten. Trommelaar en vanenzwenker staan neven eenen mutsaard, die, in geval de nieuwe konîng vóór acht uren niet uitgeroepen is, moet aangestoken worden. Eene ‘patroelje’ zal daarbij wacht houden. Trouwens, kost wat kost, moet de vogel 's zondags na St.-Martensdag afgeschoten worden. Zoo luiden de oude statuten der St-Sebastiaansgilde van Zandeghem. Terwijl de jongens aldus rond den wip ijveren, zitten de meiskens en eenige grijsaards een honderdtal schreden van daar rond eene ruwe lafel. De eerste drinken gesuikerd bier, de tweede rooken de lange pijp; de oogskens der jonge deernen volgen vol angst de pijlen die beurtelings in het azuur opklimmen; ook de ouderlingen zien met belangstelling de geliefkoosde uitspanning na, waarin zij vroeger insgelijks hunne lauweren wonnen.

- ‘*Wie* zou het toch zijn?’ sprak een der oudjes, zich tot Fientje van den burgemeester neigende. ‘Hum! hum! Kees Jaspers en Jan Keusters zijn alle twee goê schutters: een van de twee is 't zeker... Ei! hoe na!’ brak hij eenseensklaps af, ziende dat de pijl van Jan neven den vogel heen snorde.

- ‘Ge wilt m' er weer doortrekken, he Sus?’ glimlachte Fientje verlegen en blozend haar oogjes neerslaande.’

- ‘Kom Fien, da's nu toch flauw, dat ge zoo slecht gezind

zijt!’ lachte hare vriendin Trientje Jaspers, ‘Wàt zegt gij er van, Rozeken Lintjes? Een van onz' twee broêrs is toch altijd koning... ik wou wel dat 't de mijne was; maar... dan zou Rozeken misschien zuur zien he?... In allen gevalle zullen we er maar eens op drinken.’

- ‘Ge weet dat ik van vader niet mocht naar hier komen’ sprak Fientje, haar glas aan den mond brengende,... ‘'t is dat Kees te goed schiet,... dat hij zou koning zijn; - van den anderen kant, dat Rozeken hier zou komen... en dat Jan den vogel zou kunnen afschieten, versta-de wel?’

- ‘Uw vader is een flauw bescheed! zeg het hem’ snapte Trien Jaspers... Schoone dingen! uw broêr Jan zou zeker moeten trouwen met Mie Fyssens, eene uit St. Anna Schappraai, en gij met een stuk man: met Fliepken Weemaes!...’

- ‘Dat weten we wel,’ antwoordde Rozeken, ‘maar aan 'nen ouden mensch is immers niets te doen.’

- ‘Drinkt! meiskens, drinkt toch!’ riepen nu de jonge schutters, die dansend afgesprongen kwamen. ‘'t Is nu pauze: we mogen een beetje rusten.’

En allen plaatsten zich dicht neven hun lieveken, waar men elkander de mooiste dingen vertelde, waar elke schutter, zon der onderscheid, aan zijn meisje de verzekering gaf dat *zij* dien avond ‘koningin’ zou wezen.

V.

Nauwelijks was de Schieting herbegonnen, of Peer Keusters kwam met burgemeesterlijke statigheid het hof ingestapt. Hij was niet alleen. Bij hem bevond zich zijn kollega van Achterloon.

De vriend van Peer was kop en hals langer dan hij. Tist was de echte type van een dorpsburgemeester. Op zijn hoofd was 't bijna ‘volle maan’; doch kloek en sterk was hij nog, dat niemand hem zijn zeventig jaren zou hebben toegegeven. Zijne grijsachtige oogen blikten levendig van achter de overgroote brilglazen, en zijn wijde mond was bijna geheel achter de afhangende bovenlip verborgen. Hij droeg een lang geslipten groenachtigen ‘frak’,

en daarin prijkten de Napoleons-medalie en het eereteeken der Schutterij van Achterloon.

Mie zijne nicht, was doorleelijk. Hare wezenstrekken waren grof en misvormd; wat hierbij vooral in 't oog viel was haar puntneus en vooruitstekende kin, zoodat de spotters beweerden dat het mensch er nootjes tusschen kraken kon...' En dàt was nu de vrouw die Peer Keusters zijnen flinken Jan wilde opdringen!

-- 'Denkt ge vast, Peer, dat Jan denvogel zal afschieten?' vroeg de vreemdeling binnentredende'...

- 'Mijn Jan is de beste schutter van 't dorp, dat is gekend!' verzekerde Keusters, 'en als hij koning is, is Mie koningin... wat zegt ge er van?' vroeg hij met een vleienden blik op de oude jonge dochter, die blozend, en met eene voor hare jaren recht koddige naïveteit met de strikken van haren zijden voorschoot speelde.

Op eens klonk nu eene bekende stem de binnentredenden toe: - 'Ha! dag burgemeester! dag vader!'

- 'Wat doet gij hier! Trien?' sprak Peer, in zijn haar krabbende. - 'Kom Tist, laat dat jong volk naar betijen, wij hebben bekaren nog 't een en 't ander te zeggen. Mijn zoon Jan is ginder aan 't schieten, doch stoor hem nu maar niet; dan kon hij zeker den vogel niet meer raken. En daarna zal de verrassing nog grooter zijn... Ge hebt daar straks mijn dochter gezien,' ging Peer voort, terwijl het drietal aan een afgelegen plaats nam. 'Ze is slecht gezind mijn dochter... hum! hum! ge moet weten: ze zou willen trouwen met...'

- 'Bravo! bravo! Leve Jan Keusters! Vivat de Koning! Hoerah! Hoerah!' klinkt het op eens uit aller monden te gelijk. Een hevig trom geroffel doet zich hooren, knapen en meisjes reiken den overwinnaar de hand; zakdoeken en 'klakken' worden omhoog gezwaaid, terwijl het 'hoerah!' en 'Leve de Koning!' steeds luider en luider wêerklinkt.

- 'Gaat nu met uwe nicht naar de schutters' zei Peer zachtjes tot zijnen vriend, toen hij de zilveren platen uit de handen van den aftredenden koning ontving.

- 'Leve de Burgemeester! leve de Koning! leve de Socie-

teit!’ juichten de schutters Keusters toe, terwijl de burgemeester zijnen zoon de eereteekenen aanhing.

Gij meent zeker, lieve Lezer, ook dat er toasten gewisseld werden? Daarin hebt ge 't mis. Peer wierp een vluchtigen blik op zijnen Jan en liet dan zijn oog vol angst op de boerinnekens dwalen. Toen hij Rozeken Lintjes met haar engelachtig gezichtje ontwaarde, waarover zich een lichte blos van schuchterheid en geluk verspreidde, was hij op het punt het hoofd te verliezen, en trachtte zachtjes weg te geraken.

Doch dit was onmogelijk. Spoedig schaarde al het jonge volkje zich in een langen ‘teier’[1] en alzoo plaatsten ze burgemeester en koning recht vóór hen. Dan weken ze lustig in half dansende beweging een weinig achteruit, en kwamen even weder, terwijl allen op maat het daarop toegepaste deuntje aanhieven:

‘Bloemekerts van buiten
Van voren komen we gegaan,
Van achter zullen we schuiven
Kies al uit, kies al uit de gouden kroon.’

En bij deze laatste woorden plaatste de rei zich voor Keusters en zijn' zoon, gelijk eene companie soldaten voor haren officier. Doch Peer en Jan hielden zich beiden onbewegelijk; de eerste zag er veel eerder wrevelig dan vergenoegd uit; de tweede scheen met de grootste zorg de boerinnekens in oogenschouw te nemen.

Doch deze schenen hem hiertoe niet veel tijd te laten, zij maakten de ronde, en dansten met sylfidenvlugheid rond het gevierde paar onder het luid gezang van:

‘Kies, die ge bemint,
De schoonste, die ge vindt;
En hopsa, faldera, la la la,
En hopsa faldera la!’

De stramme Mie Fyssens was niet in staat de jeugdige deernen in hun snellen dans te volgen, zij liet zich geheel meêslepen, evenals haar oom, welke van tijd tot tijd een

(1) Gewestelijk woord. *Teier* beteekent *rei*, doch drukt o.i. hier het begrip veel schooner uit.

zijdelingschen blik op den Koning wierp, die half verlegen in het midden van den cirkel zijn zoekenden blik nog op de dansrei hield gericht.

Toen men echter een keer of vier rond hem heen gedanst had, sprong hij lachend toe, trok Rozeken Lintjes met zich, en polkeerde er mêe midden in den kring rond, waarna schutters en boerinnekens in de handen klapten, weer in gelid geschaard het '*Kies die ge bemint!*' herhaalden, andermaal de ronde maakten en de lucht door hunne luide toejuichingen deden weergalmen.

VI.

- ''t Is om zot van te worden!' sprak de teleurgestelde mulder-burgemeester van Achterloon, die er alles behalve in zijn schik uitzag, 'zulk wild volk!...' En zich tot zijne nicht wendend, die natuurlijk evenmin als hij in de pret deelde:

- 'Maar 't is niets Mie,' zei hij, 't is nog gelukkig dat ge zulken man niet hebt... Burgemeester, als ik dàt geweten had, zouden ze ons hier niet 'geschoten' hebben! Allo, dat 't wèl ga!... veel geluk met 't huwelijk van Jan! Goên dag, dat 't wèl ga, zulle!'

- lsIk heb het hem nog zóó gezegd!' riep Keusters uit, zich achter de ooren krabbende; 'ik heb hem *gebid* en gesmeekt Mie tot koningin te kiezen als 't mogelijk was; ik heb mijn dochter expres verboden er met Roze Lintjes naar toe te gaan... ''t Is'n schande voor mijnen zoon!.. zoo eindigde Peer, - toen hij juist twee mannen zag afkomen, die hij zeker allerminst te zamen verwachtte. Toen deze de herberg genaderd waren ontstond er onder de herberggasten eene algemeene verbazing, die voor een oogenblik het feestvermaak opschorste. En geen wonder! die daar aankwam was niemand anders dan... Fliep Weemaes, die door den veldwachter gevangen werd binnen geleid!

Nieuwsgierig om te vernemen wat er gaande was, waren nu al de schutters nader bij gekomen, - en de meisjes nog wel vóór hen, natuurlijk.

- ''t is een schande!' riep de bezembinder, 'wat!

zulk een deftig mensch als ik ben aanhouden.... Fientje jonk, ge moet toch niet gelooven, wat die deugniet van n'en champetter gaat vertellen; 't zijn leugens, allemaal leugens,' sprak Fliepken, met een komisch-bedrukte mine.

- 'Maar, laat De Vyver de zaak uitleggen!' riep de Gildekoning, die al stillekens aan 'een stuksken in zijnen kraag' begon te krijgen. 'Drink eerst eens, champetter, en zeg dan maar vrij wat er gebeurd is.' En nadat ook Jan's vader hem tot spreken had aanzocht, begon de veldwachter, het geledigd glas weer op tafel zettend.

- 'Wel meneer de burgemeester, meneeren en damen allemaal, ge moet weten dat 'k over een half uur mijne ronde aan 't doen was, over 't goed van meneer den burgemeester, gelijk ik toch alle dagen doe. Ik wandel stillekens in gedachten voort toen op eens mijn *spits* zijne ooren opsteekt, en als een pijl uit den boog] het schaarboschken inschiet. Ik loop den hond achterna, hoor hem al langer hoe harder *bassen*, en zie op den duur dat hij dezen zelfden persoon bij zijn' broek vast heeft... Zie, daar is de lap nog die hij er uit gebeten heeft, meneer de burgemeester.'

- 'Maar wat had Weemaes dan toch [gedaan, Dook?' onderbrak hem Keusters, ongeduldig.'

- 'Ha, meneer de burgemeester, hij was aan 't bezemrijs snijden, en dat wel op uw eigen goed, ginder op den Langendries. Ja, ja, een heele bussel berk ligt bij u t' huis, meneer.'

- 'Kostelijk!' schaterlachte Jan Keusters, 'een uur of twee geleden kwam hij om het rijs te koopen, en daar vader hem te veel vroeg, trok hij heen, en nu wetend dat we aan den wip waren, nu vindt hij het beter, het voor niet te nemen... "He!" ging hij schertsend voort, terwijl hij een veelbeteekenden blik op zijn' vader richtte, op half dronken toon de stem des verbaasden burgemeesters nabootsend: "He! die Fliep Weemaes wint geld gelijk slijk." - en eerlijk dat hij is...hij moet hij met onz' Fien trouwen... Ha! proficiat zuster, "eindigde hij haar lachend de hand reikende," ge zijt er uit, zulle!'

- 'O dat is schrikkelijk!' gromde Peer Keusters; en die Weemaes die er zoo braaf uitzag; ge zoudt hem ons Heere ge-

geven hebben zonder biechten... oh! dat had ik toch nooit van hem gedacht!'

- 'En ik vader?...' ging zijn zoon voort, daar dezes tong al langer hoe losser werd' en ik zou moeten trouwen met Mie Fijssens he? ik zou ze koningin moeten kiezen hebben... 't Ware een schoone koningin! ha, ha, ha! En u zou ik maar moeten laten fluiten, he Rozeken?' fleemde hij, zijn lief de hand reikend. 'Ei, waarom niet dan!'

- 'Jan, ge zijt een deugeniet' lachte de burgemeester fijntjes, 'maar ik heb me bedrogen, dat beken ik; ja, ja, ik heb me bedrogen, maar missen is menschelijk. Allo champetter' sprak hij, 'ge hebt dapper opgepast; 't *perces vanbaal* zal tegen Weemaes opgemaakt worden. Dat hij voor 'nen dag of drij naar Turnhout ga, dààr is oer zijn plaats dan bij ons Fientje!'

* * *

De bezembinder met zijn lange vingers was gauw in de *Kroon* vergeten. Nooit was het koningsfeest zóó plezant geweest. Voor de eerste maal had peer Keusters 'een halve streep aan' en zelfs werden 'speelmans' uit het naburige Winschoten ontboden. 'Gedanst moet er worden!' riep de burgemeester onophoudelijk. 'Wat ben ik gelukkig, dat 'k me niet laten foppen heb!'

Menige flikker werd er geslagen: de eerste van al door den burgemeester met de koningin, en door den koning Jan Keusters met zijne zuster. Peer, Jan, Kees, Rozeken, Fientje, enz. allen vermaakten zich beter dan ooit... en dat Zandeghem's opperhoofd vóór het einde van dezen genoegelijken avond, zijn twee kinderen de gelukkigste der wereld had gemaakt, hoeft nauwelijks gezegd. Zij trouwden een half jaar nadien, en dat wel op denzelfden dag. Heel de St-Sebastiaansgilde werd op die dubbele bruiloft genoodigd.

Leuven.

GUSTAAF SEGERS.

Poezie.

De ganzen.

Fabel van Krijlof.

Met zijnen esschen staf
Dreef eens een boer een hoopje ganzen naar de stad,
En hitste ze aan tot snellen draf;
De ganzen waren moê en mat....
Maar hij, hij wilde niet den marktdag missen,
En als de winst staat op het spel,
Eenieder weet het wel,
Dat dan een boer niet lange blijft beslissen.
Hij vraagt niet naar der ganzen raad,
Hun staat
Baart hem ten minste geen' bekommernissen.
De ganzen denken er toch anders aan,
Juist zien zij eenen wandlaar gaan,
En luid beginnen zij te kwaken:
'Ons lot is wel te wraken,
De boer daar doet ons dansen,
En springt met ons zoo leelik om,
Als waren wij gemeene ganzen....
Hij is te dom,
Om in te zien, dat hij ons niet naar recht waardeert;
Dat onze stamboom reeds dateert,
Uit de eedle bedden
Der ganzen, die men heeft gefeest, vereerd,
Omdat zij Roma redden!...'
- Zeg mij, waarom gij naar die eer begeert?
Vroeg zacht de wandelaar.
'Ha! onze vaadren waren...'
- Ik las en weet het, maar wil mij verklaren,
Door welke deugden of bedrijven,
Gij hunnen roem op uwe vaan durft schrijven?

* * *

Ja, Rome werd gered door onze vaadren,
Voor vele honderd jaren!
Want toen zij zagen 's vijands leger naadren,

‘Begonnen zij te kwekken!...’
- Genoeg gekwekt! ge moet het nimmer langer trekken,
Maar noemt mij uwe daden?
‘Wij zelven, o wij zelven deden niets. Mijnheer.’
- Zoo laat in vree de vaadren, zij verdienden eer,
Gij, vrienden, zijt slechts waard te zijn gebraden.

* * *

Hij, die dees fabel wil beseffen,
Zal spoedig 't vonnis ervan treffen.
Zoovele Vlamings durven van der vaadren daden spreken...
Maar zelven doen ze niets, des blijven ze in den modder steken.

EMANUEL HIEL.

Menigen nacht...

Getoondicht van Lodewijk Maes.

Menigen nacht, menigen nacht,
Heb ik aan 't schoone liefje gedacht;
Heb ik gedroomd, heli ik gesmacht
Dat mij de wind
Bij 't blozende kind;
Dat mij een geest
Bij 't lieveken bracht.

Menige baar, menige baar
Zwalpt op het zeevlak schuimend en klaar;
Roeit naar het strand; strijdt met den stroom;
Maar als mijn hart,
Vol hope, vol smart,
Ziet zij het doel
Alléén in 'nen droom...

Menigen, menigen nacht,
Heb ik aan 't schoone liefje gedacht...

THEOPHIEL COOPMAN.

Brussel, October 1874.

Algemeen overzicht der in het Nederlandsche mogelijke versmaten.

(Dit tweede artikel onzes geachten medewerkers handelt over de metrische verzen. Nog nooit - zelfs niet door VAN DUYSE, in zijne groote '*Verhandeling over den Nederduitschen Versbouw*' is in onze moedertaal eene zóó volledige studie over dezen kunstvorm geschreven. Eene menigte maten zijn in het werk des heeren VAN DROOGENBROECK voor de eerste maat bij ons bekend gemaakt en door voorbeelden opgehelderd. Een aantal dezer voorbeelden zijn door den schrijver zelvengedicht, niet omdat er geene andere goede te vinden zijn, maar omdat hij het gemakkelijker achtteze neer te schrijven, in stede van die in zijne bibliotheek op te zoeken. Verders treffen wij verschillige zeer gegronde aanmerkingen en raadgevingen aan, die de belangrijkheid dezer studie nog vergrooten. Wij dringen er nogmaals op aan: onze jonge dichters en toonkundigen kunnen hieraan niet te veel aandacht wijden. Immers zooals DAUTZENBERG het zeer terecht schreef:

> 'De gedachte behoort aan 't menschdom, ja;
> maar de vorm? dien mogen we kiezen.
> De gedachte, die schoon is, behoeft ook een kleed
> dat heurer beduiding gepast is.'

Tweede artikel.

De metrische versmaten der Grieken (door de Romeinen overgenomen) kan men in twee soorten verdeelen: sommige hebben één *schema* voor al de verzen; andere hebben een *schema* dat zich over de gansche strophe uitbreidt.

Tot, de eerste behooren:

1. De hexameter.

Wij willen bij deze versmaat wat langer stil blijven, omdat vele onzer voornaamste dichters, ze reeds met werk waardigen uitslag hebben gebruikt[(1)].

(1) Melden wij DAUTZENBERG (De Doop, De Landbouw, De Heimreize) VAN BEERS (De Bestedeling, Begga). WILLEMS (De Heiland) RAU, (ENEIS), VOSMAER, FRANS DE CORT, in DE TOEKOMST, enz.

In den grond bestaat de Hexameter uit zes dalende spondaeen:

-□- -□- -□- -□- -□- -□-

Elk dezer kan door eenen gelijkgeldenden dactylus afgewisseld worden; zoo dus:

– ◡ ◡ – ◡ ◡ – ◡ ◡ – ◡ ◡ – ◡ ◡ – ◡ ◡

Volgens het eerste schema zouden wij hebben, b.v:
Bl□ddo□rst, m□rdlu□st h□rt na□ar g□n wa□nh□pvo□lle a□stkre□et.
Volgens het tweede, b.v.:
Hoo□r de□ ge□lu□kki□ge□ ki□nde□re□n jui□che□n e□n
vro□oli□jke□ li□ede□re□n sta□me□re□n.

Doch beide verzen zijn even onharmonisch.

Opdat de hexameter waarlijk schoon zij, moeten de volgende regels streng in acht genomen worden:

1º Gedurige en verschillende afwisseling der spondaeen door dactylen, b.v.:
– – – ◡ ◡ – – – ◡ ◡ – ◡ ◡ – ◡□
– ◡ ◡ – – – ◡ ◡ – – – ◡ ◡ - ◡□
– ◡ ◡ – ◡ ◡ – – – – – ◡ ◡ - ◡□
– ◡ ◡ – ◡ ◡ – ◡ ◡ – – – ◡ ◡ – ◡□ enz.[1]

2º. Dezelfde woordvoet mag niet verscheidene malen herhaald voorkomen, en de woordvoet met den versvoet niet dikwerf samenvallen.
(Beide bovenstaande voorbeelden zijn onder dit opzicht zeer slecht: drie dalende spondaeen als woordvoet (*Bloeddorst, moordlust, angstkreet*); vier dactylen als woordvoet (*kinderen vroolijke liederen stameren*) en die tevens met den versvoet gelijken tred houden.

3º. Men drage zorg dat het vers eene caesuur hebben na de eerste sylbe van den derden voet: (mannelijke caesuur).

[1] De laatste spondeus mag door eenen trocheus vervangen worden

A□ls me□ de□ ge□est ni□et be□me□rkt, zo□o k□n hi□j me□ ze□ke□r
ge□en kwa□ad do□en

ofwel na de tweede sylbe van den derden voet (vrouwelijke caesuur:)

Ke□rkho□f! ho□orde□ i□k he□m ze□gge□n, □ e□n: A□lle□s o□p
a□arde is ve□rga□nkli□□jk!

of, bij gebrek aan eene dezer, twee mannelijke caesuren, die vallen achter de eerste sylbe van den tweeden en vierden voet:[(1)].

Py□rrhu□s va□ar□t me□t zi□jns va□de□rs ge□we□ld □ vo□ort;
ge□ene□ ve□rspe□rri□ng,
Ge□en wa□cht ke□ere□n he□m a□f....

2. De pentameter

komt uit den hexameter voort en wordt steeds met dezen verbonden. Zijn schema is:
¯ ˘ □ ˘ ¯ □ □ ˘ ¯ □ ¯ ˘˘ ¯ ˘˘ ¯ □

(1) Indien men deze óók door vrouwelijke caesuren verving, zou de hexameter er zeer door verzwakken; gewoonlijk is de vijfde voet een dactylus; zoo ontstaat dus eene amphibrachysche beweging, die euvel klinkt:
Di□epe□r e□n di□epe□r □ve□rzi□nkt hi□j o□nma□chti□g □ten□ ga□pe□nde□n a□fgro□□nd. Beter:
Ma□chte□lo□os zi□nkt □i□n de□n ga□pe□nde□n ko□lk □hij□ a□l di□epe□r e□n di□epe□r.
Wil men nogtans opzettelijk (als schilderend middel) de twee vrouwelijke caesuren plaatsen, dan redde men de harmonie door spondaeen, zelfs in den vijfden voet:
't Sche□en da□t de□ wi□jze□r □ i□n 't bi□erhu□is gi□stre□n o□p 't u□urbla□d sti□lsto□nd.
Om de al te sterke beweging, welke dan nóg uit deze caesuren voortvloeit, te keer te gaan, vervangt men soms eenen dalenden spondaeus door eenen stijgenden:
't Sche□en da□t de□ wi□jze□r□ o□p 't sta□dh□s gi□stre□n □ a□l la□ng re□eds sti□lsto□□nd.
Het gebruik der trochaeen in stede van spondaeen is mede at te raden; het verlamt den hexameter; ten andere zijn er in onze taal middentijdig sylbe genoeg, die men goed ter vorming dalender spondaeen mag aanwenden. (Zie Heremans blz. 11 en 12).

b.v.

> Voelt ge in uw hart weertrillen der dichtkunst edele klanken
> Da□nk o□m di□e we□lda□ad Go□d; □ a□cht u□ ge□lu□kki□g, o□
> me□nsch!

Zulk tweeregelig gedicht (distichon) is de gewone vorm der *spreuk- en puntdichten*. De pentameter wordt tot langere gedichten ook aangewend, en wel in den Elegie. Wij zullen ons bepalen tot de volgende raadgevingen.

1°. De mannelijke hoofdcaesuur in den hexameter dikwijls door de vrouwelijke vervangen, of door de twee mannelijke in den tweeden en vierden voet.

2° In den pentameter zooveel mogelijk spondaeën brengen.

(Wanneer de mannelijke caesuur des hexameters verscheidene malen herhaald voorkomt, lijdt hierdoor de harmonie, aangezien het eerste deel des pentameters daar in waar de gelijkstaat met het eerste deel des hexameters. (¯ ˘ ˘ ¯ ˘ □ ˘ ¯). Indien men geene spondaeen in den pentameter gebruikt, valt dit vers in twee gelijke deelen.

¯ ˘ ˘ ¯ ˘ ˘ ¯ □ ¯ ˘ ˘ ¯ ˘ ˘ ¯

Dit is voor het distichon niet te veroordeelen; maar in de Elegie is verscheidenheid eene hoofdvereischte.)

Beide versmaten vergen, ofschoon zij maar eenvoudig schijnen, veel kunstoefening en fijn gehoor; voor ons, wier rhythmisch gevoel door het jambische en trochaeische getiktak en on nog meer door het getokkel der zoogenaamde trippelverzen is vervalscht, is er waarlijk moed en volharding noodig om eene vrije vlucht te winnen in deze maten: maar ook, is eens de moeilijkheid te boven gekomen, hoe rijk wordt de dichter er om beloond!

3. Het asclepiadisch vers,

door Horatius veel gebruikt, bestaat uit eenen dalenden spondeus (of trocheus), twee choriamben en eenen jambus.

¯ ˘ □| ¯ ˘ ¯ □ ¯ ˘ ˘ ¯ | ˘ ¯

b.v.

> Gansch nu sterf ik niet meer; 't grootste gedeelte mijns
> Trotst den dood en het graf. Ja, voor het nageslacht
> Groeit mijn roem nog zoolang hier met den pontifex
> Stil en zwijgend de maagd 't hoog Kapitool bestijgt.[1].
> (HORAT. III, 30).

4. Het groot Asclepiadische vers,

welks metrum is:
¯ □˘ | ¯˘˘¯ | ¯˘˘¯ | ¯ ˘˘¯ | ˘¯

> De caesuur valt achter den eersten of tweeden choriambus. b.v.
> Blind'lings volgt er de Zelfliefde en de Roem, □ die onbetamelijk
> Zijn breinledigen hoofdschedel verheft; verder ook nog de Trouw
> Die doorzichtig als glas □ ieder vertrouwd boezemgeheim verraadt,

(HORAT. I. 18.)

Deze maat wordt ook tot distichons aangewend, b.v.

> Eenmaal draagt men mij òók verre van hier □ ginds naar het sombre graf:
> Moge ik, zuiver van hart. □ rein als dit kind rusten in moeders schoot!

5. De jambische trimeter;

de maat der dramatische samenspraak, bestaat eigenlijk uit drie *di-trochoeen* (¯ ˘ ¯ ˘). Deze laatste sylbe is telkens wankend. Men heeft van den derden ditrochaeus de wankende sylbe afgesneden en ze vooraan gesteld; de caesuur moet vallen achter den eersten of tweeden dobbel voet (dipode). Het schema is dus:

˘□ | ¯ ˘ ¯ ˘□ □ ¯ ˘ ¯ ˘□ □ ¯ ˘ ¯

Voorbeeld:

> O□ scho□one□ to□eko□ms□t! zi□jt ge□ da□n voo□r ee□uwi□g mi□j
>
> Ve□rlo□re□n? Ma□g i□k ni□et me□er ho□pe□n□? Bli□jft e□r ni□ets
>
> Vo□or mi□j da□n wro□e□ging□? enz.

(1) De geleerde heer A. VAN HASSELT had de goedheid tot mijne beschikking te stellen het handschrift zijner metrische vertaling van Horatius; hoe gaarne zou ik menig treffend voorbeeld hier nog bijgevoegd hebben; maar de plaats ontbreekt! Ik spreek hier mijnen dank uit voor de bereidwilligheid, die ik te allen tijde bij dezen dichter heb ontmoet.

Vooral dient vermeden te worden dat de stemrust achter de eerste sylbe des tweeden *dipodes* valle; er zou eene alexandrijnsche beweging uit volgen die den trimeter gansch berooft van zijn harmonisch karakter. b.v.

E□rba□rm u□ mi□jns o□ Go□d□ e□n sti□l mi□jn zu□chte□nd ha□rt.

Dit vers kan aldus verbeterd worden.

E□rba□rm u□ mi□jns e□n sti□l mi□jn ha□rte□,□ he□lp mi□j Go□d!

Het is raadzaam den spondeus aan te wenden op de in het schema aangeduide plaatsen: de te jagende beweging stilt er door; ook vermijde men den overvloed van trochaeische en ditrochaeische woordvoeten. b.v.

‘Mijn’ ‘heiderozen’ onbekookte rijmerij,
‘Zijn sedert jaren doodvergeten, beste man!
Of: ‘Hoe deze tijding onze vrienden blijde maakt’

Zoo iets mag niet dan in buitengewone omstandigheden geduld worden.

Een laatste woord over den trimeter.

Wie Vondels alexandrijnen bestudeerd heeft, zal er menigmaal de beweging van den trimeter ontmoet hebben en in bewondering stilgehouden voor de kracht welke in deze maat besloten ligt.

De dichter De Koninck ook geeft ons eenige gelukkige voorbeelden in ‘*Het menschdom verlost*.’

.... En zinkt beneden, werkt en rept zich, woelt en wroet.
.... Des Smartenproevers, blijft bij d'ongehoorden smaad
Zoo kalm, zoo ernstig, goddlijk waardig.....

Men late zich echter niet bedwelmen door de verzen uit de beschrijving der *Hel*; verscheidene dezer hebben eenen voet te kort en passen dus geenszins in een alexandrijnsch gedicht, b.v.:

En wanhoopskuilen, bitt're wroegingskolken
En vuurbergmonden, zwarte smookdampwolken, enz.

6. Deze verzen zijn onvolkomene trimeters, ook wel eens *elfsylbige jamben* genaamd, welker schema is:

˘□ ¯ ˘ ¯ ˘ □ □ ¯ ˘ □ ¯ ˘ ¯ ˘□

b.v. O□ la□at mi□j, la□at mi□j ru□ste□n,□ zòó, de handen
O□p mi□jne□ bo□rst ge□vo□uwe□n, □ de oogen sluiten
E□n ni□ets me□er we□te□n□, niets dan hare liefde!

7. Gansch in den zelfden aard is de afgeknotte trimeter of *tiensylbige jambus*.

□˘ ¯ ˘ ¯ | □˘ □ ¯ ˘ ¯ □ ˘ ¯

b.v. Nu□ za□t hi□j pe□inzend□ aan den appelboom
Di□en e□ens zi□jn ga□de□ pla□ntte□. □'t Boonenveld
Zond hem zijn geuren uit de verte, enz.

Beide versmaten hebben de breedheid noch de deftigheid van den trimeter; zij schijnen evenwel hoogst geschikt voor het poëtische verhaal, zijn aangenomen als kunstvorm voor het moderne treurspel, en de muzikale dichtkunst heeft ze voor *recitatieven* menigmaal met geluk aangewend.

Niet zelden worden de elf- en tiensylbige jamben gemengd gebruikt; de caesuren moeten niet altijd streng op de aangeduide plaats vallen; hier is den dichter meer vrijheid vergund, om zooveel mogelijk de eentoonigheid te overwinnen, welke uit het veelvuldig gebruik der jamben voortspruit; de stijgende spondaeus is mede zoor aan te prijzen in den aanvang der twee dipoden.

8 Wanneer men den tiensylbigen jambus met eenen trochaesus verlengt, bekomt men den Choliambus:

˘□ ¯ ˘ ¯ | □˘ ¯ ˘ ¯ | ˘ ¯ ¯ ˘

Eene zeer hinkende maat, slechts tot spot- en hekeldichten geschikt, b.v.

Ook zijn er dichters, die niet weten hoe zingen;
Maar hunne lier verwisslen tegen 't draaiorgel
En ons met hunnen jambendeun in slaap wiegen, enz.

9. Van denzelfden aard is het Hipponaktisch vers, welks schema is:

¯ ˘ ¯ □˘ | ¯ ˘ ¯ □˘ | ¯ ˘ ¯ □˘ | ¯ ¯ ˘

b.v.
't Klinkt voortrefflijk ja, niet slecht gelijkend aaneen zaagmolen;
Hoogst welluidend ook en zwierig, als de stap der schildwachten;
Vol verscheidenheid en kleur, gelijk de zang van Koekoeken, enz.

10. Waarlijk harmonisch is de Phalaekische versmaat welker schema is.

– – □ – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑ | – □⏑

b.v.

Moeder, lispelde zij, och laat me heengaan!
Hier in huis is 't zoo warm, en buiten waait de
Bloemengeur me zoo koel en frisch, ach moeder, enz.

11. De anapaestische tetrameter,

eene zeer heftige maat vol mannelijkheid, is ons door Dautzenberg op eene treffende wijze voorgezongen; het schema is:

⏑ □ ⏑ – ⏑ □ ⏑ – | ⏑ □ ⏑ – ⏑ □ ⏑ – | ⏑ □ ⏑ – | ⏑ ⏑ – □⏑

In deze verzen vermijde men de vrouwelijke caesuren wanneer zij aanleiding tot amphibrachysche beweging zouden geven; doorgaans valt de caesuur achter den dipode. b.v.

I□n he□t gol□ve□nde□ ve□ld □waa□r 's lee□uwe□ri□ks li□ed
O□p tri□lle□nde□ vle□rke□n o□mho□og kli□mt, enz.

Wij kunnen niet nalaten onze lezers naar dit overheerlijk gedicht (*De vormen der taal*) te verwijzen. Het is om zijnen inhoud en schier vlekkeloozen versbouw als een der beste te beschouwen, welke wij in dien aard bezitten. - En het verscheen in eenen tijd als hier te lande nog bijna niemand van metrische verzen eenig begrip had!

Gaan wij nu over tot de tweede soort van metrische versmaten; *de strophenschema's*.

Wij zullen met de eenvoudigste beginnen:

1. Het glyconische vers en het pherecratische.

(¯ ˘□ ¯ ˘ ˘ ¯ ˘ ˘□) en (¯ ˘□ ¯ ˘ ˘ ¯ ˘□) worden tot kleine gedichten aangewend en wel indezervoege:

Driemaal het glyconische met het pherecratische tot slot. b.v.

Wa□s he□t wa□ar? I□k e□n we□et he□t ni□et.
Li□eve□ 'k dro□omde□ 'ne□n dro□om va□n di□j
To□en i□k slu□ime□rde i□n li□nde□nscha□ûw,
Z□onda□g le□st, na□ de□n no□ene□.

Dat noemt men eene GLYCONISCHE STROPHE. Omgekeerd: driemaal het pherecratische vers, met het glyconische voor slot heet men eene PHERECRATISCHE STROPHE: b.v.

We□n be□ko□orli□jke□ to□ne□n
Ha□lf we□emo□edig e□n sma□chte□nd
Ro□nd ha□ar su□ize□n, ve□rri□jst e□en
Aa□rtssche□lm lo□ere□nd va□n a□chte□r 't ri□js.

Niets belet echter de strophe langer te rekken met een der beide verzen vier- of meermaIen te herhalen; de geoefende dichter zal gewaar worden of zulke uitbreiding voor zijn onderwerp noodig is.

2. De sapphische strophe.

Een der schoonste welke er bestaan: zij is even goed geschikt tot krachtige lierzangen als tot weeke liefdeklachten of eenvoudige natuurpoëzie.

¯ ˘ ¯ ˘¯ | ¯ ˘ ˘ | ¯ ˘ ¯ ˘¯ (ter)

Het eerste, driemaal herhaalde vers heeft een dalende beweging en geene vaste caesuur. De spondaeen geven veel kracht; een stijgende spondaeus in den eersten dipode zet eene onstuimigheid bij, die hoogst schilderachtig is, doch niet dan om gegronde redenen mag aangewend worden. De strophe besluit met een adonicum:(¯ ˘ ˘ ¯ □˘).

Voorbeeld: 1.

En jasmijnen, purperen trossen hangen
Boven haar, doorkruidend de lucht met balsem;
En ze zet zich, droomend, ze weet niet wááraan
Neer in het bootje.

Voorbeeld: 2.

Beur het hoofd stout, Vlaanderens dichterschaar! Lang
Strijdt ge reeds hardnekkig voor taal en landaard
Tegen 't vuig bastaardengebroed, dat half blind
Grijnzend terugwijkt
Waar uw kunstglans straalt, enz.

3. De alcaïsche strophe

heeft eene stijgende beweging en bestaat uit vier verzen waarvan de twee eerste gelijk zijn aan het volgende schema: □˘ ¯ ˘ ¯ □˘|| ¯ ˘ ˘ ¯ ˘ □˘

Het derde vers heeft twee ditrochaeen en eenen voorslag:

˘ | ¯ ˘ ¯ □˘ | ¯ ˘ ¯ □˘

Het vierde heeft twee dactylen en eenen ditrochaeus.

¯ ˘ ˘ | ¯ ˘ ˘ | ¯ ˘ ¯ □˘

b v.

Als vriend der Muzen laat ik verdriet en vrees
Door 't woeste heir der winden naar 't Kretisch meer
Verzetten. Hoe dan ook in 't ijzig
Noorden een koning geducht zich make,
Of Tiridates schrikke, daar stoor ik mij
Niet aan..... (HORAT 1. 26).

De heer *B. Ph. de Kanter* gaf in het Nederduitsch Tijdschrift I. blz. 193 een treffelijk gedicht in dezen vorm: wij schrijven er hot volgende uit af:

Als waan en droom scheen toen de gedachte mij
Dat eens de Belg de vriend des Bataaf zou zijn;
En nu terwijl mijn' lokken grijzen,
Moogt ge, o mijn oog, nog dit feest aanschouwen!

Ook de meesterdichter Dautzenberg zong, gelijk hetweinigen gegeven is te zingen:

Mijn levensboot zweeft over de wijde zee
Zacht glijdt ze heen langs klippen en rotsgevaart.
Trots stormgehuil en wervelkolken
Speelt ze midden van doodsgevaren.

Welke schilderachtigheid en harmonie! Hoe keurig klinkt dit nevens het matte. ‘O edel voorwerp onzer bedoelingen’ van Bilderdijk, dat men in bijna al de prosodiën als toonbeeld opgehangen ontmoet!

4. De kleine asclepiadische strophe.

A. De drie eerste verzen hebben het volgende schema:

– □˘ – ˘ ˘ – || – ˘ ˘ – ˘ – □˘

Het vierde is een glyconisch vers.
Voorbeeld.

Somtijds, moede geleefd, weenend en troosteloos
Zie ik somber terug verre 't verleden in.
Ach! hoe menigen zucht slaak ik bij 't wederzien
Langverdwenener beelden dan!

B. Stelt men in plaats van het derde vers een pherecratisch, dan wint de strophe nog in lieflijkheid. b.v.

Mocht ik zeggen wat heil steeds me de liefde bracht;
Mocht ik zingen de vreugd die in mijn' boezem woont,
Schooner klonken geen tonen
In 't ontwakende lentgetij!

Het zou ons te verre leiden zoo wij *al* de metrische strophenmaten, welke gebruikt zijn, wilden opgeven; ten andere kan men naar het voorbeeld van Grieken en Latijnen, ja zelfs van Duitschers nieuwe metrums voor strophen uitvinden. Dit is echter niet aan te raden, vóór door eene grondige studie en jaren oefening, het oor gevormd zij. Sommige Duitsche dichters der vorige eeuw hebben ons mislukte proeven geleverd. Liever bepalen wij ons dan tot een viertal strophische maten welke ons als de welluidendste voorkwamen. Het onafzienbaar veld der *hoogere Odenmaten* (Pindarische) zullen wij door maar ééne vrucht laten kennen.

a. – □˘ – ˘ ˘ – || ˘ ˘ – ˘ – □˘ (bis)
– – – ˘ ˘ – ˘□
– ˘ ˘ – ˘ ˘ –

Rein van hart en gemoed, als een kind eenvoudig
Steeds in 't schoone verliefd en een vriend der waarheid
Glimlach' blijde der wereld
Wie zich te dichten verstout.

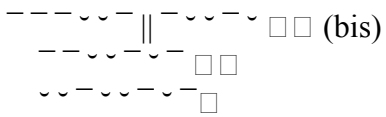

Waant niet zonen te zijn dezes verheven' volks.
Bastaards zijt ge voorwaar, fier op een' vreemden tooi:
Uw eigene taal, de glorie
Des verledenen kent ge niet!

c.

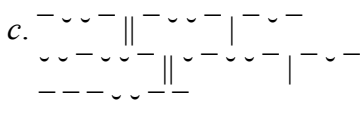

Laak me wie wil, wijl ik het eerst hier te land
Een geoefender oor, een fijner gevoel vergen durf:
Oostwaarts blonk mij de lichtstraal
Sinds is me klaarder het moederlied!

d.

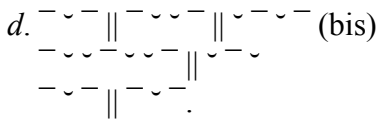

Ben ik eens, verre van hier, met zang en klank
Heen in 't graf; ziet bij geval een vreemdeling
Later het schrift van mijn' hand, en vraagt u
Dichtervriend, wie ik was, (enz).

Deze voorbeelden zijn genomen uit Dautzenbergs gedichten. Nog veel andere schoone schema's zijn er in te vinden, en wij kunnen den studeerenden kunstliefhebber niet genoeg aanraden den bundel, die in 1850 verscheen, te lezen.

Het aandachtig ontleden van zulke stukken is voordeeliger dan men wel veronderstelt.

Dautzenbergs ijver voor het schoone heeft aan onzen Vlaamschen versbouw de grootste diensten bewezen, en het mag als stellig verklaard worden, dat zonder Dautzonberg, de dichtkunst hier te lande nog lang zoude voortgesukkeld hebben in het oude spoor. Laat ons hopen dat het goede zaad hier niet op de steenrots zal gevallen zijn, maar honderdvoudige vruchten voortbrengen zal!

Ziehier nu ten slotte twee strophen in *hoogere odenmaat*.

De dichter.

⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – – – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – – – ⏑ – –
– ⏑ – – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
– – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –
– ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ – – ⏑ – ⏑ –

Hij voelt zijn hart voor de schoonheid slaan;
Hem sleept de geestdrift verder, en hij stijgt, en hij verheft zich in d'ethergloed!
Wondre muziek stroomt neder, krachtvol
Klinkt de lierzang, hoogerer sferen ontleend,
Welluidend als de Grieksche godentaal, die
Eeuwen lang der beschaving licht juichend omdroeg van volk tot volk!

Zoo rijst de zon uit den schoot der zee,
Het oosten breed goudkleurende met stralende penseelen en vlammenverf.
Plotseling heft heel de aarde, in lichtglans
Badend, hoogtijdsliederen aan en vermengt
't Zwaardreunende gebruis des eikenwouds met
Vogelneuriën; voegt de strandbranding naast visschervrouwenzang! (enz.)

JAN VAN DROOGENBROECK.

(*Slot volgt*).

Drukfeilen.

In het eerste artikel zijn de volgende drukfeilen te verbeteren:
blz. 467. *De zware lans ontvalt; hun vreet, grijpt hen aan*; lees: *ontvalt hun*; enz. *Zij vieren den rossen, de teugelen, ruimen*, enz. lees: *de teugelen* en *ruimen* enz. De metrische teekens blijven.
blz. 468. lees: Te Barnen *in* dat lant; *o□n*be□ke□nt. Van onder is de *m* van *mijn* weggevallen.
blz. 469. Lees: *Ma□ke□t* in stede van: *Mket*; *he□ili□ge□n* voor *he□ili□ge□n* en *onververt* voor *onveroert*. Op *Van* ontbreekt het ˘; eindelijk staat er nog *to□ntbi□nde□ne□ i□n*; lees: *to□ntbi□nde□ne i□n*.
blz. 470 Lees: *Da□ar ge□ we□l se□re□ si□jt be□cla□ge□t;* en *Be□loo□f me□, vr□iend, ge□tro□uwhe□id*.
Andere kleine onnauwkeurigheden zijn licht te verhelpen.

Geschiedenis der glasschildering
Voor het volk geschetst, door Herman Druyts.
(*Vervolg*.)

Nu dat wij de bijzonderste hoedanigheden der Belgische glasramen besproken hebben, zullen wij onderzoeken in hoeverre de pochende taal van DIDRON door zijne werken gerechtvaardigd wordt.

De voornaamste der drie specimens zijner knnst stelde, onder den vorm van *het Scheepje van Petrus*, eene zinnebeeldige afspiegeling der Strijdende Kerk voor. Als uitdrukking mag zijne samenstelling alles behalve gelukkig heeten: - een broos tot zinkens hoe gevuld schipje is zeker niet van aard om ons een groot denkbeeld van de onwankelbaarheid der Kerk te geven!

Tot wèlk tijdvak, of tot wèlken stijl die kerkraam eigentlijk behoort, blijft een raadsel. Het éenige waarin wij het Overgangstijdperk (Spitsboog- en Herborenstijl) meenen te ontdekken is de met ranken doorkrinkelde boord. Voor de figuren onderscheidt men allerbest de kronen, peerlen, met goud doorweven stoffen, dolken, harnassen, enz, maar of een enkel dier figuren wel den stempel eener echt godsdienstige kunstopvatting draagt, is een andere vraag. Die oogverblindende kleurenpracht doet onwillekeurig aan... een tafereel van een franschen veldslag denken, waarin *rood, geel* en *blauw* de hoofdrollen spelen.

Indien de waarde eener glasraam alleen van hare keurige bewerking afhing, dan, ja, hadde DIDRON zeker geene mededingers te duchten; maar tot |een kunstwerk wordt heel iets meer dan goed verzorgde uitvoering vereischt!

Het hoeft voorwaar geen betoog dat men niet slaafsch de ouden tot in hunne onvolmaakte uitvoeringsmiddelen dient na te volgen, ofschoon het toch geenszins toegelaten is onder

't een of ander voorwendsel hunne zienswijze verkeerd voor te stellen.

De ouden behandelden het glas als *glas*, d.i. als *doorzichtbare zelfstandigheid*. Hoe natuurlijk zulks ook schijnen moge, toch beweren vele onzer hedendaagsche glasschilders - DIDRON niet uitgezonderd - dat zij in de 'geheimen' der Ouden zijn ingewijd, alhoewel hunne kerkvensters er als een doorschijnend oliedoek uitzien en zij alzoo de kostbaarste eigenschappen van het glas miskennen! Hoe zeer men ook in het tijdvak der *Renaissance* van de ware grondbeginselen der Glasschildering moge afgeweken zijn, toch bleef men nog, tot verre in de XVII^{de} eeuw, de doorzichtbaarheid der gekleurde kerkvensters eerbiedigen.

Wel heeft DIDRON zorg gehad bij het matten zijner ruiten, kleine openingen uittesparen, ten einde hierdoor het blikkerend effekt van oud glas nabij te komen|;[1] doch ziehier hoe een geleerd schrijver, de beroemde VIOLLET-LE-DUC die doenwijze beoordeelt: '*On remplace habituellement aujourd'hui ce travail délicat et si bien entendu, pour faire valoir la qualité de chaque ton, par une salissure factice mise de façon à laisser apparaître par echappées les tons purs, et l'on obtient ainsi parfois une harmonie à bon compte. Mais il faut avouer que ce procédé est barbare...*'[2]

Onder opzicht van stijl even als van uitvoering, kennen wij geen het minste onderscheid tusschen de raam welke DIDRON te Weenen tentoonstelde en die waarmede hij de Hoofdkerk van Antwerpen versierde of liever *ont*sierde.

Die geleerde oudheidkenner (!) beweert in die ramen zorgvuldig de doenwijze der XII^{de} en XIII^{de} eeuw te hebben gevolgd; dit neemt echter niet weg, dat hij op dezelfde bladzijden van zijne brochuur die kerkvensters aan de XVI^{de}

(1) De ruiten worden gemat, door 't een of ander email dat langs de achterzijde gelijkvormig wordt uiteen gedopt. Zoo men, vóór dat het email is ingebrand, er water op sprinkelt en dan er spoedig over heen vaagt, verkrijgt men op die plaatsen uitgespaarde vlekken.

(2) *Dictionnaire raisonné de l'architecture française*. Bladz. 394.

eeuw toeschrijft! Onzes inziens behooren die glastafereelen èn als stijl, èn als techniek, tot geen hoegenaamd tijdvak. We gewaagt DIDRON van gekleurd glas en lood, als eigen aan de XII^{de} en de XIII^{do} eeuw, en waaruit zijne kerkvensters uitsluitelijk zouden zijn samengesteld. - Maar welk glas? - Zou hij durven staande houden dat de Ouden die zwakke *aniline*-kleurige ruiten zouden hebben gebezigd? - Zoo neen, waarom dan, bij gebrek aan fransche hobbelige ruiten, geen krachtig gekleurd engelsch glas aangeschaft? - Van het door hem gebruikte zilvergeel (XIV^{de} eeuw) en blauw opgelegd glas (XV^{de} eeuw) evenals van 't matten der ruiten (einde der XVII^{de} eeuw) zwijgt hij als een graf.

Wij begrijpen waarlijk niet hoe het komt, dat men door zulke mannen onze tempels laat bederven, tenzij die heeren van ons ‘bevoegd’ Kunstkomiteit met DIDRON'S zoogezegd ‘caractère personnel’ dweepen. In dit geval wacht hun meer dan ééne teleurstelling: nu eens zal hun die heer ramen in den stijl der XVI^{de} eeuw bewerkt - *volgens hem* zooals in de XII^{de} en XVIII^{de} eeuw! - voor eenen tempel der XIV^{de} eeuw bezorgen. Andermaal poogt hij zijn ‘caractère personnel’ op zij te schuiven, om plaats te maken voor eene opvatting die nagenoeg met den bouwtrant des tempels[(1)] overeenstemt, zóódanig zelfs dat zijn persoonlijkheid er gansch schijnt in weggecijferd te zijn!

Genoeg reeds hebben wij over dien ‘oudheidskundigen’ glasschilder gesproken; wij kunnen ons derhalve bij het ver-

(1) Wij bedoelen hier de ramen der in opbouw zijnde St-Amanduskerk te Antwerpen. Deze in ogivalen stijl (eerste tijdvak) en volgens de plannen van meester Baeckelmans uitgevoerde tempel mag voor een der keurigste navolgingen van het Gotisch tijdvak, gehouden worden: De ramen van het Hoogkoor - door DIDRON vervaardigd - zijn in twee vakken verdeeld: de bovenste verbeelden eenige feiten uit het *Oud-Testament*, terwijl de onderste de *Zeven Sacramenten* voorstellen. Als teekening is er geene vergelijking mogelijk tusschen deze ramen en die welke DIDRON in de hoofdkerk plaatste. Door het middeneeuwsch karakter, dat in flguren en ornementen is weergegeven, zijn deze vensters te recht in dien prachtigen tempel op hunne plaats. Zoo niet de harmonie van kleur nog vrij veel te wenschen overliet, dan aanzagen wij deze kerkvensters als het schoonste *meâ culpâ* van den laat bekeerden Franschman.

melden zijner twee andere ramen uit de Weenertentoonstelling bepalen: '*De H. Maagd met het kind Jesus*' en '*Christus die de kinderen tot zich laat komen*'.

Ofschoon wij reden hebben hoogst tevreden te wezen over de wijze waarop de Belgische glasschildering te Weenen vertegenwoordigd was, toch bemerkten wij met spijt dat sommige onzer voornaamste glasschilders er door hunne afwezigheid schitterden. De specimens door den heer DOBBELAERE tentoongesteld moesten zeker voor geene der nevenstaande onderdoen; maar graag hadden wij er onze Nationale Kunst ook door andere landgenoten gehandhaafd gezien, ten bewijze dat kwetsende bedreigingen alleen de taal zijn van hen, die zich niet door daadzaken kunnen doen gelden.

(*Wordt voortgezet*).

De Tentoonstelling van Beeldende Kunsten te Gent. - 1874.-

Derde artikel.

L. De Winne, - J.M. Nisen, - P. Van Havermaet, - P. Verhaert, - J. Pauwels, - E. Schepens, - J. Maeterlinck, - L. Herbo, - Mevr. Geefs, - Mevr. Ad. Piré, - Dillens, - Th. Gérard, - Heyermans, - Fr. De Wilde, - Fr. Vinck, - V. Van Hove, - Verhoeven-Ball, - Van den Bussche, - P. Van der Ouderaa, - Wittkamp, - Carpentier, - J. Platteel, - F. Haseleer, - F. Meerts, - A. Corkole, - C. Cap, - De Bleye, - Van Kemmel, - Pol. Thery, - Lybaert, - J, Capeinick, - Mej. De Vigne.

Zooals wij in ons vorig artikel aanmerkten, waren onze Belgische Portretschilders te Gent op waardige wijze vertegenwoordigd. Onder deuitstekendsten herdenken we er vooral twee, wier namen ons onwillekeurig naast elkander in de pen komen: wij bedoelen de hoeren L. DE WINNE van Brussel en J.M. NISEN van Luik. Beiden zijn gewis reeds lang als meesters in het vak bekend, doch ditmaal hebben ze waarlijk zich zelven overtroffen. Schoon! wonder-

schoon! Dàt is kunst en van goed allooi! Zulke onberispelijke teekening, treffende juistheid van toon en volmaakte gelijkenis troffen wij bij weinig anderen aan; - ook niet bij den heer VAN HAVERMAET (Antwerpen), een specialist die zich reeds roem verwierf, doch ons ditmaal geenszins op zijn gewone hoogte scheen. Bij de goede portretschilders noemen wij nog de hoeren P. VERHAERT (Antwerpen) J. PAUWELS, E. SCHEPENS en Jos. MAERTELINCK (Gent), L. HERBO (Brussel). Wie wij ook niet onvermeld mogen laten zijn de dames Fanny GEEFS en Adèle PIRÉ-DAUTZENBERG. De eerste is sedert lang ten gunstigste in de kunstwereld bekend; de tweede bewijst dat zij zich gewetensvol op de beoefening der kunst toelegt. Een compliment aan die beide dames is dus geen loutere beleefdheidsvorm-tegenover de schoone kunne.

In het ‘Genre’ schijnt Mevr. Geefs minder goed te slagen. Althans heerscht in de figuren van haar ‘*Toevertrouwd geheim*’ gemis aan uitdrukking. Vandaar dat de zin dier schilderij den toeschouwer ontsnapt, ofwel dat de handeling hem onbeduidend moet voorkomen. Zeker zijn het twee lieve bekoorlijke Evaskinderen, die Mevr. Geefs' bedreven penseel ons daar op 't doek heeft gebracht, doch dat is ook alles. Geen trek op beider gelaat die te kennen geeft dat er hier van een ‘toevertrouwd geheim’ kwestie is. En toch zal men wel niet ontkennen dat gelaatsuitdrukking eene hoofdvereischte in beeldende kunst is. Zie maar eens b.v. naar Adolf DILLENS (Brussel); hoe deze daaruit partij weet te trekken in zijn eigenaardig tafereel: ‘*De Dag der Jonkheid*.’ Andermaal noodt ons de geestige schilder op een bezoek bij zijne Zeeuwsche boeren waar hij zich zoo bijzonder goed t' huis gevoelt. Thans stelt hij ons eene boerenkermis in Zuid-Beveland voor. In eene herbergtent, waarboven lustig de nederlandsche driekleurylag wappert, zitten een aantal flinke boeren en boerinnen smakelijk te vrijen. Zie, hoe schoon, hoe sprekend schoon schetst zich op aller gelaat, vooral op dat der meisjes, wat in het har omgaat. De eene lacht omdat heur minnaar haar zoo be-

hendig een kusje heeft... ontstolen; eene andere luistert blozend, maar met blijkbaar welgevallen, naar al de ‘mooie dingen’ die hij haar in 't oor fezelt; nog eene andere neemt de kenspreuk: ‘Een Zeeuw liegt nooit’ zoo maar niet op de letter aan, en geeft met blik en gebaarden duidelijk te kennen dat ze zich geen blauwe bloempjes op de mouw willen laten speten. Ginds in 't verschiet ziet men de kermis met al hare vermakelijkheden: kramers, goochelaars, koordedansers, muziekanten enz. enz.; dààr ‘daar woelt en krioelt het alles dooreen.’

Wel moge, in sommige deelen, teekening of kleur wat zwak, wat veronachtzaamd wezen, immer dragen Adolf Dillens' zeeuwsche dorpstafereeltjes een oorspronkelijk, een echt zeeuwsch karakter.

Zijne naamverwanten de heer en Hendrik en Albrecht DILLENS zijn insgelijks op goeden weg. ‘*De toekomende Zeebonk*,’ van den laatste bezit verdiensten.

Een genreschilder die ons uitermate veel genoegen doet is de heer TH. GERARD (Brussel). ‘*Het bezoek der Grootouders*’ houden we voor een meesterstuk in zijn slach. Bij een voortreffelijken smaak in 't kiezen zijner onderwerpen paart de heer GERARD een zeldzaam talent van typeeren, eene keurige teekening, een behaaglijke samenstelling en een aangenaam koloriet. 't Is een van die schilders bij wien het schoonheidsgevoel ten zeerste is ontwikkeld.

‘*De Zondagmorgen*’ van den heer HEYERMANS (Antwerpen) is een gemoedelijk tafereel. Het Vlaamsche volksleven schijnt het gebied te wezen, waarop Heyermans' begaafd penseel bij voorkeur, en met zeer goed gevolg werkzaam is.

Ook het landelijk stukje dat de heer FR. DE WILDE, van St-Nikolaas, ons onder den titel ‘*De Zondagsche Wandeling*’ voorstelt, verraadt veel aanleg.

Aan den heer Frans VINCK(Antw.) die zijn talent verspilt met op het spoor van den onnavolgbaren Leys te blijven voorthinken, herhalen wij onze aanmerking van vóór drie jaren: dat hij ongelijk heeft zich aldus aan die middeleeuwsche schilderwijze te verslaven, in plaats van in zich zelven en in de natunr de bron zijner ingeving te zoeken.

Op het gebied der Genreschildering stippen we verder aan: MM. Victor VAN HOVE, in wiens '*Oude Vader*' gevoel en karakter ligt, iets wat in zijn grootere schilderij totaal ontbreekt: - VERHOEVEN-BALL met '*Goudrischjes*' die flink geborsteld mogen heeten; - VAN DEN BUSSCHE, wat al te melodramatiek; - P. VAN DER OUDERAA, een knap schilder maar die ons evenals M. WITTKAMP aan beters heeft gewoon gemaakt; - CARPENTIER met '*Het verhaal van den slag*,' diep gevoeld en juist getroffen; - Jan PLATTEEL, genre-Dillens; - F. HASELEER, met een goed geslaagd lichteffect; - Frans MEERTS, Aug. CORKOLE en Const. CAP, drie humoristen van den echten stempel; - DE BLEYE, nog weinig gekend, maar die reeds geest en talent verraadt en er zeker komen zal, als hij zijn eigenen weg volgt en zich van vreemden invloed vrijmaakt; - VAN KEMMEL, met een '*Witten Donderdag*,' - echt Vlaamsch van opvatting, doch waarvan de uitvoering niet ten volle gelukt is; - Pol. THERY, met twee zeer kleine, maar vast niet onaardige stukjes; - LYBAERT. die veel belooft, enz. enz. - In het bloemen-schilderen onderscheidt zich onder de nationale kunstenaars vooral de heer Jan CAPEINICK. De juffrouwen Emma en Malvina DE VIGNE leverden insgelijks bevallige bloemenstukjes.

De beschikbare ruimte laat ons thans niet toe onze beoordeeling van het Gentsch kunstsalon tot het einde op te nemen. Derhalve zullen wij er de volgende maand nog, ten slotte, 4de artikel aan toewijden.

A.J. COSYN.

Nederlandsch tooneel.
Antwerpen.
(30 *Sept.* - 14 *Nov.*)

OPGEVOERDE STUKKEN: '*Uitgaan*' en '*De oude Kassier*', oorspronkelijk tooneelspelen; -'*Lena*' en '*Fridoline*' oorspr. drama's; - '*De degen van Dondermans*', '*De drie Hoeden*', '*Twee Katten voor een doode musch*', '*Veel geschreeuw en weinig wol*' en '*Fortunatus' beurze*', oorspr. Blijspelen; - '*Nacht en Morgen*', '*Martin de kruier*',

'*Paljas*' en '*De Wandelende Jood*' vertaalde drama's; - '*Mathilda*', '*Neen*'. '*De Vreugde van het huis*', '*Het omgevallen zoutvat*' '*De tranen der vrouwen*' en '*De geheimvolle bvief*' vert. tooneelpelen; - '*De dienstboden*', '*De menschenhater*', '*Het Erfdeel van Menonkel*', *Drie Honden aan één been*', '*De Schoolmeester*' '*Peperman*', '*Antwerpenaren in Parijs*' en '*De nasleep van een eerste huwelijk*' vert. blijspelen.

Zoo wij deze lijst aan 't hoofd onzer Tooneelcritiek plaatsen, - eene opgave die geregeld elke maand zal worden voortgezet - dan is het ditmaal toch enkel ten titel van mededeeling. Wij achten het onnoodig thans over de meerdere of mindere waarde der bovengenoemde stukken uit te wijden, daar bijna allen 'oude kennissen' zijn.

Inderdaad, behalve een drietal stukjes in één bedrijf - nl. '*De geheimvolle brief*' een der geestigste tafereeltjes van den geestigen Benedix, en '*De Degen van Dondermans*' door J. Roeland, even weinig beduidend als het vervlaamschte '*Erfdeel van Menonkel*' - bepaalden zich vooralsnog de 'nieuwigheden' op onzen nieuwen schouwburg bij de twee oorspronkelijke tooneelspelen '*Uitgaan*' van Glanor en '*De Oude Kassier*' van Rogier Faessen. Hierbij dient nog gevoegd '*Nacht en Morgen*' een groot effektdrama, bearbeid naar het bekend werk van den Engelschen romanschrijver wijlen Bulwer Lytton. Dit stuk, waarin eenige roerende tooneelen voorkomen, heeft, evenals '*de Wandelende Jood*' en vele andere aan romans ontleende too neelstukken, gebrek aan samenhang. Wat Glanor's '*Uitgaan*' betreft, dit werk is onzen lezers genoegzaam bekend, en over '*De Oude Kassier*' van Faessen, waarin de heer Driessens de titelrol vervult, moeten wij ons oordeel tot na eene tweede opvoering verdagen, dewijl we verhinderd waren de eerste bij te wonen.

De overige stukken behooren allen tot het oud repertorium, en werden derhalve reeds vroeger in den *Kunstbode* besproken. Liever dus dan daarop terug te keeren, willen wij ons een oogenblik met het personeel van ons Nationaal Tooneel bezig te houden. En zulke taak kan den onpartijdigen beoordeelaar gewis niets dan aangenaam wezen, want ons

dramatisch gezelschap is dit jaar op uitstekende wijze samengesteld. Beginnen wij - hoffelijkheidshalve - met de dames.

Zonder vrees van te worden tegengesproken mag gezegd worden dat Mej. Catharina BEERSMANS een eersten rang rang onder de tooneelkunstenaressen van Nederland bekleedt. Diep indrukwekkend in het Drama, waar hevige hartstochten worden opgewekt, is zij evenzeer in de stille gemoedelijke Comedie op hare plaats. Wij zien haar zelfs het liefst in deze laatste optreden. Zeker, waar de begaafde actrice zich op melodramatisch gebied beweegt geeft zij vaak blijken van ongemeen talent; doch rollen van dien aard doen zoo licht tot overdrijving of gemaaktheid overslaan. Vandaar dat Mej. Beersmans' spel daarin wel eens te veel bestudeerd voorkomt om volkomen waar te zijn. In de comedie - genre-Benedix b.v. - kan zij integendeel ongegedwongen en natuurlijk den aandrang heurs harten volgen. In stukken als '*Mathilda*' is het geen berekend *spelen* meer, maar de vrije uiting van een diep dramatisch kunstgevoel.

Na den naam van Mej. BEERSMANS komen ons onmiddellijk die van Mevr. en Mej. VERSTRAETE in de pen Terecht ook behooren deze beide dames tot de meest geliefde artisten. Vooral in het Blijspel bewijst Mevr. VERSTRAETE-LAQUET aanmerkelijke diensten. Haar los en natuurlijk spel geeft tevens blijk van gewetensvolle karakterstudie. Eerstdaags wordt op onzen schouwburg Mevr. VERSTRAETE'S 25jarig Jubelfeest gevierd. Antwerpen zal dien avond eene welverdiende hulde brengen aan de vrouw, die sinds meer dan het vierde eener eeuw aan ons *Nationaal Tooneel* verbonden is, tot welks stichting zij zooveel heeft bijgedragen. - Hare dochter Mej. Marie VERSTRAETE is eene allerliefste ingenue, die oneindig veel voortgang doet. Zij heeft eene zuivere, beschaafd Nederlandsche uitspraak, wat bij hare anders zeer verdienstelijke moeder niet het geval is. Daarbij is zij met eene lieve, sympathieke stem begaafd, die zij goed weet af te wisselen, al bezit zij niet gelijk Mej. BEERSMANS dat trillend orgaan, welk in

hoog dramatische toestanden zoo roerend vertolkt wat het hart gevoelt.

Ook Mevr. CORYN-DRIESSENS, die dezer dagen met veel bijval hare heroptreding deed - als *Floreska* in '*Louisette de Liedjeszangster*' - is eene door ons publiek zeer gewaardeerde tooneeliste. Als 'soubrette' heeft zij vele goede hoedanigheden. Minder bevalt zij ons in rollen van ernstigen aard.

Reeds hebben wij in ons vorig nummer met een woord van lof de eerste proeven van Mej. C. GASSÉE vermeld. Haar verder optreden heeft die gunstige meening ten volle gestaafd. Duidelijk is het dat zij, ofschoon nog zeer jong, reeds ervaring van de planken heeft. - Een andere debutante, die belooft, maar zich nog niet goed t' huis op het tooneel gevoelt, is Mej. DHAENENS. Zij legge zich ernstig op de studie toe, niet alleen der actie, maar ook der uitspraak: In hare taal straalt nog te veel het gentsch dialekt door. - Eene gunstige melding verdient haar klein zusje Malvina, een acht- of negenjarig kind, dat, als *Rozeken* in '*Lena*' van Delcroix, gansch de zaal in verrukking bracht.

Verder heeft men o.a. nog de dames KAMPHUYZEN en TORMYN, die beide niet onverdienstelijk zijn. Aan laatstgenoemde worden soms dramatische moederrollen toevertrouwd, waartoe zij echter weinig geschiktheid blijkt te bezitten. Zoo heeft in '*de Wandelende Jood*' het roerend tafereel: de wederkomst van *Dagobert* (Mr Driessens) door Mevr. Tormyn's koel en gemaakt spel veel van zijn pathetiek effect verloren. Het gemis eener goede moederrol is misschien de eenige beduidende leemte in ons zoo keurig samengesteld gezelschap.

Dat ook het mannenpersoneel uitstekende elementen bevat is bekend. In de eerste plaats noemen wij natuurlijk den talentvollen bestuurder M. Victor DRIESSENS. Ziedaar een kunstenaar van den echten stempel! een die vrij goed de vergelijking met de vreemde meesters in het vak kan doorstaan. Moge zijne uitspraak ook niet gansch onberispelijk, on zijn geheugen hem al eens ontrouw wezen, toch boeit in zóó hooge mate zijn

natuurlijk en bezielend spel, dat men hierbij eene kleine zwakheid volgaarne over 't hoofd ziet. Hij is en blijft in Noord en Zuid de lieveling van het Nederlandsch publiek. Zeer ongepast vinden wij het dus - om niet méér te zeggen - dat zekere kritiek in Holland er zich met een boosaardig genoegen schijnt op toe te leggen, den roem van dien uitstekenden vlaamschen tooneelkunstenaar te verkleinen. Zoo iets is van die 'Noorderbroeders' evenmin billijk als 'broederlijk.' Die heeren vergeten dat, niet alleen hier te lande, maar ook aan gene zijde van den Moerdijk, Victor Driessens oneindige diensten aan de tooneelspeelkunst bewezen heeft!

Ook de hoer Jos. DIERCKX is een tooneelist van meer dan gewone verdienste. Evenals bij Driessens is bij hem alles natuur en leven; dictie, gebaarden, mimiek, kortom alles draagt den stempel der waarheid. Als komiek-grim is hij voortreffelijk. Jammer dat hij niet altoos zeer rolvast is.

Eene uitmuntende eerste hoofdrol bezitten we in den heer Edm. HENDRICKX, een artist die sinds lang bij ons schouwburgpubliek hoog aangeschreven staat. De hem aangeborene begaafdheid hoeft hij reeds tot een vèrgevorderden graad van ontwikkeling gebracht. Alzoo is zijne uitspraak, die eerst wat gewestelijk klonk, al aanmerkelijk verbeterd. Soms wat overdreven in het Melodrama, weet hij in de Comedie het ware met het schoone te vereenigen.

De heer Des. CORYN, M. Driessens' schoonzoon, paart tooneelkennis aan goeden smaak. Hij speelt met veel distinctie, wat hem vooral in 'deftige' rollen goed te stade komt. In jonge rollen mist hij echter de vereischte losheid. - Dit laatste is het vak van M. LEMMENS, een jong akteur die, als hij goed voortstudeert, er wel komen zal. Zijne bewegingen beantwoorden nog niet gansch aan de eischen der dramatische kunst; hem zij derhalve plastische studie ten zeerste aanbevolen. Trouwens, zooals Goethe zegt, 'de tooneelist vergete nooit dat hij niet alleen de natuur nabootsen, maar ze ook idealisch schoon voorstellen moet.'

Onze gelukwenschen aan den heer Hendrik VAN KUYCK, die met blijk baren ijver naar volmaking streeft. De heer Van

Kuyck is Noordnederlander en voegt bij eene zuivere taal eene klare, duidelijke dictie. Alleen klinkt zijne stem soms wat te scherp. Hij trachte door oefening zijn orgaan zooveel mogelijk te verzachten, en wat minder luid te spreken. Dan zal hij aan 't publiek, dat hem nu reeds waardeert, nog meer genoegen doen.

Een goede aanwinst deed ons Tooneel in den heer Lodewijk DHAENENS, een voortreffelijke vaderrol. Na een drietal jaren afwezigheid is deze akteur in Antwerpen teruggekeerd, waar hij zeer goede herinneringen had nagelaten, evenals de heeren LENAERTS en VAN DOESELAER, die hun emplooi van komiek tot elks genoegen vervullen.

Onder de overige leden van don troep vermelden wij M. NUGGELMANS, die wel in gemarkeerde- of verradersrollen, maar niet als *amoureux* op zijne plaats is; M. DE SOMME, die meermaals *chargeeren* met *typeeren* verwart, eene aanmerking die in zekeren zin ook op M.FREDERICK toepasselijk is. Vergeten wij niet een woord van lof voor den jongen orkest-bestuurder, M. LENAERTS, die zich met ijver en kunde van zijne taak kwijt.

Thans bleef ons ten slotte nog te spreken over de keuze der stukken, die ons niet zoo goed als bij den aanvang voldoet. - Doch plaats ontbreekt; dus hierover later. Zeggen we alleen dat wij wanstukken als de '*Dochter der Voddenrapers*' der opvoering op ons nieuw Tooneel onwaardig achten, en dat we met belangstelling de aan de vaderlandsche geschiedenis ontleende stukken te gemoet zien, die het Bestuur in zijnen omzenbrief heeft beloofd.

A.J. COSYN.

Gent.

GENT, 9 November 1874.

Mijner gelofte gestand, wil ik u volgaarne voor uw maandelijksch Tooneeloverzicht telkens eenig naricht uil Vlaanderens hoofdstad zenden.

Op ons Nederlandsch Tooneel gaan de zaken betrekkelijk goed vooruit. Bij elke voorstelling wordt liet publiek talrijker, een sprekend bewijs dat er verbetering is. De nieuwe bestuurder M. FAUCONNIER spaart zich geene moeite, en de artisten werken braaf mede.

Wat de keuze der stukken betreft deze was voorals nog over 't algemeen bevredigend. Buiten een drietal effektdramas, die dan nog niets gemeens hadden met sommige akelige boulevardstukken, werden meest comedies en oorspronkelijke blijspelen opgevoerd. - '*De Schoonmoeder*' van Vict. Lefèvre en H. Michiels heeft opperbest voldaan. Van Peene's blijspel '*Vader Cats*' dat hier in lang het voetlicht niet meer had gezien, vond insgelijks een zeer gunstig onthaal, dank vooral aan den heer BEEMS, die den nederlandschen volksdichter vrij goed typeerde. Van denzelfden schrijver speelde men reeds tweemaal '*Ogarita*' waarin Mevr. RANS bijzonder uitmunt.

Zoo als gij weet is nu ook Mej. Jeanette HEILBRON als gastrol aan ons Tooneel verbonden. Dat de bijval dezer bevallige soubrette zeer groot is, en nog gestadig toeneemt, zal u gewis niet verwonderen. In stukken als '*Stella*', '*De kleine Tooverheks*' en '*De Koopman in kinderspeelgoed*' is ons reeds haar buitengewoon talent ten overvloede gebleken. Morgen dinsdag, treedt ze op in '*Louisette de Liedjeszangster*.'

Verleden dinsdag had de eerste opvoering plaats van het te Antwerpen bekroond blijspel: '*Victors nichtje*' door Em. Van Goethem en Jos. Van Hoorde. Dit nieuw stuk genoot, veel bijval. In de Gentsche dagbladpers wordt er met uitbundigen lof over gesproken. De vertolking liet weinig te wenschen over. WANNYN was vol leven in de rol van *Pascal;* Vandenkieboom zeer aardig in die van *Florus;* RANS □oest wat warmer wezen in die van *Victor* die hij anders goed speelde. Paul VAN GENT (*Door*) en COCKELBERG (*Lukas*) speelden zeer natuurlijk. Ook de vrouwenrollen werden gewetensvol vervuld door de dames APERS, RANS, FAUCONNIER en Rachel DE TERRE.

Kortom, zooals ik zei, het gaat goed. Wat echter te betreuren valt is onverschilligheid van wege sommige flaminganten, die volstrekt niet schijnen te weten dat er dit jaar een Nationaal Tooneelgezelschap bestaat. Nu dat er ernstig gewerkt wordt om met de bestaande elementen, de zaken zoo goed mogelijk te doen, zouden zij die pogingen door hunne tegenwoordigheid wel mogen ondersteunen en aanmoedigen. Vindt gij 't ook niet?

Vriend EMIEL.

Kunstkroniek.
15 *October* - 15 *November*.

Tooneel- en letterkunde.

- **Prijskampen**. - In den wedstrijd, uitgeschreven door den '*Taal-en Liederkrans*' van Koeckelberg (Brussel), werden de prijzen volgender wijze toegekend:

TOONEELLETTERKUNDE. *Ernstig vak*. Eenige prijs aan M. Em. Merckaert (Geeraardsbergen). - *Boertig vak*. Eenige prijs aan M.Th. Van Haesendonck (Antwerpen).

DECLAMATIE. *Ernstig vak*. Eerste klas: Eereprijs: M.J.H. Hedden (Amsterdam). 1ste prijs: M. Eg. Van Mol (Brussel); 2d prijs: M. Leo Soly (Berchem). - *Ernstig vak*. Tweede klas. 1ste prijs: M. De Lantsheer (Antwerpen); 2de prijs; M. Aerts (St-Truiden). - *Boertig vak*. Eenige; klas, 1ste prijs: M. De Witte (Hamme St-Anna); 2de prijs: M.F. Van Bergen (Cureghem).

POËZIE. Prijzen niet toegewezen. In aanmerking genomen de liederen, getiteld '*Zoolang!*' en '*Heisa het Lieveken*.'

STAATKUNDIGE WELSPREKENDHEID. Eenige prijs: M. Jul. Van Herendael (Antwerpen).

ZANGKUNDE. 1ste prijs: M. Fel. Verrière (Antwerpen); 2de prijs: M. Leop. Peeters (Mechelen).

- Wij vernemen dat Mevrouw wed. Anton Bergmann, van Lier, om de nagedachtenis van haren betreurden echtgenoot te vereeren, een jaarlijkschen prijs van 400 fr. heelt gesticht voor den schrijver van de beste novelle. Het zou de Liersche afdeeling van het *Willems-Fonds* zijn, die gelast is met dien prijskamp uit te schrijven.

- De letterkundige Vereeniging *Jan-Frans Willems* bood verleden zondag haren leden een eerste toon- en letterkundig feest aan. De dichters A.V. Bultinck en Edm. Van Herendael lazen er, de eerste zijn bekroonden *Lierzang op Ledeganck* de tweede een nieuw stuk '*De vier Jaargetijden*' voor.

- In verschillige Vlaamsche steden zijnreeds de Nederlandsche volksvoordrachten voor het winterseizoen 1874-75 aangevangen. Te Antwerpen sprak in de afdeeling van 't *Willems Fonds* de

heer Aug. Michiels, en in het *Vlaamsche Volk* de heer Jul Van Herendael, om de reeks dezer openbare conferenciën te openen.

- Reeds een paar malen is in het *Kunstverbond* alhier met veel bijval opgetreden de bekende Duitsche recitator Hermann Linde, die zich met het voordragen der werken van Shakspeare in Duitschland en ook in Nederland een groote beroemdheid heeft verworven. Wij komen hierop later terug.

- Het verslag der Jurij over den tooneellettorkundigen wedstrijd van '*de Wijngaard*' is verschenen. Daarin wordt met zeer veel lof gesproken over het prijsstuk: '*Vriend Kobus*' door Em. Van Goethem. Ook over het tweede bekroond stuk, getiteld '*Typen*' door B. Block, wordt een gunstig oordeel uitgebracht.

- Eergieter, 13 november, had in den Rotterdamschen Schouwburg met veel bijval de eerste gastvoorstelling plaats van Mej. Mina Kruseman, die optrad met de rol van *Louise* in het nieuw drama '*De Echtscheiding*' dat door haar zelven bewerkt is naar heur bekenden roman '*Een huwelijk in Indië*.'

- Met leedwezen vernemen wij dat de befaamde Nederlandsche tooneelkunstenares Mevr. Kleine-Gartman aan eene erge ongesteldheid lijdende is.

- Het eerste toelatingsexaam aan de Tooneelschool te Amsterdam zal morgen, 16 Nov. plaats hebben. De leergangen zullen den 25 dezer aanvangen.

TOONKUNDE. - De zoo keurige Winterconcerto's onzer Antverpsche *Muziekmaatschappij* zullen eerlang aanvang nemen.

- De *Halletoren* meldt dat te Brugge onder de benaming '*Adriaan Willaert*' een jonge zangerskring gesticht wordt onder leiding van M. Blauwaert. - Hetzelfde maandblad wijst ook op den grooten vooruitgang der Brugsche Muziekschool onder 't bestuur van den vlaamschen coinponist L. Van Gheluwe.

BEELDENDE KUNSTEN. - De stad Antwerpen heeft ten prijze van 40,000 fr. de merkwaardige verzameling des heeren Edm. Terbrugghen aangekocht, bevattende meer dan 1600 muntstukken, medaliën en gedenkpenningen, alsmede ongeveer 5000 gegraveerde en geëtste platen door 350 Antwerpsche kunstenaars vervaardigd.

Verschenen werken.

- FRANCIS ALLARD. Historisch verhaal uit den tijd der Hervorming, door Emm. Rosseels. Met een woord van aanbeveling en inleiding door J.P. Hazebroek. Amsterdam bij Hoveker en Zoon. - Prijs 1 gl. 90.
- LEVENSSCHETS VAN WILLEM DE MOL, door Hendrik Conscience. Brussel. 32 blz. (Niet in den handel).
- HET GESTICHT VAN DOCTOR DANKAERT. Tooneelspel met zang in één bedrijf, door Hendrik Van Eyck. Gent bij Willem Rogghé. - Prijs 75 C^{men}.
- DE VONDELING. Tooneelspel in één bedrijf, door Willem Suetens. Antwerpen bij L. De la Montagne. - Prijs 75 C^{men}
- EDUCATION ET POLITIQUE. Correspondance avec la revue pédagogique '*de Beschaving*' d'Anvers, par M^{r}. Aubert. Anvers. Typographie J. Plasky.
- UIT HET LEVEN, VOOR. HET LEVEN, door Mevr. Elise van Calcar. 1ste aflev. Haarlem bij Kruseman. - Prijs per jaarg. van 12 aflev. 2gl. 80.
- NEERLAND'S ROEM TER ZEE, door S.H. Ten Cate. Zwolle bij Van Hoogstraten en Gorter. - Prijs per alf. 0 gl. 40.
- NIEUWE LITTERARISCHE FANTASIËN. Tweede druk. 1^{e} aft. Amsterdam bij Funke. - Prijs per afl. 0 gl. 40.
- FLIPS VAN MARNIX VAN SR. ALDEGONDE. Haarlem bij W.C. De Graaff. - Prijs 0 gl. 75.
- DE JONKVROUWE VAN GROENERODE, door Melati van Java. Met een inleidend woord van D^{r}. J. Ten Brink. Leiden bij Kolff. - Prijs 3 gl. 90.
- CASTALIA. Jaarboekje aan de. fraaie letteren gewijd. Jg. 1875. Amsterdam bij de Gebr. Kraay, Met 6 staalgravuren. - Prijs 4 gl. 90.
- WERELDGESCHIEDENIS, door K. Becker. Leiden bij Noothoven-Van Goor. - Prijs per afl. 0. gl. 35.
- OEFENINGEN OP DE NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST door A. Van Neste-Vitse. 2de stukje voor den leerling. Brussel bij D. Windels.
- DE EKSTERHOF. Naar het platduitsch van Klaus Groth. Met, een inleidend woord van J. Kneppelhout. 's Gravenhage bij Van Stockum.

Aangekondigde werken

- VRIEND KOBUS. Bekroond tooneelspel in twee bedrijven door Em. Van Goethem. Gent bij den schrijver.
- TYPEN. Bekroond tooneelspel in drie bedrijven door B. Block. Gent bij den schrijver. - Inschrijvingsprijs 1 fr. 50.
- TIJDSCHRIFT VOOR HET JONGE HOLLAND. Redactie Fr. Smit Kleine en M. Emants. Haarlem.

Twee volksmannen
Vaderlandsche tweespraak[1],
Bekroond in den letterkundigen Prijskamp te Thielt.

Personen: JAN HYOENS,- GOOSSIN MULAERT, - Witte kaproenen.
Het tooneel verbeeldt eene kamer in het huis van Hyoens.

HYOENS,

alleen. Hij zit in eene diepdenkende houding.

- O Gent, mijne duurbare vaderstad! welke vernederingen hebt gij sinds weinigen tijd ondergaan! Hoe laat gij uwen Graaf uwe voorrechten krenken, en hoe buigt gij het, hoofd voor Vlaanderens dwingeland! - Gij sterke, trotsche Gemeente, gij zijt slechts een speelbal meer in de handen van Lodewijk van Male! - Ha! hoe bitter drijft hij met u den spot; hoe doet hij uwen handel en nijverheid langzaam verkwijnen en hoe lacht hij met uwe werkeloosheid! Niemand durft het hoofd verheffen; geen enkel dier moedige burgers zoo groot in vroegere tijden, durft tegen den graaf opentlijk opstaan om onze gekrenkte belangen te verdedigen. Helaas! duurbare vaderstad, gij zinkt allensgkens in een' modderpoel, waaruit de sterkste macht, de grootste opofferingen u niet meer zullen kunnen ophelpen!

(Hyoens laat moedeloos het hoofd op de borst zinken. Intusschen is Goossin Mulaert ongemerkt in de kamer gekomen.)

GOOSSIN

(vast).

- Gij bedriegt u, Hyoens. Vrij was voortijds onze Gemeente; vrij en onafhandelijk zal zij immer blijven!

HYOENS.

-Ha! Goossin, goede vriend, gij zijt daar! Wellicht komt gij mij nieuw e schande, nieuwe vernederingen melden?

GOOSSIN.

- Waarom dan steeds zoo mismoedig, Jan? Waarom immer zoo treurig, zoo hopeloos?
- Moed, vriend! want moed is er noodig, - die alleen kan ons redden. Wij zullen onze gekrenkte rechten verdedigen, hef Vaderland in zijne eer herstellen en Vlaanderen weder groot maken!...

(1) Uit het stuk *Jan Hyoens*, drama zonder vrouwenrollen.

HYOENS.

- Vruchteloos, Goossin; alles wat wij doen is vruchteloos: ik zie alleen verdrukking en slavernij in de toekomst!

GOOSSIN.

- Hoe? is het Jan Hyoens die zòò durft spreken? Is het die trotsche deken, die zoo krachtvol de belangen zijner onderzaten verdedigde, en nu zoo gewillig den nek wil buigen? Was het dan lage spotteruij, wanneer gij u tegen de bevelen des graven verzettet?.. Was het dan om het volk te misleiden om het in oneer en slavernij te dompelen, om het nadien, zonder leidsman, zonder raadgever aan zich zelven over te laten, dat gij de overmachtige eischen van Lodewijk Van Male afsloegt? Ha! Ha! zòò handelt gij met het volk; zóó handelt gij met die edele burgers, welke al hunne hoop, al hun betrouwen in u stellen!...

HYOENS

(hevig)

Geen enkel woord meer, Goossin! Gij hoont mij en hoon verdraag ik nimmer!... Maar, weet dat mijn hart bloedt bij 't denken aan de verslaving mijner broederen. Onophoudelijk staat de gedachte tot vrijmaking onzer Gemeente mij voor den geest; doch ook bespeur ik, dat, wat men ook aanwende, alles te vergeefs, alles nutteloos bloedvergieten is. O! dat denkbeeld doet mij lijden, het slaat mij ter neder, en moedeloos zit ik over het verval onzer Gemeente te treuren.

GOOSSIN.

- Vergeef mij, Jan, dat ik een oogenblik aan uwe volksliefde scheen te twijfelen: ik zie dat er in u nog altoos dat grootsch gemoed te vinden is. Ja! gij zijt een man met echte vaderlandsliefde bezield! Gij zijt weder diezelfde Jan Hyoens, diezelfde onverschrokken held, die zoo kloekmoedig de rechten uwer Gilde verdedigdet!...

HYOENS,

(Vurig, neemt Goossin's hand).

- Goossin! Ja! Dezelfde gedachten, dezelfde gevoelens, welke mij voortijds bezielden, koester ik nòg! - Doch nu moet ik werkloos blijven; *nu* mag ik tot de verheffing mijner broederen, tot de grootmaking onzer Gemeente niet medewerken.

GOOSSIN,

(Verwonderd).

- En wie belet u zulks?...

HYOENS.

- Mijn tegenwoordige toestand, vriend, verbiedt mij iets onzekers te wagen.

(Getroffen).

Mijne moeder is

hier op aarde alleen; *mij* alleen bezit zij om haar eenigen troost, eenigen onderstand te brengen! Zonder mij is zij van alle hulp ontbloot! - Voor háár moet ik leven; alleen voor háár moet ik werken, en de kuiperijen onzes graven met gelatenheid nazien!... En daarbij - gedoog dat ik het u zegge, vriend, alhoewel gij mij misschien bespotten zult, - ik heb nòg iemand, voor wie ik zorg te dragen heb! - Goossin, gij kent haar, - gij weet wie ik bedoel: gij kent de maagd, die mij hare liefde schonk!... Welnu 't is over haar, over mijne teedere Maria, dat ik, in dezen tijd van onlusten en oproer, ook waken moet!

GOOSSIN.

- Zoo! gij zoudt dan het Vaderland aan uwe liefde opofferen?

HYOENS.

- Neen, maar gij zijt toch niet ongevoelig! Begrijpt gij niet wat ik lijden moet, wanneer ik aan deze twee geliefde wezens denk: mijne moeder en mijne verloofde! Ha!...

GOOSSIN.

(Ter zijde).

- En zoo even vernam ik, dat dit meisje dezen nacht werd opgelicht.

HYOENS.

(Aarzelend).

- Wat?... Wat zegt gij, Goossin?... Van wien spreekt gij?

GOOSSIN.

(Verlegen).

- Van hen, Jan,... van mijn duurbaar huisgezin, wiens leven ik ook voor de heilige zaak des Vaderlands te pande stel!

HYOENS.

- O goede vriend, misleid mij toch niet! Drijf toch den spot niet met een' ongelukkige: ik heb u begrepen! Ik lees het op uw gelaat, gij spraakt van haar: van dat meisje, van mijne geliefde!... O! er is iets omgegaan, zeg het mij, - o zeg het mij!

(Poos)

Gij antwoordt niet! Ach! Goossin, laat mij niet langer in dien wreeden twijfel!

GOOSSIN.

- Bedaar u vriend, ik zal het u zeggen; - maar ontvang de tijding met onderwerping. Uwe Maria is u ontnomen; men heeft haar dezen nacht geschaakt, en niemand weet waarheen men ze leidde!...

HYOENS.

(Wanhopig).

- O God! o hemel! het meisje, aan mijne zorgen toevertrouwd, is dan verdwenen!
On-

gelukkige Maria! en ik heb u niet kunnen verdedigen!... Ach!

(Hij valt op eenen stoel en verbergt het gelaat in beide handen).

GOOSSIN.

(Statig).

- Wees kloek; - laat den moed niet zinken de rechtvaardige God verlaat de verdrukten niet!... Uwe geliefde zullen wij te zamen opzoeken, en uit de handen harer beulen verlossen.

HYOENS.

(Mismoedig).

- Te laat! 't Is te laat, Goossin!... Waarom hebben wij dat vuig gebroed, die laffe snoodaards, welke onze eer, ons leven bedreigen, niet al lang uit onze Gemeente verjaagd? O mijne Maria, thans zijt gij in de handen dier verdrukkers gevallen! Gij zucht in de klauwen eens tijgers, die u beleedigen, uitschelden, pijnigen en martelen zal! Ach! hoe angstig wacht gij uw rampzalig lot af! Arm slachtoffer, wat moet gij lijden!... En dit alles zien wij werkloos aan, dat alles laten wij in onze vrije Gemeente gebeuren!...

GOOSSIN.

(Hevig).

- Dat laten wij niet gebeuren! - Onze ambachten, alle voorstanders en trouwe verdedigers onzer oude voorrechten zijn reeds vergaderd, om middelen te beramen. - Zij wachten slechts naar één enkel man; één woord van hem is genoeg om de harten te doen ontvlammen en de verdrukkers te verjagen! - En die man zijt gij!...

HYOENS.

(Springt recht. Vurig)

- Goossin, wat zegt gij?... Is 't waar? O ik verlang zóózeer naar dat oogenblik? - Voor mijn Vaderlanden mijne geliefde strijden! Ha!...

GOOSSIN.

- Ja! het volk wacht slechts op u, vrome deken! Gij zijt de man in wien het al zijn vertrouwen stelt, op wien het met ongeduld het oog gevestigd houdt!

HYOENS.

(Kalm en vastberaden)

- Welaan, het zij zoo! Aan 't hoofd dier edele mannen, dier trouwe broeders, zal ik tegen onze vijanden optrekken! - Ha! Maria, de smaad dien men u aandoet, zal niet

ongestraft blijven! Vandaag nog zal ik u opzoeken en u aan uwe vervolgers ontrukken!... Ha! Gijsbrecht Mathijs, Wouter Van Outrive, laffe

vleiërs! gij moest dan - ik bedrieg mij niet, neen! - gij moest dan de schaking van een weerloos meisje bij al uwe laagheden voegen! -

(Met bitteren spot).

Zóó dacht gij u wellicht over Jan Hyoens te wreken: waarom mij dan niet aangegrepen! waarom mij dan niet overmeesterd en in boeiën geklonken? Ha! misschien vreest gij mij; mogelijks schuwt gij een' man, die zich verdedigen zou! Doch ik, ik zweer u, bij al wat mij heilig en duurbaar is op aarde, ik zweer u, dat ik mijne geliefde zal verlossen, en u om uwe afschuwelijkheden straffen!...

GOOSSIN.

- Jan! mijn dappere vriend! Ik vind u dan terug, gelijk gij vóortijds waart! - Verontwaardigd bij de gedachte aan de verdrukking onzer broeders! Begeesterd bij 't aandenken onzer vorige grootheid, en vol hoop voor onze toekomende vrijheid! Eene heilige zending wacht u... Gij gaat het volk wederom uit zijne vernedering opheffen, en de hinderpalen aan 's lands welvaren: willekeur en geldafpersing, uit den weg ruimen.

HYOENS.

- O ja, voor het welzijn van het volk, voor de onafhankelijkheid onzer vaderstad wil ik àlles opofferen! Noch het smeeken, noch de tranen mijner moeder zouden mij thans kunnen weerhouden! Plicht gebiedt!...

GOOSSIN.

- Dat is edel, dat is grootsch! - Vriend, gij begrijpt uwe zending! - Onverschrokken zult gij aan het hoofd dier moedige vlaamsche burgers vooruitrukken, en van alle kanten zal men u als 's lands verlosser begroeten! - Ha, Lodewijk Van Male, gij denkt reeds de Gentenaren slaven gemaakt te hebben! Gij pocht reeds op uwe eerste voordeelen, op de vernedering, die gij onze stad deedt ondergaan!.. Ha! weet gij dan niet dat er nog vrijheidsminnende harten onder de Gentsche zonen zijn? Weet gij dan niet, dat er nog kloekmoedige mannen bestaan, die uwe macht, uwe grootheid niet schromen?.. Onwaardige vorst! te lang reeds hebt gij met de Vlamingen gespot, vrees voor de toekomst!!

HYOENS.

- Ja, laaghartig mensch! uwe onderdanen hebt gij meermaals met verachting, met smaad bejegend; doch, weldra zal uwe slaafsche regeering een einde nomen!

(In vervoering).

Ja Goossin! alle middelen zullen wij inspannen om de dwingelandij onzes graven te verpletteren, om Vlaanderen weder vrij te maken!

GOOSSIN

(ook met geestdrift).

- Om het land tot zijn' vroegeren trap van welvaart en volksgrootheid te brengen. Welaan, niet meer vertoefd! Moedig vooruit!.. Het volk wacht ons!

(Hij doet een teeken naar buiten. Men hoort in de straat de geroepen:

'Lang leve Hyoens! De vrijheid of de dood!'

HYOENS.

- Duurbare broeders! gij roept mij! Gij vraagt mij de verdrukte Gemeente in hare rechten te herstellen. O edel volk, laat u toch nimmer misleiden, laat u niet van den weg aftrekken, dien gij tot het behoud uwer vrijheden volgen moet!.. Sta mij immer bij, verlaat mij niet: in mij hebt gij een warmen, oprechten voorstander gevonden.

(Nieuw geroep op straat.)

GOOSSIN.

- Kom, Jan, gaan wij die moedige burgers vinden. Niet langer meer geaarzeld! Kom! God zij met ons!

(Hij trekt de middendeur open. Van den Bossche aan 't hoofd van Witte Kaproenen en andere burgers verschijnen).

HYOENS.

- O God! geef ons de kracht om alle gevaar te trotseeren! Verleen ons hulp, opdat wij in onze rechtvaardige onderneming slagen! - Ha! beef! Lodewijk Van Male!... Beef Ghijsbrecht Mathijs!... Het uur der gerechtigheid is daar! En nu, vooruit, mannen! vooruit! - Voor vrijheid en voor recht!

HET VOLK.

- Ja! vooruit!... Voor vrijheid en voor recht!

(Allen af).

1858.

A.C. VANDER CRUYSSEN.

Poezie.

I.
Grafkransje voor de kleine Clara van Hille.

Lieve kleine, waarom scheiden,
Ach! zoo schielijk, zoo gezwind,
Als het bloemeken der weiden,
Opgenomen door den wind?
Als een lichtje, blij verschenen,
In der starren hemelwacht,
Maar in allerhaast verdwenen,
Weggedompeld in den nacht.
Kleine CLARA, onder 't spelen,
Greep een booze slang u aan,
Kwam u lachje en blosje stelen...
't Was met spel en vreugd gedaan!
Ver van 't huis, dat om u rouwde,
Ver van broertje, uw speelgenoot,
Die u kaarten-huisjes bouwde,
Slaapt ge in vreemden kerkhofschoot.(1).
De Oudermin, die *hier* u waakte,
Fladdert u ook *daar* nabij;
't Grafje, waar ze een altaar maakte,
Geurt van bloemen, lief als gij.
Maar, als 't koeltje wiegt en wiegelt;
't Dauwkristal zijn paarlen giet;
't Maantje in zilvren vijvers spiegelt;
En het muschje slaapt in 't riet.
Zijt ge uw' Hemel uitgekomen,
Op de vleuglen van den nacht,
Wen uwe ouders angstig droomen
Van den slag hun toegebracht.
- 'Liefsten, zegt gij, 'k speel hier boven
Met mijn zusterken(2) te gaâr,

(1) Het kindje was frisch en gezond met zijne ouders naar Poperinghe gegaan en is er na korte dagen gestorven.
(2) Clotilde.

Wat de wereld moog' beloven,
Dierbare ouders, laat ons dáár!
Onze broertjes iedren morgen,
Zijn, als wij, uw liefde, uw troost.
Laat uw meisjes in Gods zorgen:
Heel de Hemel viert uw kroost!'

Vrouwe VAN ACKERE geb. DOOLAEGHE.

Dixmude.

II.
Herinnering.
Eene Bloem op het graf mijner zuster.

Bij den ingang van het Kerkhof(1)
is het needrig plekje grond,
Waarin de asch van onz' Hortense
eene heilige rustplaats vond.
En om 't grafkruis, dat ons aantoont
waar de lieve doode ligt,
Hebben wij in diepen weemoed,
't bloementuintjen ingericht,
Juist zooals de duurbre zuster,
toen zij op haar sterfbed lag,
Zelf gevraagd heeft: - uit de bloemen
die ze op aarde 't liefste zag.
Bloemen!... treffend beeld haars levens! -
Lieve bloemen, uw bestaan
Was het hare: - frisch ontluiken,
jeugdig bloeien en... vergaan!...

* * *

In 't plechtig avonduur, wen reeds met dauw bepereld,
De bloemen sluimren om mij heen,
En 't zilvren maanlicht blinkt door 't loof der kerkhof boomen,
Dan zit ik eenzaam nog bij 't duurbaar graf te droomen,
Te droomen aan het schoon verleên.

Zoo zalvend is die droom voor 't bloedend zusterherte!
Want, met haar zoeten englenlach,
Zie ik Hortense's beeld dan voor mijne oogen zweven,
En 't is mij of ik weer geheel ons beider leven
In volle werklijkheid herzag:

(1) Buiten de Heuvelpoort te Gent.

Hoe wij, als kindren, saam in veld en weide speelden,
En ik, als de oudste zuster, toen
Voor 't kleine zusterkijn de madeliefjes plukte
En met een kransje soms haar blonde lokken smukte,
En zij mij loonde met een zoen.

En later, - hoe Hortense ons allen werd een voorbeeld
Van zusterliefde en kindermin,
Hoe zij de lievling was bij vader als bij moeder,
Bij vriend en magen als bij zuster en bij broeder;
- De vreugd van heel ons huisgezin.

Die vreugde was ze ja. - Maar ach, nog was zij even
De jeugd des levens ingegaan,
Of met zijn wreede zeis sloeg reeds de Doodes-engel
Die lieve lentebloem meêdoogloos van haar stengel...
Hortense's stervensdag brak aan.

En in mijn armen, aan mijn berekend zusterherte
Voleindde zij haar levensloop;
Haar eedle ziele vloog naar hooger kringen henen,
En ons bleef niets, helaas! dan op haar graf te weenen,
Niets dan Herinnering en Hoop!

* * *

Troostend is mij die Herinnring,
als een droom, die 't hart verrukt,
Zoet herdenken aan den engel,
die zoo vroeg ons werd ontrukt,
Troostend, ja, is ook die Hoop mij,
als een lichtstar in den nacht. -
Zoete hoop, dat ginds Hortense
in den Hemel op ons wacht.

LEONIE COSYN.

Gent, 1874.

III.
Alleen!

Wanneer ik alleen ben gezeten,
Zoo verre van u, gansch, alleen,
Dan kan ik den stond niet vergeten,
Waarop mij uw beeltnis verscheen.

Dan zweeft me, als een licht uit den hoogen,
Uw open gelaat voor den geest;

Dan zegt mij de glans uwer oogen:
Hoe zoet is die stonde geweest!

Dan galmen uw lied en uw lachjes
Als hemelsch muziek in mijn oor,
Dan voel ik uw handdruk, zoo zachtjes.
Die dringt tot in 't harte mij door.

'k Verneem dan in 's windjes gefluister
Uw naam, die zich mengt aan mijn zucht,
En 't is me of in 't vallende duister
Uw schimme verrijst in de lucht.

Dan meen ik uw stemme te hooren,
Als toen mij uw beeltnis verscheen,
Dan fluistert ge zacht mij in de ooren:
Hier ben ik, ge zijt niet alleen!

JAN BOUCHERIJ.

1874.

IV.
Het liefste liedje dat ik hoor.

Het liefste liedje dat ik hoor
Is 't liedeken van de Min;
Het klinkt zoo helder in mijn oor;
Het koestert mij ziel en zin:
Het klinkt zoo vrij,
Het lacht zoo blij
En dringt mijn harte trillend in:
Het liefste liedje dat ik hoor
Is 't liedeken van de Min.

Een zoete liefjen heb ik niet,
Een lieveken naar mijn zin;
Maar 'k minne toch het lieve lied,
Het liedeken van de Min.

Maar ziet mij eens een meisjen aan,
Een meideken mooi en fijn,
Dan zal ik beter 't lied verstaan; -
Wat zal ik gelukkig zijn!
Het klinkt zoo vrij,
Het lacht zoo blij,
Het dringt mijn harte trillend in;
Het liefste liedje dat ik hoor,
Is 't liedeken van de Min...

THEOPHIEL COOPMAN.

Brussel, 1874.

V.
Juich, mijn lieve!

Juich, mijn lieve! 't wee is henen
Henen met zijn bang gezucht,
Juich! de sombre wolk verdween en
Helder blauw is thans de lucht.
Henen zijn die droeve tijden,
Met verdriet en zielepijn;
Na het lijden komt verblijden,
Na den regen zonnecshijn.

Stormig waren onze dagen,
Bitter was ons beider smart,
En we durfden niemand klagen
't Lijden van ons minnend hart...
Nimmer heb ik u zien vluchten
Voor de stormen woest en koud:
Ach, gij slaaktet liefdezuchten
Als de tortelduif in 't woud.

Soms bij 't zoetste minnekoozen
Staardet gij me droevig aan,
En dan blonk er wel bij poozen
In uw englenoog een traan.
Doch wat diepe zielewonden
Ons de wereld ook mocht slaan,
Tegenspoed noch laster konden
Onze liefde doen vergaan.

Liefde! die ons 't lot deed tarten
's Menschen heil in wel en wee,
Liefde, reine bloem des harten,
Bloei er steeds in zoeten vreê. -
Heên zijn thans die bange tijden
Met verdriet en zielepijn;
Na het lijden komt verblijden,
Na den regen zonneschijn.

JACOB STINISSEN.

Zuijenkerke, 1874.

Geschiedenis der glasschildering voor het volk geschetst, door Herman Druyts. (*Slot.*)

De verdienstelijkste vertegenwoordiger der Fransche Glasschilderkunst te Weenen, was LUSSON van Parijs. Zijne Romaansche medaljons op blauwen grond waren voortreffelijk; in *Gotische* en *Herborenstijl* leverde hij proeven van mindere kunstwaarde. Teekening en kleur schenen ons niet gansch onberispelijk; wat ons echter méér bevreemdt, is dat hij om de kracht zijner schildering te verhoogen, tot het matten der ruiten zijnen toevlucht heeft willen nemen. Dat LUSSON beter kan lijdt geen twijfel. Tijdens de herstellingswerken der *Sainte-Chapelle* te Parijs, werd een algemeene wedstrijd geopend, om door proeven te bewijzen, wie het best in staat zijn zou de oude glasramen in hun oorspronkelijk karakter te herstellen. Na het proefstuk van GÉRENT, werd dat van LUSSON het beste gekeurd, en bij het overlijden des eerstgenoemden werden de voltooiingswerken dan ook aan LUSSON toevertrouwd.

De *Sanguis Martyrum semen vitae* van CLERMONT-FERRAND, aanzien wij enkel als een *tour de force*. Een volledig tafereel op oenige ruiten schilderen, is zeker geene geringe *moeielijkheid* overwinnen; doch wij zien niet graag dat een glasraam als kleur en leven aan een *gobelin* gelijkt.

Door zijn *Vitrail Egyptien* verschafte BERNARD ons het genoegen kennis te maken met de *Egyptische glasschilderkunst (?)*

De *Hieroglyphen* die als een boord de raam omzoomen, zijn door sphinxen, mummies, obelisken en scarabeën met gemmen afgewisseld. De achtergrond van het middenvak vertoont tempels, welker kolommen menschenhoofden, lotusbladeren, valken of sperwerkoppen als kapiteelen dragen, en

op het voorplan, van al die Egyptische pracht omringd, is he portret van eenen heer in zittende houding afgebeeld. - Waarschijnlijk weten de Egyptenaren niet eens welke ongerijmde kunstmoorderijen tegenwoordig in hunnen naam worden gepleegd!

Verder bepaalde zich het getal Fransche glasschilders bij LORIN, CHABIN, ROCHE, BITTERLIN on OTTIN, wier voortbrengselen, ofschoon niet van alle verdienste ontbloot, toch minder belang opleveren.

Ons overzicht van de Duitsche glastafereelen kunnen wij niet beter aanvangen dan met ZETTLER van München. In zijne kunstgewrochten openbaart zich oen ernstig streven naar dekoratieve schildering, iets dat wij, op weinige uitzonderingen na, bij andere zijner Landgenoten vruchteloos hebben weer gezocht. ZETTLER'S groote raam is in drie vakken verdeeld, welke *'s Heilands Geboorte, Dood* en *Hemelvaart* voorstellen. Het omboordsel bevat tien medaljons, met voorstellingen uit Jezus'leven. Jammer dat de figuren wat overdreven lang zijn, en de kleur sommiger ruiten te zwak. Het dient gezegd te worden dat de kunstenaar, zorgvol de doorzichtbaarheid van het glas hooft, geëerbiedigd.

Het aantal ramen die de TYROLER GLASSMALEREI van Innsbruck, volgens kartons van professor KLEIN uitvoerde, hebben eens te meer bewezen dat sommige kunstenaars hun talent naar alle omstandigheden weten te schikken. Zeker is het, dat ook nooit hunne gewrochten den stempel van gezonde opvatting dragen.

De eerste raam in Gotischen stijl is in negen vakken verdeeld on stelt de verschijningen voor die op den dood van Christus volgden. Over teekening en stijl valt niet veel goeds te zeggen, en krachtigen kleurengoed kan men van eenvoudige fabriekruiten niet verwachten.

Kleinere glastafereelen verbeelden; de eene '*de Gedaanteverandering van Christus*,' de andere '*Jezus in den Jordaan*.' De overheerschende kleuren der eerstgenoemde zijn groen en rozekleur; in de andere hebben groen en scharlaken rood de overhand. Meer dan ééne reden deed ons beide ramen

als zijnde voor dezelfde kerk bestemd veronderstellen. Dat in in dit geval bij gebrek aan harmonie van toon het uitwerksel dier gekleurde vensters, op afstand gezien, oneindig zal verschillen, lijdt geen twijfel.

Door een Romaansche en een Renaissanceglasraam heeft ons professor KLEIN bewezen dat het hem geenszins aan oudheidskundige kennissen mangelt. Waarom echter die ramen als uitvoering in geen opzicht van elkander verschillen komt ons onbegrijpelijk voor.

De halfronde vensters die het Oost- en Westportaal van het groote Paleis der Weener-tentoonstelling opluisterden zijn breed aangelegd. In Herborenstijl opgevat, zijn zij in volkomen overeenstemming met het gebouw; jammer dat CARL GEYLING van Weenen, even als de meeste zijner landgenoten, de kleurenkracht in het matten der ruiten meent te moeten zoeken. De blauwe hemel waarop zich zijne zinnebeeldige figuren uitlossen, is met cobaltblauw op lichtblauwe ruiten geschilderd; evenzoo zijn de andere kleuren door bruinen email gestompt. Is zulke bewerking niet eene stelselmatige vernietiging der glaseigenschappen?

Een ander slach van penseeling, dat men ‘glasschildering’ noemt, bestaat hierin: Op eene mat geslepene ruit bootst men bij middel van allerlei onnatuurlijke kleuren de natuur na. Is alles wel gelukt... dan verkrijgt men een tafereel dat als effekt volkomen met een geoliede plaat in kleurendruk gelijk staat. Het eenige onderscheid nogtans is dat eene glasraam oneindig brozer is, en alzoo ten zeerste aan het gevaar van te breken is blootgesteld.

Zoo zag men te Weenen eene door BRÜMER uit Hamburg tentoongestelde *Madona* waarvan slechts enkele fragmenten waren overgebleven; die schade (alhoewel slechts op 300 gulden geschat) is een duidelijk bewijs dat schilderen op groote ruiten een wezentlijken onzin is. Bovendien ondergaan de ruiten door herhaalde inbrandingen der kleuren, eene gedeel telijke ontbinding hunner glas- elementen, wat ze veel van hunne veerkracht doet verliezen.

Van denzelfden aard waren de glastafereelen die *het Sterven*

en *de Kroning der Moedermaagd* voorstellen door MÜLLER, en *Christus in den Olijvenhof* door ED. REDERER; verder eenige naamlooze kopijen naar Murillo, uit de Pinacotheek van München.

In de voortbrengselen van ANTON TERSTL, TÜRCKE, BANISCH, MEYER'S NEFFE en VON DER FORST, scheen ons weinig kunstwaarde aanwezig.

Vermelden wij nog een drietal medaljons van KELLNER uit Wurtemberg: Vooral zijn *St-Sebastiaan* en zijn *Verloren Zoon* zijn echt meesterlijk uitgevoerd. Die kunstjuweeltjes, herinnerden ons de prachtvolle Zwitsersche medaljons van 1584 en 1605, die wij in een der *Kunstpavillons* der Weenertentoonstelling hadden bewonderd.

Wanneer men nagaat, wat de Glasschildering eertijds was en hoe zij tegenwoordig wordt opgevat, dan, ja, is men geneigd aan vele onzer moderne glasschilders te zeggen: 'Gaat bij de Ouden te leer; ziet hoe *zij* de kunst verstonden.'

* * *

Nu dat wij de Glasschildering als *kunst* beoordeeld hebben, willen wij ons eenige woorden over hare toepassing als *kunstnijverheid* veroorloven. Wij bedoelen de hedendaagsche 'Grisailles' of Grijsschilderingen, die enkel uit ornementen op grauwen of gekleurden grond bestaan en uit hoofde hunner eenvoudige en tevens spoedige fabrikatie in het bereik der geringste beurzen worden gesteld. De uitvoeringsmiddelen zijn nagenoeg van den volgenden aard: De matte of half doorschijnbare grond waarop zich de sieraden uitlossen, is ofwel, in het glas geslepen, of wel er door witten email ingebrand. Gansch in den beginne schilderde men de loofwerken er op, doch reeds van in de XVI^{de} eeuw, werd dit eindelijk vervelend werk bij middel van uitgesneden patronen merkelijk verkort. Op onze dagen is men er in gelukt met behulp der drukpers de zwarte omtrekken overtebrengen. Ziehier hoe deze bewerking geschiedt: Vooreerst drukt men met eene daartoe bereide plaat de loofwerken en sieraden op papier, met dit verschil dat de drukinkt, in plaats van lamp- of ivoor-

zwart, een email van dezelfde kleur voor basis heeft. Wanneer men de aldus verkregene print met de gedrukte zijden tegen eene ruit hecht en daarna in den oven plaatst, dan verbrandt het papier en de vetstoffen van den inkt, terwijl zich het email op de ruit vastzet.

Een ander middel dat ons ruim zoo eenvoudig voorkomt berust op het volgende: Eerst wordt de ruit door een zwart email gansch overschilderd en gedroogd, vervolgens legt men er een in koper of zink uitgesneden patroon boven op, en wrijft er met een stijfharigen borstel overheen. De door de plaat beschermde deelen blijven staan; de overige worden weggevaagd en door inbranding met de ruit veréénzelvigd.

Onder de grisailles welke ons om hunne karaktervolle teekening het best bevielen, komen op eersten rang die van HEINRICH BURMEISTER, BITTERLIN en CHABIN. Van den eerstgenoemde zagen wij eene in Moorschen stijl bewerkte grisaille, wier stervormige en dooreen geslingerde figuren, wij niet beter dan bij een kantwerk kunnen vergelijken. Volgens eene oppervlakkige berekening, zou een vierkante meter van zulk venster uit niet minder dan 2500 stukjes glas zijn samengesteld!

* * *

Ofschoon wij wel aan de mogelijkheid gelooven dat enkele glastafereelen aan onze opsporing ontsnapt zijn, toch kunnen wij den lezer verzekeren, dat geen enkele zaal der Wereldtentoonstelling door ons onbezocht is gebleven, en wij met de nauwgezetste zorg het onderzoek hebben gedaan. Uit dit onderzoek is voor ons gebleken, dat, onder opzicht van Glasschildering, de Weenerexpositie van 1873 op verre na zoo belangrijk niet was als die van Parijs in 1867. Wanneer wij in aanmerking nemen dat, door de verbazende uitbreiding die dit kunstvak in de laatste jaren heeft gekregen, het getal deelnemers minstens driemaal zoo groot zijn moest, dan kunnen wij dien staat van zaken aan niets anders dan aan de officieele miskenning toeschrijven, waarvan, zooals wij gezien hebben, de Glasschildering reeds tweemaal het voorwerp is geweest.

- Mochten deze regelen de oogen openen van hen, die zoo ten onrechte jegens deze belangrijke decoratieve kunst onverschillig blijven, dan hadden wij ons doel bereikt.

Thans blijft ons nog eene taak te vervullen die vrij netelig is; doch wij achten het ons ten plicht de wonde te peilen, die tegenwoordig, even als in het tijdvak der *Renaissance*, de Glasschilderkunst dreigt te verkankeren.

Aan *wie* ligt de schuld dat de glasschilder niet altijd de baan volgt die naar de monumentale kunst geleidt? - Aan het volk? - Och neen! Niet al wat kunst is maar wat de zinnen streelt, wordt door het volk dat nog steeds zoo een echt esthetische opleiding mist[1], met geestdrift toegejuicht. - Het volk is dus hoogstens plichtig door onwetendheid. - Maar op diegenen welke als *bevoegd* te boek staan, en worden aangesteld om over dit kunstvak uitspraak te doen, ofschoon zij veelal beter zouden doen *éérst te leeren wat Glasschildering is, en dàn te oordeelen*, op hen rust de verantwoordelijkheid voor al die verbasterde kunstprodukten waarmede onze anders zoo prachtige tempels worden opgepropt! - Aan hèn de schuld, indien eenmaal de Glasschildering terugkeert tot de vergetelheid, waarin zij eene halve eeuw geleden nog gedompeld lag!

* * *

Wanneer wij echter de pogingen nagaan die velerzijds worden aangewend om de Glasschildering binnen de haar eigene perken te brengen, dan mogen wij gerust eene betere toekomst te gemoet zien. Doch indien wij reden hebben ons over den reeds verkregen uitslag te verheugen, zoo hebben wij het nog slechts aan enkele uitstekende kunstgeniën te danken; de groote meerderheid der glasschilders verkeeren daarover nog immer in de grofste dwaling. Niet *de middelen* neen, maar wel een *echte kunstzin* ontbreekt, om die kunst tot haar wezentlijk doel te brengen.

Vóór alles dient dus het jammerlijk vooroordeel te worden uitgeroeid, waardoor nog zoo velen het *middel* voor het *doel* aanzien; men moet tot de overtuiging komen dat de

(1) Over dit belangrijk onderwerp: *Het onderwijs der Kunstgeschiedenis*, heeft prof. Sleeckx van Lier verleden jaar in den *Kunstbode* een uitmuntend artikel gegeven.

Glasschilderkunst een *dekoratief* effekt, en geenszins het nabootsen eener *schilderij* beoogt. Immers in tegenovergesteld geval worstelt men met ongelijke wapenen: eene schilderij wordt bij *weêrkaatsend* en een gekleurde raam bij *dóorvallend* licht beschouwd; ziedaar iets wat maar al te veel uit het oog wordt verloren. '*Vouloir introduire les qualités propres à la peinture opaque dans la peinture translucide*' zegt VIOLLET-LE-DUC '*c'est perdre les qualités précieuses de la peinture translucide sans compensation possible*'(1)

Even groot is het verschil der uitvoeringsmiddelen. Inderdaad, wàt vermogen des schilders juist gepaste kleuren en halve tonen tegen een inbrandvuur, dat... geen kunstgevoel bezit en de kleuren willekeurig wijzigt. Zoo beantwoordt de uitslag dan ook geenszins aan zulk verkeerd streven; wij zijn ten volle overtuigd, dat géén kunstenaar zijnen naam onder eene op doek overgebrachte glasraam zou willen neerschrijven.

Wanneer men de onvergankelijke kleurenpracht bewondert, waarmede de Glasschilderkunst in hare oorspronkelijke eenvoudigheid gepaard ging, dan moet men wel bekennen dat de Ouden hierin waarlijk onze meesters waren. Niet door een groot aantal middelen, maar door het echt kunstgevoel dat hen bezielde, wisten zij, die het glasschilderen te voorschijn riepen, die kunst tot eene schitterende hoogte te brengen.

Zulke grondbeginsels vooruitzetten is overigens slechts de zienswijze deelen van mannen, die in zake van kunst als zeer bevoegd worden erkend. Trouwens, ziehier hoe eenigen dit tijdvak hebben beoordeeld:

VIOLLET-LE-DUC:'*Comme style du dessin applicable à, la peinture sur verre et comme entente de l'effet simultané des couleurs translucides, le XIIe siècle a sur le XIIIe une supériorité incontestable*.' (Dict. de l'Architecture Blz. 380).

CAUMONT: '*Si l'on considère l'effet général, l'harmonie*

(1) *Dict. de l'architecture*, blz. 385.

des teintes et la richesse des couleurs, le bel âge du vitrail c'est le XIIIe siècle.' (Abécédaire d'archéologie. Blz. 615).

LABOULAYE: '*C'est vers la fin de XIIe siècle que la peinture sur verre atteignit peut-être son plus haut degré de perfection*.' (Essai sur l'Art Industriel. (Blz. 235).

BONTEMPS, sprekende van de XIIIe eeuw: '*Nous n'hésitons pas à proclamer que nous les regardons comme l'emportant sur tout ce qui se fit depuis*.' (Guide du Verrier. Blz. 696).

LÉVY, handelende over de XIIIe eeuw: '*Ce qu'il faut surtout admirer, c'est l'entente parfaite du contraste simultané des couleurs, c'est aussi la pensée religieuse, si bien reproduite et si habilement poursuivie par ces pieux et fervents artistes. Les travaux de la peinture sur verre ont, à cette époque, une harmonie et une unité telles que nous n'en trouverons de pareilles dans ancun autre siècle*.' (Hist. de la peinture sur verre. Blz. 80).

Ofschoon bovenaangehaalde schrijvers het niet gansch ééns zijn aangaande de vraag, of het de XIIe, ofwel de XIIIe eeuw is, die men als het schitterendste tijdvak der Glasschilering moet aanzien, toch zijn zij eenparig van gevoelen, dat het verval dezer kunst van het begin der XIVe eeuw dagteekent. Wil dit zeggen, dat wij ons bij slaafsche navolgingen der Ouden moeten bepalen en zooals zij, dikwijls naar dezelfde kartons werken? Zeker niet. Men zij slechts den raad van VIOLET-LE-DUC indachtig: '*Profitez de ce qui s'est fait; faites mieux si vous pouvez, mais n'ignorez pas les chemins déjà parcourus, les résultats déjà obtenus dans le domaine des arts*.'[(1)].

Inderdaad, een enkele blik op de prachtvolle middeneeuwsche tempels, welke de tijd nog gespaard heeft, is voldoende om ons van den rijkdom der gedachten en den verheven kunstzin onzer voorouders te overtuigen. Alles wat tot die tempels behoorde, had zijne bepaalde bestemming; niets was het gevolg eener grillige opvatting. Men vergat niet dat vensters dienen om de kerk te verlichten, daarom eerbiedigde men de doorzichtbaarheid van het glas. Wel hoefden de ruiten niet

(1) *Dictionnaire de l'Architecture*. blz. 386.

regelmatig vereenigd te worden, maar in géén geval toch mocht de duurzaamheid van het venster worden benadeeligd; van daar kleine en dikke ruitjes. Door die mozaïsche behandeling werd de kleur de hoofdzaak, en de teekening als ondergeschikt beschouwd, want men wist dat men nooit, met op eene doorzichtbare zelfstandigheid te schilderen, hetzelfde uitwerksel als van eene schilderij op doek of panneel kan verwachten. '*Vouloir reproduire*,' zegt elders nog voornoemde kunstrechter '*ce qu'on appelle un tableau, c'est-à-dire une peinture dans laquelle on cherche à rendre les effets de la perspective linéaire et de la perspective aérienne, de la lumiére et des ombres avec transition, sur un panneau de couleurs translucides, est une entreprise aussi téméraire que de prétendre rendre les effets des voix humaines avec des instruments à cordes*.'

Alles in den tempelbouw der Ouden moest samenwerken om het godsdienstig gevoel optewekken. Zij vonden dat de doorzichtlijnen die de gedachten verre, zeer verre buiten den tempel voeren, aan dit doel niet beantwoordden, en wisten ze dus zorgvuldig in hunne samenstellingen te vermijden.

Het is maar van het oogenblik af dat nieuwe ontdekkingen de uitvoeringsmiddelen kwamen vergemakkelijken, en de éénheid in tempelbouw en versiering opgehouden had te bestaan, dat wij met het godsdienstig karakter ook de dekoratieve Glasschildering zien vervallen. Wel treft men onder de glastafereelen van het Herborentijdvak echte meesterstukken aan, doch alle gemeenschap van stijl en versierselwijze heeft opgehouden. Wat ons echter méér bevreemdt, is dat zelden die in modischen stijl vervaardigde tempels gekleurde ramen bevatten, terwijl men het er integendeel op gemunt had de ogivale kerken met bastaard-gewrochten te begiftigen.

Wij zijn er zeker verre van alle Glasschildering af te keuren, die niet tot het middeneeuwsche tijdvak behoort, doch het valt niet te ontkennen dat deze laatste op hoogere verdienste dan de hedendaagsche mogen aanspraak maken. Niet krachtdadig genoeg dus, kunnen wij er ons tegen verzetten, als er in eene kerk glasramen worden geplaatst, die rechtstreeks met den

bouwtrant in strijd zijn. Zelfs dan wanneer wij, modernen, geroepen zijn het werk onzer voorvaderen te herstellen, of datgene te volvoeren wat het genie eens kunstenaars heeft ontworpen, dan mag de trots op zulk werk, slechts hierin bestaan: dat men, met geheele terzijdestelling van eigen verbeteringsplannen, zich geheel aan 's meesters inzichten onderwerpt.

Zoo men op onze dagen nog geen rustpunt gevonden heeft, om al de middelen van samenstelling tot één geheel te smelten, en daaruit een nieuwen bouwtrant in 't leven te roepen, dan toch is men door gewetensvolle studie er toe gekomen, de oude bouwstijlen met hun eigentlijk karakter weer te geven.

Een der grootste moeielijkheden is thans overwonnen: men heeft begrepen, dat men van de zelfstandige Nationale Kunst was afgeweken; overal poogt men nu de aandacht op de aan ons land behoorende schoonheden uit de middeneeuwsche kunst te vestigen.- Nu komt het er nog op aan de Glasschildering van alle verbastering te zuiveren en tot hare veredeling meê te werken.

Antwerpen, 1874.

Algemeen overzicht der in het Nederlandsch mogelijke versmaten.

III.
Over eenige Oostersche versmaten en metrische rijmende verzen.

Zooals wij in de voorrede onzer MAKAMEN EN GHAZELEN gezegd hebben, steunt de Arabische metriek op gansch andere gronden dan de onze; de Nieuw-Hebreeuwsche is in hare metrums onnavolgbaar; we zullen er dus over zwijgen.

Anders is het gesteld met den Perzischen versbouw.

Ziehier eenige schema's van *Kassidenen Ghazelen*:

1. ¯ ¯ ˘ | ˘ ¯ ˘ ¯ | ¯ ¯ ˘
   (Antibachius, diiambus, bachius).
   O heilige jeugd, der schoonheid luister!
   Lief bloeiende wangen! Zacht ruischt heden
   't Lied Perzischer dichtren vol eenvoud u, enz.
2. ¯ ¯ ˘ ¯ | ¯ ¯ ˘ ¯ | ¯ ¯ ˘ ¯ | ¯ ¯ ˘ ¯
   (*Viermaal den derde Epitritus*).

Ghazele.

Onheil ontvliedt niemand van ons voorzeker nu, God wil het zoo;
Waak dag en nacht, sluit wel de deur, kijk immer schuw, God wil het zoo;

Hoor! ginder brult heer leeuw, hij komt bloeddorstig, zoekt, riekt zijne prooi:
Hebzuchtig mensch! rijkdom verschaft hoopvol gij u? God wil het zoo:

Straks krast, u de afscheidsraaf, dat hier goudstukken niet meergeldend zijn!
Straks schreeuwt ge luidkeels: help! de doodsklauw grijpt me ruw!
God wil het zoo.

3. ¯ ˘ ¯ ¯ | ¯ ˘ ¯ ¯ | ¯ ˘ ¯ ¯ | ¯ ˘ ¯
   (*Driemaal den tweeden Epitritus, en eenmaal den Creticus*).
   Ho□or i□k so□mti□jds ‘wi□jze□n’ vo□l dri□ft ka□mpe□n, vo□l
   ha□rdne□kki□ghe□id
   Ho□ude□n staa□n: ‘*I□k* we□et he□t be□st, *gi□j* ke□nt e□r ni□et éé□n
   wo□ord va□n!’ O□!
   A□rme□ wi□jshe□id, de□nk i□k, e□erla□ng ko□mt ee□n' zo□tska□p u□
   te□ pa□s! enz.
4. ˘ ˘ ¯ ¯ | ˘ ˘ ¯ ¯ | ˘ ˘ ¯ ¯ | ˘ ˘ ¯ ˘
   (*Driemaalden tweeden Jonicus en eenmaal den derden Paeon*)
   De eerste versvoet wordt dikwijls door eenen bachius (˘ ¯ ¯) of door eenen dalenden spondaeus vervangen.
   Als□ de□ scho□onhe□id e□n de□ jeu□gd sa□me□nge□paa□rd
   schi□tte□re□n, li□eve□,
   Als□ me□iro□ze□n be□dau□wd ge□ure□n e□n 't zo□nli□cht ze□
   be□gli□nste□rt;
   - Ze□g mi□j, i□s he□t ti□jd da□n o□m e□en tre□urli□ed te□
   ve□rzi□nne□n?
5. ¯ ˘ ˘ ¯ | ˘ ¯ ˘ ¯ | ¯ ˘ ˘ ¯ | ˘ ¯ ˘ ¯
   (*De choriambus en de diiambus beurtelings*).

Ghazele.

Vu□l me□ de□ scha□al me□t zo□ete□n wi□jn; stra□ks i□s ze□ lee□g, 't i□s a□lle□s ni□ets,
Kus me den mond, o zoete meid, straks is hij veeg; 't is alles niets.

Blo□eie□nde□ ro□ze□n, na□chte□ga□alli□ede□re□n, sta□rre□nhe□me□lpra□cht; -
- Kent gij den storm? Hij kwam, hij sprak vreeselijk - zweeg; - 't is alles niets, enz

¯ ¯ ¯ | ˘ ¯ ˘ ¯ || ¯ ˘ ˘ ¯ | ˘ ¯ ˘ ¯

(Op dit schema zijn dansliederen voor bayadeeren gedicht; de melodie heeft eene sleepende 6/8 beweging. Een oogslag is voldoende om te bemerken, dat het voorgaande schema zeer weinig verschilt: de eerste versvoet (choriambus) is hier door eenen gelijkgeldenden molossus (¯ ¯ ¯) vervangen).

A□rmba□nd schi□ttre□nd o□nde□r 't ga□as, he□f nu□ de□n slu□ie□r to□on u□ mi□j!
Aanzicht lief als maneglans, hef nu den sluier, toon u mij!
Bloemgeur aâmt uw zoete mond; nelken en rozen, toon ze mij!
Glimlach nog, mijn levenslicht: paarlen en rozen, toon ze mij! enz.

Ook de Indische gedichten bieden ons eene rijke keus.
Wij nemen de volgende schema's uit de HYMNEN DER VÊDAS.

1. □□ □□ □□ □□ | □□ □□ □□ □□ □□□ □□ □□ □□ | ˘ ¯ ˘ ¯

(In deze echt dithyrambische maat mogen de drie eerste viersylbige voeten naar willekeur genomen worden; de laatste vershelft wordt herhaald, doch bij uitzondering vormen twee geheele verzen soms ook eene strophe).

Aan de poëzie.

Gi□j, di□e i□n de□n □ na□cht de□s ti□jds gla□nst,□
He□t ve□rle□de□n □ no□g le□ve□nd ho□udt
□ E□n he□t he□de□n□ o□nste□rfli□jk maa□kt,
Go□dde□li□jk we□ze□n□! Po□ë□zi□e□!
Ee□rbie□dvo□l ho□or□ i□k u□we□ ste□m
M□i□j to□espre□ke□n u□it a□l wa□t i□s!
Ho□ogst□e wa□arhe□id, □ ho□ogs□te wi□jshei□d,
Re□inste□ zu□cht va□n□ de□s me□nsche□n zi□e
Di□e de□n ge□est zi□jn□ sto□fkle□ed a□fne□e□m
E□n he□m o□pvo□ert□ i□n ho□oge□r sfe□er,

Ge□ef me□ kra□cht e□n □ov□e□rtu□iging□
Da□t i□k tro□uw bli□jf□ in□ u□we□n die□nst,
□Da□t ik□ ee□nma□al□ uw□ pri□este□r zi□j! enz.

Ofschoon wij het niet als regel willen stellen, gelooven wij, dat het goed is den diiambus (˘ ¯ ˘ ¯) uit de drie eerste voeten te verbannen.

2. □□ □□ □□ □□ | □□ □□ □□ □□ | ˘ ¯ ˘

(Twee onbestemde viersylbige voeten gevolgd door eenen amphibrachys; geen vaste caesuur.)

Deze maat is min plechtig dan de voorgaande en schijnt beter geschikt voor krijgsgezangen, zegeliederen, enz. b.v.

Ho□e fie□r e□n tro□tsch□ bri□esch□en d□e zw□a□rte□ ro□sse□n!
Ee□n wo□ud la□nse□n □ ko□mt da□ar vo□orwa□arts□, ve□rschri□kli□jk.
Schi□chtwo□lke□n re□g□en□e□n do□od en□ □ve□rni□elin□g;
Zwa□arde□n bli□kse□m□e□n, de□ sla□gd□o□nd□er ra□telt□!

Of:

Wa□ar zij□t ge□ tha□ns,□ da□ppe□re□ he□l□de□nscha□re□n?
In□ he□t sto□f li□gt□ ge□ blo□eddro□nke□n□, ge□ sla□apt nu□?
Kri□jgsk□rete□n e□n□ ge□za□ng va□n ro□em□ ve□rdwe□ne□n;
Sle□chts de□ na□chtwi□nd □be□ge□lei□dt hi□er □uw□ zw□ijge□n! enz.

3. Eene elegie levert ons het volgende bewonderenswaardige schema:

¯ ¯ ˘ | ¯ ˘ || ˘ || ˘ ¯ | ˘ ˘ ¯ | ˘ ¯ □˘

De caesuur verspringt; zij valt óf achter den dactylus, óf achter de voorlaatste sylbe van dezen voet: het verplaatsen van deze ééne sylbe geeft een gansch ander karakter aan het vers; want hierdoor ontstaat daar eene anapaestische beweging, die eene ongewone hevigheid bijzet en de uitdrukking van diepe smart in de zachttreurende elegie uitnemend te stade komt:

Voorb. 1. We□g blo□eme□n, vo□ge□le□n□! mi□jn ha□rt i□s me□t le□ed be□va□nge□
Do□e we□g di□e pa□re□le□n□! ik wil mij in rouwe hullen!
Ach laat mij jammere□n, en zwijg, die mij poogt te troosten:
O□ zu□ste□r, zu□ste□r□! i□s he□t wa□ar? i□k be□ste□rf he□t ze□ke□r! enz.
Voorb. 2. Wa□nho□pi□g kla□mp i□k m□ij□ no□g va□st a□an de□n bo□ord de□s a□fgro□□nds.
Stom staar ik neder□ in het graf: ik verga van twijfel;
Neen, neen, 't is logen!□ het en kan, het en mag niet waar zijn!
Houdt op gij mannen! gij begraaft mij! Ach, lieve, spreek, o! enze

Wij eindigen met het schema te geven van het INDISCHE HELDENVERS (*Slôka-maat*).

□□ □□ □□ □□ | ˘ ¯ ¯ ˘ || □□ □□ □□ | ˘ ¯ ˘ □□

(De eerste en derde voeten zijn onbestemd zooals in de hiervoren opgegevone Vêdas-hymnen; echter mag er noch de *antispastus* (˘ ¯ ¯ ˘) noch de diiambus (˘ ¯ ˘ ¯) noch de tweede paeon (˘ ¯ ˘ ˘) in voorkomen, want deze zijn bestendig in de twee andere voeten.

Het is klaar dat de *Slôka* rechtstreeks afstamt van den ouderen hymnonvorm. De kolossale heldendichten, welke in de Indische litteratuur bestaan, zijn in strophen geschreven van vier halfverzen, en het is eigenlijk deze strophe, die den naam van *sloka* draagt. Ziehier een voorbeeld van deze maat, zoo rijk, verscheiden en grootsch als de gewrochten zelven, waartoe zij is aangewend.

Al□s d□e mo□rg□enbe□ve□lhe□bb□er□ he□t sa□ffra□anvla□g o□ntplo□oi□en de□ed
E□n de□ ro□zi□ge□ wo□lkte□nte□n □ o□psla□ge□n i□n he□t he□me□lve□ld,
Sto□nd re□eds, vo□orzi□chti□g ro□ndsta□re□nd, □do□or de□ va□algra□uw□e sche□m□eri□ng
Bo□re□nd me□t zi□jne□ vu□urbli□kke□n□, de□ ve□rva□arl□ijke□ ka□mpe□r da□ar.
Na□ast he□m tra□de□n de□ ve□ldhe□ere□n□ vo□l e□erbi□ed sti□l e□n lu□iste□rde□n;
Hu□nne□ zw□aarde□n al□leen□ spra□ke□n, □kne□rse□nd van□ ong□e□dul□di□ghe□id.

Plo□tse□li□ng kw□ame□n aa□nru□kke□n □woe□ste□ stri□jde□rs, bi□j du□ize□nde□n,
Zij□ ve□rhi□eve□n de□ kri□jgsva□ne□n □ ho□ogmo□edi□g ro□epe□nd; ko□mt ma□ar u□it!
Als□ de□ ko□nin□g d□it za□g, lo□ech hi□j:□ ‘Z□ade□l mi□jn ro□s e□n bre□ng he□t hie□r:
Mi□jne□n he□ngst hi□er, de□n sto□rmsnu□ive□r,□ di□e de□n bli□kse□m i□n de o□oge□n dra□agt!’
En□ i□n schu□im z□ijn g□ebi□t kna□uwe□nd, □bre□ed sta□art en□ ma□ne□n o□pe□nsla□and
Gla□nse□nde□r da□n de□ pa□uwve□re□n,□ na□de□rt he□t di□er de□n o□ppe□rhe□ld.
En□ de□ ge□te□rgde□ le□euw spri□ngt□ er□ gri□mm□ig o□p, da□t he□t di□ep ve□rschr□ikt
Ne□erbu□igt, si□dde□rt, to□t spo□orsl□age□n□ 't o□pzwe□epe□n, e□n he□t sne□l ve□rdwi□jnt.
I□n he□t sto□f zi□jne□r ho□efsla□ge□n□ wa□rre□lt de□ di□chte□ ru□ite□rscha□ar
He□m na□, wi□ld i□jlen□d, ste□eds wi□lde□r □voo□ru□it, e□n o□p de□n vij□an□d to□e enz.

- Men mag reeds al de metrische maten, welke wij in het tweede hoofdstuk behandelden, grondig bestudeerd en doorgewerkt hebben, eer men aan de Oostersche maten en bijzonderlijk aan de Slôka zijne krachten beproeve.

Nu gaan wij ons nog eenige stonden bezig houden met metrische rijmende verzen.

Vooraf diene gezegd dat de poging om de metrische verzen der classieken te doen rijmen slecht is uitgevallen; de harmonie dezer verzen is van hoogere orde, en berust op geheel andere gronden dan op den gelijkklank der eindwoorden.

De Ghazelen zijn rijmende verzen bij uitmuntendheid; het rijm is er, als vorm, de hoofdzaak; van daar dat het geoorloofd is alle maten er in te gebruiken; doch om deze reden ook kan een samengesteld metrum hier niet als eenen verheveneren vorm beschouwd worden; het is enkel eene verfijning, die bestemd is om door den eigenaardiger! rhythmus de rijmenharmonie lieflijker te doen klinken; gebeurd dat niet, dan is het aanwenden van metrische vormen in

de Ghazelen volstrekt nutteloos en ja, schadelijk en verwerpelijk.

In eenige onzer proeven van Perzische dichtvormen komen reeds streng metrische Ghazelen voor; wij kunnen nog de volgende aanhalen uit onzen bundel *Oostersche poëzie*:

A. ˘¯˘¯|˘˘¯|˘˘¯˘|˘¯

(*Diiambus anapoestus, derde poeon, jambus*.)
Vooruit, vooruit, nu het woord is gesproken, vooruit!
Des roemes machtige spoor heeft gestoken vooruit!

De lente is daar, in den harte des jonglings is thans
Op eens de roze der zangen ontloken, vooruit! enz.

B. ¯˘|˘¯˘□¯˘˘¯

(*Jambus, amphibrachys, choriambus*).
De wolken waaien boven ons hoofd,
Daar krassen kraaien boven ons hoofd.

Want zie! bestendig komt een geraamt
De zeisen zwaaien boven ons hoofd, enz.

C. ¯˘|¯¯|¯˘|˘¯˘¯

Eene roos, halt open, met dauw bevracht,
Zag ik eens frisch kleuren in eenzaamheid, enz.

D. ˘¯˘¯˘˘¯˘¯(˘)

O hadde kommer tot dooden macht,
Dit hart moest doodelijk hij doorboren, enz

E. ¯¯˘¯¯˘¯˘¯˘¯[˘˘˘]

Ach, grijs en grauwe maakt ons, ja, de tijd, de gruwelike!
Vertrouw dij niet op hem; - hij lacht een oogenblik
En gromt en grimt en grijnst den anderen, de afschuwelike!

Kropt dij de dorre brok der smerte, de onverduwelike,
Denk: de eerste mensch kreeg tranen mee te zijnen huwelike!

De meeste liederen onzer oudere dichters zijn klaarblijkelijk naar een vast schema (eene melodie) gedicht, en zij munten dikwijls uit door eene zuiverheid van vorm, die

ons te meer verwondert wanneer wij weten hoe verre de studie der prosodia nog achter was.

Nemen wij eenige voorbeelden:

1. Starter. *Aanspraak aan 't gezelschap.*

Jeugdige nimfen, die 't boer ten bemint,
Vroolijke harten, hoe mag het toch komen
Dat men, in plaats van zingen, begint
Stil en hoe langer hoe meer te droomen!
Is de geneuchte dan zoo besnoeid,
En uit uw jeugdige harten geroeid
Dat die niet weder en bloeit?

De vergelijking met de andere strophen geelt den volgenden uitslag:

Voor de vier eerste verzen zien wij eenen dactylus (zelden met eenen voorslag) gevolgd dan twee andere dactylen, waarvan éénen door eenen trochaeus mag vervangen worden; de laatste voet is een trochaeus, die voor het staande rijm afgeknot wordt. Het schema is dus:

De drie laatste verzen leveren het volgende:

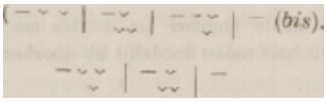

Wanneer nu de dichter zorg draagt van *zware*[1] trochaeen in de plaats der dactylen te stellen, b.v. *plaats van, veel te*, enz. zooals Starter het hier overal gedaan

(1) Het onderscheid tusschen zware en lichte voeten is nog niet algemeen erkend: ik bedoel hierdoor *zulke* voeten waarvan de *lange* sylbe op *twee* of *meer* noten kan gerekt worden, zonder dat de uitspraak er door lijdt: zoo zijn b.v. al de lange, welke eenen *langen klank* hebben; doch niet alleen deze worden onder de *zware* voeten gerangschikt; dan het is hier de plaats niet er over verder uit te weiden.

heeft, en wanneer de voorslag, die hier soms verschijnt *zeer licht* aangegeven wordt, zal hier eene melodie ontstaan die uitnemend zoetvloeiend is.

Starters *Friesche Lusthof* bevat vele zulke pareltjes, welker schemadoor vergelijking gemakkelijk vast te stellen is.

2. Brederode.

't Zonnetje steekt zijn hoofdjen op,
En beslaat der bergen top,
Met zijn lichtjes:
Wat gezichtjes
Wat verschietjes verre en flauw.
Dommelt er tusschen 't grauw en blauw,

De vergelijking met de anderen strophen geeft.:

⏑⏑⏑⏑⏑
⏑⏑⏑⏑⏑
⏑⏑⏑
⏑⏑⏑
⏑⏑⏑⏑⏑
⏑⏑⏑⏑⏑

De drie laatste strophen echter wijken af; Bredero heeft te zeer met het rijm willen spelen.

3. Hooft's *Granida* bevat een lied:

‘Windeken daar het bosch af drilt.’

Dat gansch zuiver naar het bovenstaande schema is gedicht.

In den *Geeraart Van Velzen* treffen wij eenen treurzang met het volgende schema aan, welks statige gang zeer merkwaardig is:

⏑⏑⏑ □ ⏑⏑⏑ (quater).
⏑⏑⏑

Ziehier de eerste strophe:

Hij is verscheien: heft nu aan te schreien
Jongen en grijzen, droefheid wilt bewijzen
Kleeren verscheuren; geeft u op tot treuren
d'Hollandsche hoogheid met beloken oog leit
Deerlijk verslagen.

Het vierde vers alleen is *metrisch* gebrekkig. Wij hebben

hooger gezegd dat het berijmen van echt metrische verzen gansch verkeerd is; hier doet zich juist het tegenovergestelde geval voor: indien wij uit dezen treurzang de rijmen wegnemen ontstond er eene wondere eentonigheid: b.v.

> Hij is gestorven, heeft nu aan te schreien
> Jongen en ouden, droefheid wilt bewijzen
> Kleeren verscheuren geeft u op tot klagen enz.

De oorzaak van dit verschijnsel springt in het oog: de symetrie der rijmen brengt eene symetrie van vershelfteindvoeten mede, die alle beweging verspert, de aandacht op die eindsylben roept en het oor onvoldaan laat, als het rijm dien klank niet weêrgalmt.

Ook in Hooft's minneliederen vindt men eenen schat van eigenaardige maten; jammer dat velen dezer zangen zoo onvolmaakt zyn onder het opzicht der prosodia; zoo's mans bekendheid met de italiaansche muze hem zekerlijk voor het jambisch getiktak deed afkeerig zijn, was langs den anderen kant de *sylbentelling* in onze taal niet voldoende om een vers welluidend te maken en konden de regels naar welke de italiaansche verzen gebouwd zijn, bij ons niet toegepast worden tenzij na eene diepgrondige prosodische studie, die toenmaals nog weinig gevorderd was.

Het is ons onmogelijk ons opstel uit te breiden over den millioenverscheidenen vorm des lieds; dit is overigens nutteloos: wie liefde heeft voor de kunst zal zich wel de moeite getroosten de verschillende strophen eens ouden lieds te scandeeren en er een vast schema uit op te maken. Wij willen echter nog één schema mededeelen: het is dit van een lied dat ons uit de middeleeuwen deerlijk gehavend is overgebleven:

¯˘¯˘||¯˘¯˘||˘¯˘¯˘¯ (bis).
¯˘¯˘¯˘¯||¯˘˘¯˘||¯˘¯˘¯˘¯.

> Nu is gekomen
> In mijn herte
> Der liefde diepe tooverkracht.
> Teedere droomen,
> Zoete smerte

Gij laat me rusten dag noch nacht.
Waar ik ga of waar ik sta,
Mijne beminde,
Immer volgt uw beeld mij na.

Wilden wij anderzijds de liedermaten als liedervormen beschouwen, dan zouden wij op het veld der rijmschakeering en op den periodenbouw te recht komen en dat valt niet in ons plan.

Wij zullen ons dus bepalen met vastte stellen dat de liedervorm eerst dan zijne volmaaktheid nabij komt, wanneer al de strophen metrisch juist aan het schema der melodie beantwoorden. Er wordt ja, nog veel meer vereischt, maar *dit* moet *hier* niet besproken worden. Is een lied gedicht zonder bekende melodie, dan is wederom de volkomene gelijkheid van schema voor al de strophen zeer wenschelijk. Wij weten zeer wel dat onze huidige toondichters er niet tegen opzien, de melodie voor elke strophe te veranderen; maar wij weten ook dat liederen met dergelijke muziek hoogst zelden volksch zullen worden. Een lied, dat van buiten gezongen, zonder begeleiding, enkel met een refereintje of een slotkoor opgesierd, in huisgezinnen of gezelschappen klinkt, behoeft eene zelfde, gansch eigenaardige melodie voor al de strophen: zulke melodie is stellig geen gering te achten kunstwerk; de schepper ervan moet bij de schoone gave van uitdrukking een fijn gevoel van poëzie hebben om er in te gelukken.

Wij gaan hier ons overzicht sluiten: moge de lezing ervan voor gevolg hebben, dat onze versbouw in het algemeen met meer zorg beoefend worde!

Wij drukken op dit punt omdat wij met spijt eene zekere neiging tot vormloosheid bij onze jongere dichters zien veld winnen; onder voorwendsel van: meer vrijheid in de maat, meer zwier, meer kracht, en meer andere dingen. Die vrije maat slaat allengs over in hol gerammel, die zwier wordt woestheid, die kracht wordt bombast. Zoo iets brengt ons regelrecht niet tot verbetering, maar tot verbastering. Het is door den eerbied voor de eigenschappen der taal, door de gewetensvolle studie, - (eene zekere blijk van liefde tot de kunst!) - dat de litteratuur in waarde klimt.

Nog nooit is er zooveel gedicht en gezongen ter eere onzer moedertaal; het ware te wenschen dat er ook wat gestudeerd en gewerkt werde om door rijpe lettervruchten die moedertaal in al hare pracht te doen schitteren.

Wanneer de dichter met ernstige belangstelling en groote nauwgezetheid de poëtische kunst bestudeerd heeft, kan hij iets voortbrengen dat blijft: *dan* mag hij van zijn werk zeggen:

> 't Staat nu daar, mijn gewrocht, eeuwiger dan 't metaal!

Wien de moed ontbreekt om de geheimen der dicht*kunst* te speuren, kan zich laten voorstaan dat hij dichter is; maar hij bedriegt zich.

J.A. VAN DROOGENBROECK.

Drukfeilen.

Blz. 502 regel 4 van boven: het ˇ van; '*hoon*de *ik*' valt weg. Regel 5 van onder: boven '*lang*' moet een - staan. Blz. 506, het schema van den *afgeknotten trimeter* is aldus te veranderen:
ˇ□-ˇ-|ˇ□□-ˇ□-ˇ-. Blz.509, van onder; '*Speelt ze te midden*,' enz.

De Tentoonstelling van Beeldende Kunsten te Gent. - 1874. -

Vierde artikel (Slot).

H. Wulfaert, - Stallaert, - L. Philippet, - Van den Bergh, - C. Verlat, - A. Verwee, - E. De Pratere, - J. Stobbaerts, - Buitenlandsche schilders. - Beeldhouwers: P. De Vigne, - Van Biesbroeck, - Van der Linden, - J. Pecher, - Fabri, - De Plyn, - K. De Kesel, - J. Willems, - A. Peeters, - L. Mignon, - H. De Brucq, - Wante, enz.

Ofschoon op dit oogenblik reeds het Gentsch Salon gesloten is, toch meenen wij de rest onzer nota's te moeten benuttigen,

en in een laatste artikel enkele door ons nog niet besprokene kunstvakken in overzicht te nemen.

Op Historisch gebied waren de schilderijen van wezentlijke verdienste vrij zeldzaam. Behalve de werken der heeren De Vriendt, Sunaert en Lebrun, reeds vroeger vermeld, troffen wij eene '*Beatrix Cenci*' van H. WULFAERT aan. In de opvatting ligt veel goeds; doch in de uitvoering heerscht gemis aan leven en bezieling. Ook de overige tafereelen van dien schilder gaan aan dat euvel mank. Zijne figuren zijn te stijl, ze *poseeren* te veel. - Tot de Historieschildering (of althans tot het. Historisch Genre) behooren mede STALLAERT's beruchte '*Kelder van Diomeed*' een drama, dat met veel talent, maar weinig waarheid is op 't doek gebracht, en verder eene groote schilderij van PHILIPPET, vooral opmerkelijk als kleur en groepeering. Op eenige schreden vandaar vestigde eene half met rouwfloers omhulde immortellenkroon onze aandacht op een goed tafereel van wijlen A. VAN DEN BERGH, wiens vroegtijdig afsterven wij in een vorig nummer van ons tijdschrift hebben vermeld.

In zake van Dierenschildering komt de palm toe, aan M.C. VERLAT, die ons andermaal eene kudde schapen voorstelt zooals hij alleen ze schilderen kan. Hoe meer en hoe aandachtiger men dit tafereel beschouwt, hoe sterker de begoocheling wordt. Ziedaar schapen, waarvan men met recht zeggen mag: 'ze leven op het doek.' - Veel genoegen deden ook de heeren A. VERWEE en E. DE PRATERE, met hunne flink gepenseelde paarden. De heer Jan STOBBAERTS toonde zich andermaal een meester in het hondenschilderen. Zijne teekening laat nog al veel te wenschen over.

***

Thans een woord over de buitenlandsche schilders.

Noord-Nederland was te Gent door een aantal zijner meestbegaafde kunstenaars vertegenwoordigd. Wij hoeven slechts te wijzen op de twee prachtige zeegezichten des heeren MESDAG uit den Haag. Beide behooren tot de puikstukken der gansche Expositie. Een gezond realism, waarin tevens de grootsche

poëzie der zee treffend doorstraalt, kenmerkt zijne gewrochten. - Ook in het Landschap hebben onze Noorderbroeders ditmaal vele en vrij verdienstelijke proeven geleverd. '*Aan de trekvaart te Leiden*' van TH. DE BOCK en een '*Zicht te Zutphen*' van VERVEER, bezitten meer dan gewone hoedanigheden. Verders muntten nog als landschapschilders uit, MM. Baron VAN PALLANDT;. J.J. DESTRÉE, J.O. HAUS, VAN GORCUM, DE VOGEL en de beide HUYGHENS. In verschillige andere vakken: MM. STORTEBEKER, wiens '*Doode Vogels*' de toets van een uitstekenden colorist verraden, H. KOEKOEK en C. KANNEMANS twee voortreffelijke marineschilders, Mej. MOLIJN en TH. HANRATH.

Ook het even kunstlievende Duitschland heeft weer een aanzienlijk deel aan deze Vlaamsche tentoonstelling genomen. Inzonderheid de bekende 'School van Dusseldorff' droeg veel daartoe bij. - In het Genre bemerkten wij vooral: '*De Wildstroopers*' van W. SIMMLER: stout gewaagd, maar goed geslaagd, - '*Moederheil*' van Carl HUBNER, - '*Op de Bleekerij*' een eigenaardig middeleeuwsch tafereeltje, - '*Dankbaarheid*' van Prof. KRETZSCHMER, een allerliefst tooneeltje uit het kinderleven, - en de '*Loreley*' van Prof. STEINBRUCK, waarvoor de schilder met zeer goeden uitslag het bekend gedicht van Heinrich Heine heeft gevolgd. Keurige landschappen leverden de heeren: W. BODE, A. BECKER, BERNARDI, Mej. BUDINGSKI en KLEIN.

Onder de Fransche schilders kwamen op den vóórrang: MM. CAROLUS-DURAN, die ook als beeldhouwer optrad, FEYEN-PERRIN, J.B. COROT. Eug. PETIT, G. DORÉ, J. LEFÈVRE, Eug. BELLANGÉ, RICHTER, enz.

Uit Zweden bewonderden wij een overheerlijk *Winterzicht* van L. MUNTHE, een echt meesterstuk. Niet onbelangrijke tafereelen hadden er de dames NORDLANDER en ZETTERSTROM.

Engeland had betrekkelijk weinig ingezonden. Alles bepaalde zich bij een half dozijn stukken, die zich dan nog niet ver boven 't middelmatige verhieven. Noemen wij enkel de heeren J. BERTRAND, NETLESHIP, en Tony DURY, welke

laatste een geestige schets uit het politiek volksleven in Engeland leverde.

De verdienstelijkste vertegenwoordiger der Italiaansche schilderkunst was, volgens ons, de heer Ant. ROTTA. '*De Goochelaar en zijne vrienden*' is een pereltje. Ook de heeren PITTARA, MARIANI, Ridder PUCINELLI en INNOCENTI deden zich als goede genreschilders voor.

***

Onze Nationale Beeldhouwkunst bekleedde een waardigen rang. En wat wij met bijzonder genoegen aanstippen, is *dat* naast de oudere artisten - zooals de hoeren P. DE VIGNE en VAN BIESBROECK, van Gent, VAN DER LINDEN, van Leuven, J. PECHER en DE PLYN, van Antwerpen, die allen hunnen kunstroem hebben gehandhaafd, - ook de jongere thans in betrekkelijk groot getal waren opgekomen.

Aan 't hoofd dezer jonge schaar bevond zich, naar ons inzien, de heer DE KESEL, een oud-leerling der akademie van Gent. Een werk van veel verdienste is zijn portret van M. Dossche. Breed uitgevoerd, vol karakter en van eene verrassende gelijkenis. Het bas-relief: '*het Oordeel van Salomo*' is een indrukwekkend gewrocht. Opvatting, samenstelling en modeleering zijn evenzeer te roemen. De typeering enkeler personnages scheen ons niet gansch van overdrijving vrij. Dit gebrek wist de heer De Kesel zeer goed te vermijden in zijn '*Na het Bad*'. In dit welgelukt vrouwenfiguur merken wij overigens oen zeer loffelijk streven naar oorspronkelijkheid op. - Liever dan zich bij eene loutere nabootsing der oude klassieke vormen te bepalen, heeft de jonge artist er zich blijkbaar op toegelegd aan zijn beeld een oprecht 'vlaamsch' karakter te geven. '*Na het Bad*' is voor eene aanzienlijke som door een Belgischen liefhebber aangekocht geworden. Indien de heer De Kesel derwijze in studie en oefening blijft voortgaan, zal hij het eenmaal verre inde beitelkunst brengen.

Tot de beeldhouwerken die we gunstig hebben aangeteekend behooren verder: '*De droom van den sater*' door Jos. WILLEMS (Mechelen), '*Spotter*' door A. PEETERS (Antwerpen),

'*Ragazzi Israëlita*' bronzen standbeeld, door L. MIGNON (Luik), het borstbeeld van wijlen Dr. Snellaert door IS DE BRUCQ (Gent) en dat van Prof. Laurent door J. WANTE (id.)

Wij mogen dit overzicht van het Gentsch Kunstsalon niet sluiten zonder melding te maken van de in de Bovenzaal tentoonstelde Sterkwaterplaten, Waterverfschilderingen, Gravuren, Teekeningen, enz. In die verschilligen vakken kwamen min of meer merkwaardige bijdragen voor van de heeren: Jos. DIRKS (Antwerpen) H. SEGERS (id.) A.M. OOMEN (id.) Mevr ROLIN JACQUEMYNS (Gent) LENAIN (Bergen) Edm. BUISSERET (Brussel) en G. BIOT (id.)

Als een doorslaand bewijs van de hooge belangstelling die de Gentsche expositie heeft opgewekt - ondanks de tegenkanting der fransche pers uit het centraliseerende Brussel, - zij hier ten slotte aangestipt dat de totale som der verkochte kunstwerken tot meer dan 300,000 frs. beloopt.

A.J. COSYN.

Nederlandsch tooneel.
Antwerpen.
15 *November* - 14 *December*.

Opgevoerde stukken[1]**: *Baas Kimpe* (5 bedr.) oorspronkelijk drama; *Maria van Burgondië* (4 bedr.) oorspr. zangspel; *Twee Broeders* (1 b.) oorspr. tooneelspel; *Een man te trouwen* (1 b.) oorspr. blijspel; - *Ben-Leïl* (8 taf.); *De Koopman van Antwerpen* (6 bed.); *De Voddenraper* (9 taf.) vertaalde dramas, - *Kanonnenvleesch* (3 b.) *Blinde Valeria* (3 b.) *De Nieuwjaarsnacht* (1 bed.) vert. tooneelspelen; - *Klaveren vrouw* (1 bed.); *De liefde van* 3 *pompiers* (1 bed.); *Engeltje de Koewachtster* (1 b.); *Remedie tegen de Schoonmoeders* (1 b.); 99 *beesten en één boer* (1 bed.) vert. blijspelen.**

Bij de eerste opvoering van '*Ben-Leïl*, de *Zoon van den Nacht*' (op 18 nov. jl.) was het feest in onzen Nederlandschen Schouwburg, - niet ter wille van Sejour's berucht melodrama, neen, maar wel ter gelegenheid van Mevr. VERSTRAETEN'S 25jarig Jubilé, dat dien avond op schitterende wijze werd ge-

(1) Met weglating van de heropgevoerde, die reeds in onze vorige lijst opgegeven zijn.

vierd. Reeds hebben onze confraters der dagbladpers de bijzonderheden over het Zilveren Jubelfeest dezer geliefde kunstenares omstandig genoeg medegedeeld. Bepalen wij ons dus met te zeggen dat die hoogst verdiende eerbetooging het kunstminnende Antwerpen overwaardig is geweest: kostbare geschenken, ontelbare bloemtuilen, prachtkronen, lauwerkransen, redevoeringen, gelegenheidsverzen, niets ontbrak, en allerminst de sympathieke toejuichingen van een zeer talrijk publiek.

'*Ben-Leïl*' is een groot spectakelstuk van de Porte-St-Martin, maar toch van meer bevredigende gehalte dan de akelige *Londensche Bandieten, Kinderroofsters, Voddenrapers*, enz. Tooneelkundig schoon zelfs mag het tooneel der 'Twee moeders' worden genoemd, waarin Mej. BEERSMANS (*Julia Favelli*) ons een nieuw bewijs gaf van haar schitterend talent. Mevr. VERSTRATEN stond haar als *Ghebel* goed ter zijde, ofschoon deze hatelijke rol eigentlijk weinig in haar vak valt en der gevierde heldin van het feest nu nog minder paste. De belangwekkende titelrol werd door den heer CORYN goed begrepen, maar niet overal met de voreischte dramatische kracht weêrgegeven. In de slotscène b.v. waar de 'Zoon van den Nacht' zijne moeder terugvindt, wier gemis hij gedurende gansch zijn veelbewogenen levensloop zoo innig heeft betreurd, was M. CORYN'S spel bepaald te koel. In enkele andere tooneelen, had hij echter zeer goede oogenblikken. De overige rollen werden op voldoende, maar niet op uitstekende wijze vervuld. In den samenhang heerschte bij de eerste voorstelling nog al eenige hapering; bij latere opvoeringen schenen ons de spelers vaster in hunne rollen. Tooneelschikking en costumeering waren goed verzorgd. Het tafereel der 'korvet in volle zee', dat als handeling onbeduidend, maar schoon is onder sceniek opzicht, miste evenwel iets van het beoogde effekt, daar het mechanisch toestel,waarop het schip zich beweegt, gedeeltelijk in de golven zichtbaar was. Ook ware 't uitwerksel o.i. gunstiger geweest, indien men voor dit zeegezicht wat meer ruimte a a n 't tooneel gegeven had.

Een volksdrama, dat goed in den smaak viel, is '*Baas Kimpe*'

van Van Peene, dank vooral aan den heer L. DAENENS, die van den hoofdpersoon een wezentlijken type had gemaakt. Op uitstekende wijze wist hij in zijn keurig spel het komische aan het ernstige te verbinden. Ook Mej. VERSTRAETEN en M. LEMMENS, waren goed op hunne plaats. Aangaande het stuk zelven, zijn wij van meening dat Van Peene er wel betere heeft geschreven. Er komen ongetwijfeld schoone toestanden in voor - het laatste bedrijf o.a. is waariijk roerend, - maar noch de opvatting, noch de bewerking schijnen ons van gebreken vrij. De handeling is boeiend, maar berust wel eens op schier onaanneembare kunstmiddeltjes. Kortom de 'intrigue' is hier en daar wat de Franschen noemen 'cousue de fil blanc.'

Niet zonder genoegen herzagen wij de '*Twee Broeders*' van Em. Rosseels, door de heeren DRIESSENS en DIRCKX goed vertolkt. In al de werken van dien vruchtbaren tooneelschrijver, die steeds van gewetensvolle karakterstudie blijk geeft, kennen we geen twee beter geslaagde typen dan deze oprecht broederlievende 'ouwkens.' Minder gelukkig was de heer Rosseels wat de grondgedachte betreft, die in dit flink geschreven stukje de geheele handeling beheerscht. Deze komt zoo niet onmogelijk, dan toch zeer onwaarschijnlijk voor. Maar, zooals een dichter zegt: *Le vrai peut quelquefois n'être pas vraisemblable*.

Met dezelfde elementen als verleden jaar - wat betere 'mise en scêne' natuurlijk, alsook eenige versterking van 't orkest - werd met veel bijval '*Maria van Burgondie*' van Miry heropgevoerde Mej. BEERSMANS vervulde de rol der vorstin *Maria* op echt vorstelijke wijze, en zij zong volgens ons beter dan ooit. Ook Mevr. VERSTRAETEN (*Geertruy*), M. HENDRICKX (*Otbert*) en M. CORYN (*Ollivier*) droegen veel tot het welgelukken van dit historisch zangspel bij. Ziedaar dus het eerste der beloofde vaderlandsche stukken. Goed zoo! Hopen wij dat het bij een zoo goed begin niet blijven zal.

In zake van oorspronkelijke stukken kregen we verder nog het bekend blijspel '*Een man te trouwen*' te zien. Dlt brengt het getal op *vier*, althans binst de afgeloopen maand. Zeker wel wat *weinig*, in een nieuwen kunsttempel aan het Nationaal

tooneel opgericht. Ook wat het Buitenland goeds oplevert is ons natuurlijk immer welkom - stukken als '*Blinde Valeria*' en '*De Nieuwjaarsnacht*' b.v. hooren overal te huis - doch wat men in 't belang der nederlandsche tooneellitteratuur met recht vorderen mag, is dat ook onze eigene schrijvers gelegenheid vinden, om hunne beste voortbrengselen aan 't oordeel hunner land- of taalgenooten te onderwerpen. Waartoe anders zou verleden jaar de stad Antwerpen haren grooten prijskamp voor dramatische letterkunde hebben uitgeschreven?.. A propos: van de prijsstukken werd vooralsnog enkel '*De oude Kassier*' gespeeld. Het stuk, met zorg opgevoerd, heeft een gunstig onthaal gevonden. - Mag men thans ook eene aanstaande kennismaking met andere bekroonde of aanbevolene stukken te gemoet zien?

A.J. COSYN.

Gent.

Bijzondere briefwisseling).

Gent, 10 December 1874.

Aangenaam is het mij u te mogen melden dat hier op Minards-Schouwburg de nieuwe tooneelonderneming op bevredigende wijze vooruitgaat. Bestuur en artisten doen ievervol hun best. De tooneelschikking is dit jaar vrij goed verzorgd, en de vertolking laat doorgaans maar weinig te wenschen.

Wat zal ik u over de opgevoerde stukken zeggen? Sedert mijne vorige correspondentie waren de groote stukken ditmaal meest effektdramas. - 'Nog altijd!' zal men zeggen; - och ja, nog altijd effektdramas... Maar enfin, ronduit gezegd. veel volk naar den Schouwburg lokken met werken die alleen voor een fijn publiek geschreven zijn is vooralsnog een onoverkomelijke moeilijkheid. De Bestuurder staat, bijzonderlijk nu in 't begin, voor aanzienlijke onkosten, die hij evenals de kunst in't oog houden moet. Kunnen wij het hem dan ten kwade duiden dat hij al eens, in plaats van stille tooneelwerken, tot de meer winstgevende 'drames à grand spectacle' zijn toevlucht neemt? Voor zooveel, wel te verstaan, hij ons maar geene van die akelige monsterdramas opdischt, iets waartegen wij dan ook oogenblikkelijk zouden te velde trekken.

Om tot de tooneelisten terug te keeren, RANS heeft in den '*Koopman van Antwerpen*' in den '*Bultenaar*' en in den '*Bastaard*' (van Tourroude) ongewoon veel bijval genoten. 't Is een akteur die, sedert de drie jaren dat hij aan ons Tooneel verbonden is, merkelijke vorderingen

heeft gemaakt. WANNIJN is een goede karakterrol, die men hier moeilijk vervangen zou. VAN DEN KIEBOOM blijft, gelijk altoos, de vriend van 't Gentsch publiek. Maar, wat ik vooral niet vergeten mag: Mej. HEILBRON, de bevallige soubrette, die reeds van haar eerste optreden af in zoo hooge mate de algemeene gunst verwierf, heeft ons weer eenige genotrijke avonden verschaft. '*Louisette*', '*Het schoon Oestermeisje*' en '*De Kalkoenwachtster*' zijn uitmuntende rollen voor haar.

In 't eerstgenoemd stuk stond Mevr. RANS (*Floreska*) haar allerbest ter zijde; BEEMS maakte een echten type van den Duitschen tooneel-director, en WANNYN was een vermakelijke *César*. Het door Van Peene goed vervlaamsche '*Oestermeisje*' vindt nog altoos veel succès in Gent t Stuk is nog al levendig; maar het slot vindt ik ongelukkig. *De Kalkoenwachster*' is een wat verouderd stukje, dat door 't spel moet gered worden; maar dat werd het hier inderdaad. Naast de hoofdrol, Mej. HEILBRON, werden door de dames DE TERRE en FAUCONNIER en de voornaamste uit het mannenpersoneel, de nevenrollen op uitmuntende wijze vervuld. Een jonge debutante die belooft is Mej. JEANNETTE, die als *Dorothea* goeden aanleg deed blijken.

Verder kwam nog voor 't voetlicht '*De Wolf in het Hageland*,' tooneelspel door Van Peene, waarin de lieve rol van *Rosa* tot de beste van de verdienstelijke Mevr. APERS behoort. - Ten slotte een vriendelijke waarschuwing aan M. FAUCONNIER tegen 't opvoeren van pochades als de *Drie reizende Muziekanten*.' De artisten bedriegen zich als ze meenen door hun spel dergelijke waanzinnigheden te kunnen redden. 't Is gemeen, en zonder geest, en onwaardig van ons Tooneel.

Vriend EMIEL.

P.S. - Zondag e.k '*De Geldduivels*' iets nieuws. En Dinsdag nog eens Mej. Heilbron. Des te beter!

Brieven uit Noord-Nederland.

X.

DEN HAAG, 8 Nov. 1874.

Een paar woorden over een paar schilders uit Zuid-Nederland, die op de Amsterdamsche Tentoonstelling hunne werken voor den rechterstoel van 't publiek brachten. De verslaggever in '*de Nederl. Kunstbode*' (n°. 20 van 1874) zal ons bij de twee stukken van de twee Antwerpsche schilders ten gids zijn.

Vooreerst het ten uwent zeker wel bekend stuk van JAN STOBBAERTS: '*Eene Antwerpsche slagterij*.' Welk oordeel er anders over uit te spreken dan het volgende, aan bovengenoemd kunstblad ont-

leend: ‘'t Onoogelijke stuk is... met veel talent geschilderd; de lijdzaam kwijnende blik van 't meêdoogloos gedoode slachtoffer is roerend van waarheid, en veredelt het anders zoo stuitend onderwerp waarvan de zonderlinge keus zich alleen uit het oogpunt der dierenbescherming of afschrikking van 't vleescheten en aanmaning tot plantaardige voeding verdedigen laat.’ Ik wensch er nog een enkel woord bij te voegen, dit namelijk: dat de heer STOBBAERTS, zijn onmiskenbaar talent liever op eenig ander meer aantrekkelijk onderwerp moge aanwenden. Het zal hem wel aan geene denkbeelden ontbreken doch wil hij tot het grove realisme zich blijven bepalen; dan hoede hij zich vooral tegen zulke onderwerpen, die met welk talent ook uitgevoerd ‘onooglijk’ blijven voor elken man van smaak.

JAN VAN BEERS JZ. heeft zijn schilderstuk ‘*Leven de Geuzen!*’ tentoongesteld. De *Nederl. Kunstbode* zegt er o.a. dit van: ‘... Ons oog wordt onwillekeurig het eerst door dien vogelverschrikker getroffen, die ons met wijd uitgespreide armen en beenen, en een oranje gekleurde vaan in de vuist, als een bezetene te gemoet vliegt en ‘Leven de Geuzen!’ gilt.’

Ook bij dezen jongen schilder valt groote aanleg niet te miskennen. De figuur van den Geus is goed gepenseeld, de armen en handen toonen spierkracht, ook het gelaat, indien het niet een zeer onbehagelijken indruk door den wijd opengesperden mond maakte, verraadt een geoefende toets; vooral is aan de kleederdracht met de optooiing groote zorg besteed, die aanstonds in 't oog valt; maar het geheel is wegens belachelijke overdrijving mislukt. Er ontbreekt dezen kunstenaar o.i. vooral gematigdheid of zelf beheersching. Hij zal, zoodra hij die eigenschap heeft veroverd, niet langer ontstuimige woede, die belachelijk werkt, afbeelden in de plaats van manlijke desnoods ruwe kracht, die ontzag afdwingt. Wie een ruwen Geus uit de XVIe eeuw wil teekenen, behoeft hem nu nog niet juist te nemen op zulk een oogenblik, dat hij minder nog zijne *boeven*- en *piraten*aanleg dan wel zijne vogelverschrikkers- en dolhuisnatuur te aanschouwen geeft.

‘In de beperking ligt het meesterschap’ zei de Weimarsche Jupiter, en hij wist het wel.

F.S.K.

Kunstkroniek.
15 *November* - 14 *December*.

Tooneel- en letterkunde.

- **Prijskampen.** - De Rederijkkamer ‘*De Olijftak*’ van Antwerpen hoeft de volgende belangrijke prijsvraag uitgeschreven:

Antwerpen in de XVI^{de} *eeuw, onder staatkundig, godsdien-*

stig en stoffelijk opzicht beschouwd, en in tafereelen (*ten minste* 12) *geschetst voor het volk*.

De prijs voor de beste verhandeling is eene geldsom van duizend franks. - De ingezonden stukken moeten in de nederlandsche taal worden opgesteld en eene kenspreuk dragen. - Elk stuk moet vergezeld zijn van een gesloten briefje, waarop de kenspreuk wordt herhaald en die den naam en de woonplaats des schrijvers bevat. - De stukken, door eene andere hand dan die des opstellers geschreven, worden vóór 15 Augusti 1875 ingewacht aan het adres van den voorzitter M. Em. Rosseels, St-Jozefstraat, 58, te Antwerpen.

- Bij het ter pers leggen vernemen wij door den '*Moniteur*' dat Z.M. de Koning een *jaarlijkschen prijs* van **25,000 fr**. heeft ingesteld voor het beste werk op een bij voorbaat aangeduid onderwerp (betrekkelijk Geschiedenis, Schoone Kunsten, Wetenschappen, enz.) In ons volgend nummer hierover nadere bijzonderheden.

- Ziehier den uitslag van den letterkundigen wedstrijd, door het *Kersouwken* van Leuven uitgeschreven:

PROZA. (*Novellen*). 1e Prijs aan M. Gust. Segers van Leuven, met het stuk '*Hergarde*'. - 2e Prijs aan M.J. De Jager Sz. van Zaandijk, (Noord-Holland). - Eervolle melding aan M.A. De Ceuninck van Moorslede en aan den ongenoemden schrijver van no 15.

POËZIE. (*Liederen*). Ernstig vak: Prijs aan M. Is. Teirlinck van St.-Joos-ten-Oode, met '*Der Vlamingen lied*.' Eervolle melding aan den ongenoemden schrijver van no 28 en aan M. Em. Struyf van Mechelen.

Luimig vak: Prijs aan M.L. Struyf, van Leuven, met '*Het Klatergoud*'. - Eervolle melding aan de heeren J.A. Torfs van Leuven en Jul. Wytinck-De Vos van Gent.

Wij bemerken met genoegen dat twee onzer jonge medewerkers tot de bekroonden behooren, nl. de heeren G. Segers en IS. Teirlinck. Onze hartelijke gelukwenschen aan beiden.

- Het bekroond tooneelspel '*Typen*' door B. Block is verschenen. Het is opgedragen aan Prof. Wagener van Gent. Wij komen op dit werkje nader terug.

- Ten einde het Nationaal Tooneel in Brussel herop te beuren, is aldaar eene Commissie ingericht, bestaande uit de heeren: S. Rooryck, Th. Verschueren, K. Coremans, X. Ha-

vermans, Fl. Kops, Jos. Mertens, F. Van de Sande, Prof. Van Driessche en K. Verbruggen. Een plan tot het bekomen van een Nederlandschen Schouwburg in de Hoofdstad zal eerlang den Gemeenteraad worden voorgelegd.

- De aloude Rederijkkamer '*Nu morgen niet*' van Dixmude, die al meer dan 't vierde eener eeuw den heer FEYS-KESTELOOT tot bestuurder heeft, vierde dezer dagen dezes 50jarig Jubelfeest als tooneelliefhebber. Volgens men ons schrijft was het feest prachtig, en de geschenken en huldebewijzen die den grijzen Jubilaris allerzijds werden aangeboden, waren niet minder prachtig. Vermelden wij o a. eene hem uit Gent gestuurde gulden eerekroon. Na verschillige treffende redevoeringen werd een schoon geiegenheidsdicht van Mevr. Van Ackere voorgedragen, dat een diepen indruk maakte en luidruchtig werd toegejuicht. Tot tranen toe bewogen en in gevoelvolle bewoordingen bedankte de Jubilaris voor die zoo gulhartige eerbewijzing. Onnoodig te zeggen dat op dit heerlijk Jubelfeest de meeste geestdrift heerschte. Doch wat wij niet onvermeld mogen laten, is dat de gevierde grijsaard zelf zijne vrienden dien avond nog op een luimige alleenspraak vergastte, nl. '*Victor uit de Luchtkasteelen*', dezelfde rol waarmede de heer FEYS-KESTELOOT in 1824 voor de eerste maal het tooneel betrad.

- In eene andere West-Vlaamsche stad, te Thourout, had een paar weken te voren ook een hartelijk Vlaamsch feestje plaats. De talrijke vrienden van den heer G. Antheunis-Conscience, boden hem een prachtig feestmaal aan, ter gelegenheid van zijne dubbele bekroning in den *Olijftak* te Antwerpen.

De voornaamste ingezetenen der stad, met den Burgemeester aan 't hoofd, woonden het Banket bij. Verschillige heildronken werden ingesteld, en een lofdicht voorgelezen, van de zoo ieverige als verdienstelijke dichteres Mevr. Van Ackere.

Toonkunde.

- De maatschappij '*Het Vl. Volk*' alhier heeft besloten een kunstteest in te richten, als herinnering aan den zoo jeugdig gestorven componist WILLEM DE MOL. - Te Lier is een Zanggenootschap gesticht dat zijnen naam draagt - Doch de schitterendste hulde aan Willem's duurbare nagedachtenis bewezen is wel de door Hendrik Conscience geschreven levensschets, waarin het beminnelijk figuur van onzen diep betreurden kunstvriend zoo aanschouwelijk wordt voorgesteld. Met een traan van aandoening in het oog hebben

wij dit opstel gelezen, waarmede wij onze lezers hopen nader bekend te maken.

- Verleden zondag werd in de nieuwe Amanduskerk te Antwerpen eene nieuwe Mis van Peter Benoit uitgevoerd. Zeer bevoegde dilettanten, die deze eerste uitvoering hebben bijgewoond, roemen dit werk als een meesterstuk van ware kerkelijke toonkunst.

Vlaamsche belangen.

- De vlaamsche conferencie van Gent heeft sedert eenige dagen hare werkzaamheden hervat. *Het Volksbelang* geeft vorslag over eene belangrijke voordracht van M. Prayon over het gebruik der Nederlandsche taal in gerechtszaken. Niettegenstaande betreurlijke leemten, zegde spreker dat de nieuwe wet, zooals zij is, voor de Vlamingen eene onschatbare waarde heeft, als een eerste stap op de baan der werkelijke herstelling der vlaamsche grieven.

NECROLOGIE. - André VAN HASSELT, opzichter der Normale scholen in België, overleden te Brussel den 30 Nov. jl. - Hij was een verdienstelijk beoefenaar der letterkunde. Behalve eenige fransche uitgaven kent men van hem een dichtbundel getiteld '*Het gouden Boeksken*,' alsook eene navolging van Zschokke's gekend werk '*Het dorp der Goudmakers*' en eenige in tijdschriften verspreide losse stukjes in dicht en in proza. Zijne gedichten onderscheiden zich door een keurigen versbouw.

- B^{n} Gustaaf WAPPERS, beroemde Belgische schilder, den 6 dezer te Parijs overleden in den ouderdom van 71 jaren. - Leerling van Van Bree en Herreyns, werd Wappers in 1832 eerste professor benoemd aan de Koninklijke Akademie van Antwerpen, waarvan hem in 1840 het bestuur werd opgedragen, een ambt dat hij tot in 1852 waarnam.

Een groot aantal zijner leerlingen zijn later beroemd geworden, o.a. Leys, Gallait, Dyckmans, Verlat, Delin, enz. Wappers stond destijds aan het hoofd der romantische richting in de Vlaamsche Schilderschool.

Als eene meldenswaardige bijzonderheid zij hier aangestipt dat Baron Wappers, toen hij nog Bestuurder der Antwerpsche Akademie was, veel belanstelling in onze opkomende vlaamsche letterkunde heeft doen blijken. Hij heelt zich onder dit opzicht vooral doen kennen als beschermer van Hendrik Conscience.

Bladwijzer.

I. Verhalen, Novellen, Karakterschetsen enz.

EDM. CAMPERS. -	*Frederika*.	Bl. 289.
D[r] J.A. PEETERS. -	*Torquato. Tasso*. Biographisch-Romantische schetsen.	Bl. 337. - 385-433.
GUST. SEGERS.	*Peer Keusters*. Een Dorpsverhaal.	Bl. 481.
A.C. VAN DER CRUYSSEN. -	*Twee Volksmannen*. Vaderlandsche tweespraak.	Bl. 529.
Mevr. IDA VON DURINGSFELD. -	*Het Roode Kapje*. Volksvertelling. (Nederl. vertaling van J. STAES)	Bl. 7-57-105 145-193-241.

II. Poëzie.

G. ANTHEUNIS. -	*Hazenverstand*.	Bl. 255.
K. BOGAERD. -	*Bij de Van Rijswijksfeesten te Antwerpen*.	Bl. 251.
J. BOUCHERIJ. -	*Alleen!*	Bl. 537.
F. BLIECK. -	*Drie klinkdichten*.	Bl. 155.
TH. COOPMAN. -	*Twee fragmenten*.	Bl. 16.
	- *Menigen nacht...*	Bl. 499.
	- *Het liefste liedje dat ik hoor*.	Bl. 538.
Mej. LEONIE COSYN.	*Herinnering*. Eene Bloem op het graf mijner Zuster.	Bl. 536.
A.J. COSYN. -	*De Starrenhemel*.	Bl. 158.
EDM. DE BOCK. -	*De eerste Kus*. Romance.	Bl. 207.
V.A. DELA MONTAGNE. -	*Op het Kerkhof*.	Bl. 253.
FR. GREB.	*Die Grossmutter*.	Bl. 120.
D[r] J.P. HEYE. -	*Avondlied*.	Bl. 15.
EMANUEL HIEL. -	*De Waarheid in het Leven*	Bl. 17.
	- *De Korenbloem*.	Bl. 156.

	- *Bie en Vliegen*.	Bl. 354.
	Zes Kinderliederen.	Bl. 399.
	- *De Ganzen*.	Bl. 498.
Mej. LOVELING. -	*Anton Bergmann*,	Bl. 117.
TH. SEVENS -	*Laura*.	Bl. 118.
JAC. STINISSEN. -	*Een lentemorgen*.	Bl. 204.
	- *Juich mijn Lieve!*	Bl. 539.
Mevr. VAN ACKERE.	*Het Geitewachtertje*.	Bl. 14.
	- *Aan Ant. Clesse*.	Bl. 203.
	- *Onze avond nadert.*.	Bl. 114.
	= *Grafkransje*.	Bl. 535.
Lt V. VAN DE WEGHE. -	*Lied*.	Bl. 19.
	- *Vruchteloos besluit*	Bl. 254.
	- *De Verloving*.	Bl. 352.

J. VAN DROOGENBROECK. -	*Twee Kinderdichtjes*.	Bl. 71.
M[r] C. VOSMAER. -	*Niet de Ezelinnen*.	Bl. 205.

III. Tooneel-en Letterkunde.

A.J. COSYN. -	*Nederlandsch Tooneel* te Antwerpen.	Bl. 43-90-470-519-564.
Vriend EMIEL. -	*Nederl. Tooneel* te Gent.	Bl. 471-524-567.
FR. SMIT KLEINE.	*P.A. De Genestet*. Eene herinnering.	Bl. 75-124-161-222.
WILLIEM VAN CAMP. -	*De Dichter Joannes Elincx*.	Bl. 272.
J. VAN DROOGENBROECK. -	*Algemeen Overzicht der in 't Nederlandsch mogelijke versmaten*	Bl. 426-500-549.
	Tooneel-en Letterkunde (*Kunstkroniek*)	Bl. 49-100-138-183 234-282-326-376-426-474-526-569.
	Prijskampen (*Zie*: Tooneel- en Letterkunde).	
	Verschenen en aangekondigde werken.	Bl. 56-144-192-240-336-384-480-528.

IV. Toonkunde.

PETER BENOIT. -	*Over de Nationale Toonkunde* (verv).	Bl. 24-79-127.
ALF. GOOVAERTS.	*De Kerkmuziek in Antwerpen*	Bl. 165-208-257-306-355-403-449.
	Toonkunde (*Kunstkroniek*)	Bl. 52-103-142-187-238-284-330-380-431-476-526-571.
	Prijskampen:	284-330-380.

V. Biographie.

GUSTAAF SEGERS. -	*Wilskracht*. Schetsen uit het leven van beroemde kunstenaars. 1ste artikel: *Adelaïde Ristori; Maria von Seebach*.	Bl. 22
	- 2de artikel: *C.A. Görner*.	Bl. 73
	- 3de artikel: *Anton Rubinstein*.	Bl. 121.
	- 4de artikel: *Lud. Balkhuysen; W. Van de Velde; Henry Vroom; Jan Griffier*.	Bl. 159.

VI. Kunstgeschiedenis.

HERMAN DRUYTS. -	Geschiedenis der Glasschildering	Bl. 388-413-217-225-264-312-361-411-445-513-540.

VII. Beeldende Kunsten.

A.J. COSYN. -	De Tentoonstelling van Beeldende Kunsten te Gent. (1874)	Bl. 418-454-516.
JUL. DE VRIENDT. -	*Over Nationalism en Cosmopolitism. in de Beeldende Kunsten*.	Bl. 28.
	Beeldende Kunsten (*Kroniek*):	Bl. 53-103-142-190-239-285-331-381-477-527.
	Prijskampen:	Bl. 103-190-239-285-331-381-477.

VIII. Briefwisseling.

F.S.K. -	*Brieven uit Noordnederland*. (Over Kunsten en Letteren.)	Bl. 96-180-226-324-374-424-473-568

IX. Boekbeoordeeling.

A.J. COSYN. -	*De Nacht*. Cantate door Th. Coopman.	Bl. 47.
	'*Dit zijn Zonnestralen*' door J.A. Van Droogenbroeck	Bl. 98.
	- *Gedichten* van Em. Hiel.	Bl. 229.
	- *Jaarboekje* van den '*Zettermanskring*'	Bl. 278.

	- Id. van het '*Conscience's genootschap*.'	Bl. 312.
	- Id. der volksmaatschappij '*De Veldbloem*.'	Bl. 368.
	- *Lettervruchten* van het Studenten-genootschap '*Met Tijd en Vlijt*.'	Bl. 370.
J. GENTMAN. -	*Letteroefeningen* Verhalen en Gedichten door Th. Sevens.	Bl. 376.
IECKX. -	*Jaarboekje* van '*het Kersouwken*.'	Bl. 319.
TH. SEVENS -	*Twee werklieden* door Lod. De Vriese.	Bl. 182.
FR. SMIT KLEINE. -	*Een Huwelijk in Indië* door Mej. Mina Kruseman.	Bl. 366.

X. Vlaamsche Belangen.

ALF. VANDEN PEEREBOOM. -	Een woord ten opzichte der Vlaamsche Beweging.	Bl. 32.
	Vlaamsche Belangen (*Kroniek*)	Bl. 54-104-143-191-286-334-431-572.

XI. Varia.

Bladvulling. - Bl. 13-116-154-250-305-351-443.

XII. Necrologie.

W.J. VAN OLLEFEN. Bl 55. - G. MARCHANT. Bl. 55. - H. PARTOES. Bl. 55. - ANT. BERGMANN (*Tony*) Bl. 104. - A. H. HOFFMANN VON FALLERSLEBEN. Bl. 143. - W. PEETERS. Bl. 143. - F.F. MORAEL. Bl. 191. - W.H. STAM. Bl. 191 - J.A. QUETELET. Bl. 191. - LOD. VERLEEUWEN. Bl. 287. - VON KAULBACH. Bl. 288. - Dr G.P.F. GROSHANS. Bl. 288. - HIP BOULANGER. Bl. 334. - VERSCHUUR. Bl. 335. - S. VAN DE WEYER. Bl. 335. - L.J. ROBERT. Bl. 335. - W. JACOBS. Bl. 335. - F. ANTHOONS. Bl. 335. - W. VERSTAPPEN. Bl. 335. - FR. SCHERMERS. Bl. 383. - J.B. BERNAERTS. Bl. 383. - WILLEM DE MOL. Bl. 432. - W. DE MARTEAU. Bl. 478. - A. VAN DEN BERGH. Bl. 479. - J^{na} VAN DAMME. Bl. 479. - EDW. VERMANDEL. Bl. 479. - A.M. CORNET. Bl. 479. - D. BUDDINGH. Bl. 479. - TH. GHELDOLF. Bl. 479. - A. VAN HASSELT. Bl. 572. - B^{n} G. WAPPERS. Bl. 572.

Errata.

Bl. 18. regel 1 (van onder) staat *Weerroept*, lees: *Weeroept*.
Bl. 25. regel 1 (van boven) staat *nooit*, lees: *ooit*.
Bl. 43. regel 5 (v.o.) staat: *Symphathie*, lees: *Sympathie*.
Bl. 103, regel 2 (v.b.) staat: *er in menige* lees: *er menige*.
Bl. 117. tusschen de 3de en de 4de stroof van het gedicht *Auton Bergmaan*' moeten de twee volgende bij misgreep weggelaten worden ingelascht:

'*Van al zijn vrienden, och zooveel!*
Een schittrend lot viel hem ten deel'

Bl. 172. regel 5. (v.o.) staat: *XVI*^{de} *eeuw* lees: *XIV*^{de} *eeuw*.
Bl. 336. regel 3. (v.b.) staat: (350 *blz*.) 3*fr*. lees: (416 *Bl*.) *Prijs*. 3 *fr*. 50.
Enkele drukfeilen in de artikelen over den nederlandschen versbouw door J. Van Droogenbroeck zijn op Blz. 512 en 560 aangeduid.

Verdere geringe misstellingen gelieve de welwillende lezer zelf te verbeteren.